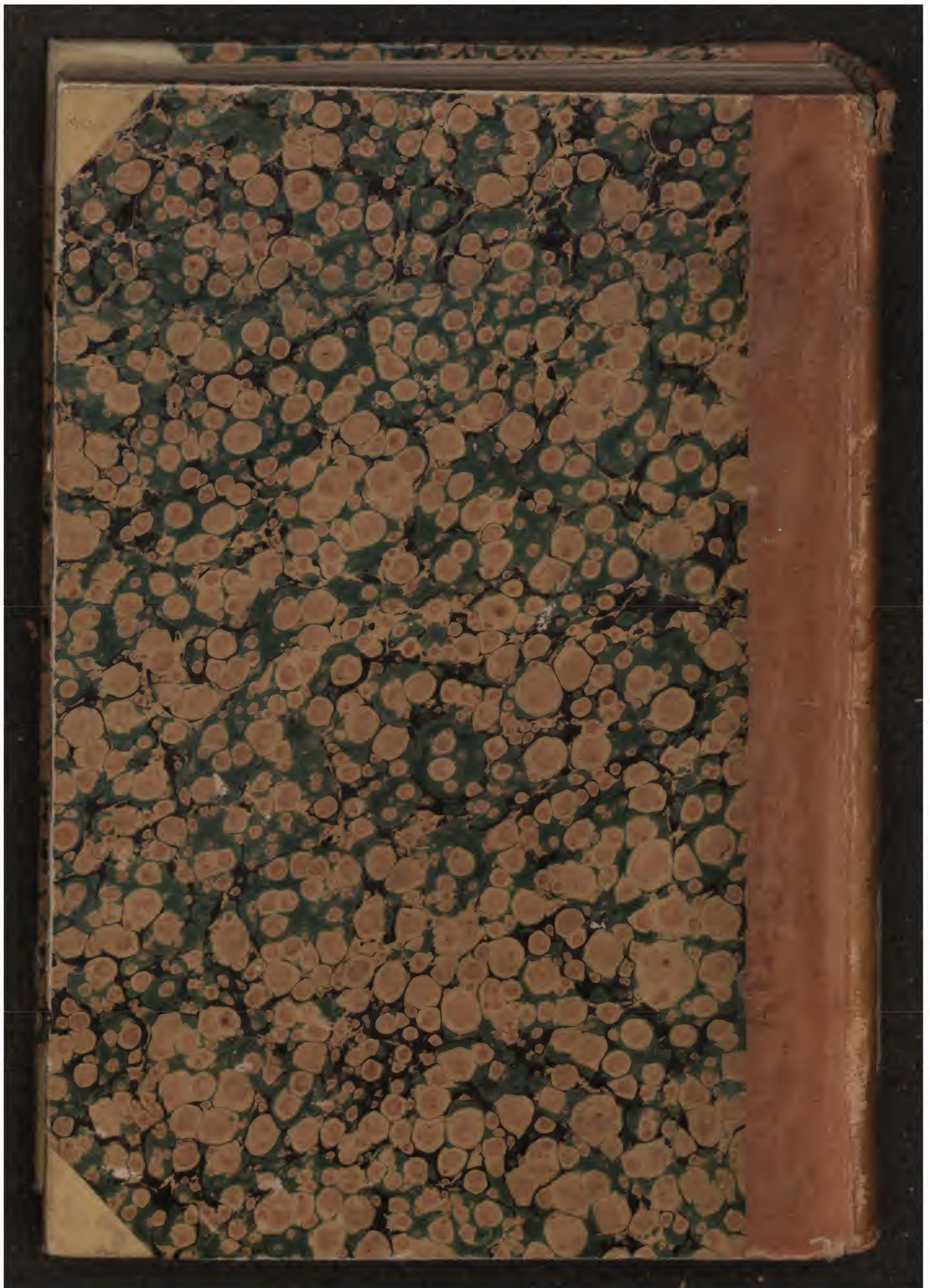

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. L.7.49

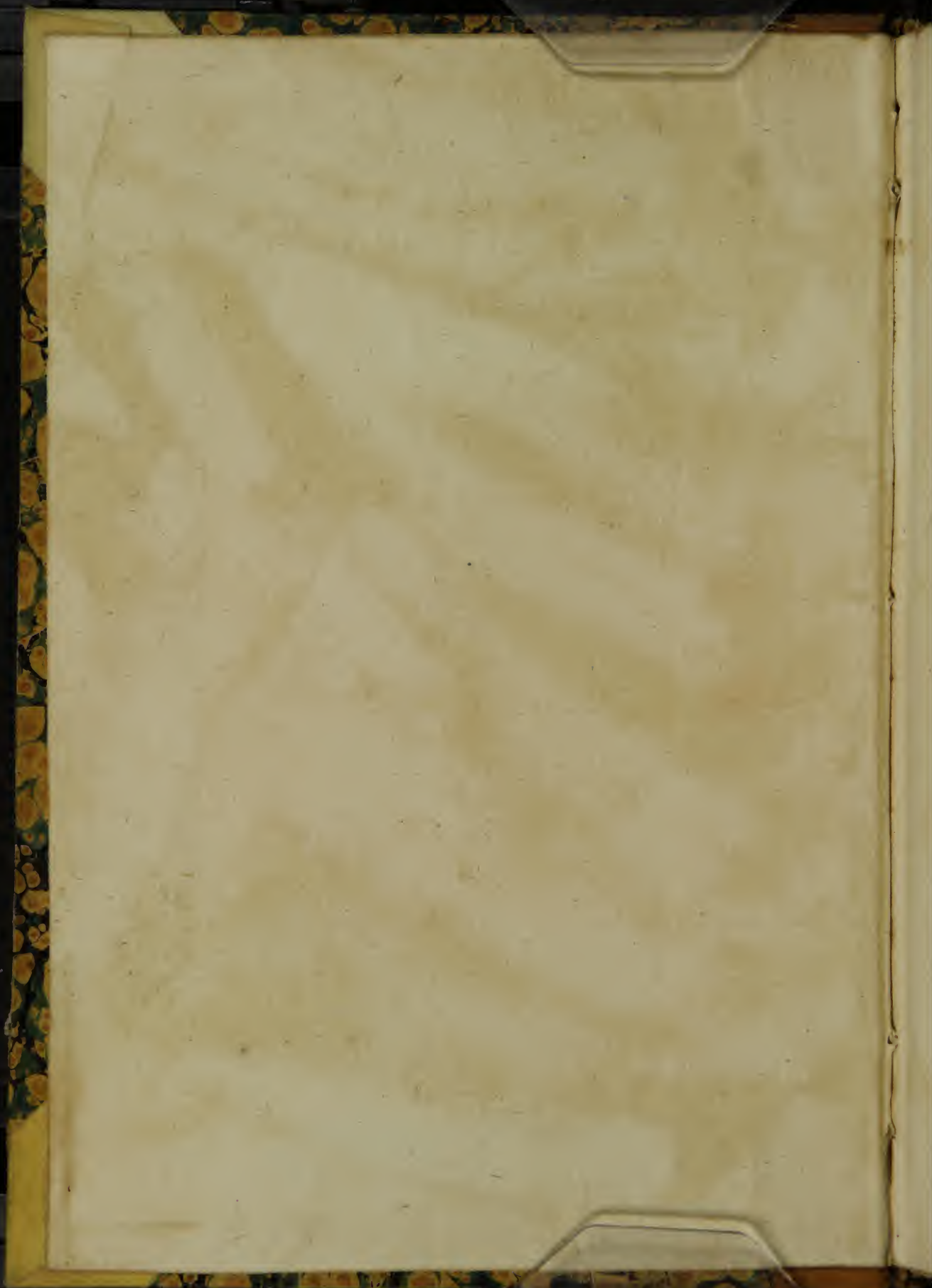
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. L.7.49

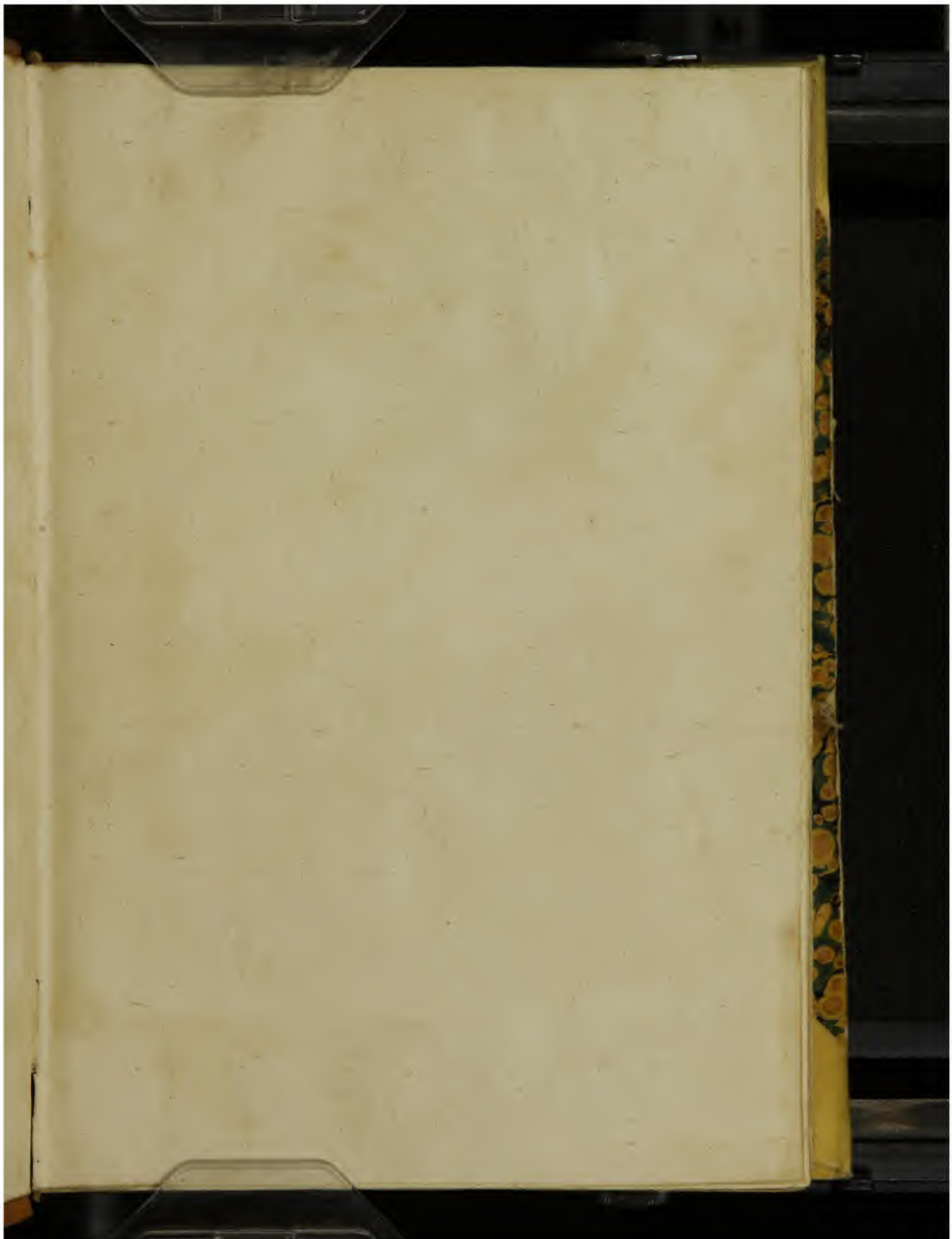

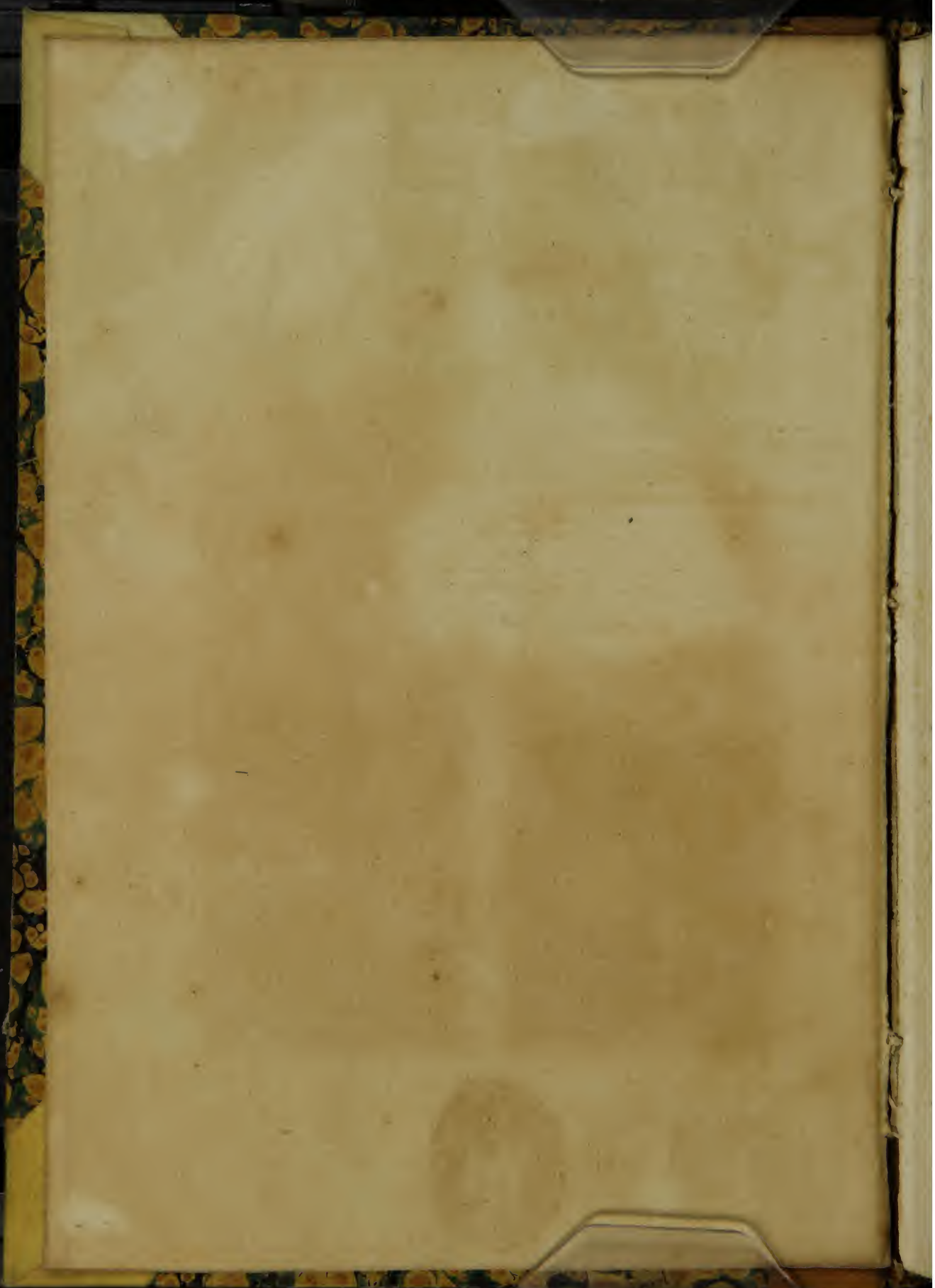
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. L.7.49

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. L.7.49

**Opuscula beati Anselmi
archiepiscopi Lātuariēsis
ordinis sancti Benedicti.**

114

*Ille liber est Congregationis S. Iustitiae
Ordinis S. Benedicti. Deposuit illam S. Iustitiae
S. Iustitiae. Firenze. S. Iustitiae.*

**Opusculorum siue librorum in hoc
volumine contentorum annotatio.**

Cur deus homo. li. ij.
De incarnatione verbi. li. j.
De conceptu virginali et peccato originali. li. j.
Declaratio cuiusdam super eodem.
Monologion. li. j.
Prologion. li. j.
De processione spiritus sancti. Epistola. j.
De casu diaboli. dialogus. j.
Pro insipiente. li. j.
Contra insipientem. li. j.
De miseria hominis. li. j.
De diuersitate sacramentorum. Epistola. j.
De fermento et azymo. Epistola. j.
De membris et actibus deo attributis. li. j.
De voluntate dei. li. j.
**De concordia prescientie et predestinationis: necnon gratie
dei cum libero arbitrio. li. j.**
De libero arbitrio. dialogus. j.
De veritate. dialogus. j.
De similitudinibus. li. j.
De mensuratione crucis. li. j.
Meditationum. li. j.
De meditatione redemptionis humane. li. j.
De passione domini. dialogus. j.
Speculum euangelici sermonis: siue stimulus amoris.
Homelia euangelij fm lucam: Intravit iesus etc.
De excellentia virginis marie. li. j.
Epistolarum. li. j.
De imagine mundi. li. ij.

Principalium sententiarum
iuxta alphabeticum ordinem
opusculorum beati Anselmi
Archiepiscopi Lãtinarie.
Annotatio.

Etio que

dam est rationalis :
vt dare elemosynam:
quedam irrationalis
vt actio ignis calefaci

entis. li. de Veritate. ca. v.

Actio quoque significat aut verum
aut falsum: Ibidem. ca. ix.

Acquisitio venie nō ē differēda: ne
diuturnior recess? difficultior ē ope
tur reditū. li. de Mēsu. crucis. S.

Ad Adam si nō peccasset: ipse ⁊ totum
genus eius per se stetisset sine sus-
tentione alterius creature. li. b. ij.
Cur deus homo. ca. viii.

Adam si nō peccasset: s̄ sola eua: ip̄a
sola p̄sset: et nō totū gen⁹ hūanū.
li. de concep. xxi. 7 pec. orig. ca. ix.

Ad cognoscendā summā essentiam:
maximē accedif p^ratōalē mentē.
lib. Mono. ca. lxiiij. Et quod ipsa
mens sit ei⁹ speculū^r et imago: ostē-
ditur ibidem. ca. lxx.

Ad eue saluatio: pulchre oñdīf
ll. ij. Cur deus homo. ca. xvj.

Ad pbandum deū esse: non irratio/
nabiliter cōtra insipientē adducit:
Quo malus cogitari non pōt: au/
cto: ipse declarat. li 3. insip. 20.

De Ber describitur cum multis alijs. li.
1. de imag. mundi. ca. xliij.

Affectiões q̄ttuor notant̃: ad quas
alie reduci possũt: sc̄z gaudiũ: do-
lor: spes: t̄ior. li. de m̄su. cru. 5.

25 Vigilas que est secunda p̄ bearitu
dints q̄ sit: pulchre p̄ solis radiuz
ostendit: et eius cōtrariū sez pon/
derositas: que ⁊ pars secūda mīse

Al Aliquid idem esse iustum ⁊ iniustum
contingit diuersis considerationi-
bus. li. 1. Cur deus homo, ca. vij.

Aliquid esse quo malus cogitari nō
potest: multis rationib⁹ phas. II.
contra insipient. A. B. C. &c.

Altercatio inter hominē iustū seu be
atificatum: ⁊ angelum ei peccata
obiiciētē: notaf. li. de Siml. ca. lxxj.

Amat se summu⁹ spūs: amat se pater: Am
amat se fili⁹: ⁊ alter altex. li. Mo/
Amicitia nona ps (nolo. ca. xlix.

beatitudinis: q̄ sit: ondif: et eius
cōtrariū scz inimicitia pars misē
rie qualis futura sit damnatis: de
claratur. li. de Simili. ca. lxij.

Amor: dolor ⁊ timor tātus esse de-
bet in hoīe: vt nec vllam iustitiam
mūdi sentiat: oēm quoq; delecta-
tionē ⁊ quietē ab illa vera quiete
trahentē expellat. li. 1. Cur de?

Amor ip̄e quo se amat (hō.ca.xx.
sumum⁹ spūs:tant⁹ est:quātus est
ipse spūs.li.Monolo.ca.l.

Et qđ idem amor sit idipsū qđ est
sūm⁹ spūs: ⁊ tamē ipse cū patre
⁊ filio vn⁹ spūs: oñdī ibidē. ca. 17.

Item q totus pcedat a patre: totus
a filio: ⁊ tamē n̄ sit nisi vn⁹ amor:
demonstratur ibidem. ca. liij.

Amor ille q̄ nō sit eorum filius: pro-
batur. ibidem. ca. liij.

Et quod idem amor sit increatus et cre-
ator: sicut pater et filius: Et quod
possit dici spiritus patris et filij:
probatum ibidem, ca. lv.

Amor bñe marie vīrgīs ad filiū: q̄
pfect⁹ fuerit ⁊ filij ad matrē: ⁊ q̄
mō excedat om̄es amores quorū

Excelle. be. ma. vir. ca. iij.

Amor quo regnū celeste emitt: quis
sit: ostenditur Epistola. ij. C. D.

Angeli boni nō fuerūt cōfirmati ex
casu malorū: sed suo merito. li. 1.
Cur deus homo. ca. xviij.

Angeli ante casuz maloz vñū facti
sint in nūero pfecto aut nō: inue-
stigatur ibidem. ca. xvij.

Angeli boni añ casum maloz pecca
re potuisse: oñ dñf. li. de casu diabo

Angeli boni quomodo cō- (li. ca. v
firmati sint i suo statu; et mali in ca

Annotatio

su suo: demōstratur ibidē: ca. vj.
 Angelū dum ad hoīes missi ventūr:
 ab ethere corpus sumunt. li. j. de
 imagine mundi. ca. xliij.
 Angelica saluatio: et hūilitas vīr/
 gūis: et dei incarnatio notatur. li.
 de Excel. brē. ma. vir. ca. iij.
 Angelo: nec hoī: hūant generis redē
 prio cōgruebat: soli autē deo h con/
 ueniebat. li. j. cur de? homo. ca. v.
 Angelo malo: sicut nō posse recupa
 re qđ deseruit: est pena peccati: ita
 angelo bono nō posse deserere qđ
 tenuit: p̄mū est iusticie. li. de casu
 Angelo bono: etiā (dia. ca. xliij.
 si hoc solo dicat nō posse peccare
 qz nunc habet sciam ex casu mali:
 hoc tñ illi esse ad gloriā ofiditur.
 Angeloz nūerus q̄ (ibidē. ca. xvj.
 ceciderūt restituēd? est de hoīb?
 hui? rō deducit. li. j. cur de? hō.
 Itē q̄ alij angeli p̄ illis (ca. xvj.
 nō possint restitui: pbat ibidē ca.
 Angelū et aīam: dicim? se? (xviij.
 cundū substantiam: non secundū
 relationē. li. de incarn. xbi. ca. iij.
 Angelū nō potuisse habere a se p̄t/
 mam voluntatem: pulchre proba/
 tur. li. de casu diaboli. ca. xij.
 Angelū malū nō deuit scire quia si
 peccaret qđ puniret: Et hoc mul/
 tis ex causis: s̄ et nec bon? angelus
 h̄ scire debuit. li. de ca. dia. ca. xliij.
 Angelus q̄liter laudand? sit de sua
 iusticia: Et q̄ si necessitate s̄ liber
 tate iust? sit: ofidit. li. ij. cur d. hō.
 Angel? accepta sola volū (ca. x.
 tate b̄titudinis: q̄ nec aliud posset
 velle: nec illā non velle: et quicqd
 vellet nō eēt iusta v̄l iusta volū
 tas: declaraf. li. de cas. dia. ca. xliij.
 Itē q̄ s̄lī fiat: si sola sit accepta vo/
 lūtas rectitudinis: et fecirco vtrā
 q̄ volūtatē accepit s̄lī: et vt iust?
 et vt b̄tū eēt: h̄ ofidit ibi. ca. xliij.
 Angelus deserto: cur ad iusticiā re
 dire nō possit: ofidit. li. de ca. dia/
 Angelus mal? quō (boli. ca. xvij.
 se fecerit iniustū: et bonus se iustū:

declaratur ibidem. ca. xvij.
 Angelus mal?: sic deo grās debet p
 bonis que accepit et deseruit: sicut
 bon? q̄ accepta suauit. Ibidem.
 Angelus mal? nō potuit p̄scire se ca
 surū: nec etiā suspicari potuit fu/
 turaz p̄uaricationē. ibidē. ca. xvj.
 Angel? mal? scuit se nō debere vel
 le hoc qđ volendo peccauit: et de
 bere puniri si peccaret: probatur
 hoc. li. de casu diaboli. ca. xviij.
 Angelus et hō peccauerūt p̄ potesta
 tē peccādi et liberū arbitriū. Et q̄
 quāuis potuerint fūire pctō: nō
 tñ potuit eis dominari peccatum:
 ostendit. li. de libero arbi. ca. ij.
 Item postq̄ se fecerūt suos pcti: li/
 bez habuerūt arbitriū. ibi. ca. iij.
 Et ad quid habuerint libertatē arbi
 trij ante peccatū: inuestigat ibidē.
 Angel? et homo: quō habeāt p̄tātes
 seruādi rectitudinē quā h̄ habēt:
 ostendit p̄ exemplū: scz de videre
 montē et. li. de li. ar. ca. iij. et. iij.
 Anima rationalis ad hoc est facta vt
 sp̄ amet summā essentia. li. mono/
 dia summā essen (logi. ca. lxxij.
 tiam semper amans: q̄ aliquñ vere
 et brē viuat: pbat ibidē ca. lxxij.
 Anima humana immortalis esse: ofstē
 ditur ibidem. ca. lxx.
 Qz aut semp̄ misera: aut aliquñ vere
 beata existat: pbat ibidē. ca. lxx.
 Item q̄ nulla anima priuetur sum/
 mo bono iniuste: et qđ om̄ino ad
 ipsum sit: demōstrat ibidē. ca. lxxj.
 Anima spōsa christi: mox vt venire
 ceperit dilectatio mala: reijcere de
 bet: ne in cōspectu spōsi sedata as/
 sistat. li. de S̄litudinibus. ca. xl.
 Anima sic se cōfirmare debet ad di/
 lectionē dei: sicut ipse se habet ad
 eam. Et hoc maxime in ser: de q̄/
 bus agitur. li. de mēsur. cruc. s̄.
 Animalis siue carnalis dicif om̄is
 q̄ scdm carnē vlnit: Qui xō spū
 facta carnis mortificat: h̄ oīa iudi
 cat: et ipse a nemine iudicaf. li. de
 i. car. x. ca. ij. et li. de fili. ca. clxx.

Principalium sententiarum

Anime victus: est amor dei et proximi: Qui igitur dilectionem quam anima debet sustentari tollit: quantum in se est animam occidit. li. de Simi. ca. cl.

Anime plura sunt nomina: ut spiritus: mens: ratio: animus et cetera. Et in ea est spiritus seu ratio quasi vir: voluntas ut sponsa: appetitus carnis quasi adulter. ibidem. ca. clxxj.

Anni quattuor partes notantur. li. ij. de imag. mundi. ca. ix.

Annus dicitur ab innouando: eo quod cum cuncta transiunt in nouum. Vel etiam dicitur quasi annulus: eo quod in se renouatur ut circulus. Et multis modis accipitur. li. ij. de imag. mundi. ca. x.

Ap Appetitus habet omnes animas vocat carnem et concupiscentiam: in quantum sunt non sunt mali vel iniusti: sed quia sunt in rationali creatura ubi non debent esse: dicuntur iniusti. li. de concor. gre. et li.

Appetitus mali non (arbitrari). sunt aliud quam quedam commoditatis necessitates: Et quod voluntas et appetitus non sit idem: ostendit li. de Sili.

Aphrica cum in ea contetur (ca. clxxj). tis describitur. li. ij. de imag. m. ca. xix.

Ar Ascendenti tria sunt necessaria: scilicet innocentia: beneficium et platio. li. de Simili. ca. clxxj.

Astra unde dicuntur: et que continentur in ea: et de paradiso terrestri: ac fluminibus inde exeuntibus: et nominibus ipsorum agitur. li. ij. de imag. m. ca. ix.

Astra minorum cum regionibus suis: Et troia describitur ibidem. ca. xxvj.

At Atomus quid sit: ostenditur li. ij. de Imagi. mundi. ca. j.

Au Auctor scilicet anselmus probat infantes sine baptismo decedentes debere damnari. li. de precep. xxi. et peccata. origi. ca. xxviij.

Auctor ipse dicit se grecos esse secutum in eo quod dicit summam trinitatem posse dici tres substantias: qui greci confitentur tres substantias in una essentia: nam hoc significant in deo per substantiam quod non per

personam. In prima. li. Monolo. et li. de incar. ver. ca. viij.

Beatus asserit se esse secutum in suis dictis doctorum ecclesie augustini in libris de trinitate: et plura alia permittit. ibi.

Auctor per monitionem qualiter accipienda sunt eius dicta. li. j. cur de homine. ca. ij.

Auctoris humilis subiectio erga verbum summi pontificis: Cui et ad corrigendum si quid falsitatis: aut corroborandum si quid veritatis existat: librum suum et dictamen committit. In prima. li. de incar. x. Et. ca. j. eiusdem.

Auctoris monitio ne quisquam temere se immergat in condensa difficultatum questionum: nisi prius in soliditate fidei: conquisita morum honestate et sapientie gravitate: ne per multiplicia sophismatum diuerticula incauta leuitate discurrens: aliquid tenaci illaqueat falsitate. li. de incarn. verbi. ca. ij.

Auctoritates scilicet ex iob: Quis facere potest mundum de immundo conceptum. semine et cetera. Et illud psalmi. In iniquitatibus conceptus sum et cetera. ex ponunt li. de concept. virgi. et pec. origina. ca. vij.

Azymus et fermentum: non differunt substantialiter put aliqui putant. Epistola de ferment. et azym. A.

Optimus tollit ab homine originalem iniusticiam: et omnem culpam impotentie: et omnem corruptionem quam propter peccatum primi hominis incurrerat: per quam inhonorat deus. li. de concor. gre. et libe. arbit. T.

Baptizati et martyres: cur non statim in corruptibiles fiat alia ratio ostenditur. li. de concor. gre. et lib. ar. V.

Beata virgo maria: quantum profuerit humane creature: ostendit li. de Exzellen. ma. virgi. ca. ix.

Beatus quantum profuerit omni creature: etiam propter humanam: declarat ibidem. ca. x.

Beatus alio modo hoc ipsum: et qualiter omnis creatura ad utilitatem hominis sit facta.

Annotatio

ca. rē. monstratur ibidem: ca. xj.
 Beati in patria sic se inuicē diligūt:
 ut quibus nō min⁹ alii q̄ seipsū
 amet: nec minus de gloria aliorū
 q̄ de ppria gaudeat. li. p̄ solo.
 ca. xv. Et li. de Simili. ca. lxxj.
 Bū in p̄ia t̄m gaudebūt q̄ntū ama
 būt: et t̄m amabūt q̄ntū cōgscēt: s̄
 q̄ b̄ nec ocul⁹ vidit: nec aur⁹ au
 diuit: nec in cor hoīs descēdit: idō
 inexplīcabile relinquit illud gau
 dium. Ibidem: ca. vltimo.
 Beati quō dii dicāt: notat: Et illud
 p̄. Ego dixi dii estis et. p̄ siliu
 dines pulchre exponit. li. de Sili.
 Beatis vna erit (ca. lxxj. et lxxij)
 voluntas. li. de Simili. ca. lxxij.
 Beatitudines corporis et aīe: quā
 tuordecim eē. Et q̄ cōueniat illas
 diuidi in p̄tes: ostendit p̄ similitu
 dinē i pomō. li. de Simi. ca. lxxij.
 Beatitudines ille q̄ sint: demōstrat
 ibidem. ca. lxxij. Et q̄ septē p̄ci
 pales p̄tes beatitudinis et miserie
 ad corpus p̄tineāt: ceterē xō ani
 mam concernant: declaratur ibi
 dem: ca. lxxij. in fine.
 Beatitudo sine qua nullus pōt esse
 beatus q̄ eā nō vult: q̄ sit: notat. li.
 de ca. dia. ca. xij. in fine. et ca. xij.
 Beatitudo iustorū nō p̄mit (p̄ to.
 titur nisi iustis sine omī iusticia.
 li. de concor. grē et lib. arb. k.
 Beatitudo quā habuit adā in padi
 so ante q̄ peccaret: nō p̄mittitur
 nob̄ p̄ baptisū: s̄ illa quā habitu
 rus erat quā dō cōplet: esset nūe
 rus hoīm qui assumēdi erant ad
 p̄ficiendā ciuitatē sup̄nā. ibidē. x.
 Beatus quisq̄ i illa admirabilē glori
 ficata dispositiōe sup̄ne hierlm: sic
 suū qd̄ adept⁹ fuerit: amabit: ut
 statum suū potiori gradu iūntari
 non velit. li. de Simili. ca. lxxij.
 Beatus bonū qd̄ semel adept⁹ ē: am
 pli⁹ p̄dere nō p̄t. li. de Sili. ca. lxx.
 Būficia hoī a christo exhibita: pul
 chre formant. In meditatioē. re
 demptiōis humane: ca. vj. Et de

gratijs agēdis sup̄ his: concludit
 ibidem: ca. vltimo.
 Bona iustorū fructibus sūmo bono **Bo**
 que et q̄nta sint quo ad corpus q̄
 ad aīam: ostendit li. p̄ solo. ca. xv.
 Bona loqui de alijs m̄. (p̄ lōgū.
 tū. p̄dest: etiā audietib⁹. li. de Si
 Bonitas cuiusq̄ fide (mi. ca. clj).
 lis vtilis est deo et omnib⁹ bonis:
 p̄bat illud. li. de Simi. ca. xliij.
 Bonitas boni hoīs inutilis existit
 dānat⁹ et demonib⁹. ibidē. ca. xlv.
 Bonus hō de oībus hominibus bo
 nis et malis vtilitatē sibi acq̄rit.
 li. de Simi. ca. clxj.
 Alicē coopire corporali: aut pā
 no cōplicato i mīsa et. qd̄ re/ **Ca**
 p̄tetur: et q̄ vtiler decens existat: no
 tat i cplā de diūsa. sacm. l. d.
 Canis putridus tolerabilius fetet
 hominibus: q̄ anima peccatrix
 deo. li. de miseria hominis. A.
 Castellū quid dicatur: diuersimode
 ostendit i homel. Intrauit. B. et. C.
 Catholico nō licet disputare: quon
 iam qd̄ catholica ecclesia corde cre
 dit: et ore cōfitef nō sit: sed sp̄ eā
 dem fidē indubitanter tenēdo: et
 scdm̄ illam viuēdo: hūiliter quā
 tum potest: querere rationē quo
 modo sit. li. de incarn. xvi. ca. ij.
 Caucasus mons: describit cū inha
 bitatoribus et regionib⁹ cōnexis:
 vide pulchra. li. j. de Imag. mū.
 Causa q̄re infantes nasci (ca. xvj)
 tur in petris: nō est sic in pentibus
 sicut fuit in adam: hoc p̄batur li.
 de p̄cep. virg. et pec. orig. ca. xxvj.
 Causa redditur quare virgo Maria
 nō affuerit: dū filius eius christus
 capiebatur. li. de passio. do. C.
 Celi due s̄ ianue. li. j. d̄ ima. mū. ca.
 Celi climata s̄ q̄tenor. ibidē. (xvj. **Ce**
 Celum dicit quasi casa helios. i. do
 mus solis: v̄l quasi vas celatū: q̄
 stellis ē insignitū. li. j. d̄ imag. mū.
 Caritas est exhibēda et (ca. xv.
 nō erigēda: Et qui charitatē i cor
 de retinet: s̄ vnde de⁹ grās ei scit **Ch**

principaliū sententiarum

habet. li. de Simili. ca. clxxix.
Christi crux. xv. pedū habuit longi-
tudinē. li. de passione domini. K.
Christi passio pulchre deducit et tā-
q̃ p̃ns ī speculo intuef. In specu-
lo enāg. serm. per longum.
Christū potuisse mēiri vel nō men-
tiri: quomodo intelligi debet: ostē-
ditur li. ij. cur deus homo. ca. x.
Christū debere pati et debere nō pa-
ti: declaratur ibidē ca. xvij. Et li.
de veritate. ca. viij.
Christū seq̃ ī via p̃fectiōis: volūta-
ti hoīm et libero arbitrio relinq̃t:
non aut̃ potestati: et cur hoc: ostē-
dit. li. de mensur. crucis. L.
Christus deo q̃z veritatē iusticiam
vivendo et loquēdo inclinabili-
ter tenuit: hinc iudaicus populus
stra ipm cām p̃secutiōis sumpsit.
li. j. cur deus homo. ca. ix.
Christus ideo mortī nō obligat: q̃a
nō peccator. li. ij. cur de hō. ca. x.
Et li. de medita. redemp. h. ca. iij.
Christus quāvis incōmodoz nroz
p̃iceps sit: nequaq̃ tñ miser dicē-
dus erit. li. ij. cur de hō. ca. xij. Itē
q̃ cū ceterū infirmitatib⁹ nris nō
habeat ignorātiā: oñdit ibidem
Christ⁹ dum ludibria et (ca. xij.
mortē subiit: exemplū salubre ge-
neri hūano dereliquit. li. ij. Cur de
us homo. ca. xvij. Et li. de medi-
ta. redempti. hūa. ca. iij.
Item dedit moriendo qd non debe-
bat: hoc pulchre ostendit ibidem.
Christ⁹ q̃re corpus suū panē dixerit:
ostēdit in epla de fermē. et azy. B.
Christ⁹ azy mū panē benedixit: non
vt p̃ceptū de azy mo seruaret: sed
vt azy nitas approbaret. ibidē. L.
Christ⁹ ductor nr x̃bo et exēplo viā
nob̃ x̃itātī oñdit. li. de mēsu. cru.
Christ⁹ seipm dat ductorē et ī (A.
structorē ī h̃ q̃ dicit: Post me: Nul-
li etem p̃cedere aut eq̃līē īcedere:
s̃ ipm seq̃ licebit: ipe em̃ p̃mogeni-
tus ī mltis frīb⁹. li. de mēsu. cru. D.
Christ⁹ nulla necessitate s̃ libera vo-

lūtate p̃ hoīe redimēdo pass⁹ est.
li. de medita. redēp. hūane. ca. iij.
Christ⁹ p̃pter tres ratiōes orauit in
mōte an captionē. li. de pas. d. B.
Christus in caluarie loco denudat⁹:
velamine matris in lumbis fuit ab
ea tectus. ibidem. M.
Item q̃liter in cruce extēsus fuerit: et
q̃ alte suspensus a terra extiterit:
Et qualiter suo sanguine vestē be-
ate matris respererit: duz sub cru-
ce sedula assistit: notat ibidem.
Christus in cruce pēdēs dū inquit:
Pater ī man⁹ tuas cōmendo et c.
in illa cōmendatiōe cū hostia san-
guinis cōmendabat deo patri: ma-
trē suā dulcissimā: cū oīb⁹ q̃ de spū
sctō victuri sūt vsq̃ ī finē seclī. ibi
Christ⁹ trib⁹ vectib⁹ obstru (dē. p̃
xit infernū dum de limbo patres
liberavit antiquos. ibidem. Q.
Item de cruce deposit⁹ ad tres pass⁹
a loco crucifixiōis in terrā: capite
susceptus fuit a matre ī sinū. Ai.
de et ibidē d̃ plāctu petri: ioānis:
iacobi: et marie magdalene. R.
Christus quō appuit matrē et ceteris
electis: dum adhuc deplāgeret ī
cruce ī corpe glificato: et c. ibidē.
Christus nō traxit mundiciā suā
a matre: q̃uls et ipsa mūda fuerit:
li. ij. cur deus hō. ca. xvj. Et li. de
p̃cep. x̃g. et pec. ori. ca. xvij.
Cycl⁹ lunar⁹: et cycl⁹ solar⁹: et curs⁹
vtriusq̃: notat li. ij. de imag. mū.
Clericos monachoz (ca. xv. et xvj.
p̃positū appetētes: liberos esse ab
episcopis ad monasterioz ingres-
sus: et q̃ piculosum sit ep̃is talib⁹
contraire: probatur epla. r. B. C.
Cogitare et ī corde dicere: idē sunt.
li. p̃osolo. ca. iij.
Collectio brevis oninū victorū: scz
q̃ spiritus sanctus sit de filio sicut et
de patre: sit: et idipm concluditur
li. de p̃cess. spū sanc. Q. et R.
Color: q̃ nō habeat se sicut ad cor-
pus vt rectitudo ad silitudinē si-
gnificationum: ostēditur li. de ve-

Annotation

ritate. capl. xliij.
Com Commendatio superne hierusalem:
 notatur. li. de Simili. ca. xliij.
 Compassio marie virginis p filio cru-
 cifixo: introducit li. de excell. Ma.
Con Conclusio inferi ex his (vir. ca. v.
 que greci nobiscum credunt: q filius
 aut sit de spu sancto: aut spu san-
 ctus de filio. li. de pcess. spiri. san.
 Concordia perfecta est: (D. in fine.
 que in vna identitate et eandem uni-
 tatem puenit. li. de icar. xbi. ca. viij.
 Concordia. x. ps britudinis qlis fu-
 tura sit btis: et ei contrariu scz di-
 scordia. x. pars miserie in damna-
 tis: notatur li. de Simili. ca. lxij.
 Ceditio loci seu tempis: demonstrat
 li. Monolo. ca. xxij. circa mediu.
 Consideratio pcti alteri: q mltum
 obsit ho: ostendit li. de Si. ca. cx.
 Constituisti terminos ei: q preteriri
 n potuerunt: et illis: Quos pscuit et
 pdestinavit etc. exponit: Et q nihil
 horum sit prius aut posterius apud deu:
 notat li. de pcor. pscie. di. et pde.
 Constituit terminos populoz (R. M.
 iuxta nuer filioz israel: varie ex-
 ponit. li. j. cur de? homo. ca. xvij.
 Cotentio inter monachos nutritos: et
 puerfos tollit. li. de Si. ca. lxxvij.
Cor Cor nostrum simile est molendino semp
 molenti. li. de Simili. ca. xij.
 Corruptio multiplex describit. in de-
 clara. de pcep. virg. et pec. orig. in
 Corruptio et mala q sue (pncipio.
 runt pena pcti et p baptismu rema-
 nent: q no sint p septa: pbat li.
 de pcor. gre et libe. arbi. T. et A.
Cre Creatura natura sicut nihil p se facere
 pot nisi qd a dei voluntate accepit:
 ita voluntas creature nequit p se
 qcquam opari nisi qd natura adiu-
 uat aut pcedit. li. de pcep. virgi.
 et pecca. origin. ca. xj.
 Creatrix cernit: aut cernitas aut etas
 eius: nullo modo recipit pteritum
 vel futurum. li. Monolo. ca. xxj.
 Creatura rationalis cur no possit p se
 de malo pueri ad bonum: sicut po-
 test de bono ad malum: notatur

li. de casu diaboli. ca. vij.
 Creatura rationalis ad hoc esse facta
 ut summa essentia amict sup omnia
 bona: probatur li. mono. ca. lxxvj.
 Creatura ascendere sup creatorem
 et iudicare de illo: q absurdum sit:
 h autem contingeret si mens ali-
 qd melius deo posset cogitare. li. p.
 Creaturam no posse (solo. ca. liij.
 adipisci rectitudinem nisi per gra-
 tiam: per longum probatur. li. de
 pcor. gre et libe. arbi. S. li. et.
 Credendum e i patre et filiu et cor spu
 pte et in singlos et fil i tres. li. mo.
 Credendum et confitendum e (ca. lxxvij.
 spumscum ideo esse a pre: qz e de
 deo: s pater no est magis de? q fil-
 lius: sed vn? sol? ver? de? pr et fi-
 lius. li. de pcess. spir. sanc. F.
 Credere oportet qui de deo intelli-
 gere cupit. li. p solo. ca. j. in fine.
 Crux cruciatu dicit: et quo debea Cru-
 mus hre cruciatu: Et huius cru-
 cis lgitudo: latitudo: sublimitas
 et pfundum declarat. li. de mensu.
 crucis. F. S. li. j.
 Curiositas est studiu pscrutandi ea q
 scire nlla est utilitas. li. de Si. ca.
 Curiositas. xvj. sunt gene (xvj.
 ra: e quib? quin? sunt simplicia: sex
 duplicia: quattuor triplicia: vnus
 vero qdruplex. li. de Si. ca. xxvj.
 De quin? simplicib? agit ibide ca.
 xxvij. de sex duplicibus: ca. xxvij.
 de quattuor triplicibus: ca. xxix.
 de vno quaduplici. ca. xxx.
 Curiositatis genera sunt. xx. et vij.
 e quib? tria sunt simplicia: noue du-
 plicia: decem triplicia: quin? qua-
 druplicia: vnu vero ex quin? p-
 tibus constat. ibidem ca. xxxj.
 De tribus simplicib? agit ca. xxxij. de
 nouem duplicib? ca. xxxij. de de-
 cem triplicibus: ca. xxxij. de qui-
 bus quaduplicibus: ca. xxxv. de
 vno ex quin? ca. xxxvj.
 Cur graue peccato ade: q eius pscij
 no fuerunt: ostendit li. de cōcep.
 virgi. et pecca. origi. ca. x.
 Cur iohannes ac ceteri q et per mira

principaliū sententiarum

culū cōcepti sunt: nō sint per se li/
beri a peccato sicuti christ⁹ de vir/
gine natus: ostendit li. de concep.
virgi. ⁊ pecca. origi. ca. xvj.

Cur filius magis det spūm sanctum
q̃ spiritū sanctus filiū: ⁊ c. ostēdit
li. de pcess. spiri. san. S. post me.

Cur dominus loq̃ns de missione spi/
ritū sancti dicit: Cū venerit paci/
tus spiritus veritatis q̃ a patre p/
cedit ⁊ c. nō addidit: Et a me seu
a filio: declarat ibidem. M. Et ibi/
dem siles auctoritates soluntur.
Itā multa i scriptura sacra hūi
legū: vt q̃s de vna psona singu/
lariter dicit: indifferēter de tribus
intelligatur: vt. S. A.

Cur euangeliste nō referant xpm a
mortuis resurgētē: sue dilectissime
matri primo ⁊ principalis appa/
ruisse: eius dolores mitigādo: hu/
ius ratio concluditur li. de Excel/
len. marie. virgi. ca. vj.

De Ehere ⁊ non debere quō ali/
d quādo improprie dicatur: oñ
ditur li. de veri. ca. ix.

De diuersis intellectib⁹ debere: ⁊ nō
debere: posse: nō posse: ibidē ca.

Dei honori nequit aliquid (vij.
quantū ad illū pertinet: addi vel
minui. li. j. cur de⁹ homo. ca. xv.

Dei voluntatē appellam⁹ quicq̃d in
nobis ipse misericorditer operat⁹:
reuocādo nos ab errore: vt pie cō/
firmādo iusticie. li. de volū. di. A.

Dei voluntas est: q̃cqd fit: vt fieri in/
uenitur in creaturis. ibidem.

Dei institutio i duo diuidit. ibidē. C.

De kalēdis: nouis ⁊ idibus: agitur
li. ij. de imag. mun. ca. vij.

Delectatiōis duo sūt gēa. li. de Si.

Delectatiōis male genera (ca. xj.
sunt triginta ⁊ vnū: e quibus q̃n/
q̃ sunt simplicita: decem duplicia:
⁊ c. ibidem capi. xij.

De quinq̃ simplicibus: agit ca. xliij.
de decē duplicibus: ca. xv. de decē
triplicibus: ca. xvj. de quinq̃ qua/
druplicib⁹: ca. xvij. de vno q̃d ex

quinq̃ ptibus cōstat: ca. xvij. Et
q̃ differenter se habeant q̃ ad ma/
gnitudinē peccati: ostēdit ibidem
in peccato detractiōis ⁊ c. ca. xix.

Delectatiōis genera quib⁹ anima
delectat⁹: multo plures esse q̃ cor/
poris: probatur ibidem: ca. xx.

Denarij pro quibus christus a iuda
fuit venditus quales fuerint: ostē/
ditur li. de passi. dñi. A.

Deo q̃s q̃ fidelit⁹ scrutat⁹: q̃ tā ineffa/
billa recōpēsat. li. de Si. ca. cxvj.

De peccato ad patrē p filij passione:
notat i Speclo eūā. serm. ca. xliij.

Detractio quid sit: ⁊ q̃ damnabile
vitiū existat: ostēdit li. de Sili. ca.

Detractio tollit charitatem (celix.
sine qua nullus attinget beatitu/
dinem. ibidem. cl.

Deum honorem suum posse perdere
impossibile: esse probatur li. j.

Cur deus homo. ca. xliij.

Deum cōcipi de virgine mū dissima
pueniēs fuit: non tñ h necessitate
quasi de peccatrice nō potuerit. li.
de pcep. virg. ⁊ pec. origi. ca. xvij.

Deum vere esse: ⁊ eum aliquid esse q̃
nihil maius cogitari potest: pro/
batur li. p solo ca. ij. Et li. p isip.
B. C. ⁊ c. Et deū nō esse: cogitari
non potest: probatur hoc ibidem.
ca. ij. Et li. pro insip. C.

Deum non esse in loco aut tempore:
sed omnia esse in illo: probatur li.
p solo. capi. xix.

Deū eē ante ⁊ vltra oīa etiā eterna:
demonstratur ibidem: ca. xx.

Et an illud esse sit seculum seclī: siue
seclā seculor⁹: notat ibidem. ca. xxj.

Deū habere membra: figuratiter so/
lum dicim⁹: nō more hūano vt in

dei aliq̃ aut heretici fatent⁹. Et q̃d
p caput: capillos: oculos ⁊ c. intel/
ligi possit: vide put placet. li. de

expositione mēbroz dei. A. B. ⁊ c.

Similiter ⁊ mor⁹ animi: iram: fu/
rorem: obliuionez ⁊ c. De vestimē/
tis ⁊ alijs: notat ibidem p totum.

Deus homo sua spōte mortē subiit:
A 5

Annotatio

et non a patre coactus tam dura potu-
 lit. li. i. cur deus homo. ca. viij. et ix.
 Deus dimittit supplicati quod debet: et
 quod: pulchre ostendit ibidem: ca.
 De⁹ proficiet de natura hominis. (xiiij.
 na quod incipit: id est per integrum satis-
 factionem. li. ij. cur deus homo. ca. iij.
 Item hoc facit non cogere necessitate.
 ibidem. ca. v. Et necessitas distinguit
 De⁹ necessitate nihil facit. Et i. (ibidem
 proprie attribuit ei necessitas. ibidem.
 De⁹ quanto: mores potest facere homines.
 li. ij. Cur deus homo. ca. viij.
 Deus homo an sit ex debito mortu-
 rus ut ceteri homines: inuestigat ibi
 Item quod possit vel non pos- (de. ca. x.
 sit peccare: Et cur ille vel angelus
 de sua iusticia laudandus sit cum
 peccare non possint: notat ibidem.
 Deus homo quod propria potestate moriatur:
 ostendit ibidem. ca. xi. Et iterum ca. xvj.
 Deus homo qualiter de malis (per logicum.
 sa peccatrice generis humani assu-
 pserit hominem sine peccato: notat ibi-
 dem. Et li. i. preceptum. x. et peccatum. ori. ca. i.
 Deus nihil debebat dia- (et ca. xv.
 bolo nisi penam: nec homo illi aliquid
 debebat nisi vicem: ut ab illo victus
 illum renunceret: et sic quicquid exi-
 gebatur ab homine debebat deo et non
 diabolo. li. ij. cur deus homo. ca. xix.
 Deus non sic assumpsit hominem ut na-
 tura dei et hominis sit una et eadem:
 sed ut persona dei et hominis una et ea-
 dem sit: quod non nisi in una persona
 vel esse potest. li. de incarnatione. x. ca. iij.
 Item cur magis assumpsit hominem
 in unitate persone filij: quam in unita-
 te alientum aliarum personarum: notat ibi.
 Deus dum punit pro peccato non pu-
 nit pro nihilo. li. de conceptione. virg.
 et peccatum. orig. capitulum. vj.
 Deus ideo homo factus esse probatur:
 quia nullus non deus sufficeret ad
 alios redimendos. ibidem ca. xvij.
 Deus est quicquid melius est esse quam non
 esse: et est solus per se existens: omnia
 autem alia facit de nihilo. li. prolo-
 gium. ca. v. Et li. contra insipientem. p.

Deus cum non sit corpus: quod sit sen-
 sibilis: ostenditur ibidem ca. vj.
 Deus cum multa non possit: quomo-
 do omnipotens dici possit: declarat
 ibidem ca. vij. Et de ca. diaboli. ca. xij.
 Deus quod sit misericors et impar-
 sibilis soluit. Ibidem ca. viij.
 Deus cum sit totus iustus et summe ius-
 tus: quod malis parcat: Et quod iuste
 misceat malis: deducit ibidem ca. ix.
 Quod iuste puniat: et iuste parcat ma-
 lis: ostendit ibidem ca. x.
 Deus est per se quicquid est: ut ipsa vita
 quod vivit et sapientia qua sapit et c.
 li. pro solo. capitulum. xij.
 Deus solus proprie incircumscriptus et
 eternus est: et quod alij spiritus incircu-
 scripti et eterni dicantur: declarat ibi
 Quod videatur et non vi- (de. ca. xij.
 deatur a querentibus eum: notat ibi-
 dem. ca. xij.
 Quod maior sit quam cogitari possit. Ibi-
 dem ca. xij. Et quod hoc bonum sit pl-
 ter pater et filius et spiritus sanctus. Et hoc
 sit unum necessarium quod est omne et so-
 lum et totum bonum. ibidem ca. xij.
 Item quale et quantum sit hoc bonum: no-
 tat conjecturaliter. ca. xij.
 Deus non habet partes. li. de processu. spi-
 ritus sancti. D. Et iterum ibidem secundum litteram. T. co-
 Deus ideo diabolo pseue (cludit.
 rantiam non dedit: quia ille si accepit.
 li. de casu diaboli. ca. liij.
 Deus cum omnia prescire siue scire creda-
 tur: utrumque eius scia sit a rebus: an
 res habeat esse ab eius scientia: in-
 vestigat li. de processu. prescientie. et pre-
 Deus multa bona dat in (desti. S.
 hac vita: sine quibus homo salvari non
 potest. li. de processu. gratie et libere arbitrio. E.
 Deus cum reddat rectitudinem illam de-
 serenti: malus miraculum est: quam
 si mortuo vitam amissam restituat.
 li. de libero arbitrio. ca. x.
 Deus ita discernit inter salvandos

Principalium sententiarum

- et dānandos: quō rex quidā inter fideles et infideles imperij sui. li. de Similitudi. ca. xlvi.
- D**eus ipse sic exerceat inimicitias contra diabolum: quō rex quidam contra principē quendā suā inimicitia exerceat. ibidem. ca. lxxv. et lxxvi.
- D**eus quō et propter quid dicat horum animā peccatricem: ostenditur. li. de Similitudi. ca. clxxiiij.
- D**eus quāquā in cunctis suis operibus sit mirabilis: mirabilior tamen in visceribus pietatis. li. meditationum. B
- D**iaboli venatio: notatur li. de fili. ca. Diaboli veritas hominem a (clxxiiij) proposito bone voluntatis reuocare conatur: et quō illis resistendum sit et in bono progrediendum: notatur epla. 7.
- D**iabolum nullā aduersus hominem habuisse iusticiā: et quē habuisse videatur: et cur deus hominem huiusmodi liberauerit: ostenditur li. 7. Cur deus homo. ca. viij.
- D**iabolum posse recedentem cum suis angelis apostatū est impossibile: nec saluatoris nostri redemptio usque ad illos debet extendi. li. ij. cur deus homo. capi. xxi.
- D**iabolum supandus erat iusticiā: ut sic iniustam potestatem amitteret. li. 7. cur deus homo. ca. viij.
- D**iabolum iniuste torquebat hominem: quāvis homo iusto dei iudicio iuste ab illo torqueretur. ibidem.
- D**iabolum cur ideo videatur nō accepisse perseverantiā quia deus nō de dicit: declarat li. de casu dia. ca. ij.
- D**iabolum quia accepit velle et posse accipere perseverantiā: et velle et posse perseverare: ideo nō accepit nec perseveravit: quia perseverare noluit. ibi
- I**tem quare nō perseverare (de. ca. iij) voluit: ostenditur ibidem pro me.
- D**iabolum hoc modo peccavit: quia non solum similis voluit esse deo: sed etiam maior voluit esse deo: quoniam voluntatē suā supra voluntatem dei posuit: quō deus illū velle noiebat. li. de Casu diaboli. ca. iij.
- D**iabolum quō se habeat erga cum quod se mūdū dereliquit: per similitudinē ostenditur de placitatore. li. de Simi. ca.
- D**iabolum cum nequit monachatum alicui dare odio: nititur eum conversationis in quā est subruere fastidio. li. de Similitu. ca. clxxvi. Et Epistola. vij. C.
- D**ies a discernendo dicitur. Et est septima pars hebdomade vulgaris: continens horas. xij. naturalis vero xxiiij. li. ij. de imag. mundi ca. 7.
- D**ies dividitur: Et de nominibus eiusdem agitur: ibidem ca. iij.
- D**ies egyptiaci: quare sic dicantur: ostenditur ibidem. ca. ultimo.
- D**ifficilius est valde intra seculares per liberā voluntatē quam intra claustrum monachorum sub disciplina vite custodire sanctitatem. Epla. 7. C.
- D**ifficultas qua peccatis consentimus impugnare potest inuitā voluntatē: sed expugnare nequit iustā. li. de li. ar.
- D**isputare de rebus profundis (ca. vi) nullus promptus existat: maxime de illis in quibus nō erratur sine periculo. li. de scar. ver. ca. iij. i fine.
- D**istansia spherarum: notatur li. 7. de imag. mundi. ca. xliij.
- D**iversitas naturarum et unitas personarum in christo ad quod valuerit: ostenditur li. ij. Cur deus homo. ca. xvij.
- D**ubium: utrum scilicet universitas rerum que per aliud sunt: sint ex alia qua materia: mouetur et soluitur li. Monolo. capitu. vi.
- E**t que facta sunt ex nihilo: et quod non nihil erat antequā fierent quantum ad rationē facientis: per quā et secundum quam fierent: declarat li. Mono. ca. viij. Et quod illa ratio sit sicut quedā rerum locutio. ibidē. Abi et similitudo ponitur de fabro. ca. ix. Et quomodo differenter se habeat hec similitudo: ostenditur ca. x. Et quod hec summe essentie locutio sit summa essentia: concluditur: ibidem ca. xj.
- E**gyptus unde nomen sumpsit ostenditur

Annotatio

- ditur: et que in ea contineantur: de
ducit: li. 1. de imag. mun. ca. xv.
- El** Elementa unde dicantur: et quod sint: ostenditur li. 1. de imag. mun. ca. liij.
- Item assilantur quattuor tripliciter: quattuor qualitatibus: quattuor habitibus: et quattuor etatibus. ibidem ca. liij.
- Er** Error cuiusdam clerici presumptis probare patrem et spiritum sanctum cum filio in carnatu esse: et causa cum mouens ponitur: li. de incarn. verbi. ca. 1.
- Error ille convincitur una cum errore sabellij. ibidem ca. liij. p. to.
- Es** Esse semper: quomodo melius possit intelligi quod in omni tempore ostenditur: li. monolo. ca. xxij. p. p. fin.
- Esse ubique: quod melius intelligatur quod in omni loco: demonstratur ibidem ca. xxij.
- Esse et non esse: si cogitare non possumus. li. contra insip. 6.
- Essentia: esse et ens: sic sunt ad se invicem: sicut se habent ad invicem lux et lucere et lucens. li. monolo. ca. v. i. fine.
- Et** Etates hominis sunt sex: et filii sex etates mundi. De his agit li. ij. de ima. m.
- Eternitas comparatur puncto. (ca. xliij li. de incarn. ver. ca. viij.
- Eu** Europa describitur et regiones varie in ea preterite specificantur. li. 1. de ima. m.
- Ex** Exaltationis genera sunt (ca. xvij quindecim: ex quibus quattuor sunt simplicia: sex duplicia: quattuor triplicia: unum vero quadruplex. li. de Simi. ca. xxj. de quattuor simplicibus ca. xxij. De sex duplicibus ca. xxij. de quattuor triplicibus: ca. xxij. de uno quadruplici: ca. xxv.
- Excitatio anime ad plangendum: notatur: li. de miseria hominis. B.
- Excusatio auctoris multiplex: et quod suum non sit de tanta alta materia tractare. li. cur deus homo. ca. 1.
- Exemplum quoddam pulchrum de lepore: declaratur li. de Simi. ca. clxxvij.
- Exemplum aliud de puero ludente cum avicula: quod de diabolo exponitur. ibi
- Ex ipso: et per ipsum: et in (de ca. clxxix. ipso: sunt omnia: qualiter intelligendum sit: notatur li. de p. cess. spir. san. K.
- Ex nihilo omnia fecit: quod intelligendum sit: ostenditur li. monolo. ca. vij. et viij.
- Acere: multis modis dicimus: li. de casu diaboli. ca. xvij.
- Factus obediens usque ad mortem quod intelligatur: ostenditur li. 1. Cur deus homo. ca. ix. et. x. Et li. de medita. redemp. humane. ca. liij.
- Fe** Feditas peccatorum malicia: declaratur li. de Simili. ca. cxc.
- Festiva virginis dei genitricis marie assumptio: pulchre deducitur li. de Excellen. marie vir. ca. viij.
- Fi** Fidei rationem dum studemus inquirere: rationes infidelium licite est movere. li. 1. cur deus homo. ca. ij.
- Fides redemptionis sic est tenenda: ut etiam si nulla ratione comprehendatur: nulla tamen causa sit qua ab eis firmitate excidat. li. 1. cur deus homo. ca. 1.
- Fides viva et fides mortua que sit: ostenditur: li. Monolo. ca. lxxv.
- Filii persona debuit incarnari potius quam patris aut spiritus sancti. li. ij. Cur deus homo. ca. ix.
- Filio incarnato non sequitur ideo patrem et spiritum sanctum incarnatum esse: Et quod filio amplius conveniat incarnari quam patri aut spiritui sancto: ostenditur li. de incar. ver. ca. liij.
- Filius non esse de spiritu sancto: catholica fide probatur: et ratione ostenditur li. de p. cess. spi. san. B. in fine.
- Filius in incarnatione non assumpsit hominem in unitate nature: sed in unitate persone. li. de iar. ver. ca. liij.
- Filius virginis valde aliter ostenditur fuisse in adam: quam ceteri omnes homines. li. de p. ce. x. et p. ori. ca.
- Filius est essentia patris: (xxij. i. me. virtus et sapientia siue veritas et iusticia: et quicquid summi spiritus convenit essentia. B. declarat li. monolo. ca. xliij.
- Item quod quedam ex his que sic preferuntur alie quam intelligi possint: ostenditur ibi
- Filius ipse quod sit intelligi. (de ca. xlv. gentia intelligitur: et veritas veritatis. et. declarat ibidem ca. xlvj.
- Item quod sit intelligentia vel sapien-

Principalium sententiarum

tia memorie: et memoria patris: et
 memorie. Ibidem ca. xlvij.
 Filius alio modo intelligitur esse de patre: et
 aliter spiritus sanctus. li. de processu. sp. s. B.
 Filius an sit de spiritu sancto: an spiritus sanctus
 de filio: subtiliter inuestigatur:
 quod utrumque nequit esse falsum aut ve-
 rum. li. de processu. sp. s. B.
 Filius dei deo patri pro nobis debitum ex-
 oluit. In speculo euangelio. ser. ca. xv.
 Et quod pro tanta passione diligendus sit:
 notatur ibidem ca. xvj.
 Finis perfectionis. scilicet psecratoria notatur
 in verbis christi cum dicit: Tollat cru-
 cem suam. quidie. li. de mesu. cru. K.
 Finis spiritus per oculos haberi debet. Epistola.
 Firmamentum vnde dicatur: et quod huius (v.
 sint duo poli. li. j. de imag. mun.
 Fla Flatus ille cum christo post (ca. xxv
 resurrectione discipulis apparuit et
 insufflans dixit: Accipite spiritum
 sanctum: non erat spiritus sanctus: et my-
 sterium illud declarat li. de processu. sp.
 Fon Fontes quare in estate frigidi: (san. li.
 et in hyeme calidi existant: ostendit
 li. j. de imag. mundi. ca. xxi. Ibidem
 quod multa de aqua notantur pul-
 for Forma mundi: notatur (chra p to.
 li. j. de imag. mundi. ca. j.
 Forma et mores beate marie virginis
 et eius unici filii domini nostri: colli-
 guntur folio ultimo huius opusculi.
 Fortitudo tertia pars beatitudinis: ad
 quid pertinet illam habere beatitudinem: cum
 tunc omnia in suo statu convenienter
 sunt locata: ostendit: et qualis sit
 declaratur: Eius quoque contrarium scilicet
 imbecillitas pars miserie deducitur:
 opposito modo. li. de Sili. ca. liij.
 Fru Fructus et finis glorie et honoris mun-
 di quis sit: ostenditur Epistola. iij. B.
 Hau gaudium plenum: quod deus promit-
 tit: quod sit illud: inuestigatur
 li. Prologus. ca. xxvj.
 Gaudium quarta decima pars beatitudinis
 declarat: et eius contrarium scilicet tristitia
 pars miserie: ostendit li. de fili. ca. lxxj.
 Gaudium erat marie virginis in celo et
 gaudium in terra: gaudium insuper et

creatura. li. de Excel. b. M. x. ca.
 Gaudium marie virginis: quod excellens (vj
 extiterit in filiis sui ascensione: decla-
 rat ibidem ca. vij. et quare christus eam non
 mox secum assumpsit: ostendit ibidem.
 Generis humani preciositas: et quod deus
 de homine propter suam causam fuerit cur
 deus homo tam inenarrabilia pertu-
 lerit. li. j. cur deus homo. ca. liij.
 Gestatio christi ab infantia: elucidatur:
 In speculo euangelio. serm. ca. v.
 Gloratio hominis christiani esse de-
 bet in nomine iesu crucifixi. In spe-
 cu. euangelio. serm. ca. ij.
 Gloria et honor mundi concupiscentia que
 sit eorum expectatio: notatur epistola. iij. b.
 Gratia sola operatur salutem in infantibus
 quod post baptismum moriuntur antequam
 suo possint uti libero arbitrio. li.
 de concord. gratie et libere arbitrii. f.
 Gratia quod adiuvet liberum arbitrium
 postquam rectitudinem accepit ut fuerit
 quod accepit: ostendit ibidem f. et k.
 Gratia sola: nec liberum arbitrium solum
 exceptis infantibus quod post baptis-
 mum mox decedunt operatur salu-
 tem: sed hec duo simul. ibidem. l.
 Gratis accepta liberaliter distributa
 a deo promerentur dona maiora. li. j.
 Cur deus homo. ca. j.
 Greci quantum negent spiritum sanctum
 de filio procedere: non tamen negant eum
 esse spiritum filii. li. de processu. sp. s. B.
 Greci credunt et confitentur deum de deo esse
 nascendo: et deum de deo esse proceden-
 do: nec putant alium esse deum qui nasci-
 tur quam de quo nascitur: et qui procedit
 quam de qui procedit: cum multis alijs que cre-
 dunt: ex quibus eos auctor anselmus
 procedit etcludit suum intentum. ibidem.
 Greci excusantur qui pane (p log.
 fermentato sacrificant. Epistola de fer-
 men. et azymo. A.
 Greci dum azymum anathematizant:
 anathematizant christum: et si dicunt
 nos iudicare: dicant necesse est et
 christum iudicasse. Ibidem. L.
 Responsiones varie super his: notantur
 ibidem. B. L. f. B.

Annotatio

Grecoꝝ error negantes spūm sc̄m
pcedere de filio p̄mittit: et auctor
anselmus contra eos eiusdē spūs/
sancti grām sibi a m̄stī p̄cat: et q̄b⁹
medijs vti velit ad hūc errorē cō
futādū declarat. li. de p̄roce. sp.
Grecoꝝ obiectiones cōtra (san. A
latinos: sc̄z dictū apostoli: Vt oc
cidit spūs aut vniūficat: et illud p
phete Amos: Sacrificate d̄ fermē
tato laudes: solunt: et auctorita
tes p̄fate declarāt: Epistola de fer
mētato razymo. S. h. J. k. Et
q̄ sine rōne rep̄hēdāt p̄nubia no
stra: oñdīf ibidē.

Ma Abit⁹ religiois volūtariē su/
b scep⁹: q̄līf sine lecta p̄fessioe
et episcopali p̄secratioe hoīez
liget: p lōgum oñdīf Ep̄la. iij. d.
Harmonia: odor: sapor: lenitas: pul
chritudo: q̄ suo ineffabili mō i dō
existat: oñdīf li. p̄solo. ca. xvij.
De Hebdomada vnde dicat: ostēdīf: et
eius septē species notant. li. ij. de
imag. mundi. ca. v.

Hec est vita eterna vt cognoscāt te
solū verū deū: et quē m̄stī tesum
christū: pulchre declarat li. de p/
cessi. sp̄ri. san. S.

Herodes coronā posuit sup caput te
su: p̄mittēs: si signū corā eo face
ret: de manib⁹ iudeoꝝ ip̄m libera
ret: et regni sui p̄cipē et coheredē
efficeret: Cū illa corona coronāf
ip̄atores romāi. li. de pass. do. S.

Hi Hierusalem vnde dicatur: (in fine.
ostendīf. li. j. de imag. m. ca. xij.

Ho Homidū tria sunt genera: que parī
plectūf pena: interfectio fratru: de
tractio: odiū. li. de sil. ca. cel vj. et
Dominē sine spōtanca so/ (cel vij.
lutiōe debiti. i. est satisfactioe sal
uari n̄ posse: oñdīf li. j. cur de hō:
Dominē de virgine cōce/ (ca. xij.
prum: etiā si nō esset de: necesse tñ
erat ip̄m talē fore qualis fuit fact⁹
p̄m⁹ hō adā. li. de p̄cep. x. et pec.
o. i. ca. xij. et i declara. sup eodē.
Volem cē factū ad contēplādū seu
vidēd deū: asserit li. p̄solo. ca. j.

ij

Homines qui p̄ restauratione ange
lorū assument: eq̄les esse oportet
angelis bonis: et q̄ sine satisfā
ctioe deus nullum assumat: osten
ditur. li. j. cur deus hō. ca. xvij.

Homines iustos filios abrae aut is
rael dici: non est incongruū: sed et
angeli nuncupari possunt. ibidem.

Hoīes ad fidē christi et ad ea q̄ fides
erigit iuitare: quō nō sit sup̄ua
cū: oñdīf de cōcor. gr̄ et li. ar. B

Hoīes hui⁹ mūdi honores cupiētes:
sic se habēt vt pueri papilones in
sequētes. li. de Simi. ca. lxxij.

Hominis semē dicīf immūdū et cō/
cipi in peccatis: quāuis nō sit i eo
peccatū: et quō intelligat illd: In
peccatis conceptus sum et c. oñdīf
li. de concep. virg. et pec. orig. ca.
vij. et iterum ca. xij. eiusdem.

Hominiū tres sunt ordines: videlicet
orātes: agricolores: defensores.
Hos ordines sic ad diuersa officia
deus in hoc mūdo disposuit: quē
admodū quidā p̄familiās: oues
et boues et canes maxios i domo
sua distribuit: Hora pulchra. li.
de Similitu. ca. cxxvj. et cxxvij.

Homo seu angelus malus: q̄uis di
uine ordinatiōi subiacere nolit: cā
tamen effugere nequit. li. j. Cur
deus homo. ca. xv.

Homo intulit deo cōtumeliā: dū q̄si
p deo posīt⁹ vt diabolū vinceret
sola p̄suasione contra dei manda
tum cōsensit. ibidem ca. xxiij.

Item p̄ illa satisfaccere nequit: nisi in
tali infirmitate qualē se fecit: dia
bolus vincat nō peccādo: Et quia
hoc fieri si potest quādiu exvulne
re p̄m̄ p̄cti p̄cipit: declarat: ibidē

Homo peccādo: a diabolo vict⁹: ab
stulit deo quicqd de humana na
tura facere p̄posuerat: Et qd red
dere habeat: oñdīf ibidē ca. xxiij.

Hō nō accipit a deo qd illi dare p̄po
suerat: nisi totū qd abstulit reddat.

Homo nisi reddat deo qd (ibidem
debet: brūs esse nō pōt: nec exau
sat impotentia. ibidē ca. xxiij.

principaliū sententiā rū

Item iniustū est qz nō redditz iustū
est qz reddere nequit. ibidem

Homo ex necessitate per solū christū
saluatur. ibidem ca. xv.

Hō a deo factus est iustū vt deo fru
endo eēt bñs. li. ij. cur. d. hō. ca. j.

Itē tur factū sit rōnalis: ostēdit ibidē.

Homo si non peccasset: potestare ha
buisset non mort. ibidem ca. ij.

Homo eo in corpe quo vult: in eo /
dem r resurget. ibidem ca. liij.

Hō nō habet esse ab adā: s p adā. li.
de pcep. virg. r pec. orig. ca. x.

Homo quanta bona pdiderit in tpo
casu ade: ostēdit li. p solo. ca. j.

Homo cū nō habet rectitudinē: cur
magis dicit liber qz ei auferri nō
pōt cū habet: qz cū cā habz seru:
qz cū nō habet: p se nō pōt eaz re
cupare. li. de lib. arb. ca. xij.

Homo q i deū peccat oēm creaturā
ptra se excitat. li. de Simi. ca. c.

Hō plerūqz pl⁹ loqit actu qz hō: id
ostēdit i exēplo. ibidē ca. cxvij. r

Homo quts cupiēs a vitijs (cxix
purgari: virtutibus ornari: r deo
recōciliari: gradū pfectiōis attin
gere: fontē salutis degustare: libz
meditationū studeat vifere.

Honor. xj. pars beatitudinis decla
ratur p similitudinē in paupē ad
optato in regē: et p similitudinez
inter ignem r deitātē: eius qz cō
trariū sez dedec⁹ ps misie de mō
strat. li. de Sil. ca. lxx. lxxj. r

Humana saluatio quāta rō (lxvij.
ne seqt de morte christi: pulchre
ostēdit li. ij. Cur de hō. ca. xix.

Hūana natura qualē corrupta sit:
notat li. de pcep. x. r p. orig. ca. ij.

Humana mēbra seu motus animi in
deo more hūano credere: est ido
la in corde fabricare. li. de expo.

Hūanā naturā mirabi (in eb. di. A.
li. de restaurauit: qz instaurauit.

li. ij. Cur deus homo. ca. xvj.

Humane nature qtuor sunt status:
qb⁹ p diūsis meritis: btā vita vl
mīsa reddidit. li. de sil. ca. cxliij.

Hūile aut infirmū dū deū aliqd pa
ti asserim⁹: sublimitatē ipassibi
lis nature nō cōsideram⁹: s scdm
infirmitez hūane substātie quā
gerebat idē de⁹ r hō: vna psona i
duab⁹ naturis: hoc significamus:
li. j. Cur deus homo. ca. vij.

Hūilitas ex qb⁹ cōsideratiōib⁹ cause
tur i nob: ostēdit. li. de Mēl. cru. F

Hūilitas pfecta: pfectaqz superbia
opa qdā habēt silia. li. de Sil. ca.

Hūilitas est mons ma (cxvij.
gnus ad quem per septez gradus
ascenditur. li. de Simili. ca. xcix.

Primus grad⁹ est cognitio
sui ipsi⁹: s q agit ibidē ca. c.

Secundus est dolor: r q do
lor necessari⁹ sit pvenia cō
seqnda: ostēdit ibidē ca. c.

Tertius cōfessio: r qz neces
saria hominē existat: demō
stratur ibidem ca. clij.

Quartus puaasio: tunc enū
latis pura est pfectio: si cā sequat
volūtaria puaasio. ibidē ca.

Quint⁹ grad⁹ est: cō (cliij.
scire se ab alijs sic iudicari:

qlez se qz cōgscit: dolor: cō
fite⁹ r suader. ibidē ca. cv.

Sext⁹ est patiētia: r in q cō
sistat: ostēdit ibidē ca. cvj.

Septim⁹ est ad vindictā dei
amare molestias illatas. ibi
dem: capitu. cvij.

Horum graduum recapitulatio: no
ratur ibidem ca. cvij.

Hūilitatis montē due sorores custo
diunt: scilicet verecundia que est
apud deum: r verecundia que est
apud homines. ibidem ca. cxj.

Humores: quibus locis purgentur
et quibus etatibus regnent: decla
ratur li. j. de imag. mundi. ca. liij.

De quo aliquis est: non
pōt esse ille qui de se est: nec

ille qui de aliq est valet esse
is de quo est. li. de pcep. sp. san. B

Impotentia habēdi iusticiā quomō
ex cūset ifantes post baptisma: cō.

Annotatio

- cludit li. de pcep. virgi. et pecca. origi. ca. xxix.
- Impotentia que descendit ex culpa non excusat impotentem culpa manente. li. de pcor. gre et lib. ar. R.
- Impotentie causa aliquoties excusat a reddendo debiti: et impotentie culpa culpa augmentat. li. i. cur d. ho. ca.
- In Incensum amor de christi (xliij. passioe: notatur in Speculo euag. serm. ca. xij.
- In citationes mentium ad beatitudinis eterne desiderium: notantur epla. ij. B.
- India ab indo flumine dicta: miranda in se continens describitur. li. i. de imagi. mundi ca. x.
- Indiscreta correctio magistrorum qui iuuenibus prebent: pernitiosa existat: ostendit. li. de Silii. ca. clxxvij. et Induratus senex et in ma (lxxvij. lis edocet: ad bonum reflecti difficile erit: puer ut cera molli: bona aut mala imprimuntur: et hoc medius iuuenis: a malo ad bonum et ad quoscumque honestum duci possibile erit. li. d. Si.
- Infernus cum patet in eo (ca. clxxv) et flumen pertransiens describitur. li. i. de imagi. mundi. ca. xxi.
- In finita sunt que nos compellunt ad amandum deum. li. de mesu. cruc. B.
- In firma saluatoris venerari et amplecti: quod salubre sit homini christiano: ostendit in Speculo euag. ser. ca. i.
- Infirmum aie duo genera esse: scilicet et corporis: scilicet quasi naturalis et casualis: notat. li. de Silii. ca. cxx.
- Initalis modus cogitandi de deo qui est spiritus: proponit li. de Mesu. cru. C.
- In itium perfectionis vie que sequi debemus christum: est seipsum abnegare. ibidem. E.
- In iuncti quomodo diligere possunt: monstratur. li. de Simili ca. clxij.
- In iusticia nulla habet essentiam: quod uis iniuste voluntatis affectus et actus per se considerati aliquid sunt: versus iniusticiam vocet. li. de concep. virgi. et pecca origi. ca. v.
- In iusticia et malum cum nihil sit: cur horrenum audito nomine mali: et quod faciat opera illa que iniusticia facere videret: inuestigat et soluitur. li. de casu diaboli. ca. xxvj.
- In iusticia non est nisi absentia debite iusticie ubi esse debet iusticia: et non sit aliquid sed nihil: probatur ibidem ca. xv. i fine. et ca. xvj. Et de concolor. prescientie et predest. S.
- In iuvene tria notantur: quibus ad probitatem videtur per noscitur. li. d. Si. ca. cxxxix.
- Inmundicie cordis tria esse genera: notantur ibidem ca. cxix.
- Innocentia: beneficium et platonem sic debemus uti in faciendo et recipiendo: sicuti usualiter portatur ce noueria: ibi dem. ca. cxvij.
- Innumerabilia esse beneficia dei quibus voluntatem nostram excitat ad sequendum eum in via perfectionis: probatur li. de Mesu. cruc. C.
- In omnibus que christus protulit: divina natura non est humiliata: sed humana exaltata: nec illa est imminuta: ista est misericorditer adiuta. li. de medita. redemp. humane. ca. liij.
- Inspicienda octava pars miserie: qualis erit in damnatis: ostendit per eius contrarium scilicet sapientiam: que per beatitudinis. li. d. Si. ca. lix. et lx. et lxx.
- Institutio divina non improprie si voluntas appellari potest. li. de volu. di. C.
- In sula maris varie cum contentis in eis: notatur. li. i. de imagi. mundi. ca. xx.
- Intellectum quem in hac vita capimus medium esse inter fidem et spiritum: notatur: et quanto aliquis ad illam proficit: tanto illum speciei appropinquare: quam omnes anhelamus: In pfa. li. de incar. verbi.
- Intentio qua ambulandum est in via perfectionis: inuenit in scriptis christi cuius dicit: Sequere me. li. de mesu. cru. C.
- Inuocatio pulchra virginis marie: filii et filij eius: notat folio penultimo.
- Inuocare in veritate veritatem: non est aliud nisi per filium inuocare patrem. li. meditationum. R.
- In christo non est alius deus: alius homo: quantum aliud sit deus: aliud

principaliū sententiarum

homo: sed idem ipse est deus qui et
homo: verbum enim caro factum: assumpsit
naturam aliam: non aliam personam. li. de
Incarn. verbi. ca. v.

Jo Ioseph ab arimathia: quia christum se-
peliuit: iudicia iudeorum vinum? in muro
recluditur sed post liberatur. li. de Pas.

Pr Ira dei est voluntas punitiva (dñi. i. fine.
nietati. li. i. Cur deus homo. ca. vi.)

Fris: id est arcus in nubibus vis cau-
set: et imber vis oriat. li. i. de Ima-
gi. mun. ca. xxiij. Et ibidem agit de
grandie: pruina: nebula et fumo.

Iu Iudei: etiam si omnes credidissent: non
minus gentes vocate fuissent. li. i.
Cur deus homo. ca. xvij.

Iusticia non potest esse nisi in voluntate
rationali: sic etiam nec iniusticia. li. de
pcep. virgi. et pec. origi. ca. iij. Et
li. de Casu diaboli. ca. liij.

Iusticia est rectitudo voluntatis pro-
pter se seruata. li. de Concord.
græ et lib. arbit. f. Et hec diffinitio
etiam ponitur et discutitur. li. de Veri-
tate. ca. xij. prope medium.

Iusticiam esse bonum quo iusti fiunt:
et iniusticiam esse malum quo mali fi-
unt: Et quod iniusticia nihil sit nisi bo-
ni priuatio: ostenditur. li. de Casu
diaboli. ca. ix.

Iusticia aliquid esse: ostenditur ibi-
dem ca. xliij. in fine. Et ca. xv. os-
tenditur quod sit aliquid valde bonum et
honestum. Et li. de pcor: psciencie et
predestinationis. T.

Iustus dum a diabolo impulsatur sic se
habeat ut lapis quadrat: qui sex
habet latera: ut firmiter in suo pro-
posito bono persistat. li. de Sili. ca.

Iuuenis sicut alimentis (clxxij.
diuersis ad perfectam corporis etate:
sic pceptis dissimilibus ad spiritualē
pducatur vitam. li. de Simili. ca. cxi.

Iuuenis spirituali doctrina semel ad
plenum imbuitur: nono vasi similis esse
videtur. ibidem ca. cxij.

Iuuenis tacendo: sapientium verbis at-
tendat: ut ad scientiam spiritualis vite

doctrina eorum pertingat: nam qui
proprio caret cultro: merito esurit
si alieno incidere nolit. ibidem. ca.

Iuuenis erubescendo in me (clxij).
lūis proficit: quia verecundia penitē-
tiam parit. ibidem. ca. clxij.

Alcorum quorumcumque non
esse ecclesiam tradere: sed de-
fendere seu tueri: declaratur
Epistola. xij.

Latitudo crucis spiritualis est fidelis-
tas semper spiritum crucians et di-
latans: ut omnes homines subijci
at laudi ac seruituti dei. li. de Mē-
sura. crucis. li.

Libertas quarta pars beatitudinis:
declaratur: et eius contrarium scilicet
seruitus pars miserie: ostenditur
li. de Simili. ca. liij.

Libertatis arbitrii. diuissio: notatur li.
de libero arbitrio. ca. xliij.

Librum arbitrii et libertas qua di-
citur liberum: non est idem. Et vbi
et quod sit illa libertas arbitrii quam se-
habere creditur homo: et quod sit il-
lud arbitrium: notatur li. de pcor. p-
sciencie. et pdesti. p. Q. Et per exem-
plum ostenditur. ibidem. R.

Librum arbitrii simul esse cum gra-
tia et cum ea operari: declaratur li.
de pcor. d. græ et lib. arb. E. f. et.

Librum arbitrium nihil valere as-
firmantes: conuincuntur ibidem. AA.

Librum arbitrium non est (BB).
aliud: quam arbitrium potens serua-
re rectitudinem voluntatis pro-
pter ipsam rectitudinem: probatur
li. de libero arbitrio. ca. liij.

Loca sulphurea: notatur li. de Ima-
gine mundi. ca. xxiij.

Locutio summi spiritus: non constat
ex pluribus verbis: sed est vnum
verbum per quod facta sunt om-
nia. li. Monologion. ca. xxiij. Et
quod ipsum verbum non sit similitu-
do factorum: sed veritas essen-
tie. ibidem ca. xxx.

Longitudo crucis spiritualis comē-
B

Annotatio

- furari debet: toti vite nostre rē. li.
de Mensura. crucis. 3.
- L**una: quasi lucina: id est a luce na/
ta nominat: quia a sole illuminat.
li. 7. de Imagine mundi. ca. xliij.
- L**una q̄t horis luceat: et i quo signo
sit: ut sciri possit: regula dat li. ij.
de Imagine mundi. ca. xliij.
- L**unemacula quid sit: notat li. 7.
de Imagine mundi. ca. xliij.
- L**ustrū: sunt quinque anni: et unde no
mē sumpserit: notat li. ij. de Imā/
gine mundi. ca. xliij.
- L**ux inaccessibilis quā deus inhabi/
tat: notat li. 7. Prologo. ca. xvj.
- M**ais quo nihil maius cogi/
m tari potest: nō est nisi ipse deus.
li. 7. Pro insipientē. 2. Nec est
idē dicere: Maius omnib: et quo
maius cogitari nequit. li. Contra
insipientē. 11. 3. rē.
- M**ala ade nulla rectitudine ad ho/
minē de virgine cōceptū transire:
ostendit li. de Cōceptu virgi. et
peccato originali. ca. xij.
- M**alū qd est peccatū sine iniusticia:
nihil esse: ostendit li. de Cōceptu
virgi. et peccato origi. ca. v.
- M**alū quib: de causis videat aliqd
esse: ostendit de casu dia. ca. x.
- M**alū et nihil: quomodo nō possint
pbari per nomen suū aliqd esse
sed quasi aliqd. Ibidē ca. xj.
- M**alū unde veniat in angelū q̄ bo/
nus erat: inuestigat: et in questi/
onem de abscesu iusticie resoluit.
Ibidem ca. xxvij.
- M**alus homo: de omnib: hominib:
bonis et malis: malū sibi accumu/
lat. li. de Simili. ca. clxij.
- M**aria virgo beata: q̄ omnes crea/
turas excellat: ostendit lib. de Ex/
cellentia marie virgi. ca. 7.
- M**artha actiua: Maria cōtempla/
tiua vitam representat. Illa circa
frequēs ministeriū satagit: hec ad
pedes iesu sedens: optimā partē
elegit. In homelia: Intravit iesus.
- prope mediu.
- M**assa peccatrix: q̄ non sit tota pec/
catrix: probat li. de Cōceptu vir/
ginali et pec. origi. ca. xv.
- M**ateria decorā incompto cōtem/
pabiliq: dictamine exarare: indi/
gnationi dignū iudicat. li. 7. Cur
deus homo. ca. 7.
- M**editatio de h de q̄ gaudendū sit
circa christi passionē: format. lib.
de Meditatiōe redē. hūane. ca. v.
- M**ediū pfectionis ostendit in ver/
bis christi: cū dicit: Tollat crucem
suam rē. li. de Mensura. crucis. 5.
- M**ens pacata suscipiens aure cuius/
piā verbū: ore remittit et ipsius pa/
catum: Sed mens turbata verbū
reddat turbatū: et omnē exterius
actū. li. de Simili. ca. clxij.
- M**ens humana sic a torporū desidia
admonitione excitat: sicut ignis
dū a v̄to mouet. ibidē ca. clxvij.
- M**ens quiesca: est monacho necessa/
ria: ad quā sine cōstantia et man/
suetudine nullus ptingere potest.
Epistola. vij. E. 5.
- M**ensis dicit a mensura: vel a mene
qd est luna: Et est. xij. pars anni.
li. ij. de Imagi. mundi. ca. vij.
- M**ensium nomina fm hebreos: fm
grecos: et fm egyptios: notant: et
fm romanos describunt. ibidem
- M**entis excitatio ad deū (ca. vij.
cōtemplandum: notat li. Prologo.
ca. 7. per totum.
- M**eroris et doloris acerbitas castis/
sime matris marie: in quā et qualē
leticia sit cōuersa in filij sui resur/
rectione: ascensione: et spū sancti
missione: deducit li. de Excellētia
marie virginis. ca. vj.
- M**esopotamia: cum in ea contentis:
describit li. 7. de Imā. mū. ca. xij.
- M**inorem omnib: quibus seipsum
reputare debet. li. de Simi. ca. clx.
- M**isericordia dei q̄ magna et q̄ iu/
sta sit: ostenditur lib. ij. Cur deus
homo. ca. xx.

principaliū sententiay

Misericordia de qua parat in iustis:
p similitudinē inter dominū ali/
quē ⁊ seruos illi⁹ qui vulgo natu/
rales dicunt: declaraf li. de Simi/
litudinib⁹. ca. lxxij.

Misericordia dei tpe temptationis
ante ppetrationē culpe: nunq̄ de/
bet cogitari: sed iusticia ⁊ iudiciū
eius: furor ⁊ indignatio illius. ibi/
dem ca. cxxv.

Misericordia quā deus ad gen⁹ hu/
manū habuit: q̄ magna fuerit: s̄
breuib⁹ ostendit in Speculo euā/
ge. sermo. ca. liij.

Miserie quattuordecim partes: que
sunt: in generali ostendit li. de Si/
militudinib⁹. ca. xlii.

Miserie quas deus homo factus p
homine accepit: notant in Specu/
lo euāge. sermo. ca. liij.

Modi p̄cipiendi quattuor: ⁊ totidē
obediendi: notant li. de Simili/
tudinib⁹. ca. clxxvij.

Momentū unde dicat ⁊ qd sit: no/
rat: et minutū declarat: lib. ij. de
Imagi. mū di. ca. j.

Monachatū potioni: ⁊ abbatē me/
dico: auctor ipse assimilat: lib. de
Simili. ca. lxxvij.

Monachatus verus: quid sit: p vi/
sionis discussionē ostendit. ibidē
ca. clxxvj.

Monachi p̄fessi q̄ magna spes esse
possit: pulchre ostenditur ibidem
ca. lxxvij.

Monachi bonū opus: q̄ acceptabi/
lius sit deo q̄ cuiusq̄ secularium:
ostēdit p similitudinē de arbore.
Ibidem ca. lxxxiij.

Monachi vestis: moralizatio. Ibidē
ca. xcij.

Ei⁹ corona et tonsura quid repre/
senter: notat ibidem ca. xcij.

Monachi securitas ⁊ pax: in religi/
one ⁊ claustro existit: foris autem
turbatio. Ibidē ca. clxxvij.

Monachi minima contra sua statuta
despicere nō debent: quia qui mo/
-

dica despicit: paulatim ad mari/
ma defluit. Epistola. vj. B.

Monacho p̄dest etiā illud qd inui/
tus ⁊ coactus facit: hoc prima vo/
luntate bona opante. li. de Simili.
ca. lxxj.

Monacho cadenti: deus grau⁹ ira/
scitur q̄ alto: ⁊ hoc q̄ diu cadit:
sed benignius ⁊ familiarius eum
suscipit dum ad suū bonum pro/
positum redit: q̄ nō monachū qui
ad idem ppositū non venit. Epi/
stola. liij. B. et. C.

Monachorū cōgregatio in terris sic
se habet erga cōgregationē ange/
lorū q̄ est in celis: quēadmodū in ē
illos qui adhuc sunt extra in cella
nouitiorū: ⁊ illos qui nūc sunt in/
tra in cōgregatione monachorū.
li. de Simili. ca. lxxix.

Monachorum sacrificia spiritualia
que esse debeant: ⁊ eorū officium
qd per coronā representat: osten/
dit ibidem ca. xciiij.

Monachus qui se totū deo tribuit:
citius ventā obtinet q̄ laicus qui
nec sua vult dare pro his q̄ trans/
grediēdo cōmisit. ibidē. ca. lxxxiij.

Monachus necessario magis semp
credat abbati: q̄ p̄prio sensu suo.
Epistola. xi. A.

Mores sunt qualitates anime in ha/
bitū iam redacte. li. de Similitu.
ca. cxxij.

Mores boni virtutes: mali autē vi/
tia dicunt. Ibidem ca. cxxxiij.

Mors christi quomō p̄ualeat nume/
ro ⁊ magnitudini omnium peccato/
rum: ostendit li. ij. Cur deus ho/
mo. ca. xiiij.

Item quomō deleat omnia pecca/
ta: etiā eum perimentū. Ibidem

Mortale: ponit in diffi/ (ca. xv.
nitione hominis a philosophia: q̄
non crediderūt totum hominē ali/
quādo potuisse aut posse immor/
talem effici. li. ij. Cur deus homo.
ca. xj.

Annotatio

- Mortalitas non pertinet ad puram hominis naturam: sed ad corruptam. ibidem.
- M**ulieres ne desperarent se pertinere ad sortem beatorum: quoniam de femina malum tantum profectum: congruum erat christum de muliere nasci: Et sicut Eva uirgo peccauit: sic et deum de uirgine generari decuit. ibidem. ca. viij.
- Multa dicuntur posse aliena potestati: et non posse aliena impotentia. li. de Casu diab. ca. xij. post medi.
- Mundi creatio quinque modis scribitur. li. i. de Imag. mundi. ca. ij.
- N**aturam propagandi subiecit deus potestati ade: ut ea uteretur pro sua voluntate quamdiu uellet esse subditus deo: non quidem bestiali uoluptate: sed rationali uoluntate. li. de Concep. uirg. et peccato origi. ca. x.
- Natura aliquam talem esse quo nihil maius cogitari possit: et quod talis sit in intellectu et in re: probatur per logicum. li. pro insipiente. A. B. et Et ibidem obiectiōes quedam tolluntur.
- Idem probatur. li. contra insipientem. per longum: et quia si intelligitur: est in intellectu et probatur. D.
- Naturam humanam qui restringere cupit: sic agat ut ille qui a quaz currentem retinere contendit. lib. de Similitu. ca. cxij.
- Natus de uirgine: pro originali peccato habuit originalem iusticiam: quia a iusto patre secundum diuinam: et a iusta matre secundum humanam naturam descendit. Et quomodo non potuerit habere personalem iniusticiam: ostenditur li. de Concep. uirg. et peccato origi. ca. xx. et ca. xxi.
- N**e necesse est: sepe dici: quod tamen nulla vi esse cogitur: et necesse non esse: quod nulla prohibitionem reuocetur. li. de Concord. prescientie dei cum lib. arbit. D.
- Necessitas vel impossibilitas non est in deo: Est autem necessitas cogens et necessitas non cogens. li. ij. Cur deus homo. ca. xvij. et ca. xvij. p. longum.
- Necessitas gratiam auferens seu minuens: et necessitas augens: describitur ibidem ca. v.
- Nemo nouit patrem nisi filius et uerba pulchre deducitur. li. de Processione spiritus sancti. D.
- Neque uolens neque currentis: sed dei misericordis: exponitur li. de concord. gratie et lib. arbit. L. D.
- Nihil puniatur nisi uoluntas: vel iniusticia. li. de Concep. uirg. et peccato origi. ca. iij.
- Nihil solet putari bonum: nisi aut propter utilitatem: aut aliquam honestatem. li. Donolo. ca. i.
- Nihil fuit ante summam essentiam: iuxta duplicem sensum quem gerit: cum sic dicitur: exponit ibidem ca. xvij.
- Nihil et aliquid quod conueniant: ostenditur. li. de Casu diaboli. ca. x.
- Non enim loquitur a semetipso: sed quicumque audiet loquitur: Et ille de meo accipiet et pulchre declaratur. li. de Process. spirit. sancti. D.
- Non semper prius est non uelle tenere: quam uelle deserere: ostenditur li. de Casu diaboli. ca. iij. in fine.
- Non tantum ea suscipere debemus cum certitudine que in scriptura sacra legitur: sed etiam que ex his nulla alia contradicente ratione rationabili necessitate sequuntur. li. de process. spirit. sancti. A. et D.
- Non ueni uoluntatem meam facere sed eius qui misit me: exponitur li. i. Cur deus homo. ca. xvij. et ca. xvij.
- Nos a nocendo de eo quod oculis noceat. et de septem temporibus notis agit. li. ij. de Imag. mundi. ca. iij.
- Nullam actionem per se iniustam debere dici: sed propter iniustam uoluntatem: quomodo intelligendum sit: innuitur li. de Concep. uirg. et peccato origi. ca. iij.

principaliū sententiarum

Ob

Objectio pulchra de unitate
monetur: Et per auctorem
sub tali distinctione soluitur:
q̄ filius et spiritus sanctus habet esse a pa-
tre diuersimode: quia alter nasce-
do: alter procedendo: ut alij sint
ab inuicem: et q̄ per hoc solum es-
sent diuersi filius et spiritus san-
ctus: etiam si per aliud non essent
plures. li. de Processione spiritus
sancti. B. prope finem.

Objectio: scilicet de eo: cum dicitur fili-
um a patre nasci: et spiritum san-
ctum a patre et filio procedere: q̄
rectius debeat dici q̄ pariter sint a
patre filius nascendo et spiritus
sanctus procedendo: ita ut nec fi-
lius a spiritu sancto sit: nec spiritus
sanctus a filio: sicut splendor et ca-
lor pariter sunt de vno sole. et
pulcherrime per auctorem solu-
tur et tollitur. ibidem. B.

Obligati aliquatenus debito peccati:
deus assumere ad beatitudinem
non potest: quia non debet. li. j.
Cur deus homo. ca. xxi.

Olympas: sunt quattuor anni: et
quomodo nomen illud sumpserit
et ordium: notatur. li. ij. de Imag.
mundi. ca. xij.

Omne q̄ aliquid est a deo fit et dei
est: quod vero nihil est: id est ma-
lum ab iniusto fit et eius est. li. de
Casu diaboli. ca. xx.

Omnis homo si peccatum non preces-
sisset: simul sicut adam iustus et ra-
tionalis esset. li. de Conceptu vir-
gina. et peccato originali. ca. x.

Omnis natura bona diuiditur in
duo bona: et horum contraria no-
tantur. li. de Casu diaboli. ca. xij.

Opera misericordie maria virgo be-
ata super omnes christo exhibuit.
In homel. Intrauit. in medio.

Optimam partem elegit sibi maria
que non auferet ab ea: pulchre
de virgine beata deducitur: ubi
supra: vsq̄ in finem.

Oratio pulchra ad patrem et filium
et spiritum sanctum: notatur In
Speculo euange. serm. ca. finali.

Oratio beati anselmi ad gloriosam
dei genitricem pulchra valde: no-
tatur li. de Excel. mar. vir. ca. xij.

Orationes p̄ fidei et b̄nfactorib̄:
notantur li. Meditationū. in fine.

Orando dum dicimus: dimitte no-
bis debita nostra et c. quid opere-
tur: declaratur. li. j. Cur deus ho-
mo. ca. xix.

Orandum est sapienter: ardentem:
humiliter: fideliter: perseveranter
et confidenter ut exaudiat. li.
de Mensuratione crucis. lb.

Ordinis genera sunt duo: viro reli-
gioso conuenientia. li. de Simili-
tudinibus. ca. xc.

Ordo facticius: sic se habet ad ordi-
nem naturalem: ut corrigia ad so-
larem. ibidem. ca. xxi.

Ordo probat quid in homine lateat:
sicut ignis denarii falsitatem ostē-
tat. ibidem. ca. xc.

Originale peccatum a qua origine
dicatur descendere: ostenditur li.
de p̄cep. virg. et pecca. orig. ca. j.

Originale peccatum: et omne pecca-
tum esse iniusticiam: probatur
ibidem. ca. iij.

Originale peccatum quid sit: osten-
ditur: et q̄ in omnibus sit equalis:
declaratur ibidem. ca. xxvij.

Originalis et personalis iusticia v̄l
iniusticia que sit: ostenditur ibi-
dem. ca. j.

Originalis peccati quantitas: nota-
tur. Item quomodo descendat in
infantes: per longum ostenditur
ibidem. ca. xxij. et xxij.

Originem personarum in diuinis:
auctor ipse naturali exemplo pro-
bat. li. de Incar. ver. ca. vij.

Origo beate marie virginis deducit-
ur. li. de Excel. marie virg. ca. ij.

Os patris: non est aliud q̄ essen-
tia eius. li. de Process. spi. san. lb.

B 5

Or

Os

Annotation

- Pe** **O**stentū quid sit: notat li. ij. de Ima/
gine mūdi. ca. 7.
- Pa** **A**lextina describitur: et que
p gentes ac regiones in ea cōti/
neant: notat li. 7. de Imagi.
mundi. ca. xiiij.
- Paraclet** spū sancti: quē mittet pī
in nomīe meo. Et illud: Eū vene/
rit pacit: quē ego mittā vobis a
patre: quō intelligi debeat ille au/
croitates: notat li. de Processi.
spiri. sanc. 6.
- Parthia** describit. li. j. 3 Ima. mū.
Paruitas meritorū qualiter (ca. x).
pusillanimitatē i nobis generet ac
icutiat: et qualiter illud obstacu/
lum salutis remoueri debeat: vt li
berius deum sequi possimus: pul/
chre ostendit li. de Mēl. cru. B.
- Pater** deū: filij sui mortem volu/
isse quō intelligatur: signatur li. j.
Cur deus homo. ca. x.
- Pater** et filius nō sic sunt due res: vt
in his duabus rebus intelligat eo/
rum substantia: sed eorū relatiōes.
li. de Incar. verb. ca. iij.
- Pater** solus genitor et ingentus: so/
lus filius gentus: solū amor nec
genitus nec ingentus: ostendit
li. Monologion. ca. litiij.
- Pater** deus q nō sit deus de deo: pba/
tur li. de Process. spiri. sanc. 2. p
- Pater** quia habet filiū: et (pe finē.
spū sanctus qz non habet filiū: p
hoc pbari potest: quia sunt alij ab
inuitē: nō tamē hec est cā vt sint
diuerse persone. ibidem. E.
- Pater** et filij et spū sancti: sex sunt
differentie: de quib⁹ p longū agi/
tur. ibidem. S. et T.
- Pauca** perfectior inuicē p chri/
stum: dūz dicit: Si qd. i. qd aliqds
ex multis vult post me venire etē.
li. de Mensur. crucis. A.
- Paulus** aplis credidit didicisse euā/
gelij in illis tribus dieb⁹ quibus
cecus erat. ibidem. E.
- Pax** quattuor modis agit: quibus
homo ad verā quietē pducit. lib.
de Simili. ca. cxliij.
- Peccans** quomō sit seruus peccati: **Pe**
ostendit li. de Libe. arbi. ca. x.
- Peccare** non est aliud q deo debi/
tum nō reddere. li. j. Cur de⁹ hō.
ca. xj. Et qd sit illud debitū qd dō
debemus: notatur ibidem.
- Peccata** pentū post adam nō im/
putant animab⁹ filioz. li. de Lō
cep. virgi. et pec. orig. ca. xliij. et
- Peccata** dimittere sola misse (xv.
ricor dia sine solutiōe debiti: an d
deum deceat: pulchre ostenditur
li. j. Cur deus hō. ca. xij. et. xliij.
- Peccati** pōdus seu magnitudo ostē/
dit: et iō grauissimū: qz ptra deū
cōmissum. li. j. Cur de⁹ hō. ca. xxi.
- Peccator** ne desperet: ad iesum con/
fugiat: et hoc nomen suū iesus cōsi/
deret. li. de Miseria hoīs. f.
- Peccator** negligēs puerit: stulto pi/
gro assimilatur: et paupī insipienti.
li. de Simi. ca. cluij. et clv.
- Peccator** peccatorē iustificare non
pōt. li. j. Cur de⁹ hō. ca. xxiij.
- Peccator** remissio est hominī neces/
saria: vt ad beatitudinē eternā p/
ueniat. ibidem. ca. x.
- Peccator** magnitudo luctum iugē
hominī cōferre debet: Et q nullū
peccatū cōtra deū cōmissum par/
uum sit dicēdū: assertit li. de Mi/
seria hominis. C. D. E.
- Peccatū** ipunitū dimittere: nec de⁹
pōt: nec peccator sine solutiōe ad
talem beatitudinē qualē habebat
antequā peccaret peruenire. li. j.
Cur deus homo. ca. xix.
- Peccatū** quo dānat humanū gen⁹
cur magis imputetur ade q eue:
cū tū ille p illā et p peccauerit: no/
tat li. de pcep. x. et pec. ori. ca. ix.
- Peccatum** patris nullus portat s
suum: nec infantes peccatū ade:
sed suum. ibidem ca. xxvj.
- Peccatū** duplex scz naturale et pso/
nale: describitur ibidem. ca. xxiij.
- Peccatū** ade psonale quō transcat in
oē: et sit in illis qui ab ipō ppagā/
tur naturale seu originale. ibidē

principaliū sententiarum

In fine. ca.
Peccatū infantū min⁹ ē q̄ peccatū
 ade: null⁹ tñ sine illa vniuersali sa/
 tisfactiōe: p quā r magnū r parū
 peccatū dimittit: saluat. Ibidē.
Pena peccantis cuiusmodi sit ho/
 nor dei: ostendit li. j. Cur deus
 homo. ca. xliij.
Pena peccati: cur p̄seueret in nobis
 in hac vita delecto pctō p baptis/
 mum: inuestigat li. de p̄cord. gr̄e
 r lib. arbi. A. X.
Penitētia alia hūida: alia sicca: no/
 tatur li. de Simi. ca. cxiij.
Penitere de aliquo magno crimine
 cupientis: illo more agat vt arbo/
 rem magnā succidere volētis. ibi/
 dem. ca. cxlv.
Perfectus odium peccati p̄fectusq;
 amor eiusde: idem plerūq; opus
 exhibet exterius. li. de Similitudi/
 nibus. ca. cxxvj.
Periculose valde viuimus: nā quo/
 tienscūq; sciēt̄r aliquid quātū li/
 bet parū cōtra dei voluntatē fa/
 cimus: grauit̄r peccam⁹. li. j. Cur
 deus homo. ca. xxi.
Pestilentia vnde causet: ostendit
 li. j. de Imagi. mūdi. ca. xxiij.
Petitio hūilis ad filiū dei pro sua
 passionē: notat in Speculo euan/
 gel. sermo. ca. xvij. et ca. xvij.
Pl **P**lanctus peccator: deuotissime in/
 ducit li. de Miseria hoīs. D. E.
Planetariū cursus: ordo r natura:
 declarat li. j. de Imagi. mūdi. ca. xxiij.
Planetariū colores: notant ibidem:
 cum zodiaco r harmonia rē.
Plus peccat qui amorem p̄mit a
 corde alteri⁹ minuit: q̄ qui victū
 ab ore pauperis rapit. li. de Simi/
 litudi. ca. cl.
Po **P**otentia duodecima pars beatitu/
 dinis: exponit: et eius contrariū
 scz impotentia pars miserie: no/
 tatur: Ibidē ca. lxviij.
Potestas sequitur voluntatē. li. ij.
 Cur deus homo. ca. x. et de Casu
 diaboli. ca. xij.

Potestas multiplex: notat li. de Ca/
 su diaboli. ca. xij. post p̄ncipiū.
Potestas peccandi q̄ non p̄tineat
 ad libertatē arbitrii: ostendit de
 Libero arbi. ca. j.
Potestas seruandī rectitudinē vo/
 luntatis p̄pter ipsam rectitudinē:
 q̄ sit p̄fecta dīfinitio liberi arbi/
 trii: ex genere r differentiis: osten/
 ditur ibidem ca. xij.
Preciosum a villi sepans ori dei as/
 similat. Epistola. x. L.
Prescētia dei improprie dicit p̄c/
 scientia: cum omnia ei sint p̄sentia
 rē. li. de Casu diaho. ca. xxi.
Prescētia dei: qd non discor det a
 libero arbitrio: probat per multa.
 li. de Cōcordi. p̄scētie dei cū li/
 bero arbi. B. Et p̄destinatiōis. p̄.
Prescētia dei non necessitat ho/
 minē peccare vel nō peccare. Ibi/
 dem. L. rē.
Prescētia diuinā r liberum arbi/
 triū sibi inuicē consentire: nullate/
 nus dubitandū esse asserit p̄pter
 humanā rationem. li. de Casu dia/
 boli. ca. xxi.
Presciri quomō intelligat. li. de
 Cōcord. p̄scētie dei cū libe. arbi/
 trio. E. Et p̄destinatiōis. B.
Propagatio viri de sola virgine nō
 est naturalis aut voluntaria: sed
 mirabilis sicut r illa que mulierē
 de solo viro protulit. li. de Con/
 ceptu virgi. r pec. origi. ca. xj.
Pro peccato satisfacere quid sit: no/
 tat li. j. Cur deus hō. ca. xj.
Propria volūtas: dei volūtatē sibi
 aduocatā habere nō potest. li. de
 Simili. ca. vi.
Proprie voluntati omnia vitia de/
 scruiūt. Ibidem ca. cxxvj.
Proprietates cōplexionū notant:
 et quib⁹ hor⁹ dominent: ostendit
 li. j. de Imagi. mūdi. ca. iij.
Proprio filio suo nō peccat de⁹ rē.
 exponit. Et illud: Iſō sicut ego vo/
 lo: sed sicut tu: declarat li. j. Cur
 deus homo. ca. ix.

Annotatio

Propter qd de' exaltant illū rē. quō
intelligi debet: notat ibidē.

Propter peccatores amplius q̄ p/
pter iustos: beata virgo effecta
est mater dei. li. de Excellentia ma
rie virginis. ca. 1.

Pulchritudo prima pars beatitudi
nis: que sit ostenditur: Et illius
contrarium scilicet turpitudine ps
miserie: declaratur li. de Similitu
dinibz. ca. 1.

Punctus est parvus transcensus
puncti in horologio. li. ij. de Jma/
gine mundi. ca. 1.

Qua pusillanimitas ad sequēdum chri/
stum ex septem causatur. li. de Mē
suracione crucis. B. per totum.

q̄ - Ea et cuius necessitate ip/
se altissimus se sic humiliā/
uerit vt hominē redimeret:
factus homo: ostendit. li. de Me/
dita. redemptio. humane. ca. iij.

Quadrans est quarta pars diei ha
bens tres horas: naturalis vero
diei sex horas. li. ij. de Imagine
mundi. ca. 1.

Quanto opulentiū ex his que per
obedientiam pascunt in sacra scri
ptura nutrimur: tanto subtilius
ad ea que per intellectum faciunt
puehimur. li. de Incar. ver. ca. ij.

Que necunqz dicuntur ad aliquid ita
vt ad inuicem magis vel mi/
nus aut equaliter dicantur: per
aliquid dicuntur: non aliud r ali
ud: sed idem intelligitur in diuer/
sis: siue i illis equaliter siue in eq/
liter consideretur. li. Mono. ca. 1.

Questio de qua totum opus pēdet:
scilicet cur infirmitatem nature de
us assumpserit mouetur. l. 1. Cur
deus homo. ca. 1.

Questio de qua totum opus depen
det: scilicet cur deus homo factus
sit rē. recapitulatur cum ceteris
de quibus tractatū est: summatim:
Et q̄ sufficienter responsum sit q̄/
stionibus de restauratione: et hu
mana assumptione rē. assertitur a

homo. li. ij. Cur deus hō. ca. xviij.

Questio pulchra mouetur contra ne
gantes spiritum sanctum procede
re de filio. li. de Processione spi
ritus sancti. B. prope finem.

Que p̄ interrogationē et respōsionē
inuestigant: multis et maxie tar/
dioribz ingenijs magis patēt: et tō
placēt. li. 1. Cur deus homo. ca. 1.

Quid habes qd nō accepisti: omni/
bus dicitur (excepto deo) etiam
angelis. li. de Casu diaboli. ca. 1.
Et de cor. grē r liberi arbi. li. 1.

Quicquid necessaria ratione vera/
citer esse intelligitur: id in nullam
debet duci dubitationem: etiam si
ratio quomodo sit non percipiat.
li. 1. Cur deus homo. ca. xv.

Qz necesse sit verbum solum et ho/
minem in vnam conuenire perfo/
nam: ostēditur li. ij. Cur deus hō.
ca. ix. Et li. de Incar. x. b. ca. iij.

Qz veritas veteris et noui testamē/
ti in his que dicta sūt probata sit.
pbat. li. ij. Cur de' homo. ca. xxiij.

Qz nō sint tres dii: quamqz tres res
psonales: vna tñ res essentialis:
ostendit per longum. li. de Incar
natione verbi. ca. iij.

Qz pater r filius r spiritus sanctus
non sint tres res separate: natura
li exemplo pbat. ibidem. ca. vj.

Qz nihil per se sit iustum aut iniustū
nisi ipsa iusticia vel iniusticia: ostē
ditur. li. de Conceptu virginali et
peccato originali. ca. iij.

Qz in semine sumpto de virgine nō
sit peccatum: nec necessitas futuri
peccati: probat. ibidem. ca. viij.
Et per. viij capitula continuatur
et concluditur. ca. xv. in fine.

Qz propagatio de virgine non sub/
iaceat legi r meritis naturalis p/
pagationis: notatur ibidē. ca. xj.

Qz sit vnum aliquid summe bonum
et summe magnum: r summū om/
nium que sunt: probatur li. Mo/
nologion. ca. 1. et ij.

Qz sit natura quedam per quam est

Qui

Quo

Be

Principalium sententiarum

quicquid est: que per se est: et est summum omnium que sunt. ibidem. ca. iij. et iij. Et q̄ sicut illa est per se et alia per illam: ita illa sit ex se: et alia ex illa. ibidem.

Quia illa non sit vlla iuuante causa ducta ad esse: nec tamen sit per nihil aut ex nihilo: aut quomodo intelligi possit per se esse: et ex se: ostenditur ibidem. ca. v. Et quomodo omnia alia sint ex illa: notatur ibidem ca. vi.

Quia a deo non sit nisi bonum et esse: et omne bonum sit essentia: et omnis essentia bonum: probatur li. de Calu. diaboli. ca. i.

Quia potestas volendi in angelo quod non debuit: semper bona fuerit: et ipsum velle quantum ad esse semper bonum sit: declarat ibidem. ca. xviij.

Quia non possit cogitari non esse quod maius cogitari non potest: condiditur li. Contra iusip. E. et.

Quomodo in christo dicantur due persone esse sicut due nature assumptae: et unde causetur hic error: notatur li. de Incarn. verbi. ca. v.

Be Etia voluntate nihil liberius esse: ostenditur li. de Libero arbitrio. ca. ix.

Rectitudinem seu veritatem actionis aliam esse necessariam: aliam non necessariam: notatur li. de veri. ca. v.

Reddere debemus deo non solum nos: sed et nostra: scilicet naturalia: fortuita: et gratuita. li. de Mensura. crucis. E.

Redemptio generis humani: cur sit occultata: et tam diu dilata: ostenditur li. de Medita. redemptio. nis humane. ca. ij.

Redemptor noster christus nihil sustinuit in omnibus que passus est: nisi pia voluntate. hoc in concordantia duarum rationum ostenditur. li. de pcep. xg. et pec. orig. ca. xix.

Regnare in celo quid sit: ostenditur Epistola. ij. C.

Regule ad inueniendum annum dominici: Epactas: annum solare: concurrentes: bisextum: cyclum lunarem: annum nouenalis cycli: et clauas terminorum: notatur li. ij. de Imag. mundi. ca. xliij.

Relatio quomodo restringat consequentiam unitatis dei: ostenditur li. de Processione spirit. sancti. C.

Relationis oppositio prohibet patrem et filium et spiritum sanctum de inuicem dici: et propria singulorum alijs attribui. ibidem.

Relationum pluralitas quomodo obuiet unitatis consequentie: per hanc consideratur ibidem. C. circa medium.

Rem esse in intellectu aliud est quam intelligere rem esse. li. de Prosolo. ca. ij.

Rem esse preteritam: et rem preteritam esse preteritam: aut rem esse presentem et rem presentem esse presentem. et. q̄ iste locutiones non sint idem: ostenditur li. de Loco. p̄scientie dei cum lib. ar. E. f. b.

Remissionem omnium peccatorum confert votum emissum deo in submissione et resignatione proprie voluntatis in religionem. Epistola. i. B.

Res carens ratione nec ad peccatum incitare potest: nec ad virtutem.

In declara. sup. de pcep. xg. i. p̄i

Res eadem multis modis recipio. diuersis considerationibus suscipit in se contraria: probatur hoc in percussione. li. de Veritate. ca. ix.

Res vna et eadem in scriptura sacra multotiens inuenitur significare diuersa. In homel. Intrauit.

Responsio contra grecos qui reprehendunt latinos in eo quod sine eorum consensu insertum sit in symbolo athanasii: quod nos et ipsi pater suscipimus: de processione spiritus sancti de filio: ut cum dicitur: Qui ex patre filioque procedit: et. notatur li. de Processione spiritus sancti. p̄.

...

Annotatio

Sa **A**cerdotes: cēsuras et excōmuni-
cations pūpēdētes: q̄līe co-
ercendi sūt et pūniēdi: et q̄līter
ceteri clerici ordīes sacros habē-
tes: oñdī Epistola. viij. l. et. d.
Sacramēta ecclesie: si p vniuersam
ecclesiā vno ritu et cōcorditer tra-
ctantur bonū esset: Et quōd cōtra-
rīū excusari possit: et vnde ille di-
uersitates causate sūt: ostenditur
Eplā de Diuersitate sacroꝝ. A. B.
Sacrā scripturā supra solidā vitatē
velut supra firmū fūdamētū fū-
datā ēē: asserit li. ij. **C**ur de hō.
Sacre fidei q̄stiones dū dispu (ca. xix.
tam aut rimamur: nō q̄libet dialē-
ctici: s̄ in scripturā sacris exp̄ti hu-
milī suscipi dāt. Itā in se p̄sident
būana scia: citi pōt īpingēdo cor-
nua sibi p̄fringere q̄ īitēdo petrā
hāc solidissimā euellere. li. de In-
scri nō gaudebūt de (car. x. ca. ij.
ruina āgeloz: q̄ null cert erit: q̄
tō factus sit vt numerū cōpleat ī-
minutū. li. j. **C**ur de hō. ca. xvij.
Scri dei ī glia: vīdebūt deū sicuti ē:
s̄ magnitudinē diuinitatē ei siue
īnēsitatē potētē illi cōprehēdere
nequibūt. li. de Simili. ca. clxvj.
Sanitas quāta ps beatitudinis: q̄lis
sit: relinquit īexplicabile: Et ei
p̄trariū scz infirmitas q̄nta ps mī-
serie: oñdī li. de Simili. ca. liij.
Sapiētia: octaua ps beatitudinis ad
animā p̄tinēs: q̄ sit oñdī. Et q̄ ī
illa felici societate supne curie: a
singulis oēs: et ab oib singuli co-
gnoscerēt: nec quēplā oīno latere q̄
p̄ia: q̄ gente: q̄ stirpe q̄s edit sit:
vl q̄d etiā ī vīta sua fecerit: notat
Quō aut p̄ctā singlō (ibidē ca. lxx.
rū singlis pateat: pulchre deducit
ibidē ca. lx. Et lib. Meditatio. f.
Sapiētia p̄fecta atq̄ stulticia: eadez
plerūq̄ faciūt opa. ibidē ca. cxxxv
Satisfacere: est honorē quē deo ra-
puit peccādo: soluere. li. j. **C**ur de
Satisfaciēdo p hominē (hō. ca. xj.
oportebat deū hoīez assumere ex
generē adē: et de vīrgine femia. li.

ij. **C**ur deus hō. Ca. viij.
Satisfactionē oportet esse fm mēsu-
rā peccati: q̄ de nīhil fōrdinatū
relinq̄t ī regno suo: nec p se potuit
eā facere hō. li. j. **C**ur de hō. ca. xx
Satisfactionē factur: nec ē est eē p̄fe-
ctū deū: et p̄fectū hoīem. li. ij. **C**ur d.
Satisfactio q̄ hō saluat (hō. ca. vij.
fieri nō p̄t nisi p deū hoīez. ibidem
ca. vj. **N**ec fieri p̄t nisi soluat deo p
p̄cto hoīs aliqd mai q̄ omne q̄d
p̄ter deū est. Ibidē: Et in li. Medit
rationū redemp. hūanc. ca. liij.
Securitas tertiadecima ps beatitudi-
nis oēs alias beatitudines p̄firmat.
Etus quoq̄ contrarium scz timor
xlij. ps miserie: notat li. de Simi.
Semē equoce dicit: et de (ca. lxx.
eo q̄d est causa: et de eo q̄d ē ex cā.
In declara. de cōcep. vīrgi. col. liij.
Sensus aīe notant. li. de Si. ca. liij.
Sensus corpis tūc aperit: si volū-
tas se soli deo p̄laxerit. ibidē ca. liij
Sensus corpis sunt q̄nq̄: et q̄ horū
sensuū delectatio rari sit bona: se-
pius xō mala: notat ibidē ca. xij.
Sēptē cause notant: q̄ q̄libet suffi-
ceret hoīem cōpellere vt faceret
se nīhil iuris hīe. li. de Mē. cru. l.
Sēptē sunt cause q̄ nos inducunt vt
cōfidam⁹ dei bonitati. Ibidē. l.
Scrut⁹ peccati q̄ nō auferat liber-
tatē arbitrij: declarat li. de Libe.
Sicuti oīa p sūmā essen (arbi. ca. xj
tūa facta sūt: ita vīgēt p ipam et in
illa. li. Monolo. ca. xij.
Si iniust⁹ cōuersus fuerit: feceritq̄
iusticiā rē. nō intelligit nisi de ill
q̄ aut expectauerūt christū anteq̄
veniret: aut crediderūt ī eū postq̄
venit. li. j. **C**ur de hō. ca. xx.
Silitudo inē suggestionē: delectati-
onē: cōsensum: et canē: notat li. de
Silitudo inē q̄litates (Simi. ca. xl
corpis et aīe: notat ibidē ca. cxvij
Simplicitas dei et ei pluralitas: no-
tat li. de p̄ro ces. spī. san. B. p to.
Simplicitas vnitatis q̄līe a se exclu-
dat pluralitatē: q̄ ē in relatiuo et si-
gnificationē: oñdī li. de p̄ces. l. f. l.

Se

St

principalium sententiarū

Sine fide et obedientia mandatorum dei:
non solum prohibetur mens ad altiora
ascendere: sed plerumque etiam intelle-
ctus datur subtrahitur: et ipsa fides
neglecta bona opera subvertitur. li.
de Incarna. verbi. ca. ij.

Spiritus describitur: et quod in ea continentur:
declarat li. j. de Trinitate. ca. xij.

So Solis quattuor circuli: notant li. ij.
de Imaginibus di. ca. ij.

Sp Spiritus sancto non accidit dari vel mit-
ti: cum ipse sit ubique et immutabilis. li.
de Processione. spi. san. f. in principio.
Spiritus sanctus est de filio: et non filius de
spiritu sancto: Inexpugnabili ratione con-
cluditur a nullo. (cluditur. Ibidem. B.
est falsum est ostenditur. Ibidem. E. i. fine.
Spiritus sanctus habet esse a patre id quod est: per lo-
gum probatur contra quedam epistolam grecis
Spiritus sanctus est deus de (saueatur. Ibidem.
deo et procedere de deo: concluditur ibi/
Spiritus sanctus ex sola processione. (de. E. et. f.
si de alio est a patre asserentes quincuntur:
et procedere declarat ibidem. f.

Spiritus sanctus non procedere a patre per filium:
ostenditur ibidem. R. Et exemplum seu simile
notatur scilicet de fonte: riuo: et lacu: quod
et per longum deducitur. Ibidem. L.

Spiritus sanctus sicuti non credimus esse de hoc
unde duo sunt pater et filius: sed de his in quod
vnum sunt: ita non dicimus duo esse prin-
cipia: sed vnum principium. Ibidem. L.

Spiritus sanctus est de filio: iterum probatur alijs
Spiritus sancti nomen (rationibus. Ibidem. B.
per relationem nomen ponitur. Ibidem. B.

Spiritus sanctus non ideo est alius a patre quod
non habet filium aut spiritum sanctum de se procedere
testatur pater: nec quod de alio procedit et per
de nullo. Ibidem. E. in medio.

Spiritus sancti duas posse nominari processiones:
si vnaqueque in suo sensu accipitur:
aut non esse negandum: auctor ipse deus.

Spiritus sanctus deus spiritus (claratur ibidem. f.
filius: non ob aliud nisi quod ex ipso est. Ibidem.

Spiritus sanctus inefficax in (B. in fine.
pater: cum eorum effectus conuertitur ab imple-
tate ad pietatem. Ibidem. B.

Spiritus sancti septem sunt dona: scilicet timor:
pietas: scientia: fortitudo: consilium: intel-
lectus: sapientia. li. de Sili. ca. cxxx.

Inter quod prima ad actum vitam perti-
nent: duo autem scilicet intellectus et sapi-
entia ad contemplatiuam. Ibidem. ca. cxxxj.

Stellarum dispositio soli deo cognita
relinquitur. li. ij. de Trinitate. ca. ij.

Sublimitas crucis spiritualis: et cruciari per
eum quod deus ad plenum laudare non possit
nisi et amare. li. de Messu. cru. B.

Substantia quod habet esse substantia: due sunt ibi
relationes incommensurabiles: si enim illas nota
ponatur substantia. li. de processione. spi. san. B.
Summa essentia quod sit in omnibus: et omnia
sint ex illa et per illam et in illa: ostenditur
di. li. Monologion. ca. xij.

Et quod de ea possit vel non possit dici
substantialiter: inuestigatur ibidem ca.

Et quod quicquid de illa summa natura (xiiij.
tura dicitur relatiue: non est eius si-
gnificatio substantiale. Ibidem in principio.

Summa substantia non est corpus: vel aliquid eorum
quod corporei sensus discernunt: Illa
enim sola est quod penitus nihil est melius: et
quod melius est omnibus quod non sunt quod est ipsa.
li. Monologion. ca. xiiij. prope finem.

Et quod idem sit illi esse iustitia: quod est esse
iusticia: Et cetera quod de ea dicitur non
dicuntur quibus vel quanta: sed magis quod sit.
Ibidem. ca. xv. Et eadem est simpliciter: et
non composita: probatur ibidem. ca. xvj.

Summa natura illa quod substantia dicenda
sit: et quod sit extra omnem substantiam: et singu-
lariter sit quod dicitur ostenditur ibidem. ca. xvij.

Et quod non contingat in eodem tractatu substantia
et tamen sit substantia et indiuiduum spiritus: probatur
Inter quod idem spiritus sum (Ibidem. ca. xvij.

placitum sit: et creata illi composita non
sint: differuntur ibidem ca. xvij.

Et quod eius locutio idipsum sit quod ipse
nec tamen sint duo: sed vnum spiritus. Ibidem.

Quod si illa summa natura pater (ca. xvij.
et filius et eorum spiritus propter sint in se inui-
cantes: notatur ibidem. ca. lvij.

Inter quod nullus eorum alio indigeat ad me-
morandum vel intelligendum. Ibidem.

Et quod non sint tres sed vnum (ca. lvij.
seu pater: seu filius: seu vtriusque spiritus.

perhibetur ibidem ca. lxx.

Quod ex his multis filiis nasci videatur:
substantia mouetur ibidem. ca. lxx. Et quod non
sit ibi nisi vnum vnum. Ibidem ca. lxxj.

St

Su

Annotation

Et quamuis illud sit inexplicabile:
credendum tamen esse perhibe-
tur. Ibidem. ca. lxiij.

Summa essentia est speranda. li. Mo-
nologion. ca. lxxij. Et edendum est
in illam. ibidem. ca. lxxij.

Quod tres sunt in essentia quodammodo
dici possit: ostendit ibidem. ca. lxxvij.

Quod ipsa dominetur omnibus: et regat
omnia: et sit solus deus: concludit
ibidem. ca. lxxvij.

Summam substantiam esse sine prin-
cipio et sine fine: probatur li. Mo-
nologion. ca. xvij.

Et quod nihil fuit ante aut erit post
illam: ostenditur ibidem. ca. xvij.

Summam essentiam esse in omni lo-
co et tempore: declaratur ibidem
ca. xix. et xx. Nec sic est tota in om-
nibus locis vel temporibus ut per
partes sit in singulis. ibidem.

Item quomodo sit in omni: et in
nullo loco: ostenditur ibidem ca.
xxj. Et ca. xxij.

Summa hanc essentiam nullis acci-
dentibus esse mutabilem: nec ali-
cuius accidentis susceptibilem esse:
concluditur ibidem ca. xxliij.

Summam hanc naturam ineffabi-
lem persistere: auctor probat: quod
de illa ineffabili re verum dispu-
tatum sit. li. Monologo. ca. lxxij.

Summam naturam amare omnem
naturam se vere amantem: et quod se
ipsam retribuatur amanti: probatur
ibidem. ca. lxxvij.

Summus spiritus quomodo dicat
seipsum coeterno verbo: ostendit
li. Monologion. ca. xxxj.

Item quod vno verbo dicat se et quod se-
cit. ibidem ca. xxxij. Et quod idem sit
illi scire quod intelligere siue di-
cere: demonstrat ibidem. ca. xxxij.

Item quod quicquid factum est in eius
verbo et scientia: sit vita et veritas.
concluditur ibidem.

Summus ille spiritus quomodo di-
cat: vel quomodo sciat ea que fa-

cta sunt: ab humana scientia non
posse comprehendere: concluditur
ibidem. ca. xxxliij. et. xxxv.

Summus spiritus quicquid ipse est
ad creaturam: hoc est et verbum
eius: nec tamen ambo simul plura-
liter: Et quid duo sint exprimi non
posse: quamuis necesse sit esse du-
os: ostenditur ibidem. ca. xxxvij. et
xxxvij. Et quod idem verbum sit ab ip-
so summo spiritu nascendo: demon-
stratur. li. Monologo. ca. xxxvij.

Et quod verissimus proprium illius est
esse penitus: istius vero verissimam
esse prole: notat ibidem. ca. xxxix.

Item quod ille verissime gignat: et ille
verissime gignatur: Et quod nomen
patris illi magis conveniat quam ma-
tris: et proli nomen filii quam filie:
pulchre ostenditur ibidem. ca. xl.

Item proprium est illius verissimum
esse genitorem: et istius verissimum
esse genitum. ibidem. ca. xlj.

Retractatio communionis ambo-
rum et proprietatum singulorum: nota-
tur ibidem. ca. xlj.

Quomodo alter alterius sit essentia:
investigatur ibidem ca. xliij.

Superbia non sic ut aliqui putant
est in altum eleuata: sed demissa
et vallis maxima bellicis vitiorum
plena: et caligine tenebrarum de-
fissima. li. de Similitudine. ca. xcviij.

Superbie tres modi declarantur.
Epla. xliij. Et per istos modos in-
veniuntur dicta in sacra scriptura. Ibidem.

Emptatio qualiscunque sit: non
tamen cogit inuitum peccare. li. de
Libero arbitrio. ca. v.

Tedes ad virtutes: agere debet mo-
re hortulani. li. de Similitudine. ca. xcviij.

Item agere eum expedit: sicut qui
domum edificare cupit. ibidem.
ca. xcviij.

Terminus paschalis qualiter inue-
niendus sit: Et de regularibus eius-
dem termini: agitur. li. ij. de Ima-
gine mundi. ca. xxxliij. et xxxv.

principalium sententiarū

Terra quibus nominibus nomine:
ostendit li. 1. de Imag. mun. ca. v.

Que sit rotunda: et oceano vndiq;
claudat et. notat ibidem. ca. vi.

Terra quinq; circulis distinguitur.
ibidem. ca. vii.

Terre habitabilis diuissio: notatur
ibidem. ca. viii.

Terremotus unde causentur: osten
ditur ibidem. ca. xii.

Tri linoz peccatorum quomodo exclu
dendus sit: et qualiter incutiat pu
sillanimitatem: notatur. li. de mē
sura crucis. B.

Tre Tres sunt cursus rerum: scilicet mi
rabilis: naturalis et voluntarius.
li. de pcep. virg et pec. ori. ca. xi.

Tres sunt in anima nature: scilicet
ratio: voluntas et appetitus. Ra
tio assimilatur angelis: appetitus
brutis animalibus: voluntas vtrif
q; li. de Similitu. ca. clxix.

Tres sunt delectationes: scilicet sug
gestio: delectatio et cōsensus. Pri
ma sentitur in carne preter volun
tatem: alia in voluntate cogitatio
nis: tertia sentitur cum volunta
te operandi. li. de Simi. ca. clxx.

Tres sunt modi libertatis: scilicet
actionis: intelligentie et recte vo
luntatis. ibidem. ca. clxxx.

Tri Tri sunt verecundie genera: que et
ipsa exterius operantur diuersa.
ibidem. ca. cxxxvii.

Tria genera hominum molentium:
id est: laborantium in hac vita: as
similantur tribus hominibus de
mane vsq; ad vespeream molen
tes manu. et. li. de Simili. ca. xlii.

Tria genera hominum terreno im
peratori seruiunt: Et similiter tria
sunt genera eorum qui superno re
gi deseruiunt. ibidem. ca. lxxx. Et
iterum ca. clxxviii. eiusdem.

Tria sunt genera voluntatis in sub
ditis: scilicet obedientia: licentia
et inobedientia. Id ostenditur per
similitudinem scilicet de matrona:

flabus: ancillis: et ancilla la: et de.
ibidem. ca. lxxxv. et. et lxxxix.

Tria esse debent in monacho perse
cto: quemadmodum in denario.
ibidem. ca. xc.

Tria sunt necessaria volenti bonus
effici: scilicet scientia: voluntas et
usus: Usus enim complet totum
prout in simili de citharedo ostē
ditur: ibidem. ca. clii. et clii. Et ite
rum ca. clx.

Tria damna principaliter sunt in
peccatis: e quibus duo hominem:
tertium deum respiciunt. li. de Mē
suratione crucis. B.

Tribus modis exponi potest: si qua
substantia dicitur esse facta ex ni
hilo. li. Monolo. ca. vii.

Tribus rebus acquiritur scientia: sci
licet doctrina: experimento et rati
one. li. de Similitudini. ca. clvj.
clvij. et clviij.

Tribus modis sentitur deus: vide
licet intellectu: amore et usu. li.
de Simi. ca. clxii. et clxiii. et clxv.

Tribus de causis hoīes seruiunt deo:
videlicet timore: cōmodo et amo
re. ibidem ca. clxxvii.

Tribus modis loquimur de pecca
to: scilicet secū dū naturā: fm gra
tiam: et secundum disciplinam.
ibidem ca. clxxiiij.

Tribus ex causis amatur omnis res:
aut natura: aut recte: aut spe cōmo
di. Et his tribus modis deus eti
am maxime est diligendus. li. de
Similitudinibus. ca. clxxx.

Tonitrums est crepitus nubium et
ventorum: et fulgur est ignis inde
excussus. li. 1. de Imagine mun
di ca. xxiij.

Totus vigor bene viuēdi: in obe
dientia constituitur: et in eius ne
gligētia destruit et. Epla. vi. C.

Elle equinocum est sicut vi
dere. li. de Concord. gratie
et libero arbitrio. EE. Et de
libero arbitrio. ca. vii.

Annotatio

Velle debemus: qđ deus vult nos velle: et nō semper qđ deus vult. li. de Similitudinibus. ca. clt.

Ventus quid sit: et vnde causet: notatur li. j. de Imaginib. ca. xxiij.

Ventus: id est aeris flatus: in duo/decim dividit: et qđ p̄p̄riū voca/bulum sortit: Et quibus quattuor sunt cardinales: a. ij. illorū colla/terales. Ibidem.

Verba monachi defuncti Oiberini nomine ad Anselmū in spiritu de/clarat: li. de Similitudi/nibus. ca. vltimo.

Verbo domini celi firmati sūt: et spi/ritu oris eius et. pulchre deducit li. de Processione spūs sancti. li.

Verbū quomō sit semen: p̄ exempla ostendit li. de Concordia p̄sciētie et p̄dest. necnō gr̄e dei et li. ar. Q.

Verbum dei non suscipientes quare arguant: cum hoc facere nequeāt: nisi gratia eorum volūtates diri/gente: ostendit ibidē. R. S.

Verbū summi spiritus: non est ex eo quēadmodū ea que ab illo facta sunt: sed quēadmodū creator de creator: et summū de summo. lib. Monolo. ca. xxviiij.

Verecūdia que est apud deū: semp̄ est libera: et custos fidelis: et qua/liter sibīp̄si loqui debeat: notatur de Simili. ca. cxij.

Verecūdia que est apud homines: nōnunq̄ fallax est: et latro pesti/ma: bestias imittit. et falsa sibīp̄si fingit. Ibidem ca. cxij. Et de cō/sultatione harum sororū: vide ibi/dem ca. cxiiij.

Veritas: q̄ non habeat p̄ncipium vel finem: affirmat li. de Veritate ca. j. et ca. xj.

Veritas in enūciatione quid sit in/quirat: Et de duabus veritatibus enūciationis agit. Ibidē ca. ij.

Veritas cogitatiois: dicit rectitudo eius. Ibidem ca. liij.

Veritas volūtatis similiter dicitur re/

ctitudo eius. Ibidē ca. liij.

Veritas vel falsitas q̄ non sit in sen/sibus: sed in opinione: probat li. de Veritate. ca. vij.

Veritas est in omniū que sunt essen/tia: q̄ hoc sunt qđ in summa ve/ritate sunt. Ibidem ca. vij.

Veritas significatiois q̄ lata sit: in/uestigat: ibidē ca. x.

Veritas summa: q̄ sit rectitudo: et q̄ illa rectitudo sit causa omniū alia/rum veritatū et rectitudinū: et ni/hil sit causa illius: ostendit lib. de Veritate. ca. xj.

Veritas sic diffinit: Est rectitudo so/la mente p̄ceptibilis. Ibidē ca. xij.

Veritate actionis: esse rectitudinem facere: probat. Et de veritate acti/onis naturalis et non naturalis: agit li. de Veritate. ca. v.

Veritatis ratio: tam ampla tamq̄ p̄funda est vt exhauriri nequeat a mortalibus: Et ideo nullus si fi/de stabilitus in ratiois eius inda/gine se voluerit exercere rep̄hen/dendus existit. In p̄fatione li. de Incarnatione verbī.

Vindicare seipsum homo nō debet: deo cōmittere vti omniū domino et creatori. li. j. Cur de hō. ca. xx.

Virginitatē seruare: nō debet homo ex debito: sed si manuit vti potest p̄iugio. Et verbū: debet: declarat. li. ij. Cur deus hō. ca. xvij.

Virgo beata et semp̄ immaculata: bea/ta theotocos: in illa sup̄eutione dū a spiritu sancto fuit obumbra/ta: nequaq̄ tunc p̄mo: vt Johan/nes damascen⁹ sentire videtur: a peccato seu qualibet fomite pec/cati fuit mū data: sed antea gratia plena: fuit p̄ angelū salutata. Vnde pulchra in declaratiōe sup̄ de Cōceptu virgi. et. colūna sexta.

Virgo beata mater dei assimilata ca/stello: et non omni sed singulari. In homelia: Intravit et. et. et. per longum.

principaliū sententiarum

- V**irtus saluatoria: que sit et ubi: declaraf li. de Meditatioe redēpti. humane. ca. 7.
- V**irtutes: tunc primū habent dum ex cōsuetudine possident: Et virtutes bona exterius opa: virtus xō parit mala. li. de Sili. ca. cxxiiij.
- V**irtutis duo sunt genera: que sic inter se differunt vt corpus et anima. Ibidem ca. xcvi.
- V**isio Anselmi scilicet de fluuio: mū dum representans: declaraf ibidē ca. clxxv.
- V**ita christi quomō soluat deo pro peccatis hominū: pulchre ostendit li. ij. Cur de' homo. ca. xvij.
- V**ita hominis diligenter discussa apparet fere tota aut peccati: aut sterilitas. li. de Miseria hoīs. A.
- V**nam esse veritatē in omnibus veris: sicut et vnam rectitudinē omnium: probaf per longū: li. de Veritate. ca. xiiij.
- V**nde hoc sit q' nōnunq' velocior salus affit p' inuocationē nominis marie: q' filij sui domini nostri: cōcludit li. de Excellētia marie virginis. ca. vj. in fine.
- V**nitas indiuisibilis et pluralitas inso ciabilis in deo: quomō se ad inuicem habeant: inquirif: li. de Processioe spūs sancti. B.
- V**niuersę vie domini misericordia et veritas: et tamē iustus dominus i omnib' vīs suis: declaraf li. p'so logion. ca. xi.
- V**num solum deū esse et nō plures: probaf li. de Incar. verbī. ca. iij.
- V**olūtas angeli siue hominis propria est: qd cōtra voluntatē dei est: qz ipse auctor est: cur eā alteri q' deo subdat? Ibidem.
- V**olūtas et eius cōuersio ad qd non debet: an sit ipsum malum qd malos facit: inuestigaf li. de Casu diaboli. ca. vij. Et soluit hec questio. Ibidem ca. viij.
- V**olūtas inquantū est: bonū est: qz opus dei est: Et nulla res dicit mala nisi mala volūtas aut p'p'e mala volūtatē. li. de casu dia. ca. xix.
- V**oluntas dei quattuor modis accipit: scz p' scientia dei: p' volūtatē sanctorū q' volunt et iniustos charitativē saluari: p' ratioe humana et p' p'ceptis diuinis. li. de Volūtatē dei. B. C.
- V**olūtas hūana tūc tantū bona est quando scz vult id qd deus vult eam velle: et sic concordat diuine que magistra est hūane. ibidē. E. Et de libero arbi. ca. viij. Et de Simili. ca. clviij.
- V**oluntas q' libera sit: et quomō libertas volūtatē opes necessitates: declaraf li. de Concordia p'sci. dei cū libe. arbi. B. J. K.
- V**oluntas et ratio ad quid date sint rationali creature: ostendit ibidē scz de Concordia p'sci. et p'desti. R.
- V**olūtas equo ce: tripliciter dicit. li. de Concord. grē et li. arb. B. B. et. C. C.
- V**olūtas appetitū ad similitudinē brutorū animalū vnde orta sit i hominib': inuestigaf et ostendit li. de Concordia gratie et libe. arbi. J. J. K. K. V. V.
- V**olūtas nostra quomō potens existat contra temptatioes: q'uis impotens videat: ostendit de libero arbi. ca. vj.
- V**oluntas nostra quomō fortior sit q' temptatio: etiā cum ab illa vincitur: declaraf ibidem ca. vij.
- V**olūtas iusta est: que sui rectitudinem seruat p'pter ipsam rectitudinem. li. de Veritate. ca. xij. post medium.
- V**olūtas tripliciter intelligit. li. de Simili. ca. 7.
- V**olūtas que est instrumentū volēdi: sic est inter deū et diabolu: quō mulier inter virum suū legitimū et aliquē adulterū. Ibidē ca. ij.
- V**olūtatē voluntatis vsus seu affectio: obedientia dicitur. Ibidem ca. v.

Voluntas ppria: qz dei voluntati nō
subijct: sed supra eā extollit: re/
cte ob hū supbia dī. li. de Si. ca. vij.

Voluntas ppria fonti assimilaf: q in
tria capita diuidit. ibidē ca. ix.

Voluntas ppria assimilaf regine ad
ultere: que se regi adultero con/
iunxit: ex quo tres filios habuit.
ibidem ca. xxxvij.

Item assimilatur herbe venenose ⁊
mortifere. ibidē ca. xxxvij.

Voluntate christi nullā pcessisse ne/
cessitatem: probatur. li. ij. **C**ur de/
us homo. ca. xvij.

Voluntatem propriam habere: id
est que nulli sit subdita: solus dei
est. li. de incarn. ver. ca. iij. **E**t li.
de Similitudinibus. ca. viij.

Voluntates ⁊ actiones malas: quō
deus faciat: ⁊ quō accipiāt ab eo:
notatur de casu diaboli. ca. xx.

Voluntatis dei diuīso: alia enim po/
test dici efficiens: alia approbās:
alia cōcedens: alia pmittēs. li. de
Voluntate dei. f. b.

Voluntatis rectitudinē: q nec deus
eam auferre possit: probatur li.
de libero arbitrio. ca. viij.

Voluntatis proprie tria sunt gene/
ra. li. de Similitudinibus. ca. x.

Voluptas quia est sexta pars beati/
tudinis: ⁊ anxietas pars miserie:
ostenditur. li. de Similitudinibus
ca. lv.

Voluptas illa assimilaf ferro igni/
co. ibidē ca. lvj. **E**t pulchre decda
raf p duas btitudies: ⁊ duas mi/
serias: scz maiore ⁊ minorem ex
vtraq parte. ca. lvij.

Notū deo volūtate pmīssū: q̄uis
necessitate sit reddendū: magis ē
tū deo gratū dum libere reddit
post votū. li. ij. **C**ur de⁹ hō. ca. v.

At **A**ter⁹ virginis via exitit: qz p illū
de⁹ homo factus: in mundū visi/
bilis venit. li. de Excellentia ma/
rie virginis. ca. j.

Utrū plures futuri sint sācti hoīes
q̄ sint mali angeli: ostendit li. j.

Cur deus hō. ca. xvij. p longum.

Zodiaci. xij. signa: et quibus nomi/
nibus censeantur: nota. li. j. de

Imagi. mundi. ca. xxvj. per totū.

Zodiaci octo circuli notantur. li. ij.
de Imagine mundi. ca. ij.

Zodiacus ex. xij. signis constans ab
aquilone in austrū porrectus fle/
ctioso lapsu celum angit: ibidē.

Zo

Annotatio principalium
sententiarum opusculorū
beati Anselmi explicat.

Præfatio beati Anselmi in li. Cur de^o hō.

Beati Anselmi archiepi/
scopi Cantuariensis in libel/
los duos p^{ra} gentiles: q^s:
Cur deus homo: nominavit:
Præfatio.

Deus sub

ditū q^d ppter quosdaz:
qui anteq^m pfectum et ex/
quisitū esset: pmas ptes eius me ne/
sciente sibi transcriberebāt festinātius
q^m mihi oportuitū esset: Et ideo bre/
uius q^m vellem sum coactus ut potui
cōsummāre. Itā plura q^m tacui inse/
rui sūt et addidissim si in quiete et cō/
gruo spacio illū mihi edere licuisset.
In magna enim cordis tribulatione
quā vnde et cur pass^{us} sim nouit de^o:
Illud in anglia rogatus incepti et in
capuana puincia pegrinus perfecti.
Q^d fm materiā: de qua editum est
(Cur deus hō) nomināui: et i duos li/
bellos distinxi. Quorū prior quidē
infidelium christianā fidē: q^m rōni pu/
tant illā repugnare respicientiū conti/
net obiectiōes: et fidelium responsio/
nes: ac tandem remoto christo: quasi
nūq^m aliquid fuerit de illo: pbat ra/
tionibus necessarijs esse impossibile
vllū hōiem saluari sine illo. In secū/
do autē libro similis q^m nūq^m scias de
christo mōstrat: nō min^{us} aperta rōne
et veritate naturam humanā ad hoc
institutā esse: ut aliqū imortalitate
beata: totus hō: id est in corpore et i
aīa fruere: ac necesse esse ut hoc fiat
de homīe ppter q^d factus est: sed nō
nisi p hōiem deū atq^m ex necessitate
omnia que de christo credimus fieri
oportere. Hanc pfaciunculā cū cap/
tulis totius opis: omnes qui librum
hunc trāsferibere volēt: ante eius p^{ri}/
cipiū ut pfigant postulo: quaten^{us} in
eius scūq^m manus venerit: quasi i ei^{us}
fronte aspiciat: si quid in toto corpe
sit quod non despiciat.

Explicit prologus.

Capitulozū libri pmi: Cur
deus homo: beati Anselmi
annotatio.

Capitulū. i. Questio de qua totum
opus pendet.

Capitulū. ii. Quomō accipiēda sint
que dicenda sunt.

Capitulū. iii. Obiectiōes infidelium
et responsiones fidelium.

Capitulū. iiij. Q^uare respōsiones vi/
dent^{ur} infidelibus sine necessitate:
et quasi quedā pecture.

Capitulū. v. Q^uare redēptio homīis nō
potuit fieri p aliā q^m p dei psonā.

Capitulū. vi. Qualiter reprehendāt
infideles: q^m dicim^{us} deū morte sua
nos redemisse: et sic dilectionē suā
erga nos ostendisse et p nobis ex/
pugnare diabolū venisse.

Capitulū. vii. Q^uare nullā diabol^{us} ha/
bebat iusticiā aduersus hominē: et
quare videat^{ur} habuisse: et cur deus
hominē hoc modo liberaret.

Capitulū. viij. Q^uid licet humilita q^m
dicimus de christo nō ptineant ad
diuinitatē: et inconueniens videat^{ur}
infidelib^{us} ea de illo dici fm homi/
nē: et vnde illis videat^{ur} idē homo
nō sponte mortuus esse.

Capitulū. ix. Q^uare spōte mortuus sit:
Et q^uid sit: Fact^{us} ē obediēs vsq^{ue} ad
mortē. Et: P^{ro}pter q^d et de^o illū
exaltauit. Et: Nō venit voluntatē
meā facere. Et: P^{ro}prio filio suo
non pepcit deus. Et: Nō sicut ego
volo: sed sicut tu vis.

Capitulū. x. Item de eisdem quomō
alter recte intelligi possint.

Capitulū. xi. Q^uid sit peccare: et p
peccato satisfacere.

Capitulū. xij. Atrū sola misericordia
sine omni debiti solutione deccat
deū peccata dimittere.

Capitulū. xiiij. Q^uid nūq^m minus sit to/
lerandū in rerū ordine q^m ut crea/
tura creatori debitū honorē aufe/
rat et nō soluat q^d aufert.

Capitulū. xiiij. Quomōdi honor dei
sit pena peccantis.

Beati Anselmi Liber .I.

Capitulū. xv. Si deus vel ad modicum patiat bonorem suū violari.

Capitulū. xvj. Ratio q̄ angeloz numerus qui ceciderūt restaurādus sit de hominib⁹.

Capitulū. xvij. Q̄ alij angeli p̄ illis nō possint restitui.

Capitulū. xvij. Antrum plures futuri sint sancti homines q̄ sint mali angeli.

Capitulū. xix. Q̄ homo non possit saluari sine peccati satisfactiōe.

Capitulū. xx. Q̄ fm mensurā peccati oporteat esse satisfactiōem: nec eam homo p se facere possit.

Capitulū. xxj. Quanti ponderis sit peccatū.

Capitulū. xxij. Quā contumeliā fecit deo hō cū se pmisit vinci a diabolo: p qua satisfacere nō pōt.

Capitulū. xxij. Quid abstulit deo cum peccavit qd reddere nequit.

Capitulū. xxij. Q̄ q̄d tu nō reddidit hō deo qd debet: nō possit esse beatus: nec excuset impotētia.

Capitulū. xxv. Q̄ ex necessitate per christū saluet homo.

Finis annotationū.

Beati Anselmi Cantuariorū archiepiscopi de ordine sancti Benedicti: Liber primus: Cur deus homo: feliciter incipit.

Questio de qua totū opus pendet: Capitulū. I.

Epe et

studiosissime a multis rogatus et verbis et literis quatenus cuiusdam de fide nostra questionis rationes

quas soleo respondere querentibus: memorie scribendo commendare: dicunt enim sibi placere eas: et arbitrantur satisfacere. Qd petunt: nō vt per rationē ad fidē accedāt: sed vt eoꝝ q̄ credūt: intellectū et cōtemplatiōe delectentur: et vt sint quātū possint parti sp̄ ad satisfactiōem omī poscētī se rationē de ea q̄ in nobis ē spe. Quā q̄stionē solēt et infideles nobis simplicitatē christiana q̄si fatuā deridētes obijcere: et fideles multi in corde versare: qua scy rōne vel necessitate deus homo factus sit: et morte sua sicut credimus et cōfitemur: mūdo vitā reddiderit: cū hoc aut p aliam psonā: siue angelicā: siue hūanā: aut sola voluntate facere potuerit. De q̄ questioe nō solū litterati s̄ etiā illitterati multi querūt: et rationē eius desiderant. Qm̄ q̄ de hac multi tractare postulēt: et licet inquirēdo valde videat̄ difficilis: in solūdo tñ omīb⁹ est intelligibilis: et ppter vtilitatē rōnisq̄ pulchritudinē amabilis: quā a sanctis patrib⁹ inde qd sufficere debeat dictū sit: tñ de illa curabo qd mihi deus dignabit̄ aperire petētib⁹ ostendere. Et qm̄ ea q̄ p interrogatiōē et respōsiōē inuestigant: multis et maxime tardiorib⁹ ingenijs magis patēt: et ideo plus placēt: vnū ex illis q̄ hoc flagitat: q̄ inē alios instantius ad hoc me sollicitat accipit

Cur deus homo.

meū disputantē: ut Boso querat et Anselm⁹ respōdeat: hoc mō. Boso.

Sicut rectus ordo erigit ut p
funda christiane fidei creda-
mus p̄us q̄ ea p̄sumam⁹ rōne
discutere: ita negligentia mihi vide-
tur si postq̄ cōfirmati sumus in fide
non studem⁹ qd credim⁹ intelligere.
Quapropter qm̄ gratia dei p̄ueniēte:
fidē nre redēptōis sic puto me tene-
re ut etiā si nulla rōne qd credo pos-
sum cōprehendere: nihil tñ sit qd me
ab eius firmitate valeat euellere: a te
peto mihi apiri: qd ut scis plures me-
cū petūt: q̄ necessitate scz rōne de-
cū sit omnipotēs: bñilitatē r infirmi-
tatē humane nature p̄ eius restaura-
tione assumpserit. **A** Qd queris
a me supra me est: et idcirco altiora
me tractare timeo: ne forte cū puta-
uerit aut etiā viderit aliq̄s me h̄ sibi
satisfacere: plus existimet rei verita-
tē mihi deficere q̄ intellectū meū ad
eā capiendā nō sufficere. **B** Nō
hoc tantū timere debes quātū r re-
minisci: q̄ sepe cōtingit in colloquē-
do de aliqua q̄stīōe: ut deus aperiat
qd p̄us latebat: r sperare de grā dei:
q̄ si ea q̄ gratis accepisti libenter im-
pertiris: altiora que nō dum attigisti
mereberis accipe. **A** Est r aliud
ppter qd video aut vixi: aut nullate-
nus posse ad plenū int̄ nos de hac re
nūc tractari: qm̄ ad hoc ē necessaria
noticia potestatis r necessitatis r vo-
luntatis: r aliarū quarū dā rerū que sic
se habent ut earū nulla possit plene
sine alijs cōsiderari: r ideo tractatus
earū suū opus postulat: nō multū: ut
puto facile: nec omnino inutile. Hāc
earum ignorantia quedam facit dif-
ficilia: que per earum noticiam fiunt
facilia. **B** Sic breuiter de his
suis locis dicere poteris ut r qd suf-
ficiat ad presens opus habeamus: r
qd plus dicendū est in aliud tempus
differamus. **A** Hoc quoq̄ mul-
tū me retrahit a petitiōe tua: q̄ ma-
teria non solū preciosa: r sicut est de
speciosa forma p̄e filijs hominū: sic

etiā est de speciosa ratione sup̄ intel-
lectus hominū. Unde timeo ne quē-
admodū ego soleo indignari prauis
pictoribus cū ipsum dominū nostrū
in formā figura pingi video: ita mihi
cōtingat si tam decoram materiā in-
compro et contemptibili dictamine
exarare presumo. **B** Nec hoc te
debet retrahere: q̄ sicut tu permittis
ut qui pōt melius dicat: sic nulli pre-
stitis ut cui dictamē tuū nō placet:
pulchrius non scribat. Verū ut oēs
excusatiōes tuas excludā: qd postulo
nō facies doctis sed mihi: r hoc ipm̄
meū petētib⁹. Ansel.

**Quomō accipiēda sint ea
q̄ dicēda sunt: La. II.**

Nonā video importunitatē
q̄ tuā r illoz q̄ hoc tecū ex cha-
ritate et religioso studio pe-
tūt: tēptabo p̄ mea possibilitate deo
adiunāte: r vīs oīonib⁹ q̄s hoc po-
stulātes sepe mihi petenti ad hoc ipm̄
pmisitit: qd queritis nō tā ostēde-
re q̄ tecū querere: sed eo pacto quo
oīa que dico accipi volo: videlicet: ut
si qd dixero qd inato: nō affirmet au-
ctoritas: q̄uis illud rōne p̄bare vi-
deat: nō alia certitudine accipiat:ur
nisi q̄ interim ita mihi videf̄ donec
mihi deus aliquo mō meli⁹ reuelat.
Qd si aliquaten⁹ questīōi tue satis-
facere potero: certū eē debet: quia
r sapiētior me plenius hoc facere po-
terit. Immo sciēdum est: quicqd hō
inde dicere v̄l scire possit altiores tā-
te rei adhuc latere rationes. **Boso.**
Patere igitur ut verbis utar infide-
liū: Equū enim est ut cū nostre fidei
rationē studem⁹ inquirere: ponam⁹
obiectiōes eoz qui nullaten⁹ ad fidē
eamdem sine ratiōe volunt accedere.
Quis em̄ illi ideo rōnez grāt: q̄ nō
credunt: nos hō quia credim⁹: vnū
idēq̄ tñ est: qd querim⁹: r si quid re-
sponderis cui auctoritas obistere sa-
cra videatur licet mihi illā obtēdere
quatenus quō nō obstat aperias. **A**
Dic quod tibi videf̄.

Beati Anselmi Liber .I.

Obiectiões infidelium et re- sponsiões fidelium: Cap. III.

Woso.

Wisclūt nobis deridētes sim/
o plicitatē nostrā infideles: qz
deo facim⁹ iniuriā et cōtume-
liā cū eū asserim⁹ in vterū mulieris
descēdisse: natū esse de semina: lacte et
alimēto hūanis nutritū: creuisse: et vt
multa alia taceā que deo nō vident⁹
cōuenire: lassitudinē: sapientē: sitim:
verbera: et iter latrones crucem mor-
tēqz sustinuisse. Ansel. Nos nō fa-
cim⁹ deo iniuriā vllā aut cōtumeliā:
sed toto corde grās agētes laudam⁹
et p̄dicam⁹ ineffabilē altitudinē mise-
ricordiē illi⁹: qz quāto nos mirabili⁹
et p̄ter op̄inōnē de tantis et tā debi-
tis malis in quib⁹ eram⁹ ad tanta et
tā indebita bona q̄ p̄dideram⁹ resti-
tuit: tanto maiore dilectiōis erga nos
et pietatē mōstrauit. Si em̄ diligēter
cōsiderarent q̄ cōuenienter hoc mō
p̄curata sit humana restauratio: nō
deriderēt nr̄az simplicitatē: s̄ dei no-
biscū laudarēt sapientē benignitatē.

Ro. 5. Oportebat nāqz vt sicut p̄ hominē i-
obediētiā mors in hūanū genus in-
trauerat: ita per hoīe obediētā vitā
restitueret. Et quēadmodū peccatū
q̄d fuit causa nr̄e damnatiōis initū
habuit a semina: sic vere iusticie et salu-
tis auctor nasceret de semina. Et vt
diabolus qui p̄ gustū ligni (quē p̄sua-
sit) hominē vicerat: p̄ passiōē ligni
quā intulit: ab hominē vinceret. Sūt
quoqz alia multa que studiose cōsi-
derata ineffabilē quandā nostre re-
demptionis hoc modo p̄curare pul-
chritudinē ostendūt.

**He responsiões videant⁹
infidelibus quasi quedā pi-
cturę: Cap. III. Woso:**

Wnia hec pulchra: et q̄si que
o dā picture suscipiēda sūt. Sz
si non sit aliqd solidū sup qd
sedeāt: nō vident⁹ infidelib⁹ sufficere:
cur ea q̄ dicim⁹ pati deū voluisse: cre-

dere debeam⁹. Itā qui picturā vult
facere aliqd eligit solidū sup qd pin-
gat vt maneat qd pingit. Itēmo enī
pingit in aqua vel i aere: qz ibi nulla
manēt picture vestigia. Quapropter
cū has cōueniētiās q̄s dicis infideli-
bus q̄si quasdā picturas rei geste ob-
tēdim⁹: q̄si nō rem gestā s̄ figmentū
arbitrant⁹ esse qd credim⁹: quasi sup
nubē pingere nos existimāt. Mōstrā
da est q̄ p̄us veritatis rōnabilis soli-
ditas: id est necessitas que p̄bet deū
ad ea q̄ p̄dicam⁹ debuisse aut potu-
isse hūiliari: et deinde vt ipm q̄si cor-
pus x̄itaret pl⁹ niteat: iste cōueniētie
quasi picture corpis sunt exponēde.

Ansel. Mōne satis necessaria ratio
videt⁹: cur de ea q̄ dicim⁹ facere de-
buerit: qz gen⁹ hūanū tā. s. p̄ciosum
opus eius oīno perierat: nec decebat
vt qd deus de hominē p̄posuerat pe-
nit⁹ adnihilaret: nec idē ei⁹ p̄positū
ad effectū duci poterat: nisi gen⁹ hūa-
nū ab ipso creatore suo liberaret.

**Redemptio hominis non
potuit fieri p̄ aliam q̄ p̄ dei
p̄sonam: Cap. V. Woso:**

Ec ipsa liberatio si per aliā q̄
b p̄ dei p̄sonā: siue p̄ angelū: si-
ue p̄ hoīem eēt facta quolibz
modo diceret⁹: mens humana multo
tolerabili⁹ accipet. Potuit em̄ dena-
hoīem aliquē facere siue peccato: nō
de massa peccatrice: nec de alio hoīe:
sed sicut fecit adā: p̄ quē hocipm op⁹
fieri potuisse videt⁹. **A.** An non
intelligis: qz quēcūqz alia p̄sona ho-
minē a morte redimeret eterna: eius
seruus idē hō recte indicaret⁹. Qd si
esset: nullaten⁹ restaurat⁹ esset i illā
dignitatē quā habiturus erat si non
peccasset: cum ipse qui nō nisi dei ser-
uus et equalis angelis homis per om-
nia futur⁹ erat: seruus eius esset qui
deus non esset: et cuius angeli serui
non essent.

Woso:

**Qualiter rephendant infi-
deles q̄ dicimus deū morte**

Cur deus homo.

sua nos redemisse: et sic dilectione sua erga nos ostendisse: et pro nobis expugnare diabolum aduenisse:

Capitulum VI.

De est quod valde mirantur: quia liberationem hanc: redemptionem vocamus. In qua namque alunt nobis captione: aut in quo carere: aut in cuius potestate tenebamur: unde vos deus non potuit liberare: nisi vos tot laboribus: et ad ultimum suo sanguine redimeret. Quibus cum dicimus: Redemit nos a peccatis et ab ira sua: et de inferno: et de potestate diaboli: quod quia nos non poteramus: ipse pro nobis venit expugnare: et reemit nobis regnum celorum. Et quia hec omnia fecit: hoc modo ostendit quantum nos diligeret. Respondent. Si dicitis: quia deus hec omnia facere non potuit: solo iussu: quod cum cetera iubendo creasse dicitis: repugnatis vobismet ipsis: quod impotentem illum facitis. Aut si fatemini quod potuit: sed noluit nisi hoc modo: quomodo sapientem illum dicitis vel ostendere poteritis: quem sine ulla ratione tam indecentia velle pati asseritis? Omnia enim hec que obtenditis: in eius voluntate consistunt. Ira namque dei non est aliud quam voluntas puniendi. Si ergo non vult punire peccata hominum: liber est homo a peccatis: et ab ira dei: et ab inferno: et a potestate diaboli: que omnia propter peccata patitur: et recipit ea: quibus propter eadem peccata priuatur. Nam in cuius potestate est infernus: aut diabolus: aut cuius est regnum celorum: nisi ei? qui fecit omnia? Necunquam itaque timetis aut desideratis: eius voluntati subiacere: cui nihil resistere potest. Quapropter si humanum genus saluare noluit nisi eo quo dicitis modo et sola voluntate potuerit: ut mitius dicam: videte quomodo eius sapientie repugnatis. Nam si homo quod facile posset cum graui labore sine ratione faceret: non utique sapiens ab ullo iudica-

ret. Quippe quod dicitis deum taliter ostendisse quantum vos diligeret: nulla ratione defendit: si nullatenus hominem aliter potuisse saluare non monstrat. Nam si aliter non potuisset: tunc forsitan necesse esset ut hoc modo suam dilectionem ostenderet. Nam et hoc cum aliter posset saluare hominem: que ratio est: ut propter ostendendam dilectionem suam ea que dicitis et faciat et sustineat? An enim non ostendit angelis bonis quantum eos diligat: pro quibus talia non sustinet? Quod hoc eum dicitis venisse expugnare pro vobis diabolum: quo sensu audietis proferre? Nonne dei omnipotentia regnat ubique? Quomodo ergo indigebat deus ut ad vincendum diabolum de celo descenderet? Nec nobis infideles obijcere posse videntur.

Nulla diabolus habebat iusticiam aduersus hominem: et quare videatur habuisse: et cur deus hoc modo hominem liberarit:

Capitulum VII.

Ed et illud quod dicere solemus: deum se debuisse prius per iusticiam contra diabolum agere: ut liberaret hominem: quod per fortitudinem: ut cum diabolus esset in quo nulla mortis erat causa: et qui deus erat occideret: iuste potestatem quam super peccatores habebat amitteret: alioquin in istam violentiam fecisset illi: quam iuste possidebat hominem quem non ipse violenter attraxerat: sed idem homo se sponte ad illum contulerat: non video quam vim habebat. Nam si ipse diabolus aut homo suus esset: aut alterius quam dei: aut in alia quam in dei potestate maneret: forsitan recte diceretur. Cum autem diabolus aut homo non sit nisi dei: et extra potestatem dei neuter consistat: quam causam debuit deus agere cum suo: de suo: in suo: nisi ut seruum suum puniret qui suo consensu communit deum deserere et ad se persuaderet et a se: ac traditor fugitivus: fur fure

Beati Anselmi Liber .I.

cum furto dñi sui suscepisset. Alterq;
nā q; fur erat: cū alter altero p̄suade-
te seipm dño suo furabat. Quid enī
iusti fieri posset si h̄ de⁹ faceret: aut
si iudex oīm de⁹ hoīem sic possessum
de potestate tā iniuste possidētis: vel
ad puniendū istū aliter q; p̄ diabolu:
vel ad parcendū illi eriperet: q; h̄ iniu-
sticia esset? Quis enī hō iniuste a dia-
bolo torq̄ret: ipse tñ illū iniuste tor-
q̄bat. Hō nāq; meruerat vt puniret:
nec ab illo conuenienti⁹ q; ab illo cui
p̄serat vt peccaret. Diaboli x̄o me-
ritū nullū erat vt puniret: imo h̄ tan-
to faciebat iniustū: quāto nō ad hoc
amore iusticie trahebatur: sed instinctu
malicie impellebatur. Itā hoc nō facie-
bat deo iubēte: s̄ incōprehensibili sapi-
entia sua (q; mala etiā bñ ordinar) p̄-
mittēte. Et puto illos q; diabolu ali-
quā opinantē h̄c in possidēdo hoīez
iusticiā: ad hoc inde adduci: q; vidēt
hoīem diaboli veratiōi subiācere ius-
te: et deū hoc iniuste pmittere: et idcir-
co putāt diabolu illam iniuste inferre.
Cōtingit enī idē aliqd diuersis cōsi-
deratiōibus esse iustū et iniustū: et ob
hoc a non diligēter intuentibus: totū
iustū aut iniustū iudicari. Euenit enī
aliquōt aliqd incōtē pcutiat iniuste:
vnde ipse iniuste pcuti mereat: si tamē
p̄cussus (qui se nō debet vindicare)
pcutiat pcutientē se: iniuste hoc facit.
Hec igit̄ p̄cussio ex pte repercutiētis
iniusta est: q; nō debuit se vindicare:
ex pte x̄o p̄cussū iusta: q; iniuste p̄cu-
tiens: iniuste pcuti meruit. Diuerso igit̄
inuenitur: iusta et iniusta est eadē actio
quā cōtingere potest ab alio iudicari
iustā tñ: ab alio iniustā. Hoc quoq;
mō diabolus nō iniuste dicit̄ verare
hoīem: q; de⁹ hoc iniuste pmittit: et hō
hoc iniuste patit̄. Sed et hoc qd hō ini-
uste dicit̄ pati: nō sua iniusticia iniuste di-
cit̄ pati: s̄ q; punit iusto iudicio dei.

Col. 2. Et si obrēdit: chirographū illud de-
creti qd aduersū nos dicit̄ aplis fuis-
se: et p mortē ch̄isti deletū esse: et pu-
tar aliqd p illud significari: q; diabo-
lus quasi sub cuiusdā pacti chirogra-
pho ab hoīe iniuste ante passionē ch̄i:

sti: peccatū velut vsurā p̄imi peccati
qd p̄uasit homī: et penā peccati exi-
geret: vt p hoc iusticiā suam sup ho-
minē videatur probare: nequa q; ita
intelligēdū puto. Quippe chirogra-
phū illud nō est diaboli: q; chirogra-
phum dicit̄ decreti. Decretū enī illd
non erat diaboli sed dei. Iusto nāq;
iudicio dei decretū erat et qsi chiro-
grapho confirmatū: vt hō qui spōte
peccauerat: nec peccatū nec penā pec-
cati p se vitare posset. Est enī spirit⁹
vades et nō rediēs. Et: Qui facit pec-
catū seru⁹ est peccati: nec qui peccat
impunitus debet dimitti: nisi miseri-
cor: dia peccatori parcat et eū liberet
ac reducat. Eobzē p hoc chirogra-
phū nullā inueniri posse diaboli ius-
ticiā in homīs veratiōe credere de-
bemus. Deniq; sicut in bono angelō
nulla oīno est iniusticia: ita in malo
nulla est penitus iusticia. Nihil igit̄
erat in diabolo cur deus cōtra illum
ad liberandū hominē sua vti fo: titu-
dine non deberet.

**Quomō licet humilia que-
dicim⁹ de ch̄isto nō p̄tineat
ad diuinitatē: tamē incōue-
niens videt̄ infidelibus ea
de illo dici scōm hominē: et
vnde illis videat̄ eundē ho-
minē nō spōte mortuū esse:**

Capl. VIII. Ansel.

Efficere nobis debet ad rati-
onē voluntas dei cū aliquid
facit: licz non videamus cur
ita velit: Volūtas nāq; dei nunq; est
irrationabilis. B Acru est si cō-
stet deū id velle vnde agit. Nequa
q; enī acquiescunt multi deū aliquid
velle si ratio repugnare videat. A
Quid tibi videtur repugnare ratiōi:
cū deū ea voluisse fatemur q; de eius
incarnatiōe credim⁹? B At bre-
uiter dicā: Altissimū ad tā humilia
inclinari: om̄ipotentē aliquid facere
cū tanto labore. A Qui hoc di-
cunt nō intelligūt qd credim⁹. Diui-
nā enī naturā absq; dubio asserimus

p̄. 77.
p̄. 8.

Cur deus homo.

impassibilē: nec ullaten⁹ posse sua cel
 stitudine hūilitari: nec i eo qd vult fa
 cere laborare: Sed dñm iesū christū
 dicim⁹ deū verū & verū hominē: vnā
 psonā i duab⁹ naturis: & duas natu
 ras i vna psona. Quapropt⁹ cū dici
 mus deū alqd hūile aut infirmū pa
 ti: nō ē intelligim⁹ fm sublimitatē i
 passibilis nature: sed fm infirmitatē
 hūane sube quā gerebat: & sic nostre
 fidei nulla rō obuiare cognoscit. Sic
 enī nullā diuine sube significam⁹ hu
 militatē: s⁹ vnā dei & hominis mōstra
 m⁹ eē psonā. Ad qd i incarnationē dei
 hūilitas ei⁹ vlla intelligit⁹ facta: sed
 natura hominis credit⁹ exaltata. **B**
 Ita sit: Nilhil impute⁹ diuine nature
 qd fm infirmitatē hoīs de christo dī.
 Verū: quō iustū aut rōnabile pbari
 poterit: qz de⁹ hoīez illū quē pater su
 lū suū dilectū in qd sibi hū cōplacuit
 vocauit: & quē filius seipsū fecit: sic tra
 ctant aut tractari pmissit? Que autē
 iusticia ē hoīem oīm iustiissimū mor
 ti tradere p peccatore? Quis homo
 si innocentē dānaret vt nocentē libe
 raret: dānand⁹ nō indicaret? Ad idē
 em res deduci videt⁹ incōueniēs: qd
 supra dictū ē: Nā si alit⁹ pctōres nō
 potuit saluare qd iustū dānando: vbi
 est ei⁹ oīpotētia? Si xō potuit s⁹ no
 luit: quō defendem⁹ sapiētia ei⁹ atqz
 iusticia? **A** Deus pater nō quēad
 modū videris intelligere: hoīem illū
 tractant: aut innocentē p nocētē mor
 ti tradidit. Ad em cū iūritū ad mor
 tē ille coegit aut occidi pmissit: s⁹ idez
 ipse spōte sua mortē sustinuit: vt ho
 mines saluaret. **B** Etia si nō in
 iūritū qm volūtati pūis cōsensit: quo
 dā tū modo illū coegisse videt⁹ pcepti
 endo. Dicit⁹ em: qz christ⁹ hūiliant⁹
 semetipm fact⁹ obediēs patri vsqz ad
 mortē: mortē aut cruc⁹. Propter qd
 & de⁹ illū exaltauit: Et qz didic⁹ obe
 dientia ex his q passus ē. & qz p pūlo
 filio suo nō perit pater: s⁹ p nobis oī
 bus tradidit illū. Et idē filius dicit:
 Job. 6. Ad veni volūtātē meā facere: s⁹ vo
 lūtātē ei⁹ q misit me. Et itur⁹ ad pas.

sionē: dicit: Sicut mādātū dedit mi
 bi p⁹ sic facio. Itēz Calicē quē dedit
 mihi p⁹ nō vis vt bibā illū? Et alibi:
 Pater si possibile ē trāseat a me calix
 iste: Verūtū nō sic ego volo s⁹ sic tu.
 Et alibi: Pater si nō pōt h calix trāsi
 renisi bibā illū? Itat volūtās tua. In
 omnib⁹ istis plus videt⁹ christ⁹ obe
 dientia cogēte: qz spōtanea volūtate
 disponēte inc rē sustinuisse.
Qz sponte mortu⁹ sit: & qd
 sit: Factus est obediēs vsqz
 ad mortem. Et: Propter qd
 & de⁹ illū exaltauit. Et: Ad
 veni facere volūtātē meā.
 Et: Proprio filio suo nō pe
 perit de⁹. Et: Ad sicut ego
 volo: s⁹ sicut tu: La. IX. **A**
 Tūbi videt⁹: non bñ discer
 nis inter hoc qd fecit exigēte
 obediētia: & quod (sibi factū
 qz seruauit obediētiā) sustinuit non
 exigēte obediētia. **B** Necesse ha
 beo vt h apti⁹ exponas. **A** Cur
 psecuti sunt eū iudei vsqz ad mortē?
B Ad ob aliud: nisi qz veritatē et
 iusticiā viuēdo & loquēdo indeclina
 billē tenebat. **A** Hoc pūto: qz de⁹
 ab oī rōnali creatura exigit: & h illa p
 obediētiā deo debet. **B** Sic nos
 fateri oportet. **A** Nācigit obe
 diētiā debebat hō ille deo pū: & hūa
 nitas diuinitati: & hanc ab illo exige
 bat pater. **B** Hoc nulli dubiū. **A**
 Ecce habes q fecit exigēte obediētia.
B Verū ē: & iā video qd sibi illatū
 quia obediētiā pseruādo: sustinuit.
 Nā illata ē illi mors: qz pstitit i obe
 diētia & hāc sustinuit. S⁹ quō h obe
 diētia nō exigit: nō itelligo. **A** Si
 hō nūqz peccasset: deberet pati mor
 tē: aut deberet deus h ab illo exigere?
B Quēadmodū credimus: nec hō
 moreret⁹: nec h exigere⁹ ab illo: S⁹ h
 rei a te audire volo rōnē. **A** Rōna
 lē creaturā iustā factā esse: & ad h vt
 deo fruendo beata esset: non negas?
B Ad. **A** Deo qsit neqz existit
 a 4

Mat. 5.

Phil. 2.

Deb. 5.

Roma. 8

Job. 6.

Beati Anselmi Liber .I.

mābis cōuenire: vt quā fecit iustam
ad beatitudinē: cogat sine culpa esse
miserā: Nō itē enī inuitū mori: misē-
rū est. **B** Pater: quia si nō pec-
casset hō: nō deberet deus ab eo mor-
tem erigere. **A** Non ergo coegit
deus christū mori in quo nullū fuit
peccatū: sed ipse spōte sustinuit mor-
tem: non per inobedientiā deserendū
vitā: sed propter obedientiā seruandū
iusticiā: in qua tā fortiter cōseuerauit
vt inde mortē incurreret. Pōt etiā
dici: qz pcepit illi mori pater: cū hoc
pcepit pater vnde incurrir mortem.
Ita ergo sicut mandatū dedit illi pa-
ter sic fecit. et calicem quē dedit ei bi-
Phil. 2. bit. et factus ē obediēs patri vsqz ad
Deb. 5. mortē. et sic vidit ex his q passus ē
obediētā: id est quicquid debeat seruari
obediētia. Verbū aut qd posuit ē:
Didicit: vobis modis intelligi pōt.
Aut enī didicit: dicitū ē p eo qd ē: ali-
os discere fecit. Aut qz qd p sciaz nō
ignorabat expimēto didicit. Qd aut
Phil. 2. apłus cum dixisset: Nūllū tēmet-
ipsum factus obediēs vsqz ad mortē:
mortē autē crucis: Subdidit: Pro-
pter qd et deus illū exaltauit: et dedit
illi nomē qd est sup omē nomen. Cui
Ps. 109 simile est qd dauid dicit: Detorrete
i via bibit: ppter ea exaltauit caput.
Nō ita dicitū est qsi nullaten⁹ potuiss-
set puenire ad hāc exaltationē: nisi p
hāc mortis obediētiā: et hec exalta-
tio nō nisi in retributionē hui⁹ obedi-
entie collata sit. Pōt et cū pateret
Luce. 10. ipse dicit: oia sibi esse tradita a pte. et
Joh. 16 iterū: oia patris esse sua: sed qm ipse
cū pte sancto qz spū disposuerat se nō
aliter qz p mortē celsitudinē oipotētie
sue ostēsurū mūdo. Quippe qd non
nisi p illā mortē fieri dispositū ē: cū p
illā sit: nō incōgrue dicit ppter illam
fieri. Si enī intēdim⁹ aliqd facere: p-
ponim⁹ nos pūs aliud facturos p
quod illud fiat: cū ita factū est qd vo-
lum⁹ pcedere: si sit qd intēdim⁹: recte
dicit ppter ea fieri qm factū est: ppe
qd differebat: qz nō nisi p illud fieri
dispositū erat. Nam si finitū quē cō-

vel nauī trāsire possum: et ppono me
nō nisi nauī trāsiturū: et ideo differo
transire: qz nautis abest: cum iam
psto ē nauis: si trāseo: recte de me di-
cif: Nautis pata fuit: itō transiuit. Et
non solū ita loqmur qsi p illud quod
pcedere volum⁹: sed etiā qm nō per
illud sed tūmō post illud facere aliqd
aliqd statum⁹. Si qd enī differt ei-
bū sumere ppter ea qz nō dum ea ole
misit celebratiōi affuit: pacto qd pns
facere volebat: nō incōgrue dicit illi:
Iam sume cibū: ppter ea qz ita fecisti
ppter quod sumere differabas. Nul-
to igit minus inuitata est locutio cū
christus dicit exaltat⁹: ppter ea quia
mortē sustinuit: p quā et p quā illā
exaltat⁹ deus decreuit facere. Pōt et b
aut et eo modo intelligi quo idē dñs
legis pfectisse sapiētia et gratia apud
deū: nō qz ita erat: sed qz ille sic se ha-
bebat ac si ita eēt. Nā sic post mortē
exaltat⁹ est qsi ppter illā fieret: hec.
Qd aut ipse ait: Nō veni voluntatē
meā facere: sed eius qui misit me: tale
est quale ē et illud: Mea doctrina nō
est mea: Nam qd qd nō habet de se si
a deo: hoc nō tā suū qz dei dicere de-
bet. Nullus enī homo a se habet veri-
tatē quā docet: aut iustā voluntatē:
sed a deo. Non ergo venit christ⁹ vo-
luntatē suā facere sed patris: qz iusta
volūtas quā habebat nō erat ex hu-
manitate sed ex diuinitate. Proprio
enī filio suo nō pcepit deus: sed p no-
bis oib⁹ tradidit illū: nō est aliud di-
cere qz nō liberauit illū. Nā multa i
sacra scriptura hmoi inueniunt. Abi
aut dicit: Pater si fieri pōt transeat
a me calix iste: verū tamē non sic ego
volo sicut tu: Et Si nō pōt hic ca-
lix trāsire nisi bibā illū: fiat volūtas
tua: naturalem salutis per volunta-
tē suā significat appetitū: quo hūana
caro dolorē mortis fugebat. Volū-
tatē xō patris dicit: nō qm maluerit
pater mortē filij qz vitā: sed qz huma-
nū gen⁹ restaurare nolebat pater: nisi
faceret homo tam magnū aliqd sicut
erat mors illa: quia non poscebat ra-

Luce. 2.

Joh. 6.

Joh. 7.

Roma. 8

Mat. 26.

Ibidem.

Jaco. 5.

Joh. 1.

Cur dens homo.

No qđ alius facere nō poterat. Idcirco dicit filius illum velle suam mortē quā ipse maluit pati. Qđ vt genus humanū n saluaret: Ac si diceret: Qm nō vls aliter recōclationē mūdi fieri: dico te hō modo velle mortē meā: Fiat ergo volūtas tua: id ē fiat mors mea vt mūdus tibi recōcliet. Nam sepe aliquē velle dicim⁹ aliquid: qz non vult aliud: qđ si vellet nō fieret illud quod dicit velle: At cū dicim⁹ illum lucernam velle extinguere qui nō vult fenestrā claudere: per quam ventus intrat qui lucernā extinguit. Sic ergo voluit deus pater mortem filij: qz non aliter voluit mūdū saluare nisi homo tam magnū aliqd faceret: vt iam dixi. Qđ filio volēti salutē hominū tantū dēvaluit: quoniam hoc alius facere nō valebat: quātū si illi mori pēperet. Unde ille: Sicut mā datū dedit illi pater sic fecit: et calicem quē dedit ei pater: bibit: obediens vsqz ad mortē.

Item de eisdem quomō aliter recte intelligi possint:

Capi. X.

Est etia recte intelligi: qz p illā plām voluntatē q voluit filius p salute mūdi mortē dedit illi pater: nō tñ cogendo mandatu: et calicem passionis: et non pepcit illi: sed p nobis tradidit illū: et mortem illi voluit: et quia ipse fili⁹ obediens fuit vsqz ad mortem: et didicit ex his q passus est obedientiā. Quid admodū enim fm humanitatē nō habebat a se voluntatem iuste viuendi sed a patre: ita quoqz illā voluntatē qua vt tñ bonū faceret mortē voluit: nō potuit habere nisi a patre luminū a quo est omne datū optimū: et omne donū pfectum. Et sicut pater trahere dando voluntatē dicit: ita nō incongrue fit si impellere asserit. Sicut enī filius dicit de patre: Nemo venit ad me nisi pater traxerit eum: ita dicere potuit nisi impulerit eum. Similiter quoqz proferre potuit: Nemo currit

ad mortē ppter nomē meli nisi pater impulerit aut traxerit eū. Qm nāqz volūtatē quisqz ad id qđ indeclinabiliter vult trahit vel impellit: non inconuenienter trahere aut impellere deus: cum talem dat voluntatē: asfirmat. In quo tractu vel impulsu nulla intelligitur violentie necessitas: sed accepte bone volūtatē spōtanca et amata tenacitas. Si q hoc modo nequit negari patrē (voluntatem illā dando filiū ad mortē) traxisse vt impulisse: quis nō videat eadem ratiōe mandatū illi vt mortem sustineret sponte: et calicem quē non inuitus biberet dedisse: Et si fili⁹ sibi nō peperisset: sed p nobis spōtanca volūtatē seipsum tradidisse recte dicitur: quis neget recte dici: qz pater a quo talē habuit volūtatē illi non pepcit: sed p nobis tradidit illum: et mortē eius voluit: Hoc etiam modo indeclinabilis et sponte seruādo acceptā voluntatē a patre: filius fact⁹ est illi obediens vsqz ad mortē: et didicit ex his que passus est obedientiā: id est q magna res faciēda sit ppter obedientiā. Itā tñ ē vera et simplex obedientia: cū rationalis natura nō necessitate sed sponte seruat voluntatē a deo acceptā. Alijs quoqz modis recte possum⁹ patrē voluisse filij mortem intelligere: Quis isti possint sufficere. Itā sicut velle dicim⁹ eum qui facit vt alius velit: ita etiā dicimus eum velle qui nō facit vt alius velit: sed approbat qz vult. At cum videmus aliquem fortiter pati velle molestiā: vt pfiat qđ bñ vult: Quis fateamur nos velle vt illā penā sustineat: nō tamē volum⁹ aut amamus penā eius sed volūtatē. Illū quoqz qui phibere pōt et nō phibet: solem⁹ dicere: qz vult qđ non phibet. Qm ergo patri voluntas filij placuit: nec phibuit eū velle aut implere qđ volebat: recte voluisse vt fili⁹ mortē tēple: tam vtiliter sustineret: Quis penā eius nō amaret affirmat: nō autē potuisse calicē trāsire nisi biberet illū.

dixit: nō qz nō posset mortē vitare si
veller: sed qm̄ sicut dictū est: m̄dum
erat impossibile aliē saluari: et ip̄e in-
declinabilē volebat potē mortē pa-
ti q̄ vt m̄dus nō saluaret. Idcirco
aut̄ dixit x̄ba illa: vt doceret hūanū
gen̄ aliē nō potuisse saluari q̄ p̄ mor-
tē suā: nō vt ostēderet se mortē neq̄q̄
valuissē vitare: **A**ā quecūq̄ de illo
dicunt̄ hīs que dicta sunt filia: sic sūt
exponēda: vt nulla necessitate sed li-
bera volūtate mortuus credat̄. Erat
Esa. 52. nāq̄ om̄ps: et de illo legīt̄: **Q**m̄ ob-
latus est: qz ip̄e voluit. Et ip̄e dixit:
Iob. 10. Ego pono animā meā: vt iterū sumā
eā: nemo tollet eam a me: s̄ ego pono
eā a meip̄o. Potestatē habeo ponē-
di eā et prāteq̄ habeo iterū sumēdi eā.
Qd̄ q̄ idē ip̄e sua prāte et sua volūta-
te facit: nullaten⁹ ad h̄ cogi recte dē.
B Hoc solū: qz p̄mittit de⁹ illū sic
tractari quis volentē: nō videt̄ tali
p̄r̄i d̄ tali filio puenire. **A** Immo
marie decet talē patrē tali filio p̄sen-
tire si qd̄ vult laudabilē ad honorē
dei: et vtilē ad salutē hoīem: q̄ aliē si-
eri nō potuit. **B** In h̄ adhuc x̄sa-
mur: q̄līe mors illa rōnabil̄ et neces-
saria mōstrari possit: Aliter nāq̄ nec
ip̄e filius eā velle: nec pater cogere aut
p̄mittere debuissē videt̄. Querit̄ enī
cur de aliē hoīem saluare nō potuit:
aut si potuit: cur hoc mō voluit? **A**ā
et incōueniens videt̄ esse deo: hoīem
hoc mō saluasse: nec appet̄ qd̄ mors
ista valeat ad saluādū hoīem. Dixit̄
enī est si de⁹ sic delectat̄: aut eget san-
guine innocētis: vt nō nisi interfecto
eo parere velit aut possit nocenti.
A **Q**m̄ accipis in hac q̄stione p̄so-
nā eoz q̄ credere nll̄ volūt nisi p̄mō-
strata rōne: volo teq̄ pacisci: vt nul-
lū vel minūm incōueniēs ī deo a no-
bis accipias: et nulla vel minima ra-
tio si maior non repugnat reiiciatur.
Sicut enī in deo quālibet parū in-
cōueniens sequit̄ impossibilitas: ita
quālibet parū rōnem si maior non
vincit comitat̄ necitas. **B** **A**l-
bil in hac re libēt̄ accipio q̄ vt hoc
pacrum inter nos cōiuncter seruē.

A De incarnationē dei tm̄: et de hīs
que de illo assumpto homīe credim⁹
questio est. **B** Ita est. **A** **I**po-
nam⁹ q̄ dei incarnationē: et q̄ de illo
dicim⁹ homīe nunq̄ fuisse: et constet
inter nos hoīem esse factū ad beatitū-
dinē q̄ in hac vita haberi nō pōt: nec
ad illam posse puenire quēq̄ nisi di-
missis peccatis: nec vllū hoīem hanc
vitā trāsire sine peccato: et alla quoz
fides ad salutē eternā necessaria est.
B Ita fiat: qz nihil in hīs incōue-
niens aut impossibile deo videtur.
A Necessaria est igit̄ homī pecca-
toz remissio vt ad beatitudinē pue-
niat. **B** Sic omnes tenem⁹.
**Quid sit peccare: et p̄ pec-
cato satisfacere: La. XI.** **A**
Serendū est igit̄ q̄ rōne deus
q̄ dimittat peccata hoīb⁹: et vt
hoc faciam⁹ aptius p̄us vide-
am⁹ qd̄ sit peccare: et qd̄ p̄ pctō satis-
facere. **B** Tūc est ostēdere: et meū
intēdere. **A** Si angel⁹ vel homo
semp redderet deo qd̄ debet: nunq̄
peccaret. **B** Nequeo contradicere.
A **N**ō ē itaq̄ aliud peccare q̄ deo
nō reddere debitū. **B** Quod est
debitū qd̄ deo debemus? **A** **O**is
volūtas rationalis creature subiecta
debet esse volūtati dei. **B** Nihil
verius. **A** Hoc est debitū qd̄ de-
bet angel⁹ et hō deo: q̄ solūdo nul-
lus peccat: et q̄ oīs qui nō soluit pec-
cat. Nec ē iusticia siue rectitudo volū-
tatis q̄ iustos facit siue rectos corde:
Id est volūtate. Hic est sol⁹ et tot⁹ ho-
no: quē debemus deo: et quē a nobis
exigit de⁹. Sola nāq̄ talis volūtas
opa facit placita deo cū pōt opari: et
cū nō pōt: ip̄a sola p̄ se placet: qz nul-
lū opus sine illa placet. Vñ ē honorē
debitū qui deo nō reddit: aufert deo
qd̄ sūū est: et deum exhonorat: et hoc
est peccare. **E**dū aut̄ non soluit qd̄
rapuit: manet ī culpa. Nec sufficit so-
lū nō reddere qd̄ ablatū est: s̄ p̄ cō-
tinnella illata plus debet reddere q̄
abstulit. Sicut enim qui ledit salutē
alterius: nō sufficit si salutē restituit
nisi p̄ illata doloris iniuria recōpen-

Cur deus homo?

fer aliquid: ita quod honor est alicuius violat non sufficit honor reddere: si non finit honoratiōis facta molestia aliquid quod placeat illi quem exhoratit resituat. Hoc quoque attendendum quod cum aliquis quod iniuste abstulit soluit: hoc debet dare quod ab illo non posset erigi si alienum non rapuisset. Sic ergo debet omnis qui peccat honorē deo quem rapuit solvere. Et hec est satisfactio quam omnis peccator debet deo facere. **B** In his omnibus quoniam ratione sequi possumus: Quis aliquā tūm me terreas: nil habeo quod possum dicere contra.

Utrum sola misericordia sine omni debiti solutione deceat deum peccata dimittere: Ca. XII. **A**

Edeam? et videam? utrum sola misericordia sine omni solutione ablatis sibi honoris deceat deum peccata dimittere. **B** Non video cur non deceat. **A** Sic dimittere peccatum non est aliud quam non punire: et quoniam recte ordinare peccatum sine satisfactione non est nisi punire: si non punis inordinatum dimittis. **B** Non mirabile est quod dicis. **A** Deum vero non decet aliquid in suo regno inordinatum dimittere. **B** Si aliquid aliud volo dicere timeo peccare. **A** Igitur non decet deum peccatum sic impunitum dimittere. **B** Ita sequitur. **A** Est et aliud quod sequitur: Si peccatum sic dimittis impunitum: quod si erit apud deum peccatum et non peccatum: quod deo non puenit. **B** Non possum negare. **A** Vide et hoc: Iusticia homini nemo nescit esse secundum legem: ut finem eius quantitate mensura retributiōis a deo recipiens. **B** Ita credimus. **A** Si autem peccatum nec soluit nec punis nulli legi subiaceret. **B** Non possum aliter intelligere. **A** Liberior igitur est omnis iusticia si sola misericordia dimittis quam iusticia: quod valde inconueniens videtur. Ad hoc etiam extendit hoc inconueniens: ut iniusticia deo si lex faciat: quod sicut deus nulli legi subiaceret: ita et iniusticia. **B** Neque resistere rationi tunc: si cum deus non precipiat omnino dimittere peccata in nos: videtur repugnare ut si non precipiat

quod ipsum facere non debeat. **A** Multa in hoc est repugnancia: quod deus precipit nobis ut non presumamus quod soli deus est. Ad nullum enim pertinet vindictam facere nisi ad illum qui dominus est omnium. **A** cum erene peccatores hoc recte faciunt: ipse facit a quod ad ipsum se ordiat. **B** Remouisti repugnancia quam putabam inesse: sed est aliud ad quod tuum volo hinc rursus. **A** cum deus sic sit liber: ut nulli legi nulli subiaceat iudicio: et ita sit benignus ut nihil benignius cogitari queat: et nihil sit rectius aut decens nisi quod ipse vult: mirum videtur si dicimus: quod nullatenus vult aut ei non licet iniurias suas dimittere: a quod etiam de his quod alijs facimus solemus indulgentiam petere. **A** Verum est quod dicis de libertate et voluntate et benignitate illius: sed sic eas debemus rationabiliter intelligere ut dignitati eius non videamur repugnare: Libertas enim non est nisi ad hoc quod expedit aut quod decet: nec benignitas dicitur cedere a quod aliquid deo idcirco operatur. **B** autem dicitur: quod quod vult iustum est: et quod si vult iustum non est: non ita intelligendum est ut si deus velit quodlibet inconueniens iustum sit quod ipse vult: Non enim sequitur: si deus vult meriti iustum esse meriti: sed potius deus illum non esse. **A** neque potius velle meriti voluntas nisi in qua corrupta est veritas: imo quod deserendo veritatem corrupta est. Cum ergo deus si deus vult meriti: non est aliud quam si deus est talis natura quod velit meriti: et idcirco non sequitur: iustum esse meriti: nisi ita intelligatur sic cum de duobus impossibilibus dicimus: si hoc est: illud est: quod nec hoc nec illud est. **A** si quis dicat: si a quod est sicca et ignis est humidus: penitus enim verum est. Itaque de illis tamen verum est dicere: si deus hoc vult iustum est: a quod deus velle non est inconueniens. Si enim deus vult ut pluat iustum est ut pluat: et si vult ut aliquis homo occidat iustum est ut occidat: quod propter si non decet deum aliquid iniuste aut inordinate facere: non pertinet ad eius libertatem aut benignitatem aut voluntatem peccare a quod si soluit deo quod abstulit impunitum dimittere. **B** Omnia mihi auferis quod putabam tibi posse obijci. **A** Vide adhuc cur deus non deceat hoc facere. **B** Absterge ausculto quicquid dicis.

Quoniam minus sit tolerandū in rerū ordine: q̄ vt creatura creatori debitū honorem auferat: et non soluat quod auferat: **Lapi. XIII. Ans.**

Nihil minus tolerandū est i rebus ordine q̄ vt creatura creatori debitū honorem auferat: et non soluat qd̄ auferat. **R.** Nihil clarius iudico. **A.** Nihil aut̄ iniustius tolerat: q̄ quo nihil minus est tolerandum. **R.** Nec hoc est obscurum. **A.** Puto q̄: qz nō dices deū debere tolerare quo nihil iniustius tolerat vt q̄ creatura nō reddat deo qd̄ auferat. **R.** Immo penitus negandū esse video. **A.** Si si deo nihil maius aut melius: nihil iustus q̄ honorem illi seruare in rerū dispositione sūma iusticia q̄ nō ē aliud q̄ ipse deus. **R.** Hoc q̄z nil aptius. **A.** Nihil q̄ seruat deus iustus: q̄ sue dignitatis honore. **R.** Ad vtiq̄z necessario cōcedi oportet. **A.** Vides tibi q̄ eū integre seruet: si sic auferri p̄mittit vt nec soluat: nec ipse auferentē puniat? **R.** Non audeo dicere. **A.** Necesse ē q̄ vt aut ablat̄ honor soluat: aut pena sequat: a'io quā aut sibi ipsi deus iustus nō erit: aut ad vtrūq̄z impotēs erit: qd̄ nefas ē dicere vel cogitare. **R.** Nihil rationabilius dici posse intelligo.

Quiusmodi honor dei sit pena peccātis: La. XIII.

Ed volo a te audire si peccantis pena sit illi honor: aut cuiusmodi honor sit. Si em̄ pena peccātis nō eius honor est: cū peccator nō soluit qd̄ abstulit: s̄ punit: sic p̄dit deus honore suū vt nō reciperet qd̄ his q̄ dicta s̄ repugnare videt. **A.** Deū ipossibile est honore suū p̄dere. Aut em̄ peccatōr spōte soluit qd̄ debet: aut deus ab iniūto accipit. Nam aut hō debitū subiectionē deo: siue nō peccando: siue q̄ peccat soluēdo volūtate spōtanca exhibet: aut de' eū iustū sibi torquēdo sibi iicit:

et sic se dñm ei' esse ostēdit: qd̄ ipse hō volūtate fateri recusat. In q̄ cōsiderandū: qz sic hō peccādo rapit qd̄ dei est: ita de' puniēdo auferit qd̄ hominis est. Quippe nō solū id suū alicui' eē dicat qd̄ iā possidet: s̄ qd̄ in ei' p̄tate est vt habeat. Quā q̄ ita hō facit est vt beatitudinē hīe posset si nō peccaret: cū p̄pter peccatū beatitudinē et omni bono p̄uaf: de suo p̄uaf inuit' soluit qd̄ rapuit: qz licet de' hō ad vñ suū cōmodi non trāfferat qd̄ auferit: sic hō pecuniā quā alij auferit i suā p̄uaf vtilitatē: s̄ tñ qd̄ auferit vñ ad suū honore p̄ qz auferit. Auferēdo enī peccatōr ē et que illi' sunt: subiecta sibi esse p̄obat.

Si deus vel ad modicū patitur honorē suū violari:

Lapi. XV. Boso.

R.acer qd̄ dicitis. Sed ē et aliō p̄ ad qd̄ tuā rñsōz postulo. Nā si deus ita sic p̄bas suū debet honore seruare: cur vlt ad modicū patit illū violari? Ad em̄ aliq̄ mō ledi sinit: nō integre aut p̄fecte custodit. **A.** Dei honor nēq̄ aliq̄ q̄tū ad illū p̄tinet addi vlt minui. Idem nā: q̄ ipse sibi honor ē incorruptibilis et nullo mō mutabilis. Verum q̄ vna q̄z creatura suū et q̄tū sibi p̄ceptū: ordinē siue naturalit̄: siue rōnabilit̄ seruatur: deo obedire et cum honorare dī: et s̄ maxime rōnalis natura cui datū est itelligere quid debeat. Que cum vult qd̄ debet: deū honorat: nō qz illi aliqd̄ offert: s̄ qz spōte se ei' volūtati et dispositiōi subdit: et in rerū vniūsitatis pulchritudinē q̄tū i ipa ē suat. Cū hō nō vult qd̄ dī: deū q̄tū ad illā p̄tinet inhonorat: qm̄ nō subdit se spōte illi' dispositiōi: et vniūsitati ordinē et plchritudinē q̄tū i se ē p̄turbat licet p̄tatem et dignitatē dei nullaten' ledat aut decolorat. Si em̄ ea q̄ celli ābitu p̄tinet vellēt nō eē s̄b celo: aut elōgari a celo: nullaten' possent nisi sub celo esse: nec fugere celū: nisi ap̄ propinquando celo. Nam et vnde et

Cur deus homo.

quo et quod irant sub celo essent: et quanto magis a qualibet parte celi elongarentur: tanto magis oppolite parti appropinquarent. Ita quis homo vel malus angelus diuine voluntati et ordinatiōi subiacere nolit: non tamen eam fugere valet: quod si vult fugere de subvoluntate iubente: currit ibi voluntate puniēte. Et si quis quod transiret: non nisi ibi voluntate permittente: et hoc ipsum quod perire vult aut agit in vniuersitatis prefate ordinē et pulchritudinē summa sapiētia cōuertit. Ipa namque peruersitatē spontanea satisfactio: vel a non satisfaciēte pene exactio: excepto hoc quod de malis multimodis bona facit: in eade vniuersitate locū tenet suū et ordinis pulchritudinem. Quas si diuina sapiētia ubi peruersitas rectū ordinē perturbare nititur: non adderet: fieret in ipsa vniuersitate quā deus debet ordinare: quedā ex violationis ordinis pulchritudine deformitas: et deus in sua dispositiōe videre deificere. Que duo quā sicut sunt in cōueniētia: ita sūt impossibilia: necesse est ut omne peccatū satisfactio aut pena sequatur. **B** Satisfecisti obiectioni mee. **A** Palā ē igitur: quod deū quātū in ipso est nullus potest honorare vel ex honorare: sed quātū in se habet aliqd facere videtur cū voluntatē suam voluntati eius subijcit aut subtrahit. **B** Nescio quid contra queā dicere. **A** Adhuc addā aliqd. **B** Tā diu dico donec me redeat audire.

Ratio quod angelorum numerus qui ceciderunt restituendus sit de hominibus: Ca. XVI. An.

En cōstat proposuisse ut de humana natura quam fecit sine peccato numerū angelorum qui ceciderāt restitueret. **B** Hoc credimus: sed velle aliquā huius rei rationem habere. **A** Fallis me: non enim pro suū tractare nisi de sola incarnatione dei: et tu mihi alias interferis questiones. **B** Me irascaris: hilarē enim daturē diligit deus: nam nemo probat magis se hilariter dare quod permittit: quod

plus dat quod permittit: dic ergo libenter quod quero. **A** Rationalem naturam que dei cōtemplatiōe beata vel est vel futura est: in quodā rationali et perfecto numero prescīta ē a deo: ita ut nec maiorē nec minorē illū esse deceat non est dubitandū. Aut enim nescit deus in quo numero melius eam deceat constitui: quod falsum est: aut si scit in eo illā constituit: quē ad hoc decentiorē intelliget. Quapropter aut angeli illi qui ceciderunt facti erāt ad huc ut essent intra illū numerū: aut quia intra illū numerū permanere non poterunt: ex necessitate ceciderunt: quod absurdū est opinari. **B** Veritas est apta quod dicis. **A** Quā ergo de illo numero esse debuerunt: aut restaurandus est ex necessitate numerus eorum: aut in imperfecto numero remanebit rationalis natura quod in numero perfecto prescīta est: quod esse non potest. **B** Restaurandi perculdubio sunt. **A** Necesse est ergo eos de humana natura: quoniam non est alia de qua restaurari possunt. **B** Cur non aut ipsi aut alij angeli pro illis possint restitui?

Alij angeli pro illis non possunt restitui:

Cap. XVII. Ans.

Am videbis nostre restorationis difficultatem: intelliges eorum reconciliationis impossibilitatē: Alij autē angeli pro illis restitui non possunt: ideo (ut taceam quomodo hoc repugnare videatur pme creationis perfectioni) quia non debent nisi tales esse possint: quales illi fuissent si non peccassent: cum illi nulla visa vīdicta peccati pseuerassent: quod post illorum casum alijs qui pro illis restituerent esset impossibile. Non enim pariter laudabiles sunt si stant in veritate: et qui nullam nouit peccati penam: et qui eam semper aspiciet eternā. Nam nequaquam putandum est bonos angelos esse cōfirmatos casu malorum: sed suo merito. Sicut namque si boni cum malis peccassent: simul damnati essent.

Beati Anselmi Liber .I.

ita iniusti si cū iustis steterissent pariter confirmati essent. Quippe si aliqui eorum nō nisi casu aliorum confirmati erāt aut nulli vñ confirmaretur: aut necesse erat aliquē casum q̄ ad alios confirmādos puniret: q̄ vtracq̄ absurda sunt. Illo itaq̄ modo confirmati sunt illi q̄ steterūt: quo pariter confirmati essent oēs si steterissent: quē admodū ostendi sicut potuit: vbi tractauit: cur de diabolo p̄generatiā nō dedit. **B** Probasti malos angelos de humana natura restaurādos: et patet ex hac ratione: q̄ nō in minori numero erunt electi homines q̄ sunt angeli reprobi. Sed vtrū plures futuri sint: si potes: ostende.

Utrum plures futuri sint sancti homines q̄ sint mali angeli: Cap. XVIII. An.

Angeli anteq̄ quidā illorum caderēt erāt in illo p̄fecto de q̄ dixim⁹ numero: nō sunt homines facti nisi p̄ restauratiōe angelorum p̄ditorum: et palā est: q̄ nō erūt plures illis. Si autē ille numerus nō erat in illis omnib⁹ angelis: cōplendū est de hominib⁹ et qd̄ perijt et qd̄ prius de erat: et erunt electi homines plures reprobi angelis: et sic dicem⁹: quia nō fuerūt homines facti tñ ad restaurandū numerū iminutū: sed etiā ad p̄ficiendū nondū p̄fectū. **B** Quid poti⁹ tenendū est: an q̄ angeli prius facti sint in numero p̄fecto: an non? **A** Qd̄ mihi videt dicā. **B** Ad plus a te exigo. **A** Si hō fact⁹ est post casum malorum angelorum: sic quidam intelligūt in Genesi: non video posse me p̄ hoc p̄bare alterū horum de terminare. Potest em̄ (vt puto esse) q̄ angeli fuerūt prius in numero p̄fecto: et postea fact⁹ sit hō p̄pter restaurandū iminutū eorum numerum: et potest esse q̄ nō fuerūt in numero p̄fecto: q̄ differbat de⁹ sicut adhuc differt illū implere numerū factur⁹ hūanā naturā suo tpe. Unde aut solū nō numerū nondū integrū p̄ficere: aut etiā si

minuere restitueret. Si autē tota creatura simul facta est: et dies illi in quibus moyses istū mundū nō simul factū esse videt dicere: aliter sunt intelligendū q̄ sicut videmus istos dies in quibus viuimus: intelligere nequeo quomodo facti sint angeli in illo p̄fecto numero. Quippe si ita esset: videtur mihi: q̄ ex necessitate aut aliqui angeli vel homines casuri erāt: aut plures essent in illa celesti ciuitate q̄ illa p̄fecti numeri cōuenientiā exigeret. Si ergo oīa simul facta sunt: sic videtur angeli et duo prius homines in numero p̄fecto fuisse: vt de hominib⁹ si nullus caderet angelus: qd̄ de erat solū p̄ficere: et si aliquis p̄iret: hoc q̄ qd̄ caderet restitueret: et hōis natura q̄ infirmior erat quasi deū excusaret atq̄ diaboli p̄funderet si ille suū casū infirmitati sue imputaret cū ipsa infirmior staret: Et si et eadem ipsa caderet multo magis deū defenderet contra diaboli: et cōtra seipsam: cum ipsa facta valde infirmior et mortalis: in electis de tanta infirmitate tanto altius ascēderet: q̄ vnde diabolus cecidisset: quāto boni angeli q̄ equa litas ei debet p̄fecerunt post ruinam malorum: quia p̄seuerauerunt. Ex his rationibus potius mihi videt: quia in angelis nō fuit ille p̄fectus numerus quo ciuitas illa supna p̄ficere: quia si homo simul cū angelis fact⁹ non est: sic possibile est esse: et si simul facti sunt qd̄ magis putat multi: qm̄ legitur: Qui viuit in eternū: creauit omnia simul: videt necesse esse. Sed et si p̄fectio mūdana creature nō tantū est intelligenda in numero indiuiduorum quantū in numero naturarū: necesse est humanā naturam: aut ad cōplementū eiusdem p̄fectionis esse factam: aut illi supabundare qd̄ de minimi vermiculi natura dicere non audemus: Quare p̄ seipsa ibi facta est: et non solū pro restaurandis indiuiduis alterius nature. Unde palā est: quia si etiā angelus nullus perisset: homines tamē in celesti ciuitate suū locū habuissent. Sequit⁹ itaq̄

Ecc̄l. 18.

84.15

Cur deus homo.

quia in angelis anteq̃ quidā illorū caderent nō erat ille p̃fectus numerus: alioquin necesse erat vt aut homines: aut angeli aliqui caderent: quoniam extra numerum p̃fectum ibi nullus manere poterat. **R** Non nihil effecisti. **A** Est et alia ratio vt mihi videf: que nō parum suffragat illi sententie: que angelos nō esse factos in p̃fecto numero existinat.

R Dic illam. **A** Si angeli in illo p̃fecto numero facti sunt: et nullatenus facti sunt homines nisi p̃ restoratione perditōrū angelorū: palam est: quia nisi angeli ab illa beatitudine cecidissent: homines ab illā non ascenderēt. **R** Hoc constat. **A** Si quis ergo dixerit: quia tantū letabunt electi homines de angelorū p̃ditione: quantū gaudebunt de sua assumptione: quoniam absq̃ dubio hec nō esset nisi illa fuisset: quō potuerūt ab hac puerfa gratulatione defendi? Aut quomō dicemus angelos qui ceciderunt in hominib⁹ restauratos: si illi sine hoc vitio p̃mansuri erant: si nō cecidissent: id est sine gratulatione de casu aliorū: isti x̃o sine illo esse non potuerūt: imo qualiter cum hoc vitio beati eē debent? Deinde qua audacia dicemus deū non velle: aut non posse hanc restorationem sine hoc vitio facere? **R** Hōne similiter est in gentibus que ad fidē vocate sunt: quia illā iudei repulerūt?

Act. 10

A Non: ita si omnes iudei credidissent: gentes tamē vocarent: quia in omni gente qui timet deū et operatur iusticiā: acceptus est illi. Sed quoniam iudei apostolos cōtempserūt: ea tunc fuit occasio vt ad gentes illi cōuerterent. **R** Nullo modo video quid contra hoc dicere possim. **A** Unde tibi videtur accidere singulis illa leticia de alieno casu? **R** Unde nisi quia certus erit vnusq̃sque quoniam vbi erit: nullatenus esset nisi alius inde cecidisset. **A** Si ergo hanc certitudinē nullus haberet: nō esset vnde vllus de alieno dā-

no gauderet. **R** Ita videtur.

A Putas ne aliquē illorum habuerū hāc certitudinē si multo plures erunt q̃ ceciderunt? **R** Nequa: q̃ possum opinari q̃ eam habeat aut habere debeat. Quomō namq̃ quis poterit scire: vtrum pro restaurando qd̃ imminutū erat: aut p̃ complēdo quod nōdum perfectum erat: de illo numero cōstituende ciuitatis sit factus? Sed omnes certi erūt se factos ad p̃ficiendā illā ciuitatē. **A** Ergo si plures erunt q̃ reprobi angeli: nullus poterit aut debet scire se nō esse ibi assumptum nisi pro alieno casu.

R Verū est. **A** Non igit̃ habebit aliquis cur gaudere debeat de alteri⁹ p̃ditione. **R** Ita sequit̃. **A** Cum itaq̃ videamus: q̃ si plures erunt homines electi q̃ sint reprobi angeli: illa nō sequit̃ in cōuenientia quā sequi necesse est si plures nō erunt: et cum impossibile sit vllum in illa ciuitate futurū: in cōueniens videret necesse esse vt angeli non sint facti in illo p̃fecto numero: et plures futuri sint beati homines q̃ sint miseri angeli. **R** Non video qua ratione hoc negari queat. **A** Aliā adhuc eiusdem sententie posse dici p̃nto rationem. **R** Hanc quoq̃ p̃ferre debes. **A** Credim⁹ hāc mūdū molē corporeā in meli⁹ renouandā: nec h̃ futurū esse donec impleat̃ numerus electorū hoīm: et illa beata p̃ficiat̃ ciuitas: nec post eius perfectiōnem differendū. Unde colligi potest deū ab initio p̃posuisse: vt vtrumq̃ simul p̃ficeret: quaten⁹ et minor que deū non sentiret natura: ante maiore que deo frui deberet nequaquā p̃ficeret: et in maioris p̃fectione mutata in meli⁹ suo quodā modo quasi cōgratularet: imo omnis creatura de tam gloriosa: et tam admirabili sui cōsummatiōe ipsi creatori: et sibi iuncte q̃q̃ suo modo eterne cōgaudēdo incundaret: quaten⁹ qd̃ volūtas in rōnabili natura spōte facit: h̃ etiā insensibilis creatura p̃ dei dīpositionē na-

turaliter exhiberet. Solemus namque in maiorum nostrorum exaltatione congaudere: ut cum in natalicijs sanctorum exultatione festiva locum damus: de gloria eorum letantes. Quam sententiam illud adiuvare videtur: quia si adam non peccasset: differret tamen deus illam civitatem perficere donec completo ex hominibus quos expectabat numero: ipsi quoque homines in corporum: ut ita dicam: in mortalem immortalitatem transmutarentur. Habebant enim in paradiso quamdam immortalitatem: id est potestatem non mori: sed non erat immortalis hec potestas: quia poterant mori: ut scilicet ipsi possent non mori. Quod si ita est ut videlicet rationali illam et beatam civitatem: et hanc mundanam insensibilemque naturam deus ab initio proposuerit simul perficere: videtur: quia aut illa civitas non erat completa in numero angelorum ante malorum ruinam: sed expectabat deus ut ea de hominibus compleretur: quando corporum mundi naturam in melius mutaret: aut si perfecta erat in numero: non erat perfecta in confirmatione: et differenda erat eius confirmatio: etiam si nullus in ea peccasset usque ad eandem mundi quam expectamus renovationem: aut etiam si diutius illa confirmatio differenda erat: acceleranda erat mundana renovatio: ut cum eadem confirmatione fieret. Sed quod mundum noviter factum statim deus renovare et eas res que post renovationem illam non erant in ipso initio antequam appareret: cur facte essent destruere instituerit: omni caret ratione. Sequitur ergo: quia angeli non ita fuerunt in numero perfecti: ut eorum confirmatio non diu differret: propterea: quia mundi novam renovationem mori oporteret fieri: quod non convenit. Quod autem eandem confirmationem usque ad mundi futuram renovationem differre deus voluerit: inconueniens videtur: praesertim cum illam in aliquibus tam cito perfecerit. Et cum intelligi possit: quia in primis hominibus quando peccaverunt illam fecisset si non peccassent: sicut fecit in pseu-

rantibus angelis. Quis enim nondum puerum ad illam equalitatem angelorum ad quam puenturi erant homines: cum perfectus esset numerus de illis assumendus: in illa tamen iusticia in qua erant videtur quod si vicissens: ut non peccarent temptati ita confirmarentur cum omni propagine sua quod ultra peccare non possent: quemadmodum quia victi peccaverunt: sic infirmati sunt ut quantum in ipsis est sine peccato esse non possunt. Quis enim audeat dicere plus valere iniusticiam ad alligandum in servitutem hominem in prima persuasionem sibi consentientem: quam valeret iusticia ad confirmandum eum in libertate sibi in eadem prima temptatione adherentem. Nam quemadmodum: quoniam humana natura tota erat in parietibus primis: tota in illis victa est ut peccaret (excepto illo solo homine quem deus sicut sciuit sine semine viri de virgine facere: sic sciuit a peccato adeo secernere) ita in ipsidem tota vicisset si non peccassent. Restat ergo ut non completa in illo primo numero angelorum superna civitas: sed de hominibus complenda fuisse dicatur. Que si rata sint: plures erunt electi homines quam sint reprobi angeli.

B Rationabilia mihi valde videtur que dicis: sed quid dicemus quia legitur de deo: Constituit terminos populo iuxta numerum filiorum israel: quod quidam: quia pro filio: non israel: inuenit angelorum dei: sic exponunt: ut finem numerum bonorum angelorum assumemus intelligat numerus electorum hominum. **A** Hoc non repugnat predicte sententie si certum non est quod totidem angeli cecidissent quot remanserunt. Nam si plures sunt angeli electi quam reprobi: et necesse est ut reprobos electi homines restaurent: et potest fieri ut bonorum numero consequentur: et sic plures erunt homines in sancti quam angeli iusti. Sed memento quod pacto incepti respondere questioni tue: videlicet ut si quod dixerim quod maior non confirmet auctoritas: quam illud ratione

Cur deus homo

Deut. 32

probare videar: nō alia certitudine accipiat nisi qz interm mibi ita videt donec mibi de melius aliq mō reuelat. Certus em̄ suz si qd dico qd sacre scripture absq dubio cōtradictat qz falsuz est: nec illd tenere volo si cognouero. Sz si in illis rebus de qbus diuerſa ſentiri poſſunt ſine pculo: ſicuti eſt illd vñ nūc agim̄. Si em̄ nescim̄ vtrū plēs hoīes eligēdi ſint qz angeli p diti an nō: z alterum horū eſtimam̄ magis qz alterū: nullū puto aīe piculū eſſe. Si in qz i huiōi rebz ſic exponim̄ diuina dicta vt diuerſis ſententijs fauere videant: nec alicubi inueniē vbi qd indubitanter tenendū ſit: determinēt: nō arbitroz rephēdi debere. Illud aut qd dixi ſi: Cōſtituit termiōs pploz ſeu genitiū iuxta nūm̄ angeloz dei: qd i alia trāſlatiōe legim̄ iux nūm̄ filioz iſrl: qm̄ ambe trāſlatiōes aut idē ſignificāt aut diuſa ſine repugnātia: ita intelligēdū ē vt p angelos dei z filios iſrl angeli boni ſignificentur tñmō: aut ſoli hoīes electi: aut ſi angeli z electi hoīes: tota ſcz illa ciuitas ſupna. Aut p āgelos dei ſcti tñm̄: z p filios iſrl ſoli hoīes iuſti: aut ſoli āgeli p filios iſrl: z iuſti hoīes p āgelos dei. Si boni angeli tñm̄ designant p vtrūqz: idem eſt qd ſi ſolū p angelos dei: Si vero tota celeſtis ciuitas: hic eſt ſenſus: qz tādū aſſument ppli: id ē multitudines electoz hoīm aut tam diu erūt ppli in hoc ſeculo: donec de hoībuz pdeſtinat numerū illū ciuitatis nondum pfectū cōpleat. Sed nō video nūc quō ſoli angeli aut ſi angeli z hoīes ſcti p filios iſrl itelligāt. Sctōs aut hoīes filios iſrl ſic filios abrahe vocari nō ē alienū. Qui angeli quoqz dei p hoc recte poſſunt vocari: qz vitā angelicā imitant atqz ſilendo z eq̄litas illis angeloz pmittit in celo: z qz oēs iuſte uiuentes angeli dei ſunt: vñ z ipi cōſeſſores atqz martyres dicunt. Qui enim cōſiteat z teſtat veritatē dei nūc i.

angelus eſt. Et ſi mal? hō dicat diaholus: ſicut de iuda dicit dñs ppter ſi milititudinē malicie: cur nō z bonus homo dicatur angelus propter imitationē iuſtie? Quare poſſum? vt eſtimo dicere deū pſtituiſſe termiōs populozum iuxta numerum filiozū iſrael ſue electozum hominum quia tam diu erūt ppli z erit in hoc mundo hoīm procreatio: donec numerū eorūdem electozum compleatur: et eo ppleto ceſſabit eſſe hoīm generatio: que ſit in hac vita. At ſi p angelos dei itelligim̄ ſctōs angelos tñm̄: z p filios iſrl ſolūmō iuſtos hoīes: duobz modis itelligi pōt: Cōſtituit dñs terminos pploz iuxta numerū angeloz dei: aut qz tāt ppli: id ē tot hoīes aſſument quot ſunt angeli dei: aut qz tādū erūt populi do: nec nūc āgeloz dei ppleat ex hoīb. Et hōno ſolo mō exponi poſſet vīdeo: Cōſtituit termiōs pploz iuxta numerū filioz iſrl i. qz ſic ſupra dictū ē tam diu erūt populi in hoc ſeculo donec numerus ſanctoz hominū aſſumatur. Et colligit ex vtraqz trāſlatiōe: quia tot homines aſſument: qz remāſerūt angeli. An tamē nō ſcdtur: Quis perdit angeli ex hoībuz reſtaurādi ſunt: tot angelos cecidiſſe quot pſeuerauerūt. Quod tamen ſi diceret inueniendūz erit quō rate nō ſunt ſupra poſite rationes qvidetur oſtēdere nō fuiſſe in angelis pzūſ qz quidam illozū caderent illum pfectum numerū quem ſupra dixi: z plures homines electos futuros qz ſint mali angeli. B Non me pēnitēt quia coegit te vt de angelis hoc diceret. Nam nō fruſtra factum eſt: nunc redi ad id vnde digreſſi ſum.

A Conſtat deum propoſuiſſe vt de hoībuz angelos qui ceciderāt reſtauraret. B Certum eſt.

Tales qz oportet eſſe hoīes in illa ciuitate ſupna qui p angelis in illaz aſſument: quales illi futuri ibi erāt p quibz ibidē erūt: id eſt quales nūc

b

sunt boni angeli: alioquin non erunt re-
staurati qui ceciderunt: et sequitur quod deus
aut non poterit perficere bonum quod incepit:
aut penitebit eum tamen bonum incepisse:
que duo absurda sunt. **B** Vere
oportet ut equales sint homines bonis
angelis. **A** Boni angeli unquam ne
peccaverunt? **B** Non. **A** Po-
tes ne cogitare quod homo qui aliquando pec-
cavit nec unquam deo pro peccato satisfice-
rit: sed tamen impunitus dimittitur: equis sit
angelo qui nunquam peccavit? **B**
Verba ista cogitare et dicere possumus:
sed sensum eorum ita cogitare neque sic
falsitatem non possumus intelligere verita-
tem esse. **A** Non ergo decet deum ho-
minem peccantem sine satisfactione ad
restorationem angelorum assumere pro-
ditorum: quoniam non patitur veritas eum leua-
ri ad equalitatem honorum. **B** Sic
ostenditur. **A** Considera etiam in so-
lo homine sine hoc quod debet angelis equi-
ri: utrum eum taliter deus ad beatitudinem
vult: vel tale quod habebat antequam pec-
caret: debeat puerere. **B** Dic-
tu quod cogitas et ego considerabo put-
potero. **A** Ponamus dimittere ali-
quem in manu tenere margaritam proci-
sam quam nunc pollutio vlla tetigit et
quam nullus alius possit amovere de ma-
nu eius nisi ipse permittente: et eam dispo-
nat recedere in thesaurum suum ubi sunt
charissima et preciosissima que possidet.
B Cogito hoc velut ante nos sit.
A Quid si ipse permittat eandem mar-
garitam ab aliquo inuido exenti de ma-
nu sua in cennum: cum prohibere posset:
ac postea eam de cenno sumens pollu-
tat et non lotam: in aliquo loco suum mun-
dum et charum deinceps illam sic sordatu-
rus recedat? Putabis ne illum sapien-
tem. **B** Quod hoc possumus? **A** Nonne
melius esset satis ut marga-
ritam suam mundam teneret et servaret quam
pollutam? **A** Nonne sibi faceret de-
us qui hominem angelis sociandum sine
peccato quasi in manu sua tenebat in pa-
diso: et permisit ut accessus invidia dia-
bolus eum in luto peccati: quamvis co-

sentientem deiceret? Si enim prohibere
vellet diabolus: non posset temptare ho-
minem: nonne iniquas similes faceret si
hominem peccati forde maculatum sine omni
lavatione. id est absque omni satisfactione
tale semper mansisset in paradiso de
quo electus fuerat reduceretur? **B**
Similitudinem si deus hoc faceret ne-
gare non audeo: et ideo eum hoc face-
re posse non abnuo. Videret enim aut
quod proposuerat peragere non potuisset:
aut boni propositum enim penitus: qui in
deum cadere nequeunt.

Quod homo non possit sal-
uari sine peccati satisfactione:
Capitulum XIX. An.

Ene igitur certissime quod sine sa-
tisfactione: id est sine debiti so-
lutione spontanea: nec deus potest
peccatum impunitum dimittere: nec pecca-
tor ad beatitudinem vel tale qualem
habebat antequam peccaret pervenire: **A** Non
enim hoc modo repararetur homo vel talis
qualis fuerat ante peccatum. **B** Rationi-
bus tuis omnino contradicere non
possum. Sed quid est quod dicimus deus:
Dimitte nobis debita nostra: et omnes gentes
orat deum quoniam credit ut dimittat sibi
peccata. Si enim solvimus quod debe-
mus: cur oramus ut dimittat? **A** Numquid
deus iniustus est ut iteque exigit quod so-
lutum est? Si autem non solvimus: cur fru-
stra oramus ut faciat: quod quod non cone-
nit: facere non potest. **A** Qui non sol-
vit frustra dicit dimitte: qui autem solvit:
supplicat: quoniam si ipsum pertinet ad solu-
tionem ut supplicet. **A** Deus nulli de-
bet: sed omnis creatura illi debet: et ideo
non expedit homini ut agat cum deo quem
admodum par cum pari. Sed de hoc non
est opus nunc tibi respondere. Cum enim co-
gnosces cur christus mortuus est: for-
sitan per te videbis quod queris. **B**
Sufficit mihi nunc quod de hac questi-
one respondes. Quod autem nullus homo ad
beatitudinem pervenire queat cum peccato: ante
solutum a peccato nisi solvat quod rapuit
peccando: sic apte monstrasti ut etiam

matth. 6.

Lur deus homo

si velim nō possum dubitare.

Quod scdm mēsurā pcti opor
teat esse satisfactionem: nec
homo eam p se facere pōt:
Capitulum XX. An.

De q q nō dubitabis vt pu
b to qz scdm mēsurā pcti opor
tet satisfactionem esse. **B**

Alter aliqten? iordiatū remaneret
pctm: qd eē nō p: si de? nihil relin/
gt iordinatū i regno suo. Sz b qd ē
pstitutū: qz qdlibz puū icōueniēs i
deo impossibile est. **A** Dic g qd
solues deo p pctō tuo? **B** Venti
tētiā: cor cōtritū r hūillatū: abstinē
tias r mltimodos labores corpis r
misericordiā dādi r dimittēdi r obe
dictiam. **A** Quid in his oibus
das deo? **B** An nō honoro deū
qsi ppter timorē eius r amorē in cor
dis cōtritōe leticiā tpālē abijcio: in
abstinētijs r laborib? delectationes
r quietē hui? vite calco: in dādo et
dimittēdo q mea sūt largior: in obe
dictiā meipm illi sūicio? **A** Cū
reddās aliqd qd debes deo: etiam si
nō peccasti: n̄ debes h cōputare p de
bito qd debes p pctō. **D**ia aut ista
debes deo q dicis. **T**ātus nā qz debz
esse i hac mortali vita amor r ad qd
pūnet oīo desiderū pueniēdi ad id
ad qd factus es: r dolo: qz nōdum
sbi es: r timor ne nō puenias vt nul/
lam leticiā sentire debeas nisi de his
q tibi aut auxiliū aut spem dant pue
niēdi. **N**ō enim mereris habere qd
nō scdm quod ē amas r desideras:
r de q: quia nōdum habes: r adhuc
vtrū habiturus sis an nō: in tāto es
periculo: nō doles. **A**d quod etiā p/
tinet quietē r delectationes mūda/
nas que animū ab illa vera quiete r
delectatiōe renocāt fugere: nisi qn/
tum ad intentionē illuc pueniēdi
cognoscis sufficere. **R**ationem vero
ita debes cōsiderare te facere ex de/
bito sic itelligis: qd qd das nō a te
habes sed ab illo cuius seruus es tu

r ille cui das: **E**t natura te docet vt
cōseruo tuo. i. hō homi facias qd ti/
bi ab illo vis fieri: r quia q nō vult
dare qd habet: nō debet accipere qd
nō habet. **D**e dimissioe dō breuitē di
co: qz nullatenus pūnet ad te vin/
dicta: sicut supra diximus: qz nec tu
tu? es: nec ille tu? aut su? q tibi fecit
iniuriā: s̄ vnus dñi serui facti ab illo
de nihilo estis. **E**t si de cōseruo tuo
te vindicas: iudiciū qd ppiū domi/
ni r iudicis omniū est: sup illū supbe
psumis. **I**n obedientia vero qd das
deo: qd nō debes tibi iūbēti: totū qd
es r quod habes r quod potes de/
bes. **B** Nihil tam audeo in his
oibus dicere me dare deo quod non
debeo. **A** Quid g solues deo pro
pctō tuo? **B** Si meipsum r qz/
qd possum etiā qsi nō pecco illi de/
beo ne peccē: nihil habeo qd p pctō
reddā. **A** Quid ergo erit dete?
quō poteris saluus esse? **B** Si
rationes tuas cōsidero: nō video q/
modo. **S**i aut ad fidē meā recurro: i
fide christiana q p dilectionē opaf:
spero me posse saluari: **E**t qz legim?
Si iniust? puerus fuerit ab iniusti/
cia sua r fecerit iusticiā: oēs iniustici
as eius tradi obliuioni. **A** Hoc
non dicitur nisi illis qui aut expecta
uerit christū anq̄ veniret: aut credūt
in eū postq̄ venit. **S**z christū r chri/
stianā fidē qsi nūq̄ falsset posuim?
qsi sola rōne vtz aduētus ei? ad sal/
uationē hoīm esset necessari? q̄rere
posuim? **B** Ita fecim? **A**
Sola igit rōne pcedamus. **B**
Quāuis in angustias quasdam me
ducas: desidero tamen multum vt
sicut incepisti progrediari.

Quanti pōderis sit pctm:
Capitulum XX. An.

Quam? omnia illa que modo
p posuisti te p pctō posse solu/
re te non debere: r videamus
vtr? possint sufficere ad satisfactiōē
vnus tā parui peccati: sicut est vn?
b 2

matth. 7.

Gal. 5.

Ezech. 18

Beati Anselmi Liber I

aspectus cōtra voluntatē dei. **B**

A Nisi qz audio te h̄ ponere in que/
stionē: putarē me hoc p̄ctū vna sola
cōpūctiōe delere. **A** Iā dū cō/
siderasti q̄nti pōderis sit p̄ctū. **B**

A Nunc ostēde mihi. **A** Si vide
res te in cōspectu dei: et aliq̄s tibi di/
ceret: aspice siluc: et deus cōtra: nul/
laten⁹ volo vt aspicias: q̄re tu ip̄e in
corde tuo qd sit in oībus q̄ sunt p̄ q̄
deberes p̄tra volūtātē dei illū aspe/
ctu facere. **B** Nihil inuenio p̄
q̄ hoc debeā: nisi forte sim i ea neces/
sitate posīt⁹ vt sit necesse me aut hoc
aut maius p̄ctū facere. **A** Re/
moue hanc necessitatē: et de solo hoc
p̄ctō cōsidera si possis illud facere p̄
teipso redimēdo. **B** Aperte vi/
deo qz nō possuz. **A** Ne te diut⁹
pertrahaz: qd si necesse esset aut totū
mūdum et q̄cqd deus nō est perire et
in nihilum redigi: aut te facere tam
pnā rez cōtra voluntatem dei. **B**

Cū cōsidero actionē ip̄am: lenissi/
mum quiddā video esse: sed cum in/
tueor qz sit cōtra voluntatē dei: gra/
uissimū quiddā et nulli damno con/
pabile itelligo. Sz solem⁹ aliqū face
re cōtra volūtātē alicui⁹ nō rephē/
sibiliter vt res ei⁹ seruenē: qd postea
illi placet p̄tra cuius voluntatē faci
m⁹. **A** Hoc sit homini qui aliqū
nō intelligit qd sibi sit vtile: aut non
pōt restaurare qd p̄didit: s̄ de⁹ nul/
lo idiget: et oīa si perirēt posset sicut
ea fecit restaurare. **B** Fateri me
necesse est: qz p̄ cōseruāda tota crea/
tura nihil debere facere cōtra volun/
tatez dei. **A** Quid si plures es/
sent mūdi pleni creatur⁹ sicut iste ē?
B Si infinito numero multiplica/
rent et silr mihi obrēderent: idipm
rūderem. **A** Nihil rectius po/
tes. Sz cōsidera etiā si ptingeret vt
cōtra voluntatē dei illū aspectū fa/
ceres qd posses p̄ hoc p̄ctō soluere.
B Iā habeo aliqd mai⁹ qz supra
dixi. **A** Sic grauiter peccamus
q̄ntenscū qz sciēter aliqd quātūlibet

parū cōtra voluntatē dei facimus:
q̄m sp̄ sumus in cōspectu ei⁹: et semp
ip̄e p̄cipit nobis ne peccemus. **B**

A Et audio numis p̄culose viuim⁹.
A Patet qz scdm q̄ntitatē p̄cti ex/
igit deus satisfactionē. **B** Non
possuz negare. **A** Iā d̄ q̄ satisfi/
cis si nō reddis aliqd maius q̄ sit id
p̄ q̄ peccatū facere nō debueras.

B Et rōnē video sic exigere: et om
nino esse ip̄ossibile. **A** Nec de⁹
vllū obligatū aliq̄tenus debito p̄cti
assumere pōt ad beatitudinē qz nō
debet. **B** Amis est grātis hec
snia. **A** Audi adhuc aliud cur
nō minus sit difficile hoīem recōci/
liari deo. **B** Nisi fides me cōso/
laretur: s̄ solū cogeret me desperare.

Ansel. Auditiū. **Boso** Dic.
**Quā cōtumeliā fecit deo
hō cum se pmisit a diabolo
vinci: p̄ qua satisfacere nō
potest: Capi. XXII. An.**

Omo in paradiso sine p̄ctō fa/
h̄ ctus q̄i posīt⁹ est p̄ deo inter
deū et diabolu vt vinceret di/
abolu nō cōsentiendo suadēti p̄ctū
ad excusationē et honorem dei: et ad
cōfusionē diaboli cū ille infirmior in
terra n̄ peccaret eodē diabolo suadē
te: q̄ fortior peccauit i celo nullo sua
dēte. Et cū h̄ hō facile posset efficere
nulla vi coact⁹: sola suasiōe sponte
se vinci pmisit ad voluntatē diaboli
et cōtra volūtātē et honore dei. **B**

Ad qd vis tēdere? **A** Iudica
tūpse si nō sit cōtra honore dei vt
hō recōcillet illi cū calūnia hui⁹ cō/
tumelie deo irrogate: nisi pri⁹ hono/
rauerit deū vincedo diabolu sicut i/
honorauit illū victus a diabolo. **A**
etoria vero talis esse debet: vt sicut
fortis ac potestate imortalis ofensit
facile diabolo vt peccaret vnde inste
icurrat penā mortalitatē: ita infirm⁹
et mortalis q̄lez se fecit ip̄e p̄ mortis
difficultatē vincat diabolu vt nullo
mō peccet **Q**d facere nō p̄t quādiu

Cur deus homo.

ex vulnere primi peti cōcipit: et nascitur in petro. **B** Iterū dico: quod ratio probat quod dicitur: et impossibile est. **A** Adhuc accipe vñ sine q̄ iuste nō recōciliat hō nec min⁹ impossibilē est. **B** Tot iā pposuisti nobis q̄ facere debem⁹ vt q̄qd sup addas nō me mag⁹ terrere possit. **Ansel.** Audi tñ. **Boso.** Audio.

Quid abstulit deo cū peccauit quod reddere neq̄t?

Caplm XXIII. An.

Quid abstulit homo deo cum q̄ vinci se pmissit a diabolo?

B Dic tu vt incepisti: quod ego nescio qd sup hec mala que ostēdisti potuit addere. **A** Nōne abstulit deo q̄qd de hūana natura facere pposuerat? **B** Nō pōt negari. **A** Intēde in dīstrictā iusticiā et iudicia secundū illā: vñ ad eq̄litatez peti hō satisficiat deo: nisi idipsum quod pmittendo se vinci a diabolo deo abstulit: diabolu vīcēdo restituit: vt quēadmodū p b q̄ vict⁹ est rapuit diabolus quod dēi erat: et deus perdidit: ita per hoc q̄ vincat perdat diabolus et deus recuperet. **B** Nec dīstrict⁹ nec iustius aliqd pōt cogitari. **A** Putas ne sūnam iusticiā hāc iusticiā posse violare? **B** Nō audeo cogitare. **A** Nullatenus q̄ debet aut pōt accipere hō a deo quod de⁹ illi dare pposuit: si nō reddit deo totū quod illi abstulit: vt sicut p illū deus pdidit: ita per illū recuperet. Quod nō aliter fieri valet nisi vt quēadmodū p victū tota hūana natura corrupta et q̄si fermetata est petō: cū quo nullū de⁹ assumit ad pficiendā illā ciuitatē celestem: ita per vīcentem iustificat a petō tot hoīes: quot illū numerum cōpleturi erāt: ad quē cōplendū factus est hō. Sed hoc facere nullatenus pōt hō petō: quod petō: peccatorem iustificare neq̄t. **B** Et nihil iustius: et nihil ipossibil⁹. Sz ex his omnib⁹ videt⁹ misericordīa dei et spes

hoīs perire: q̄tū ad beatitudinē spectat ad quā factus est hō. **A** Expecta adhuc parū. **B** Quid habes adhuc amplius?

Quod diu homo nō reddit deo quod debet: nō possit esse bt̄us: nec excuset ipotētia:

Caplm XXIII. An.

Ihō dicit in iust⁹ q̄ hōi non reddit quod debet: multo magis in iust⁹ est q̄ deo quod debet nō reddit. **B** Si pōt et nō reddit: vere in iust⁹ est. Si vero non potest quō in iust⁹ est? **A** Forsitā si nulla in illo est ipotētie cā: aliq̄ten⁹ excusari pōt. Sz si in ipa ipotētia est culpa: sicut nō leuigat pctm: ita non excusat nō reddētē debitū. Nā si q̄s in iugāt aliquod op⁹ suo suo et p̄cipiat illi ne deiciat se i foveā quā illi demonstrat: vñ nullaten⁹ exte possit: et seru⁹ ille p̄tēns mādātū et mortitionē dñi sui: spōte se i p̄mōstratā mittat foucā vt nullatenus possit in iuctū op⁹ efficere: putas ne illi aliq̄tenus ipotentia istā ad excusationē valere cur opus suū cū non faciat? **B** Nullo mō: sed ad augmētū potius culpe: quonīā ipē ipotētia illā sibi fecit. Dupliciter nā q̄ peccauit: quod et quod in illis ē facere nō fecit: et quod p̄ceptū ē ne faceret: fecit. **A** Ita hō qui se spōte obligauit illo debito quod soluere nō pōt: et sua culpa deiecit se in hāc ipotentia: vt nec illud possit soluere quod debebat an⁹ peccatū: id ē ne peccaret: nec h̄ quod debet: quod peccauit: excusabilis ē. Ipa nāq̄ ipotentia culpa ē: quod nō debet eā habere: imo debet eā nō h̄re. Nā sicut culpa est nō h̄re quod debet haberi: ita culpa ē habere quod nō debet haberi. Sicut ergo culpa est hōi nō h̄re p̄tātē illā quā accepit vt posset cauere pctm: sic culpa est illi habere ipotentia: qua nec iusticiā tenere et pctm cauere: nec quod p petō debet reddere pōt: Spōte nāq̄ fecit: vñ p̄didit illam p̄tātem et deuenit in hāc

Beati Anselmi Liber I

Ipoteſtā. Idē em̄ ē n̄ hīe p̄tē quā
debet hīe: ⁊ hīe ipoteſtā quā debet
nō hīe. Quapropter ipoteſtā reddē/
di deo qđ debet: qđ facit vt n̄ reddat:
nō excuſat hoīem ſi non reddit: qm̄
effectum p̄tē nō excuſat p̄tē qđ fa
cit. **B** Et graue nimis eſt: ⁊ ita
eſſe neceſſe eſt. **A** Iniuſt' qđ hō eſt
qđ nō reddit deo qđ debet. **B** In/
iuſt' eſt verū: nā iniuſt' ē: qz nō red/
dit: ⁊ iuſt' ē qz reddere neq̄t. **A**
Null' aut' iuſt' admittet ad b̄tū/
dīnē: qm̄ quēadmodū beatitudo eſt
ſufficiētia in qua nulla eſt indigētia:
ſic nulli p̄uenit niſi in qđ ita pura eſt
iuſticia: vt nulla i eo ſit iniuſticia.
B Nō audeo aliē credere. **A**
Qui qđ nō ſoluit deo qđ debet: n̄ po/
terit eſſe b̄tū. **B** Nec h̄ p̄ſeq̄ ne
gare poſſum. **A** Qđ ſi vis dice/
re qz miſericors de' dimittit ſuppli/
canti qđ debet: t̄circo qz reddere ne/
q̄t: non pōt dici dimittere: niſi aut h̄
qđ hō ſpōte reddere debet: nec pōt:
Id ē qđ recōp̄ſari poſſit p̄tō: qđ ſi
eri nō deberet p̄ cōſeruatiōe oīs rei
qđ de' nō eſt: aut h̄ qđ puniēdo erat
ablatur' inuito: ſic ſupra dixi. i. b̄tū/
tudīnē. S̄ ſi dimittit qđ ſpōte red/
dere debet hō iō qz reddere n̄ p̄t: qđ
eſt aliud: qđ dimittit de' qđ hīe non
pōt: S̄ deriſio eſt vt talis miſcōdia
deo attribuat'. At ſi dimittit qđ ini/
to erat ablatur' p̄ ipoteſtā reddē/
di qđ ſpōte reddere debet: relaxat
deus penā: ⁊ facit b̄tū hoīem p̄pter
p̄tē: qz habet qđ nō debet hīe. Nā
ip̄am impotentia debet nō hīe: ⁊ id/
circo qđ illā habz ſine ſatiſfactio/
ne: p̄tē eſt illi. Verū h̄mōi miſcōdia
dei nimis eſt p̄traria iuſticie illius: qđ
n̄ niſi penā p̄mittit reddi p̄tē p̄tē.
Quapropter quēadmodū deū ſibi
eē p̄trariū: ita hoc mō illū eſſe miſeri/
cordē eſt impoſſibile. **B** Altam
dei miſcōdia video eē q̄rendā qđ iſtā.
A Lex eſto: dimittit de' ei qđ nō ſol/
uit qđ debet: t̄circo qm̄ nō pōt. **B**
Ita vellē. **A** At qđ nō reddet:

aut volet reddere aut nō volet. S̄
ſi volet qđ nō poterit: indigēs erit.
Si hō nō volet: iniuſt' erit. **B**
Hoc nihil clari'. **A** Siue aut' i/
digēs ſiue iniuſt' ſit: b̄tū nō erit.
B Et h̄ aptū ē. **A** Quādiu qđ
nō reddet: b̄tū eſſe nō poterit. **B**
Si rōnem ſeq̄tur de' iuſticie: nō eſt qđ
euadat miſer homīcio: ⁊ miſcōdia di/
perire videt'. **A** Rōnem poſtu/
laſti: rōnem accipe: Miſcōdem deū eē
nō nego qđ homīnes ⁊ iumēta ſaluat:
quēadmodū multiplicauit miſcōdia
ſuā. Nos aut' loq̄mur de illa vltima
miſcōdia qđ poſt hāc vitā beatū faciet
hoīem: hāc b̄titudīnē nulli dari de/
bere: niſi illi cui penit' dimiſſa ſunt
p̄tā: ne hāc dimiſſionē fieri niſi de
bito reddito qđ debet' p̄ p̄tō ſcōm
magnitudīnē p̄tē: ſupra poſuit rōnē/
b̄tū puto me ſufficiēte oñdiſſe. Quib'
ſi qđ tibi videt' poſſe rōnib' obijci di/
cere debes. **B** Ego vtiqz nullā tu/
arū rōnum aliq̄ten' infirmari poſſe
video. **A** Neqz ego ſi bene p̄ſide
rent' exiſtimo: Verū ſi vel vna de
oib' qđ poſui: i expugnabil' veritate
roborat': ſufficere debet. Siue nanqz
vno ſiue plurib' argumētis x̄itas i
expugnabil' monſtreſ: eqliē ab oīm
dubitatiōe defendit'. **B** Ecce ita
eſt. Quō qđ ſalu' erit hō ſi ip̄e nō ſol/
uit qđ debet: nec ſaluari valet ſi non
ſoluit qđ debet: aut qđ frōte aſſerem'
deū in miſcōdia diuītē ſup hūanū in/
tellectū: hāc miſcōdiaz facere n̄ poſſe?
A Hoc debes nūc ab illis exigere:
qđ chriſtū nō eē credūt neceſſariū ad
illā ſalutē hoīs: qđ vice loq̄ris: vt di/
cāt: q̄liter hō ſaluari ſine chriſto poſ/
ſit. Qđ ſi nō p̄t vllō modo: deſināt
nos irridere: ⁊ accedāt et iūgāt ſe no/
bis qđ nō dubitam' hominem ſaluari
poſſe p̄ chriſtū: aut deſperēt hoc vllō
mō poſſe fieri. Qđ ſi horēt: credāt
nobiscū in chriſtū vt poſſint ſaluari.
B At e q̄rā ſicut incept: vt oñdas
mihi qđ rōne ſalueſ hō per chriſtum.
A ex neceſſitate p̄ chriſtū

Cur deus homo.

saluetur hō: Ca. XXV. An.

Omne sufficienter pbat: per christum hoīez posse saluari: cū etiā infideles nō negēt hō minē vllō mō posse fieri bñm: et sat? oñsum sit: qz si ponim? christū nō eē: nullo mō pōt inueniri salus homīez? Aut enim p christū: aut alio aliquo modo: aut nullo modo poterit hō / mō saluus esse. Quapropter si falsū est: qd nullo aut aliq mō alio pōt ēē: necesse est fieri p christū. **B** Si qd vldēs rōnem qz alio mō nō pōt esse: et nō intelligēs q rōne p christū eē valeat: asserere velit: qz nec p christū: nec vllō mō qat ēē: qd bñe rñ debim? **A** Quid rñdendū est illi q iccirco astruit esse ipossibile qd necesse est esse: qz nescit q mō sit. **B** Quia insipiens est. **A** Cōtemnen- dum est q qd dicit. **B** Verū est: si hoc ipm illi oñdendū est q rōne sit qd putat ipossibile. **A** An nō i- telligis ex his q supra dixim? qz necesse est aliq hoīez ad beatitudinē puenire? Nam si deo est incōueniēs hoīem cum aliq macula pducere ad hoc ad quod illū sine oñi macula fe- cit: ne aut boni incepti penitere: aut ppositum implere nō posse videatur: multo magis ppter eandē incōueni- entīā impossibile est nullū hoīem ad hoc puchi ad quod fact? est. Quia: propter aut extra fidē christianā in- ueniēda est peccati satisfactio: qlem supra esse debere ostendimus: quod nulla rō pōt ofidere: aut indubitāter in illa esse credēda est. Quod enim necessaria ratione veraciter esse colli- git: id i nullā debet deduci dubieta- tem: etiā si rō quō sit nō pcpit. **B** Verū est qd dicis. **A** Quid qz qris ampli? **B** Ad ad hōcni vt auferas mihi fidei dubitationez: svt ofidas mihi certitudinis mee rōnē. Quapropter sicut me rōnabiliter de dixisti ad hoc vt videā hoīem pcrō rez ē debere deo p pcrō qd et redde- re neqz: et nisi reddiderit saluari nō valet: ita volo me pducas illuc: vt

rōnabili necitate intelligā esse opor- tere oīa illa q nobis fides catholica de christo credere pcpit: si volum? saluari: et quō valeat ad salutē hoīez et qliter de? misericōdia saluet hoīez: cu non dimittat illi pcrā nisi rediderit qd ppter illō debet. Et vt certiores sint argumētatiōes tue: sic alonge l- cipe vt eas super firmū fundamētū cōstituas. **A** Adiuuet me nunc de?: qz tu nullaten? mihi parez: nec p- sideras ibecillitatē sciētiē mee: cui tam magnum opus iniūgis. Tēpta- bo tñ: qñ quidem incepti nō in me s in deo p- fidens et factā qd ipō adiu- uante potero. Sed ne fastidium hec volēti legere nimis lōga p- tinuatio- ne generet: a dictis dicenda alio ex- ordio distinguamus.

Beati Anselmi Liber pri- mus Cur deus hō explicit. Capitulorū scđi libri: Cur deus hō: eiusdem Anselmi annotatio.

- Ca. 1. **Q** hō a deo factus sit iust? vt deo fruēdo beatus esset. **Q** non moreretur si non peccasset.
- ij **Q** d cum corpore in quo vlt- uit in hac vita resurgat.
- liij **Q** d de humana natura persv- det deus quod incepit.
- v **Q** d quis hoc necesse sit fieri: tñ nō hoc faciet cogente ne- cessitate. Et q sit necessitas q aufert gratiam aut minuit: et sit necessitas que augeat.
- vj **Q** d satisfactiōz p qm saluat hō nō possit facere nisi de? hō.
- vij **Q** d necē sit eundē ipm cē pfe- ctū deū et pfectum hominē.
- vlij **Q** d ex genere ade: et de xgīe femīa deū oporteat assūme- re hominem.
- ix **Q** d necē sit xbn solū et hoīem in vnam cōuenire psonam.
- x **Q** d idem homo non ex debi- to moriat: et quomodo nō possit vel possit peccare: et

Beati Anselmi Liber II

cur ille vel angelus de sua iusticia laudatus sit: cum peccare non possint.

xj Quod moriatur ex sua potestate: et quod mortalitas non pertineat ad puram hominis naturam.

xij Quod quis incommodorum nostrorum princeps sit: miser tamen non sit.

xij Quod cum alijs infirmitatibus nostris ignorantiam non habeat.

xlij Quod mors eius prevaleat nostre rogi et magnitudinem peccatorum omnium.

xv Quod delectat mors eius etiam peccata eum pertinentium.

xvi Qualiter deus de massa peccatrice assumpsit hominem sine peccato: et de saluatione adei et eue.

xvij Quod in deo non sit necessitas vel impossibilitas: et quod sit necessitas cogens et necessitas non cogens.

xviii Quod vita christi soluat deo pro peccatis hominum: et quod christus debuit et non debuit pati.

xix Quanta ratio de morte eius sequatur humana saluatio.

xx Quod magna et quod iusta sit misericordia dei.

xxi Quod impossibile sit diabolum reconciliari.

xxij Quod in his que dicta sunt: veritas veteris et novi testamenti probata sit.

Beati Anselmi archiepiscopi catuariensis Liber II. incipit.

Quod homo a deo factus sit iustus ut deo fruendo beatus esset: Capitulum I.

Rationalē

naturā a deo factā esse iustā ut illo fruendo beatus esset dubitari non debet.

Non namque rationalis est ut discernat inter iustum et iniustum: inter bonum et malum: inter

ter malum bonum et minus bonum: alioquin frustra facta esset rationalis. Sed deus non fecit eam frustra rationalem: quare ad hoc eam factam esse rationalem dubium non est. Sicut ratione probatur: quod ad hoc accepit prout dicitur discernere ut odisset et vitaret malum: ac amaret et eligeret bonum: atque maius bonum magis amaret et eligeret. Aliter namque frustra illi deus dedisset prout tamen ista discernendi: quod iuanum discernere si secundum discretionem non amaret et vitaret. Sed non venit ut deus tantam prout tamen frustra dederit. Ad hoc itaque factam esse rationalem naturam certum est: ut scilicet minus bonum super omnia amaret et eligeret: non propter aliud sed propter ipsum: si enim propter aliud: non ipsum sed aliud amat. At hoc nisi iusta facere non potest. Et igitur frustra si sit rationalis: si ad hoc rationalis et iusta facta est. Quod si ad summum bonum eligendum et amandum iusta facta est: aut talis ad hoc facta est ut aliquando assequeretur quod amaret et eligeret aut non. Sed si ad hoc iusta est facta ut quod sic amat et eligit assequatur: frustra facta est talis ut sic illud amet et eligat: nec ulla ratio erit cur illud assequi debeat aliquando. Quod si ergo amando et eligendo summum bonum iusta facit ad quod facta est: misera erit: quod indiges erit contra voluntatem non habendo quod desiderat: quod nimis absurdum est. Quapropter rationalis natura iusta est facta: ut summo bono. id est deo fruendo beatus esset. Idem ergo quod rationalis natura est: factus est iustus ad hoc ut deo fruendo beatus esset.

Quod homo non moreretur si non peccasset: Capitulum II.

Quod autem talis factus sit ut necesse quod tamen moreretur: hoc facile probatur: quod ut iam diximus sapienter et iusticie dei repugnat ut cogeret mortem pati sine culpa: quem iustum fecerat ad eternam beatitudinem. Sequitur ergo quia si nunquam peccasset nunquam moreretur.

Quod cum corpe in quo vivit in hac vita homo resurgat: Liber III.

Idem ergo quod quia futura mortuo resurrexisset probatur. Quippe

Cur deus homo

si hō pfecte restaurād? ē: talis debet
restitu q̄lis futur? erat si nō peccas-
set. **B** Aliē esse nō p̄t. **A** Quē
admodū igit si nō peccasset hō cū eo
dē qd̄ gerebat corpe: in īcorruptibi-
litate trāsmutād? erat: ita oportet vt
cū restaurabit? cum suo in q̄ vīuit in
hac vīta corpore restauret. **B**
Quid rādebim? si q̄s dicat: qz h̄ si-
eri oportet de illis in q̄b? h̄ianū ge-
nus restaurabit? de reprobis x̄o nō
est necesse. **A** Nihil iusti? aut cō-
nēti? intelligit? q̄ vt sic hō si p̄se-
uerasset in iusticia: tot? .i. aīa ⁊ corpe
eterne b̄t̄is esset: ita si p̄seuerat ī iu-
sticia tot? sūt eterne miser sit. **B**
Breuiter mibi de his satisfecisti.

Q de hūana natura pficiet
de? qd̄ incepit: **Ca. III. An.**

A his est facile cōgscere qm̄
e aut h̄ de hūana pficiet de? na-
tura qd̄ incepit: aut iuanū fe-
cit tā blimē naturā ad tñ bonum.
At si nihil p̄ciosi? agnoscat deus fe-
cisse q̄ rōnalem naturā ad gauden-
dū de se: valde alienū est ab eo vt vl-
lā rōnālē naturā penit? perire sinat.
B Nō pōt alit? putare cor rōnale.
A Necesse est q̄ vt de hūana natu-
ra pficiat qd̄ incepit. Hoc aut fieri sic
dixim? neq̄ nisi p̄ integrā p̄tī satis-
factionē: quā null? p̄tōr? facere p̄t.
B Intelligo iā necesse esse vt de? p̄-
ficiat quod incepit: ne aliter q̄ dece-
at a suo incepto videat? deficere.

Q quāuis hoc necesse sit si
eri: tñ hoc nō faciet cogēte
necitate: ⁊ qd̄ sit necessitas
q̄ aufert grām aut minuit: ⁊
sit necessitas que augeat:

Capitulum V. Bo.

A si ita est: videt? q̄si cogit de?
necitate vitā dī indecētā vt
salutē p̄curet hūanā. Quō
q̄ negari poterit p̄? h̄ p̄pter se facere
q̄ p̄t nos? Cur si ita ē: quā grām il-
li debem? p̄ eo qd̄ fecit p̄t se? Quō

etiā n̄rām īputabim? salutē ei? gr̄e: si
nos saluat necitate? **A** Est necitas
q̄ b̄nfaciēti grām aufert aut minuit:
⁊ est necitas qua maior b̄nfacio grā
debet. Cū em̄ aliq̄s ea necitate cui
sbiacet inuit? b̄nfacit: aut nulla aut
minor illi grā debet. Cū vero ip̄e se
sponte necitati b̄nfaciēdi subdit: nec
inuit? eā sustinet: tñ vtq̄ b̄nfacij gra-
tiā meret? maiorē. Nō em̄ hec ē dicē-
da necitas s̄ grā: qz nullo cogēte illā
suscepit aut fuit s̄ gratis. Nā si qd̄
hodie spōte p̄mittis te cras daturū:
eadē cras volūtate das: quāuis necē-
sit te cras reddere promissum si po-
tes aut mentiri: non tamen minus tibi
debet ille p̄ imp̄so b̄nfacio cui das
q̄ si nō p̄misisses: qm̄ te debito: em̄
aī tps datōis illi facere nō es cum-
ctat? nec coact? Tale ē cū q̄s scit cō-
ūfatiōis spōte vouet p̄positū. Quā-
uis nāq̄ suare illd̄ ex necitate p̄ vo-
tū debeat ne apostate dānationē in-
currat. Et lz cogi possit suare si no-
lit: si tñ nō fuit iuit? qd̄ vouit: n̄ mi-
n? s̄ mag? grat? est deo q̄ si si vouit
ser: qm̄ nō solū cōmunē vitā s̄ etiam
ei? licentiā sibi p̄p̄ deū abnegauit.
Nec scit? viuere dicēd? ē necitate: s̄
eadē q̄ vouit libertate. Quare mul-
to magis si de? facit bonū hōi qd̄ in-
cepit: licet n̄ deceat eū a bono incepto
deficere: totū gr̄e debem? īputare:
qz h̄ p̄p̄t nos si p̄p̄t se (nulli? egēs)
incepit. Nō em̄ illū latuit qd̄ hō fa-
ctur? erat cū illū fecit: ⁊ tñ bonitate
sua illū creādo spōte se vt pficeret ī-
ceptū bonū q̄si obligauit. Deniq̄ de-
us nihil facit necitate: qz nullo mō
cogit aut phibet aliqd̄ facere. Et cū
dicim? deū aliqd̄ facere q̄si necitate
vitā dī inhonestatē quā vtq̄ nō ti-
met: poti? intelligendū ē qz h̄ facit
necitate suā de honestatē: q̄ scz ucci-
tas nō est aliud q̄ īmutabilitas ho-
nestatē ei? : quā a se ip̄o ⁊ nō ab alio
habet: ⁊ ideo īp̄p̄rie dī necitas.
Dicam? tñ qz necē est vt b̄itas dei
p̄pter īmutabilitatem suā pficiat de

Beati Anselmi Liber II

hoīe qđ incepit: quā uis totū sit grā bonū: quod facit. **B** Concedo.

Quā satisfactionē p quā saluatur hō nō possit facere nisi deus homo: **Ca. VI. An.**

De aut fieri neq̄t nisi sit q̄ soluat deo p peccato hoīs aliqd malus q̄ omne qđ pter deū

est. **B** Ita cōstat. **A** Illud qđ de suo poterit deo dare aliqd qđ sup̄ oē qđ s̄ deo est: maiorem necesse est eē qđ oē qđ nō est de. **B** Neq̄o negare. **A** Nihil aut est sup̄ omne qđ deus nō est: nisi deus. **B** Verū est. **A** Hō ḡ pōt hāc satisfactionē facere nisi de. **B**

Sic sequit. **A** S; nec facere illā debet nisi hō: alioq̄n nō satisfacit hō. **B** Hō uidet aliqd iustus.

A Si ḡ sicut cōstat necesse est ut de hoīb⁹ pficiat illa sup̄na ciuitas: nec esse valet nisi fiat predicta satisfactio quā nō p̄t facere nisi de: nec debet nisi hō: necesse est ut eā faciat deus hō. **B** Bñdicit⁹ de: iā magnum qđdā inenit⁹ de s̄ qđ q̄rim⁹. Prosequere igit⁹ ut incepisti: Spero em̄ qz de⁹ nos adiunabit. **A** Inuestigādū nūc est quō possit fieri deus hō.

Quā necesse sit eundem ipm esse pfectum deum et pfectū hominem: **Cap. VII.**

Iuia em̄ natura et hūana si possunt in iūctē mutari: ut diuina fiat humana: vlt⁹ humana diuina:

nec ita miseri ut qđā tertia sit ex duab⁹ q̄ nec diuina sit oīno nec hūana.

Deniq; si fieri posset ut altera in alterā puerteret: aut eēt tñ de⁹ et nō hō:

aut solū hō et nō de⁹: aut si misceretur ita ut ex duab⁹ corruptis fieret qđ

dā tertia: quēadmodū de duob⁹ in diuina et a salib⁹ diuisarū specierū ma-

sculo et femina nascit⁹ tertiū qđ nec p̄f̄ integrā nec matris fuit naturā: s; ex

utraq; tertiā mixtā: nec hō eēt nec de⁹. Hō igit⁹ pōt fieri hō de⁹ quē q̄rim⁹ ex diuina et hūana natura: aut eō-

uersiōe alteri⁹ i alterā: aut corrupti-

ua cōmixtiōe vtriusq; in tertiā: qz s̄ fieri neq̄unt: aut si fieri valerēt: nihil ad s̄ qđ q̄rim⁹ valeret. Si aut ita q̄ libet mō cōiungi dicunt⁹ he due nature integre: ut tñ ali⁹ sit de⁹ ali⁹ hō: et nō idē sit de⁹ q̄ et hō: impossibile ē ut abo faciāt qđ fieri necesse ē. Hāc de⁹ nō faciet qz nō debet: et hō nō faciet qz nō poterit. Ut ḡ s̄ faciat de⁹ hō: necesse est eundē ipm esse pfectū deū et pfectū hoīem q̄ hāc satisfactio ē factū est: qm̄ eā facere nō pōt nisi sit ver⁹ de⁹: nec debet nisi verus hō. Qm̄ ḡ seruata integritate vtriusq; nature: necesse est inueniri deū hoīem: nō min⁹ necesse est has duas naturas integras puenire in vnā psonā: quēadmodū corp⁹ et aīa rōnal⁹ pueniūt in vnū hoīem: qm̄ aliter fieri neq̄t ut idē ipse sit pfect⁹ de⁹ et pfectus hō. **B** Totum mihi placet quod dicis.

Quā ex genere ade et de virgine femina deū oporteat assumere hoīem: **Ca. VIII. A.**

Estat nūc q̄rere vñ et quō aliter sumet deus hūanam naturā.

Aut em̄ assumet eā de adā: aut faciet nouū hoīem quēadmodū

fecit adā de nullo alio homīe. S; si nouū hoīez faciet nō ex ade genere:

nō ptinebit ad gen⁹ hūanū qđ natū est de adā: q̄re nō debet satisfacere

p eo qz nō erit de illo. Sicut em̄ re-

ctū ē ut p culpa hoīs hō satisfaciāt: ita necesse est ut satisfaciens idē sit qđ

pectō: aut eiusdē generis. Aliē nā qz nec adā nec gen⁹ ei⁹ satisfaciet p se.

Ergo sicut de adā et eua pectū in oēs hoīes ppagatū est: ita nullus nisi vlt⁹

ip̄i vlt⁹ qđ de illis nascit⁹ p pectō hoīm satisfacere debet. Qm̄ ḡ illi neq̄unt:

necesse est ut de illis sit qđ hoc faciat. Ampli⁹: Sic adā et totū gen⁹ ei⁹ per

se stetit sine sustentatione alterius creature si nō peccasset: ita oportet

ut si idem genus resurget post casuz p se resurgat et releuet. Nam p quē-

cunq; in statum suū restituat⁹: p illū

Cur deus homo

utiq; stabit p quē statū suū recu-
bit. Deus etiā qū hūanā naturā pri-
mitus fecit ī solo adā: nec feminā (vt
de vtroq; sexu multiplicarent homi-
nes) facere voluit nisi de ipso: aperte
mō strauit se nō nisi de adā voluisse
facere qd de hūana natura facturus
erat. Quapropter si gen⁹ ade p aliquē
releuet homiem q nō sit de eodē gene-
re: nō ī illā dignitatē quā habiturū
erat si h peccasset adā: t iō nō itegre
restaurabit: t dei ppositū deficere vi-
debif: q duo incōueniētia sūt. Ergo
necesse est vt de adā assumat hō per
quē restauret gen⁹ ade. **B** Si
rōnem seqmur sic pposuim⁹: h inui-
tabilitate oportet esse. **A** Inuesti-
genus nūc vtrū assumēda sit a deo
natura hoīs de patre t matre sicut
alij hoīs: aut de viro sine femina: aut
de femina sine viro. **A** Quocunq;
mō ex his trib⁹ mōis sit de adā t de
eua crit: de qbus est oīs hō vtriusq;
sexis: nec aliq; mod⁹ ex tribus his
facilior ē deo q alij: vt eo mō poti⁹
debeat assumi. **B** Bene pcedis.
A Cerū: nō ē opus mltō labore vt
ōndat qz mūdi⁹ t honesti⁹ pcreabit
hō ille de solo viro vl femina q de cō-
mūtiōe vtriusq; sicut oīes alij filij
hoīm. **B** Sufficit. **A** Aut
q de solo viro: aut de sola femina as-
sumēdus est. **B** Aliū de nō pōt.
A Quatuor mōis pōt de⁹ facere
hoiem: videlz aut de viro t de femi-
na: sic assidu⁹ mōstrat v⁹: aut nec de
viro nec de femina: sicut creauit adā:
aut de viro sine femina: sic fecit eua:
aut de femina sine viro: qd nōdū fec.
At igit hūc qz modū pbet sue sbia-
cere pāti t ad h ipm op⁹ oīlatū esse:
nihil cōueniēt⁹ q vt de femina sine
viro assumat illū hoiem quē qrim⁹.
Atrum autē de virgine aut de non
virgine dignius hoc fiat: nō est op⁹
disputare: sed sine omni dubitatio-
ne asserēdū est: qz de virgine deum
hoiem nasci oportet. **B** Scdm
placitū cordis mei loqr⁹: **A** Est
ne solidū h qd dixim⁹: aut vanū ali-

qd sicut nubes qd dixisti nobis insti-
deles obijcere? **B** Nichil solidius.
A Pinge igit nō sup fictā vanita-
tē sed sup solidā veritatē: t dic qā
valde puenit: vt quēadmodū hoīs
pctm t cā nre dānatiōis initiū sup-
sit a femina: ita medicīa pcti t cā nre
saluationis nascat de femina. Ac ne
mlicres desperēt se pūncire ad sortē
brōp: qm de femina tū malū pcessit:
oportet vt ad reformādā spem cap
de mliere tū bonū pcedat. Pinge
t h. Si xgo erat q cā fuit hūano ge-
neri toti⁹ mali: mltomagis decet vt
virgo sit q cā erit toti⁹ boni. Hoc qz
pinge. Si mlier quā fecit de⁹ de viro
sine femina facta est de virgine: puenit
valde vt vir qz qd fiet de femina sine
viro fiat de virgine. Sz de pictur⁹ q
pigi pnt sup h qz de⁹ hō de virgine
niliere nasci dz: ista nūc sufficiāt. **B**
Valde pulchre t rōnabiles sunt pi-
ture iste.

Quod necesse sit verbū so-
lum t hoiem in vnā cōue-
nire personā: **Ca. IX. An.**

Unc qz qrendū est in q pso-
na de⁹ q est tres psonae: hoīez
assumat. Plures em psonae
nequnt vnū eūdemq; hoiem assume-
re ī vnitate psonae: qre in vna tñ p-
sona h fieri necē ē. Sz de hac vnitate
psonae dei et hoīs: et in q psona dei h
magis fieri oporteat: in cplā de icar-
natiōe verbi ad dñm papā vrbānū
directa: qtrū ad pntem inuestigatio-
nē sufficere puto locut⁹ sum. **B**
Breuiter tamen hic tāge: cur potius
persona filij debeat incarnari q pa-
tris aut spiritus sancti? **A** Si q-
libet alia persona incarnetur: erunt
duo filij in trinitate: filij scilicet dei
q ante incarnationē filius ē: t ille
q per incarnationē filij erit virginis:
t erit in psonis que semper equales
esse debent ineq̄litas scdm digni-
tatē natūalitātū. Digniorē nā q natū-
litate habebit nat⁹ ex deo q natū-
ex virgine. Item si pater fuerit incarn-

natus: erūt duo nepotes in trinitate: qz pater erit nepos pntū virginis p hoīem assumptū: et verbum cū nihil habeat de hoīe: nepos tū erit virginis: qz filij ei⁹ erit filius. Que oīa incōueniētia sūt: nec incarnationē verbī ptingūt. Est et alia rō cur magis pueniat incarnari filio q̄ alijs psonis: qz cōueniēt⁹ sonat filiū supplicare patrī: q̄ aliā psonā alijs. Itē homo p q̄ erat oratur⁹: et diabolus quē erat expugnatur⁹: ambo falsam similitudinem dei p ppiā voluntatē psumpserant: An q̄li specialit⁹ aduersus psonam filij peccauerūt: q̄ vera p̄ris similitudo credit⁹. Illi itaqz cui specialius fit iniuria: cōueniēt⁹ attribuit⁹ culpe vīdicta aut idulgētia. Quapo: p̄ cū rō nos inenitabilis pduxerit ad h̄ vt necesse sit diuinā et hūanā naturā in vnā cōuenire psonā: nec hoc fieri possit in plurib⁹ psonis dei: et hoc cōueniēt⁹ fieri pateat i psona verbī q̄ in alijs: necesse ē verbū dei et hoīem in vnā cōuenire psonā. B Sic est via q̄ me ducis vndiqz munita ratione: vt neqz ad dexterā neqz ad sinistram videā me ab illa posse declinare. A Non ego te duco si ille de q̄ loqmur: sine q̄ nihil possum⁹: nos ducit vbi cūqz viā vītatis tenemus.

Quod idē hō nō ex debito moriatur: et quō possit vlt nō possit peccare: et cur ille vel angelus de sua iusticia laudandus sit cum peccare non possint: Caplm X.

Trū aut hō ille sit moritur⁹
v ex debito sic oēs alijs hoīes ex debito moriūt⁹: nūc iuestigare debem⁹. Sz si adā moriturus non erat si nō peccasset: multo magis iste mortē pati nō debet in q̄ p̄tū eē nō poterit: qz deus erit. B In h̄ volo te allq̄ntulū morari. Siue enī dicat posse siue nō posse peccare: in vtroqz mihi nō pua nascit⁹ questio. Itā si non posse peccare p̄: difficile

credi debere videtur. Et cū aliquā tulum loquar nō quasi de illo qui nunqz fuerit sicut hactenus fecim⁹: s̄ velut de eo quē et cūlus facta nouimus: q̄s neget illū multa potuisse facere q̄ p̄tā dicim⁹. Quippe vt alia taceā: quō dicem⁹ eū nō potuisse mētiri: quod sp̄ p̄tū est? Cū enī dicat iudeis de patre: Si dixero qz nō scio eū: ero similis vobis mēdar. Et inter h̄ verba dicat: Nō scio eū: q̄s eū dicat easdē tres nequissē pferre dictiones siue alijs x̄bis: vt sic diceret: Nō scio eū? Quod si faceret vt ip̄e ait: esset mēdar: qd̄ est esse p̄tōrez. Quare? qm̄ hoc potuit: peccare potuit. A Et hoc q̄dez dicere potuit: et peccare nō potuit. B Hoc ostēde. A Omnis potestas sequit⁹ voluntatē: Cū enī dico qz possū loq̄ vel ambulare: subaudi⁹ si volo. Si enī nō s̄ intelligit⁹ volūtas: nō est potestas s̄ necessitas. Itā cū dico qz nolēs possum trahi vlt vinci: nō est hec mea potestas: s̄ necessitas et potestas alteri⁹. Quippe non est aliud: possum trahi vel vinci: q̄ ali⁹ me trahere vel vincere p̄t. Possumus itaqz dicere de christo qz potuit mētiri: si s̄bandia: si vellet: et qm̄ mētiri non potuit nolens: nec potuit velle mētiri: nō minus vici p̄t nequissē mētiri. Sic itaqz potuit: et nō potuit mētiri. B Hunc redeam⁹ ad inuestigandū de illo q̄si nō dū sit sicut incepim⁹. Dico igit⁹: si peccare nō poterit qz sicut dī dī nō poterit velle: ex necessitate scruiabit iusticiam: q̄re non ex libertate arbitrij iustus erit. Que igitur gratia illi p iustitia sua debebit⁹? Solemus namqz dicere deum iccirco fecisse angelum et hominem tales qui peccare possent: quatenus cum possent deserere iusticiam et ex libertate arbitrij seruaret⁹: gratiam et laudem mererent⁹ q̄ illis si ex necessitate iusti essent nō deberent⁹. A Nonne angeli qui modo peccare nequeunt laudandi sunt? Ro. Sunt vtiqz: qd̄ hoc quod mō nō possunt:

Joh. 8.

Cur deus homo

meruerūt p hoc qd potuerūt ⁊ no-
luerūt. **A** Quid dicis de deo q
peccare nō pōt: nec hoc meruit p po-
testatē peccādi q nō peccauit: nōne
laudandus est pro iusticia sua? **B**

Hic volo vt rñdeas p me: **A** Haz si
dico eū nō esse laudādū: scio me mē-
tiri: Si autem dico esse laudādū:
timeo infirmare rōnē quā dixi de an-
gelis. **A** Angeli nō sunt laudā-
di de iusticia sua: qz peccare potuerūt
et noluerūt: s qd p hoc qdāmō a se
habēt q peccare nequnt: in q aliqte-
nus siles sūt deo: q a se habet qdqd
habet. Dicit em aliqd dare q nō au-
fert qn pōt: ⁊ facere esse aliqd q enī
possit idipm facere nō esse: nō facit.
Sic itaqz cū angelus potuit auferre
sibi iusticiā ⁊ nō abstulit: ⁊ facere se
nō esse iustū ⁊ nō fecit: recte asserit
ipse sibi dedisse iusticiā ⁊ seipsū ius-
tum fecisse. Hoc igit mō habet a se
iusticiā: qz creatura eā aliter a se ha-
bere neqz: ⁊ idcirco laudā dus est de
sua iusticia: Nec necessitate sed li-
bertate iust⁹ est: qz improprie dicit
necessitas vbi nec coactio vlla ē nec
phibitio. Quapropter qm deus p-
fecte habet a se qdqd habz: ille mari-
me laudā dus est de bonis que habz
⁊ seruat: nō vlla necessitate s sic su-
pra dixi ppria ⁊ eterna imutabilita-
te. Sic q hō ille q idēz ipse deus erit:
quoniam omne bonum quod ipse ha-
bebit a se habebit: nō necessitate sed
libertate et a se ipso iustus: ⁊ idcir-
co laudā dus erit. Quāuis enim hu-
mana natura a diuina habeat quod
habebit: idēz tñ ipse a se ipso (qm due
nature vna psona erūt) habebit.

B Satisfecisti mihi ex hoc: ⁊ aper-
te vīdeo qz ⁊ peccare non poterit et
tñ laudā dus erit de iusticia sua. Sz
nunc querēdum est: cū deus ta-
lez posset facere hoīem: cur nō tales
fecit angelos: ⁊ duos p̄mos hoīes
vt similiter ⁊ peccare nō possent ⁊ de
iusticia sua laudā di essent? **A** In-
telligis quid dicas? **B** Videor

mihi intelligere: ⁊ idcirco quero cur
eos tales nō fecit? **A** Quoniam
nō potuit nec debuit fieri vt vnusqz
q illoz esset idēz ipse q de⁹: sicut de
hoīe isto dicim⁹. Et si qz: cur nō de
tot qz sunt p̄sone dei vel saltē de vno
s fecit? Rñdeo qz rō tñ fieri nulla:
tenus hoc erigebat: s omnino (qz de
us nil sine rōne fecit) phibebat.
B Erubescō qz s q̄siui: dic que di-
ctur⁹ eras. **A** Dicam⁹ q dā mori
nō debebit: qm nō erit pctōr. **B**o.
Concedere me oportet.

Q moriatur ex sua potesta-
te: ⁊ q mortalitas non pti-
neat ad purā hoīs naturā:

Capitulum XI. An.

Anē aut restat idagare vtrū
possit mori scdm hūanā na-
turam: nā fm diuinā icorru-
ptibilis sp erit. **B** De s cur di-
bitare debem⁹ cū ipse verus hō futu-
rus sit: ⁊ oīs hō naturalit mortalis
sit. **A** Nō puto mortalitatē ad
purā sed ad corruptā hoīs naturā
pertinere. Quippe si non peccasset
homo ⁊ immortalitas ipsius imutabi-
liter firmata eēt: nō tñ min⁹ hō esset
verus: ⁊ q mortales in incorrupti-
bilitate resurgēt: nō min⁹ erūt veri
hoīes. Nam si ptineret ad veritatez
hūane nature mortalitas: nequaquā
posset esse hō q esset immortalis. Nō
q ptinet ad sinceritatē hūane nature
corruptibilitas: siue icorruptibilitas
qm neutra facit aut destruit hoīem:
s altera valet ad ei⁹ miserā: altera
ad beatitudinē. Sed qm null⁹ est hō
q nō moriat⁹: idcirco mortale ponit
in hoīs diffinitioē a p̄bis: q nō credi-
derunt totū hominē aliqu potuisse
aut posse eē immortalē. Quare nō suf-
ficit ad demonstrādū illū hoīem debe-
re mortālē eē ob hoc qz ver⁹ hō erit.
B Quere q tu aliā rōnem: quia
ego illā nescio si tu nescis quā ille p-
bet posse mori. **A** Dubiū non
est: quia sicut de⁹ erit: ita om̄ipotē

Beati Anselmi . Liber II

erit. **B** Verū est. **A** Si ḡ
voler: poterit aīam suā ponere ⁊ ite/
rū sumere. **B** Si hoc nō pōt nō
videt q̄ sit oīpōtēs. **A** Pote/
rit igitur nunq̄ mori si vōlet: ⁊ po/
terit mori ⁊ resurgere. Siue aut̄ ant/
mā suā ponat: nullo alio faciēte: siue
alius hoc faciat vt eā ponat ip̄o per/
mittēte: q̄ntū ad p̄tātē nihil differt.
B Nō ē dubiū. **A** Si igit vō/
luerit p̄mittere: poterit occidi: ⁊ si nō
luerit nō poterit. **B** Ad h̄ nos
indeclinabiliter p̄ducit ratio. **A**
Nō q̄q̄ nos docuit: qz oportet cum
maius aliquid habere: q̄ q̄qd sub
deo est: qd̄ spōte det ⁊ non ex debito
deo. **B** Ita est. **A** Hoc aut̄
sub illo nec extra illū inueniri pōt.
B Verū est. **A** In ip̄o igit in/
ueniendū est. **B** Sic sequit̄.
A Aut igit seipm̄ aut aliqd̄ de se
dabit. **B** Nō possum aliter itel/
ligere. **A** Querēdū nūc est cu/
iusmodi hec datio debet esse. Dare
nāq̄ se nō poterit deo: aut aliqd̄ de
se q̄st non habet vt suus sit qm̄ oīs
creatura dei est. **B** Sic est. **A**
Sic ḡ intelligenda est h̄ datio: qz ali/
qd̄ mō ponet se ad honorē dei: aut ali/
qd̄ de se q̄ mō debitor nō erit. **B**
Ita sequit̄ ex supra dictis. **A** Si
dicim⁹ qz dabit seipm̄ ad obediēdū
deo: vt pseuerant̄ seruādo iusticiā:
Idat se ei⁹ vōlūtati: nō erit hoc da/
re qd̄ de⁹ ab illo nō exigit ex debito
Sic em̄ rōnalis creatura debet hāc
obediētiā deo. **B** Hoc negari ne/
q̄t. **A** Alio itaq̄ mō oportet vt
det seipm̄ deo aut aliqd̄ de se. **B**
Ad hoc nos ipellit ratio. **A** At/
deam⁹ si forte sit vitā suā dare: siue
ponere aīam suā: siue tradere seipm̄
morti ad honorē dei. Hoc enī ex de/
bito deus nō eriget ab illo: qm̄ nāq̄
nō erit peccatū ī illo: nō debet mo/
ri vt dixim⁹. **B** Aliter neq̄o in/
telligere. **A** Cōsiderem⁹ adhuc
vtrū sic rōnabiliter pueniat. **B**
Dic tu ⁊ ego libēt̄ audīā. **A** Si

hō p suauitatē peccauit: an nō cōue/
nit vt p asperitatē satisfaciāt. Et si taz
facile vict⁹ est a diabolo vt deū pec/
cādo exhonozaret: vt facili⁹ nō pos/
set: nōne iustū est vt hō satisfaciens
pro pctō: tanta difficultate vincat
diabolū ad honozem dei: vt maiori
nō possit. An nō est dignū q̄tenus q̄
se sic abstulit deo peccādo vt se plus
auferre n̄ possit: sic se det deo satisfi/
ciēdo vt mag⁹ se nō possit dare. **B**
Nō est aliqd̄ rōnabili⁹. **A** Ni/
hil aut̄ asperius aut difficili⁹ pōt hō
ad honorē dei sponte ⁊ nō ex debito
pati q̄ mortē: ⁊ nullatenus seipsum
pōt hō magis dare deo q̄ cū se mor/
ti tradit ad honozem illius. **B**
Aera sunt oīa hec. **A** Talem ḡ
oportet eū esse q̄ p pctō hoīs satis/
facere vōlet vt mori possit si vult.
B Uideo hoīem illū plane quem
querim⁹ talē esse oportere q̄ nec ex
necessitate moriat̄ quoniā erit omī/
pōtēs: nec ex debito quia nunq̄ pec/
cator erit ⁊ mori possit ex libera vo/
lūtate qz necessariū erit. **A** Sūt
⁊ alia multa cur eū valde cōueniat
hoīm similitudinē ⁊ p̄uocationē absq̄
peccato h̄re: q̄ facili⁹ ⁊ clari⁹ p se
patent in eius vita ⁊ operib⁹ quā
velut ante experimētū sola ratiōne
mōstrari possunt. Quis enim expli/
cet q̄ necessarie q̄ sapienter factum
est: vt ille q̄ hoīs erat redēpturus ⁊
de viā mortis ⁊ p̄itiōis ad viā vite
⁊ beatitudinis eterne docēdo redu/
ctur⁹: cū hoīb⁹ cōuersaret⁹: ⁊ in ipsa
cōuersatione cū eos doceret verbo
q̄liter viuere deberent: seipm̄ exēplū
pberet. Exemplū aut̄ se ip̄m quō da/
ret infirmis ⁊ mortalibus vt ppter
iniurias aut contūelias aut dolores
aut mortē a iusticia nō recederent: si
ip̄m hec oīa sentire nō agnoscerēt.
Quāuis incōmodorum
nostroz particeps sit: miser
tamen non sit:
Capitulum XII. Bo.

Cur deus homo

Quia hec patenter ostendunt
o enim mortale et incommodum
nostroz participare esse oportet.
Sed hec omnia miserie nostre sunt:
numquid ergo miser erit? **A** Neque.
Quia sicut ad beatitudinem non perti-
net commodum quod habet deus contra vo-
luntatem: ita non est miseria apprehen-
dere sapienter nulla necessitate aliquid
incommodum secundum voluntatem. **B**
Concedendum est.

**Quod cum alijs infirmita-
tibus nostris ignorantiam
non habeat.** **La. XIII.**

Enim in hac similitudine quam bene
v debet cum hominibus: dicere utrum
ignorantiam quod sicut alias in-
firmitates nostras habiturus sit? **A**
Quid dubitas de deo utrum sit omnia
sciens? **B** Quia quamvis sit immor-
talis futurus ex divina natura: morta-
lis tamen erit ex humana: Cur ergo non scilicet
poterit ille homo esse vere ignorans sic
vere mortalis erit? **A** Illa hominis
assumptio in unitate persone dei non nisi
sapienter a summa sapientia fiet: et ideo
non assumet in homine quod nullo modo uti-
le sed valde noxium est ad opus quod
idem homo facturus est. Ignorantia namque
quod ad nihilum illi utilis esset: sed ad
multa noxia. Quod enim tot et tanta
opera que facturus est faciet sine sum-
ma sapientia? Aut quomodo illi homines credent
si christus nescit? Si autem nescierit: ad
quod erit illi utilis ignorantia illa? De-
inde si nihil amat nisi quod cognoscit:
sic nihil erit boni quod si amet: ita nul-
lum bonum erit quod ignoret. Bonum autem
nemo perfecte novit nisi qui illud a malo
scit discernere. Hanc ergo discretionem
nullus scit facere nisi qui malum igno-
rat. Sicut igitur ille de quo loquimur omne
perfecte sciet bonum: ita nullum ignorabit
malum. Nunquam igitur habebit scientiam
quod ea publice in hominum conversatione
non ostendat. **B** Hoc in maiori
etate ita videtur sicut dicitur: sed in infan-
tia sicut non erit tempus parvulum ut in il-

lo appareat sapientia: ita non erit opus: et
ideo nec parvulum ut illam habeat. **A**
Iamque dixi quod sapienter fiet illa incar-
natio. Sapienter namque assumet deus
mortalitatem: quod sapienter quod valde uti-
liter videtur. Ignorantia vero non poterit
assumere sapienter: quod nunquam est utilis
sed semper noxia: nisi forte per eam malum vo-
luntas quod nunquam in illo erit ab effectu
restringitur. Iamque etsi aliquando ad aliud
non nocet: sed solo tamen nocet: quod scire ho-
minem aufert. Et ut breviter absolvam
quod quis ex quo homo ille erit plenus deo: scilicet
in seipso erit: unde nunquam erit sine eo po-
tentia et fortitudo et sapientia. **B** De-
uis si in christo fuisse seipsum non dubitaret:
sed tamen quis in utro deus quod rationem audiret.
Sepe namque aliquid esse certi sumus: et
tamen hoc ratione probare nescimus.

**Quomodo mors eius pre-
ualet numero et magnitudini
peccatorum omnium.** **La. XIII.**

Ancorago ut doceas me quomodo
n mors eius preualet numero et ma-
gnitudini peccatorum omnium: cum viderem
quod putamus leuissimum peccatum tam infi-
nitum modum ut si numerus obtenderet in-
finitum modum quod sic pleni sunt creatu-
ris sic iste est: nec possint evari quod re-
diganus in nihilum: nisi faciat aliquis
aspectum unum contra voluntatem dei: non
tamen fieri debeat. **A** Si prius esset
homo ille et deus esset scires et diceret tibi
nisi occideris hominem illum peribit mundus
iste totus: et quicquid deus non est: faceres
hoc per servanda omni alia creatura? **B**
Non faceres etiam si mihi infinitus
numerus mundorum obtenderet. **A**
Quid si iterum tibi diceret: aut
enim occides: aut omnia peccata mun-
di venient super te? **B** Respon-
derem me potius alia omnia peccata
velle suscipere: non solum huius mundi
quod fuerunt et quod futura sunt: sed et quicquid
quod super se cogitari possunt quod istud solum: quod
non solum de occisione eius: sed et de
quolibet sua lesione quod illum tangeret

Beati Anselmi Liber II

respondere me existimo debere. **A**

Becte existimas: Sed dic mihi cur ita cor tuū indicat: ut plus horreat unū peccatū in lesione huius hominis quam alia omnia quae cogitari possunt: cum omnia quaecumque sunt peccata contra illum sint? **B** Quia peccatū quod in persona eius fit: incōpabiliter superat omnia illa quae extra personam illius cogitari possunt. **A** Quid dices ad hoc: quia saepe libenter aliquis patitur quasdam in sua persona molestias ne maiores patiat in rebus suis? **B** Quia deus non eget hac patia cuius potestati omnia subiacent: sicut tu supra quidam meae interrogationi respondisti. **A** Bene respondes. Eademque quod violatōi vite corporalis huius hominis nulla immensitas vel multitudo peccatorum extra personam dei comparari valet. **B** Apertissimum est. **A** Quantum bonū tibi videtur cuius interēptio tā mala est? **B** Si esse eius tam bonum est: quam mala est eius destructio: plene est bonū incomparabiliter quam sint ea peccata mala quae sine existimatiōe superant eius interēptionē. **A** Ex dicis: Cogitata etiam quod peccata tantum sunt odibilia quantum sunt mala: et vita ista tantum amabilis quantum est bona. Unde sequitur quod vita haec plus est amabilis quam sint peccata odibilia. **B** Non possumus non intelligere. **A** Putas ne tantum bonum tam amabile posse sufficere ad soluendum: quod debet per peccatis totius mundi? **B** Immo potest plus in infinitum. **A** Aides igitur quod vita haec vincat omnia peccata si per illis desit. **B** Aperte. **A** Si ergo dare vitam est mortem accipere: sicut datio huius vite prenalet omnibus hominibus peccatis: ita et acceptio mortis.

Quō delectat mors eius etiam peccata eius perimentium: Capi. XV. Bo.

A esse de omnibus peccatis quae personam dei non tangerent: constat. Sed non video aliud querendum. **B**

si tā malū est eū occidere: quam bona est vita eius: quod potest mors eius superare delere peccata eorum quae eū occiderunt? Aut si alicuius eorum peccatum delet: quod potest aliorum quod hominibus aliis delere? Credimus enim quod et multi ex illis saluari sunt et innumerabiles alij saluantur. **A**

Hac quāstionē soluit apertius quod dixit: Quia si cognovisset: non quam dominum glorie crucifixissent. **T**am namque differunt scilicet factū peccatū et quod per ignorantiam fit: ut malū quod nunquam facere possent per nimietatem suam si cognoscere: veniale sit quod ignorant factū est. Deū enim occidere nullus homo unquam scilicet saltem velle posset: et ideo quod illū occiderunt ignorant: non in illud infinitū peccatū cui nulla alia comparari possunt peccata peruerunt. **I**ta non consideravimus eius magnitudinem ad videndum quam bona esset vita illa: secundum hoc quod ignoranter factū est: sed quasi sciret fieret quod nec unquam fecit aliquid nec facere potuit. **B**

Rōnabiliter interēptores christi ad veniam peccati sui perungere potuissent monstrasti. **A** Quid tam gravis amplius? Ecce vides quod rationabilis necessitas ostendat ex hominibus perficiendam esse supernam civitatem: nec hoc posse fieri nisi per remissionem peccatorum: quā homo nullus habere potest: nisi per hominem qui id est ipse sit deus: atque sua morte homines peccatores deo reconciliet. Aperte igitur invenimus christū quē deū et hominem cōfitemur et mortuū propter nos. **H**oc autem absque omni dubietate cognito: cumque quod ipse dicit certa esse: quoniam deus mentiri nequit: et sapienter esse facta quae fecit dubitandum non est: quibus non eorum ratio intelligat a nobis. **B** Verū est quod dicitis: **H**ec aliquatenus quod dixit esse verum aut quod fecit rōnabiliter esse factū dubito. **S**ed postulo ut quod quasi non debere aut non posse fieri videat infidelibus in fide christiana: sed mihi quod rōne fieri debeat aut possit apertius: non ut me in fide cōfirmes: sed ut cōfirmatū veritatis ipsius intellectui letifices.

Qualiter de deo massa pec-

Cur deus homo.

catrice assumpsit hominem sine
peccato: et de saluatione a deo et
eue: **Ca. XVI.**

Quapropter sic eorum quod supra di-
cta sunt ratione aperuisti: sic peto
ut eorum quod sunt adhuc quasi situr? ro-
ne ostendas. **¶** Primum scilicet quod massa
peccatrice. id est de humano genere quod totum
infectum erat peccato: hominem sine peccato quod
symon de fermentato deus assumpsit. **¶** **A**d
licet ipsa hominis eiusdem conceptio sit mis-
da et absque carnalis delectationis pec-
cato: ergo tamen ipsa uero assumpta est in
iniquitatibus concepta est: et in peccatis concepta
est mater eius: et cum originali peccato na-
ta est: quoniam et ipsa in adam peccauit: in qua
omnes peccauerunt. **¶** **A**d postquam constat
hominem illum esse deum et peccatorum recedentem
torem: dubium non est eum omnino sine peccato esse:
si autem esse non ualeat nisi absque peccato de
massa peccatrice sit assumpta. Quia ra-
tione homo sapientia dei bene fecit si non pos-
sumus intelligere: non debemus mirari:
sed cum uenerati de tolerare aliquid esse
in secretis tante rei quod igitur. **¶** Quip-
pe mirabili deus restaurauit humanam
naturam quam instaurauit. **¶** Equiliter enim
utrumque deo facile est: sed homo antequam esset
non peccauit: ut fieri non deberet. **¶** Post
quam ergo homo factus est: peccando meruit: ut quod
et ad quod factus erat: perderet. Quis non
perdidit omnino quod factus erat ut esset
qui puniret aut cui deus miseretur. **¶** Me-
ritum enim horum fieri posset: si in nihilum
reductus esset. **¶** Tanta ergo mirabili deus
illum restituit quam instituit: quanto hoc de
peccatore contra meritum illud non de
peccatore nec pro merito fecit. **¶** Quanta
etiam est deus et hominem sic in unum conue-
nire: ut seruata integritate utriusque
nature id est sit homo qui deus. **¶** Quis ergo pos-
sat vel cogitare quod humanus intellectus
ualeat penetrare: quam sapienter: quam mi-
rabiliter: tam inscrutabile opere factum sit.
¶ **B**estentior: quod nullus homo potest in
hac uita tantum secretum penitus aperire:
nec peto ut facias: quod nullus ho-
mo facere potest: sed tantum quantum po-

tes. **¶** **P**ropter hoc et persuadebis altiores habere
rationes latere si aliquando te monstra-
ueris uidere: quam si te nullam in ea ratio-
nem intelligere nihil dicendo probaueris.
¶ **A** Video me ab ipso oportunitate tua non
posse liberari. Sed si aliquatenus pote-
ro quod postulas ostendere: gratias aga-
mus deo. Si uero non potero: sufficiat
ea quod supra probata sunt. **¶** Cum enim deus con-
stat hominem fieri oportere: dubium non est
sapientiam et potentiam illi non deesse: ut
hoc sine peccato fiat. **¶** **B** Sic liben-
ter accipio. **¶** **O**portuit utique ut
illa redemptio quam christus fecit: pro-
desset: non solum illis qui eo tempore fuerant: sed
etiam alijs. **¶** Sic enim rex aliquis cuius totus po-
pulus sue cuiusdam ciuitatis sic pecca-
uerit: excepto uno solo qui tamen est de illorum
genere ut nullus eorum facere possit unum
de mortis damnatione euadat. Ille au-
tem qui solus est innocens: tantum apud re-
gem habeat gratiam: ut possit: et tantam di-
lectionem erga reos ut velit: omnes qui cre-
deret suo consilio recedentem quodam ser-
uitio ipsi regi valde placituro: quod fa-
ctum est die finis voluntatem regis statu-
to: et quoniam non omnes possunt qui recedentem
di sunt ad diem illam uenire: concedit rex
propter magnitudinem seruitij illius: ut
quicumque uel ante uel post diem illam con-
fessi fuerint se uelle per illud opus quod
ea die fiet veniam impetrare: et ad pa-
cium constitutum ibi accedere: ab omni culpa
sint absoluti percrita. **¶** Et si contigerit ut
post hanc ueniam iteque peccent: si digne
satisfacere et corrigi deinceps uolue-
rit: per eiusdem pacis efficaciam iteque ueniam
recipiant: sic tamen ut nullus palacium eius
ingrediatur donec factum sit bene uero cul-
pe relaxent. **¶** Secundum hanc similitudinem
quoniam non potuerunt omnes homines qui
saluati di erant presentes esse: quam redem-
ptionem illam christus fecit: tanta fuit
vis in eius morte: ut etiam in absentes
uel loco uel tempore: etiam pertendat effectus.
¶ Quod autem non solum presentibus potest de-
beat: hinc facile cognoscitur: quod non tot
presentes eius esse morti potuerunt: quam
ad superne ciuitatis constitutionem ne-

cessarij sunt: etiam si oēs q̄ claudē mor-
tis tpe vbiq̄ erāt ad illā redēpti-
onē admitterent. Plures em̄ sūt de-
mones q̄ de q̄bus restaurāndus ē nu-
mer⁹ eorū si ea die viuerent homines.
Nec credendū ē ex quo factus ē ho-
mo vllū tps fuisse quo mundus iste
cū creaturis (que facte sunt ad vsus
hoīm) sic vacuus fuisset: vt null⁹ es-
set in illo ex hūano genere ad hoc p-
tinentis ppter qd̄ fact⁹ est hō. Vides
em̄ incōueniēs q̄ deus vel vno mo-
mento pmiserit hūanū gen⁹: et ea q̄
fecit ppter vsus eorū: de q̄bus supna
ciuitas perficienda est: quasi frustra
extitisse. Itā aliquaten⁹ inuanti esse
viderent q̄dū nō ad hoc ppter qd̄
maxime facta essent: viderentur substi-
tere. **B** Cōgruenti rōne et cui ni-
hil repugnare videtur monstras nul-
lū vñq̄ tps fuisse: ex quo factus ē ho-
mo: absq̄ aliq̄ q̄ ad eā p̄tineret (sine
q̄ factus eēt vane oīs hō) reconcilia-
tionē: quod nō solū pueniēs sed etiā
necariū eē possum⁹ pcludere. Si em̄
puenient⁹ et rōnabil⁹ est h̄ q̄ aliquā
nullū fuisse: de q̄ (intētio dei q̄ homi-
nē fecit) pficeret: nec est aliqd̄ quod
huic obuiet rōni: nec ē sp̄ aliquē ad
p̄dictā recōcillationē p̄tinentē fuisse.
Unde adā et euā ad illā p̄tinuisse
redēptionē dubitandū nō est: q̄m̄
hoc auctas diuina apte nō p̄nūciat.
A Incredibile q̄z vides q̄n deus il-
los fecit et pposuit imutabiliter fa-
cere de illis oēs hoīes quos ad cele-
stem ciuitatē assūptur⁹ erat: q̄ illos
duos ab hoc exclusit pposito. **B**
Immo illos maxime ad h̄ fecisse cre-
di debet: vt eēnt de illis ppter q̄s fa-
cti sūt. **A** Bene p̄sideras. Nulla
tū aīa ante mortē christi paradisi ce-
lestes ingredi potuit: sicut supra dixi
de regis palatio. **B** Sic tenemus.
A Virgo aut̄ illa de qua ille hō as-
sumptus est de q̄ loquimur: fuit de il-
lis qui aīa natiuitatē eius p̄ eū mūda-
ti sunt a peccatis: et in eis ip̄a mundi-
cia de illa assūpt⁹ est. **B** Place-

ret mihi multum qd̄ dicis nisi cū ip̄e
debeat a seip̄o habere mūdicia a pec-
cato: vides eā habere a matre et h̄ p
se mundus esse sed p̄ illam. **A** Itā
ita est. Sed qm̄ matris mundicia p
quā mūdos est: nō fuit nisi ab illo: ip̄e
se q̄z p̄ seip̄m et a se mūdos fuit. **B**
Bene ē de hoc: vtrū adhuc mihi ali-
ud vides querendū. Dixim⁹ em̄ sup
q̄z h̄ necitate moritur⁹ erat: et nūc vi-
dem⁹ q̄z mat̄ ei⁹ p̄ ei⁹ mortē futuraz
mūda fuit: qd̄ nisi illa fuisset: ip̄e d̄ il-
la eē nō potuisset. Quō ḡ nō necita-
te mortuus est q̄ nō nisi q̄z moritur⁹
erat potuit esse: Itā si moritur⁹ nō es-
set: x̄go de q̄ assūptus est mūda nō
fuisset: qm̄ hoc neq̄q̄ valuit esse nisi
verā ei⁹ mortē credēdo: nec ille d̄ illa
potuit aliter assumi. Quare si h̄ mor-
turus ē ex necitate postq̄ assūpt⁹ est
de x̄gine: potuit non eē assūpt⁹ de
x̄gine postq̄ ē assūpt⁹: qd̄ nō ē pos-
sibile. **A** Si bene que supra dicta
sunt p̄siderasses: hanc questionē i il-
lis vt puto solutā intellexisses. **B**
Itā video quō. **A** Itāne quādo
quesimus vtrū ille mentiri potue-
rit: monstrauim⁹ in mentiēdo duas
esse potestates: vnā videlicet volen-
di mentiri: alterā mentiēdi: et quo-
niā cū mentiēdi potestatē haberet:
hoc a seip̄o habuit vt nō posset vel-
le mentiri: iccirco de sua iusticia qua
veritatē seruauit: eū laudandū esse.
B Ita est. **A** Similit̄ est in seruā-
do vitā: potestas volendi seruare: et
ptas seruandi. Cū ḡ queris vtrū idē
de hō potuerit seruare vitā suā vt
nūq̄ moreret⁹: dubitandū non est q̄a
sp̄ habuit p̄tātē suā di: quā nls neq̄
uerit velle seruare vt nūq̄ moreret⁹:
et qm̄ hoc a seip̄o habuit vt sez velle
non posset: nō necitate sed libera po-
testate aīam suā posuit. **B** Itā
oīno similes fuerunt in illo iste p̄tā-
tes: mētiēdi videlicet et suā di vitā.
Ibi em̄ sequitur: quia si vellet posset
mentiri: hic x̄o videtur quia si non
morti vellet: nō magis hoc posset q̄

Cur deus homo.

posset non esse quod erat. Nam ad hoc erat homo ut moreretur: et propter huius future mortis fidem de virgine potuit assumi: sicut supra dixisti. **A** Quemadmodum putas illum non potuisse non mori: aut necessitate mori esse: quia non potuit non esse quod erat: ita potes asserere illum non potuisse velle non mori: aut necessitate mori voluisse: quoniam quod erat non esse non potuit. Non enim magis ipse factus est homo ad hoc ut moreretur quam ut vellet mori. Quapropter si cui non debes dicere: quia non potuit velle non mori aut necessitate voluit mori: sic non est dicendum: quia non potuit non mori aut necessitate mortuus est. **B** Immo quoniam eidem subiaceret rationi scire et mori et velle mori: utrumque videtur in illo necessitate fuisse. **A** Quis se sponte voluit hominem facere ut eadem inmutabili voluntate moreretur: et per huius fidei certitudinis virgo munda fieret: de qua homo ille asseritur? **B** Deus filius dei. **A** Nonne monstratum est supra quod dei voluntas nulla cogit necessitate: sed ipsa se spontanea sua servat inmutabilitate: quoniam dicitur aliquid necessitate facere? **B** Vere monstratum est. Sed videmus contra: quia quod deus inmutabiliter vult: non potest non esse: sed necesse est esse. Quapropter si deus voluit ut ille homo moreretur non potuit non mori. **A** Ex eo quia filius dei assumptus hominem ea voluntate ut moreretur: probas eundem hominem non potuisse non mori. **B** Ita intelligo. **A** An non similiter apparuit ex his que dicta sunt filium dei et assumptum hominem unam esse personam: ut idem sit deus et homo: et filius dei et virginis filius? **B** Sic est. **A** Idem igitur homo sua voluntate non potuit non mori et mortuus est. **B** Regere nequeo. **A** Quoniam ergo voluntas dei nulla necessitate facit aliquid sed sua potestate: et voluntas illius fuit voluntas dei: nulla necessitate mortuus est: sed sola sua potestate.

B Argumētatiōis obulāre ne queo: nā nec ppositiōes q̄s p̄mittis: nec psequētiās q̄s infero vllaten? i. firmare valeo. Sed tū hoc mihi sp̄s occurrīt qd̄ dicit: quia si vellet nō mori: nō magis h̄ posset q̄m non ēē qd̄ erat: Vere nāq̄ moritur? erat: qm̄ si x̄p̄s h̄ fuisset mortuus non fuisset vera fides future mortis eius: p̄ quā et illa virgo de q̄ nat? est: et alij multi mūdati sūt a peccato. Nam si vera non fuisset: nihil p̄desse potuisset. Quapropter si potuit non mori: potuit facere non esse verum quod verū erat. **A** Quare ver? erat anteq̄ moreretur qz moritur? erat? **B** Quoniam h̄ ipse sp̄s te voluit et inmutabili voluntate. **A** Si q̄ sicut dicitur lectroco nō potuit nō mori: qz vere moritur? erat: et idē vere erat moritur? qz h̄ ipse sp̄s te inmutabilr voluit: sequit̄ illuz non ob aliud nō potuisse nō mori: nisi quia inmutabili voluntate voluit mori. **B** Ita ē. Sed quicūq̄ fuerit cā: verū est tū qz nō potuit nō mori et necesse fuit illū mori. **A** Minus heres in nihilo: et ut dici solet quis nodū in serpo. **B** An es oblit? qd̄ oblikerim excusatiōib? tuis: in hui? disputationis nre p̄ncipio: qz videlicet qd̄ postulabaz nō faceres doctis: sed mihi et hoc cōp̄m meū petētib? Sustine igit̄ ut pro tarditate et hebetudine nostri ingenij querā q̄ten? mihi et illis etiā in puerilib? q̄st̄iōib? sic incepisti satisfacere. **A** Iā dixim? qz deus ipsope dī aliquid non posse: aut necessitate facere. **B** In deo non sit necessitas vel impossibilitas: et q̄ sit necessitas cogens et necessitas non cogens: **Ca. XVII**

Quis dīp̄re nēcitas et ipossibilitas ei? subiacet voluntati. Illi? aut voluntas nllī sūditur nēcitati aut ipossibilitati. At hūc cū est nēcariū aut ipossibile: nisi qz ipse ita vult. Ip̄m x̄o aut velle aut nolle aliquid p̄pter necessitates aut ipos-

sibilitatē alienū est a veritate: Quare quā oīa que vult: et nō nisi q̄ vult facit. Sicut nulla necessitas siue impossibilitas p̄cedit ei⁹ velle aut nolle: ita nec eius facere aut nō facere: quāuis multa velit immutabiliter et faciat. Et sicut cū deus facit aliquid: postq̄ factū est: ita nō potest nō esse factū: sed semp̄ verū est factū ēē. Nec tñ recte dicitur impossibile deo esse vt faciat qd̄ p̄teritū est nō esse p̄teritū. Nihil enī ibi opatur necessitas nō faciendi aut impossibilitas faciēdi: sed dei sola voluntas qui veritatē semp̄ (qm̄ ip̄e vritas est) immutabilem sicuti est vult ēē: ita si pponit se aliqd̄ immutabiliter facturū quis quod pponit ante q̄ fiat nō possit nō esse futurū: nō tñ vlla est in eo faciendi necessitas aut non faciendi impossibilitas: qm̄ sola opatur in eo voluntas. Quotiens nāq̄ dicit deus nō posse: nulla negatur in eo potestas: sed insuperabilis signatur potentia et fortitudo. Non enī aliud intelligit nisi qz nulla res pōt efficere vt agat ille qd̄ negatur posse. Itā v̄sitata est huiusmodi multū locutio: vt dicatur res aliq̄ posse: non quia in illa: sed quoniam in alia re ē potestas. et nō posse: nō qm̄ in illa sed quia in alia re est impotentia. Dicim⁹ nāq̄: iste homo pōt vincere: pro aliquis potest eum vincere: et ille non potest vinci: pro nullus eum vincere potest. Non enī potestas est posse vinci sed impotentia: nec vinci nō posse impotentia est sed p̄t̄s. Nec dicimus deus necessitate facere aliqd̄: eo q̄ i illo sit vlla necessitas: sed quoniam ē in alio: sicut dixi de impotentia: quādo dicit nō posse. Omnis quippe necessitas est aut coactio aut phibitio: que due necessitates cōnertuntur inuicē contrarie: sicut necesse et impossibile. Nūcquid nāq̄ cogit esse: prohibet nō esse: et qd̄ cogitur nō esse: prohibetur esse: quādam modum qd̄ necesse est esse: impossibile est non esse: et quod necesse est non

esse: impossibile est esse: et conuersim. Cum autem dicimus aliquid necesse esse: aut nō esse in deo: nō intelligitur q̄ sit in illo necessitas aut cogens aut phibēs: sed significatur q̄ in oībus alijs rebus est necessitas prohibens eas facere et cogens non facere p̄tra hoc quod de deo dicit. Itā euz dicimus qz necesse est deū semp̄ verē dicere: et necesse ē eū nūq̄ mentiri: nō dicitur aliud nisi quia tāta est in illo constantia seruandi veritatē vt necesse sit nullaz rem facere posse vt verum nō dicat aut vt mentiat̄.

Quō vita christi soluiatur deo pro peccatis hominū: et quō debuit christ⁹ et non debuit pati: Ca. XVIII

Capitulum propter euz dicimus quia q̄ hō ille qui fm̄ vnitatē p̄sone: sicut supra dictū ē: idē ip̄e est qui filius dei: deus nō potuit nō mori aut velle nō mori postq̄ de virgine natus est: nō significat in illo vlla impotentia seruādi aut volendi seruare vitā suā immortalē: sed immutabilitas volūtatis ei⁹ q̄ se spōte fecit ad hoc hominem: vt in eadē voluntate p̄seuerans moreretur: et qz nulla res potuit illā voluntatē mutare. P̄t̄ enī esset impotentia q̄ potentia si posset velle mentiri aut fallere aut mutare volūtate: quā p̄s immutabilē ēē voluit. Et si quēadmodū supra dixi cū aliquis spōte se pponit aliqd̄ facturū bonū: et eadē volūtate postea p̄ficat quod pposuit: quis cogit possit si nolit pmissuz soluere: nō tñ dicendū est necessitate facere quod facit: sed ea qua proposuit libera voluntate. Itā enī necessitate aut impotentia fieri vlt̄ nō fieri dici debet aliquid: vbi neq̄ necessitas nec impotentia deq̄ operant̄: sed voluntas. Si inq̄ ita ē in homīe multo magis necessitas aut impotentia: nequaquā nominā de sunt in deo: q̄ nihil nisi quod vult facit: et cuius volūtate nulla vis cogere aut

Cur deus homo.

Esa. 53.

phibere valet. Ad hoc enim valuit i christo diuersitas naturarum et unitas persone: ut quod opus erat fieri ad hominum restaurationem: si humana non posset natura: faceret diuina: et si diuine minime conueniret: exhiberet humana: et non aliter atque aliter: sed id est ipse esset qui vtriusque perfecte existens: per humanam solueret quod illa debebat: et per diuinam posset quod expediebat. Denique virgo que per fidem munda facta est: ut de illa posset assumi: nequaquam credidit illi moriturum: nisi quia vellet: que ad modum per prophetas qui de illo dixit: Oblatus est: quia ipse voluit: didicerat. Quapropter quoniam vera fuit fides eius: necesse erat ita futurum esse sicut credidit. Quod si te ite perturbat quod dico necesse erat: memeto quod veritas fidei virginis non fuit causa ut ille sponte moreretur: sed quod hoc futurum erat: vera fuit eius fides. Eobres si dicitur: necesse erat ut voluntate sola moreretur: quod vera fuit fides siue prophetie que de hoc precesserat: non est aliud quam si dicamus: necesse fuisse ita futurum esse: quoniam sic futurum erat. In huiusmodi autem necessitas non cogit rem esse: sed esse rei facit necessitatem esse. Est namque necessitas precedens: que causa est ut sit res: et est necessitas sequens quam res facit. Precedens et efficiens necessitas est cum dicitur celum voluit: quod necesse est ut voluerat: sequens vero et que nihil efficit: sed fit: est cum dico te ex necessitate loqui: quod loqueris. Cum enim hoc dico: significo nihil facere posse: ut dum loqueris non loquaris: si quod aliqd te cogat ad loquendum. Nam violentia naturalis conditionis cogit celum voluit: te vero nulla necessitas facit loqui. Sed vbiusque est precedens necessitas: est et sequens: non autem vbi sequens: ibi statim et precedens. Possumus namque dicere: necesse est celum voluit: quia voluit: sed non similiter est verum ideo te loqui: quod necesse est ut loquaris. Ista sequens necessitas currit per omnia tempora hoc modo. Quicquid fuit: necesse est fuisse: Quicquid est: necesse

est esse: et necesse est futurum fuisse. Quicquid futurum est: necesse est futurum esse. Hec est illa necessitas: que vbi tractat Aristoteles de propositionibus singularibus et futuris: videtur vtrumlibet destruere: et omnia esse ex necessitate astruere. Hac sequenti et nihil efficiendi necessitate: quoniam vera fuit fides vel prophetia de christo: quia ex voluntate non ex necessitate moriturus erat: necesse fuit ut sic esset. Hac homo factus est: hac fecit et passus est: quicquid fecit et passus est: hac voluit quicquid voluit. Ideo enim necessitate fuerunt: quia futura erant: et futura erant quia fuerunt: et fuerunt quia fuerunt. Et si vis omnium que fecit et que passus est veram scire necessitatem: scito omnia ex necessitate fuisse quia ipse voluit. Voluntatem vero eius nulla precessit necessitas. Quare si non fuerunt nisi quod ipse voluit: si non voluisset si fuisset. Sic itaque nemo tulit animam eius ab illo: sed ipse posuit eam et iterum sumpsit eam: quod potestatem habuit ponendi animam suam: et iterum sumendi eam sicut ipse dicit.

Jo. 10.

B Satisfecisti mihi illud non posse phari vlla necessitate morte subire: nec me penitet ut hoc faceres impotenti tibi extitisse. A Ostendimus ut puto certam rationem quod deus assumpsit hominem sine peccato de massa peccatrice: sed nequaquam negandum est: imo aliam esse preter istam quam diximus: excepto hoc quod deus facere potest quod hominis ratio comprehendere non potest. Verum quoniam et ista mihi videtur posse sufficere: et si aliam nunc inquirere vellem: necesse esset inuestigare quid sit originale peccatum: et quomodo a primis parentibus in vniuersum genus humanum per illud de quo agimus hominem diffundat: et incidere in quasdam alias questiones que suum postulant tractatum: ea quam diximus ratione contenti: que de incepto restant opere persequamur. B At vis: sed eo pacto ut tu aliquando auxiliante deo illa alias rationem quam

Beati Anselmi Liber. II.

nunc inquirere vitas: quasi debitum exoluas. **A** Quoniam voluntatem hanc scio me gerere: quod petis non denego: sed quod de futuris incertus sum: permittere non audeo: sed dei dispositioni committito. Sed dic nunc quid tibi de questione quam in principio proposuisti: propter quam alie multe se ingesserunt soluendum videat. **B** Summa questionis fuit: cur deus homo factus sit: ut pro morte sua saluaret hominem: cum per alio modo potuisset facere videret. Ad quod tu multum et necessarios rationibus respondens ostendisti restorationem humane nature non debuisse remanere: nec potuisse fieri: nisi solueret homo quod pro peccato deo debebat. Quod debitum tamen erat ut illud cum non deberet solvere nisi homo: non posset nisi deus: ita ut idem esset homo qui deus. Et si necesse erat ut deus assumeret hominem in unitate persone: quatenus quod natura solvere debebat et non poterat: in persona esset qui posset. Deinde quod de virgine et a persona filii dei esset assumendus homo ille qui deus esset: et quod sine peccato deus massa peccatrice assumi potuerit monstrasti. **A** ita autem huius hominis tam sibi me: tam preciosam aptissime probasti: ut sufficere posset ad soluendum quod pro peccatis totius mundi debet et plus in infinitum. Restat ergo nunc ostendere quod illa soluat deo pro peccatis hominum. **A** Si propter iusticiam se permittit occidi: nonne ad honorem dei vitam suam dedit? **B** Si possum intelligere quod non dubito: quis non videat quod rationabiliter fecerit: cum et iusticiam dedit indeclinabilem et vitam suam eternam se uare potuerit: fatebor illud tale quod sponte dedisse deo ad honorem illi: cui quicquid deus non est: comparari non potest: et quod pro omnibus omnium hominum debet recopensari potest. **A** An non intelligis quod cum iniurias et contumelias et mortes crucis cum latronibus sibi sicut super diximus propter iusticiam quam obedienter seruabat: illatas: benigna patientia sustinuit: exemplum dedit hominibus quatenus propter nulla incommoda que sentiri

possit a iusticia quam deus debet: declinare: quod minime dedisset: si enim potentiam suam mortem pro tali causa illam declinasset. **B** Aides quod nulla ipse esset exemplum necessitate dederit: quoniam multi ante aduentum eius: et iohannes baptista post aduentum ante mortem eius fortiter mortem pro christi sustinentes: illud sufficere dedit se noscunt. **A** Nullum vnum quod mouendo homo propter illum deo dedit: quod aliquam necessitate perditur? si erat: aut soluit quod non debebat. Ille vero sponte patri obrulit quod nulla necessitate vnum amissum erat: et soluit pro peccatoribus quod pro se non debebat. Quapropter ille multo magis dedit exemplum ut unusquisque quod aliquam incunctanter amissum est: pro seipso reddere deo: cum ratio postulat: non dubitet: quod cum nullatenus aut pro se indigeret: aut cogere pro aliis quibus nihil nisi penam debebat: tam preciosam vitam: imo seipsam tantam scilicet personam: tanta voluntate dedit. **B** Multum propinquas desiderio meo: sed sustine ut quiddam geram: quod quibus fatum forsitan putes querere: non tamen in promptu mihi est quid respondeam si a me querat. Dicis quod quando mortuus est: dedit quod non debebat. Sed nemo negabit illud melius fecisse quando illud ad exemplum taliter dedit: et magis hoc placere deo quam si non hoc fecisset: aut dicet cum non debuisset facere quod melius esse et quod magis placere deo intellexit. Quomodo ergo asseremus cum non debuisset deo quod fecit: id est quod melius esse et magis placere deo cognouit: propter tamen cum creatura debeat deo totum quod est: et quod scit et quod potest. **A** Quamuis creatura nihil habeat a se: quando tamen illi deus concedit aliquid licite facere et non facere: dat illi ita suum esse utrumque: ut licet alter sit melius: neutrum tamen exigatur determinate: sed siue faciat quod melius est siue alterum: debere facere dicat quod facit. Et si facit quod melius est: promittit habere: quia sponte dat quod suum est.

Cur deus homo.

Nam cum virginitas melior sit coniugio: neutrum tamē ab homine determinate extigit: sed et coniugio utri: et virginitatē seruare mauult: quod facit: debere facere dicitur. Nemo enim virginatē sine coniugio dicit eligi non debere: sed dicitur quod quod mauult homo ante quā aliquid horū statuatur: hoc facere debet: et si virginitatē seruat pro spontaneo munere quod offert deo: premissi expectat. Cum ergo creaturam dicit deo debere quod melius scit et potest: si intelligis ex debito: et non subaudis si deus iubet: non est semper verum. Si quidem ut dixi non debet homo virginitatem ex debito: sed si mauult debet uti coniugio. Quod si te mouet verbum quod est debere: nec potes illud intelligere sine aliquo debito: scito quod si potest posse et non posse: et necessitatē aliquando dicit: non quia sunt in rebus ubi dicunt: sed quoniam sunt in alio: ita et debere. Quippe cum dicitur debere pauperes a diuitibus elemosinam accipere: non est aliud quod diuites debere pauperibus elemosinam impendere: hoc namque debetur non est exigendum a pauperibus: sed a diuite. De quo dicitur omnibus debere posse: non quia ille in hoc aliquo modo sit debitor: sed quoniam omnia debent illi subesse: et debere facere quod vult: quoniam quod vult debet esse. Ita quando vult aliqua creatura facere quod suū est: facere et non facere dicitur debere facere: quia quod ipsa vult debet esse. Dominus itaque Iesus cum moriturus esset diximus sustinere voluit: quoniam suum erat et pati et non pati: debuit facere quod fecit: quia quod voluit fieri debuit: et non debuit facere: quia non ex debito. Nam quoniam ipse id est deus et homo: secundum humanam quidem naturam ex qua fuit homo: sic accepit a diuina natura que alia est ab humana esse suum quicquid habebat: ut nihil deberet dare nisi quod volebat: secundum personam vero sic a seipso habebat quod habebat: et sic perfecte sibi sufficiens

erat: ut nec alij quicquam retribuere deberet: nec ut sibi retribuatur dare indigeret. B Aperte nunc video: quia nulla ratione seipsum mortali ex debito sicut ratio mea videbat monstrare dedit ad honorem dei: et tamē facere debuit quod fecit. A Idenon utique ille totus est trinitatis: quare quoniam idem ipse est deus filius dei: ad honorem suū seipsum sibi sicut patri et spiritui sancto obtulit: id est humanitatem suam diuinitati sue que una eademque trium personarum est. Et tamen in eadem ipsa veritate manentes a pertius loquamur quod volumus: dicamus sicut vult habere: quia filius sponte seipsum patri obtulit: hoc namque modo apertissime dicitur: quod et in una persona totus deus cui secundum hominem se obtulit: intelligitur: et per nomen patris et filij inmensa quedam in cordibus audientium: cum patres filius hoc modo postulare pro nobis dicitur: pietas sentit. B Hoc libentissime accipio.

Quanta ratione de morte eius sequatur humana saluatio:

La. XIX

Attueamur nunc put possumus et quanta inde ratione sequatur humana saluatio. B Ad hoc tendit cor meum. Iam quis mihi videar intelligere: ipsam tamen rationis confectionem a te volo fieri. A Quantum autem sit quod filius sponte dedit non est opus exponere. B Sufficere patet. A Eius autem qui tantum donum sponte dat deo: sine retributione debere esse non indicabis. B Immo necesse est video ut pater filio retribuatur: alioquin aut iniustus est vide res si nolleret: aut impotens si non posset: quod aliena sunt a deo. A Qui retribuit aliquid: aut dat quod ille non habet: aut dimittit quod ab illo potest extigi. Prius autem quod tantam rem filius faceret: omnia que patris erant: sua erant: nec vnquam debuit quod illi dimitti possit. Quid ergo retribuere

Beati Anselmi Liber. II.

nullius rei egent : et cui non est qđ dari aut dimitti possit? **B** Ex vna parte video retribuendi necessitatē et ex altera impossibilitatē: qđ et neces se ē deū reddere qđ debet: et nō ē qđ reddat. **A** Si tanta et taz debita merces: nec illi nec alij reddat: inua nū fili? rē tantā fecisse videbit. **B** Hoc nefas ē estimare. **A** Necesse ē ergo vt alicui alij reddat qđ illi nō potest. **B** Inenitabiliter seq tur. **A** Si voluerit filius qđ sibi debetur alij dare: poterit ne pater ture illū prohibere: aut illi cui dabit negare? **B** Immo et iustū et ne cessariū intelligo: vt cui voluerit da re filius a patre reddat: quia et filio qđ suū ē dare licet: et pater qđ debet si nisi alij reddere potest. **A** Qui bus puenientius fructū et retributio nez sue mortis attribuet qđ illis pro pter quos saluādos (sicut ratio veritatis nos docuit) hominem se fecit: et quibus vt dixim? moriendo exēplū moriendi ppter iusticiā dedit? Fru stra qđpe imitatores ei? erūt: si me riti eius picipes non erūt. Aut qđ iu sti? faciet heredes debiti quo tpe nō eger: et exundantie sue plenitudinis qđ parētes suos et fratres quos aspi cit tot et tātis debitis obligatos: ege state tabescere in pundo miseriarū: vt eis dimittat qđ p peccatis debet et de qđ quo ppē peccata carent? **B** Nihil rationabilius: nihil dulci? ni hil desiderabilius mūdus audire po test. Ego qđ ē tāta fiduciā ex hoc cō cipio vt iaz dicere nō possim quanto gaudio exultet cor meū. Aldef enim mihi qđ nulluz hoīem reiiciat deus a se sub hoc noīe accedentē. **A** Ita ē si accedat sicut oportet. Quemad modū aut sit ad tante gratie partici pationē accedendū: et quō sub illa vi uendū: nos vbiqđ sacra scriptura do cet que sup solidā xitātē: quā adiu uante deo aliquatenus pspexim? ve lut sup firmū fundamentū fundata est. **B** Vere quicqđ sup fūdamē

tū hoc edificat: sup firmā petrā fun dat. **A** Puto me aliquantuluz iā tue satisfecisse questionī: quis hoc melior me facere plen? possit: et maio res atqđ plures qđ meuz aut mortale ingenū cōphēdere valeat h? rei satj sunt rōes. Palā etiā ē qđ de? vt b fa ceret qđ dixim? nullaten? indigebat: s ita xitas imutabil? exigebat. Licet em hoc qđ hō ille fecit deus dicatur fecisse ppter vnitatē psonē: deus ta mē nō egebat vt de celo descenderet ad vincendū diabolu: neqđ vt p iusti ciā ageret ptra illū ad liberandū ho minē: sed ab hoīe de? exigebat vt dia bolū vinceret: et qđ p peccatū deū of fenderat p iusticiā satisfaceret. Si qđ de? diabolo nec de? aliquid debebat nisi penā: nec hō nisi vicez vt ab illo vict? illū reuiceret: s qđ ab illo ex lgebat: s deo debebat nō diabolo.

Q magna et qđ iusta sit mise ricordia dei: **Ca. XX.**

Misericiā xō dei qđ tibi pe m rre videbat cū iusticiā dei et pctm homis pnderabam? taz magnā tanqđ p cordē inuenim? iusti cie: vt nec maior nec iustior cogitari possit. Nampe quid misericordius intelligi valet: qđ cum peccatori tor mētis eternis damnato: et vñ se redi mat nō habēt: deus pater dicat: Acci pe vnigenitū meū et da p te. Et tpe fi li? Tolle me et redime te? Quasi ei hoc dicūt qñ nos ad christianā fidez vocāt et trahūt. Quid etiā iusti? qđ vt ille cui dat pclū mai? oī debito: si dbito dat affectu dimittat oē dbitū?

Q impossibile sit diaboluz recōciliari: **Ca. XXI.**

Diaboli xō recōciliationē de d qđ quesuisti: impossibile intelli ges si diligēter hñanā cōside res. Sic em hō nō potuit recōciliari nisi p hoīem deū qđ mori posset: p cuius iusticiā deo restitueret qđ p pec catū hoīs p diderat: ita angelī dāna ti nō pnt saluari nisi p angelū deū: qđ

De incarna. verbi: Prefatio.

mori possit: et quod per iusticiam suam deo re-
paret quod aliorum peccata abstulerit. Et sic
homo per alium hominem quod si esset eiusdem generis
quoniam eiusdem esset nature si debuit rele-
uari: ita nullus angelus per alium angelum sal-
uari debet: quoniam omnes sunt unius natu-
re: quoniam non sunt eiusdem generis sicut ho-
mines. Ita enim sic sunt omnes angeli de
vno angelo quod eademmodum omnes homines
de vno homine. Hoc quod remouet eorum
restauracionem: quod sicut ceciderunt nul-
lo alio nocente ut caderent: ita nullo
alio adiunxerat resurgere debet: quod est
illis impossibile. Alii enim in dignitate
quam habituri erant non possunt restitui:
quoniam sine alieno auxilio per preces suam
quas acceperant steterunt in vitam si
non peccassent. Quapropter si quis opi-
nat saluatoris nostri redemptionem vsus
quod ad illos aliqui debere extendi: rationa-
biliter quincit: quod irrationabiliter decipi-
tur. Quod non dico quod peccatum mortis eius
omnibus hominibus et angelis peris sua ma-
gnitudine non preualeat: sed quoniam peritorum
angelorum relevationi immutabilis ratio
repugnat. **B**onabilia et quibus
nihil contradicere possit quod dicitis omnia mihi
videtur: et per unum quod istis quam propositum
solutionem: quod quod in nouo veteri
quod testamento pertinet perbatum intelligo.

Qui in his quod dicta sunt veritas
veteris et noui testamenti per-
bata sit: **La. XXII**

Am enim sic perbes deum fieri ho-
minem ex necessitate ut etiam si re-
moueretur paucis quod de libris nostris
posuisti: ut quod de tribus personis dei: et
de adam tetigisti: non solum iudeis: sed et
paganis sola ratione satisfacias: et ideo
ipse deus homo nouum condatur testamentum
et veteris approbet. sic ipsum veracem esse ne-
cesse est profiteri: ita nihil quod in illis conti-
netur verum esse potest aliquis diffiteri. **A** Si
quod diximus quod corrigendum sit: non renuo-
correctionem si rationabiliter fit. Si autem te-
stimonio veritatis roboratur quod nos ra-
tionabiliter innuimus existimamus: deo
non nobis attribuire debemus: qui est

benedictus in secula: Amen.

**Beati Anselmi liber secundus:
Cur deus homo: explicat.**

Eiusem beati Anselmi Ar-
chiepi Cantuariensis: in librum
sive epistolam ad urbanum papam
de fide: quod de incarnatione
verbi contra iudeos inueni-
mus prenotatum: prefatio.

Auis post apostolos sancti
pres et doctores nostri multi
tot et tanta dei fidei nostre
ratione dicant ad prefatum dei
pietatem et fragendam duriciam

infidelium: et ad pascendum eos quod iam cor-
de fide mudato eiusdem fidei ratione (quam
post eius certitudinem debemus curare)
delectat: ut nec nostris nec futuris
poribus vllis illis parum in veritatis
platione speremus: nullum tamen reprehenden-
dum arbitror: si fide stabilitur in rationis
eius indagare se voluerit exercere. Ita et
illi (quia breues dies hominis sunt) non
omnia que possent: si diutius vixerent di-
cere potuerunt: et veritatem ratione tam ampla:
tam profunda est: ut a mortalibus nequeat
exauriri: et dominus in ecclesia sua cum quod se esse
vsus ad consumationem seculi permittit:
gracie sue dona non desunt impertiri. Et ut
alia taceam quibus sacra pagina nos ad
inuestigandam rationem iuvat: ubi dicit:
Ipsi crediderunt non intelligunt: apte
monet intentionem ad intellectum exten-
dere: cum docet aliter ad illum debeamus
perficere. Denique quoniam inter fidem et spe-
ciem: intellectum quem in hac vita capimus:
esse medium intelligo: quanto aliquis ad il-
lum perficitur: tanto eum propinquius speciei (ad
quam omnes anhelamus) existit. Itaque igitur
ego consideratione licet sum homo pue-
nimus scire confortatur: ad eorum quod credimus
rationem intuendam quantum supra gratia mihi
dare dignatur: aliquis conor assurgere:
et cum aliquod quod prius non videbam repleo:
id aliquis libere aperto: quatenus quod secu-
re tenere debeam: alieno disceam iudicio.
Quapropter mihi pater et dominus: christe!

Job. 14.

Esa. 7.

Beati Anselmi Liber

nis obis cū reuerētia amande: et cū
amore reuerēde papa vrbane: quem
dei puidētia in sua ecclia sumū pōti-
fuit pontificē: qm̄ nulli recti possuz:
vestre sanctitatē p̄sento aspectui sub-
diti opusculuz: vt eius aucte que ibi
suscipienda sunt approbentur: et que
corrigenda sunt emendent.

Explicit prefatio.

Capitulorū libri seu ep̄le d
fide vel de incarnatione ver-
bi bti Anselmi annotatio.

Ca. i De hūili subiectione auctoris er-
ga sumū pōtificē vrbani: et
cur hūc librum sine eplam fa-
cere attēptauerit.

¶ De cū sacre fidei q̄stiones dis-
putamur aut rimamur: nō q̄-
libet dialectici s̄ in scripturis
sacris experti suscipi humi-
liter debeāt.

¶ De nō sint tres dī q̄q̄ tres res
psonales: vna tñ res eēntial.

¶ Tres psonas eē incarnatas fi-
lio incarnato ipossibile ē: fi-
lio tñ amplius puenit incarna-
ri q̄ p̄l et spūs sancto.

¶ De in christo nō dicantur due
psone eē sicut due nature as-
sumpte.

¶ De pater: filius: spūs sanctus nō
sint tres res septe: naturalī
probat̄ exemplo.

¶ Originē psonarū i diuinis: alio
naturali exemplo pbat.

¶ De eternitate cui p̄ncipiū cōpat.
Bti Anselmi archiep̄i Can-
tuariensis liber siue eplā ad
vrbani papā de fide seu de
incarnatione verbi p̄tra iude-
os: feliciter incipit.

De hūili subiectione aucto-
ris erga sumū pontificē vr-
bani: et cur hūc librum siue
eplam facere attēptauerit:

Ca. I.

Dm̄ino

et p̄l vniūse ecclie in
terra pegrinātis: sū-
mo pōtifici vrbano:
fr̄ anselm⁹ vita pcc-
cator: habitu mona-

chus: siue subēte siue pmittēte deo cā-
tuarie metropolis vocat⁹ ep̄s: debi-
tā sbectionē cū hūili fultio et deuo-
tis orōnib⁹. Qm̄ diuina puidētia ve-
strā elegit sanctitatē cui vitā et fidei
christianā custodiendā et eccliaz suā
regēdā cōmitteret: ad nullū aliū re-
cti⁹ refert si qd̄ s̄ catholicā fidē orit⁹
in ecclia: vt ei⁹ auctate corrigat: nec
vlli alij tuti⁹ si qd̄ s̄ errorē rīdet: oñ
dīf: vt ei⁹ prudētia examinet. Qua-
propter sicut nulli digni⁹ possū: ita
nulli libēti⁹ p̄sentē eplāz quā vestre
destino sapiē: q̄ten⁹ si qd̄ in ea corri-
gendū ē: vestra celsura castiget: et qd̄
regulā v̄itatis tenet: v̄ra aucte robo-
ret. Cū adhuc in becci monasterio es-
sem abbas: p̄supra ē a qdā clerico in
frācia talis assertio: Si in deo inquit
tres psonē sūt vna tñ res: et nō sunt
tres res vna q̄q̄ p se separatim sūt tres
āgeli aut tres aīe: ita tñ vt potētia et
volūtatē oīno sint idē: q̄ p̄l et spūs s̄c-
tus cū filio ē incarnat⁹. Qd̄ cū ad
me platū eēt: incepti s̄ hūc errorē q̄n-
dā eplam. Quā pte qdā edita p̄fice-
re p̄tēpsi: credēs nō ea op̄eē: qm̄ et il-
le s̄ quē fiebat: in p̄cilio a venerabi-
li remensi archiep̄o Beinaldo colle-
cto: errorē suū adinrauerat: et null⁹
videbat qd̄ cū errare ignoraret. Par-
tē tñ illā quā fecerā: qdā fratres me
nesciēte trāscēserunt: atq̄ alijs legē-
dā tradiderūt. Qd̄ lectico dico vt si
in alicuius man⁹ ps illa v̄nerit q̄q̄
ibi nihil falsū sit: tñ tāq̄ im̄ p̄fecta et
nō exquisita relinquat: et hīc qd̄ ibi
incepti diligenti⁹ inceptū et p̄fectū re-
quirat. Postq̄ em̄ in anglia ad epi-
scopatus nescio q̄ dei dispositione ca-
pt⁹ et retent⁹ sū: audini p̄fate nouita-
tis auctore in sua p̄fuerantē inia: dū

De incarnatione verbi.

cere se si ob aliud abiurasse: qd dice-
bat: nisi qz a poplo interfici timebat.
Hac igit ea qd a fratres p cibis suis
me coegerunt vt soluerē qstionē q ipse
sic irriterat: vt nullo mō se expediri
ab ea posse credērēt: nisi aut d icarna-
tiōe dei pīs et spū scti: aut d eoz mī-
titudine se ipediret. Ad rogo ne qd
putet pūphisse me: qsi fortitudinē fū-
dei christiāe mee existimē idigere de-
fensiois auxilio. Quippe si ego pte-
ptibilis hominū tot sanctis et sapiē-
tibz vbiqz existētibz ad pfirmādū fū-
dei christiāe firmamentū: qsi mea i-
digeat defēsiōe: aliqd scribere tēpta-
rē: pūptor vtiqz iudicari et deriden-
dus possem videri. Si em̄ me vide-
rēt homines aliq onustū parillis et fu-
nibus et alijs rebz qbz nutria ligari
et solidari solēt: elaborare circa mōte
olympū ad pfirmādū eū ne alicui
ipulsi nutaret aut subūteret: mirū si
se a risu et de risu ptererēt: qto magis
cū lapsi q abscisus ē de mōte sine ma-
nibus: et percussit et cōminuit statuā
quā vidit in somno nabuchodonō-
sor: iā factz ē mons magnz et impleue-
rit vniūsqz terrā si eū meis rōnibus
fulcre: et qsi nutantē stabilire nitat:
tot et sancti et sapiētes q p ei: et na fir-
mitate se stabilitos eē gaudēt: indigē-
nari mihi pnt et hūputare: nō studio-
se granitati s iactabū de leuitati. Si
qd qd firmitate fidei nrē i hac eplā
disputauero: nō ē ad pfirmādā illā:
s ad fratbz pūptū p cibz satisfaciē-
dū. S; si ille q pfaraz ptulit sniam
deo corrigēte ad xitātē redijt: nulla-
tenz putet me i hac eplā se loq: qz
iā nō ē qd fuit. Si em̄ fuit aliq tene-
bre: nūc aut lux in dño: nō sūt arguē-
de tenebre q iā nō sūt: s lux approbā-
da que lucet. Verūtn siue adhuc ad
lucē redierit siue nō: qm̄ sentio labo-
rare plures in eadē qstioe: etiā si fi-
des in illis sup et rōnē: que illis fidel-
videt repugnare: nō mihi videt sup-
flūū repugnantia istam dissoluere.
Et cū sacre fidei qstioes dis-
putamz aut rimamur: nō q-

libet dialectici s; in scpturis
sacris expti suscipi hūiliter
debeat: **Ca. II.**

Ed pū qd de qstioe differā:
aliqd pmittā ad cōpescēdā eo-
rū pūptioes q nefāda temeritate au-
dēt disputare et aliqd eoz que fides
christiana pfitet: qm̄ id intellectu ca-
pere nequeūt: et potē insipitē super-
bia iudicāt nullatenz posse eē qd ne-
queūt itelligere: qz hūili sapia fateāt
eē mltā posse q ipi si valeāt cōphēde-
re. Nullz ppe christianus dz dispu-
tare qm̄ qd catholica ecclesia cor de
credit et ore pfitet si sit: s; sp eā dē fidē
indubitāter tenēdo amādo: et fm̄ il-
lā vlnēdo: hūiliter qstū pter querere ra-
tionē quō sit. Si pōt itelligere: deo
grās agat: si nō pōt: nō imitat cor:
nua ad vtilā dū: s; s; murtat caput ad
venerādū. Citi em̄ pōt in se pfidēs
hūana sapia impingēdo cornua sibi
enellere: qz initedo petrā hāc enelle-
re. Solēt em̄ qdā eiz cepint qsi cor:
nua pfidētis sibi scē pducere: nesciē-
tes qd si qd estimat se scire aliqd nō-
dū cognūt quēdamodū oporteat eū
scire: anqz habeant p soliditatē fidē et
alas spirituales i altissimas d fide q sti-
ones pūptose affurgere. An sit vt
dñ ad illā q pū fidei scalā erigūt (si-
cut scptū ē: Nisi crediderit nō itelli-
getis) ppostere p p intellectū: conā-
tur a scēdere in mltimodos errozes:
p intellectū defectū cogant descēde-
re. Palā nā qz ē qz illi non hnt fidel-
firmitatē: q qm̄ qz credūt: itellige-
re nō pnt: disputāt et eūsdē fidei a s-
ctis pūbz pfirmatā xitātē: velut si
vespūtilioes et noctue nō nisi in nocte
celū vidētes d meridiāis solis radijs
disceptēt et ad las solē ipm̄ irreūbera-
to visu itūctes. Pū qz fide mūdā-
dū ē cor: sic dz de deo: Fide mūdās
cor da eoz: et p p pceptoz dñi custo-
diā illū inādi sūt ocli: Quia pceptuz
dñi lucidū illuminās oculos. Et p p
hūilē obedientia testimonioz dei
debemz fieri puuli vt discamz sapiaz

Da. 2.

Esa. 7

Ep. 5.

Act. 15.

Ps. 18.

Beati Anselmi Liber

Ps. 118. quā dat testimoniū dñi fideles: sapias
pñs pñlis. **Et dñs:** Cōfiteor tibi
matth. 11 dñe pater celi ⁊ terre: qz abscondisti b
a sapiētib⁹ ⁊ prudētib⁹ ⁊ reuelasti ea
pñlis. **Pr⁹** i qz ea q carnīs sūt post
ponētes: fm spūitū vinam⁹: qz pñ
da fidei dñudicāda discutiā. **Itā** q
1. Cor. 2 fm carnē vīuit: carnalis siue aīalis ē:
de q dñ: **Itā** hō nō pceptit ea q sūt
spūs dei. **Qui** vero spū facta carnis
mortificat spūalis effici: de q legī:
Ibidem. **Qz** spūal oīa iudicat: ⁊ ipē a nemīe
iudicat. **Ex** em ē qz qnto opulēt⁹
nutrimur in sacra septura ex his que
p obediētā pascūt: tāto sūtill⁹ pue/
bimur ad ea que p intellectū faciāt:
Ps. 118. Frustra qppe conat dicere: Sup oēs
docētēs me intellexi: q pferre nō au/
Ibidem. der: **Qz** testīonia tua meditatio mea
est. **Et** mēdaciter pñnciat: Sup se/
Et. 5. nes itelleri: cui nō ē familiare qd se/
quit: **Quia** mādata tua qñui. **Alui**
rū hoc ipm qd dico: **Qui** nō credi/
derit nō itelliget. **Itā** q nō credide/
rit nō expicet: ⁊ q exp⁹ nō fuerit non
itelliget. **Itā** qntū rei auditus supat
expletia: tñ vñcit audiētis cogni/
tionē expiēt⁹ scia. **Et** si solū ad itelli/
gēdū altiora phibet mēs ascēdere si
ne fide ⁊ mādatoꝝ dei obediētia: sz
etiā aliqñ dar⁹ intellect⁹ strahit: ⁊
fides ipa sūuertit neglecta bona cō/
Roma. 1. sciētia. **Sit** em de qbusdā Apłs: Cū
cognouissent deū: nō sic deū glorifi/
cauerūt: aut grās egerūt: s enauerūt
in cogitatioib⁹ suis ⁊ obscuratū ē in/
supiēs cor eoz. **Et** cuz pāperet timo/
1. Tio. 1. theo militare militiā bonā: ait: **Hñs**
fidē ⁊ pñciam bonā: quā qdā repellē
tes circa fidē naufragauerūt. **Nemo**
q se temere imergat i cōdēsa difficil/
limaz qñtionuz nisi pñs in soliditate
fidel: qñsita moꝝ ⁊ sapiētie grauita/
te: ne p multiplicia sophismatū diuer/
tacula i cauta lenitate discurret: aliq
tenaci illaqueet falsitate. **Cū** q oēs
vt cautissime ad sacre pagine qñtio/
nes accēdāt: sūt cōmonēdi illi vtiqz
nostri tpis dialectici: imo dialectice

heretici: qquidē si nisi statū voc⁹ pu/
tāt eē vñs sales sūstātiās: ⁊ q colorē
nō aliud queūt itelligere q corpus:
nec sapientia hoīs aliud q aīaz: p/
sus a spūalū qñtionū disputatōe sūt
erūlladi. **In** eoz qppe aīab⁹ dñ q ⁊
pñceps ⁊ iudex oīm debet eē q sūt in
hoīe: sic ē imaginatiōib⁹ corpālib⁹
obuoluta vt ex eis se nō possit euol/
uere: nec ab spīs ea q sola ⁊ pura ipa
cōtemplari debet: valeat discernere.
Qui em nōdū itelligit quō plures
hoīes in specie sūt vñs hō: qñtū in illa
secretissima ⁊ altissima nāfa cōphē/
det quō plures pñone qz singla qz
ē pfect⁹ de⁹ sint vñs de⁹. **Et** cui⁹ mēs
obscurata ē ad discernēdū inē equū
suū ⁊ colorē ei⁹: qñter discernet iter
vñs deū ⁊ plures relatiōes ei⁹. **Veni**
qz q nō pōt itelligere aliqd eē homi/
nē nisi indiuiduū: nullaten⁹ itelliget
hoīem nisi hūanā pñonā. **Qis** em i/
diuidu⁹ hō: pñona ē. **Quō** q iste itel/
liget hoīem assūptū eē a xbo nō pñ/
nā: id ē aliā naturā nō aliā pñonā eē
assūptā: **Hec** dixi: ne qñs aīq sit ido/
ne⁹: altissimas d fide qñtiōes pñumat
discutere: aut si pñupserit: nulla diffi/
cultas aut ipossibilitas itelligendi
valeat illū a xitate cui p fidē adhe/
sit excutere. **Iam** veniendū est ad id
ppter qd incepimus.

Qz nō sint tres dij qñ tres
res pñonales: vna tamē res
essentialis: **La. III.**

Sic sic andio ille q tres pñ/
nas dñ asserere: esse velut tres
angelos aut tres aīas. **Idagani** defē/
dūt legē suā: iudet defēdūt legē suā:
q ⁊ nos christiani debem⁹ defendere
fidē nostrā. **Audiam⁹** quō iste chr/
stian⁹ defendat fidē suā. **Si** inquit
tres pñone sūt vna tñ res ⁊ si sūt tres
res: vnaqz p se sepatim sic tres āge/
li aut tres aīe: ita tñ vt vltimate ⁊ po/
tētia oīno sint idēz: q p ⁊ spū sanct⁹
cū filio incarnat⁹ ē. **Videte** qd dicat
iste hō: quō defēdat iste xpian⁹ fidez

De incarnatione verbi.

suā. Certe aut vult p̄fiteri tres deos
aut nō intelligit qd dicit. Sed si tres
deos p̄fiter: nō est christian⁹. Si au
tē affirmat quod nō intelligit: nō illi
credēdū est. Huic hoī nō est rāden/
dū ante sacre scēpturē: qz aut ei non
credit: aut eā puerlo sensu interp̄tat.
Quid em̄ aptius dicit scēptura sacra:
q̄ q̄ deus vn⁹ ⁊ sol⁹ est? Rōne igit
q̄ se defendere nitit̄: ei⁹ error demon/
strand⁹ est. Et aut̄ facili⁹ ⁊ breui⁹ h̄
faciā: loquar tātū de p̄re ⁊ filio: qm̄
he due p̄sone suis p̄p̄ijs vocib⁹: alie
ab inuicē apte designant̄. Hā nomē
spū s̄c̄i nō ē alienū a patre ⁊ filio:
qz vterq̄ est ⁊ spūs ⁊ sanct⁹. Q̄ aut̄
in p̄re ⁊ filio de vnitate subst̄tie v̄l
pluralitate p̄sonaz inueniemus: h̄ in
tribus absq̄ dubio cognoscim⁹. Di/
cat ḡ: Si due p̄sone pater ⁊ fili⁹ non
sūt due res: quicram⁹ prim⁹ qd ve/
lit hic dicere duas res. Hā vnā quā,
qz p̄sonā credim⁹ esse hoc qd cōe est
ambob⁹: ⁊ esse h̄ quod p̄p̄i⁹ ē sibi.
P̄sona em̄ patris ⁊ de⁹ ē quod cō/
mune est illi cū filio: ⁊ pater est quod
ei⁹ p̄p̄iū est. Sitr̄ p̄sona filij ⁊ de⁹ ē
quod cōe est illi cū patre: ⁊ fili⁹ ē qd
nō nisi de hac sola persona dicif. In
his igit̄ duab⁹ personis vnū est cōe:
id est de⁹: ⁊ duo p̄p̄ia quē sūt pater
⁊ fili⁹. Quēq̄ em̄ illis sūt cōia: vt
oīp̄orēs: etern⁹: i h̄ solo cōi intelligū/
tur. Et que sūt singulis p̄p̄ia: vt est
patri genitor⁹ vel gignēs: ⁊ filio ver/
bū vel genitus: his duob⁹ noīb⁹ pa/
tris scz ⁊ filij significānt̄. Cū igit̄ dic̄
has duas p̄sonas eē duas res: quero
qd dicat ibi eē duas res: an id qd cō/
mune ē illis: an ea q̄ p̄p̄ia sūt singu/
la singulis? Sed si duas res esse dicif
dūo p̄p̄ia: id est patrē ⁊ filiū: vt tñ
id quod cōe est nō sit plures res sed
vnā ⁊ sola res: sup̄flue hoc dicat: qd
nemo christian⁹ p̄fiter̄ patrē ⁊ filiū
s̄m̄ hec duo p̄p̄ia vnā rē esse: s̄ dñ/
as. Solemus em̄ vsu dicere rez: quic
quid aliquo modo dicim⁹ esse aliqd:
Qui aut̄ dicif d̄ deo patrē aut filiū:

aliquid de eo dicif. Et omēs sciunt in
deo patrē nō esse filiū: ⁊ filiū nō eē
patrē: Quis in vno homine pater sit
filius: ⁊ fili⁹ sit pater: si idem homo ē
pater ⁊ filius. Qd ideo fit: qz i deo
dicūtur oppositē: i vno vero homīe
nō ad inuicē: s̄ ad aliū filiū p̄r: ⁊ ad
aliū patrē filiū dicif. Hoc ḡ mō ni/
hil phibet dicere duas p̄sonas p̄rem
⁊ filiū esse duas res: si tñ intelligat̄
cuiusmodi sint res. Non em̄ sic sunt
pater ⁊ fili⁹ due res vt in his duab⁹
rebus intelligat̄ eoz subst̄tia: s̄ eo/
rū relatōes: Quis ille per ea que sub/
iungit: apte oñdat se nō intelligere h̄
mō duas p̄sonas esse duas res. Hāz
cū dicif: si tres p̄sone sint vna tñ res:
⁊ nō tres res: subiūgit: per se separa/
tim. Quippe talē videt̄ p̄ronunciare
separationē que phibeat eē simul in
eodē homīe patrē ⁊ filiū. P̄er hāc
nā qz solā putat se posse liberare pa/
trē a cōione i carnatiōis cū filio. Hā
per illā separationē q̄ aliud est esse pa/
trem ⁊ aliud esse filiū: qm̄ alle sūt
ab inuicēz paternitas ⁊ filiatio: si cre/
dit vnū ⁊ solum esse deum qui ē pa/
ter ⁊ fili⁹: nō videt patrē ⁊ filiū pos/
se separari qm̄ sint in eodē hoīe sūt.
Aut ḡ aliā separationē personaz pa/
tris ⁊ filij loquitur q̄ illā qua s̄m̄ p̄/
p̄ia alij sunt ab inuicē pater ⁊ fili⁹:
quia per hanc nō intelligit incarna/
tionē alienā eē a patre: imo si simul
sunt pater ⁊ filius: op̄inatur cōsequi
patrē esse participē i carnatiōis euz
filio. Aut si illā dicif: frustra laborat:
sicut iam dixi: quia christiana fides h̄
modo intelligit patrem ⁊ filiū eē du/
as res. Sed cū ait: Sicut sūt tres an/
geli aut tres anime: aperte monstrat
se non de pluralitate vel separatione
illa loq̄ q̄ illis est personis s̄m̄ p̄p̄ia.
Mempe de nulla vna eadēq̄ nume/
ro re duo angeli dicunt̄: aut due ani/
me: nec vnū aliquid numero de du/
obus angelis dicif aut de duab⁹ ani/
mabus: sicut patrem ⁊ filiū dicimus
de deo vno numero ⁊ vnum numero

Beati Anselmi Liber

deū de patre et filio. Credimus enī et dicim⁹: q̄ deus est pater et de⁹ ē fili⁹: et puerissim⁹ pater est de⁹ et fili⁹ ē deus: et tñ nec credim⁹ nec dicim⁹ plures esse deos: sed ita vnū ē de⁹ numero sicut naturā: Quis pater et fili⁹ non sint vnus sed duo. Angelū enī et animā fm substantiā dicimus: nō fm relationē. Itā licet āgeli nomē ab officio dictū sit: q̄ angel⁹ nūc⁹ dicitur: tñ sicut aīa p specie substantie accipit: ita et angelus. Quod ipse intelligere se mōstrat: cū piter dicit: sicut sūt tres āgeli aut tres aīe. Talē nāq̄ signat pluralitatē et separationē: qualē habēt plures angeli aut aīe: id est qualē habēt plures substantie. Qd adhuc aperte monstrare videtur: cū subdit: Ita tamē vt voluntate et p̄tate oīno sint idem. Sic enī intelligit voluntatē et p̄tātē in illis plurib⁹ rebus quemadmodū in plurib⁹ angelis aut aīab⁹. Quod intelligi nō potest si ille plures res putant fm p̄prietates personarū ēē: nō fm hoc qd cōter dicūt. Nullaten⁹ nāq̄ patris et filij fm ipsas p̄prietates: id est fm paternitatē et filiationē vlla volūtas aut potentia est: sed fm diuinitatis substantiā q̄ cōis est illis. Quare si dicit tres personas esse tres res fm ipsa p̄p̄ia: palā est q̄ sup̄flue hoc dicat: q̄ etiā inconueniēter addat: sicut sunt tres angeli aut tres aīe: ac si dicat: eadē personas duas esse res fm h̄ qd cōe est illis: id est fm q̄ singula quēq̄ et plures simul vnus p̄fectus de⁹ est. Prīmū quero an sit christian⁹. Rñdebit vt estimo hic se esse: q̄ credit vnū ēē deū: et ipm ēē tres personas: id est patre et filiū et spiritū sanctū: et filij personā solam incarnatā: aliq̄s tamē duabus coopantib⁹. Qui aut ita credit: affirmat cū nō ēē christianū qui aliquid vult asserere p̄tra aliquid horū. Si q̄ iste ita credit: negat euz ēē christianū qui p̄tra hoc disputat. Arriū autē hanc fidē subvertere ipse nitat videamus. Euz igit dicit: vt de duabus personis dicā sic incepti: qd de trī-

bus itelligat: Cū inq̄ dicit: Si due persone sunt vna res et non due sic: sūt duo angeli aut due aīe: consequi: patre q̄ esse incarnatū si filius est incarnatus: puto quia sic rationat secum. Si vna et eadē numero res deus est: et ipsa eadē est pater: est et filius: cum filius sit incarnatus quō nō et pater est incarnatus? De vna quippe et eadē re non ē vera simul affirmatio et eius negatio: sed de alia re affirmare aliquid et de alia idē ipm negare nihil phibet. Itā enī idē petrus ap̄lus est et non est apostol⁹: Sed si alio nomine idē ipse affirmet ap̄ls: et alio negat: vt petrus est ap̄lus: et simon nō est ap̄lus: non est vtraq̄ vera enunciatio: sed vna hāc falsa. Petrū autē ēē apostolū: et stephanū non ēē apostolū: quoniā alius est petrus et ali⁹ est stephan⁹: possibile est vtrūq̄ ēē. Si q̄ eadē numero et non alia res est pater q̄ filius: non est verum affirmari debere aliqd de filio et negari de patre: aut affirmari debere de patre et filio negari. Quicquid igitur est pater: est et filius: et quod dicitur de filio non debet negari de patre. Est autē incarnatus filius: est ergo incarnatus quoq̄ pater. Sed hec ratio natio si vera est et rata: vera est heresis sabellij. Si enī quicquid dicit de vna persona dicit et de altera: ideo qm vna res due sunt persone: ergo sicut de filio dicitur filius et verbū et genitus: ita hec dicitur de patre. Et quē admodū pater est et pater et genitor et inginitus: sic hec de filio dicenda sunt. At si ita est: non est alius pater q̄ filius: nec fili⁹ ali⁹ a patre. Quare non sunt due persone sed vna persona. Ideo namq̄ dicuntur persone due: quia alij creduntur abinuicem pater et filius: si tamen deus erit pater et filius. Itā semper pater ē aliusculus pater: et filius aliusculus filius: nec vnq̄ pater suimet ipsi⁹ ē pater: et filius suimet ipsius filius est. Sed alius est pater: aliusculus est pater:

De incarnatione verbi.

et similiter alius est filius et alius cuius est filius. Quare si in deo non est alius pater et alius filius: nec filius alius est et alius cuius est filius: false dicitur pater aut filius. Si enim in deo non est alius a patre cuius pater sit: non potest esse pater. Et similiter si non est in eo alius a filio cuius sit filius: non valet esse filius. Quapropter non erit unde ille dicitur quia deus est pater et deus est filius et semper alius est pater: alius est filius. Ad idem ergo quomodo destruat fides nostra finem sensus eius qui putat consequi patrem esse cum filio incarnatum si una et non plures sint res in deo: persone plures. Si enim vera est hec eius consequentia: non solum hoc quod de patre et filio dixi: sed in omnibus tribus personis tanta sequetur confusio: ut quicquid de singulis proprie dicitur: de omnibus dicendum communiter sit. Quamobrem non erit unde pater et filius et spiritus sanctus procedens a patre et filio sint alij ab invicem: sicut ostendi in patre et filio: quare nec ulla erit ibi relatio: que nullatenus ibi est nisi secundum hoc quod alij sunt ab invicem: ergo nec plures erunt persone. Posito namque unam rem esse tres personas: aut illud non sequitur quod dicitur: aut omnia illa simul que dixi consequentur. Similis namque est omnibus vis consequentie. Cur ergo pergit ad incarnationem quasi ipsa sola faciat questionem et non potius dicit: si tres persone sunt una res: non sunt tres persone. Nam non minus ante incarnationem quam post facere hanc questionem potest. Si autem hoc omnino vult asserere: tres scilicet personas finem quod unaqueque deus est: non esse unam rem sed tres res: unam quamque personam sicut sunt tres angeli: apertissimum est quia tres deos constituit. Sed forsitan ipse non dicit: sicut sunt tres anime aut tres angeli: sed ille qui mihi eius mandavit questionem: hanc ex suo

posuit similitudinem: sed solum tres personas affirmat esse tres res sine additamento alicuius similitudinis: Cur ergo fallit aut fallit sub nomine rei: cuius idipsum significet sub nomine dei? Respondeat autem deus esse rem illam negabit in quibus tres personas: immo quam tres fatemur esse personas: aut si hoc non negat: consequens est ut sicut ipse asserit personas tres non unam sed tres esse res: ita quis affirmet easdem personas non unum sed tres esse deos. Que quod impia sint: iudicet christianus. Sed dicet: non cogit quod dico tres res fateri tres deos: quoniam tres ille res simul sunt unum deum: et nos dicimus. Ergo singula queque de tribus illis: id est singula queque persona non est deus sed ex tribus rebus constituitur deus. Pater igitur non est deus: filius non est deus: spiritus sanctus non est deus: quoniam nec de singulis nec de duobus sed solum de tribus simul nominatis dicitur deus: quod falsum est impium. Nam si ita est: non est deus simplex natura sed tribus composita. Sed si simpliciter habet intellectum: et non multiplicitate personarum obstantium: intelligit simpliciter prestare compositionem quantum ad simplicitatem et compositionem attinet: quoniam omne compositum necesse est aut intellectu posse distinguere: aut re ipsa: quod de simpliciter intelligi nequit. Cuius enim partes cogitari non possunt: id in partes nullus intellectus dissolvere potest. Si ergo deus tribus ex rebus compositus est: aut nulla natura simplex est aut aliqua natura est alia que in aliquo est prestantior natura dei: que utraque quod falsa sint non est obscurum. Quod si iste de illis dialecticis modis est: qui nihil esse credunt nisi quod imaginationibus comprehendere possunt: nec putat aliquid esse in quo partes nulle sunt: vel non negabit intelligere se: quia si esset aliquid quod nec actu nec intellectu dissolvi possit: maius esset quod vel intellectu est dissolubile. Itaque si omne compositum saltem cogitatione dissolvi potest: cum dicit deus esse compositum

Beati Anselmi Liber

dicit deo aliqd maius se posse intelli-
gere. Trā sit itaq; ei? intellect? ultra
deū: qđ null? facere potest intellect?.
Sed videam? qđ addat qđ ad incō-
ueniētiā repellendā que videt na-
sci si tres ille psonae sint tres res. Sic
tñ inquit vt vna triū eaz rex sit vo-
lūtas et potestas: hic querēdū ē: an
ille tres res fm hoc qđ separatim abin-
uicē intelligunt: an fm cōmunē vo-
lūtatē et potestatē: an neq; fm illud
solū qđ separatim habēt: neq; fm hoc
qđ cōmune est illis: sed fm vtrūq; si-
mut sint diuine nature. Quippe si fm
illud qđ sūt: separatim habent diuini-
tatē: erunt tres dii: et ijdē intelligi po-
terunt sine voluntate et ptate. Sem-
per enī ppria discrete intelliguntur a
cōibus: et cōia a discretis: Sed diui-
na natura sine volūtatē et ptate nul-
laten? intelligi valet. Qđ si fm vnā
et cōm volūtatē et ptatē sunt: et sin-
gule et bine et tres simul de? qđ ibi fa-
ciūt ille tres discordes res: q nec nisi
p aliud in vnitatē pcordare possunt
deitatis: nec ad pfectionē nec ad an-
xilū aliquod vt de? sit valeant. Itā
si vna sufficit volūtas et ptas ad pfe-
ctionē dei: que sūt ille tres res qbus
indiget de?: aut ad qđ illis eget? Cre-
dimus enī deū nullo idigere: frustra
igit cogitant? ille tres res in deo: Ac
si nec sole tres res: nec sola volūtas
et ptas: s; hec oīa simul pficiūt deū.
Itē dico qz cōposit? est: et ea que nō
sūt p se de? aut dii faciūt deū. Aut si
dicit qz ille tres res ita nomē dei ha-
bent p ptatē et volūtatē sicut hō di-
citur rex p regiā ptatē. Itō ē de? nomē
substātie: sed accidētaliter dicitur il-
le nescio que tres res tres dii: sic tres
hoīes eandē hntes regiā potestatem
tres reges dicuntur. Tres enī homines
vnus rex esse nequeūt. Qđ cum ne-
fandū sit: non est opus dicere. Loder
magnus implend? est si voluero scri-
bere absurditates et impietates q se-
quuntur si verū est: vna dei persona
incarnata: reliquas duas cōsequit eē

incarnatas: quia tres ille persone sūt
vna res fm id quod cōmune de tri-
bus dicit: Aut si sūt tres res separa-
te quemadmodū ille putat ptra quē
ista dixi: quō solus fili? est incarnat?.
Itā g ē q nō debeat qđ eē pmp-
ad disputandū de rebus pfundis: et
maxime de illis in quibus non errat
sine periculo.

**Tres psonas esse incarna-
tas filio incarnato impossi-
bile est: filio tamē ampli? cō-
uenit incarnari q patri et spi-
ritui sancto: La. III.**

Ed forsitan dicit iste mihi: Si
aut putas ista pter psequi ex ne-
cessitate que dicit: sic et sequit
qđ dico: ita necessaria mea videt eō
sequētia. Ergo oñde nō psequi qđ dī-
co: et fatebor ego tecū nullū inconfi-
uens sequi: si sol? fili? est incarnat?:
aut si tres psonae sint vna res. Quod
si ab hac ostēsiōe deficiis: nō soluis: s;
magis ligas questionē cū rēpse meā
phas innūerabilia nasci incōueniē-
tia. Que si neganda sūt: ambo debe-
mus pter pcludere tres psonas non
esse vnā rem: sed sol? fili? est incarna-
tus: aut si sūt vna res: oēs pter eē i-
carnatas. Quidēdū g est in q iste fal-
lit: et quō incarnationē sol? filij nō
sequit tres psonas esse tres res sepa-
tas: aut si sūt vna res tres psonae: oēs
eas eē incarnatas. Vt qđ de? vna
et sola et idiuina et simplex sit natu-
ra et tres psonae: sanctoꝝ patrū et ma-
xime beati Augustini post apostolos
et euāgelistas inexpugnabilis ratio-
nibus disputatū ē. Sed et si quis le-
gere dignabit? duo parua opuscula
mea: monologion scz et psologion: q
ad hec maxime facta sūt: vt quod fi-
de tenem? de diuina natura et ei? p-
sonis pter incarnationē necarijs rōni-
b? sine scripture aucte pbari possit. Si
in q ea aliq; legere voluerit: puto qz
et ibi inueniet de b? qđ nec iprobare
poterit: nec ptenere volet. In quib?

De incarnatione verbi.

si aliquid quod alibi aut non legi: aut quod non memini me legisse: non quasi doce do quod doctores nostri nescierunt: aut corrigendo quod non bene dixerunt: sed dico forsitan quod illi tacuerunt: quod tamen ab eo per dictis non discordet: si illis combeant: posui ad respondendum per fide nostra de eos qui volentes credere quod non intelligunt: derident credentes siue ad adiuvandum religiosum studium eorum quod humiliter querunt intelligere quod firmissime credunt: nequaquam ob hoc me redarguendum existino. Item tamen hac legentibus epistolam labor est iniungere quod di alia scripta: ut non solum non fide: verum etiam evidenter cognoscant ratione tres personas non esse tres deos sed unum solum: nec tamen deo secundum unam personam incarnatione: ex necessitate secundum alias personas: eundem deum incarnari: aliquid hic quod tamen ad repellendum opinionem huius de defensoris: sicut ipse putat nostre fidei sufficere credo subtingam. Aperte dicit aut patrem aut spiritum sanctum cum filio esse incarnatum: aut tres illas personas esse tres res separatas. Quam nimirum separatio non est talis existimat: ut nec pater nec spiritus sanctus sint in filio: nam si due alie persone sunt in filio: et filius in hoc ille quod sunt in hoc. Unde putat consequi: cum tres persone simul sint in eodem hoc: si sunt una res: nullatenus personam filii posse in hoc ipso incarnari sine alijs duobus personis. Personas tamen tres esse non negat: nec filium esse incarnationem. Quam igitur (ut supra monstratum est) si tres persone sunt tres res separate: aut tres deos esse consequi: aut alias: de quibus iam dictum est: absurditates non creberrime ostendit adiuvante uno solo deo. Primum quia etiam si sint tres dii: nihil illi poterit ad defendendum patrem et spiritum sanctum ab incarnatione quod fieri non posse putat sine deorum multitudinem. Denique quod non sint plures dii: sed unus solus: postea patefaciam: quod unus sit unus deus tres persone: non tamen qualibet una incarnata: alias quod incarnationi necesse est: sed potius est impossi-

bile. Divine utique natura est sic semper et ubique esse ut nihil unquam aut alibi sit sine eius presentia. Alioquin nequaquam ubique et semper potes: et quod ubique potes non est et semper: nullatenus est deus. Si enim dicit non ipsam divinam substantiam: sed patrem esse semper et ubique: non tamen negabat patrem illi esse: aut accidentalem aut substantialem. Accidentaliter quidem non est deo patres: quod tamen de substantia si ne accidente aut esse aut intelligi possit: deus sine potestate nec intelligi potest. Si vero deo patres substantiales: aut esse per se essentia: aut et idem quod est tota essentia. Pars autem non est: quod sicut supra dictum est quod partes habeat: aut actu aut intellectu est dissolubile: quod omnino extraneum est a deo: Idem igitur esse dei et patres eius. Sicut itaque patres dei est semper et ubique: ita quicquid est deus ubique et semper est. Ergo cum per dicitur nostre fidei defensor secundum se dicit esse tres deos: monstrare nequit quod sunt separati ea separatione quam putat se patrem et spiritum sanctum ab incarnatione liberare. Hoc igitur illi potest adiuvare multitudo deorum ad defendendum patrem et spiritum sanctum ab incarnatione: quam inveniri non potest in deorum multiplicatione illa distinctio si neque defensione ista fieri posse nequaquam existimat. Quod autem unum solum deus sit et non plures: hinc facile probatur: quod aut deus non est summum bonum: aut sunt plura summa bona: aut non sunt plures dii sed unum solum. Deum vero summum bonum esse nullus negat: quod quicquid aliquid minus est: nullatenus deus est: et quicquid summum bonum non est: minus est aliquo: quod minus est summo bono. Summum certe bonum pluralitate sui non admittit ut plura sunt summa bona. Si enim plura sunt summa bona: paria sunt. Summum ergo bonum est quod sic prestat alijs bonis ut nec par habeat nec prestanti. Summum igitur bonum unum et solum est: non igitur sunt plures dii: sed unus et solum est deus: sic summum bonum est unum et solum: et sic summa substantia vel essentia siue natura que eadem ratione qua summum: nullatenus plu-

Beati Anselmi Liber

raliter posse dici pbatur. Qui vnus sol⁹ de⁹ cū sit tres psonae: p⁹ r fili⁹ et spiritus sanct⁹: non tñ filio incarnato necesse ē alias q³ psonas (sic ille disputator putat) incarnari: s̄ ipossibile. Personas em̄ n̄ negat plures eē: ideo qm̄ alie sunt abinuicē. Si em̄ abinuicē nō eēnt: alie plures n̄ eēnt. S³ vt breui⁹ explicē qd volo r faci⁹ li⁹: loq⁹ tñ sic supra feci de p⁹ r fili⁹ llo: q³ p hos claz erit qd itelligēdū sit d̄ spiritus sancto. Pater g⁹ r filius fm̄ substantiā non sūt plures: nec alij abinuicē: q³ nō sunt due substantie: nec alia substantia patris: alia filij: s̄ vna r eadē substantia sunt p⁹ r fili⁹. Scdm̄ psonā dō sūt plures r alij abinuicē: q³ p⁹ r fili⁹ non sūt vna r eadē psona: s̄ due r alie abinuicē. Dic⁹ g⁹ si fili⁹ incarnat⁹ ē: r fili⁹ nō ē alia s̄ vna r eadē numero res q³ p⁹: g⁹ necesse ē patrē q³ esse incarnatū. Enaz em̄ r eadē numero rē impossibile ē simul esse r nō esse in eodē hoīe incarnatū. Et ego dico. Si filius incarnatus ē: r fili⁹ nō ē vna r eadē numero psona que p⁹ est s̄ alia: nō ideo eē patrē incarnatū necesse ē. Aliā em̄ psonā esse in vno hoīe incarnatā: r aliā simul non esse in eodē hoīe incarnatā: possibile est. Et ille. Si deus filij incarnatus ē: r de⁹ q³ est fili⁹ nō ē ali⁹ s̄ vn⁹ r idē numero de⁹ q³ p⁹ est: pl⁹ tñ (qm̄ diuerse persone sint pater r fili⁹) videt⁹ necesse eē: patrē q³ eē incarnatū cuz filio. p⁹ idēitatez deitatis: s̄ possibile esse ppter diuersitatē psonar⁹ n̄ em̄ eē simul incarnatū. Aldete qd hic dicit: quō claudicat vtroq³ pede in incarnatione filij dei. Itā qui recte suscipit ei⁹ incarnationē: credit eū nō assumpsisse hominē in vnitae nature s̄ in vnitae psonae. Hic aut⁹ somniat hoīes a filio dei magis eē assumptū in nature vnitae q³ in psonae vnitae. Si em̄ hoc nō opinaret⁹: non diceret magis necessarium esse patrē cū filio incarnatū: qm̄ vn⁹ ē de⁹ p⁹ r fili⁹: q³ ē possibile illi

simul non eē incarnatū q³ plures sūt psonae. Atroq³ igit⁹ pedes: id ē i vtraq³ pte claudicat: in incarnatione filij dei qui vna natura est cuz p⁹ r alia psona a p⁹: qd cū q³ existimat eadē incarnationē sic esse fm̄ nature vnitae: vt fili⁹ non possit incarnari sine p⁹: nec intelligit eā sic fm̄ vnitae esse psonae: vt pater nō possit incarnari cuz filio. Quippe de⁹ n̄ sic assūpsit hominē vt natura dei r hoīs sit vna r eadē: s̄ vt psona dei r hoīs vna eadē q³ sit: qd non nisi in vna psona dei eē potest. Diuerfas em̄ personas vnaz eandēq³ personā esse cū vno eodēq³ hoīe nequit intelligi. Itaz si vn⁹ hoīe cuz singulis plurib⁹ psonis vna psona ē: necesse est plures psonas q³ alie sunt a se inuicē esse: vnā eandēq³ psonā: qd non ē possibile. Quapropter ipossibile est deo incarnatio fm̄ vnā quālibet personā: illū fm̄ aliā q³ incarnari psonā. Cur aut⁹ de⁹ magis assūpsit hoīem in vnitae psonae filij: q³ in vnitae alieui⁹ aliar⁹ personar⁹: qm̄ in hac eplā nostrū hoc ppositum non fuit: tñ qm̄ hui⁹ rei mēto se obtulit: aliquā reddēdā rationē existimo. Itēpe si spiritus sanct⁹ incarnatus eēt sicut fili⁹ ē incarnat⁹: eēt spiritus sanct⁹ fili⁹ hoīs. Essent igit⁹ duo filij i trinitate: dei scz fili⁹: dei r fili⁹ hoīs: Itā quedā nasceret⁹ dubietat⁹ p⁹ fusio: cuz de deo filio loqueremur: vterq³ em̄ eēt deus r filius: qm̄ aliter dei: alter hoīs: fieret q³ qm̄ qdam īequalitas diuersar⁹ psonar⁹ fm̄ hoc q³ filij eēnt: q³ oīno eqles esse debēt: cum alter fili⁹ maior: is parētis dignitate excelleret: alter minor: parentis humilitate subesseret. Quāto em̄ maior est natura dei q³ hoīs: tanto dignius est esse fillū dei q³ filij hoīs. Si g⁹ spiritus sanct⁹ nat⁹ esset ex vlt⁹ gine: cuz filius dei haberet excellētiore naturā solā que ex deo est: r spiritus sanct⁹ minorē tñ que esset ex hoīe: alia persona esset maior r alia minor fm̄ dignitatez naturar⁹: qd

De incarnatione verbi.

non cōuenit. Quod si pater in vni-
tate sue persone hoīem assumpsisset:
easde faceret in deo pluralitas filio-
rū inconuenientias: et adhuc aliam:
Nā si esset filius virginis: due perso-
ne in trinitate nomē nepotis assume-
rent: qz et pater nepos esset parentū
virginis et filius ei⁹. Xginis esset ne-
pos: cum ipe tū nihil haberet ex vir-
gine. Quoniā q̄ quālibet paruū in-
conueniēs in deo ē impossibile: nō de-
buit alia psona dei incarnari q̄ fili-
us. Illo em̄ incarnato: nullū sequit̄
inconueniens. Qd̄ em̄ patre minor
dicit̄ filius et spiritus sancto fm̄ huma-
nitatem: non tamen ille due persone
ideo excellunt filio: qz eandē maie-
statem qua maiores sunt humanita-
te filij: habet et filius qua et ipe p̄est
cum illis sue humanitati. Est et aliū
cur magis cōueniat filio incarnatio
q̄ aliij. Qui em̄ erat scāmā dus: ora-
turus erat p̄ humano genere. Et sa-
tis conuenientius suscipit mens hu-
mana filium patri q̄ aliū aliq̄ suppli-
care: Quis hec supplicatio non fiat a
diuinitate: s̄ ab humanitate ad diui-
nitatē. Quaz iccirco filius dei facit:
qz homo p̄ vnitatē persone fili⁹ dei
est. Ampli⁹. Qui hominē erat assū-
pturus: v̄turus erat ad pugnandū
contra diabolū: et ad intercedendū
sicut dixi p̄ hoīe. Qui abo scz diabo-
lus et homo per rapinā se voluerunt
facere similes deo: cum ppria sint vsi
voluntate. Et quia per rapinā volu-
erunt: nō nisi p̄ falsitatē: quoniā nō
nisi iniuste potuerunt. Propria em̄
volūtas angeli siue hominis ē quod
contra voluntatem dei est. Cum em̄
vult aliq̄s q̄ deus velle phibet: nul-
lū habet auctore sue voluntatis nisi
seipm̄: et ideo sua ppria est. Naz q̄
nis homo voluntatē suā aliquando
subdat voluntati alterius hoīs: pro-
pria tamen est si contra deū est: quo-
niā non eā subdit nisi vt aliquid qd̄
vult attingat: et iccirco seipsuz habet
auctore cur eā aliq̄ subdat. Quapro-

pter ppria voluntas ē que nulli aliq̄
est subdita. Solius autē dei est pro-
pria habere volūtatē: id ē que nulli
subdita sit. Quicumq̄ igit̄ ppria vo-
luntate vtit̄ ad similitudinē dei: per
rapinā vtit̄: et deū ppria dignitate
et singulari excellentia priuare quan-
tum in ipso est conuincitur. Si em̄ est
alia aliqua voluntas que nulli sub-
dita sit: non erit voluntas dei omni-
bus p̄lata: nec erit ipa sola cui nulla
alia p̄sit. Nulla igit̄ trīnū psonarū dei
p̄gruētins semetipam extinguit for̄ Phil. 2.
mā serui accipiens ad debellandum
diabolū et intercedendū pro homine
qui p̄ rapinā falsam similitudinē dei
p̄sumpserat q̄ filius: qui splendor
Sap. 7.
lucis eterne et vera patris imago: nō
rapinā arbitratus est esse se equalem Phil. 2.
deo: v̄t per verā eq̄litatē et similitu-
dinē dixit: Ego et pater vnū sumus. Job. 10.
Et: Qui vidit me: videt et patrem. Job. 14.
Nullus nā q̄ iusti⁹ expugnat reuz v̄l
punit aut illi misericordius parcat v̄l
pro intercedit: q̄ cui speciali⁹ iniu-
ria fieri pbat̄: nec aliqd̄ puenienti⁹
opponit falsitati ad expugnandū: aut
apponit ad saluandū q̄ veritas. In
illaz em̄ falsā dei p̄sumentes similitu-
dinē speciali⁹ peccasse vident̄ q̄ vera
dei p̄is similitudo credit̄. Suscepit autē
in vnitatē psonae hoīs: vt dictū ē: vt
sint due nature: diuina scz et hūana:
vna psona. De q̄ vnitatē psonae quā
firmissime credim⁹ eē: nō ex duab⁹ p-
sonis in christo: tñ qz pōt dici vñ pa-
rū cante intuentib⁹ videri possit ch̄s-
tus ex duab⁹ et i duab⁹ psonis existe-
re: si inutile mihi videt̄ aliqd̄ dicere.
Quomodo in christo dicā-
tur due psonae esse sicut due
nature assumpte. La. V.

Sicut em̄ quidā: Quō dicim⁹
q̄ i christo nō eē duas psonas s̄
eē duas naturas: Nā de⁹ et
aī hominis assūptionē psona erat: nec
postq̄ hoīem assūpsit psona destitit
eē: et hō assūpt⁹ psona ē: qz om̄is hō
individuus esse persona cognoscit̄.

Beati Anselmi Liber

Quare alia est persona dei que fuit assumpta in incarnatione: alia hominis assumpta. Sic igitur Christus: ille est deus et homo: ita due in illo videntur esse persone. Que ratio et collectio per hoc videtur probare duas esse personas in Christo: quia deus est persona et homo assumptus est persona. Sed non ita est. Sicut enim in deo una natura est: plures persone: et plures persone sunt una natura: ita in Christo una persona est: plures nature: et plures nature sunt una persona. Quod admodum enim pater est deus: et filius est deus: et spiritus sanctus est deus: et tamen non tres dei sed unus est deus: ita in Christo deus est persona: et homo est persona: tamen due sunt persone: sed una persona. Non enim est alius deus: alius homo in Christo: quia aliud sit deus: aliud homo: sed idem est deus qui et homo. Verbum enim caro factum: assumpsit naturam aliam: non aliam personam. Nam cum perfectus homo: natura tamen que communis est omnibus hominibus significatur. Quod homo demonstratur dicimus istum vel illum hominem: vel proprio nomine iesum: personam designamus que cum natura collectionem habet proprietatum quibus homo communis sit singulis et ab alijs singulis distinguitur. Nam cum ita designatur: non debet homo intelligi: sed qui ab angelo annunciat: est deus et homo filius dei et filius virginis est: et quicquid de illo dicitur aut secundum deum aut secundum hominem: verum est dicere. Neque enim personam filii dei designari potest vel nominari sine filio hominis: nec filius hominis sine filio dei: quia idem est filius dei qui filius hominis: et eadem est verbi et assumpti hominis proprietatum collectio. Diversitas vero personarum impossibile est eandem esse proprietatum collectionem: aut de invicem eas predicari. Nam et petri et pauli non eadem proprietatum collectio: et petrus non dicitur paulus: nec paulus petrus. Cum ergo verbis caro factum est: naturam assumpsit: que sola nomine hominis significatur: et spiritus est alia a divina natura: non aliam assumpsit personam: quoniam eandem habet cum assumpto homine proprietatum collectionem. Non enim idem est homo et assumptus a verbo homo: idem est iesus: quoniam in nomine hominis: sicut

dictum est: sola intelligitur natura: in assumpto vero homine vel in nomine iesu intelligitur cum natura: id est cum homine collectio proprietatum: que est eadem eadem assumpto homini et verbo. Quapropter non dicimus verbis et simpliciter hominem eandem esse personam: ne non magis dicamus illum hominem eandem esse personam cum verbo: sed quolibet hominem: sed verbis et illum assumptum hominem: id est iesum: sic non credimus eundem hominem eandem simpliciter esse personam cum deo: sed cum illa persona que verbum et filius est: ne confiteri videamur ipsum hominem personam eandem esse que pater est aut spiritus sanctus. Sed quoniam et verbum est deus: et ille assumptus homo est homo: verum est dicere: quia deus et homo eadem est persona: sed in nomine dei subaudiendum est verbis: et in nomine hominis subintelligendum est filius virginis. **Pater: filius et spiritus sanctus non sunt tres res separate: naturali probatur exemplo:**

Ca. VI.

Scriptis illius cui respondetur in hac epistola: nihil potui videre preter illud quod supra posui: sed puto sic rei veritatem patere ex his que dixi: ut nulli lateat intelligenti: nihil quod illarum dicitur vim veritatis tenere. Sed si revocat a multitudine deorum: pluralitatem abnegat in deo personarum: hoc ideo facit: quia nescit unde loquatur. Nam nec deum nec personas eius cogitat: sed tale aliquid quales sunt plures humane persone. Et quia videt unum hominem plures personas esse non posse: negat hoc ipsum de deo esse. Non enim ideo dicunt tres persone: quia sint tres res separate sicut tres homines: sed quia similitudinem habent quondam cum tribus separatis personis. Consideremus hoc in patre et filio: et idipsum intelligat de spiritu sancto. Persona igitur hominem qui tamen sit pater et non filius: et filium eius qui tamen sit filius et non pater: ut adā et abel. Dicimus itaque de adā patre et abel filio: quia pater non est filius: et filius non est pater: quoniam duo homines et separate persone sunt adā et abel:

De incarnatione verbi.

nec ē cui? filius sit adā : aut cui? pater sit abel. Sic itaq; fatemur in deo qz pater nō est filius: aut filius pater: quia duo dii nō sunt: quoniam pater non habet patrē: aut filiū filiū. Sicut spū sanctus non ē pater aut filius: qz nō est cuius sit pater aut cui? sit filiū. Quā ergo pater et filius et spū sanctus tres sunt et alij abinuitē: et nec de iui cē dici queunt: sicut de patre et filio i diuersis psonis hōim oīdīm: ideo dicunt tres psonē: nō qz sint tres res septe. Et si negat tria dici de vno posse: et vnu de tribus: vt tria nō dicā tur de inuitē: sicut i his tribus psonis et vno deo facim: qm b in alijs reb? si videt: nec in deo intelligere valet: sufferat paulisp alqd: qd intellectus eius penetrare nō possit esse in deo: nec cōparet naturā q sup oīa est libera ab oī lege loci et tps et cōpositio nis partiu: reb? q loco aut tpe claudūtur aut ptrib? cōponunt: s credat aliqd in illa esse qd in istis esse neq; et acquiescat aucti christiane: nec dispūet contra illam.

Originē psonarū i diuinis: alio naturali exemplo probat:

Ca. vii.

Ideam? th an i reb? creat? q et loci et tps et cōpositionis ptiū legi biacēt: inueniri possit ali quaten? b qd negat in deo. Pona mus fontez de qua nascat? et fluat riuus: q postea colligat in lacum: sitq; nomē ei? nilus. Sic itaq; discrete dicim? fontē: riuū: lacū: vt fontē nō dicam? riuū aut lacū: nec riuū aut fōrē aut lacum: nec lacū fontē aut riuū: fons tñ et nilus vocat? et riuus nil? et lacus nilus: et duo simul fons et riu? nilus: fons et lac? nilus: riuus et lac? nilus: et simul tres fons et riuus et lacus nilus: cū tñ non sit ali? et ali? nil? s vn? idēq; siue cū singul? qsq; siue cū bini siue cū tres dicunt nil?. Tres igit? sūt: fons: riuus: lac?: et vn? nil?: et nil? fluū? vn? vna natura: vna aq; et dici non potest qd tres. Itaq; neq;

tres aut nili aut fluū? aut nate aut aque sūt: neq; tres aut fontes aut riuū aut lac?. Anū igit? s? b de tribus: et tria de vno: nec tñ tria de inuitem. Qd si obijcit: nō esse singulū quēq; aut fontē aut riuū aut lacum: aut bi nos pfectū nilus: s ptes nili. Cogitet totū hunc nilus ex quo incepit: vsq; dū desinet eē in tota q̄i etate sua: qz nec ipse tot? est simul: aut loco aut tē pore s p partes: nec pfectus erit: do nec desinat eē. Habet em nil? qndā cū oīone similitudinē: q qdū quasi ex oris fonte pcedit: perfecta nō ē: et cū pfecta est: iā nō ē. Si qd em sic pside ret et diligenter intelligat: cognoscat totū nilū eē fontē: totū esse riuū: totū esse lacū: nec fontē esse riuū aut lacū: nec riuū esse fontē aut lacum: nec lacū esse fontē aut riuū. Ad em est idē ipse fons q riu? aut lac?: quia idipm sit riu? et lac? qd ē fōs: id ē idē nilus: id ē fluū?: eadē aqua: eadē natura. Tria igit? b dicūt d vno toto pfecto: et vnu pfectū totū de tribus: nec tñ ipa tria de inuitē dicūtur: q nis hoc aliter valde et perfectius sit i illa natura simplicissima: et ab oī loci et tps lege liberrima. Verū tñ si b aliquaten? videtur in re que ptiibus cōposita localis et tpsalis est: nō ē in credibile i illa summe libera natura perfecte esse. Est hoc qz hic pside ran dū: qz fons nō est d riuo nec de lacu: riu? nō de solo ē fonte: non de lacu: lacus nō de fonte et de riuo: et ita vt totus riuus de toto fonte: et totus lacus de toto fōre et de toto riuo: sic dicim? in patre et filio et spū sancto. Et qz alio mō riu? ē de fonte: et alio mō lacus de fonte et riuo: vt lac? non dicat? riu?: sic suo qdā alio modo: ver bū est de pte: et spū sanctus alio modo de pte et verbo: vt idē spū sanct? nō sit verbū aut filius: s procedēs. Adhuc volo qddaz dicere: qd qula magnā habeat dissimilitudinē: non nullā tñ habet ad incarnationē verbi similitudinē: qd forstan aliq; legens ptenet: dicā tñ qz ego alio di

Li de incarnatione verbi:

etere olo nō hēnerē. Si enī riu⁹ p si
stulā currat a fōte vsq ad lacū: nōne
sol⁹ riu⁹ q̄uls n̄ alī⁹ q̄ fōs r lac⁹: vt
ita dicā iñstular⁹? Sic sol⁹ fili⁹ icar
nar⁹ ē: iñ alī⁹ de⁹ q̄ pī r spūssāct⁹.

De eternitatē cui pūctū cō parat: La. VIII.

Ed qm̄ ista terrēna valde lōge
sūt a sūma natura: leuē⁹ ad il
lā: ip̄a opitularē: mentē r in ea
p̄tēplamur aliq̄ten⁹: r brenit⁹ qd̄ dici
mus. De⁹ n̄ ē ali⁹ q̄ ip̄a simplex eter
nitas. Eternitates aut̄ plures intelli
gi neq̄unt. Itā si plēs sint: aut sūt eē
seuicē aut sūt itra seuicē: s; nihil
ē eē eternitatē: q̄ nec eternitas est eē
eternitatē. Itē si eē seuicē sūt: in di
uersis loc⁹ sūt aut tpsib⁹: qd̄ alienū ē
ab eternitate. Itā itaq sūt plures eter
nitates eē seuicē. Si xō i seuicē:
plures esse dicunt. Sciendū est qd̄
tenscū q̄ repetat eternitas in eterni
tate: nō ē nisi vna r eadē eternitas.
Dignior ē aut̄ natura q̄ in se repetita
sp̄ sibi puenit in pfectā vnitatē: q̄ q̄
sūt admittit pluralitatē. Vbi enī plu
ralitas: ibi diūsitās. Et vbi diūsitās:
ibi nō est pfecta p̄cordia. Perfecta
nā q̄ p̄cordia ē q̄ in vnā idētitatē: r
eadē vnitatē puenit. Si q̄ melior ē
pfecta p̄cordia q̄ ip̄fecta: r ip̄possibi
le ē i sūmo bono: qd̄ ē ip̄a eternitas: eē
imp̄fectū aliqd̄: nō est possibile natu
rā eternitatē: pluralitatē admittere.
Quapropt̄ q̄tenscū q̄ repetat eterni
tas i eternitate: sp̄ vna eadē q̄ sola et
nitas est. Quō d̄ mult⁹ alijs sūt d̄: vt
oīpotentia in oīpotentia: non est nisi
vna oīmpotentia. Et vt vnū ē his q̄
diuinā nō hnt naturā: in q̄ sūt est: po
nā. Pūctū i pūcto nō ē nisi vnū pū
ctū: h; enī pūctū velut mediū pūctū
mundi et punctum tps: id est p̄sens
tps eternitatē: nōnullā sūtudinē non
par ad eundē eternitatē p̄tēplationez
vtilē. Vñ lat⁹ alīs disputandū ē: hic
m̄ b̄ sufficiat: qd̄ pūctū simplex ē: id
ē: sine p̄tib⁹ est: r indissolubile velut
eternitas: r lō pūctū cū pūcto sine inē
uallo nō ē nisi vnū pūctū: sic eterni

tas cū eternitate nō est nisi vna et̄ni
tas. Ergo qm̄ de⁹ et̄nitas est: nō sūt
plures d̄: qd̄ nec de⁹ eē deū: nec de⁹
in deo addit nūex deo. Sp̄ igit̄ vn⁹
r idē r sol⁹ est de⁹. Cū itaq de⁹ deo
nascit⁹: qd̄ qd̄ nascit⁹ nō est eē id de q̄
nascit⁹: est ples in parente r parēs in
ple: vn⁹ scz de⁹ pī r fili⁹: r cū de⁹ p
cedit d̄ dō p̄e r filio nec exit eē deuz
manet de⁹: id est spūssāct⁹ in deo d̄ q̄
pcedit: et est vn⁹ de⁹ pī r fili⁹ r sp̄
ritus sanctus. Et qm̄ ista natiuitas r
ista p̄cessio sine p̄ncipio sūt: alioquē
et̄nitas nata r et̄nitas p̄cedens: qd̄
falsū est: h; p̄ncipii: neq̄q̄ deū in ce
pisse esse patrē aut filiū aut spiritūs
ctū cogitare debem⁹ aut possim⁹. Si
cut̄ at̄ s̄b̄stātia diuina et̄nā r singula
rē seruat vnitatē: sic hoz relatiōnū
p̄tis scz r filij: p̄cedēt r d̄ q̄ p̄cedit
natura inseparabilē tenet cum vnitatē
pluralitatē. Itā quēadmodū necē ē
deū sp̄ vnū r eundē esse r nō alit̄ r
alit̄: ita pī nūq̄ est idēz filio suo: aut
p̄cedēs illi a q̄ p̄cedit fm̄ has relati
ones. Sz pī sp̄ alit̄ ē: r fili⁹ alit̄ ē: p̄
cedēs alit̄ a q̄ p̄cedit: nec vnq̄ dici p̄nt
d̄ seuicē. Quō q̄ cū de⁹ nascit⁹ d̄ dō:
vel cū de⁹ p̄cedit de deo: nec s̄ba p̄nt
amittere singlaritatē: nec relatio plu
ralitatē: locureo vnū ē ibi tria: r tria
vnū: nec tñ tria d̄ seuicē dicūt. Nec
incredibile debet esse in natura q̄ sup
omnia r oīb⁹ alijs diūsis est: eē alit̄
qd̄: cui⁹ exēplū in alijs reb⁹ n̄ valeat
p̄fecte inueniri. Nec autēz tria latint
dicūt p̄sonas: greci s̄bas. Sic enī dici
mus nos in deo s̄bam vnā: tres p̄so
nas: ita illi dicūt vnā et̄ntiā tres s̄b
stātiās: idētm p̄ s̄baz qd̄ nos p̄ p̄sonā
significātes: nec a nob̄ aliq̄ten⁹ in fi
de discrepātes. Quō xō fili⁹ nascit⁹
d̄ p̄e r spūssāct⁹ p̄cedat a p̄e r filio.
nec tñ sit fili⁹: qm̄ sicut̄ ē videri i hac
vita n̄ p̄t: beat⁹ augustin⁹ velut p̄ spe
culū in enigmate i libro d̄ hac ip̄a tri
nitate diligētē p̄tēplar⁹ ē. Et ego in
monologiō meo p̄ mea possibilitate
disputaui. Si q̄s at̄ velit scire cur i sū
ma et̄ntia null⁹ sit sex⁹: cur parēs ibi
potl⁹ dicat pī q̄ m̄r: aut ples fili⁹ q̄

Capitulorū

Annotatio.

filia: aut cur p̄ tantū ingent? filius
tantū genit? spū flant? nec genitus
nec ingent? in eodē libello inueniet.

**Bt̄i Anselmi archiep̄i Lan-
tuariensis liber de fide siue
de incarnatōe verbi: explicat.**

**Capitlorū libzi d̄ceptu vir-
ginali r̄ pctō originali eius-
dez Anselmi archiep̄iscope
Lantuarien: annotatio.**

**Ca. i. Que sit originalis r̄ q̄ p̄sona,
lls iusticia vel iniusticia.**

**ij Qualiter humana natura cor-
rupta sit.**

**liij Qd nō sit peccatū n̄l in volū-
tate rationali.**

**liij Qd nihil p̄ se sit iustū aut iustū
nisi ip̄a iusticia v̄l iusticia: r̄
q̄ n̄l il punctū nisi volūtas.**

**v Qd malum qd est peccatū siue
iniusticia nihil sit.**

**vj Qd cū punit deus pro peccato
non punit pro nihilo.**

**vij Quō semen hoīs dicat̄ imū-
dū r̄ p̄cipi in pctis q̄uis in
eo non sit peccatum.**

**vij Qd in semine sumpto de x̄gine
non sit peccatum nec necessi-
tas futuri peccati.**

**ix Cur pctū qd dānat̄ hūanū ge-
nus magis imputeſ ade q̄
eue: cū ille post r̄ per illam
peccauerit.**

**x Cur grauent̄ pctō ade qd cō-
saj non fuerunt.**

**xj Qd p̄pagatio de x̄gine nō s̄b-
iaceat legi r̄ meritis natura-
lls propagationis: r̄ qd tres
sint cursus rerum.**

**xij Qd mala ade nulla rectitudine
ad illū hoīem transeant.**

**xij Qd si nō esset de? s̄ pur? hō: ne-
cesse t̄ ē illū talē esse qualis
pmus hō factus est.**

**xliij Qd p̄posite rōnē nō refraget̄
qd sc̄ptū est hoīez d̄ imūdo
semine r̄ in iniquitatib? cōce-
ptū: etiam si de aliq̄bus pro-
prie dictū sit.**

xv Qd massa peccatricē non sit to-

ta peccatricē.

**xvi Cur iohānes r̄ aliq̄ qd s̄līr cōce-
pti sunt per miraculum non
sint per se liberi a peccato.**

**xvij Cur de? incarnat? sit cū d̄ adā
posset facere hoīes nō deos
siue pctō tot q̄t sufficerent.**

**xvlij Qd de x̄gine iusta deus conce-
ptus sit nō ex necessitate: q̄
si de peccatrice non posset: s̄
quia sic decebat.**

**xix Quō ista rō r̄ altera alibi da-
ta concordent r̄ differāt.**

**xx Qd nat? de x̄gine p̄ originali
peccato habuit originale
iusticiam.**

**xxi Cur non potuit habere p̄sona-
lem iniusticiā.**

xxij De q̄ntitate originalis pcti.

xxij Cur r̄ quō descēdat i infantes.

**xxliij Qd pctā parentū post adā nō
cōputent̄ in originali pecca-
to filiorum.**

xxv Quō noceāt aīabus eor.

**xxvi Quō t̄i null? porret peccatus
patris sed suū.**

**xxvij Quid sit originale pctū: r̄ qd
in omnibus sit equale.**

**xxvij Contra illos qd putant infātes
non debere dānari.**

**xxix Quō ipotētia habēdi iusticiā
excuset eos p? baptisimū.**

**Bt̄i Anselmi archiep̄i Lan-
tuariorū liber d̄ceptu virgi-
nali r̄ pctō originali: incipit.**

**Que sit originalis r̄ q̄ p̄sona
iusticia v̄l iusticia: Ca. I.**

Om̄ in oī

bus religiose tue volun-

c tati velis si possum obse-

q̄ r̄ fr̄ r̄ fili charissime

Boso: Tunc vtique ma-

xime debitorē me iudico cū eā a me i-

te excitari intelligo. Cert? at̄ sū cū in

libro: Cur de? hō: quē vt edere tu ma-

xime inē alios me ipulisti: in q̄ te me

cū disputatē assūpsi: legi aliā p̄ illā

quā ibi posui posse videri rōnē: quō

ds accepit hoīez d̄ massa peccatrice

Beati Anselmi Li. de cōceptu

hūani gēis sine pctō: qz studiosa mē-
tua ad q̄rēdū: q̄ nā sit illa si par p̄uo-
cat. Quapropter inuist' videri tibi ti-
meo: si qd inde mihi videt: dilectiōi
tue abscondo. Dicā igit sic breuē d
h qd sentio: vt nullus de eadez re fi-
desē improhē sentētiā: nec meā si ve-
ritati repugnare rōnabilr poterit ohi-
di: p̄uacacit' defendā. Illā tñ eiusdez
rei ratiōē quā in eodē opusculo po-
sui: oīno ratā z sufficientē (si hū cōsi-
deret) existimo. Nihil ei phibet eius-
dē rei rōnes plures esse: quaz vnaq̄
qz sola potest sufficere. Ad videndū
igit q̄liter de' hoīem assūpsit de ge-
ner' hūani massa peccatrice sine pec-
cato: p̄mu' de originali pctō necesse
est inuestigare: qz de h solo nascit' h
q̄stio. Nā si videt' quōd ch̄ist' hūc
sbiacere nō potuit: q̄l' assūptio sine
cōcepto ill' hoīs ab oī pctō libera
fuit: palā erit. Originale qdē ab origi-
ne denotiari dubiū nō est. Si ḡ origi-
nale peccatū h nīsi i hoīe: videt' di-
ci ab origine hūane nature: qd ē ab
ei' initio originale: eo qz ab ipa hūane
nature origine trahit: aut ab origi-
ne: h ē ab initio vniuscuiusqz p̄sone:
qm̄ in ipa ei' trahit' origine. Sz qd
ab initio hūane nature descēdat: nō
videt': qm̄ origo illi' iusta fuit qm̄ p̄ri-
mi p̄ntes iusti facti sūt sine oī pctō.
Videt' itaqz dici originale ab ipa ori-
gine vniuscuiusqz p̄sone hūane: quā-
uis si qd dicat peccatū vocari origi-
nale eo qz ab illis descēdat in singu-
los: a q̄bus habet' originē nature: nō
traditā si tñ nō neget' originale pec-
catū cū ipa vniuscuiusqz p̄sone tra-
hi origine. Ricet em̄ i vnoqz homīe
simul sint z natura: q̄ ē hō sic sūt oēs
aliq: z p̄sōa q̄ discernit' ab alijs: vt cū
sz ille vlt' sūo p̄prio noīe: vt adā
z abel: z vniuscuiusqz peccatū sit in
natura z p̄sōa. Fuit em̄ peccatū ade-
in hoīe qd ē in natura: z in illo q̄ vo-
cat' ē adā: qd ē in p̄sōa. Est tñ pec-
catū qd q̄sqz trahit' cum natura i ipa
sui origine: z ē pctm̄ qd nō trahit'
ab ipa natura: si ipē facit' illd postqz ē
lā p̄sōa discreta ab alijs p̄sōis. Ills
qdē qd trahit' i ipa origine: vocat' ori-

ginale qd etiā p̄t dici nāle: h qz sit ex
eēntia nature h qm̄ p̄pē ei' corrupti
onē cū illa assumit'. Pctm̄ autē qd
q̄sqz facit' postqz p̄sōa ē: p̄sonale po-
test notari: qz vitio p̄sone sit. Sili ra-
tiōe pōt dici originalis z p̄sonalis ius-
ticia. Si qdē adā z eua originalr: h
ē in ipso sui initio mox vt hoīes exti-
terūt: sine inēuallo iusti siml' fuerūt.
P̄sonalr autē dici p̄t iusticia euz i iu-
st' accipit iusticiā quā ab origine nō
habuit. Ergo adā z eua si iusticiā ser-
uassent originalē: qui de illis nasce-
rentur: originalr sic illi iusti essent.
Qm̄ aut p̄sonalr peccauerūt: cū ori-
ginalr fortes z icorrupti haberēt po-
testatē sp̄ seruādi sine difficultate ius-
ticiā: totū qd erāt i firmatū z corru-
ptū est. Corp' qdē qz tale post pctm̄
fuit q̄lia sūt bzutoz aīalū: corrupti-
onē z carnalib' appetitib' sbiacētia:
aīa xō qz ex corruptōe corpis z eius-
dē appetitib' atqz ex idlgētia bonoz
q̄ p̄didit: carnalib' affectib' ē ifecta:
nō potuit habere p̄sonalē iusticiā.

Qualiter humana natura corrupta sit: Ca. II.

Et qz tota natura hūana i illis
erat: z ē illos d illa nihil erat:
tota infirmata z corrupta est.

Remāsit igit in ea debitū iusticie in-
tegre sine oīi iusticia quā accepit: z
debitū satisfaciēdi qz eā deseruit euz
ipa corruptiōe quā p̄pē pctm̄ incur-
rit. Sic itaqz si h peccasset: q̄lis facta
ē a deo tal' p̄pagaret: ita post pctm̄
qualem se fecit peccando: talis p̄pa-
gat. Qm̄ igit p se nec satisfacere pro
pctō: nec iusticiā derelictā recuperare
valet: Et corpus qd corrupit' aggra-
uat aīam: z tñ maxime qm̄ infirmus
ē: vt in infantia z in vtero matris: vt
nec intelligere iusticiā possit: videt'
eē necē eā vt i iustib' nasci cū debito
satisfaciēdi p p̄mo pctō qd sp̄ cauere
potuit: z cū debito habēdi originalē
iusticiā quā sp̄ seruare valuit. Nec i
potētia excusāt eā in ipis infantib':
qz in ill' h soluit qd debet: qm̄ ex ipa
sibi fecit eā deserēdo iusticiā in p̄mis
hoīb' in q̄b' tota erat: z sp̄ debuit ē

Sap. 9.

virginali et pctō originali

habereptatē quā ad seruandā sp iu-
sticiā accepit: b eē videri p̄t in infan-
tib⁹ originale pctm̄. Ad dāam⁹ etiam
pctā primoz parentū q reddidit i ter-
tiā ⁊ qrtā generatiōez. Quis em̄ qri
possit vtz oīa b̄ intelligēda sint i ori-
ginali pctō an nō: tñ ne p̄t b̄ qd q/
ro videar leniare illud: ponam istud
eē tale: vt a nullo graui⁹ ofēdi possit.

Quō sit peccatū nisi in vo-
luntate rationali: **Ca. III.**

Em̄ siue hoc totū sit originale
v pctm̄ siue aliqd̄ min⁹: puto nul-
laten⁹ illud posse asseri esse in
infāte aīq̄ hēat aīam rōnalē: sic nec
in adā fuisse iusticiā p̄us q̄ fieret hō
rōnalis. Itā si adā ⁊ eua generassēt
sine p̄cedētī pctō: nō tñ eēt in semine
iusticia: nec eē posset p̄us q̄ formare
tur in viuētē hōiem. Si q̄ semē ho-
mīs nō ē susceptibile iusticie p̄ q̄ fi-
eret hō: nō p̄t suscipere originale pctm̄
aīq̄ hō sit. Itē p̄ originale pecca-
tū eē iniusticiā dubitari n̄ debet. Itā
si oē pctm̄ ē iusticia: ⁊ originale pec-
catū ē peccatū: vtiq̄ ē ⁊ iniusticia.
S; si dic̄ aliqd̄: nō ē oē pctm̄ iniusti-
cia dicat posse simul i aliq̄ ⁊ eē aliqd̄
pctm̄: ⁊ nullā eē iniusticia: qd̄ videt̄
incredibile. Si x̄o dicatur originale
pctm̄ nō eē absolute dicēdū pctm̄: s;
cū additāmēto originale pctm̄: sicut
pict⁹ hō nō ver⁹ ē hō: s; vere ē hō p̄-
ctus: p̄fecto sequit̄ qz ifans q̄ nullū
h̄z pctm̄ nisi originale: mūd⁹ ē a pctō:
nec fuit sol⁹ inf̄ hōies fili⁹ x̄ginis in
vtero m̄ris ⁊ nascēs d̄ m̄re sine pctō:
⁊ aut n̄ dānat infās q̄ morit̄ sine bā-
ptismo: nullū h̄is pctm̄ p̄t originale:
aut sine pctō dānat. S; nihil hōz ac-
cipim⁹: Quare oē pctm̄ ē iniusticia:
⁊ originale peccatū ē absolute pctm̄:
vñ seq̄t̄ qd̄ ē iusticia. Itē si de⁹ n̄ dā-
nat hōiez nisi p̄t iniusticiā: dānat āt
aliq̄ p̄t originale pctm̄: q̄ n̄ ē aliqd̄
originale peccatū q̄ iniusticia. Qd̄ si
ita ē: originale peccatū nō ē aliqd̄ q̄
iniusticia: id ē absētia debite iusticie:
n̄ ei videt̄ eē iusticia nisi in natura:
q̄ cū d̄ h̄c iusticiā: nō h̄z: vtiq̄ origi-
nale peccatū claudīt̄ s; eadē diffini-
tiōe iniusticie. It̄ si iusticia ē rectitudo

volūtatis p̄t se seruata: nec ista
rectitudo p̄t eē nisi in rōnali natura:
q̄ n̄ ē vlla nata debitor iusticie nisi
rōnal: sic nllā nā ē susceptibilis iusti-
cie: p̄ter rōnalē. Quare? qm̄ iniusti-
cia nō pōt esse nisi vbi iusticia debet
eē: originale pctm̄ qd̄ est iniusticia: n̄
est nisi in natura rōnali. Rōnalis au-
tē natura nō ē nisi de⁹ ⁊ angel⁹ ⁊ aīa
hōis p̄ quā hō d̄ rōnalis ⁊ sine q̄ nō
est hō. Qm̄ q̄ nō est originale pctm̄
nec in deo nec in āgelo: nō ē nisi i ho-
minis aīa rōnali. Sciendū qz est q̄
iusticia nō pōt esse nisi in volūtate si
iusticia est rectitudo volūtatis p̄t se
seruata: q̄re nec iniusticia. Itō em̄ vo-
caf̄ absētia iusticie iniusticia nisi vbi
debet eē iusticia: Nihil itaq̄ p̄ter ip-
sam iusticiā vel iniusticiā d̄ iustū vñ
iniustū nisi volūtas aut p̄t volūta-
tē iustā vel iniustā. Per hāc dicim⁹
iustū vel iniustū hōiem vel angelū:
iustā vel iniustā aīam sine actionez.

Quod nihil p se sit iustū aut iu-
stū nisi ipa iusticia vel iniu-
sticia: ⁊ q̄ nihil puniat nisi
volūtas vñ iniusticia: **Ca. III.**

Nihil em̄ siue substantia siue actio
n̄ siue aliqd̄ aliqd̄ p se considerat⁹
est iustū nisi iusticia: aut inlu-
stū vñ pctm̄ nisi iniusticia: nec ipa vo-
lūtas in q̄ est iusticia siue iniusticia.
Aliqd̄ em̄ ē vis illa aīe p̄ quā ipa aīa
vult aliqd̄: q̄ vis instrumentū volē
di p̄t dici (sic visus instrumentū vidē-
di) quā volūtātē noīam⁹: ⁊ aliqd̄ ē iu-
sticia quā habēdo ē iusta volūtas: ⁊
q̄ carendo iniusta vocat̄. Dicim⁹ etiā
volūtates eiusdē instrum̄ti affectiōez
⁊ vsus: qd̄ b̄ longū est inferre. Nec
lpi appetit⁹ q̄s aplis carnē vocat̄: q̄
p̄cipiscit adūsus spiritū: ⁊ legē pcti
q̄ est in mēbris repugnantē legi men-
tis: iusti vñ iniusti sūt p se considerādi.
Itō ei hōiez iustū faciūt vñ iniustū sē-
tiētē: s; iniustū tñ volūtate: cū nō de-
bet: p̄sentientē. Dic̄ em̄ apls nihil dā
natiōis esse his q̄ sūt i christo iesu q̄
nō fm̄ carnē abulāt: id ē q̄ nō carni
volūtate p̄sentit̄. Itā si sentiet̄ su-
ne p̄sensu iniustū facerent: seq̄ref dā:

Gal. 5.

Roma. 7.

Roma. 8.

Beati Anselmi li. de cōceptu

natio: Quare nō eos sentire s̄ eis cō
fētre p̄ctm̄ ē. Si em̄ iusti p̄ se essent: q̄
stēfēq̄ illi p̄fētrēt iustū facerēt. S̄
q̄n̄ bruta aīalia illis p̄fentiūt nō di
cūt iniusta. Itē si p̄ctā eēt auferret
i baptismo: cū oē p̄ctm̄ abstergit: q̄
neq̄ fieri palā ē. Quare nō ē in eo
rū eētia vlla iniusticia s̄ in volūta
te rōnali illos inordinate seq̄nte. Et
em̄ illis resistit volūtas p̄delectādo
legi dei s̄m̄ interiore hōiem: tūc ē iu
sta volūtas. Iusticiā em̄ quā lex iu
bet: et legē dei dīc: q̄ a deo est: et legē
mentis: q̄ p̄ mētē itelligit: sic lex ve
tus lex dī dī: q̄ a dō ē: et lex moysi q̄
etiā p̄ moysē mīstrata ē. Q̄d q̄dē di
xi nullā actionē p̄ se iniustā dici sed
p̄p̄t iniustā volūtatē: in illis planū
est que non iniuste p̄t fieri aliq̄n: vt
ē hōlez occidere: sic fecit phinees: et
vtriusq̄ sex cōmixtio vt in p̄nglo: et
sic in brutis aīalib̄. In illi hō q̄ nūq̄
nisi iniuste p̄t esse vt est p̄iuriū: et q̄
dā alia q̄ nec sūt noīanda: si ita faci
le itelligit. S̄ si aliq̄ actio q̄ fit aliqd
q̄ si ē nisi dū fit aliqd: et eo pacto trās
it vt tā si sit aut op̄ q̄d sit et remanet.
Terbigra: vt i scribēdo q̄d scribi nō
debet: trās sit scriptio q̄ sūt figure que
remanēt: cēt p̄ctm̄ trās sūt actiōe vt
tā nō sic trāsiret s̄ p̄ctm̄: nec tā esset
aut q̄dū remaneret q̄d sit: nūq̄ de
leret p̄ctm̄. S̄ videm̄ p̄ctā sepe nō
deleri actiōe deleta: et deleri ope nō
delecto. Quare nec actio q̄ trās sit nec
op̄ q̄d remāet ē aliq̄n p̄ctm̄. Deniq̄
si d̄ actiōib̄ volūtariis q̄ iniuste sūt
arguit mēbra et sēp̄ q̄b̄ sūt: rīdere
p̄t: De nos et p̄tātē q̄ in nob̄ ē s̄bie
cit volūtati: vt ad īperīū ei nō pos
sim̄ si monere nos et facere q̄d vult:
immo illa mouet nos velut instru
mēta sua: et fac̄ opa q̄ videmur facere
nec nos possum̄ illi p̄ nos resistere:
nec opa q̄ facit p̄t nō fieri: Q̄natiōi
quaz de nob̄ dedit: nec possum̄ nec
debem̄ si obedire. Q̄n illi obedim̄:
deo q̄ hāc legē nob̄ dedit obedim̄.
Ergo q̄d peccāt mēbra vel sensus vt
opa q̄ de sic s̄biecit volūtati si s̄uāt
q̄d de illis ordinant: Q̄n q̄d igit̄
faciūt: totū ip̄tā dū ē volūtati. Q̄d

Am̄. 25

cū ita sit: mirat̄ forsitā aliqd cur p̄ cul
payolūtatis mēbra puniant̄ vel sens̄.
S̄ nō ita ē: nō em̄ punit̄ nisi volū
tas. Itā nūq̄ ē alicui pena nisi q̄d ē
volūtate: et nlla res penā sentit nisi q̄
h̄z volūtate: mēbra aut̄ et sens̄ p̄ se ni
hil volūt. Sic igit̄ volūtas īmēbr̄ et
sensib̄ opaf̄: ita in illis ipsa torq̄t aut
delectat̄. Q̄d si q̄d nō accipit: sciat in
sensib̄ et mēbr̄ nō nisi aīam in q̄ ē vo
lūtas sentire et opari: et iō in illis torq̄
ri aut delectari: h̄z tñ vt actiōes q̄
facit iniusta volūtas vocem̄ p̄ctā: q̄
in volūtate q̄ sūt ē p̄ctm̄. Dant̄ etiā
q̄busdā nola q̄b̄ significat̄ eas iniuste
fieri: vt fornicatio: mēdaciū. S̄ aliq̄
intelligit̄ cū ipsa actio vt platō: aliq̄
cū vt iuste aut iniuste fiat p̄siderat̄.

Q̄ malū q̄d est p̄ctm̄ siue iu
sticia nihil sit: La. V

Eniq̄ oīs eētia ē a deo a q̄ nū
d̄ h̄l ē iniustū. Quare nlla eētia
ē iniusta p̄ se. Iniusticia at̄ oīo ni
hil ē sic cecitas. Nō em̄ aliud ē cecitas
q̄ absentia vis̄ vbi d̄z eē: q̄ nō magis ē
aliqd i oīo vbi d̄z eē vis̄: q̄ in ligno
vbi nō d̄z eē. Itō ē em̄ iniusticia talis
res q̄ inficiat̄ et corūpaf̄ aīa velut cor
p̄ venēdo: et q̄ faciat aliqd: sic videt̄ q̄n
malicioſ hō mala facit opa. Itā quē
admodū cū idomita fera rupt̄ vīcu
lis discurrēdo sentit: et cū nauis si gub̄
nator d̄missio gub̄naculo d̄mittat̄ eā
vent̄ et motib̄ maris vagat̄ et īneb̄
in q̄libet picula: dīcim̄ q̄ h̄ fac̄ absen
tia catene vt gub̄naculo: non q̄ absen
tia cor̄ aliqd sit aut q̄cō faciat: s̄ q̄m̄
si adesset faceret ne sentiret fera aut pe
rīret nauis: Ita cū mal̄ hō sentit et in
q̄libet aīe sue picula q̄ sūt mala opa ī
pellit̄: clamam̄ q̄ h̄ opaf̄ iniusticia: si
q̄ ipsa vlla eētia sit aut faciat aliqd: s̄
q̄m̄ volūtas (cui subditi sūt oēs volū
tarij mor̄ toti hōis) absente iusticia
dīffis appetitibus īpulsa: se et oīa sibi
s̄b̄dita ī mīstunoda mala lenis et effre
nata et sine recto: e p̄cipitat: q̄d totum
iusticia si adesset prohiberet ne fieret.
Ex his q̄ facile cogscit̄: q̄ iniusticia nul
lā h̄z eētiā: q̄uis iniuste volūtati affe
ct̄ et act̄ q̄ p̄ se p̄siderati aliqd sūt: vt

virginali et pctō originali.

In iusticiā vocet. Mac ipa rōe itelligi/
mus malū nūllū eē. Sic em iusticia n
ē aliq̄ absētia debite iusticie: ita ma
lū n ē aliq̄ absētia debiti bōi. Mul
la aut eēntia: quā mala dicat: ē nūllū:
nec malā eē vlli eē aliq̄d. Nulli ei es
sēntē ē aliq̄d malā eēntiā eē: q̄ deesse
vlli bonū qd dī hīe. Deesse xō bonū
qd debet adesse nō ē aliq̄d eē. Quare
malū eē nō ē vlli eēntie aliq̄d eē. Nec
brenit de malo qd sp ē nūllū indubitā
ter qd ē iniusticia: dixi. Incomoditas
em nō ē malū. vñ icōmoda mala dicū
tur: q̄ aliq̄ nūllū ē: vt surditas et ceci
tas: aliq̄ videt eē aliq̄d: vt dolor et
tristitia. Qd at iusticia sit rectitudo vo
lūtat: ppē se seruata: et iniusticia n sit
aliq̄ absētia debite iusticie: et nullā
hēat essentia: q̄ etiā omis eēntia sit a
deo et nūllū sit a deo nisi bonū: sufficiē
ter me puto oñdise in eo tractatū: quē
fecit de casu diaboli. Sed d iusticia ple
ni in eo quē edidit de veritate.

**Qd cū punit deus p pctō nō
punit p nihilo: La. VI.**

Adā cū audiūt pctm nūllū eē
q solēt dicere: Si pctm nūllū ē: cur
punit de hōiem p pctō: cū p ni
bilo nō pūit n debet. Quis q̄
hūi sit q̄stio: tñ qz qd q̄rūt i grā: ali
qd brenit rādēdū ē. Nec ppter nūllū
sit absētia iusticie: et vbi dī eē iusticia
et vbi n dī eē: punit tñ de recte pctō/
res: n p nihilo s ppē aliq̄d (qd i p̄sa
to libro dixi) qz et debiti sibi honorē
quē spōte reddere noluerit ab iustit ex
igit: et ne qd iordinatū sit i regno ei:
eos sepatim a iustis ordine competēti
disponit. Creaturas at in q̄b iusticia
nō dī eē: n punit p absētia iusticie: s ē
p nihilo: qz n ē aliq̄d qd ab illerigar:
nec ordo pgrū vniūsitat: rez b expo
stulat. Sic itaqz cū punit de p pctō
qd ē absētia debite iusticie q nūllū ē: n
oīno punit p nihilo: et vñ ē: qz nūi sit
aliq̄d ppē qd pūiri debeat: oīo n pū
nit p nihilo. Mā pctm et iniusticia nū
būl eē: et nō eē nisi i rōnali volūtate
nec vllā eēntiā ppe dici iustā nisi vo
lūtat: ex bis q̄ dicta sē apta eē exstio.

**Qd semē hoīs dicatur imū/
dū et p̄cipi i pctis: quīs i eo
nō sit pctm: La. VII.**

Idef itaqz seq q aut infās sta/
tim ab ipa pceptōe aīam hī rō/
nalē: sine q volūtatē rōnalē ne/
q̄t hīe: aut in eo non ē originale pctm
mor cū pcept ē. Qd at mor ab ipa cō
ceptōe rōnalē aīaz hēat: nullū hūanū
suscipit sensū. Sed q̄t cū vt q̄tēs suscep
tū semē hūanū: etiā ab ipō mōmto su
sceptōis parit: aīq̄ pueniat ad hūa/
nā figurā: toties dānet in illo aīa hūa
na: qm nō recōciliat p christū: qd ē nū
mis absurdū. Nec igit ps hūi dīuīsi
onis penit relinq̄nda ē. S3 si n statū
ifās ab ipa pceptōe hī pctm: qd ē qd
dic lob dō: Quis p̄t facere mūdū d i/
mōdo pceptū semē: nōne tu q sol es?
Et quō ē vñ qd dic dauid: In iniquita
tib pcept sū: et in pctis pcepit me nū
mea: Quera igit si possū: quō (quīs
nō statim in ipa pceptōe) sit i infāti
bus pctm: d imūdo tñ semē in iniquita
tib et pctis p̄cipi dicat: Sepe vtiqz dī
uīna sc̄ptura asserit aliq̄d eē q̄ n ē: te/
creo qz certū ē futurū ē: Sic d ppe de
ade d ligno vetito dic: In q̄cunqz die
comederis ex eo: morte morieris: n qea
die mortuū sit corp: s qm die illa nēci
tatē accept aliq̄ mortēdī. Et paul s
millē ob nēcitātē mortēdī aliq̄: alt:
Si aut christi in vobis ē: corp q̄ de
mortuū ē ppē pctm: spūs xō viuūt p
pter iustificationē. Mō em corpa eoz
q̄bus loq̄bat mortua crāt s mortura
pp̄ter pctm: qz p vñ hōiem peccatū Roma. 8
in hūc mūdū intrauit: et p pctm mors.
Sic in adā oēs peccauim qm ille pec
cauit: nō qz tñ peccauim i p̄i q nōdū
eram: sed qz d illo futuri eram: et tūc
facta ē illa nēcitātē: vt cū eēm: peccare
mus: qm p vñ inobediētiaz pctōres
p̄stituti sūt multi. Sili mō de imūnū/
do semine in iniquitatib et in pctis p̄
p̄i p̄t hō itelligi: nō q in semine sit i/
mūdicia pcti aut pctm siue iniquitas: s3
qz ab ipō sc̄ie et ab ipa pceptōe ex q̄ i/
cipit eē hō: accipit nēcitātē vt cū habe
bit aīaz rōnalē: hēat p̄t iūndiciāz.

Job. 14

Ps. 50

Eccl. 2

Roma 8

Roma. 8

Abt. 8

Beati Anselmi li. de cōceptu

quenō est aliud q̄ peccatū et iniquitas. Itā et si ex vitiosa concupiscētia generet infans: nō tñ magis est in semine culpa q̄ est in spūto vel in sanguine si q̄s mala voluntate expuit: aut de sanguine suo aliqd emittit: nō em spūtu aut sanguis si mala voluntas arguitur. Patet igit quō et i infantib⁹ nō statim ab ipa cōceptiōe sit peccatū: et vera sint q̄ de diuina sc̄ptura opposuit. Quippe nō ē in illis peccatū: qz nō habēt (sine q̄ nō inest peccatū) voluntatē: et tñ dicit inesse: qm̄ in semine trahunt peccādī (cū hoīes iā erūt) nēcitatez. Si q̄ hec vt puto vera sint q̄ assumit de parente ad plem qz nullaz habet voluntatē: nullū est in eo peccatū.

Quod in semine sūpto de virgine nō sit peccatū nec nēcitas futuri peccati: **Ca. VIII.**

Sap. 9. Itaqz p̄spiciū ē qm̄ in eo qd si illud dei in psonā suā assūpsit et ex gine nulla potuit esse peccatū macula. Sz et dictū est qz semē a parentib⁹ trahit cū necessitate peccati futuri cū fuerit aīatū aīa rōnali: hoc vtiqz nō est p̄p̄ aliud nisi qz hūana natura nascit in infantib⁹ (vt dixi) cū debito satisfaciendi p p̄ctō ade: et fin qd posuit p̄mox parentū: qd ne quaqz facere pōt: et qd nō fac peccat: et qz sola p se nō valet iusticiā habere quā deseruit: et aīa q̄ aggrauat corpe qd corūp̄t nēq̄t eā saltē intelligere: q̄ nec seruari pōt nec haberi si intellecta. Quapropter si ab his nēcitatib⁹ semen assūptū de xgine libez ostendi poterit: palā erit: qz nullam peccati nēcitatē traxit. Qd illa quidē nēcitas q̄ hūana natura sola p se iusticiā recipere nēq̄t: et illa q̄ corpe qd corūp̄t aggrauat aīaz: vt eā dē iusticiā: nec acceptam in etate p̄fecta sine auxilio gratie seruare: nec in infantib⁹ saltē intelligere queat: ab illo semine sint alienae: facile mōstrari valet p vnitatē psonalē assumentē et assūpte nature si p̄us nēcitas illa repellit q̄ ad satisfactionē p peccatū p̄mox et p̄mox parentū asstringi vide-

tur. Sz q̄ illud nullū sequat a p̄mox parentib⁹ debitū: dubiū nō erit si a debito p̄mox parētū libez intelligi poterit. Hoc igit adiuuāte deo conabor p̄mox quō cognosci possit inuestigare: q̄ten⁹ h̄ demonstrato: in alijs nō sit necesse multū laborare.

Cur peccatū q̄ dānatur humanuz gen⁹ magis imputatur Adā q̄ Eue: cū ille post et p illā peccauerit: Ca. IX.

Roma. 5. Qd mihi videt querendum a p̄mox: cur sept⁹ et specialius peccatū q̄ dānatur ē hūanū gen⁹ magis imputet a de q̄ eue: cū illa p̄mox peccauerit et adā p̄ et p illā. Dicit em̄ Ap̄ls: Sed regnauit mors ab adam vsqz ad moysen: etiā in eos q̄ nō peccauerūt in similitudinē p̄uaricatiōis ade. Multa qz alia legunt q̄ magis adā q̄ eua criminari vident. Qd id fieri existimo: qz illa duoz copula tota intelligit in noīe p̄ncipalis p̄tis: sic sepe p p̄tē totum solet significari: aut qm̄ adā cū costa sua: Quis in mulierē edificata dici poterat adā: sicut legit: Quia de⁹ masculū et feminam fecit eos et benedixit eis: et vocauit nomē eoz adā in die quo creati sūt. Aut ideo qz si nō adam s̄ sola eua peccasset: nō necē erat totū hūanū genus p̄ire: s̄ solā euā. Poterat nāqz de⁹ de adā in q̄ semen oīm hoīm creauerat aliam facere mulierē p quā de adā ppositū dei pficeret. Eisdē rōnib⁹ significabo p nomē ade eos ambos nisi cū necesse erit eos discernere.

Cur grauentur p̄ctō Ade q̄ eius cōscij nō fuerūt: Ca. X

Gen. 5. St qdē vnusqz filius ade hōe p creationē: et adā p ppagationē: et psona p indiuiduitatez q̄ discernit ab alijs. Itā em̄ habet hō esse ab adā: s̄ per adā. Itā sicut adā nō se fecit hoīem: ita nō fecit in se naturā ppagādī: sed deus q̄ eū creauit hoīem fecit in eo hāc naturā vt de illo ppagarent hoīes. Dubiū aut nō est vñ vnusqzqz alliget debito: de q̄ agi-

virginali et pctō originali

tenr. Itā ē in de qz hō ē: nec qz pso
na ē: Itā si iccirco vnusqz hui⁹ de
biti re? ē qz est hō aut psona: necesse
erat adā p us qz peccasset ad hō debi
tū astrictū ēē qz erat hō aut psona: qd
est absurdissimū. Restat igit vtr p b
tū sit debitor qz est adā: s nō simpli
citer qz est adā s qz ē peccator adā.
Itā ē sequere qz si nūqz peccasset
adā: tamē q de illo ppagarentur euz h
debito nascerent: qd impiū ē. Itā i
cōgruū est b repetere qd iā supra di
ctū ē: cur scz vnusqz peccato vl de
bito ade grauet: iccirco qz de illo p
pagat: euz eiusdē peccati psci nō fu
erit. Euz em fecit de adā: fecit in eo
naturā ppagandi quaz subiecit eius
ptati: vt ea vteret p sua voluntate
qd iū ipe vellet subdit: esse deo: nō
vt illa vteret bestiali vel irrationali
voluptate: sed humana r rōnali vo
luntate. Sicut em est bestiaruz nihil
velle cum ratione: ita hōm esset ni
hil velle sine rōne: qd sp deberet: qz
potestātē hāc accepit adā: r eā semp
seruare potuit. Dedit etiā illi deus
gratiā hāc: vt sic qm illū pdidit: illa
ppagādi operāte natura aut volūta
te creature: simul fecit eū r rōnalem
r iustum: ita simul cum rationalem
haberēt aīam: iusti essent qz genera
ret: operāte natura r voluntate si nō
peccaret. Eadē qppe ratione: q mon
strat rationalē naturā iustā esse cre
atam (qd in pfato feci opusculo) p
bat etiā qz qui ex humana natura p
pagarent nō pcedēte peccato: ex ne
cessitate: iusticiā piter haberēt cū ra
tionalitate. Siquidē qui creauit pri
mū hōiez sine parentū generatione:
creat etiā oēs qui p creatā ab illō fi
nnt ppagādi naturā. Qis igit hō si
peccatuz nō pcessisset simul ēēt sicut
adā r iustus r rationalis. Quoniaz
vero adā subditus noluit esse dei vo
luntatiūpa natura ppagandi qm
remaneret: nō fuit subdita ei⁹ volun
tati sicut esset si non peccasset: r gra
tiā quā de se ppagandi seruare pote
rat: pdidit: itaqz oēs qui opante natu

ra quaz accipat ppagant: et astricti
debito nascunt. Quāobrem qm hu
mana natura: que sic erat in adā to
ta vt nihil d illa extra illuz esset: pec
cando sine oīni necessitate deū exho
norauit. Unde per se satisfacere non
potuit: gratiā quā acceptā ppagan
dis de se sp potuit seruare: pdidit: r
peccatuz secuz comitante pena pcti:
qstūcunqz p datā ppagandi naturā
ppagetur: irahit.

**De ppagatio d virgine nō
subiaceat legi r meritis na
tural ppagatiois: r q tres
sint cursus rerū: Ca. XI.**

Ante dīl igit p fiderādū ē vtr
n hec quasi hereditas peccati et
pcti pena p hōiem ad xginē
de adā ppagatā iuste ptrāseat. Cer
tuz quidē est qz adā nō accepit natu
ram ppagandi nisi p vīz simul r mu
lierē. Siquidē humana natura non
habet r impossibile cognoscit vt so
lus vir aut sola mulier hōiem gene
rare queat: natura tantū volūtatē p
pria operante. Sicut nāqz lim⁹ terre
non accipat naturā aut voluntatem
qua operante vir primus ille fieret:
qm is esset de quo a deo fieri posset:
sic nō ē facta mulier de costa viri: aut
vir de sola muliere operante natura
aut voluntate hōis: sed de ppa vo
luntate r ptate: fecit virum vnuz de
limo r alferuz de sola femina: r femi
nā de solo viro. Nec em nihil fiat: ni
si voluntate dei faciente aut pmittēte:
quedā tū sola ptas r voluntas eius
facit: quedā creata natura: quedam
volūtas creature. Sz sicut creata na
tura nihil p se facere potest: nisi qd a
voluntate dei accepit: ita volūtas
creature nequit p se qcqz opari: nisi
qd natura adiunat aut pcedit. Sola
dei voluntas fecit in pncipio rerum
naturas: dans quibuscūqz competen
tes singulas volūtates: vt nature r
voluntates fm ordinē sibi tradituz:
suuz opus in rerum cursu pfoluerēt.
Et adhuc multa fac: cū de eis dez na

Beati Anselmi li. de cōceptu

turis et voluntatibus opatur: quod ille
sui vsum et propositum neque facerent.
Soli quippe voluntatis dei
opus est: tunc mare siccat: iter intra se populo
prober: tunc mortui resurgunt: tunc aqua
subito in vinum vertitur: tunc spiritus san-
ctus corda hominum ea que nec per se nec per
aliam creaturam sciunt docent: tum no-
rie voluntates a suo impetu sola gratia re-
guntur ad hoc quod predestinaverunt: tunc alia
multa sunt que nec creatura nec creature vo-
luntas per se statum cursu suum operetur. Na-
tura leuia sursum: gravia deorsum tra-
hit: terra aliquam prius voluntate colen-
te et seminante: aliquam nullo voluntatis
opere preceunte herbas et arbores in-
numeras producere et eas fructificare
facit: et alia multa que facilius vsum quam
doctrinam cognoscunt. Voluntati im-
putantur illa que sunt hominibus: iter facere:
edificare: scribere: loqui et similia que non
nisi voluntas facit. Cum igitur omnia
que fiunt si diligenter considerentur: si autem
aut sola voluntate dei: aut natura sui
vsum a deo illi inditam: aut volunta-
te creature: et ea que nec natura cre-
ata nec voluntas creature: sed solus deus
facit: spiritus miranda sunt: apparet: quia
tres sunt cursus rerum: scilicet mirabilis: na-
turalis: voluntarius. Et mirabilis quod de
alijs aut eorum legi nullatenus subditus
est: sed libere dominatur: neque illis facit
iniuriam quam eis obviare videtur: quia ni-
hil habent nisi quod ab illo acceperunt: nec
ille dedit eis aliquid nisi sub se. Quam igitur
propagatio viri de sola homine: ita non est
naturalis aut voluntaria sed mirabi-
lis: sicut illa que mulierem producit de so-
lo viro. Et sicut creatio viri de limo
palati est: quia nequaquam subiacet legibus
et meritis illius propagationis: quam et vo-
luntas et natura quousque discrete open-
tur: aliud enim ibi facit voluntas: aliud
natura: propter istam verum est homo et ad-
am de non homine: et iesus de sola muliere:
et eua de solo viro: sicut est verus homo
quodlibet vir aut mulier de viro et muli-
ere. Quis autem homo aut adam est aut de
adam est: sed eua de solo adam est: et omnes

alii de adam et eua. Quam namque maria
de qua sola est iesus de adam et eua est:
non potest ipse de eis de non esse. Sic nam-
que expediebat ut qui redemptus erat ge-
nus humanum: esset et nasceretur de patre
et matre omnium.

**De mala ade nulla rectitu-
dine ad illum hominem trans-
eant: Ca. XII**

Homines autem filius hominis non
quod sibi placeat peccato aut debito ade:
sic quod non est difficile intelli-
gere. Siquidem adam factus est et iustus
et liber a peccato et debito sepe fato et a
pena peccati: et beatus et potens servare
semper acceptam iusticiam: et per iusticiam eam
quam dicit libertatem et beatitudinem.
Quam igitur cum hec bona sine omni difficultate
posset spiritus servare sibi: non servavit ea
sibi: ipse abstulit et homines se pertraxit
fecit. Factus est itaque homo peccati sui iusticie
et debiti quod reddere nequit: et misere-
rie de qua est impotentia bona predestinata
recupandi. Sicut igitur alii nequiverunt
sibi auferre bona que habebat: et attra-
here mala que non habebat: quam non ser-
vando sibi bona que potuit: ita nulli
alii valuit eadem bona auferre atque
mala inferre: nisi non servando bona
cui servare quiverunt. Servare autem nul-
li potuit ea bona nisi illis quod genera-
tionis preterite voluntati subditi acce-
perunt. Nulli igitur persone quousque de se propaga-
te transmittere mala predestinata potuit: in
cuius generatione nec natura illi da-
ta est propagandi: nec voluntas eius quod
operata est aut operari valuit. Quare
ade mala predestinata nulla ratione aut recti-
tudine ad hominem preceptum de virgine
transiunt.

**De et si non esset deus sed pu-
rus homo: necesse tamen est illum ta-
lem esse qualis primus homo
factus est: Ca. XIII.**

Tamen si diligenter puro cordis in-
tuitu sapientem dei speculamur
iusticiam: nimis absurdum intelli-

virginali et pctō originali

gitur ut p illud semen qđ non creata natura: nō voluntas creature: nō vlll data ptās producit aut seminat: sed solius dei voluntas. pp:ia ad pcre/ andū hominē noua virtute mundū a peccato de virgine segregat alieni peccati seu debiti sine pene ad eundē hominē necessitas ptāseat vlla: etiā si non assumat in psona dei: s vt purus hō fiat. Nam eadē ipa rōne qua non debuit deus adam facere nisi iu/ stuz: nec aliquo debito sine incōmo/ do grauatur: aperte mēs rōnalis co/ gnoscit eū quē sūt ppria volūtate et x tute pcreauit ali cui malo subditū fieri nō debere: qm̄ nimis incōueni/ ens est oīpotenti et sapienti dei boni rati talem facere rationalē naturam sola ppria volūtate de materia in q nullū est peccatuz. Qđ qui nō intel/ ligit: non cognoscit qđ deo nō cōue/ niat: Quapropter etiā si purz hōiem sic faceret de: vt dictū est: necesse es/ set euz non minori p dūm iusticia et beatitudine q̄ fuit adam cū primuz factus fuit.

Q prepositerationi nō re/ fragetur qđ scriptū est: ho/ minē de immundo semine: et i/ iniquitatib⁹ pceptū: etiā si de aliquibus pprie dictuz sit: **La. XIII.**

Am si alicui⁹ mēs nō capit qđ n de semine hoīs dicit: scz nō esse in illo peccatū ante aīam rōna/ lē: sed imundū peccato dici et i iniq/ tate ppter futurā immundiciā cū tā erit hō: atq; putat illū immundū eē in ipa pcepti de propria: qz sicut ipse

Job. 14. mihi opposui: legi: Quis potest fa/ cere mundū de immūdo pceptuz se/

Ps. 50. mipe: Et: In iniquitatib⁹ pceptus sum et in peccatis cōcepit me mater mea: Nō huc labo: qz nō indigeo: vt qđ nō pōt capere capiat: sed peto vt qđ breuiter dicā attēdat. Illi vtiq; qui b dixerūt: aut voluerūt ea intelligi de

oī hoīs semine: aut tantū de illo qđ cū cōsensu seminatur voluptatis: qđ non esset nisi beutoz animalis si ho/ mo non peccasset. At si de omni hoc senserunt: hoc semen de sola virgine sumptuz immundū tanti viri asseru/ erunt: quod impiū est credere. Non vtiq; hoc de illo scripserūt. Sed si s aliquo hominis semine hoc iuxta hūc sensum protulerūt: nō nisi de illo qđ cū predicta voluptate concipitur in/ telligi voluerunt.

Q massa peccatrix non sit tota peccatrix: **La. XV.**

Q de antez nullatenus refraga/ tur nostre rationi: que semē s virgine sumptū asserit eē mū/ dū q̄uis sit de massa peccatrice. **Itā** quēadmodum cecitas non est in ali/ qua parte hominis nisi in oculo q̄/ uis homo dicat cecus vbi debet esse visus: non em̄ est in manu vel in pe/ de: nec surditas ē nisi i aure cū homo dicitur surdus: ita licet massa generi humani peccatrix nominetur: nō ta/ men in vlla parte eius est peccatū: nī si vt dixi in voluptate quā in nlla ho/ minis conceptione semen habere co/ gnoscitur. Quā obrem nulla ratione vera aut verisimili contradicente si considerentur que supra dicta sūt: tā libere possumus concludere: qz nul/ la ratio: nulla veritas: nullus intelle/ ctus pmittit ad hōiem ex sola x gine pceptū s pctō masse peccatrice q̄uis de illa sit aliqd assūpt⁹ potuisse aut debuisse accedere etiā si nō eēt de.

Qur iohānes et alij q̄ similr pcepti sūt p miraculū n̄ sint p se liberi a pctō. **La. XVI.**

Quod si obijciūtur mihi iohā/ nes baptista et alij qui de steri/ lib⁹ et in q̄b⁹ p senectute natu/ ra generādi tā erit emortua pparati sūt: et q̄si p similitudine rationē putant de/ buisse nasci sine peccato et pena pec/ cati: quia p miraculū concepti sunt: valde vtiq; intelligenda est ab istis

Beati Anselmi li. de cōceptu

aliena rō illa que vīrginalē pceptio/
nē liberā ab oī peccati monstrat ne/
cessitate. Aliud est em̄ inaudatū ⁊ i/
opinabile atq; nature incognitū fa/
cere: ⁊ aliud naturā aut etate aut ali/
quo vitio debilitatā sanare ⁊ ad suū
opns reuocare. Itā si adā nō peccas/
set: sicut ipse nulla senectute: nulla cau/
sa infirmatus deficeret: sic natura p/
pagandi creata in illo ⁊ ad vtendū:
vt iā dictū ē: et p̄tati subdita nullo
casu a suo cursu impediret. Itā q̄ in
lohāne ⁊ similib⁹ est aliqd. nouū na/
ture ade sicut est in filio x̄ginis da/
tū: s̄ qd̄ suis causis infirmatū erat: co/
gnoscat. esse reparatū. Quare qm̄ il/
li p. ppagationē naturālē dataz ade
sūt generati: nequaquā possūt aut de/
bent ei de q̄ agim⁹ in pceptiōis assi/
mulati miraculo: vt ab original̄ vin/
culo peccati absoluti possint ostēdi.
**Cur deus incarnatus sit cū
de adāz posset facere homi
nes nō deos sine pctō tot q̄t
sufficerent:**

La. XVII.

Desideran dicit aliquis: Si pur⁹
f homo q̄ de⁹ nō ēēt potuit fieri
de adā sine oī pcti ptaglōe sic
dicis: cur necesse fuit deus incarnari:
cū aut p vnū talez qui esset sine oī
peccato posset peccatores deus redi/
mere: aut tot q̄t necessarij erāt ad pfi/
ciendā supnā ciuitatē hoīes simili mi/
raculo facere: Ad qd̄ breuiter respō/
debo: Ideo de⁹ fact⁹ est hō: qz si suf/
ficeret ad redimēdos alios: sic i sepe/
fato opusculo monstrat⁹ est: hō nō
de⁹. Itcirco etiā nō fecit tot homīes
tales quot necessarij erāt: ne si null⁹
de ppagationē naturali saluaret: fru/
stra naturā illā in adā cōdisset ⁊ q̄si
qd̄ n̄ bñ feciss̄ corrēxisse videret: qd̄
sūme sapie nō puenit de aliq̄ natura
facere. Itā lōge sup̄ iuestigare ppo/
sui: quō semē sumptū de x̄gine q̄ mō/
stratū erat nulluz esse peccatū liber/
a necessitatib⁹ p̄dict⁹: in qb⁹ oēs ali/
os hoīes p̄cipi posuerā: posset intel/
ligi: Et de illa quidē necitate q̄ recu/
perare iusticiā quaz deseruit hūana
natura p se nequit: ⁊ de illa q̄ corpus
qd̄ corū pī aggrauat aīaz: ⁊ marie
in infantib⁹ illō liberari posse: qz hō
ille de⁹ ēēt p̄siderabā: si p̄ ab illo ne/
cessitas peccati ⁊ debiti ade ⁊ primo
rū parentū rōnabiliter alienarent.
Incepti itaq; querere quō valeret h̄
intelligi de necitate peccati ⁊ debiti
ade: vt de alijs postea facilius qd̄ q̄/
rebā inueniret: ⁊ abūdante grā illi⁹
de cui⁹ pceptiōis agif mūdicia: factū
est vt non mō ab oī pctō ⁊ debito et
necessitatib⁹ p̄fatis liberū cognosce/
ret: s̄ insup hoīem ita pceptū eē de/
bere p̄ditū nō maiori iusticia vel be/
atitudine: q̄ in q̄ factus est adā itel/
ligibili rōne: etiā si nō de⁹ s̄ pur⁹ ho/
mo esse p̄bare. Siquē p̄ter irrōna/
bile videbat: ⁊ peccatū ⁊ penā pcti
ab vllis penitibus ad illū p talē p̄p/
agationē descēdere: ⁊ deū spōte ratū/
onabilē naturā iniustā aut nulla ei⁹
p̄merente iniusticia miseram facere.
**De virgine iusta de⁹ con
ceptus sit: nō ex necessitate:
quasi de peccatrice nō pos
set: sed quia sic decebat:**

La. XVIII.

Amicus ergo de mundissima
q virgine filius dei verissime cō
cept⁹ sit: nō tñ hoc ea necessita
te factū ē: q̄si de peccatrice parēte lu
sta ples rōnabilē generari per hui/
usmodi ppagationē nequiret. Sed
qz decebat vt illi⁹ hoīs pceptio d̄ ma
tre purissima fieret. Itā ēpe decēs erat
vt ea puritate q̄ maior sub deo neq̄t
intelligi: x̄go illa niteret: cui de⁹ p̄a ē
vnicū filiū suū quē de corde suo eq̄/
lem sibi genitū tā q̄ seipm diligeat:
ita dare disponebat vt naturāl̄ esset
vn⁹ idēq; cōis dei p̄is ⁊ x̄ginis fili⁹
⁊ quē ipse fili⁹ substātiāl̄ facere sibi
matrē eligeat: ⁊ de q̄ spiritu sanct⁹
volebat ⁊ opaturus erat vt cōci⁹ p̄f
⁊ nascere⁹ ille de quo ipse p̄cedebat.

7 virginali et pctō originali

Qualiter aut virgo eadem p fidem ante ipsam pceptionē mū data sit: dīxi vbi aliā rationē de hoc ipso vnde bagis reddidit. Quae due rōes intel/lectui meo vident ad q̄stionē vna/queq; p se sufficere: sed ambe simul aīo vni rationis et decorē actionis querēti copiose satisfacere.

Quomodo ista ratio et al/tera alibi data concordent et differāt: La. XIX.

Et quous ad idē tendāt: i hoc tamē differunt q̄ ista quidē quā hic ptuli monstrat deū etiā de peccatrici virginis substan/tia: qm̄ nūq̄ est i hoīs natura pter voluntatē peccatū: prolē debere ius/tā: imo non nisi iustā nulla ratione repugnāte tali ppagatiōe pducere: Illa vero pbat q̄ etiā si in tota vir/ginis essentia peccatū esset: tamē ad hūmōi pceptionis mundiciā p fidem mūda fieri possit. Atq; i ista omnis mortis necessitas et cuiuslibet corru/ptionis siue laboris ab illo homine aperte excludit: In illa aut q̄stio ori/ri de hoc ipso vider: sed sufficēti ra/tione si diligētē p̄specta fuerit: solui/tur. Quapropt̄ et vtraq; palā est: qz nūq̄ nisi pia volūrate dñs nr̄ ac redēptor sustinuit i oib; q̄ passus ē.

Quarō dō vīgine p origi/nali pctō habuerit origina/lē iusticiam. La. XX.

Tibi mibi videt de pctō quidē originali: sic pposui: suffici/enter ostēsum est: quō ad ho/minē de virgine pceptū nulla rōne descēdere a parētib; potuit: s; potit iust? et bñs fieri rōne exigēte debu/it. Nobis qm̄ de iusto patre scdm̄ diuinā: et de iusta matre scdm̄ huma/nā naturā: iust? ab ipā origie: vt ita dictū sit: nat? ē: nō icōgrue p origi/nali iusticia quā oēs filij adehnt a sua origine: iusticiā originālē habere dicēdus est.

Cur nō potuit habere pso/nalē iniusticiā: La. XXI.

De psonali iusticia sup̄flui/um est disputare q̄ ad illum nō attigerit: qm̄ humana na/tura nunq̄ in illo sine diuina fuit: nec illi? aīa vnq̄ aggravata contra voluntatē aut vllō modo impedita est corpe corruptibili: que aīa quo/nā ipsa imo tot? ille hō et verbū dēi dens vna psona semp extitit: nunq̄ sine pfecta iusticia et sapiētia et pote/state fuit: quā semp a seipso ille scdm̄ psonā sicut deus habuit: licet in na/turis: humana a diuina qd̄ habuit ac/cepit. Altiorē aut aliā rationē quō deus assumpsit hoīem de massa pec/catrice sine pctō velut azymū de fer/mētato: preter istā quā h; et illā quā alibi posui: eē nō nego. Quā si mibi ostēsa fuerit: libet accipio: et meas si quod nō arbitror ptra veritatē eē poterint ostendi nō teneo.

De q̄ntitate pcti origina/lis. Laplm. XXII.

Pro pcti origiale nec ma/ius pot eē q̄ dixi: nec min? qz cū infans iā rōnalis est: hūana natura nō habet in illo iusti/ciā quā accepit in adā et quā semp deberet habere: nec eam excusat im/potētia: qz nō habet sic sup̄a dictū est. Illud tamē nō p oīa tā graue si/cut sup̄a posui existimo. Nam qm̄ ad hoīem dō vīgine pceptū ostēdere volebā: illud nō ptinere: tale istō pstitui cui aliud nō possit addi: ne sicut dixi ppter hoc qd̄ inuestigabā videret pōdus eius minozare. De q̄ quid mibi videat: breuiter nūc ape/riam. Pctm̄ ade ita in infantes de/scēdere: vt sic puniri p eo dbeāt ac si ipsi singuli illud fecissent psonaliter sicut adā: nō puto: q̄uis ppter illi d factū sit vt eoz null? possit nasci si/ne peccato: qd̄ sequit dānatio. Quā Roma. 5 em̄ dicit apls: qz mors regnauit ab adā vsq; ad moysen: etiā in eo qui

Beati Anselmi Li. de conceptu

Ibidem.

nō peccauerūt in similitudinē preua-
ricatiōis ade: aperte videt significare
q non illis psonaliē imputet ipa
ade puaricatio aut aliqd tā magnū:
Quis oēs filios ade excepto xglnis
filio: pctōres et filios ire i scriptis su-
is pñ ciet. Itā cū ait: Etia in eos q
nō peccauerūt in similitudinē pvari-
catiōis ade: pōt sic intelligi: ac si di-
cat: Etia in eos qui nō tm peccauerūt
qtm adā peccauit: puaricādo Et cū
ait: Ver aut ibintrauit vt abū daret
delictū: aut intelligem⁹ peccatū ante
legē in illis qui nō peccauerūt i simi-
litudinē puaricatiōis ade: minus q
ade pctm: aut si min⁹ nō erat: abū/
dauit in eis peccatū post legē vltra
pctm ade: qd intelligere nequeo: cū
illud pñsido de cui⁹ pondere et satis-
factiōe: in Cur de⁹ hō: qd mihi visū
est sicut iā legisti exposui. Vex est tñ
q nullus ad hoc ad qd hō fact⁹ est
et ppagatio illi data ē restituit: nec
a malis in q incidit humana natura
eruit nisi p satisfactiōē illi⁹ peccati
per qd i eadē mala ipa se precipita-
uit. Dicer aliq: Si nō habēt singlī
pctm ade: quō asseris nullū saluari
sine satisfactiōe peccati ade? Itā qli-
ter iustus deus erigit ab illis satisfac-
tiōē peccati qd nō habēt? Ad qd
dico. De⁹ nō erigit ab illo peccatore
plusq d: Sed qm null⁹ pōt redde-
re quantū debet: solus christus red-
didit p oībus qui saluant plusq de-
bēt: sicut iam in pfato opusculo dixi.
Adhuc alio quōq modo videndū
est qua rōne pctm min⁹ sit in infan-
tibus q in adā cū ab illo in oēs de-
scēdat. pper vnū em hominē qd est
per adā peccatū mors intrauit i hūc
mundū et p peccatū mors. Cur autē
vnus sit nō cognoscit: sicut et quō
insit nō intelligit.

Cur et quō descēdat i in-
fantes: Caplm. XXIII

Quod quis supra dictum sit
q qntū opus erat ad h qd qre-
bat: tñ n erit supflūū si b bre

uis repetit. Egdē negari neq̄t i fan-
tes in adā fuisse cū peccauit: sed i il-
lo causaliter siue materialiter velut
in semine fuerūt: in seipsis persona-
liter sūt: qz in illo fuerūt ipm semē:
in se singuli sunt diuerse persone. In
illo non alij ab illo: in se alij q ille.
In illo fuerūt ille: in se sunt ipsi. Fue-
runt igitur in illo s non ipsi: quoniā
nondū erāt ipsi. Forsitan dicet ali-
quis. Istud esse q alij hoīes in adā
fuisse dicunt: quasi nihil t inane qd/
dam est: nec est nominandū esse. Di-
cat ergo illud eē fuisse nihil: aut fal-
sum siue vanū quo fuit christ⁹ scdm
semē in abraā: in dauid et in alijs pa-
tribus: et quo oīa q sunt ex semine fue-
runt in seminib⁹: et nihil fecisse deum
euz oīa que pcreant ex semine: ipe
fecit prius in seminibus ipsis: et dicat
nihil vl vanū aliqd eē hoc: qd si ve-
re nō esset hoc: q videm⁹ eē nō eēnt.
Si em vex nō est: ea q natura pro-
creat ex seminib⁹ in illis prius aliqd
fuisse: nullomō ex ipsis eēnt. Qd si
hoc dicere stultissimū est: nō ē falsū
vel vanū: sed verū et solidū esse fuit
q fuerūt oēs alij hoīes in adā. Nec
fecit deus inane aliqd cū eos in illo
fecit esse. Sed sicut dictū est in illo
fuerūt: nō alij ab illo: et iō lōge ali-
ter q sūt in seipsis. Verū quis con-
stet eos i illo oēs fuisse: solus tamē
fil⁹ xglnis valde diuerso modo ab
alijs in illo fuit. Dēs quippe alij sic
fuerūt in illo vt p naturā ppagandi
que potestati et voluntati eius subdi-
ta erat de illo essent: solus vero iste
nō sic in eo fuit vt p naturā aut vo-
luntatē ei⁹ de illo fieret. De alijs em
accepit adā qm peccauit vt esset hoc
de quo illi futuri erāt et vt de illo es-
sent: de isto xō vt esset vnde futur⁹
erat: nō sūt vt de illo esset: qz non
erat i ei⁹ ptate vt de ipō ppagaret.
Sed nec in potestate eius erat vt de
alia eēntia aut d nihilo fieret. Qua-
re non erat in eo vt hoc aliquo mo-
do esset. Nam nec in potestate natu-
re: nec in potestate voluntatis eius

virginali et pctō originali.

erat: erat tamen in eo natura de qua propagandus erat: nec eius sed dei potestate. Itā et si vsq; ad virginem matrē in parētib; et volūtas seminauit et natura germinauit: vt et a virgo partim naturali partim vero proprio cursu ad suū esse ab adā pducatur. Sicut oēs alij: in illa tñ nec voluntas creature plē seminauit: nec natura germinauit s; spū sanctus et virg; altissimū de xgine muliere virū mirabiliter percauit. De alijs q; erat in adā: id est i ei potestate vt i illo cēnt: d isto vero nō erat in illo vt aliq; mō esset: sicut nō erat in limo vñ vir primus factus est vt de illo cēt mirabiliter: neq; in viro vt eua: de illo quē admodū facta est: esset. Sed nec in aliquo eorū in quib; fuit ab adā vsq; ad marā erat vt cēt: fuit tñ in illis q; erat in eis. Nū ipse assumēd; erat quem admodū erat i limo vñ prim; hō factus est: et in eo vñ eua facta est: non volūtatē creature aut ptāte: sed sola diuina virtute: sed iste tāto mirabilius et maiori gratia: quāto illi puri hoīes: hic hō deus factus est. Valde itaq; diuerso mō iste erat in adā qñ peccauit: qñ erāt illi qui volūtario et naturali cursu pcreāt. Illos q; qdā mō fecit adā ad quos p acceptā potestātē humana volūtas seminando et natura germinando percauit: istū vero non nisi de; fecit quia d adā: q; nō p adā sed per se velut de suo. Quid q; pueniētius ad ostendendā magnitudinē bonitat; dei et plenitudinē gratie quā ade cōcedebat qñ vt sic tradiderat ppagandi naturā: vt quoz esse i illi ptāte sic erat: vt qd ille naturaliter erat: hoc illi p illū essent. Ita quoq; in ci; cēt arbitrij libertate vt qualis erat ipse in iusticia et felicitate: tales eos ppagaret: hoc igit illi datum est. Quia itaq; in tante gratie celsitudine positus: bona q; sibi et illis seruanda acceperat sponte deseruit: ideo filij pdiderūt que pater illis cū seruando dare posset

nō seruādo abstulit. Nec mihi sufficere videtur ratio cur ad infantes peccatū et mala descendāt ade: si diligenter remota nostra volūtatē: que sepe et multū impedit mentē ab intellectu rectitudinis ipsa pura iusticia p̄sideret. Qualiter aut peccatū idē mihi videat; ad eos descendere: paucis expediā. Est peccatū a natura vt dixi: et est peccatū a p̄sona. Itaq; qd est a p̄sona potest dici personale: qd aut a natura naturale qd dicit; originale. Et sic p̄sonale trāsīt ad naturā: ita naturale ad personā hoc modo: qd adā comedebat hoc natura exigebat: quia vt hoc exigeret sic creata erat. Quia xō de ligno vetito comedit: nō hoc volūtas naturalis sed p̄sonalis: s; ē propria fecit: qd tamen egit persona non fecit sine natura. Persona em̄ erat q; dicebatur adā: natura q; homo. Fecit igitur persona peccatricem naturā: quia cū adā peccauit: homo peccauit. Siquidez non quia homo erat: vt vctitum p̄sumeret: impulsus est: sed ppria volūtatē (qd non exegit natura sed persona concepit) attractus est. Similiter fit in infantibus econuerso. Nampe quod in illis non est iusticia quā debet habere: nō hoc fecit illorū volūtas personalis sicut in adā: sed egestas naturalis quā ipsa natura accepit ab adam. Itē adam nāq; extra quem de illa nihil erat: est nudata iusticia quā habebat: et ea semper nisi adiuta caret hac ratio: ne: quia natura subsistit i personis: et persone nō sunt sine natura: facit natura personas infantium peccatrices. Sic spoliavit persona naturam bono iusticie in adā: et natura egēs facta: omnes personas quas ipsa de se procreat eadem egestate peccatrices et iniustas facit. Hoc modo trāsīt peccatum ade personale in omnes qui de illo naturaliter propagantur: et est in illis originale siue naturale. Verum patet magnam esse

Beati Anselmi Li. de cōceptu

distantiā inter peccatū ade et pctm
eor: qz ille peccauit ppta volunta/
te: illi naturali peccant necessitate:
quā ppta et psonalis meruit illius
volūtas. Sed cū nemo dubitet (qā
par pena nō sequatur imparia pec/
cata: in hoc tamē similis est et perso/
nalis et originalis peccati dānatio)
quia nullus admittitur ad regnum
dei ad qd factū est hō nisi p mortem
christi: sine qua non reddit qd pro
ade pctō debet: q̄uis nō oēs parit
in inferno torq̄ri mereant. Itā post
diē iudicij nullus erit angel⁹ aut hō
nisi aut in regno dei aut in inferno.
Ita igit et peccatū infantū min⁹ est
q̄ peccatum ade: et nlls tñ sine illa
vniuersali satisfactiōe saluat p quā
et magnū et pūū dimittit pctm. Cur
aut nō sit illa sine morte: et quō p il/
lam sit salus hoīm: in pfato libro si/
cut deus mihi dedit quesui et dixi.

**¶ Pctā parētū post adā
non computet in originali
pctō filioz: Ca. XXIII.**

¶ Trentū xō primoz peccata
p ad originale peccatū nō esti/
mo p̄tinere. Quippe si adāz
nequisset ad eos quos generaturus
erat iusticiā suam pducere: nequa q̄
posset eis suā iniusticiā trāsmittere.
Quare qm nlls post adā filijs suis
quinit iusticiā suā suare: nullā vi/
deo rationē cur primoz parentum
pctā filioz debeant aīab⁹ imputari.

Deniqz nulli dubiuz est q̄ infan/
tes nullā seruāt rectitudinē volūta/
tis ppter ipam rectitudinē. In hoc
ergo sūt oēs pariter iusti: qz nō illā
habēt quā oīs hō habere debet ius/
ticiā. Nec nuditas iusticie descēdit
ad oēs ab adā: i quo humana natu/
ra se spoliavit eadē iusticia. Itā et si
in adā illi remāsit aliqua iusticia: vt
in rebus aliqb⁹ rectā seruaret vo/
luntatē: sic tamē priuata est illo do/
no quo sibi iusticiam custodire pore/
rat in posteros: vt in nullo eoz ipsa

cū aliqua iusticia se ppagare queat.
¶ Plus itaqz in infantib⁹ auferre sibi
nō valuit q̄ oēm iusticiā et beatitu/
dinē: q̄ nulli dāt quasi carēti debita
iusticia. ¶ Aut primoz parentū in/
iusticia possit hāc augere iusticie nu/
ditas: qz nō valet in infantes ab ade
pctō maloz descēdere: nō videt pos/
sibile. Itā vbi nllā est iusticia: nulla
pōt auferri iusticia. Ande aut nulla
pōt absentari iusticia: ibi addi nllā
valet iniusticia. Nullā ergo infantib⁹
suis addere queūt iniusti paren/
tes iniusticiā sup p̄dictā nuditatem
iusticie. Et vbi nulla est iusticia: nul/
prohibet aliquā poni iusticiā. Ac/
risimilius igit et possibilis videtur
si parētes iniusti aliquā suis infantib⁹
addere dicūt iniusticiā q̄ iusti suis
aliquā dare possunt iusticiā. Qd si
sic: hnt infantes iustoz aliquā iusti/
ciā. Si xō hoc ē: leu⁹ dānā q̄ in/
fantes iniustoz si moriunt sine ba/
ptismo: aut si saluent cū aliquo suo
pcedēti merito eligunt. Qd paul⁹
apls negat vbi p Jacob et clau phat
nullū nisi oīm merita pueniēte gra/
tia saluari. Qm itaqz nullā dāt ius/
ti parētes aī baptisimū infantibus
suis iusticiā: nullā itaqz addūt iniu/
sti suis iniusticiā. Qd si dicūt: nō
addūt iniusti parētes suis infantib⁹
aliquā iniusticiā quib⁹ auferre ne/
queūt vllā iusticiā: s̄ originalē quā
hnt ab adā faciūt in eis grauiozē: q̄
et iusti i suis reddūt eam leuiorem.
Quare si min⁹ sint iniusti infantes
iustoz q̄ iniustoz: min⁹ debent re/
probari q̄ illi. Qd dicat qui audet
et oñdere pōt: Ego xō nō audeo cū
mirtī vidēā et iustoz et iniustoz iusticiā
ad baptisimū grām eligi et ab illa re/
pbari. Sed et hoc si q̄s dicūt: nō valet
oñdere: Quippe sicut hoc mō nō est
iusto iustior: nisi q̄ volūtate magis
aut appetit aut vitat qd dicit: ita nō ē
iniusto iustior: nisi q̄ pl⁹ aut amat:
aut p̄tēnit qd non debet. Si igit in/
fantes nequeunt oñdi mox vt aīam

Roma. 9

virginali et pctō originali

habēt: alius alio magis vltimū vel
le qd̄ debet aut qd̄ non debet: nemo
pōt phare q̄ in infātib⁹ ali⁹ alio na
scat iustior vlt̄ iniustior. Pariter ḡ
nec iusti sua iusticia reddere vident̄
in suis infantib⁹ originale iniusticia
leuiozē: nec iusti i suis sua iusticia
grauiozē. Quapropter si parētes in
iusti nec nūero nec magnitudine que
ant originale pctm̄ suis infantib⁹ suo
pctō augere: videt̄ inibi pctā paren
tū post adā i infantū originali pctō
non deputari. Nec nego ppter me
rita bona parētū filiis mlt̄a magna
bñficia corpis et aīe impendi: et ppter
pctā parētū filios et nepotes vsq̄ in
tertiā et qrtā generationē: et forsitan
vlt̄a: diuersis tribulatioib⁹ in hac vi
ta flagellari: et ea pdere bona etiā in
aīa q̄ forsitan p illos psequēnt̄ si iusti
eēt. Quoz exēpla nimis lōgū est i
serere. Sz dico pctm̄ originale i oib⁹
infātib⁹ cōceptis naturalit̄ eāle esse
sic pctm̄ ade: qd̄ est cā cur nascant̄ i
illo: et ad oēs p̄inet eāliter.

Quō noceant animabus eorum: Caplm. XXV.

I aut̄ pctā parentū aliqñ no
cēt aiab⁹ filioz: hoc mō po
tius fieri existimo: nō q̄ ea il
lis de⁹ imputer: aut q̄ eos in aliqua
delicta ppter parētes inducat: s̄ qm̄
sicut sepe meritis parētū filios iusto
rū a pctis eruit: ita filios iniustoz
eorum meritis in suis aliqñ derelin
quit. Qm̄ em̄ nemo liber est a pecca
to nisi dō liberāte: et cū nō liberat ol
cit̄ iducere: et cū nō mollit̄ indurare.
Ita q̄ sat̄ videt̄ susceptibili⁹ q̄ de
aiam peccatricē cui nihil pter penaz
debet ppter parentū pctā: in suis di
mittat pctis vt p̄ ipsis puniat: q̄
q̄ eā alienis oneret vt p̄ ill̄ torqat̄.
Ita igit̄ sine repugnātiā et originale
pctm̄ est idē in oib⁹: et fili⁹ nō porta
bit iniqtatē patris: et vnusq̄sq̄ onus
suū portabit: et recipiet put̄ gessit in
corpe siue bonū siue malū: et reddet

deus peccata parentum filiis in ter
tiā et qrtā generationes: et si hoc fit
in aīa: et quicqd̄ aliud legīt qd̄ ani
mab⁹ filioz imputari pctā parentū
significare videt̄: Quippe nō mori
tur aīa filij pctō patris s̄ suo: nec por
tat qd̄ iniqtatē patris cū in sua relin
quit s̄ suā: nec on⁹ alienū s̄ suū: nec
recipit put̄ pater: sed put̄ ip̄e gessit i
corpe. Sed qm̄ ppter pctā parentū
a suis malis nō est liberat⁹: ea q̄ por
tat eis dē pctis parentū imputant̄.

Quō nullus portet pec catū p̄is s̄ suū: Ca. XXVI.

Si obijciat: qz oēs q̄ nō sal
uant̄ p̄ fidē q̄ est in xp̄o: por
tat̄ iniqtatē et onus ade: vt p
hoc velit phare infantes aut alioz
qz parētū iqtates filiter debere por
tare: aut illi⁹ nō debere: p̄sideret: di
ligent̄ qz nō portāt infantes peccatū
ade s̄ suū. Itā aliud fuit pctm̄ ade:
aliud infantū: qz differūt vt dictū ē.
Illud enim fuit causa: istud est effe
ctus. Adā caruit debita iusticia: nō
quā alius s̄ quā ip̄e deseruit: infan
tes carēt ea: nō quā ip̄i s̄ ali⁹ dereli
quit. Itā est ḡ idē pctm̄ ade et in fan
tū. Et cū dic̄ apll̄: qd̄ supra posuit: qz
mors regnauit ab adā vsq̄ ad moy
sen: etiā i eos q̄ nō peccauerūt i simi
litudine p̄uariatiois ade: sicut signi
ficat infantū minus esse q̄ ade pec
catū: ita apte mōstrat aliud eē. Qua
pp̄t cū dānat̄ ifās p pctō originali:
dānat̄ nō p pctō ade s̄ p suo. Itā si
ip̄e nō habet suū pctm̄: nō dānat̄.
Ita ḡ nō portat iniqtatē ade s̄ suā:
quis iō dicat̄ portare qz iniqtas il
li⁹ pcti istiuscā fuit. Nec aut̄ eā q̄ fuit
in adā vt infantes i pctō nascāt̄: nō
est i alijs parētib⁹: qz nō hz i eis hu
mana natura ptātē: quēadmodū ol
ti: vt filij iusti ppagent̄: quare nō
ita seq̄t̄ vt p pctō illoz sit in infantib⁹
bus pctm̄ sic p pctō ade.

Quid sit originale pctm̄ et q̄ i oib⁹ sit eāle: L. XXVII.

Roma. 9

Stri Ansel. 2i. de cōceptu vīrgi.

Originalē scilicet pētm nō aliud
o intelligo q̄ qd est in infante
mox vt aīam habet rōnalez
quicquid p̄t in corpe nō dū sic ani/
mato factū sit: vt est aliq̄ mēbrozuz
corruptio: vlt post sine in aīa sine in
corpe futurū sit: Qd p̄t predictas
estimo rōnes in oībus infantib⁹ na/
turalit̄ ppagatis esse eāle: et oēs qui
in illo solo moriunt̄ equalit̄ dāna/
ri. Si qdē qd p̄t sup illd addit̄ i
hoīe: psonale est. Et sic psona ppter
naturā peccatrix nascit̄: ita natura
per psonam magis peccatrix reddi/
tur: qz cū peccat psona quelibet: pec/
cat homo. Hoc pētm qd originale di/
co: aliud intelligere nēq̄ i eisdē in/
fantib⁹: nisi ipam quā supra posuit:
factā p inobediētā ade iusticie de/
bite nuditatē: p quā oēs filij sūt ire:
qm̄ et naturā accusat spōtanea quā
fecit in adā iusticie desertio: nec pso/
nas excusat vt dictū est recuperandi
spōtētia: quā comitat̄ btitudinis qz
nuditas: vt sicut sūt sine oī iusticia:
ita sint absq̄ oī btitudine: p q̄s duas
nuditates in hui⁹ vite exilio expositi
sūt: qz parētes p̄tis et miferijs inces/
santer vbiq̄ occurrentib⁹: et vndiq̄
irruentib⁹: nisi quātū diuina defen/
dunt dispositione.

**Cōtra illos qui nō putāt
infantes debere dānari.**

Caplm. XXVIII.

Ant quoz anim⁹ infātes de/
bere dānari: q̄ sū baptismo
moriunt̄ ob solā iniusticiam
quā dīxi: nō vlt accipe: qm̄ nlls hō
iudicat eos rep̄hendēdos de pecca/
to aliene psonē: et qz nōdū sunt iusti
et intelligētes i tali etate: nec putāt
deū district⁹ innocētes debere iudi/
care q̄ iudicent hoīes. Quib⁹ di/
cendū est: qz aliter de⁹ erga infantes
dbeat agere: aliter hō. Itā hō nō de/
bet exigere a natura qd ip̄e nō dedit
et qd sibi nō debet. Nec iuste redar/
git hō hoīem cū culpa nasci: sine q̄
ip̄e nō nascit̄: et de q̄ nō nisi p alium

sanat. De⁹ hō recte exigit a naturā
qd ei dedit: et qd sibi iuste debet. Sz
et hoc iudiciū quo infantes dānant̄
nō est alienum: multū si cōsideret̄ ab
hoīm iudicio. Si q̄s em̄ vir et vxor
eius ad magnā qndā dignitatē vel
possessionē nullo suo merito sed gra/
tia sola pfecti: simul crimē graue in/
excusabiliter cōmittunt: et p eo iuste
deiciunt̄: et i seruitutē redigunt̄: qz
dicit filios q̄s post dānationē gene/
rant eidē nō debere subiaccere fuitu/
ti: s̄ potius ad bona q̄ parētes iuste
pdiderūt gratis oportere restitui.
Tales s̄ pmi parētes et filij eoz: q̄s
iuste p culpa sua de beatitudine in/
misiā dānati i eodē generāt exilio.
De similib⁹ itaqz sile debet esse iudi/
ciū: Sz d illis tāto district⁹: quāto
delictū eoz pbari pōt improporabi/
lius. Deniqz oīs hō aut saluat̄ aut
dānat̄: oīs aut̄ qui saluat̄ ad regnū
celoz admittit̄: et oīs q̄ dānat̄ ab eo
excludit̄. Qui nō admittit̄: puchit̄
ad similitudinē angeloz in quib⁹ nul/
lū vnq̄ fuit aut erit pētm: qd fieri ne/
quit q̄diu est i eo aliq̄ macula pēti.
Impossibile itaqz est aliq̄ hōiem
cū aliquo q̄uis paruo pēto saluari.
Quare si qd dīxi originale pētm: est
aliq̄ pētm: necesse est oēm hoīes i eo
natū illo nō dimisso dānari.

**Quō impotētia habendi
iusticiā excuset eos post ba/
ptisma: Cap. XXIX.**

Tri impotētiā hñdi iusticiāz
o nō excusare iniusticiā infant/
um: Queret q̄ aliq̄s forsitā
dicēs: Si i infante pētm: id est inu/
sticia est ante baptisimū: nō excusat̄
ipōtētia hñdi iusticiā s̄cē dicēs: qd in
baptismo nō remittitur pētm nisi qd
p̄t erat: cū post baptisimū sit sine in/
sticia quādiu infās est: nec intellige/
re pōt iniusticiā quā fuit. Si qdē in/
sticia ē rectitudo volūtat̄ p̄t se ser/
uata: quō nō ē iust⁹ etiā postq̄ ba/
ptizat⁹ est: Si q̄ baptizat⁹ morit̄ i in/
fantia: nō statim post baptisma cū pe

Declaratio cuiusdā super eodē

nitere nōdū scit: qm̄ nō habet debi-
tā iusticiā: nec excusat īpotētia: iū-
stus trāsīt de hac vita sic faceret aū
baptismū: nec ad rēgnū dei admittit:
Intra qd̄ nlls iustū recipit: qd̄ catho-
lica nō tenet ecclia. Qd̄ si in baptis-
mo pccm̄ in infantia futurū remittit
infantib⁹: cur nō et illa q̄ ī seqnti fuit
etate? Ad qd̄ rñdeo: q̄ in baptism o
pccā penit⁹ q̄ aū baptismū erat delē-
tur. Quā ppe original īpotētia iu-
sticiā hñdi tā baptizat⁹ nō imputat
ad pccm̄ sic pti⁹. Quēadmodū igit
pccū excusare nō potat absentia iu-
sticie: qm̄ ipā erat ī culpa: sic p⁹ ba-
ptismū illā oīno excusat qz remanet
sine oī culpa. Aū sit vt iusticia q̄ aū
baptismū debebatur infantibus: sine
oī excusatiōe p⁹ baptismū ab ill' non
exigat q̄ si ex debito. Qd̄ diu q̄ sola ori-
ginali īpotētia nō hñt iusticiā: nō
sē iusti: qm̄ nō ē ī eis absentia debi-
te iusticie. Ad em̄ est debitū: qd̄ sine
oī culpa ē impossibile. Quare si sic
moritū: qz nō sūt iusti: nō dñā ē:
s̄ et iusticia christi q̄ se dedit p̄ illi: et
iusticia fidei m̄tis ecclie q̄ p̄ illis cre-
dit q̄ si iusti saluāt. Nec breuē d̄ ori-
ginali pccō p̄ capacitate intellectus
mei: nō tam affirmādo q̄ cōiectādo
diri: donec mihi de⁹ aliqui meli⁹ reue-
let. Si cui x̄o alit⁹ visū fuerit: nulli⁹
respono sniam si vera pbari poterit.

Wtī Anselmi archiepī cā-
tuariēsis: liber d̄ pceptū vgi-
nali et pccō originali explicat
Declaratō cui⁹ dā s̄ eodē li.

Widā qd̄

q̄ d̄: scz ī semīe q̄ pccī-
pī hō: nō mag⁹ ē cul-
pā aliquā vī originalē
vel actualē q̄ est in
spūto vī sanguīe: si q̄s mala volūta-
te expuat: aut de sanguine suo aliqd
emittat: sp̄hēdūt falsū ēē: ex h̄ astru-
entes q̄ in ipō semīe sit qdā fomes

pccī corruptiōis nature hūane et in-
de origo pccī original'. Sz si ab eis
q̄rat qd̄ appellēt fomītē pccī qd̄ ī il-
lo sit et corruptionē nature: nō vīdo
qd̄ rñdere possit d̄ rōe. Illa em̄ res
rōe carēs vī ad pccm̄ īcitare p̄ vī ad
xtutē: vt ait Amb. d̄ sacris: f̄mone
p̄mo. Jude⁹ vīceos baptizat et cali-
ces: q̄ si insensibilia vī culpā possint
habere vī grāz. Qd̄ igit nec culpā
pōt hñe nec laudē: nō pōt fomes esse
pccī vī xtutē. Tale est semē q̄ pccipi-
tur hō cū sit insensibile: q̄ insensibile se-
mē illd̄ cū ī eo nō sit: nec ēē elpā pos-
sit: nec ē nec esse pōt fomes pccī. Qz
aū in corpō sit cā corruptiōis hu-
mane nature nō videt si vocāt corru-
ptionē eā q̄ d̄ pccō pccssit et cū pccō
īest. Est em̄ qdā nature nre corru-
ptio: q̄ de pccō qdē pccssit: s̄ cū pccō
īest aliqn̄: aliqn̄ cū pccō non īest.
Corruptio illa q̄ tantūmō pena est
et nō pccm̄: vt morbi corpōz nostro-
rū et alie incōmoditates: et mors ipā
q̄ corruptio sine pccō fuit in corpo-
re christi: et sine pccō mortali ē ī san-
ctis hoīb⁹ in hac vita: eadē cū pccō
īest pccōz ib⁹. Nec corruptio nō hz
cām in semine nec ex semine: licet per-
trāsāt in oēs qui gignunt paterno
semīe. Sz cū sit pena pccī: hz causā
in pccō p̄lmi parētis: ppter qd̄ in-
flicta ē: nō semini insensibili: sed eis
qui sentire et sustinere debēt molesti-
am afflictiōis. De hac aū corrupti-
one orit⁹ qdā alia corruptio: q̄ in se-
mine quidē est nō aū a semīe causā
hz: vt cū de morbidis parētib⁹ semē
morbidū format ī morbidā plē: de
q̄ medici p̄siderant: s̄ ī hac nec cul-
pa est originalis nec actualis. Et de
hac nō puto eos dicere. Si aū vo-
cāt corruptiōz ipz pccm̄ quō qdā p̄-
dicta corruptio xtutē: ea lōge ē a p̄di-
cto semīe: vt p̄missa ā brosi docz au-
toritas. Quid q̄ appellāt fomītē
pccī vī corruptiōz nare q̄ ē ī semīe?
Forte dicere volēt qd̄ h̄ anctas x̄a
sūt: s̄ d̄ semīb⁹ ex q̄b⁹ hoīes sūt: sic x̄a

Declaratio cuiusdam

esse non possit: sicut etiā ab ambro-
sio de illis dicta nō fuerit. Itā q̄ in
tali semine sit peccatū: oñdit Augu-
stin⁹ in sc̄do libro de nuptiis ⁊ ci-
uiscetia. Natura hoīs inquit habet
auctore deū: in q̄ ex vitio inobedien-
tie trahit originale peccatū. Itā si
semē ipm nullū habz vitium: qd ē qd
sc̄ptū est in lib: sapiētie: Itā i grās
qm̄ nequā est illoꝝ natio ⁊ natural
malicia ipoz: et qm̄ nō poterat mu-
tari cogitatio illoꝝ in ppetuū: Se-
mē enī erat maledictū ab initio. Itā ē
pe de quibuscūq̄ dicat ista: d̄ homi-
nib⁹ dicit: Quo ē q̄ cuiuslibet hoīs
malicia naturalis ⁊ semē maledictū
ab initio: nisi ad illud respiciat: q̄
per vnū hoīem pctm̄ in mūdū ⁊ per
peccatū mors ⁊ ita in oēs hoīes per-
trāsijt i q̄ oēs peccauerūt: Cui⁹ aut
hoīs cogitatio nō pōt mutari in ppe-
tuū: nisi qz per sc̄ptam non pōt nisi
gratia diuina subueniat: q̄ nō subueni-
ente: quid sūt hoīes: nisi qd ait pe-
tr⁹ apls: velut muta aīalia percata
naturalr i captiuitatē ⁊ iteritū: hec
augustin⁹. Ecce aut habetis in hac
auctoritate culpā esse in semine. Eis
ergo qui hec p̄tendūt respōdemus.
Primo dicāt vñ oñdere possint au-
gustinū sensisse h̄ de ipō semē q̄ hō
sc̄mīat: Semē enī equoce ⁊ d̄ eo qd
est cā: ⁊ d̄ eo qd est ex cā d̄: vt illd̄:
Joh. 8. Semē abrahe sum⁹. Inq̄ quē modū
semē maledictū est: id est illi sūt ma-
ledicti qui sūt de semē vel generati-
one in malicia pseuerantiū si ipi sūt
in eodē pseuerātes. Itā ita est aiūt.
Dicit enī hoc manifeste augustinus
querēs: Quo ē cuiuslibet hoīs ma-
licia naturalis ⁊ semē maledictū ab
initio: Cuiuslibet inq̄ hoīs malicia
natural ⁊ semē maledictū ab initio.
Sicut enī cuiuslibet hoīs malicia est
natural: ita cuiuslibet hoīs semē ma-
ledictū dicim⁹: qz nō valet hoc zen-
gma: id ē repetitio a supiori: nec ipē
augustin⁹ eā repetitionē fec̄. Qua-
renō cogimur p̄sentire eā faciētib⁹:

sed sic dicim⁹: Cuiuslibz hoīs mali-
cia est naturalis: ⁊ ipē est semē male-
dictū: nō eius semē maledictū: qz in
eo nō ē pctm̄. Vel possum⁹ figurati-
ue dicere ipm̄ semen maledictū ēē p
eo qd ex eo erūt qui maledicti erāt:
iuxta illud: Maledicta terra in operi
b⁹ tuis: id ē opa tua in terra. Itā cū
terra maledicta est cū ipa alibi dica-
tur sc̄tā: licet eā pctōres operentur:
At: Loc⁹ i quo stas ēra sc̄tā ē: alio: Exod. 3.
qn̄ eadē ⁊ maledicta ⁊ sc̄tā ēēt. Sic
semē maledictū qz maledicti q̄ ex se-
mīe. Inq̄ quē modū Anselm⁹ noster
optie ⁊ vere exponit illā auctoritatē
Job: De inūdo semīe: qd tū i se ne-
q̄ inūdū est neq̄ maledictū. Imo
inquūt de semine qd ē materia car-
nis hūane videt̄ dicere augustin⁹: dū
sic incipit: Itā si semē ipm̄ nullū ha-
bet vitium: ad qd enī fieret relatio per
ipm̄: Itā cū p̄cessit sermo de semē
h̄ sepe sit p hoc p̄nomē: nō relatio:
h̄ p̄prietatis quedā exp̄ssio ei⁹ rei q̄
in causa dicti ē: At etiā palladi⁹ de
rusticatiōe incipit: Pars prima est
p̄: uētie ipam cui p̄ceptur⁹ est i-
mare psonā. Nulla igit p ipam sit
relatio h̄ p̄prietatis ei⁹ q̄ in psona ē
exp̄ssio. Ac si dicat: Ipam psonā: id
est x̄tutē vel sciētiā vel dignitatem
vel artē vel p̄fessionē p̄sone vñ tale
quid ei⁹. Sic ⁊ hic accipit̄ ipm̄: cum
de semine agit: quasi dicat: Ip̄m se-
mē: id est ratio seminis ea esse vt nō
sine vitio sit. Itā si nō in vitio est: si
nullū habet vitium: quid est qd sc̄ptū
est ⁊ c. Ad hoc respōdem⁹. Quicqd
sit de relatiōe vel de p̄prietatis ex-
p̄ssioe p hoc p̄nomē ipm̄: in semine
nullū esse pctm̄ pbat Aug⁹ alias q̄-
stionē faciēs Hieronymo de origine
aīe: dicēti q̄ q̄tidie de⁹ creat nouas
aīas. Qd aug⁹ nec recipēs nec ipro-
bās: Querens aut quid Hierony-
mus rñdeat obieci⁹: q̄stionē talē fa-
cit ei in cpla de origine aīe: Si anī-
ma hui⁹ infantuli recēs nati infun-
dendo creata est ⁊ creādo infusa: qū

De conceptu virginali

vl quō peccante hic i adā? Nec que-
stio nunq̄ posset esse illi? qui diceret
in semine q̄ p̄cip̄ hō esse peccatum
originale. Diceret enī ei: Quid q̄ris
hoc qd tu ipe idubitatē fateri? In
semine peccatū et vitiiū qd traiecit de
primo hoīe in oēs posteros: frustra
queri? quō peccauit qui seminalit̄ d
adā p̄cessit. Semē autē culpā secum
trahit: hoc inq̄ diceret ei: Quare si
hec augustin⁹ sentiret: nunq̄ Hiero-
nymo eā q̄stioz faceret. Huic autē q̄-
stioni nihil est a Hieronymo r̄sum:
nec eā ipe Aug⁹ soluit qui de origi-
ne aīe nullā certā sententiā ptulit.
Vide autē: moderni p̄ceptores quō
eā soluat. In tantū p̄ ipm Augusti-
nū obtinuit? in auctoritate eius su-
pp̄posita: nō eū intellexisse de semi-
ne qd sperma est: hoc dixit in semine
esse vitiiū. Rata est ḡ in iā Ambrosij
et nostri Anselmi generalit̄ q̄ intel-
ligēda q̄ i re sensibili nec grā sit: nec
culpa. Attamē adhuc opponūt d au-
toritate Joannis damasceni: q̄ di-
cat: q̄ post p̄ceptū sine p̄sensū bea-
te x̄ginis: spūsc̄tū supueniēs omne
peccatū in ea purgauerit et oēm fomi-
tem pcti. Et inde credo: volūt habe-
re auctoritatē qd oporteret aliq̄te-
nus semē illud x̄ginale licet nō eēt
ex viri cōmixtiōe: tñ mundatū esse a
pcti fomite spūsc̄tū opatiōe. Ad
hoc r̄ndem: nihil nos Joanni dama-
sceno in dicti suis p̄iudicare: vtpote
q̄ eius scripta nulla legerimus nisi
quaten⁹ ea ab alijs in testimoniū in-
troducta mult̄ in locis cognouim⁹.
At nobis p̄mptū ē Hieronymi no-
stri sanctissimi et doctissimi testimo-
niū ferre i cōtrariū: dicētis in fimo-
ne de assumptione eiusdē dñe et regi-
ne nostre: Btā inq̄t et gloriosa x̄go
maria q̄uis dudū incōparabilis eēt
vniuersis q̄ sub celo sūt x̄ginib⁹: vt
decēter posset i se suscipe diuinitatē
admiratiōe: salua vtraq̄ natura: tñ
cū gratia repler̄: cū spūsc̄tū p̄fudit:
cū spūsc̄tū obumbrat sit p̄ciosior

meritis: celsis sublimior fastigijs: pul-
chrior sanctitate: glorioz suor meri-
tis et p̄rogatiuis meritoz: ita vt nul-
lis iā vsib⁹ sit ipe eadē mancipanda
nisi diuinis. Rogo te Joannes da-
mascene vl quicūq̄ es in tali senten-
tia q̄ putes btāz dei matrē post an-
nūciatiōē sc̄ti angeli tñc primū in
supuētiōe spūsc̄tū amisisse vl pec-
catū vel fomitem pcti: Rogo inquā te
p̄ eandē beatā theotocō desiste: no-
li emulari in malignātib⁹: cessa since-
rissimū vas scrutare: Solue calcia-
mēta pedū tuor qd impedit p̄grei-
sum recte int̄tōis tue. Si quidē ze-
lū dei habes i hac parte: s̄ forte nō
scdm scientiā. Forsitā enī putas in
hoc errore deo te obsequiū exhibe-
re. Qd si noluer̄ cessare: scito q̄ ter-
ra hec quā calcas deuorat habitato-
res suos: vltionē faciēs in oēs filios
diffidētie. Adhuc audi qd dicat in-
de nostror̄ temporor̄ spūsc̄tū orga-
nū bt̄is Bernard⁹ abbas clareuall.
Spūsc̄tū supueniet in te et virtus
altissimi obūbrabit tibi. Superi⁹ vi-
cta est gratia plena: et nūc quō dicat
spūsc̄tū supueniet in te et. It̄.
quid potuit repleri gratia et necdum
habere spūsc̄tū cū ipe sit dator
grāz? Si autē iā spūsc̄tū erat i ea:
quō adhuc tāq̄ nō esset supuētur⁹
repromittit? An forte ideo nō dic it
simplicit̄ veniet i te: s̄ addidit sup:
quia et pri⁹ quidē fuit in ea per mul-
tā grām: s̄ supueniēte nūciat p̄pter
abūdiōriē gr̄e plenitudinē quā ef-
fusus est sup illā. Et x̄o cū plena
sit: illud ampli⁹ quō cape possit? Si
autē aliud pl⁹ cape p̄d̄: quō aut ple-
na fuisse itelligēda est? An pri⁹ q̄-
dē grā ei⁹ tñ repleuerat mētē: sequis
vna et ventrē pfundere debet: q̄ten⁹
sc̄z plenitudo diuinitatis que ante
in illa sicut et in mltis sc̄toz spūsc̄tū
liter habitat: et iā sicut i nullo sc̄toz
corp̄aliter in ipe habitare incipiat?
Quid ē: x̄tus altissimi obūbrabit
tibi? Qui p̄t cape capiat: et forte p̄-

Exod. 3.

Ro. 10.

Luce. 1.

Beati Anselmi in libꝝ

pter h̄ marie dictū sit: Obſturbabit tibi: qꝫ res nūtz in ſacramēto erat: et qꝫ ſola p ſe trinitas in ſolo ⁊ cū ſola x̄gine voluit opari: ſoli datū ē nos/ ſe cui ſoli datū eſt expediri. Hec nos quidē breuiter introduximꝰ ꝑtra h̄ qđ opponūt de Joāne damasceno: cui nos dare determinationē preſū/ ptuoſū eēt: qui quo ſenſu dixerit pe/ nitꝰ ignoramꝰ. At ſi ille hieronymo ex noſtris ꝑtraria hic dixit: libet in h̄ eodē: potiꝰ adherere: nō ei ſ h̄ hiero/ nymo ⁊ noſtris. Opponitur adhuc Anſelmo noſtro: qꝫ in hoc ꝑo libro dixerit: qꝫ nlla rō: nlla x̄itas: nllus intellectꝰ pmittit ad hoīem de ſola virgine ꝑceptū ⁊ de pctō maſſe pec/ catricis aliud potuiſſe vel debuiffe accedere: etiā ſi nō eſſet deꝰ: Quis ū illa maſſa eſſet aſſūptus. Dicūt enī chriſtū nō potuiſſe nec voluiſſe pec/ care: non qꝫ filiꝰ x̄ginis: ſed qꝫ deꝰ fuit xꝑs. Alitꝰ: Hec voluit nec pec/ care potuit: ſ deꝰ fuit: Quid ſ dice/ mus ū ſanctis angelis qui ex gratia ꝑfirmatiōis nō volunt nec poſſunt peccare? Al ſi adā anteꝑ peccaſſet aliqꝫ qui ante ipm ī iuſticia ꝑfirma/ rent genuiſſet: de illis quid dicemꝰ? Atqꝫ ſi illi cū nec vellēt nec poſſēt peccare: nō ideo deus vel dꝫ eſſent: ſicut in xꝑo vidēdū: utrū qꝫ pecca/ re nō potuit nec voluit: ſola diuini/ tas eius homini vnita in cauſa fue/ rit: Itaqꝫ ipa plurimū ⁊ marie ad inuenerit: of ꝑſtat ſideli. Sz aliꝰ eſt cauſam ſimpliciter eſſe: aliud cauſe ſupplementū ꝑferre. Dicūt forte: qđ poſt peccatū a de nulla caro mortal nō vnita deitati abſqꝫ pctō eſſe ꝑua/ luit vel preualere potuiſſe: quocūqꝫ mō deꝰ aliqꝫ vel aliqꝫ abſqꝫ ſe/ mine viri creaiſſet dūm ū de adā eēt. Sed cū hoc dicūt: cauſam pcti vt ſu/ pra in ſemine ponūt: qđ utiqꝫ deꝰ ſic facit eſſe ex mare ⁊ femina: ſic facere pōt ex femina ſola. Ipſi igit ſoluant que ſupra diximꝰ ⁊ ex auctoritate ⁊ ex rōe: ⁊ libenꝰ audiemꝰ. Qđ ſi nō

potuerint: ꝑſtabit nobis ſicut cōſtat ex Anſelmi rōe irrefragabili: quicūqꝫ gignitꝰ alio mō qꝫ adam genera/ uit: qꝫ non teneat ꝑciudicio peccati originalis qđ ꝑ traditū eē ex adam de ſcēdit: licet ille deus nō ſit vt chriſtꝰ fuit: ⁊ ita ſi voluerit: nō peccare pote/ rit: ⁊ nō velle peccare cū poſſe non peccare valebit: donec ei cōfirmans gratia nō poſſe velle ⁊ nō poſſe pec/ care ſupaurit. Conſentit nobis augꝰ ī tertio ꝑtra Iulianū: Fruſtra inqꝫ putas ideo ī puulis nō eſſe delictū: qꝫ ſine volūtate qꝫ in eis nulla eſt: eē nō pōt. Hoc enī recte dicitꝰ ꝑpter ꝑ/ priū cuiuſqꝫ peccatū: nō ꝑpter ꝑri/ mi parētis originale delictū ſue con/ tagiū. Qđ ſi nullū eēt: ꝑfecto nulli malo paruuli obſtricti: nihil mali vñ in corpe vel in aīa ſub tāte dei pote/ ſtate paterentꝰ. Vide in his verbis prudēs lector hāc maximā incurre/ re: A quocūqꝫ remouetꝰ pena pecca/ ti: ab eodē ⁊ peccatū remouetꝰ: ⁊ nō ꝑuertitꝰ. A quibꝰ ⁊ puulis remouet in corpe ⁊ aīa pcti penā auguſtinꝰ: ꝑriꝰ ab eis remoueri docet pctm om/ ne ⁊ ꝑtagium peccati. Illi ergo non eēt nec deus nec dii: ⁊ tamē poſſēt ſi vellēt nō peccare: ⁊ confirmati nō poſſent peccare. Recte ſ ⁊ veriffime Anſelmꝰ qꝫ cū eo eſt veritas: ⁊ filiꝰ veritatis Auguſtinus ſenſerūt.

Explicit declaratio cuius/ dam ſuper eodem libro.

Beati Anſelmi abbatis Beccenſis: ad archiepiſco pñ Cātuanēſem: illi ſe cō/ mēdantis: eiꝫ ſcripta que/ dam a ſe: ad examinandū ꝑreſentis: Ep̄la.

Lucrēdo ⁊ amando ſuo domino ⁊ patri ⁊ doctōri Cantuariēſi archieꝑo an/ gloꝝ ꝑmari mri ecclie ca/ tholice ſidci vtilitatisqꝫ merito mltū amplectēdo: Fraſ Anſelmꝰ vita ꝑec

Monologion Prefatio

Ecc. 32.
Ibid. 2.6.

catore: h. habitu monach. Qm agēda
sūt oīa consilio: s. nō oī p̄silio: Scri-
ptū ē cū: Dīa fac cū p̄silio. Et: Cō-
siliari? sit tibi vn' d. mille. Anū quē
scitis: nō de mille: s. de oīb' mortali-
bus elegi quē p̄ oīb' habere p̄silia/
torē in dubijs: doctore in ignoratis
et excessib' correctore: in rectis acti-
bus approbatorē: quo quis fm vo-
tū nō possim vti: decreui aut vti qn-
tū possū. Quāuis cū sūt mlti p̄ter
prudētiā meā: d. quoz mltū p̄ficere
iperit' possū mltā peritiā: et q̄p sibi
cere cēsure mea cogat iperitiā: nllm
tū noui cui? me doctrine indicio ve-
tā p̄fiderē tā q̄ libetē q̄ vestro sibi
iiciā: et q̄ mibi paterno affectu si res
indiget se exhibeat: at si exhibeat cō-
gaudeat. Quare qm q̄cqd de pat-
no vestro pectorē mibi impēdit et sa-
piētiā est exquisitū et auctoritate ro-
boratū et dilectiōe p̄ditū. Tū ali qd
inde haurio: id me et sua dulcedine
delitiat et securitate faciat. Sed qm
hec ipsa sciēti loquor: his omīssis cū
coz murmurē expediā. Quidā fra-
tres serui vestri et p̄fui mei: me sepe
iuitū q̄ rogātes: tandē coegerūt vt
acq̄scerē illis quiddā scribere: sicut
in eiusdē sc̄pture p̄fatiōe p̄siderare
poterit'. De quo opusculo hoc p̄ter
speciem euenit: vt nō solū illi quib' in-
stantib' editū est: sed et plures alij id
velint: si solū legere s. etiā trāscribe-
re. Dubitās igit vtrū volētib' dene-
gare debeā siue p̄cedere: Ne me aut
inuidiū putātes odiāt: aut stultū co-
gnoscentes derideāt: ad singlārē me-
um recurro p̄siliariū: et sc̄pturā ipaz
examinādā vestro mitto iudicio: vt
ei' auctoritate aut inepta a p̄spectu
phibeas: aut correctā volētibus p̄-
beatur.

Eiusdē bti Anselmi i libz
quē Monologion p̄sc̄p̄sit:
Prefatio.

q Aldā fratres sepe me stu-
diosq̄ p̄cati sūt vt qdam

de illis q̄ de meditāda diuinitatis ef-
sentia et q̄busdā alijs hmōi medita-
tiōi coherētib' v̄sitato finone collo-
quēdo p̄tulerā: sub quodā eis me-
ditatiōis exēplo describere: cuius sci-
liet scribende meditationis magis
scdm suā volūtātē q̄ scdm rei facul-
tatē: aut fm meā possibilitatē: hanc
mibi formā p̄siterūt: quatenus au-
toritate scripture penit' nihil in ea
persuaderet. Sed quicquid p̄ singu-
las inuestigatiōes: finis assereret: id
ita plano stilo eē et vulgarib' argu-
mētis simpliciq̄ disputatiōe et rōis
necessitas breuit' cogeret et x̄itat': cla-
ritas patens oīderet. Voluerit etiā
vt nec simplicib' peneq̄ fatuis obie-
ctiōib' mibi occurrētib' obuiare p̄te-
nerē. Qd qdē diu tēptare recusant
atq̄ meū rē ipsā cōparās: mlti me
rōib' excusare tēptant. Quāto cū id
qd petebāt vsu sibi optabāt facili-
tāto mibi illd actu inuigebāt diffici-
li'. Tā dē tū vict': tū p̄cū modesta i
portunitate: tū studiū eoz nō p̄tēnē-
da honestate: inuit' quidē p̄pter rei
difficultatē et ingenij mei imbecilli-
tatē qd p̄cabant incepti: s. libetē p̄-
p̄ eoz charitatē qn tū potui fm eoz
diffinitionē effeci. Ad qd euz ea spe-
sim adducit: vt q̄cqd facerē ill' solis
a q̄b' exigebat cēt notū: et paulop'p
idipm vt vilē rē fastidiētib' p̄ceptu
eēt obruēdū: Scio cū me i eo nō tā
p̄cātib' satisfacere potuisse q̄ p̄cib'
me p̄sequētib' finē posuisse. Hecio
tū quo pacto sic p̄tē spem eueit vt nō
solū p̄dicti fr̄es: s. plures alij sc̄pturā
ipsā q̄sq̄ eā sibi trāscribendo i longū
mēorie cōmēdare satagerēt. Quā
ego sepe retractāsi: nihil potui inire
me i ea dixisse qd n̄ catholicorū patz
et marie bti augustini sc̄ptis cohere-
at. Quā p̄p̄ si cui videbit q̄ i codē
opusculo aliqd p̄tuleri qd aut nimis
nouū sit: aut a x̄itate distet: rogo
ne me aut presumptorez nonitatū:
aut falsitat' assertore exclamet: s. p̄
libros p̄fati doctore angustū d. trinit'

Beati Anselmi in liby

tate: diligenter pspiciat: deinde sedz
eos opusculum meū dijudicet. Qd
em̄ dici summa trinitatem posse dici
tres substantias: grecos secut⁹ sum: q
pfitent^r tres substantias in vna essen/
tia: eadem fide qua scilicet nos tres
personas in vna substantia. Nam
hoc significant in deo per substanti/
am qd nos p psonā. Quacunqz aut
ibi dixi sub psona secū sola cogita/
tione disputans et investigatis ea que
pri⁹ nō aduertisset: plata sūt sic
sciebā eos velle qz petitiōi obsequi
intēdebā. Precor aut et obsecro ve
hemēter: si qd hoc opusculū voluerit
trāscribere: vt hāc p̄fationē in capi/
te libelli aut ipsa capitula studeat
p̄ponere. Multum em̄ pdesse puto
ad intelligenda ea q ibi legerit: si qd
prius quā intētiōe: que mō disputa/
ta sint cognouerit. Puto etiā q si
quis hāc ipaz p̄fationē viderit pri⁹
nō temere iudicabit si qd p̄tra suam
opinionē platū inuenerit.

Explicit p̄fatio.

**Capitulorum libri Anselmi an/
nologion bti Anselmi an/
notatio.**

- Ca. 1** Qd sit vnū aliqd sūme bonuz
et sūme magnū et summū
omniū que sunt.
- ij** De eadē re.
- liij** Qd sit qdā natura p quā est
quicqd est: q p se est et est
summū omniū que sunt.
- liij** De eadē re: et qd sicut illa est
per se et alia p illam: ita sit
ex se et alia ex illa.
- v** Qd illa nō sit vlla inuāte cau/
sa ducta ad eē: nec tñ sit p
nihil aut ex nihilo: et quo/
mō itelligi possit eē per se
et ex se.
- vj** Quō alia oīa sunt p illā et ex
illa.
- vij** Quō intelligendū sit q oīa
fecit ex nihilo.
- viiij** Qd ea q facta sūt ex nihilo: nō

nihil erāt anteqz fierēt qn/
tū ad rationē faciētis.

- ix** Qd illa rō sit sic quedā rerum
locutio: sicut faber dicit pri/
us apud se qd factur⁹ est.
- x** Qd tñ multa sit in hac simili/
tudine dissimilitudo.
- xj** Qd hec sūme essentie locutio
sit sūma essentia.
- xij** Qd sicut oīa p sūmam eēntiā
facta sunt: ita vigeant per
ipsam et in illa.
- xiiij** Qd illa sit i oib⁹ et oīa sint ex
illa et p illā et in illa.
- xiiij** Quid possit aut nō possit de
illa dici substantia liter.
- xv** Qd idē sit illi eē iustā qd ē eē
iusticiā: et eodē mō de his
que sūliter d illa dici pnt: et
qd nihil horū mōstret q̄lis
illa vt quāta sit s quid sit.
- xvj** Qd ita sit simplex vt oīa que
de ei⁹ eēntia dici pnt: vnuz
idēqz sint i illa: et nihil d ea
dici possit substantia liter ni/
si in eo qd quid est.
- xvij** Qd sit sine p̄ncipio et sine fine.
- xviiij** Quō nihil fuit añ et erit post
illam.
- xix** Qd illa sit i omni loco et tpe.
- xx** Qd i nullo sit loco et tpe.
- xxj** Quō sit in oī et in nllō loco.
- xxij** Quō meli⁹ itelligi possit eē
vbisqz qz in omni loco.
- xxiiij** Quō meli⁹ possit itelligi esse
semper qz in omni tpe.
- xxiiij** Qd nullis mutabilis sit acci/
dentibus.
- xxv** Quō illa dicēda sit eē substantia/
tia et q sit eē oēm substantiā
et singulariē sit qdqd est.
- xxvj** Qd nō p̄tineat in comuni tra/
ctatu substantiarū: et tñ sit sub/
stantia et indiuidu⁹ spūs.
- xxvij** Qd idē spūs simpliciter sit: et
creata illi cōpata nō sint.
- xxviij** Qd eius locutio idipm sit qd
ipse: nec tamē sint duo sed
vnus spiritus.

Abonologiō capitul. ānotatio.

- xxix** Q eadē locutio n̄ p̄stet ex plu-
rib⁹ x̄bis s̄ sit vnū verbū.
xxx Q ip̄m verbū nō sit silitudo
factorū s̄ veritas eēntie: fa-
cta vero sint aliq̄ veritatē
īmutatio: r̄ q̄ nature magis
sint q̄ alie r̄ p̄statio: res.
xxxi Q sūmus spūs sc̄ipm dicat
coeterno verbo.
xxxij Q vno x̄bo dicat se r̄ quod
fecit.
xxxij Q suo verbo videri possit di-
cere creaturā.
xxxiiij Q q̄cqd factū est in eius ver-
borū sciētia: sit vita r̄ x̄itas.
xxxv Q incōprehensibili mō dicat
vel sciat res a se factas.
xxxvi Q quicqd ip̄e est ad creatu-
rā: hoc sit r̄ verbū cū: nec
tū ambo s̄l pluraliter.
xxxvij Q dici nō possit qd duo sint
q̄uis necesse sit eē duos.
xxxviij Q idem verbū sit a summo
spiritu nascendo.
xxxix Q verissime ille sit parens:
ille vero ples.
xl Q ille verissime gignat: ille
verissime gl̄nat.
xli Q alteri⁹ verissime sit esse ge-
nitorē et patrem: alterius
genitum r̄ filiū.
xliij Retractio cōionis amboꝝ et
pprietatū singulorū.
xliij Quō alē alteri⁹ sit essentia.
xliij Q apti⁹ dici possit fili⁹ essen-
tia patris q̄ pat̄ eēntia fi-
lij: r̄ q̄ fili⁹ sit filius patris
virt⁹ r̄ sapientia r̄ similia.
xlvi Quō quedā ex h̄is q̄ sic p̄se-
rūt: alie q̄z possit itelligi.
xlvi Q fili⁹ sit intelligētia intelli-
gētie: r̄ veritas veritatē: r̄
silit̄ de similib⁹.
xlviij Q ī mēoria intelligat pater
sicut ī intelligētia filius: r̄
quō fili⁹ sit intelligētia v̄l
sapientia memorie: r̄ memo-
ria patris r̄ memorie.
xlviij Q summ⁹ spiritus se amet: r̄
q̄ idē amor pariter pro-
cedat a patre r̄ filio.
xlviij Q vterq̄ part̄ amore diligat
se r̄ alterum.
l Q tātus est ip̄e amor: quan-
tus est sūm⁹ spiritus.
li Q idē amor sit idip̄m quod
est summ⁹ spūs: r̄ tū ip̄e cū
p̄e r̄ filio vn⁹ est spūs.
liij Q tot⁹ p̄cedat a p̄e: totus a
filio: r̄ tū non sit nisi vnus
amor.
liij Q nō sit eoꝝ filius amor.
liij Q solus pater sit genitor et
ingenit⁹: solus fili⁹ genit⁹:
solus amor nec genit⁹ nec
ingenitus.
lv Q amor idē sit increatus et
creator: sic pater r̄ fili⁹: r̄
tū ip̄e cū illis non tres sed
vnus increat⁹ r̄ vn⁹ crea-
tor: r̄ qd idē possit dici sp̄s
ritus patris r̄ filij.
lvj Q sicut fili⁹ est eēntia vel sa-
piētia patris eo sensu qz ha-
bet eandē eēntiā vel sapiē-
tiā quā pat̄: sic idē spūs sit
patris r̄ filij essentia r̄ sa-
pientia r̄ similia.
lvij Q pater r̄ fili⁹ r̄ eoꝝ spiritus
pariter sint in se inuicē.
lvij Q null⁹ eoꝝ alio indigeat ad
memorādū v̄l intelligen-
dū vel amādū: qz singul⁹
quisq̄ est mēoria r̄ intelli-
gētia r̄ amor: r̄ quicqd ne-
cesse est inesse sūme eēntie.
lix Q tū nō sint tres s̄ vnus seu
p̄ seu fili⁹ siue vtriusq̄ spi-
ritus.
lx Quō ex h̄is multi filij nasci
videantur.
lxj Quō nō sit ibi nisi vn⁹ vn⁹.
lxij Q hoc licet inexplicabile sit:
tamen credendū sit.
lxij Quō de ineffabili re verum
disputatū sit.
lxiiij Q per ration alē mentē mari-
me accedat ad cognoscen-

Beati Anselmi Liber

- dum summā essentia.
- lxxv Q mens ipsa speculū eius et imago eius sit.
- lxxvj Q rōnal creatura ad aman- dū illā facta sit.
- lxxvij Q aīa semp illā amās aliqn do vere et bte uiuat.
- lxxviii Q illa se amanti seipsam re- tribuat.
- lxxix Q omnis humana anima sit immortalis.
- lxxx Q aut semp misera aut ali- quādo beata vere sit.
- lxxxi Q nulla aīa iuste pūnetur sūmo bono: et qd oīno ad ipsum nitendū sit.
- lxxxij Q sūma eēntia sit spanda.
- lxxxij Q credendū sit in illā.
- lxxxij Q in patrē et filiū et eoz spi- ritū pariter et in singulos et simul in tres credendū sit.
- lxxxv Que sit uiuat que mortua si- des.
- lxxxvj Q tres summa essentia quo- dāmodo dici possit.
- lxxxvij Q ipsa dūctur omnib⁹ et re- gat omnia et sic solus de⁹.

Beati Anselmi abbatis
Beccēsū: post archiepī cā-
tuariensis: liber qui p̄scri-
bitur Monologion incipit

Q sit vnū aliquid summe
bonum et summe magnū et
summum omniū que sunt:

Caplm. I.

Quis

vnā naturā sum-
mā oīm q sunt so-
lā in eterna bea-
titudine sibi suf-
ficientē: oībusq;
rebus alijs hoc
ipm qd aliqd se

aut qd aliq mō bñ sit: p oīpotētē bo-
nitatē suā dātē et faciētē: aliaq; pplu-
ra q de deo siue de eius creatura ne-

cessario credim⁹: aut n̄ audiēdo aut
nō credēdo ignorat: puto q; ea ipsa
ex magna pre si vel mediocris inge-
nij est: pōt ipse sibi saltē sola rōne p-
suadere. Qd cū mltis modis facere
possit: vnū pōaz quē illi estio eē pm-
ptissimū. Etem cū oēs frui sol his
appetāt q bōa putāt: in p̄mptu ē vt
aliqn mētis oculū puerat ad inuesti-
gandū illud vñ sunt bona ea ipsa q
nō appetit nisi q; iudicat esse bona:
vt deinde rōne ducēte et illo psequi-
te ad ea q irratiōabiliter ignorat: ra-
tionabilē pficiat. In quo tñ siqd
dixero: qd maior n̄ mōstret auctori-
tas: sic volo accipi: vt quib⁹ ex rōib⁹
que mihi videbunt⁹ quasi necessari-
um pcludat⁹: nō ob hoc tñ oīno ne-
cessariū: s; tñ sic interī videri posse
dicat⁹. Facile est igit vt aliqd sit q
secū tact⁹ dicat cū tam inuerabilia
bona sint quoz tā multā diuersita-
tem et sensib⁹ corporeis expimur et
rōne mentis discernim⁹: Est ne cre-
dendū esse vnū aliqd p qd vnū sint
bona qēū q; bona sūt: aut sunt bona
alia p aliis? Certissimū quidē et i om-
nib⁹ est volētib⁹ aduertere pspiciū
q; qēū q; dicūt ad aliqd ita vt ad in-
uicē magis vl min⁹ aut eqliē dicāt:
p aliqd dicunt sed nō aliud et aliud:
sed idē intelligit in p̄uersis siue in
illis eqliē siue ineqliē p̄sideret.

Itā quecūq; iusta dicunt ad inui-
cē siue pariter siue magis vl min⁹: nō
pnt intelligi iusta nisi p iusticiā q nō
est aliud et aliud in diuersis. Ergo cū
certū sit q oīa bona si ad inuicē cō-
ferant⁹ aut equaliter aut ineqliē sint
bona: necesse ē vt oīa sint p aliquid
bona: qd intelligit idē in diuersis bo-
nis: licet aliqn videat⁹ bona dici alia
p aliud. P̄ter aliud em̄ videtur dici
bonus equus quia fortis est: p aliud
bon⁹ equ⁹ q; velox est. Cum em̄ vi-
deat⁹ dici bon⁹ p fortitudinē et bon⁹
p velocitatē: nō tñ idē videt esse ve-
locitas et fortitudo. Verū si equus
q; est fortis aut velox bon⁹ est: quō
fort⁹ et velox latro malus est: p̄do:

Adonologion

tius igitur quæadmodum fortis et velocis latro ideo malus est quia nocivus est: ita fortis et velocis equus ideo bonus est quia utilis est. Equidem nihil solet putari bonum nisi aut propter utilitatem aliquam: ut bona dicuntur salus et quod saluti per sunt: aut propter quamlibet honestatem: sicut pulchritudo estimatur bona et quod pulchritudinem inuenerit. Sed quoniam iam per spectata ratio nullo potest dissolui pacto: necesse est omne quod utile vel honestum si hoc bona sunt per id ipsum esse bona per quod necesse est cuncta esse bona quæcunque illud sit. Quis autem dubitat illud ipsum per quod cuncta sunt bona: esse magnum bonum? Illud igitur est bonum per seipsum: quoniam omne bonum est per ipsum: quod sequitur ut omnia alia bona sint per aliud quod ipsa sunt: et ipsum solum per seipsum: aut nullum bonum per quod aliud est equale aut maius eque aut maius est eo bono quod per se est bonum. Illud itaque solum est summum bonum quod solum est per se bonum. Illud enim summum bonum est quod per se eminet alijs ita ut nec par habeat nec præstat: sed quod est summum bonum: est etiam summe magnum. Est igitur unum aliud summe bonum et summe magnum: id est summe omnium quod sunt.

De eadem re: La. II.

Quæadmodum autem inuentum est quod aliud est summe bonum: quoniam cuncta bona per unum aliud sunt bona quod est bonum per seipsum: sic ex necessitante colligitur aliud esse summe magnum: quoniam quicquid magna sunt per unum aliquid magna sunt quod magnus est per seipsum. Dico autem non magnum spacio: ut est co: per aliquid: sed quod quanto maius: tanto melius aut dignius est ut est sapientia. Et quoniam non potest esse summe magnum nisi illud quod est summe bonum: necesse est aliud esse maximum et optimum: id est summum omnium que sunt.

Quod sit quidam natura per quam est quæcunque est: quod per se est et est summum omnium que sunt: La. III

Enimvero non solum omnia bona per idem aliud sunt bona: et omnia ma-

gna per idem aliquid sunt magna: sed quæcunque est: per unum aliquid videtur esse.

Omne namque quod est: aut est per aliquid aut per nihil: sed nihil est per nihil. Itaque enim vel cogitari potest ut sit aliquid non per aliquid. Quicquid igitur est: non nisi per aliquid est. Quod cum ita sit: aut est unum aut sunt plura per que sunt cuncta quod sunt. Sed si sunt plura: aut ipsa referunt ad unum aliud per quod sunt: aut eadem plura singula sunt per se: aut ipsa se inuicem sunt. Et si plura ipsa sunt per unum: iam non sunt omnia per plura: sed potius per illud unum per quod plura sunt. Si vero hec plura singula sunt per se: utique est una aliqua vis vel natura essentialis per se qua habet ut per se sint. Itaque est aut dubium quod per ipsum unum sint per quod habet ut sint per se. Verius ergo per ipsum unum cuncta sunt: quod per plura que sine eo uno esse non possunt. At ei plura per se inuicem sunt: nulla patitur ratio: quoniam irrationalis cogitatio est ut aliqua res sit per illud cui dat esse: nam nec ipsa relatiua sic sunt per se inuicem. Itaque cum dicitur et seruus referant ad inuicem: et ipsi homines qui referunt: omnino non sunt per se inuicem: et ipse relationes quibus referunt non omnino sunt per se inuicem: quia eadem sunt per substantiam vel subiecta. Cum itaque veritas excludat plura esse per que sunt cuncta: necesse est unum illud esse per quod sunt cuncta que sunt. Quoniam ergo cuncta que sunt: sunt per ipsum unum: proculdubio ipsum unum est per seipsum. Quicquid ergo igitur alia sunt: sunt per illud: et ipsum solum per seipsum. At quicquid est per aliud minus est quod illud per quod cuncta sunt alia: et quod solum est per se: quare illud quod est per se maxime omnium est. Est igitur unum aliud quod solum maxime et summe omnium est. Quod autem maxime omnium est et per quod est quicquid est bonum vel magnum et omnino quicquid aliud est: illud necesse est esse summe bonum et summe magnum et summum omnium que sunt. Quare et aliud quod sine cuncta sine substantia sine natura dicatur: optimum et maximum est et summum omnium que sunt.

Beati Anselmi Liber

De eadē re: et quod sicut illa
est per se et alia per illam: ita
alia sit ex se et alia ex illa.

Capitulum. III.

Mplus si quis intēdens re/
a rū naturas: velit nolit sentit
nō eas omnes p̄tineri vna di/
gnitatis paritate: s̄ quasdā carū di/
stingui graduum imparitate. Qui
em̄ dubitat quod i natura sua ligno me/
lior sit equus: et equo p̄stantior ho/
mo: is p̄fecto nō est dicēdus hō. Cū
igitur naturarū alie alijs negari nō pos/
sint meliores: nihilomin⁹ persuadet
ratio aliquā i eis sic sup̄eminere vt
nō habeat se sup̄iorem. Si em̄ b̄m dī
gradūū distinctio sic est infinita: vt
nullus sit ibi grad⁹ superior q̄ supe/
rior alius non iuentur: ad hoc ratio
deducit vt ipsarū multitudo natura/
rū nullo fine claudat. Hoc autē ne/
mo nō putat absurdū: nisi qui nimis
est absurdus. Est igitur ex necessitate
aliqua natura q̄ sic est alicui vel ali/
quib⁹ superior: vt nulla sit cui ordi/
nes inferior. Hec x̄o natura que ta/
lis est aut sola est aut plures hui⁹ et
equales sūt: Ex si plures sūt et eq/
les sunt: cū equales esse nō possunt
per diuersa quedā sed per idē aliqd:
illd vñ p qd eq̄liter tā magne sūt:
aut est idipm qd ipse sunt et ipsa eaz
essentia: aut aliud q̄ qd ipse sunt.
Sed si nihil est aliqd q̄ ipa eaz essen/
tia: sicut eaz essentie nō sunt plures
sed vna: ita et nature nō sūt plures s̄
vna. Idem nā q̄ naturā hīc intelli/
go qd essentiā. Si vero id p qd plu/
res ipse nature tam magne sūt: aliqd
est q̄ qd ipse sunt: p certo minores
sunt q̄ id p qd magne sunt. Quic/
quid em̄ p aliud est magnū: min⁹ est
q̄ id p qd est magnū: q̄re non sunt
sic magne vt illis nihil sit maius ali/
ud. Ad si nec p b̄ qd sunt nec p aliqd
possibile est tales esse plures natu/
ras quib⁹ nihil est p̄stantius: nullo
modo possunt esse nature plures hu

ius. Restat igitur vnā et solā naturam
aliquā esse q̄ sic ē alijs sup̄ior vt nul/
lo sit inferior: s̄ qd tale ē: maximū et
optimū est omnīū que sunt. Est igitur
quedam natura que est summū om/
nīū que sūt. Hoc autē esse nō pōt ni/
si ipsa sit p se id qd est: et cuncta que
sunt: sunt p ipam id qd sunt. Itā cū
pauloante ratio docuerit id qd p se
est et p qd alia cūcta sūt: esse summū
om̄i existētū: aut ecōuerso: id quod
est summū: ē p se: et cūcta alia p illd:
aut erit plura sūma. S̄ plura sūma
nō esse manifestū est: Quare ē qdā
natura vel substantia vel eēntia q̄ est
p se bona vel magna: et p se est id qd
est: et p quā est qdqd vere aut bonū
aut magnū aliqd est: et que est sum/
mū magnū: sūmū q̄ bonū: sūmū
ens siue existēs: id est summū omnīū
que sunt. Quā itaq̄ placet qd in/
uentū est: iuuat indagare vtrum hec
ipsa natura et cuncta q̄ aliquid sunt
nō sūt nisi ex ipa: quēadmodū non
sunt nisi p ipsam. S̄ liquet posse di/
ci: qz qd ē ex aliquo: ē etiā p idipz:
et qd est p aliqd: est et ex eo ipso: quē
admodū qd est ex materia et p artifi/
cem: pōt etiā dici esse p materiā et ex
artifice: qm̄ p vtrūq̄ et ex vtroq̄ et
ab vtroq̄ habet vt sit: quāuis aliter
sit p materiā et ex materia q̄ p ar/
tificē et ex artifice. Cōsequēter ergo
vt quō cūcta q̄ s̄: p summā s̄ natu/
rā id qd sūt: et ideo illa est p seipam:
alia x̄o p aliud: Itō oīa q̄ sūt: sūt ex
eadē natura summa: et cōcirco sic illa
ex seipā: alia autē ex illa.

Quia illa nō sit vlla iuuāte cā
ducta ad esse: nec tñ sit per
nihil aut ex nihilo: aut quō
intelligi possit eē p se et ex se:

Capitulum. V.

Omnia igitur non semp habet
eundē sensum qd dicit esse p
aliqd: aut eē ex aliquo: que/
rendū est diligētius quō p summā
naturā vel ex ipa sint omnia q̄ sunt:

Adonologion

Et qm̄ id qd̄ ē p seipm̄ ⁊ id qd̄ est p aliud nō eandē suscipiūt existēdi ratiōnē: prius separatim videam⁹ de ipsa sūma natura que p se est: postea de his q̄ p aliud sunt. Cū igit̄ p̄stet q̄ illa est p seipsam quicquid est: ⁊ oīa alia sunt p illā id qd̄ sūt: quōd est ipsa per se? Qd̄ em̄ dicat̄ esse per aliquid videt̄ eē aut p efficiēs aut p materiā aut p aliquid aliud adiumentū vel instrumentū. Sed quicquid ex ali quo his trib⁹ modis est: p aliud est: et posterio⁹ ⁊ aliquo mō min⁹ est eo per qd̄ habet vt sit: At sūma natura nullaten⁹ est p aliud: nec est posterio⁹ aut mīor seipsa aut aliq̄ re: quare sūma natura nec a se nec ab aliq̄ fieri potuit: nec ipsa sibi: nec aliqd̄ aliud de illa vnde fieret fuit: aut ipsa se ali quo mō aut aliqua res illam vt esset qd̄ nō erat adiunxit. Quid igit̄? Qd̄ em̄ nō est a quo faciente aut ex qua materia aut ex quib⁹ adiumentis ad esse pueniret: id videt̄ aut esse nihil: aut si aliqd̄ est p nihil esse et ex nihilo. Quare licet ex his que ratio nis luce iam animaduerti substātiā: p̄dicta nullaten⁹ in illā posse cade re: nec tamē negligā hui⁹ rei p̄batio nē p̄terere. Qm̄ nā q̄ ad magnū ⁊ delectabile quiddā me subito pduxit hec mea medicatio: nullā vl̄ sūm plicē penes fatuā obiectionē: mihi disputāti occurrentē negligēdo vo lo p̄terire: Quaten⁹ ⁊ ego nihil am bignū in p̄cedentib⁹ relinquēs: cer ti⁹ valeā ad seq̄ntia p̄cedere. Et si forte cui qd̄ speculor p̄suadere volu ero: oī vl̄ inodico remoto obstaculo: q̄libz tard⁹ intellect⁹ ad audita faci le possit accedere. Qd̄ igit̄ illa natu ra: sine qua nulla est natura sit nihil: tā falsum est: q̄ absurdum erit si di cat̄: qd̄qd̄ est nihil eē. Per nihil xpo nō est: qz nullo mō intelligi pōt: vt qd̄ aliqd̄ ē sit p nihil. Aut si quo mō est ex nihilo: aut p se: aut p aliū: aut per nihil est ex nihilo. Sed p̄stat q̄a nullo mō aliqd̄ est p nihil. Si igitur

est aliquo mō ex nihilo: aut p se aut per aliud ē ex nihilo. Per se aut̄ ni hil pōt esse ex nihilo: qz si quid ē ex nihilo p aliquid: necesse ē vt id per qd̄ est prius sit. Quoniam igit̄ hec es sentia prior seipsa nō est: nullo mō ē ex nihilo per se. At si dicat̄ p aliquā naturā aliā extitisse ex nihilo: nō est sūma oīū: s̄ aliquo inferior: nec ē p se hoc qd̄ est: sed p aliud. Itē si per aliquid est ipsa ex nihilo: id p qd̄ est magnū bonū fuit: cum eā tāti boni fuit. At nullum bonū pōt intelligi ante illd̄ bonū: sine quo nihil est bo nū: Hoc aut̄ bonū sine quo nullū ē bonū: satis liquet hanc esse sūmam naturā de qua agit̄. Quare nlla res vl̄ intellectu p̄cessit: p quā ista ex ni hilo esset. Deniqz si hec ipsa natura est aliqd̄: aut p nihil aut ex nihilo: p culdubio aut ipsa nō est p se: ⁊ ex se quicquid est: aut ipsa dicitur nihil: qd̄ vtrūqz sup̄fluum est exponere q̄ fal sū est. Licet igit̄ sūma substātia nō sit p aliquid efficiēs: aut ex aliq̄ ma teria: nec aliquib⁹ adiuta sit causis vt ad esse pducere: nullaten⁹ tū est per nihil aut ex nihilo: qz p seipsam et ex seipsa est quicquid ē. Quō ergo tandē esse intelligēda ē p se aut ex se si nec ipsa se fecit: nec ipsa sibi materia extitit: nec ipsa se quolibz mō: vt qd̄ nō erat eēt adiunxit: nisi forte eo mō intelligēdū videt̄ quo dicat̄: qz lux lucet vel lucēs est per seipsam ⁊ ex se ipsa. Quēadmodū em̄ se habent ad inuicē lux ⁊ lucere ⁊ lucēs: sic sūt ad se inuicē eēntia: eē ⁊ ens: s̄ ē existēs siue substēs: s̄ sūma essentia ⁊ sūme esse ⁊ sūme ens: id est sūme existens siue sūme substēs: non dissiliter sibi pueniēt q̄ lux ⁊ lucere ⁊ lucēs.

Quō alia omnia sunt per illā ⁊ ex illa: Ca. VI.

Estat nūc de rēti cap vniuer sitate q̄ p aliud sunt discute re quō sunt per sūmā substā tiā: vtz qz ipsa fecit vniuerſa: aut qz

Beati Anselmi Liber

materia fuit vniuerso. **I**tem cum opus est querere: vtrum ideo sint vniuersa per ipsam: quia alio faciente aut alia materia existere: illa tamen quolibet modo vtres oēs eēnt adiungerit: cum repugnet his que iam supra patuerūt si secundo loco et non principaliter sint per ipsam quicquid sunt. **P**rimū itaque mihi querendum esse puto: vtrum vniuersitas rerum que per aliud sunt: sint ex aliqua materia. **I**tem autem dubito eodem habere mundi molē cum partibus suis sic videmus formatā cōstitare ex terra et aqua et aere et igne: quod sunt quatuor elementa: aliquid modo intelligi posse sine his formis quod respiciuntur in rebus formatis: vnde eorum informis aut etiā confusa natura videatur eē materia omnium corporum suis formis discretorum. **I**tem in qua habeo dubito si quod vnde habet ipsa quā dixi mundane molis materia sit. **I**tem si habet materiam sit aliquid materia: illa veritas est corporee vniuersitatis materia. Si igitur vniuersitas rerum seu visibilium seu invisibilium est ex aliqua materia: profecto non solum non potest esse: sed nec dici potest esse ex alia materia quod ex summa natura aut ex seipsa aut ex aliquo tertia essentia: quod vti quod nulla est. **Q**uiusmodi nihil omnino cogitari potest esse preter illud summum omnium quod est per seipsum: et vniuersitatem eorum quod non per se sed per idem summum scilicet: quare quod nullo modo aliquid est nullius rei materia est. **E**x sua vero natura rerum vniuersitas quod per se non ē: esse non potest: quoniam si hec esset aliquid modo: esset per se et per aliud quod per id per quod sunt cuncta et non esset solum id per quod cuncta sunt: quod omnia sunt falsa. **I**tem omne quod ex materia est: ex alio est: et posterius ē eo: quoniam igitur nihil est aliud a seipso vel posterius seipso: consequitur vnde nihil sit materialiter ex seipso. **E**t si ex summe nature materia potest eē aliquid materia minus ipsa: summum bonum mutari et corrumpi potest: quod nefas est dicere. **Q**uapropter: quoniam omne quod aliud est quod ipsa: minus est ipsa. **I**mpossibile est aliquid aliud hoc modo esse ex ipsa. **A**mplius: dubium non est: quia nullatenus est

bonum per quod mutatur vel corrumpitur summum bonum. **Q**uod si qua minor natura est ex summi boni materia: cum nihil sit vnicuique nisi per summam essentiam: mutatur et corrumpitur summum bonum per ipsam. **Q**uare summa essentia quod ē ipse summum bonum: nullatenus est bonum: quod est inconueniens. **N**ulla igitur minor natura materialiter est ex summa natura. **E**t igitur eorum essentia quod per aliud sunt costet non eē velut ex materia ex summa essentia: nec ex se nec ex alio: manifestum est quia ex nulla materia est. **Q**uare: quoniam quicquid est per summam essentiam est: nec per ipsam aliquid aliud esse potest nisi ea aut faciente aut materia existere: **C**onsequitur de necessitate vnde per eam nihil sit nisi ea faciente: et quoniam nihil aliud est vel fuit nisi illa et que facta sunt ab illa: nihil omnino facere potuit per aliud vel instrumentum vel adiumentum quod per seipsam. **E**t omnino quod fecit: sine dubio aut fecit ex alio quo velut ex materia: aut ex nihilo. **Q**uoniam igitur certissime patet: quia essentia omnium que preter summam essentiam sunt: ab eadem summa essentia facta sunt. **E**t quia ex nulla materia est: paulatim bio nihil apertum quod quia illa summa essentia tantā rerum molē: tam numerosā multitudinē: tam formose formatā: tam ordinate variatā: tam puenientē diuersā sola per seipsam produxit ex nihilo.

Quod intelligendum sit quod omnia fecit ex nihilo: **C**a. VII

Ed occurrit quedam dubitatio de nihilo. **I**tem ex quocumque sit aliquid: id causa est eius quod ex se fit: et omnis causa necesse est aliquid ad essentiam effectus prebeat adiumentum. **Q**uod sic omnes tenent ex perimento: vnde et nulli rapiat contendendo et vix illi surripias decipiendo. **S**i ergo factum ē ex nihilo aliquid: ipsum nihil fuit causa eius quod ex ipso factum est. **S**ed quod id quod nullum habebat esse adiunxit aliquid vnde perueniret ad esse: **S**i cum nullum adiumentum

Monologion

de nihilo p[ro]uenit ad aliq[ui]d: cui aut
qualiter p[er]suadeat q[uo]d ex nihilo ali-
qd efficiat[ur]? p[ro]p[ter]ea nihil: aut signi-
ficat aliq[ui]d aut n[on] significat aliq[ui]d. S[ed]
si nihil ē aliq[ui]d q[uo]d q[uo]d facta s[un]t ex nihi-
lo facta s[un]t ex aliq[ui]o. Si h[oc] nihil n[on] est
aliq[ui]d: q[uo]m[od]o intelligi n[on] p[ot]est ex eo q[uo]d
penitus n[on] est fiat aliq[ui]d: nihil fit ex
nihilo: Si v[er]o o[mn]i[um] est: quia nihil ē
nihilo. Ande videt[ur] p[ro]sequi: vt quic[un]q[ue]
quid sit: fiat ex aliquo. Aut em[en] sit ē
aliquo: aut ē nihilo. Sine igit[ur] nihil
sit aliq[ui]d siue nihil n[on] sit aliq[ui]d: cōse-
qui videt[ur] vt quicquid factū est fa-
ctum sit ex aliquo. Q[uo]d si verū esse
ponit[ur]: omnib[us] que supra disputata
sunt opponit[ur]. Ande q[uo]m[od]o q[uo]d erat: ni-
hil aliq[ui]d erit: et id q[uo]d maxime aliq[ui]d
erat: nihil erit. Ex eo nā q[uo]d q[uo]d n[on] daz
substantiā maxime omnium existētem
innenerā ad hoc vt om[n]ia alia ab ea
facta essent sic vt nihil esset vnde fa-
cta essent rationando peruenieram.
Quare si illud vnde facta s[un]t q[uo]d pu-
tabam esse nihil: ē aliq[ui]d: quicquid
inuentū estimabā ē summa essentia
est nihil: quid igit[ur] est de nihilo: nam
nihil q[uo]d videā posse obijci tibi: pene-
iam fatuū statui in hac meditatione
negligere.

**De ea que facta sunt ex
nihilo n[on] nihil erant ante-
q[uam] fierent op[er]um ad rationē
facientis: Caplm. VIII.**

Ribue ita q[uo]d puto modis q[uo]d
ad p[re]sentis impedimenti suffi-
cit expeditenti[um] exponi p[ot]est:
si qua substantia dicit[ur] esse facta ex ni-
hilo. Anus quidē modus est q[uo]d vo-
lunus intelligi penit[ur] n[on] esse factū
q[uo]d factū dicit[ur] ex nihilo. Cui ille est:
cū querēti de tacente vnde loquat[ur]:
respondet de nihilo: id est n[on] loqui-
tur. S[ecundu]m quē modū de ipsa sum-
ma essentia et de eo q[uo]d penit[ur] nec fu-
it nec ē querēti vnde factū sit: recte
resp[on]d[er]i potest de nihilo: id est ne-
quaquā factū est: qui sensus de nullo

eor[um] que facta sunt intelligi potest.
Alia significatio est que dici quidē
potest: vera t[ame]n ē n[on] p[ot]est: vt si dicat[ur]
aliq[ui]d sic ē factū ex nihilo vt ex ipso
nihilo: id est ex eo q[uo]d penit[ur] n[on] ē fa-
ctum sit: quasi ip[su]m nihil sit aliq[ui]d ex
istens ex quo possit aliquid fieri: q[uo]d
q[uo]m[od]o semp[er] falsum est: quotiēs esse po-
nit[ur] impossibilis incōuenientia con-
sequit[ur]. Tertia interpretatio qua dici-
tur aliquid esse factū de nihilo ē: cū
intelligim[us] esse quidē factū: sed non
ēē aliq[ui]d v[er]ū sit factū. p[ro]p[ter] similit[ud]i[n]e si-
gnificationē dici videt[ur] cū homo cō-
tristatus sine causa: dicit[ur] cōtristatus
de nihilo. S[ecundu]m igit[ur] hunc sensum si
intelligat[ur] q[uo]d supra cōclusum est: q[uo]d
p[re]ter summam essentia[m] cuncta que
sunt ab eadem ex nihilo facta sunt:
id est non ex aliquo: sicut ip[s]a conclu-
sio precedentia p[ro]uenienter p[ro]seque-
tur: ita ex eadem conclusiōe nihil in-
conueniens consequetur: q[uo]uis non
inconueniēter et sine omni repugnā-
tia ea que facta sunt a creatrice sub-
stantia dici p[ot]est ēē facta ex nihilo: eo-
m[od]o quo dici solet: diues ex paupere:
et recepisse quis sanitatem ex egritu-
dine: id est qui pri[us] pauper erat nūc
est diues q[uo]d antea non erat: et q[uo]d pri-
us habebat egritudinem nunc habet
sanitatem quam antea n[on] habebat.
Hoc igit[ur] modo non inconuenien-
ter intelligi potest si dicitur creatrix
essentia vniuersa fecisse ex nihilo: si-
ne q[uo]d vniuersa per illam facta sunt
de nihilo: id est que pri[us] nihil erāt
nunc sunt aliq[ui]d. Mac ipsa quippe
voce qua dicitur: quia illa fecit siue
q[uo]d ista facta sunt: intelligitur q[uo]d euz
illa fecit aliq[ui]d fecit: et cum ista facta
sunt non nisi aliquid facta sunt. Si-
cut enim aspicientes aliquē de val-
de humili fortuna multis opibus ab
aliquo honoribusve exaltatum: di-
cimus: ecce ille fecit istū ē nihilo: aut
factus est ille ab isto de nihilo: id est
iste q[uo]d pri[us] q[uo]si nihilū reputabatur: nūc
illo faciēte vere aliquid estimatur.

Beati Anselmi Liber.

Actū videoz mihi videre qddā qd
nō negligēter discernere cogit fm q
ea que facta sūt anteq̃ fierēt dici pos
sint fuisse nihil. Nullo nā q̃ pacto
fieri pōt aliqd rōnabiter ab aliquo
nisi in faciētis rōne pcedat aliqd rei
faciēde quasi exemplū: siue vt apti
us dicat forma vel similitudo aut re
gula. Patet igit ita q̃: qm̃ prius q̃
fierēt vniuersa: erāt in rōne summe
nature: quid: aut qualia: aut quō fu
tura essent: quare cū ea q̃ facta sūt:
clay sit nihil fuisse anteq̃ fierēt qn
tum ad hoc q̃: nō erant qd nūc sūt:
nec erat ex q̃ fierēt: nō tñ nihil erant
quātū ad rationē faciētis p quā r
secundū quā fierēt.

Quia illa rō sit sic qdaz rerū
locutio: sic faber dicit prius
apud se qd facturū est:

Caplm. IX.

¶ La aut forma rex que in ei
rōne res creādas pcedebat:
quid aliud est q̃ rerū qdam
in ipa rōne locutio: veluti cūz faber
facturus aliqd sue artis opus: prius
illud intra se dicit mentis pceptione.
Mētis aut siue rōnis pceptionē: lo
cutionē hic intelligo: nō cum voces
rerū significatiue cogitant: sed cum
res ipse vel future: vel ita existentes
acie cogitatiōis in mēte pspiciunt.
Frequēti nā q̃ vsu cognoscit: q̃ rē
vnā tripliciter loqui possum. Aut
em res loquimur signis sensibilibz:
id est q̃ sensibz corporeis sentiri pos
sunt sensiblz vtēdo: aut eadē signa
q̃ foris sensibilia sūt intra nos insen
siblz cogitādo: aut nec sensiblz nec
insensiblz his signis vtēdo: sed res
ipās vl co:poz imaginatiōe vl rōis
intellectu p rex ipsaz diuersitate in
tus i nostra mēte dicēdo. Aliter nā
q̃ hoīem dico cū en hoc noīe qd est
hō significo: aliter cū idē nomen ta
cens cogito: aliter cū enīpm hoīem
mēs aut p corpis imaginē aut p ra
tionē intuef p corpis quidē imagi

nē: vt cū ei? sensiblz figurā imagina
tur. Per rōnem vero: vt cū vniūsa
lem eius essentiā que est animal rō
nale mortale cogitat. Ne xō tres lo
quendi varietates singule x̃bis sui
generis pstat. Sz illi? quā tertiā et
vltimā posui locutiōis verba: cū de
rebus nō ignorat sūt: naturalia sūt
et apud oēs gētes sunt eadē. Et qm̃
oīa alia verba ppter hoc sunt inuen
ta: vbi ista sūt: nullū aliud verbum
est necessariū ad rē cognoscendā: et
vbi ista esse nō possunt: nullū aliud
est vtile ad rē cognoscendā. Possūt
etiam nō absurde dici tāto veriora:
quāto magis rebus quaz sūt verba
silia sūt: r eas expm̃i significāt. Exce
ptis nā q̃ rebz illis quibus vtimur
p nominibus suis ad easdēz signifi
candas: vt sūt quedā voces: velut a
vocalis. Exceptis in quā his: nullū
aliud verbū sic videt rei sile cū? est
verbū: aut sic eā expm̃it quō illa si
militudo que in acie mētis rem illaz
cogitantis exprimit. Illud igit iure
dicendū est: maxime p priū r princi
pale rei verbū. Quapropter si nulla
de qlibet re locutio tantū ppinquat
rei quātū illa: que hmoi verbis con
stat: nec aliqd aliud tā sile rei vl fu
ture vl iā existēt in rōne alicui? pōt
esse: nō īmerito videri pōt apd ipaz
summā substantiā talē rerū locutio
nē r fuisse anteq̃ essent: vt per eam
fierēt: r esse cū facta sūt: vt per eam
sciantur.

Quia tamē multa sit in hac
similitudine dissimilitudo:

Caplm. X.

¶ Ed quis summā substantiā
pstat p: i se qm̃ dixisse cun
ctā creaturā: q̃ eam etiā fm
eā dē r p eandē suā intimā locutio
nem pderet: quēadmodū faber pri
mēte pcepit qd postea scdm̃ mentis
cōceptionē opere pficit: multā tñ in
hac similitudine intueor dissimilitudinē.
Illa nā q̃ nihil oīno aliū de assum

Metonologion

posset unde vel eorum quod factura erat forma in seipsa compingeret: vel ea ipsa id quod sunt perficeret: faber vero penitus nec mente poterat aliquid corporis percipere imaginando nisi id quod aut totum simul aut per partes ex aliquibus rebus aliquo modo iam didicerat: nec opus mente preceptum perficere si desit aut materia: aut aliquid sine quo operis precogitatum fieri non possit. Quamquam enim homo tale aliquid animal possit cogitando vel pingendo quod levis sit fingere: nequaquam tamen habere facere valet nisi componendo ex partibus quas ex rebus aliis cognitis in memoria attraxit. Quare in hoc differunt ab invicem ille in creatrice substantia et in fabro suorum operum faciendorum intime locutiones: quod illa nec assumpta nec adiuta aliquid de se prima et sola esse sufficere potuit suo artificio ad suum opus perficiendum. Ista vero nec prima nec sola nec sufficiens est ad suum incipiendum: Quapropter ea quod ab invicem per illam creata sunt: omnino non sunt aliquid quod non sunt per illam: quod vero per istam sunt: penitus non essent nisi essent aliquid quod non sunt per ipsam.

Quod hec summe essentie locutio sit summa essentia:

Capitulum XI.

Ed cum pariter ratione docete sit certum quod quicquid summa substantia fecit: non fecit per aliquid quod per semetipsam. Et quicquid fecit: per suam intimam locutionem fecit: siue singula singulis verbis: siue potius uno verbo simul omnia dicendo: Quid magis necessarium videri potest: quam hanc summe essentie locutionem non esse aliud quam summam essentiam? Ad id igitur negligenter pretereunda huius locutionis considerationem puto: sed prius quam de illa possit tractari: diligenter eiusdem summe substantie proprietates aliquas studiose investigandas existimo.

Quod sicut omnia per summam essentiam facta sunt: ita vigeat

per ipsam et in illa: Capitulum XII.

Constat ergo per summam naturam esse factum quicquid non est idem illi. Dubium autem non nisi irrationali menti esse potest: quod cuncta que facta sunt: eodem ipso sustinente vigent et perseverant esse quod sunt: quod faciente de nihilo habent esse quod sunt. Similiter namque per omnia ratione qua collectum est omnia que sunt: esse per unum aliquid: unde ipsum solum est per seipsum et alia per aliud. Similiter inquam ratione potest probari: quod quicquid viget: per unum aliquid viget: Unde illud solum viget per seipsum et alia per aliud. Quod quam aliter esse non potest nisi ut ea quod sunt facta per aliud vigeant: et id a quo facta sunt vigeat per seipsum: necesse est ut sicut nihil factum est nisi per creatricem presentem essentiam: ita nihil vigeat nisi per eiusdem servatricem presentiam.

Quod illa sit in omnibus et omnia sint ex illa et per illam et in illa: Capitulum XIII.

Quod si ita est: imo quod ex necessitate sic est: consequens ut ubi ipsa non est: nihil sit. Abique igitur est et per omnia et in omnibus. At quod absurdum est ut scilicet quemadmodum nullatenus aliquid creatum potest exire creatis et fouentis immensitate: sic creans et fouens nequaquam valeat aliquo modo excedere factorum universitatem: liquet quam ipsa est quod cuncta alia portat et seruat: claudit et penetrat. Si igitur illis quod super sunt inneta iungantur: eadem est quod in omnibus est et per omnia et ex qua et per quam et in qua omnia.

Quod possit aut non possit de illa dici substantialiter:

Capitulum XIII.

An non immerito valde moueor quam studiose possim inquirere quid omnium quod de aliquo dici possit: huius tam admirabili nature queat pervenire substantialiter. Quamquam enim mirer si possit in nominibus vel verbis

Beati Anselmi Liber

his que aptam⁹ rebus facit de nihil
lo reperiri: qd⁹ digne dicat⁹ d⁹ creatri
ce vniversoz⁹ substantia: tēptandū ta
mē est ad quid hāc indagationē ra
tio pducet. Itaq⁹ d⁹ relatiuis quidē
nulli dubiū qz nullū eoz⁹ substantia
le est illi de quo relatio dicit⁹. Qua
re si quid d⁹ sūma natura dicit⁹ relati
ue: nō est ei⁹ significatū substantiale.
Uñ hoc ipm⁹ qd⁹ sūma sba ē oīm sue
maior: oīb⁹ q⁹ ab illa facta sē vel ali
quid aliis⁹ similiter relatiue dici potest:
manifestū est qm⁹ nō ei⁹ naturalē de
signat essentia. Si em̄ nulla eaz⁹ re
rum vnq⁹ esset quaz⁹ relatiōe sūma
et maior dicit⁹: ipa nec sūma nec ma
ior intelligeret⁹: nec tñ licet eo min⁹
bona esset vt eēntialis sue magnitu
dinis in aliquo detrimētū pateret.
Qd⁹ ex eo manifeste cognoscit⁹: qm⁹
ipa quicqd⁹ boni vel magni est: nō ē
per aliud q⁹ p seipsam. Si igit⁹ sum
ma natura sic pōt intelligi nō sūma
vt tñ nequa⁹ sit maior nec melior
q⁹ cū intelligit⁹ summa oīm: manife
stum est qm⁹ sūmū nō simpliciter si
gnificat illā sūmā eēntiā q⁹ oīno ma
ior et melior est q⁹ quicqd⁹ non ē qd⁹
ipa. Qd⁹ aut⁹ ratio docet d⁹ sūmo: nō
dissimiliter inuenitur in similiter re
latiuis. Illis itaq⁹ que relatiue di
cunt⁹: omissis qz nullū eoz⁹ simplici
ter demonstrat alicui⁹ essentiam: ad
alia discutiēda se cōuertat intentio.
Equidē si q⁹ singla diligēter intuea
tur: quicqd⁹ ē pter relatiua aut tale
est vt ipsum oīno melius sit q⁹ non
ipm⁹: aut tale vt nō ipm⁹ i aliquo me
li⁹ sit q⁹ ipsum. Ip̄m aut⁹ et nō ipm⁹
nō aliud hic intelligo q⁹ verum nō
vex: corp⁹ nō corp⁹ et his filia. De
lius quidē est oīno aliqd⁹ q⁹ nō ipm⁹:
vt sapiēs q⁹ nō ipsum sapiēs: id est
meli⁹ est sapiēs q⁹ nō sapiēs. Q⁹
uis em̄ iust⁹ nō sapiēs melior videat⁹
tur q⁹ nō iust⁹ sapiēs: nō tñ meli⁹ sim
pliciter est nō sapiēs q⁹ sapiēs: om
ne em̄ nō sapiēs simpliciter: in quātū
nō sapiēs est minus est q⁹ sapiēs:

qz omne nō sapiēs meli⁹ eēt si eēt sa
piēs: Similiter oīno meli⁹ eēt verū
q⁹ nō ipm⁹: id est qd⁹ non verū et in
stuz q⁹ nō instū: et viuūt q⁹ nō viuūt.
Mel⁹ aut⁹ est in aliq⁹ nō ipm⁹ q⁹ ipm⁹:
vt nō aur⁹ q⁹ aur⁹. Itā meli⁹ est ho
min⁹ esse nō aurū q⁹ aurū: q⁹uis for
sitan meli⁹ esset alicui aur⁹ esse q⁹ nō
aur⁹ esse: vt plūbo. Cum em̄ vtrū q⁹
scilicet hō et plūbū sint nō aur⁹: tan
to melius aliqd⁹ est hō q⁹ aurū: q⁹nto
inferioris nature esset si esset aur⁹: et
plūbū tanto vilius est: quāto p⁹cio
sius esset si aur⁹ esset. Ppatet aut⁹ ex
eo q⁹ summa natura sic intelligi pōt
nō summa: vt nec summū oīno meli
us sit q⁹ nō summū: nec non summū
alicui melius q⁹ summū: mltā relati
ua esse que nequa⁹ hac p⁹ineat⁹ di
uinitate. Atrū aut⁹ noīa aliq⁹ p⁹ineat⁹
inqrere supsedeo: cū ad ppositū suffi
ciat qd⁹ de illis notū est: nullū eoz⁹
simplicē sez sūme nature substantiam
designare. Cū igit⁹ quicqd⁹ aliud est
si singla despiciāt⁹: aut sit meli⁹ q⁹ nō
ipm⁹: aut nō ipm⁹ i aliquo sit melius
q⁹ ipm⁹: sicut nefas est putare q⁹ sub
stantia sūme nature sit aliqd⁹ qd⁹ me
lius sit aliq⁹ nō nō ipz: sic necesse est
vt sit quicqd⁹ oīno melius est q⁹ non
ipm⁹. Illa em̄ sola est qua penit⁹ ni
hil est meli⁹: et que melior est oīb⁹
que nō sūt qd⁹ est ipa. Itā est igitur
corp⁹ vel aliquid eoz⁹ q⁹ corporei sen
sus discernūt. Quippe his oīb⁹ me
lius est aliqd⁹ qd⁹ nō est qd⁹ ipsa sunt.
Mens em̄ rōnalis q⁹ nullo corporeo
sensu: qd⁹ vel qualis vel quāta sit p
cipit⁹: quāto minor esset si esset aliqd⁹
eoz⁹ que corporeis sensib⁹ subiacēt:
tāto maior est q⁹ qd⁹libet eoz⁹. Ide
nitus em̄ ipsa sūma essentia tacēda
est eē aliqd⁹ eoz⁹ q⁹ b⁹ est aliqd⁹ qd⁹ nō
est qd⁹ ipa sunt sup⁹ius: et est oīno sic
rō docet dicēda qd⁹libet eoz⁹ quib⁹
est omne qd⁹ nō est qd⁹ ipsa sunt infe
rius: quare necesse est esse eā viuē
tem: sapientē: potentē et omnipoten
tē: verā: iustā: beatā: eternā et quie

Donologion

quid simpliciter absolute meli⁹ ē q̄
nō ipm. Quid ḡ querat ampli⁹: qd
summa illa sit natura si manifestū ē
qd oīm sit aut qd oīm nō sit?

Qu idē sit illi esse iustā qd
est eē iusticiā: et eodē modo
de his q̄ similiter de illa di-
ci possunt et qd nihil horuz
mōstret qualis illa vlt̄ q̄nta
sit sed quid sit. **Ca. XV.**

Ed fortasse cū dicat iusta vel
magna vlt̄ aliqd similiū: non
ostēdit qd sit sed pot⁹ qua-
lis vel quāta sit. Per qualitatē q̄p-
pe vel quātitatē qdlibet horz dici vi-
det. Omne nā qd qd iustū est per iu-
sticiā iustum est: et alia hmodi similit̄.
Quare ipa summa natura nō ē iusta
nisi p iusticiā. Et idē igit p̄icipatio/
ne q̄litas iusticie scz iusta dici sūme
bona iusticiā: qd si ita est: p aliud ē
iusta nō p se: aut hoc p̄trariū est ve-
ritati p̄specte: qz bona vel magna vlt̄
subsistēs qd est oīno p se est nō per
aliū. Si igit nō ē iusta nisi p iusticiā
nec iusta pōt eē nisi p se: qd mag⁹ p/
spiciū: qd mag⁹ necessariū q̄ q̄ ea/
dē natura ē ipa iusticiā? Et cū dī eē
iusta p iusticiā: idē ē qd p se: et cū iu-
sta p se dī: eē: nō aliū intelligit q̄ p iu-
sticiā. Quapropt̄ si q̄rat qd sit ipsa
summa natura dī q̄ agit: qd xī⁹ r̄ndet
q̄ iusticiā? Ad idē igit quōd itelli-
gendū sit q̄ illa natura que est ipa
iusticiā dicat iusta. Qm̄ em̄ hō non
pōt esse iusticiā: iusticiā aut̄ habere
potest. Itā em̄ intelligit iust⁹ homo
existēs iusticiā sed habens iusticiā.
Qm̄ igit summa natura nō p̄prie
dicat iusta qz habet iusticiā: sed exi-
stet iusticiā: cū dicat iusta p̄prie intel-
ligit existēs iusticiā: nō aut̄ habens
iusticiā: quare si cū dicat existēs iusti-
cia: nō dicat qualis est: s̄ quid est: cō-
sequit̄ vt cū dicat iusta: nō dicat q̄/
lis sit s̄ qd sit. Deinde qm̄ de illa su-
prema essentia idē est dicere qz est

iusta et qz ē existēs iusticiā: Et cū di-
cat est existens iusticiā: non est aliud
q̄ est iusticiā: nihil differt in illa si-
ne dicat ē iusticiā siue ē iusta. Quia/
propter cū querit de illa qd sit: non
est mlt̄ cōgrue respondere iusta q̄
iusticiā. Qd xō i exēplo iusticie ra-
tū esse cōspicit̄: hoc de oībus que si-
militer de ipsa summa natura dicūt
intellectus sentire p rationē cōstrin-
git. Quicqd igit eoz de illa dicat:
nō qualis vel quāta sed magis qd
sit monstat̄. Sed palā est qz qdli-
bet bonū summa natura sit: sūme il-
lud est. Illa igit est summa essentia:
summa vlt̄: sūma ratio: sūma sal⁹:
sūma iusticiā: sūma sapientia: sūma
veritas: sūma bonitas: sūma magni-
tudo: sūma pulchritudo: summa im-
mortalitas: summa incorruptibili-
tas: summa immutabilitas: sūma bea-
tudo: sūma eternitas: sūma p̄t̄: sū-
ma vnitas: qd nō est aliud q̄ sūmū
ens summe viūēs et alia similiter.

Qu ita sit simplex vt oīa
que de eius eēntia dici pos-
sūt: vnū idemq̄ sint i illa: et
nihil de ea dici possit sub-
stācialiter nisi i eo qd quid
est: **Caplm. XVI.**

Ad ergo si illa summa natu-
ra tot bona est: crit ne cōposi-
ta tot pluribus bonis: an po-
tius nō sunt plura bona: sed vnum
bonum tam pluribus nominibus si-
gnificatum? Omne em̄ cōpositū vt
subsistat indiget his ex quibus cōm-
ponit̄: et illis debet quidē qd est: qd
q̄qd est per illa est: et illa qd s̄ p il-
lud nō sūt: et itecirco penitus sūmū
nō est. Si igit summa natura illa cō-
posita ē ex plurib⁹ bonis: hec omnia
que oī cōposito insūt in illā incidere
necē ē. Qd nefas falsitat⁹ apta rōe
destruit et obruit tota q̄ supra patuit
necitas x̄itat⁹. Cū igit illa natura
nullo mō cōposita sit: et tū oīmō tot

Beati Anselmi Liber

illa bona sit: necesse ē vt illa oīa nō plura s̄ vnū sint. Idē igit̄ ē qđ ibet vnū illoꝝ qđ oīa sunt simul siue sin- gula: vt cū dicat iusticia vel essentia idē significat qđ alia vel oīa simul vel singla. Quēadmodū itaq; vnū est quicquid essentialit̄ de sūma sub- stātia dicat: ita ip̄a vno mō: vna cō- sideratiōe est quicquid ē essentialit̄. Cū em̄ aliquis hō dicat et corp⁹ et rōnalis et hō: nō vno mō vel consi- deratiōe hec tria dicuntur. Scđm aliō em̄ est corp⁹: et scđm aliud est rōna- lis: et singulū hoꝝ non est totū id qđ est homo. Illa vero summa essentia nullo mō sic est aliquid vt illud idē scđm aliū modū aut scđm aliā cōsi- derationē nō sit: qz quicquid aliquo mō essentialiter est: hoc est totū qđ ipsa est. Nihil igit̄ qđ de eius essen- tia vere dicat in eo qđ qualis vlt̄ qn- ta: s̄ i eo qđ quid est accipit. Quic- quid em̄ est: vel quale vel qntū est: et aliud in eo qđ quid est: vnde non simplex sed cōpositū est.

**¶ Sit sine principio et si-
ne fine: Caplm. XVII.**

Et qđ igit̄ h̄ tā simplex natu-
ra creatrix et vigor oīm fuit
vel vsq; qđ futura est: an po-
tius nec ex quo nec vsq; quo est: s̄ si-
ne principio et sine fine est. Si enī p̄n-
cipiū habet: aut ex se vel p se hoc ha-
bet aut ex alio vel p aliud aut ex ni-
hilo vel p nihil. Sed pstat per veri-
tatē tā p̄spectā: qz nullo mō ex alio
vel ex nihilo vel p aliud vel p nihil
est. Nullo igit̄ mō p aliō vel ex alio
aut p nihil vel ex nihilo initū sorti-
ta est. Ex seipso vero vel p se initū
habere nō pōt quāq; ex seipsa et per
seipsā sit. Sic em̄ ē ex se et p se vt nul-
lo mō sit alia essentia qđ est p se et alia
per quā et ex qua est. Quicquid aut̄
ex aliq vel p aliqđ incipit esse nō est
dīno idē illi ex qđ vel p qđ incipit eē.
Sūma igit̄ natura nō īcepit p se vl̄
ex se. Quā igit̄ nec per se nec ex se nec

p aliud nec ex alio nec p nihil nec ex
nihilō habet p̄ncipiū: nullo mō ha-
bet p̄ncipiū s̄ neq; finē habebit. Si
em̄ finē habitura est: nō est sūme im-
mortalis nec summe incorruptibilis: s̄
constat qđ est summe immortalis et in-
corruptibilis: nō habebit igit̄ finē.

Amplius: si finē habitura est: aut
volens aut nolens deficit. Sed pro-
certo nō est bonū simplex cuius vo-
luntate perit sūmmū bonū. At ipsa
est verū et simplex bonum: quare sua
spōte nō deficiet ip̄a: qm̄ certū est cē
sūmmū bonū. Si vero nolēs peritu-
ra est: nō est sūme potēs nec omni-
potēs: s̄ rōnis necessitas asseruit eā
sūme potētē esse et oīpotētē. Nō
qđ nolēs deficiet: quare sic nec volēs
neq; nolens sūma natura finē habe-
bit: nullo mō finē habebit. Ampli⁹:
si illa sūma natura p̄ncipiū habebit
vel finē: nō est vera eternitas: quod
supra incerpugnabilit̄ innētū ē. De-
inde cogitet qđ potest qñ incipit aut
qñ nō fuit hoc vtz: scilicet qz futur⁹
erat aliqđ: aut qñ desinet et nō erit s̄
verū: scilicet qz p̄teritū erit aliqđ.
Quod si neutꝝ hoꝝ cogitari potest
et vtrūq; hoc verū sine veritate esse
nō potest: impossibile est vl̄ cogitari
qđ veritas p̄ncipiū vel finē habeat.

Deniq; si veritas habuit p̄ncipiū
vel habebit finem anteq; ip̄a incipe-
ret: vtz erat tūc qz nō erit veritas: et
postq; finita erit: vtz erit tūc qz nō
erit veritas. At qz vtz nō pōt esse
sine veritate: erat igit̄ veritas anteq;
esset veritas: et erit veritas postq; fi-
nita erit veritas: qđ incōueniētissimū
est. Siue igit̄ dicat veritas habere: si-
ue intelligat nō habere p̄ncipiū vl̄
finē: nullo mō claudī pōt veritas p̄n-
cipio vl̄ fine: qre idē sequit̄ de sūma
natura quia ip̄a summa veritas est.

**¶ Quō nihil fuit ante aut erit
post illā: Ca. XVIII.**

Ed ecce iterū īsurgit nihil: et
quēcūq; hacten⁹ ratio in ve-

Adonologion

ritate et necessitate concorditer a te-
stibus differunt: assertit esse nihil. Si
enim ea quae supra digesta sunt necessarie
veritatis munimine firmata sunt: non
fuit aliquid ante summam essentiam nec
erit aliquid post eam: quare nihil fuit ante
eam et nihil erit post eam. Itaque aut aliquid
aut nihil necesse est precessisse vel sub-
secuturum esse. Qui autem dicit quod nihil fuit
ante ipsam et nihil erit post ipsam: id
pronunciare videtur quia fuit ante ip-
sam quando nihil erat: et erit post ip-
sam quando nihil erit. Quod ergo nihil erat
illa non erat: et quando nihil erit illa non erit.
Quod ergo non incepit ex nihilo: aut quod
modo si deveniet ad nihilum si illa non
dum erat cum iam erat nihil: et eadem
iam non erit: tamen adhuc erit nihil?
Quid ergo molita est tanta moles ar-
gumentorum: si tam facile demolitur
iterum in nihilum molimina eorum? Si
namque constituit ut summum esse nihilo
et precedenti succedat et subsequenti de-
cedat: quicquid supra statuitur ex ne-
cessitate destituit per inane nihilum.
An potius repugnandum est nihilo ne
tot structure necessitate rationis a ni-
hilo expugnetur: et summum bonum quod
lucerna veritatis questum et inventum
est: amittatur pro nihilo? Potius igitur
asserat si fieri potest quod nihil non fuit
ante summam essentiam nec erit post il-
lam: quod dum locus datur ante vel post il-
lam nihilum per nihilum reducat ad ni-
hilum illud esse quod per se ipsum con-
duxit id quod erat nihil ad esse.
Duplicem namque vna pronuntiatio ge-
rit sententiam: cum dicitur quod nihil fuit ante
summam essentiam. Unus enim est eius
sensus: quia prius quam summa essentia esset
fuit cum erat nihil. Alter vero eius est
intellectus: quod ante summam essentiam
non fuit aliquid: veluti si dicatur: nihil do-
cuit me volare. Hoc autem sic exponatur:
quod ipse nihil quod signat non aliquid docu-
it me volare: et erit falsum: aut quod non
docuit me aliquid volare: quod est verum.
Prior itaque sensus est: quem sequitur
supra tractata inconuenientia: et omni

moda ratione per falso repellitur. Aliter
vero est quod superioribus perfecta cohe-
ret convenientia: et tota illorum pertinet
verus esse compellitur: quia cum dicitur ni-
hil fuit ante illam: semper posterior est intel-
lectum accipiendum est: nec sic est expo-
nendum ut intelligatur aliquando fuisse quod
illa non erat et nihil erat: sed ita ut in-
telligatur quia ante illam non fuit aliquid.
Eadem ratio est duplicis intellectus si
nihil dicatur post illam esse futurum. Si
ergo hec interpretatio que facta est de
nihilo diligenter discernitur: verissime
nec aliquid nec nihil summam essentiam
aut precessisse aut subsequiturum esse: et
nihil fuisse antequam vel post illam esse subse-
cuturum concluditur. Item nulla iam constitu-
torum soliditas vili inanitate percutitur.

**Quia sit in omni loco et te-
pore: Caplm XIX.**

Namque autem supra conclusum
est quod creatrix hec natura ubi
est et in omnibus et per omnia sit: et ex
eo quod nec incepit nec desinet esse per se
quod quod semper fuit et erit: sentio tamen
quidam contradictionis submurmur-
rare: quod me cogit diligentius ubi et quando
illa sit indagare. Itaque summa es-
sentia aut ubique et semper est aut tamen et
alicubi et aliquando aut nusquam et nun-
quam. Quod dico aut in omni loco vel te-
pore aut determinate in aliquo vel in
nullo. Sed quod videtur repugnanti-
us: quod ut quod diximus et summe est: id nusquam
et nunquam sit. Falsum est igitur illam nusquam
et nunquam esse. Deinde quomodo nullum
bonum nec penitus aliquid est sine ea
si ipsa nusquam vel nunquam est: nusquam vel
nunquam aliquid bonum est: et nusquam vel nunquam
omnino aliquid est? Quod quod falsum
sit nec dicere oportet. Falsum igitur est et il-
lud quod illa nusquam aut nunquam sit. Aut est
ergo determinate alicubi et aliquan-
do aut ubique et semper. At si determi-
nate est in aliquo loco vel tempore:
ibi et tunc tamen ubi et quando ipsa est: potest aliquid
esse. Ubi vero et quando ipsa non est: ibi et
tunc penitus nulla est essentia: quia

Beati Anselmi Liber

sine ea nihil est: unde psequet ut sit aliquis loc⁹ et aliq⁹ tēpus ubi et qñ oīno nihil est. Qd qm̄ est falsū: ipse nā qz loc⁹ et tēpus ipm̄ aliqd est: non pōt eē sūma natura alicubi vlt aliqñ determinate. Qd si dicatur determinate ipsa p se alicubi et aliquando est: sed p potentiam suam est ubiqz vel quādoqz aliqd est: nō est verum: qm̄ em̄ potentia eius nihil aliud qz ipsam esse manifestū est: nullo modo potētia eius sine ipsa est. Cum ergo nō sit alicubi vel aliqñ determinate: necesse est ut sit ubiqz et semp: id est in omni loco vel tpe.

¶ In nullo sit loco aut tēpore. Caplm. XX.

Qd si ita est: aut tota est in omni loco vlt tpe: aut tantū quelibz ps eius: ut altera ps sit extra oēm locū et tēpus. Si vero partim est: et partim nō est in oī loco vel tēpore: partes habet: qd falsum est. Itā igit partim est ubiqz et semp: aut em̄ sic est intelligendū ut tota simul sit in oībus locis vel tēporibus et p partes in singulis: aut sit ut tota etiā in singulis. Verū si p partes in singulis est: nō effugit partiū cōpositionē et diuisionē: quod valde alienū a summa natura inuentū est. Quapropter nō est ita tota in omnibus locis vlt tēporib⁹ ut p partes sit in singulis. Restat altera pars discutienda: scilicet qñlter summa natura sit tota in omnib⁹ et singulis locis vlt tēporib⁹. Hoc nimirū esse nō potest nisi aut simul aut diuersis tēporib⁹. Sed qm̄ ratio loci aut ratio tēporis quas hactenus simul progressas eisdē vestigijs vna potuit indagare psecutio: hec ab iuicē digrediētes disputationē vident diuersis quasi fugere amfractib⁹: singillatī suis inuestigant discussib⁹. Prīmū ergo videat si summa natura tota possit esse in singulis locis aut simul aut p diuersa tēpora. Deinde idipm̄ in tē-

poribus inquiret. Si igitur tota est simul in singulis locis: p singula loca sunt singule tote. Sicut em̄ locus a loco distinguit ut singla loca sint: ita id qd totū est in vno loco ab eo quod eodem tēpore totū est in alio loco distinguit ut singula tota sint. Itā qd totū est in aliq loco: nihil ei⁹ est qd nō sit in ipso loco. At de quo nihil est qd nō sit in aliquo loco: nihil est de eo qd sit eodē tēpore extra eundē locū. Qd igit totū est in aliq loco: nihil est eius quod eodē tēpore sit extra ipm̄ locū. Sed de quo nihil est extra quēlibet locū: nihil ei⁹ est eodē tēpore in alio loco. Quare qd totū est in quolibet loco: nihil est simul in alio loco. Qd igit totū est in aliquo loco: quod totū simul ē in alio loco si nihil de eo pōt esse in alio loco? Qm̄ igit vni totū non pōt esse simul in diuersis locis totū: conficit ut per singula loca singula sint tota si in singulis locis simul aliqd ē totū. Quapropter si summa natura tota est vno tēpore in singulis omnib⁹ locis: quot singula loca esse possunt: tot singule sunt nature summe: qd irrationabile est opinari. Itā est igit tota vno tēpore in singulis locis. At vero si diuersis tēporib⁹ tota est in singulis locis: quando est in vno loco: nullū bonū et nulla essentia est interim in alijs locis: qz sine ea prorsus aliqd nō existit: Qd absurdū esse vel ipsa loca phant q nō nihil sed aliqd sunt. Itā est itaqz summa natura tota in singulis locis diuersis temporibus. Qd si nec eodem tēpore nec in diuersis temporibus tota est in singulis locis: liquet quia nullo modo est tota in singulis omnib⁹ locis. Itāc igit est indagandū si eadē sūma natura sit tota in singlis tēporibus: aut simul aut distincte per singula tēpora.

¶ Quomodo sit in omni et in nullo loco:

Monologion

Capitulum. XXI.

Ed quod est aliqd totū simul
 in singulis tēporibus si ipsa
 tēpora simul nō sunt? Si ve
 ro separatim et distincte tota est i sin
 gulis tēporib⁹: quēadmodū aliqd
 homo totus est heri et hodie et cras:
 proprie dicitur quia fuit et est et erit:
 Ergo ei⁹ etas que nihil aliud est q̄
 eius eternitas nō est tota simul s̄ est
 partibus extēsa per tēporū partes:
 At eius eternitas nihil aliud est q̄
 ipsa essentia. Summa igit̄ essentia
 erit diuisa p partes fm tēporū distin
 ctiones. Si enī eius etas per tēporū
 cursus producit̄: habet cum ipsis
 tēporibus presens pteritū et futurū.
 Quid aut̄ aliud est ei⁹ etas vel exi
 stendi diuturnitas q̄ eius eternitas?
 Ergo cū ei⁹ eternitas nihil aliud sit q̄
 eius essentia: sicut supra digesta ratio
 indubitabiliter pbat: si eius eterni
 tas habz pteritū presens et futurū:
 consequenter quoq̄ ei⁹ essentia ha
 bet pteritū presens et futurū. At
 qd pteritū est non est presens vel
 futurū: et qd presens est nō est prete
 ritū nec futurū: et qd futurū est non
 est pteritū vel presens: quō ergo
 stabit qd supra rōnabili et pspicua
 necessitate claruit qz illa summa na
 tura scilicet nullo modo cōposita sed
 summe simplex est et summe incommu
 tabilis si aliud et aliud est in di
 uersis tēporibus: et per tēpora distri
 butas habet partes: aut pot⁹ si illa
 vera sūt: imo quia liquido vera sūt:
 quō hec possibilia sunt? Nullo igit̄
 modo creatrix essentia aut etas aut
 eternitas eius recipit pteritū vel
 futurū. Presens enī quō non habet
 si vere est: sed fuit significat pteri
 tum: et erit futurū. Nunq̄ igit̄ illa
 fuit vel erit: quare nō est distincta si
 cut nec simul tota in diuersis singu
 lis tēporibus. Si igit̄ sicut discus
 sum est nec sic est tota in omnibus lo

cis vel tēporibus vt semel sit tota
 in omnibus et per partes in singu
 lis: nec sic vt tota sit i singlis: man
 festum est quia nō est vllō modo in
 omni loco vel tempore tota. Et qm̄
 similiter permissum est quia nec sic est
 in omni loco vel tempore vt pars
 sit in omni et pars sit extra omne lo
 cum vel tempus: impossibile est vt
 sit vbiq̄ et semper. Nullatenus enī
 potest intelligi esse vbiq̄ et semper
 nisi aut tota aut pars. Qd si nequa
 q̄ est vbiq̄ et semper: aut erit deter
 minate in aliquo loco vel tempore:
 aut in nullo determinate: aut eam in
 aliquo non posse esse iam discussum
 est. In nullo igit̄ loco vel tempo
 re: id est nusq̄ et nunq̄ est. Non enī
 potest esse nisi aut in omni aut in ali
 quo. Sed rursus cum constet inex
 pugnabiliter non solum quia est per
 se et sine principio et sine fine: sed q̄
 aliquid sine ea nec vsq̄ nec vnq̄ ē:
 necesse est illā esse vbiq̄ et semp.

Quō meli⁹ possit intelli
 gi esse semper q̄ in omni tē
 pore: Capitulum. XXII.

Homodo ergo convenient
 q̄ hec tam contraria secun
 dum prolationē et tam ne
 cessaria secundum proba
 tionem? Fortasse quodammodo
 est summa natura in loco vel tēpore
 quo non prohibetur sic esse simul to
 ta in singulis locis vel tēporibus:
 vt tamen non sint plures tote s̄ vna
 sola tota: nec eius etas que non est
 nisi vera eternitas non sit distribu
 ta in pteritū presens et futurum.
 Non enim videntur hac lege loci ac
 temporis cogi nisi ea que sic sunt in
 loco vel tempore vt loci spaciū vel
 temporis diuturnitatē nō excedant.
 Quare sicut de his que hndō sunt
 vnum idemq̄ totum simul nō posse
 esse totū in diuersis locis vel tēpori
 bus omni veritate asserit: ita in his

Beati Anselmi Liber

que huiusmodi non sunt: idcirco nulla necessitate concluditur. Iure namque dici videtur quod tantum ei rei sit aliquid locus cuius quantitate locus circumscribendo pertinet et retinendo circumscribitur: et quod ei rei solus sit aliquid tempus cuius diuturnitas tempus metiendo aliquo modo terminatur terminando metitur. Quapropter propter eius amplitudinem aut diuturnitatem nulla meta vel a loco vel a tempore opponitur: illi nullum esse locum vel tempus vere proponitur. Quoniam namque nec locus illi facit quod locus: nec tempus quod tempus: non irrationabiliter dicitur quod nullus locus est ei locus et nullum tempus est ei tempus. Quod vero nullum locum aut tempus habere conspiciatur: id profecto nullatenus loci aut temporis legem subire pronuntiat. Nulla igitur lex loci aut temporis naturam illam aliquo modo cogit: quam nullus locus aut tempus aliqua continentia claudit. Que namque autem rationalis consideratio omnimoda ratione non concludat ut creatricem summamque omnium substantiam quam necesse est alienam esse et liberam a natura: et iure omnium que ipsa fecit de nihilo vlla loci cohibitio vel temporis includatur: cum potius eius potentia que non est aliud quam eius essentia cuncta a se facta sub se continendo concludatur. Quod quoque non est impudenter imprudenter dicere quod summe veritatis aut locus circumscribat quantitatem: aut tempus metiatur diuturnitatem: que nullam penitus localis vel temporalis distinctionis magnitudinem suscipit vel paritatem. Quoniam itaque loci hoc est et temporis additio vel tantummodo quicquid eorum metis claudit nec partium fugiat rationem vel qualiter suscipit locus eius secundum quantitatem vel qualiter patitur tempus eius secundum diuturnitatem: nec villo modo possit totum a diversis locis vel temporibus simul contineri: quicquid vero loci vel temporis continetur nequaquam coercetur: nulla locorum vel temporum lege ad partium multiplicitatem cogatur aut presens esse totum sit pluribus locis aut temporibus prohibetur:

quoniam inquam hec est conditio loci aut temporis: perculdubio summa substantia que nulla loci vel temporis continetur cingitur: nulla eorum lege constringitur. Quare quoniam summa essentia tota et inevitabilis necessitas exigit nulli loco vel tempore deesse: et nulla ratio loci aut temporis prohibet omni loco vel tempore simul totam adesse: necesse est eam simul totam omnibus et singulis locis et temporibus presentem esse. Ita enim quia huic loco vel tempore presens est: circiter prohibetur illi vel illi loco aut tempore sit et similiter presens esse: nec quoniam fuit aut est aut erit: ideo eternitatis ei aliquid emanavit a presenti tempore et preterito quod iam non est: aut transiit cum presenti quod vix est: aut venturum est cum futuro quod non dum est. Nullatenus namque cogitur vel prohibetur lege locorum vel temporum alicubi aut aliquando esse vel non esse: quod nullo modo intra locum vel tempus claudit suum esse. Ita si ipsa summa essentia dicitur esse in loco aut tempore: quoniam de illa et de localibus siue temporalibus naturis una sit platio propter loquendi consuetudinem: diversus tamen est intellectus propter rerum dissimilitudinem. In illis namque duo quedam eadem prolatio significat: id est: quod presentia sunt locis et temporibus in quibus esse dicuntur: et quod continentur ab ipsis: in summa vero essentia vnum tamen percipitur: id est quod presens est: non etiam quod continetur. Quoniam si vltimus loquendi admitteret: quoniam tunc videretur esse cum loco vel tempore quod in loco vel tempore. Verum enim significat contineri aliquid cum dicitur esse in alio quod cum dicitur esse in alio. In nullo itaque loco vel tempore proprie dicitur esse: quod omnino a nullo alio continetur: et tamen in omni loco vel tempore suo quodammodo dici potest esse: quoniam quicquid aliud est ne in nihilum cadat: ab ea presente sustinetur: in omni loco et tempore est: quod nulli abest et in nullo est: quod nullum locum aut tempus habet: nec in se recipit distinctiones locorum aut temporum: nec hic nec illic vel alicubi vel tunc vel nunc vel aliquando; nec secundum labile presens

Monologion

quo utimur tempus est: aut secundum preteritum vel futurum fuit vel erit: quoniam si circumscriptum et mutabile proprium sunt: quia illa non est: et tamen hec de ea quiddam modo dici potest: quoniam sic est presens omnibus circumscriptis et mutabilibus: ac si illa circumscribat eisdem locis: et mutet temporibus. Patet itaque quod quantum satis est ad dissolvendum que insonabat contradictionem varietatem qualiter summa omnium eorum ubique et semper et nusquam et nunquam: id est in omni et in nullo loco aut tunc sit in extra diversorum intellectus. **Secundum de veritate.**

Quo melius intelligi possit esse ubique quod in omni loco: L. XXIII

Ex cuius preteritum eandem summam naturam non magis esse in omnibus locis quam in omnibus que sunt: non velut que pertineat: sed que pertinet ad eam: cur non dicatur esse ubique: hoc sensu ut potius intelligatur esse in omnibus que sunt: quam tantum in omnibus locis: cum huius intellectum et rei veritas exhibeat et ipsa localis verbi proprietates nequaquam prohibeat? Solent namque localia verba sepe irreprehensibiliter attribueretur: que nec loca sunt nec circumscriptione locali continentur: velut si dicam ibi esse intellectum in anima ubi est rationalitas. Ita cum ibi et ubi adverbialia localia sunt: non tamen locali circumscriptione aut anima continentur aliquid aut intellectus aut rationalitas continentur. Quare summa natura secundum rei veritatem dicitur apta ubique esse secundum hanc significationem: ut intelligatur esse in omnibus que sunt: quam intelligatur in omnibus locis. Et quoniam sicut supra exposite rationes docent: aliter esse non potest: necesse est eam sic esse in omnibus que sunt: ut una eademque perfecte tota simul sit in singulis.

Quod nullis mutabilis sit accidentibus: L. XXIII.

Unde quoque summa substantia prestat sine principio: et sine fine esse: nec habere preteritum aut futurum: nec est temporale: hoc est

labile presens quo nos utimur: quoniam etas siue eternitas eius quod nihil aliud est quam ipsa: immutabilis et sine partibus est. Ita quod semper quod videtur designare totum tempus: multo verius si de illa dicitur intelligitur significare eternitatem que subijci nunquam est dissimilis: quam temporum varietatem quod subijci semper est in aliquid non similis? Quare si dicitur semper esse: quoniam id est illi esse et vivere: nihil melius intelligitur quam eterne esse vel vivere: id est interminabile vitam simul perfectam totam obtinere. Videtur autem eius eternitas esse interminabilis vita siue perfecte tota existens. Cum enim supra iam satis ligat quod eadem substantia non sit aliud quam vita sua et eternitas sua: nec sit aliquo modo terminabilis nec nisi simul et perfecte tota: quid aliud est vera eternitas que illi soli conceditur quam interminabilis vita simul et perfecte tota existens? Ita vel hoc solo vera eternitatem soli inesse illi substantie que sola non facta: sed factrix esse inuenta est: aperte precipitur quam vera eternitas principij finisque meta carere intelligitur: quod nulli rerum creatarum conceditur eo ipso quod nihilominus facte sunt finire. Sed hec essentia quam patuit omnino de sibi esse eandem substantialiter non est aliquid a se diversa vel accidentaliter. Verum quoniam est summe incommutabilis: si per accidentia potest non dici esse: sed vel intelligitur variabilis. Et contra quoniam non est princeps accidentis cum et si ipsum quod maior est omnibus alijs naturis et quod simul dissimilis est illi videtur accedere. Sed quod repugnat quorundam que accidentia dicuntur susceptibilitas et naturalis incommutabilitas: si eorum assumptione nullam substantiam consequatur variabilitas? Quoniam quippe quod accidentia dicuntur alia non nisi cum aliqua participans variatione adesse et abesse posse intelliguntur: ut omnes colores alia omnino nullam vel accedendo vel recedendo mutationem circa id de quo dicuntur efficere noscuntur ut quedam relationes. Constat namque quod homini post

Beati Anselmi Liber

anisi presentem nascituro nec maior
nec minor nec equalis sim nec similis.
Quod autem relationes has utique cum natura
fuerit sine omni mei mutatione ad illi
lumi habere potero: et amittere secundum
quod crescit vel per qualitates diversas
mutabitur. Palam itaque fit: quod eorum quod
accidentia dicuntur: quedam aliquatenus
attrahunt commutabilitatem: quedam vero
nullatenus subtrahunt immutabilitatem.
Sicut igitur summa natura accidentibus
mutationem efficientibus nunquam in sua
simplicitate locum tribuit: sic secundum ea
que nullatenus summe incommutabilitati
repugnant aliquando dici aliquid non re-
spuit: et tamen aliquid eius essentie vnde
ipsa variabilis intelligi possit non ac-
cidit: Unde hoc quoque concludi potest
quod nullius accidentis susceptibilis est.
Quippe quemadmodum illa accidentia
que mutationem aliquam accedendo vel
recedendo faciunt: ipsa suo effectu vere
accidere rei quam mutant precipue: sic
illa que a simili effectu efficiunt impro-
prie dici accidentia deprehenduntur. Sic
igitur semper sibi esse est omnimode eadem
substantialiter: ita nunquam est a se diuer-
sa vlllo modo vel accidentaliter. Sed que
quo modo sese habeat ratio de proprie-
tate nominis accidentium: illud sine dubio
verum est: quod de summe incommutabili na-
tura nihil potest dici vnde mutabilis
possit intelligi.

**Quod illa dicenda sit sub-
stantia: et quod sit extra omnes
substantias et singulariter sit
quicquid est.** Ca. XXV.

Ed si rariū est quod de huius na-
ture simplicitate prospectū est:
quod substantia est? Itaque cum om-
nis substantia admixtionis differentia-
riū vel mutationis accidentium sit susce-
ptibilis: huiusmodi immutabilis sinceritas
omnino admixtioni siue mutationi est
inaccessibilis quod ergo obtinebit eam
esse quamlibet substantiam: nisi dicatur
substantia per essentiam: et sic sit extra sic
est supra omnem substantiam? Itaque quan-

tum illud esse quod per se est quic-
quid est et de nihilo factū omne aliud esse:
diuersū est ab eo esse quod per aliud sit de
nihilo quicquid est: tamen omnino distat
summa substantia ab his que non sunt idē
quod ipsa. Cumque ipsa sola omnino na-
turam habeat a se sine alterius natu-
re auxilio esse quicquid est: quod non est
singulariter absque sue creature por-
tio quicquid ipsa est? An si quoniam illi est
cum alijs nominis alicuius communio: valde
proculdubio intelligenda est diuer-
sa significatio.

**Quod non contineatur in com-
muni tractatu substantiarum
et tamen sit substantia et indi-
uiduus spiritus.** Ca. XXVI

Distat igitur quod illa substantia
c nullo communi tractatu sub-
stantiarum includit a cuius essen-
tiali communione omnis natura excludit.
Itaque cum omnis substantia tractet aut
esse vniuersalis que pluribus substan-
tijs essentialiter communis est: ut ho-
minem esse commune est singulis homi-
nibus: aut esse indiuidua que vniuersa-
le essentia commune habet cum alijs:
quemadmodum singuli homines commune
habent cum singulis ut homines sint: quod
aliquis summam naturam in alijs sub-
stantiarum tractatu contineri intelligit: que
nec in plures substantias se diuidit:
nec cum aliqua alia per essentialē com-
munionē se colligit? Quoniam tamen ipsa non
solū certissime existit: sed etiam summa
omni existit: et cuiuslibet rei eēntia dici
solet substantia: profecto itaque si quod di-
ci potest digne non prohibet dici substan-
tia: et quoniam non noscitur dignior eēntia quam
spiritus et corpus: et ex his dignior est spiritus
quam corpus: utique eadem asserenda est esse
spiritus et non corpus. Quoniam autem nec ille per
tes se eiusdem spiritus: nec plures esse possunt
eiusmodi spiritus: necesse est ut sit omnino
indiuiduus spiritus. Quoniam enim sic supra
distat: nec partibus est compositus: nec vllis
differentijs vel accidentibus intelligi
potest esse mutabilis: impossibile est ut

Monologion

qualibet sectiōe sit divisibilis.

¶ Idem spiritus simpli
citer sit: & creata illi cōpara
ta nō sint. La. XXVII.

La. XXVII.

v Idem igitur persequi ex precedentibus
quod iste spiritus qui sic suo quodam
mirabiliter singulari et singula-
riter mirabili modo est quadam ratione so-
lus sit: alia ratio quaecumque videtur esse
huius collata: non sunt. Si enim diligenter
intendatur: ille solus videbitur simpliciter
et perfecte absolute esse: alia ratio o-
mnino non esse et vix esse: quoniam namque idem
spiritus propter incommutabilem eternitatem
suam nullo modo secundum aliquem modum di-
ci poterit quod fuit aut erit: sed simpliciter est:
nec mutabiliter est aliquid quod ali-
quando aut non fuit aut non erit: neque non est
quod aliquando fuit aut erit: sed quicquid est se-
mel et simul et interminabiliter est.
Quoniam in quantum huiusmodi est esse citius: iure ipse
simpliciter absolute et perfecte deus est.
Quoniam ratio omnia alia secundum aliquod mutabi-
liter aliquando aut fuerit aut erit quod non
sunt: autem sunt quod aliquando non fuerunt vel
non erunt: et quoniam hoc quod fuerunt iam non
est: illud autem scilicet quod erunt nondum
est: et hoc quod in labili brevissimo
tempore et vix existente presenti sunt: vix est.
Quoniam igitur tam mutabiliter sunt: non inveni-
runt negant simpliciter et perfecte absolute
soluti esse et asseruntur vere non esse et
vix esse. Deinde cum omnia quicquid aliquid
sunt quod ipse: de non esse venerunt ad es-
se: non per se sed per aliud: et cum de esse rede-
ant ad non esse: quoniam ad se nisi sustine-
ant per aliud: quod illis simpliciter con-
venit aut perfecte sine absolute esse et
non magis vix esse aut fere non esse.
Quoniam quod est solius eiusdem ineffabilis spi-
ritus intelligi nullo modo possit: aut
non esse inceptum: aut aliquem pati pos-
se ex eo quod est in non esse delectum: et quod
quid ipse est non sit per aliud quod per se: id
est per hoc quod ipse est: nonne huiusmodi meri-
to intelligitur simpliciter absolute spectrum et
absolutum? Quod ratio sic simpliciter et om-
nimoda ratione solus est perfectus simpliciter

z absolutū: id nūq̃ qdā mō iure dī
ci pōt solū eē: z ecōtra qd qd p supio
rē rationē nec simpliciter nec pfecte
nec absolute esse: s̃ vix eē aut fere nō
esse cognoscit: id vtiq̃ aliquo modo
recte nō esse dicit̃. Scdm̃ hāc igitur
rationē ille solus creator spūs est: z
oīa creata nō sūt: nec tamē oīo nō
sūt: quia p illū qī solus absolutū ē
de nihilo aliquid facta sūt.

Deus locutio idipm sit
qd ipe: nec tamē sint duo s
vnus spūs: La. XXVIII

Am nūchis q̄ de pprietati

bus huius summe nature ad
presens mihi ducere rationem

sequenti occurrunt: spectatis oportu-
num existimo ut de eius locutione p-
quā facta sunt oīa si quid possum cō-
siderē. Etenī oīa q̄ de illa supra
potui adaduertere rōnis robur in-
flexibile teneāt: illd̄ me maxime co-
git de illa diligentius discutere: quia
idipm̄ qd̄ ipse sūmus spūs est pba-
tur esse. Si em̄ illi nihil fecit nisi per
scīpm̄: et quicquid ab eo factū est p-
illam est factū: quomōdo illa est aliud
q̄ est idem ipse? Amplius: asserunt
vtr̄q̄ inexpugnabiliter ea que iam
inuenta sunt: quia nihil oīno potuit
vnq̄ aut potest subsistere p̄ter cre-
antē spiritū et eius creaturā. Itācō
spirit⁹ eiusdē locutionē impossibile
est inter creatā cōtineri: qm̄ quicqd̄
creatū sūstitit: per illam factū ē: illa
vero p se fieri nō potuit. Itāhīl q̄p-
pe p scīpm̄ fieri potest: quia quicqd̄
sit posterius est eo p quod sit: et nihil
est posterī⁹ seipso. Relinq̄ itaq̄ vt
hec summi spirit⁹ locutio cū creatu-
ra esse nō possit: nō sit aliud q̄ sum-
mus spiritus. Deniq̄ hec ipsa locu-
tio nihil aliud pōt intelligi q̄ aus-
dem spūs intelligētia q̄ cū cōa intelli-
git. Quid em̄ est aliud illi rē loqui
aliquā h̄ loquendi mō q̄ intelligē-
re? Itā nō vt hō semp̄ dic̄ qd̄ intelli-
git. Si igitur sūme simplex natura

Beati Anselmi Liber

nō est aliud q̄ qd est sua intelligen-
tia: quēadmodū est id qd est sua sa-
piētia: necesse est vt filiter nō sit ali-
ud: q̄ qd est sua locutio. Sed qm̄
iā manifestū est: summū spiritū vnū
tantū esse et oīmode indiuiduū: ne-
cesse est vt sit illi hec sua locutio cō
substantialis: vt non sint duo sed
vnus spiritus.

**De eadem locutio nō cō-
stet ex pluribus verbis sed
sit vnum verbum:**

Capitulum. XXIX.

Et igit̄ dubitē qd supra du-
bū dimiserā: scz vtz hec lo-
cutio in plurib⁹ verbis an in
vno xbo cōsistat: Nā si sic est sūme
nature p̄substantialis vt nō sint duo
sed vn⁹ spūs: vtiq; sicut ille summe
simplex est: ita et ista. Nā igit̄ cōstat
pluribus verbis: s̄ est vnū verbū p
qd facta sūt oīa. Sed ecce videt̄ mi-
hi suboriri nec facilis nec vllatenus
sub ambiguitate relinquenda q̄stio.
Etenī oīa h̄mōi xba quib⁹ res q̄sti-
bet mēte dicim⁹: id est cogitam⁹ simi-
litudines et imagines sūt rez quarū
verba sunt: et oīs silitudo et imago
tāto magis vel min⁹ est vera: quāto
magis vel min⁹ imitat̄ rē cui⁹ est si-
militudo. Quid igit̄ tenendū est de
verbo: quo dicim⁹: et p qd facta sunt
oīa? Erit aut nō erit silitudo eoz q̄ p
ipm̄ facta sūt? Si em̄ ipm̄ est xba mu-
tabiliū silitudo: nō est p̄substantialē
sūme incōmutabilitati: qd falsū est.
Si aut̄ nō est oīno vera s̄ q̄lisunq;
silitudo mutabiliū est: nō est verbuz
sūme veritatis oīno vez: qd absur-
dū est. At si nullū mutabiliū habet
silitudinē: quō ad illi⁹ exemplū facta
sūt? Verū forsitā nihil h̄mōi rema-
nebit ambiguitatē: si quēadmodum
in viuo hoīe veritas hoīs esse dicī:
i picto vero silitudo sine imago illi⁹
veritatis: sic existēdi veritas intelli-
gāt̄ in verbo cui⁹ essentia sic summe
est vt qdāmodo illa sola sit. In his

vero que in ei⁹ cōparatiōe quodā/
modo nō sūt: et tñ p illud et fm̄ illō
facta sūt aliqd: aliqua imutatio illi⁹
sūme eēntie p̄cedat: sic quippe ver/
bū sūme veritatis: qd et ipm̄ ē sūma
xitas: nullū augmētū vī detrimētū
sentiet: fm̄ hoc qd magis vel minus
creaturis sit sile: s̄ poti⁹ necesse erit
omne qd creatū est: tāto magis esse:
et tāto esse prestātī⁹: quāto similis
est illi qd sūme est: et sūme magnum
est. Nunc etenī fortasse: imo nō for-
tasse: s̄ p certo hinc oīs intellectus
iudicat naturas q̄libet mō viuētes p̄-
stare nō viuētib⁹: sentiētes non sen-
tiētib⁹: rōnales irratiōabilib⁹. Qm̄
em̄ sūma natura suo quodā mō sin-
gulari: nō solū est: s̄ et viuit et sentit:
et rōnalis ē: liquet qm̄ oīa que sūt
id qd aliquo mō viuūt: magis est illi
sile: q̄ id qd nullatenus viuūt: et qd
mō quolibet vel corporeo sensu co-
gnoscat aliquid: magis est q̄ qd nihil
oīno sentit: et qd rōnale ē: magis q̄
qd rōnis capax: nō est. Qm̄ vero si
nulli rōne quedā nature magis min⁹
ve sūt q̄ alie: sp̄picuū est. Quēad-
modū em̄ natura illud p̄stātius est:
qd p naturalē essentiā p̄p̄inquit̄ est
prestantissimū: ita vtiq; illa natura
magis ē: cui⁹ essentia silior est sum-
me essentie. Qd sic quoq; animad-
ueriti facile posse existimo. Nēpe si
cui libet substātie que et viuit et sen-
sibilis et rational est cogitatione au-
feratur qd rōnalis ē: deinde qd sen-
sibilis: et postea qd vitalis: postre-
mo ipm̄ nudū esse qd remanet: quis
non intelligat qd illa substātia que
sic paulatim destruit̄: ad min⁹ et ad
min⁹ esse: et ad vltimū ad nō esse gra-
dari pducit̄. Que aut̄ singillatim af-
sumpta quālibet essentiā ad min⁹ et
min⁹ eē deducūt: eadē ordinati assū-
pta illā ad magis et magis eē pducūt.
Patet igit̄ qd magis est viuēs sub-
stātia q̄ nō viuēs: et sensibilis q̄ nō
sensibilis: et rōnalis q̄ nō rōnalis.
Non est itaq; dubiū qd oīs essentia

Adonologion

colpso magis est p̄stātiorq; est: quo
similio: est illi eēntie q̄ summe est ⁊
summe p̄stat. Satis itaq; manifestū
est in x̄bo p̄q̄d facta sūt oīa: nō esse
eorū similitudinē: s̄ verā simplicēq;
essentiā. In factis x̄o nō esse simpli
cem absolutā q; essentiā: s̄ vere illi
essentie vix aliquā imitationē. An
necesse est nō idē x̄bū s̄ rex creatu
rū similitudinē magis vltimū esse ve
rū: s̄ oēm creatā naturam eo altiori
gradu eēntie dignitatisq; p̄sistere: q̄
magis illi p̄pinquare videt̄.

¶ ipsum verbum nō sit
similitudo factorum sed ve
ritas eēntie: facta vero sint
aliqua veritatis imitatio: ⁊
q̄ nature magis sint q̄ alie
et p̄stātiores: **La. XXX.**

Ed cū ita sit: quō illud quod
simpliciter ē x̄itas pōt esse ver
bū eorū quorū nō ē similitudo:
cū oīne verbū quo aliq̄ res sic mēte
dicat similitudo sit rei eiusdē: ⁊ si nō est
verbū eorū q̄ facta sūt p̄ ipm: quō cō
stabit q; sit verbū: Itēpe oīne x̄bū
alicui rei verbū est. Deniq; si nunq;
creatura esset: nullū ei⁹ esset verbū.
Quid igit̄? An cōcludendū est: q; si
nullo mō esset creatura: nequaquā
esset verbū illd qd est sūma ⁊ nullū
indigēs essentiā: aut fortasse illa sū
ma eēntia q̄ verbū est: eēntia quidē
esset eterna: s̄ verbū nō esset: si nihil
vnq; p̄ illam fieret? Eius em̄ qd nec
fuit nec est nec futurū est: nullū ver
bū eē pōt: vey s̄m hāc rationē si nū
q; vlla p̄ter summū spiritū eēt essen
tia: nullū oīno esset verbū i illo. Si
nullū in illo verbū esset: nihil apud
se diceret: cū idem sit illi sic dicere ali
quid qd est itelligere: nō aliqd itel
ligeret: si nihil itelligeret: s̄ summa
sapiētia q̄ non est aliud q̄ idē spūs
nihil itelligeret: qd absurdissimū
est. Quid igit̄? Si em̄ nihil itelli
geret: quō esset sūma sapiētia: aut si

nullo mō esset aliqd p̄ter illā: quid
illa itelligeret? Sed nunqd seipam
nō itelligeret: aut quō vel cogitari
potest q; summa sapiētia se aliqū nō
itelligat: cū aliqū mēs rōnalis pos
sit nō solū suimet s̄ ⁊ illius sūme sa
piētie remisci: s̄ ⁊ illā ⁊ se itelligere?
Si em̄ mens hūana nullā ei⁹ vt suā
habere memoriā aut itelligentiam
posset: nequaquā se ab irrōabilib⁹ cre
aturis ⁊ illā ab omni creatura secū
sola tacite disputādo: sicut nūc mēs
mea facit: discerneret. Ergo summus
ille spūs sic est ei⁹: ita eterne sui me
mor est: ⁊ itelligit se ad similitudinē
mēt; rōnalis: imo nō ad vlli⁹ simili
tudinē s̄ ille p̄ncipaliter: ⁊ mens ra
tionalis ad ei⁹ similitudinē. At si eter
ne se itelligit: eterne se dicit. Si eter
ne se dicit: eterne est verbū eius apd
ipm. Siue igit̄ ille cogitetur nulla
alia existēte eēntia: siue alijs existēti
bus: necesse est verbū illi⁹ coeternus
illi esse cū ipso.

¶ summus spūs seipm
dicat coeterno verbo:

Laplm. XXXI.

Ed ecce grenti mihi d̄ verbor:
quo creator dicit: oīa q̄ fecit
obtulit se verbū: quo seipm
dicit q; oīa fecit. An ḡ alio x̄bo di
cit seipm ⁊ alio ea q̄ fecit: aut potius
eodē ipso verbo quo dicit seipm di
cit quēcūq; fecit? Itā hoc quoq; ver
bū quo seipm dicit: necesse est idipm
esse qd ipm est: sicut constat de x̄bo
illo quo dicit ea q̄ facta sūt a se. Cū
em̄ etiā si nihil vnq; aliud esset nisi
summū ille spūs: ratio tñ cogat x̄bū
illud quo se dicit: ex necessitate esse:
quid veri⁹ q; hoc verbum eius non
eē aliqd qd ipse ē? Ergo si ⁊ seipm
et ea q̄ facit ⁊ substāiali sibi x̄bo di
cit: manifestū est q; verbi q̄ se dicit ⁊
verbi quo creaturā dicit vna substā
tia est. Quō ergo si vna substātia ē
duo verba sūt? Sed forsitan nō co
git idēitas substantie verbi vnitatē

Beati Anselmi Liber

admittere. **I**ta idē ipse q̄ his verbis loq̄r: eā dē illis habet substantiā et tñ verbū nō est. **S**z vti q̄ x̄bū q̄ se dīc sūma sapiētia pueniētissime dici pōt x̄bū ei⁹: sūm supiorē rōnē: qz ei⁹ pfe ctā tenet silitudinē. **I**ta nulla rōne negari pōt cū mēs rōnal seipm cogitādo itelligit: imaginē ipsi⁹ nasci in sua cogitationē: imo ipsam cogitationē sui esse imaginē: ad suam silitudinē tā q̄ ex ei⁹ impōsitione formatā. **Q**uā cū q̄ em rē mens seu p corpis imaginatiōē seu p rōnē cupit vera/cit cogitare: ei⁹ vti q̄ silitudinē q̄ntū valet in ip̄a sua cogitationē conat ex/primere: qd̄ q̄nto veri⁹ facit: tāto rē ipsam veri⁹ cogitat: et h̄ quidē cū cogitat aliqd̄ aliud qd̄ ip̄a nō ē: et ma/rime cū aliqd̄ cogitat corp⁹ elat p/ spicit. **C**ū ei⁹ cogito notū mihi homi nē absente: format acies cogitatiois nīc i talē imaginē ei⁹ q̄lē illā p visū oculorū i mēoria attraxi: q̄ imago in cogitationē x̄bū est eiusdē hoīs quē cogitādo dico. **H**abet igit mens ra/tionalis cū se cogitādo intelligit se/ cū imaginē suā ex se natā: id est co/gitationē sui ad suā silitudinē quasi sua impōsitione formatā: q̄uis ip̄a sea sua imagine nō nisi rōne sola sc̄pare possit: q̄ imago ei⁹ verbū eius est.

Quo vno verbo dicat se et qd̄ fecit: **Cap. XXXII.**

De itaqz mō q̄s neget sūmā sapientiā cū se dicēdo itelli/gat gignere substantiālē sibi silitudinē suā: id est x̄bū suū. **Q**d x̄bū licet de re tā singulariter eminē/ti pprie aliqd̄ sat pueniēter dici nō possit: si tñ icōnemēt sūc silitudo: ita et imago et figura et character ei⁹ dici pōt. **V**erbū autē q̄ creaturā dicit: ne/qua q̄ silitudo est x̄bū creature: qz nō est ei⁹ silitudo: s̄ pncipalis essentia: p̄se q̄t igit vti ip̄am creaturā non di/cat x̄bo creature. **C**ū q̄ x̄bo eam dicit: si nō dicit eā x̄bo ei⁹: **I**ta qd̄ dīc: x̄bo dīc: et verbū alicui⁹ est ver

bū: id est silitudo. **S**ed si nihil aliud dicit: q̄ se aut creaturā: nihil dicere pōt: nisi aut suo aut eius x̄bo. **S**i q̄ nihil dicit x̄bo creature: q̄quid di/cit verbo suo dicit. **U**no igit eodēqz verbo dicit seipm et quēcūqz fecit.

Quo suo verbo videri pos/sit dicere creaturam:

Cap. XXXIII.

Ed quō tā differētes res sc̄z creans et creata essentia dici possit vno verbo: p̄fertim cū x̄bū ip̄m sit dicēti coeternū: creatu/ra aut nō sit illi coeterna: **F**orsitan qz ipsa est sūma sapientia et sūma rō in qua sūt oīa q̄ facta sūt: quēadmodū opus qd̄ sit scdm aliquā artē: nō so/lū qū sit: vtz et anteq̄ fiat et postq̄ dissoluūt: semper est in ipsa arte non aliud q̄ qd̄ est ars ip̄a. **B**edro cum ip̄e sūmus sp̄s dicit seipm: dicit om/nia q̄ facta sūt. **I**ta et anteq̄ fierent et cū tā facta sūt et cū corū pūct seu aliq̄ mō variant: sc̄p i ip̄o sūt: nō qd̄ sūt in seip̄is: s̄ qd̄ est idē ip̄e. **E**tē in seip̄is sūt essentia mutabilis scdm mutabilē rōnē creata: in ip̄o vero sūt ip̄a prima eēntia et prima existē/di veritas: cui put magis vtz q̄ il/la similia sint: ita verius et p̄stātius existūt. **H**oc itaqz mō nō irrōabiliē asserti pōt: qz cū seipm dicit sūm⁹ ille sp̄s: dicit etiā quicqd̄ factū est vno eodēqz verbo. **A**ex cū p̄stet qz ver/bū eius substantiāle est illi et p̄fecte simile: necessario p̄sequit vti oīa que sūt in illo eadē et eodem mō sūt in verbo eius. **Q**uicqd̄ igit factū est siue viuat siue nō viuat aut quocūqz sit in se: in illo est ipsa vita et veri/tas. **Q**ū aut idē est summo spiritui scire qd̄ itelligere: siue dicere: necesse est q̄ eodem modo sciat oīa q̄ scit: quo ea dicit aut intelligit.

Quo qd̄ factū est in ei⁹ verbo sciētia: sit vita et veritas: **Cap. XXXIII.**

Monologion

Quæadmodum igitur omnia sunt in
q xbo ei? vita et xitas: ita sunt
in scientia ei? Quæ ex re ma-
nifestissime comprehendere potest quod di-
cat idem spiritus vel quod sciat ea quæ facta
sunt: ab humana scientia comprehendere non
posse. Nam nulli dubium creatas sub-
stantias multo aliter esse in seipso quam
in nostra scientia. In seipso namque sunt per
ipsam suam essentiam: in nostra vero
scientia non sunt earum essentie: sed earum si-
militudines. Restat igitur ut tanto ve-
rius sint in seipso quam in nostra scientia:
quæto verius sunt alicubi per suam essen-
tiam quam per suam similitudinem.

Quod incognoscibili mo-
do dicat vel sciat res a se fa-
ctas: **Ca. XXXV.**

Amplius et hoc ostendit quod omnis crea-
c ta substantia tanto verius est in
xbo: et in intelligentia crea-
toris quam in seipso: quæto verius exi-
stet creatrix quam creata essentia: quod com-
prehendat humana mens: cuiusmodi sit illud
dicere et illa scientia que sic longe supe-
rior et verior est creatis substantiis: si
nostra scientia tam longe fuerit ab il-
lis: quantum earum similitudo distat
ab earum essentia?

Quicquid ipse est ad
creaturam: hoc sit et verbum eius:
nec tamen ambo simul plu-
raliter: **Capitulum. XXXVI**

Ergo cum manifeste rationes su-
v periores doceant summum spi-
ritum per verbum suum fecisse om-
nia: nunquid non et ipsum verbum fecit ea-
dem omnia? Quoniam enim illi est substantiale
cuius est verbum: necesse est ut sit summa
essentia. Summa autem essentia non est
nisi una: que sola creatrix et solus prin-
cipium est omnium que facta sunt. Ipsa namque
quæ sola fecit non per aliud quam per se omnia
ex nihilo. Quare quæcumque summus spi-
ritus facit: eadem et verbum eius facit si-
militer. Quicquid igitur summus spiritus
est ad creaturam: hoc et verbum eius est

et similiter. Nec tamen ambo sunt pluraliter:
quæ non sunt plures creatrices summe es-
sentie. Sicut igitur ille creator est rex
et principium: sic et verbum eius: nec ta-
men sunt duo: sed unus creator et unus
principium.

Quod dici non possit quid
duo sint: quævis necesse sit
esse duos: **Ca. XXXVII.**

Erudite itaque attendendum est
f quiddam quod valde insolitum alijs
rebus in summo spiritu et verbo
eius videtur evenire. Nam certum
est unicuique singillatim et utrisque si-
mul inesse quicquid sunt in essentia:
et quicquid sunt ad creaturam: ut et sin-
gillatim perfectum sit ambobus: et tamen
pluralitatem non admittat in duobus.
Licet enim singillatim et ille perfecte sit
summa veritas et creator: et verbum
eius sit summa veritas et creator: non
tamen ambo simul sunt due veritates
aut duo creatores. Sed cum hec ita
sint: miro tamen modo apertissimum est: quia
nec ille cuius est verbum potest esse ver-
bum suum: nec verbum potest esse cuius est
verbum: ut in eo quod significat vel quid
sint substantialiter vel quid sint ad
creaturam: semper indiuidua teneant uni-
tatem. In eo vero quod ille non est ex isto:
hic autem est ex illo: ineffabile admittat
pluralitatem: Ineffabile certe. Quis
enim necessitas cogat ut sint duo: nul-
lo tamen modo exprimi potest quid duo
sint. Nam et si forte duo pares aut ali-
quid aliud similiter ad invicem possint
dicere: in his ipsis tamen relatiuis si quera-
tur quid sit illud de quo dicunt: non
potest dici pluraliter: quæadmodum
dicunt due pares linee: aut duo ho-
mines similes. Quippe non sunt duo
pares spiritus: nec duo pares creatores:
nec duo aliquid quod significet eorum aut
essentiam aut habitudinem ad creaturam:
sed nec duo aliquid quod designet pro-
priam habitudinem alterius ad al-
terum: quia nec duo verba nec due
imagines. Verbum namque hoc ipsum

Beati Anselmi Liber

quod verbum est aut imago ad alterum est: quia non nisi alicuius verbum est aut imago: et sic propria sunt alteri: ut nequaquam alteri coaptentur. Nam ille cuius est verbum aut imago: nec imago nec verbum est.

Quod idem verbum sit a summo spiritu nascendo: L. XXXVIII

Instat igitur quod exprimitur non potest: quod duo sint: summus spiritus et verbum eius: quibus quibusdam singulorum proprietatibus cogantur esse duo. Etiam proprium est esse unius ex altero et proprium est alteri: alterum est ex illo.

Quod ipsum nullo utique verbo videtur familiarius posse perferri quam si dicatur proprium esse unius nasci ex altero: et proprium alteri nasci alterum ex ipso. Certum namque est istud quod verbum summi spiritus non sic est ex eo quoadmodum ea quae ab illo facta sunt: sed quoadmodum creator de creatore: summus de summo. Et ut plena breuitate omnimoda absoluatur similitudo: penitus idem ipsum est de eodem ipso et ita ut nullatenus sit nisi ex eo. Cum igitur pateat verbum summi spiritus sic esse ex ipso solo ut perfectum eius quasi ples pariter teneat similitudinem: nec sic esse ex eo ipso ut fiat ab eo: perfectum nullo modo quentiter cogitari potest ex illo esse quod nascendo. Nam si innumerabiles res indubitater dicuntur nasci ex his ex quibus habent ut sint: cum nullam eorum ex quibus nasci dicuntur teneant similitudinem: sicut proles parentis. Dicimus enim capillos nasci de capite: et poma ex arboribus: licet nec illi capitis nec ista arboris filia sint. Si in quibus multa homini non absurde dicuntur nasci: tanto conuenientius dici poterit verbum summi spiritus ex illo existere nascendo: quanto perfectius quasi ples parentis trahit eius similitudinem ex illo existendo.

Quod verissime ille sit pater ille vero ples: L. XXXIX.

Ad si quentissime dicitur nasci et tamen filius est illi de quo nascitur: cur est tamen filius quasi ples parentis: et si potius asseratur: quia tanto

verior est ille pater et istud ples: quanto magis illi est ille ad huiusmodi naturam perfectionem solus sufficit: et quod nascitur eius similitudinem exprimit. Nam quod in rebus alijs quod parentis plures certum est habitudinem habere: nulla sic gignit ut omnino nullum indigens sola per se ad gignendam plenam sufficiat: nulla sic gignit ut nulla admixta dissimilitudine omnimodam similitudinem pariter exhibeat. Si ergo verbum summi spiritus sic est omnino ex ipsius sola essentia: et sic singulariter est illi filius ut nulla ples sic sit omnino ex sola pariter essentia: aut sic similitudo parentis: perfectio nullis rebus tam quentiter videtur aptari habitudo parentis et plures quam summo spiritui et verbo eius. Quapropter illi est verissimum proprium esse parentem: istius vero verissimum esse plem.

Quod ille verissime gignat ille verissime gignatur: L. XL

Hoc constare non poterit nisi si pariter ille verissime gignat et istud verissime gignatur.

Sicut igitur illud est perspicuum: ita habere certissimum necesse est: quare summus spiritus est verissime gignere et verbi eius verissime gigni. Nullum est tamen quidem et forte possem illud esse verissime patrem: hoc vero verissime esse filium concludere. Sed nec hoc neglegendum existimo: an pater et filius: et an matris et filie magis illis apta sit appellatio: cum in eis nulla sit sexus discretio. Nam si iccirco quentiter est ille pater et ples eius filius: quia uterque est spiritus: cur non pari ratione alteri conuenit esse mater: alteri filia quia uterque est veritas et sapientia? An quia in his naturis quod sexus habet differentiam: melioris sexus est pater esse vel filius: minoris vero mater vel filia. Est hoc quod de naturaliter in pluribus: in quibusdam vero est contrarium: ut in quibusdam autem generibus in quibus femininus sexus semper maior et validior est: masculinus vero minor et infirmior. Aut

Donologion

certe lectro magis dūenit summo spi-
ritui dici patrē q̄ matrē: q̄a p̄ma
et principalis cā plis semp est in pa-
tre: Itā si matrē cā q̄libet modo
semp patrē p̄cedit: nūm̄ ē icōgru-
um vt illi parētī adaptes nomē ma-
tris cui ad gignēdā plem nulla alia
cā aut sociat aut p̄cedit. Verissimū
est igit̄ sumū spiritū patrē eē p̄olis
sue. Qd si fili? est: semp similior est
p̄i q̄ filia. Nihil aut̄ similis est alte-
ri q̄ summo patrī ples sua: verissi-
mū est hāc plē nō esse filiā s̄ filiū.

**Qd alteri? verissime sit eē
genitorē et patrē: alteri? ge-
nitū et filiū: Ca. XLI.**

Sicut igit̄ p̄p̄iū ē illi? veris-
sime gignere: isti? nō gigni:
sic p̄p̄iū est illi? eē dissimū
genitorē: isti? nō dissimū eē genitū.
Et sic alter est verissimū parēs: alter
verissima ples: sic alter est verissimū
pater: alē verissimū fili? Inuēt̄ tot
et tātis singloꝝ p̄p̄ietatib? quibus
mīra qdā tam ineffabilis q̄ inenita-
bilis in sūma vnitāte p̄bat esse plu-
ralitas: valde mihi videt̄ delectabi-
le retractare sepius tā impenetrabile
secretū. Ecce em̄ cū sit ip̄ossibile sic
eundē esse qui gignit et cū q̄ gignit
atq̄ cū dē eē parētē et plē: vt necē sit
aliū eē genitorē: aliū genitū: et aliū
eē patrē: aliū filiū: sic tñ necē est idē
esse illū q̄ gignit et illū q̄ gignit nec
nō parētē et plē: vt ip̄ossibile sit aliū
esse genitorē q̄ qd est genit? aliud
esse patrē q̄ qd est fili?.

**Retractatio cōmunionis
amborum et p̄p̄ietatum
singloꝝ: Ca. XLII.**

E cū ita sit: alius ille et alius
e ille: vt omnino pateat qd duo
sunt: sic tñ vnū et idip̄m ē id
qd est ille et ille: vt penitus lateat qd
duo sint. Itā sic est ali? patrē: ali? fili?
vt cū ambos dixerī videā me duos
dixisse: et sic ē idip̄m qd est et patrē et fi-

lius vt nō intelligā qd duos dixerī.
Quis nā q̄ singulus pater sit p̄fecte
sum? spūs: et singul? filius sit p̄fecte
sum? spūs: sic tñ vnus idēq̄ est sū-
mus spiritus pater et spiritus filius
vt pater et filius non sint duo sp̄ri-
tus: s̄ vn? spūs: vt sic singula p̄p̄ia
singloꝝ nō recipiunt pluralitatē: qz
nō s̄ duoꝝ: ita id qd cōmune est am-
boꝝ in diuina teneat vnitātē q̄uis
totū sit singloꝝ. Itā sic nō sūt duo
patres aut duo filij: sed vn? pater et
vn? fili?: quoniam singla sūt singu-
loꝝum p̄p̄ia: ita nō sunt duo s̄ vn?
spūs: q̄uis et singuli patris et singuli
filiij sit p̄fectū eē sp̄itū: Sic s̄ oppo-
siti relatiōib?: vt alter nūq̄ suscipi-
at p̄p̄iū alteri?: sic sūt cōcordes na-
tura vt alē sēp teneat eēntiā alteri?.

**Quō alter alterius sit es-
sentia: Ca. XLIII.**

Ecce em̄ diuersi sūt p̄ hoc qd al-
ter ē patrē et alter fili?: vt nūq̄
dicatur aut pater filius: aut
fili? pater: et sic idē sūt p̄ substantiam
vt semp sit i patrē eēntia filij et in fi-
lio eēntia patrī. Est em̄ non diuersa
s̄ eadē: nō plures s̄ vna vtriusq̄ es-
sentia. Nū etiā si alē alteri? dicatur
eēntia nō erratur a v̄itate: s̄ summa
vnitas simplicitasq̄ cōmēdat cōis
nature. Itā em̄ quēadmodū intellē-
git sapiētia hoīs p̄ quā hō sapiēs ē
q̄ nō pōt eē p̄ se sapiēs: ita intelligi
pōt si dicat patrē eēntia filij: et fili? es-
sentia patrī vt eo mō sit fili? existēs
p̄ patrē et patrē p̄ filiū: q̄si nō possit al-
ter existēs eē nisi p̄ alter: sic hō non
pōt eē sapiēs nisi p̄ sapiētā. Sic nā
q̄ sūma sapiētia semp sapit p̄ se: ita
sūma eēntia semp est p̄ se. Est aut̄ p̄-
fecte sūma eēntia patrē: et p̄fecte sūma
eēntia fili?: parit̄ q̄ p̄fect? pater p̄ se
est: et parit̄ p̄fectus fili? p̄ se est: sicut
vtrq̄ sapit p̄ se. Itā em̄ iccirco mi-
nus p̄fecta ē eēntia vl? sapiētia fili?:
qz est eēntia nata de patrī eēntia: et
sapiētia de sapiā: s̄ tñ cū min? p̄fecta

Beati Anselmi Liber

eētia vel sapiētia esset si nō esset p se aut nō sapet p se. Nequaquē cū repugnat vt fili⁹ p se subsistat: et d patre habeat esse. Sic enī pī habet eētiā et sapiētiā et vitam in semetipso: vt nō p alienā s p suā eētiā sit: p suā sapiētiā sapiat: p suā vitā viuat: ita gignēdo dat vitā filio eētiā hē et sapiētiā: et vitā in semetipso vt non p extraneā sed p suā essentia sapiētiā et vitā subsistat sapiat et viuat: alioqn nō erit idē esse pīs et filij nec erit par pī fili⁹. Quod q̄ falsū sit liq̄dissime supi⁹ pūissū ē: q̄re non repugnat filiū et subsistere p se et de pīe: qz b̄ ipz id ē p se ipm posse subsistere necē ē illū d pīe hē. Itā si q̄s sapiēs suā me hē sapiētiā: cui⁹ pī⁹ expers essem: doceret: vti qz hec ipsa sapiētia eius facere nō incōgrue diceret: sed Quis mea sapiētia ab illius sapiētia haberet esse et sapere: tñ cū tam nō esset nisi sua sapiētia esset: nec la peret nisi seipā. Multo igit magl eter nī patris coetern⁹ fili⁹ qui sic habet a patre esse: vt nō sint due essentie: p se subsistit: sapit et viuit. Itō igit sic intelligi pōt: qz pater filij aut filius patris sit eētia: quasi alter nō possit subsistere p se s p alterū: sed ad designādā quā habet cōmunionē summe simpliciē sūme qz vnus eētie: sic congrue dici et intelligi pōt qz sic est alter idipz qd alter: vt alter habeat eētiā alterius. Itā itaqz rōne qm vtriqz nō aliud est habere eētiā q̄ eētiā esse: Et sic habet alter alteri⁹ eētiā: ita est alter alteri⁹ essentia: id est idē esse est alteri qd alteri.

Quod aptius dici possit fili⁹ eētia pīs q̄ pī essentia filij: et qd filij sit fili⁹ pīs vtus et sapiētia et filia: L. XLIII

Quod licet scdm p̄spectā rationē vix sit: valde tñ magis p̄gruit filiū dici eētiā pīs q̄ patrem eētiā filij. Quā nā qz pī a nullo habet eētiā nisi a seipso

nō sat apte dī hē eētiā alicui⁹ nisi suā: qz v̄ro fili⁹ essentia suā habet a patre: et eandem habet pater: aptisime dici pōt hē eētiā pīs. Quare qm neuter alie habet eētiā q̄ existēdo: sic satis apti⁹ intelligit hē filius pīs eētiā q̄ pī filij: ita cōueniētius dici pōt filius pīs eētiā q̄ pī filij. Nam hec vna si fiat platio: satis acuta b̄ cūitate cōmēdat filij nō solū eandē essentia hē cū patre: s hāc ipam habere de patre: vt h sic: fili⁹ est eētia pīs: qd est: fili⁹ est nō differēs eētia d pīs eētia: imo de pīe eētia. Similiter g est fili⁹ patris eētia: X̄tus et sapiētia sine veritas et iusticia: et quicqd summi spūs cōuenit essentie.

Quod quedam ex his que sic pferūt aliter quoqz possint intelligi: La. XLV.

Idē tñ quedā ex his q̄ sic pferri et intelligi possunt: aliam qz nō incōgruā sub hac ipā p̄nūciatōe intelligētia suscipe. Liquet enī filiū esse v̄x X̄bū: id est p̄fectā intelligētia sine p̄fectā toti⁹ paterne substātie cōgnitiōē et scientiā et sapiētiā: id est q̄ ipsā pīs intelligit eētiā et cognoscit et scit et sapit. Si igit h̄ sensu dicat filius patris intelligētia et sapiētia et sciētia et cōgnitio sine noticiā: qm intelligit sapit scit et nouit patrē: nequaquē a veritate discedit. Veritas quoqz pīs aptissime dici pōt filius: nō solū eo sensu: qz est eadē filij X̄itas q̄ est et pīs sicut iā p̄spectū est: s etiā h̄ sensu vt in eo intelligat nō imp̄fecta quedā imitatio s̄ integra veritas paterne substātie: qz nō est aliud q̄ qd est pater. At si ipā substātia patris est intelligētia et sciētia et sapiētia et veritas: p̄sequēter colligit: qz sicut fili⁹ est intelligētia et sciētia et sapiētia et veritas paterne substātie: ita est intelligētia intelligētie: sciētia sciētie: sapiētia sapiētie et veritas veritatis.

Monologion

¶ fili⁹ sit intelligētia in-
telligentie et veritas verita-
tis: et similiter de similibus

Caplm. XLVI.

E mēoria x^o quid ientiedū
est: an estimād⁹ est fili⁹ intel-
ligētia mēorie siue memoria
patris aut mēoria mēorie. Equidē
cū summa sapiētia sui mēor esse ne-
gari nō possit: nihil cōpētēti⁹ q̄ in
mēoria pater: sicut in x^o filius in-
telligit: qm̄ de mēoria nasci verbum
videt: qd̄ clarius in n^{ra} mēte p̄cipit.
¶ nā q̄ mēs hūana nō semp se co-
gitat sicut sui semp meminit: liquet
cū se cogitat q̄ verbū ei⁹ nascit de
memoria. An̄ apparet q̄ si semp se
cogitaret: semp verbū eius de memo-
ria nasceret. Bē etēn cogitare cui⁹
memoriā habem⁹: hoc est mēte eam
dicere: verbū vero rei est ipsa cogita-
tio ad eius similitudinē ex mēoria for-
mata. Hic ita q̄ liq̄do aīaduerti pōt
de summa sapiētia q̄ sic semp se dicit
sicut semp sui memor est: q̄ d̄ eterna
memoria coeternum verbum nasci-
tur. Sic igit x^o bñ p̄grue intelligit p̄-
les: ita mēoria patris nomen ap̄t̄
sine suscipit. Si q̄ ples q̄ oīno de so-
lo sūmo sp̄ritu nata est: ples est me-
morie eius nihil pueniēti⁹ q̄ quia
memoria ei⁹ est idēp̄e: quippe nō ī
eo qd̄ sui mēor est: sic est ī sui memo-
ria velut alia res ī alia: quēadmodū
ea q̄ sic sunt in hūane mētis mēoria
vt nō sint ip̄a in n^{ra} mēoria: s̄ sic est
mēor sui vt ip̄se mēoria sua sit. Con-
sequit ita q̄ vt quō fili⁹ ē intelligē-
tia siue sapiētia patris: ita sit et pater/
ne memorie. At quicqd̄ filius sapit
aut intelligit ei⁹ filie et meminit.

¶ i mēoria intelligat pa-
ter sicut in intelligentia fili-
us: et quō filius sit intelligē-
tia vel sapiētia memorie et
memoria patris et mēorie:

Caplm. XLVII.

Si igit filius mēoria patris
ē et memoria memorie: id ē me-
moria memor patris qui est
mēoria: sicut ē sapiētia patris: et sapiē-
tia sapiētie: id est sapiētia sapiēs pa-
trē sapiētiā: et filius quidē mēoria
nata de memoria sicut sapiētia nata
de sapiētia: pater vero de nullo nata
memoria videt sapiētiā. S; ecce dñ
huius patris filijq̄ p̄prietates com-
munionēq̄ delectabil⁹ intueor: nihil
delectabil⁹ in ill⁹ p̄tēplandū inuenio
q̄ mutui amoris affectū: quoniam
em̄ absurde neget sum⁹ sp̄ritus se
amare: sicut sui memor est et se intelli-
git cū mēs rōnalis et se et illū amare
posse p̄uincat: ex eo q̄ sui et ill⁹ me-
mor esset et se et illū intelligere potest:
ociosa nā q̄ et penitus inutilis ē me-
moria et intelligētia cuiuslibet rei ni-
si put ratio erigit: res ipsa amet aut
reprobet. Amat ergo seipsum sum-
mus sp̄rit⁹ sicut sui meminit et se in-
telligit.

¶ sum⁹ spūs se amet:
et qd̄ idem amor pariter p̄-
cedat a patre et filio:

Caplm. XLVIII.

Alam certe est rationē habē-
ti cū nō iccirco sui memorem
esse aut se intelligere quia se
amat: sed ideo se amare quia sui me-
minit et se intelligit: nec eum se posse
amare si sui nō sit memor aut se non
intelligit. Nulla em̄ res amat sine
eius memoria et intelligentia: et mul-
ta tenent memoria et intelligunt que
nō amant. Patet igit amor ē sum-
mi sp̄ritus ex eo p̄cedere: q̄ sui me-
mor est: et se intelligit. Q̄ si ī memo-
ria sūmi spūs intelligit p̄: in intelli-
gētia fili⁹: manifestū est: q̄ a p̄e pa-
tris et a filio sūmi spūs amor p̄cedit.

¶ vterq̄ pari amore di-
ligat se et alterum:

Caplm. XLIX.

Beati Anselmi Liber

Ed si se amat sum⁹ spūs: pro-
culdubio se amat pater: amat
se filius: et alter alter: qz sin-
gulus pater sum⁹ ē spūs: et singu-
lus fili⁹ sum⁹ spūs: et ambo simul
vn⁹ spūs. Et qz v⁹ qz parit sui et al-
ter⁹ meminit et se et alter⁹ intelligit:
et qm oīno idipsum est qd amat v⁹
amatur in patre et qd in filio: necesse
est vt pari amore vterqz diligat se
et alterum.

**Qz tā⁹ ē ipe amor qntus
est ipse spūs: Ca. L.**

Quā⁹ ergo est amor summi

q spūs sit cōmunis patri et fi-
lio: s si se tantū diligit qntus
sui meminit et se intelligit: tū aut sui
mēoz est et intelligit se: qnta est eius
eēntia: qd aliter esse nō pōt: pfecto
tātus est amor ei⁹ quāt⁹ ipe est.

**Qz idē amor sit idipm qd
est sum⁹ spūs: et tū ipe cū pa-
tre et filio vn⁹ spūs: Ca. LI.**

Ex qd pōt ēē par sumo spiri-
tui nisi sum⁹ spūs? Iste itaqz
amor est sum⁹ spūs. Deniqz
si nulla vnqz creatura: id est si nihil
vnqz aliud ēē qz sum⁹ spūs: pater et
fili⁹ nihilomin⁹ seipos et inuicē pa-
ter et filius diligerēt. Cōsequit itaqz
hūc amorē nō esse aliud qz qd est pa-
ter et fili⁹ qd est summa eēntia. At qm
summe eēntie plures ēē nō possūt: qd
magis necessariū qz patrē et filium et
vtriusqz amorē vnā esse sumā essen-
tiā? Est igit idē amor summa sapiētia:
summa veritas: summi bonū: et qd de
summi spūs sba dici pōt.

**Qz tot⁹ pcedat a patre: to-
tus a filio et tamē nō sit nisi
vnus amor: Ca. LII.**

Attendū est diligenter vtrū
sint duo amores: vn⁹ a patre
pcedēs: alter a filio: an vnus
nō tot⁹ ab vno pcedēs s ptim a pa-
tre: partī a filio: an nec plres nec vn⁹
partim pcedēs a singul⁹: s vn⁹ tot⁹

a singulis et idē tot⁹ a duob⁹ simul.
S; hndi dubitatis certitudo hīc
indubitāter cōgscit: qz nō ex eo pce-
dit in q ples sit pat⁹ et fili⁹: s ex eo in
quo vnū sit. Itā nō ex relatiōibus
suis q plures sūt: alia est cū relatio
patris: alia filij: s ex ipa sua essentia
que pluralitatē nō admittit: emittit
pat⁹ et fili⁹ tū pariter bonū. Sicut g
singulus pater est sum⁹ spūs: et sin-
gulus fili⁹ est sum⁹ spūs: et simul pat⁹
et fili⁹ nō duo s vn⁹ spūs: ita a sin-
gulo pte manat tot⁹ amor sumi spi-
rit⁹: et a singulo filio totus: et simul a
patre et filio nō duo toti: s vnus idē
qz totus.

**Qz non sit eorum filius
amor: Caplm. LIII.**

Aid g cū h amor pter habe-
at ēē a pte et filio: et sic similis
sit ambob⁹ vt nullaten⁹ dissimilis
sit illis: s oīno idem sit qd illi?
Itā qd fili⁹ eoz aut ples estimād⁹
est? S; sic dū mor vt psideat se p-
lē esse ei⁹ a quo est euidentissime pro-
bat: ppterca pferēdo parit⁹ imaginē:
sic amor apte se plē negat: qz dum a
pte et filio pcedere intelligit: nō sta-
tim tā pspiciā exhibet se cōtēplāti
eius ex quo est silitudinē: Quis ipm
pūderata rō doceat oīno idipm esse
qd est p⁹ et filius. Deniqz si ples eo-
rū est: aut alter eoz crit pat⁹ ei⁹: alter
mater: aut vterqz pater siue mat⁹ est:
que oīa xitati repugnare videntur.
Qm nā qz nullaten⁹ aliter a patre p-
cedit qz a filio: nulla veritas patitur
vt dissimili vocabulo ad illū pat⁹ et fi-
lius referant⁹. Itā est igit alter pater
ei⁹: alter mater. At aut duo aliq sint
que singula pfectā et illā pūderatio-
ne differentē habeāt pariter ad ali-
qd vnū patris aut matris habitudi-
nē: nulla natura aliq monstrari cōce-
dit exēplo. Ergo nō est vterqz scilicet
pater et fili⁹ pat⁹ aut mater amo-
ris a se manātis. Itē quāqz itaqz v⁹
def veritati puenire vt idem amor

Donologion

corum filius sit aut ples.

¶ Solus pater sit genitor et ingenit^r: sol^r fili^r genitus: solus amor nec genit^r nec ingenit^r: **Ca. LIII.**

¶ Ad videt^r tñ amor idem: nec o^o oino scdm cōmunis locutio nis modū dici posse igenit^r: nec ita pprie sic xbi genit^r. Solemus em sepe dicere aliqd gigni ex calore de q̄ existit: vt cū dicim^r splēdorē aut calorē gigni ab igne: seu aliqd effectū ex cā sua. Scdm hāc igit^r rationē amor a sūmo spū eriet^r: nō omnino asseri pōt igenit^r: ita xō pprie sicut xbiū dici genit^r nō pōt: qz xbiū xissimā eē plē^r xissimū filiū: amorē xō nllaten^r filiū aut plē eē manifestū ē pōt ita qz: imo debet dici solū ille cui^r xbiū est genitor et igenit^r: qz solus ē p^r et parēs et nllō mō ab alio est. Solū aut xbiū genitū: qz solum fili^r et ples ē. Sol^r xō amor vtriusqz nec genit^r nec igenit^r: qz nec fili^r nec igenit^r ē: nec oino nō est ab alio.

¶ amor idē sit increatus et creator sic pater et filius et tñ ipse cū illis nō tres sed vn^r increatus et vn^r creator et qd idē possit dici spiritus patris et filij: **Ca. LV.**

¶ Homo aut idē amor singul^r q est sūma eēntia sic pater et filius: et tñ fil^r pater et fili^r et vtriusqz amor non plures: s vna sūma essentia: q sola a nllō facta nō p aliud q̄ p se oīa fecit: necesse est vt quem admodū singulus pater et singulus fili^r est increator et creator: ita et amor singul^r sit increator et creator: et tamē oēs tres fil^r et nō plures s vn^r increator et vn^r creator. Patre itaqz nullus facit siue creat aut gignit: filium vero pater sol^r gignit: s nō facit: pater aut pariter et fili^r nō faciūt neqz gignunt: s qdāmō si sic dici pōt spi-

rant suū amorē: quis em nō nostro more spiret sūme inēmutabilis essentia: tamē ipsum amorē a se inef^rfabili^r pcedentē nō discedendo ab illa s existēdo ex illa: forsan nō alio mō videt^r posse dici apti^r ex se emit^r tere q̄ spirādo. Ad si dici pōt: sicut xbiū sūme eēntie fili^r ē eius: ita eius dēamor sat^r vueniēter appellari pōt est spūs ei^r: vt cū eēntialiter ipse sit spūs tanqz pater et fili^r: illi nō putetur alicui^r spūs: qz nec pater ab v^o lo alio est: nec fili^r a patre q̄ si spirante nascit^r: iste aut estimet^r spūs vtriusqz: qz ab vtroqz suo qdā inenarrabilis mō spirāte mirabiliter pcedit. Quis etiā ex eo qz est cōmunio patris et filij: nō absqz rōe q̄ si ppriū assumere posse videt^r aliqd nomē qd patri filioqz cōmune sit si pprii nois exigit indigētia. Ad quidem si fiat scz vt ipse amor noie spūs quod substantiā pariter patris et filij significat: q̄ si pprio designet^r. Ad hoc quoqz non inutiliter valebit: vt p hoc idipsū esse qd est pater et filius: quis ab illis esse suū habeat intimet^r.

¶ sicut fili^r est eēntia vel sapiētia patris: eo sensu qā habeat eandē eēntiā vel sapiētiā quā pater: sic idē spūs sit patris et filij eēntia et sapiētia: et similia: **Ca. LVI.**

¶ Est qz quēadmodū fili^r est substantia et sapientia et xus patris: eo sensu: qz habet eandem eēntiā et sapiētiā et virtutē quā pater: ita vtriusqz spūs intelligi essentia vel sapiētia vel virt^r patris et filij qz habet oino eandē quā habet illi.

¶ pater et filius et eorum spūs pariter sint in se inuicem: **Capit^m. LVII.**

¶ Secundū est intueri in p^re et i filio et vtriusqz spū quō sint in se inuicem tāta equalitate vt null^r aliū excedat. Preter hē em

Beati Anselmi Liber

quia unusquisque eorum sic est perfecte summa essentia: ut tamen omnes tres filii non sint nisi essentia una summa: quod nec sine se vel extra se nec maior vel minor seipsa esse potest. Propter singulos tamen id ipsum non minus valet probari. Est etenim totus pater in filio et communi spiritu: et filius in patre et eodem spiritu: et idem spiritus in patre et filio: quia memoria summe essentie tota est in eis intelligentia et amore: et intelligentia in memoria et in amore: et amor in memoria et intelligentia. Totam quippe suam memoriam summus intelligit spiritus et amat: et totus intelligentie meminit et tota amat: et totus amoris meminit et totum intelligit. Intelligentia autem in memoria pater: in intelligentia filius: in amore utriusque spiritus. Tota igitur pater et filius et utriusque spiritus equalitate sese complectantur et sunt in se invicem: ut eorum nullus alium excedere aut sine eo esse possit.

¶ Nullus eorum alio indigeat ad memorandum vel intelligendum vel amandum: quia singulus quisque est memoria et intelligentia et amor: et quicquid necesse est inesse summe essentie. **Ca. LVIII.**

¶ Ed in his nullatenus negligenter memorie commendandum quod ita mihi occurrit existimo. Sic enim necesse est ut pater intelligatur memoria: filius intelligentia: spiritus amor: ut nec pater indigeat filio aut communi spiritu: nec filius patre vel eodem spiritu: siue idem spiritus pater et filio: quasi pater per se meminisse solum possit: intelligere autem non nisi per filium: et amare non nisi per suum filiumque spiritum: et filius per se intelligere tamen queat: per patrem autem memor sit: et per spiritum suum amet: et idem spiritus per se non alio quam amare valeat: sed per illi sit memor et filius illi intelligat. Ita cum in his tribus unusquisque singulus sit summa essentia et summa sapientia sic perfecta ut ipsa per se memor sit et

intelligat et amet: necesse est ut nullus eorum triu alio indigeat aut ad memorandum aut ad intelligendum aut ad amandum. Singulus enim quisque essentialiter est et memoria et intelligentia et amor: et quicquid summe est necesse inesse essentie.

¶ Tamen non sint tres sed unus seu pater seu filius seu utriusque spiritus:

Capitulum LIX.

¶ Tandem hic video questionem occurrere. Nam si pater ita est intelligentia et amor sicut est memoria: et filius sic est memoria et amor quod est intelligentia: et utriusque spiritus non minus est memoria et intelligentia quam amor: quod non est pater filius et alius spiritus: et quare non est idem spiritus alius pater et alius filius: sic quippe intelligebatur quod memoria esset pater: filius intelligentia: utriusque spiritus amor. Hec questio non difficile soluitur si ea que iam ratione inuenta sunt considerentur. Idcirco enim non est pater filius aut alterius spiritus: licet sit intelligentia et amor: quia non est intelligentia genita: aut amor ab alio procedens: sed quicquid est gignens est tamen et a quo procedit alius. Filius quoque idem non est pater aut alius spiritus: quia seipso memor sit et amet: quia non est memoria gignens aut amor ab alio ad similitudinem sui spiritus procedens: sed quicquid existit tantum gignit et est a quo spiritus procedit. Spiritum quoque non cogit esse patrem aut filium sed quia pater est memoria aut intelligentia: cum non sit memoria gignens aut intelligentia genita: sed solum quicquid est procedat. Quid igitur prohibet concludi: quia unus tamen est summa essentia pater: unus filius: unus spiritus: et non tres pater aut filius aut spiritus?

¶ Quod ex his multi filii nostri sci videant. **Ca. LX.**

¶ Ed ne forte repugnet huic assertioni quod intueor: nam dubium esse non debet: quia pater et

Monologion

filius et eorum spiritus unusquisque seipsum
 et alios ambrosios dicit sic se et alios in-
 telligit. Quod si ita est: quomodo non se in su-
 ma essentia tot verba quot sunt dicē-
 tes et qui sunt qui dicunt? Si enim plu-
 res homines unum aliquid cogitatione di-
 cāt: tot eius videntur esse verba quot
 sunt cogitantes quia in singulorum cogi-
 tationibus verbum eius est. Item si unus
 homo cogitat aliquid plura: tot verba se
 in mente cogitat? quot sunt res cogi-
 tate. Sed in hominis cogitatione cum co-
 gitat aliquid quod extra eius mentem est:
 non nascitur verbum cogitatione rei ex ipsa
 rei: quia ipsa absens est a cogitationis in-
 tuitu: sed ex rei aliquid similitudine vel ima-
 gine que est in cogitationis memoria: aut
 forte quod tunc cum cogitat per corporalem
 sensum ex re presentem in mente attrahit. In
 summa vero essentia sic sibi semper sunt pre-
 sentes pater et filius et eorum spiritus: Est
 enim sicut iam prospectum est unusquisque non
 minus in aliis quam in seipso: ut cum inui-
 cem se dicunt: sic videtur idem ipse qui
 dicitur gignere verbum suum quemadmo-
 dum cum a seipso dicitur. Quod si nihil ge-
 gnit filius aut eius patrisque spiritus si
 unusquisque eorum verbum gignit suum cum a se
 ipso deus vel ab alio? Quot autem verba
 phari possunt de summa nasci substan-
 tia: tot etiam necesse est secundum superiorem consi-
 derationem filios gignere et tot emitte-
 re spiritus. Hac itaque ratione videntur in il-
 la esse: non solum multi patres et filii et
 precedentes: sed et alie necessitudines:
 aut certe pater et filius et eorum spiritus: de
 quibus iam certissimum est quia vere existunt:
 non sunt tres dicentes: quinque singulorum quis-
 que sit dicens: nec sit plura que dicuntur unus
 quisque seipsum et alios duos dicit. Sic enim
 summe sapientie inest scire et intelligere:
 ita utique eterne incommutabilis que scientie
 et intelligentie naturalis est id semper
 presens intueri quod scit et intelligit. Nihil
 autem aliud est summo spiritui huius
 dicere quam quasi cogitando intueri: sic
 nostre mentis locutio nihil aliud est quam
 cogitationis inspectio. Certissimum autem
 est iam considerare rationes reddiderunt que

quid summe nature inest essentialiter:
 id perfecte provenire patri et filio et eorum
 spiritui singillatim: et tamen idipsum si si-
 mul dicatur de tribus non admittere plu-
 ralitatem. Tunc si postea quod sic pertinet ad
 eius essentiam: scientia et intelligentia: sic
 eius scire et intelligere non est aliud quam
 dicere: id est semper presens intueri quod
 scit et intelligit: necesse est ut quemad-
 modum singulus pater et singulus filius et
 singulus eorum spiritus est sciens et intelli-
 gens: et tamen hi tres simul non sunt plures
 scientes aut intelligentes: sed unus sciens
 et unus intelligens: ita singulorum quisque sit di-
 cēs: nec tamen sunt tres dicentes: sed unus
 dicēs. Hinc illud quod liquidum co-
 gnoscitur potest: quia cum hi tres dicuntur vel a
 seipsis vel ab invicem: non sunt plura que
 dicuntur. Quid namque ibi dicitur nisi eorum
 essentia? Si ergo illa una sola est: unum
 solum est quod dicitur: ergo unum solum est in il-
 lis quod dicit et unum quod dicitur. Una quippe
 sapientia est que in illis dicit et una
 substantia que dicitur: consequitur non ibi esse
 plura verba sed unum. Licet igitur unus
 quisque seipsum et omnes invicem se dicat: im-
 possibile tamen est in summa essentia esse
 verbum aliud preter illud de quo iam postea
 quod sic nascitur ex eo cuius est verbum ut etiam
 vera eius dici possit imago et vere si-
 lius eius sit. In quo mirum quiddam
 et inexplicabile video. Ecce enim cum
 manifestum sit unum quemque se patrem et fi-
 lium et patris filiique spiritum pariter se et
 ambos alios dicere et unum solum ibi esse
 verbum: nullatenus tamen ipsum verbum videtur
 posse dici verbum omnium trium sed tamen unum
 eorum. Constat enim ipsum esse imaginem
 et filium cuius est verbum: et patet quod nec
 imago nec filius summet nec a se precedē-
 tis spiritus congrue dici potest. Itaque nec ex se
 ipso nec ex precedente a se nascitur: nec
 seipsum aut precedentem a se existendo imita-
 tur. Seipsum quippe non imitat: nec a se
 trahit existendi similitudinem: quia imitatio
 et similitudo non est in uno solo sed in plu-
 ribus. Illum vero non imitatur nec
 ad eius similitudinem existit: quia
 iste non habet ab illo esse sed ille ab isto.

Beati Anselmi Liber

**Quō nō sit ibi nisi vnus
vnius: Caplm. LXI.**

r Estat igit h solū xbn illi so
li^o eē d q nascēdo habet eē: z
ad cui^o oimodā silitudinē
existit. An^o g pat nō ples p^{re}f: vn^o
fil^o nō plures filij: vn^o pcedēs spi
rit^o nō ples pcedētes spiritus sūt in
sūma cēntia. Qui cū ita tres sint vt
nūq^o pater sit fili^o aut pcedēs spūs:
nec fili^o aliqñ sit pat^o aut spūs pce
dēs: nec vnq^o spūs patr^o aut filij sit
pat^o aut fili^o: z singul^o qsq^o si sit pfe
ctus vt nullo indigeat: id tñ qd sunt
sic ē vnū: vt sic de singl^{is} plurali dici
nō pōt: ita nec d trīb^o fil^o: z cū paritē
vnusq^oq^o seipz z oēs intē se dicāt:
nō tñ sē ibi plra xba s vnū: z ipz nō
singl^oz aut oīm sūt s vn^o tantū.

**Hoc licet inexplicabile
sit: tñ credēdū sit: C. LXII**

v Idē mibi hui^o tā sblimis rei
secretū trāscendere oēm itel
lect^o acie hūani: z idcirco co
natū explicādi qñ h sit: p^{re}inēdū pu
to. Sufficere nā qz d^obere existimō rē
incōprehensibilē idagāti si ad h ratio
cinādo puenerit vt eā certissime esse
cōg^oscat: etiā si penetrare neqat itel
lectū quō ita sit: nec iccirco min^o his
ad habēdā fidei certitudinē q^op^obari
onib^o necessarijs nllā alia repugnā
te rōe asseruūt si sue natural^{is} altitu
dinis incōprehensibilitate explicare
nō patiāt. Quid aūt tā incōprehē
sibile: tā ineffabile qñ id qd supra oīa
ē? Quapropt^o si ea q d sūma cēntia
hacten^o disputata sē: necessarijs rō
nib^o sē asserta: Quis sic itellectu pe
netrari nō possint vt z xbis valeāt
explicari: nllaten^o tñ certitudis eoz
nurat soliditas. Nā si supior pside
ratio rōnabil^{is} cōprehēdi^o incōpre
hēnsibile eē quō eadē sūma sapientia
sciat ea q fec^o: d qb^o tā mltā nos scire
necesse est: Quis explicet quō sciat
aut dicat seipsā: d q aut nihil aut vix
aliqd ab hoīe sciri possibile ē? Ergo

si i eo qd seipaz: dic^o: generat pat^o: et
generat fili^o: Generatōz ei^o qñ enar
rabit^o: Sz rurū si ita se rō ineffabil^{is}
tat^o illi^o bz: imo qz sic est: quō stabit
qēqd d illa sba scdm patr^o z filij z p
cedēt^o habitudinē disputatū ē? Nā
si xba illō rōe explicatū ē: qñ ē illa in
effabil^{is}? Aut si illa ineffabilis ē: quō
est ita sic disputatū ē? Aut qd āten^o
de illa potuit explicari: z iō nihil p
hibet esse vey qd disputatū est: Sz
qz penit^o nō potuit cōprehēdi: iccir
co ē ineffabil^{is}. Sz ad illud qd rñderi
pōit: qd iā supra i hac ipsa disputa
tiōe pstitit: qz sic est sūma cēntia su
pra z ex oēm aliā naturā vt si qñ de
illa d: aliqd xbis q cōia sē alijs na
tur^o: sensus nllaten^o sit cōis. Quem
cū sensū i oib^o his verbis q cogita
taut: intellexi nisi cōem z v^oitatu^o: Si
g v^oitatu^o sens^o xboz alien^o ē ab illa:
qēqd rōcinat^o sū: nō p^oinet ad illā.
Quō igit vey inuētū est esse aliqd
de sūma cēntia: si qd est inuētū lōge
diū sū est ab illa? Quid g? An quō
inuētū est aliqd de incōprehensibili
re z qdāmodo nllhil p^ospectū ē d ea?
Sepe nā qz mltā dicim^o q p^op^oe sicut
sūt nō exp^oim^o: s p aliud significa
mus id qd p^op^oie aut volum^o aut nō
possum^o depromere: vt cū p enigma
ta loq^omur: Et sepe videm^o aliqd nō
p^op^oie quēadmodū res ipa ē: s p ali
quā silitudinē aut imaginē: vt cum
vultū alicui^o p^osideram^o in speclo: sic
quippe vnā eadēq^o rē dicim^o z nō
dicimus: videm^o z nō videm^o: dici
mus z videm^o: p aliud nō dicim^o et
nō videm^o p suā p^op^orietatem.

**Quō de ineffabili re vey
disputatū sit: C. LXIII.**

b Ac itaqz rōne nihil phibet z
vey eē qd disputatū ē hacte
nus de sūma natura: z ipam
tñ nihilomin^o ineffabilē persistere: si
nequaqz illa putet^o p essentie sue p^o
prietatē exp^ossa: sed vt cū qz p aliud
designata, Nam quēcunqz nomina

Esa. 53.

Donologion

de illa natura dici posse videntur: non tamen mihi ea ostenduntur per proprietatem quam per aliquam innuunt similitudinem. Etenim cum eorum de vocum significatiões cogito: famulari? percipio mente quod in rebus factis conspicio quod id quod omnem humanum intellectum transcendere intelligo: nam valde minus aliquid: imo longe aliud in mente mea sua significatione constituitur quam sit illud ad quod intelligendum per hanc tenuem significationem mens ipsa mea conatur perficere. Nam nec nomen sapientie mihi sufficit ostendere illud per quod omnia facta sunt de nihilo et servatur a nihilo: nec nomen entis mihi valet exprimere illud quod per singularem altitudinem longe est supra omnia: et per naturalem proprietatem valde est extra omnia. Sic ergo illa natura ineffabilis est: quia per verba sicuti est nullatenus valet intuari: et falsum non est si quod de illa ratione docente per aliud velut in enigmate potest estimari.

De rationalem mentem maxime accedat ad cognoscendum summam entiam: L. LXIII

Am igitur pateat quod nihil de hac natura possit percipi per suam proprietatem sed per aliud: certum est quia per illud magis ad eius cognitionem accedit quod illi magis per similitudinem perpinquit. Quicquid enim inter creatura constituitur illi esse simili: id necesse est esse natura constitutum. Quapropter id per maiorem similitudinem plus innuat mentem indagantem summe existit perpinquere et per excellentior creaturam entiam plus docet quod de creatante mens ipsa debeat existimare. Proculdubio itaque tanto altius creatrix essentia cognoscitur: quanto per perpinquior sibi creaturam indagat. Nam quod omnis entia in quantum est: tantum sit sibi summe entie: ratio ista supra considera ta dubitare non permittit. Patet itaque quia sic sola est mens rationalis inter omnes creaturas quod ad eius investigationem assurgere valeat: ita nihilominus eadem sola est per quam maxime ipsamet ad eiusdem

inventionem perficere quare: Nam ista cognitum est quia si illi maxime per naturalem essentiam perpinquat similitudinem. Quid igitur aptius quam quia mens rationalis quanto studio suus ad se discedum intendit: tanto efficacius ad illius cognitionem ascendit: et quanto seipsam intueri negligit: tanto ab eius speculatione descendit.

De mens ipsa speculum eius et imago eius sit: L. LXV.

Primum igitur ipsa subinet esse velut speculum dici potest: in quo speculatur: ut ita dicam: imaginem eius quam facie ad faciem videre nequit. Nam si mens ipsa sola ex omnibus quae facta sunt sui maior et intelligens et amans esse potest: non video cur neget esse in illa sua imago illius entie quae per sui memoriam et intelligentiam et amorem in trinitate ineffabili persistit. At certe inde verum esse illius se probat imaginem: quia illius potest esse maior: illam intelligere et amare. In quo enim maior est et illi simili: ideo verior illius esse imago cognoscitur. Quia autem cogitari non potest rationali creature naturali esse datum aliquid tam percipuum tamque simile summe sapientie quam hoc quia potest reminisci et intelligere et amare id quod optimum et maximum est omnium. Nihil igitur aliud est inditum alicui creature quod sic prestat imaginem creatoris. Consequi itaque videtur: quia rationalis creatura nihil tamen debet studere quam hanc imaginem sibi per naturalem potentiam impressam: per voluntarium effectum exprimere. Etenim propter hoc quia creatanti se debet habere quod est. Hinc quia quia nihil tam percipuum posse quam reminisci et intelligere et amare summum bonum cognoscitur: nimirum nihil tam percipue debere velle percipere. Quis enim neget quod meliora sunt in potentia: ea magis esse debere in voluntate? Denique rationali nature non est aliud esse rationale quam posse discernere iustum a non iusto: verum a non bono: bonum a non bono: malum bonum a minus bono: hoc autem posse omnino inutile est illi

Beati Anselmi Liber

et supuacū nisi qđ discernit amet
vel reprobet secundum vere discre-
tionis iudiciū.

¶ rationalis creatura ad
amandū illam facta sit:

Caplm. LXVI.

Inc itaq; sat; patet videt
h omne rōnale ad b̄ existere: vt
sic rōe discretiōis aliqd mai⁹
vl' min⁹ bonū sine nō bonū iudicat:
ita magis aut minus id amet aut re-
spuat. Nihil igit; aptius q̄ rōnalem
creaturā ad b̄ eē factā vt summā es-
sentiā amet sup oīa bona sic ipsa est
sūmū bonū: uno vt nihil amet nisi il-
lā aut ppter illā: qz illa ē bona p se
z nihil aliō ē bonū nisi p illā. Ama-
re aut eā neq; nisi ei⁹ reminisci z eā
studuerit intelligere. Clax ḡ ē rōna-
lē creaturā totū suū velle z posse ad
memorādū z intelligendū z aman-
dū sūmū bonū impedere debere: ad
qđ ipm eē suū se cogscit habere.

¶ aīa semp illā amans
aliquādo vere z btē viuat:

Caplm. LXVII.

Ubiū aut nō est aīa huma-
o nā eē rōnalē creaturā: Ergo
necesse est eā esse factā ad b̄
vt amet sūmā essentiā. Necesse est
igit; eā eē factā aut ad b̄ vt sine fine
amet: aut ad b̄ vt aliqui vl' spōte vel
violēter hūcamorē amittat. Sz ne-
fas est estimare sūmā sapientiā ad b̄
eā fecisse vt aliqui tñ bonū aut ptē-
nat aut volēs tenere aliq; violētia p-
dat. Restat igit; eā eē ad b̄ factā vt
sine fine amet sūmā essentiā: Et hoc
facere nō pōt nisi semper viuat. Sic
igit; est facta vt semp viuat si semper
velit facere ad qđ facta est.

¶ illa se amāti seipsam
retribuatur: Ca. LXVIII.

Einde incōueniēs est nimis
o sūme bono sūmeq; sapiētī: z
oīpotēti creatori vt qđ fecit
esse ad se amādū: id faciat non esse

qđ dū vere amauerit: z qđ spōte de-
dit nō amāti vt semp amaret: id au-
ferat vl' auferri pmittat amāti: vt ex
necessitate nō amet: p̄sertim cū dubi-
tari nullaten⁹ debeat q; ipse oēm na-
turā se vere amātem amet. Quare
manifestū ē hūane aīe nunq; aufer-
ri suā vitā si semp studeat amare sū-
mā vitā. Quale ḡ viuet? Quid em̄
magis ē lōga vita: nisi sit a molesti-
arū incurfione vere secura? Quisq;
em̄ dū viuit: aut timēdo aut patien-
do molestijs subiaceret: aut falsa secu-
ritate fallit; qđ nisi misere viuit? Si
quis aut ab his libere viuit: btē vl-
uit. Sz absurdissimū est vt aliq; na-
tura semp amando illū qđ est summe
bon⁹ z oīpotēs: semp misere viuat:
liq; igit; hūanā aīam hmōi esse vt si
seruet id ad qđ est: aliqui vere secu-
ra ab ipa morte z omī alia molestia
btē viuat. Deniq; nullaten⁹ vex vi-
deri pōt vt iustissim⁹ z potētissim⁹
nihil retribuatur amāti se pseuerāter:
cui nō amāti ēbuit cēntiā vt amās
esse posset. Si enim nihil retribuatur
amāti: nō discernit iustissimus inter
amantē z ptēuentē id qđ sūme ama-
ri debet: nec amat amantē se: aut nō
pdest ab illo amari: q; oīa ab illo dis-
sonāt: retribuit igit; oī se amare pse-
uerātī. Quid aut retribuit si nihil o-
dedit rōnalem cēntiā vt amans eēt?
Quid dabit amāti si amare nō ces-
set? Si tā grāde ē qđ amorī famula-
tur: q; grāde ē qđ amorī recōpēsat.
Et si tale est amorī fulcimētū: qle est
amorī emolumētū? Nam si rōnalis
creatura q; sibi iutilis est sine b̄ amo-
re sic eminet in oīb⁹ creaturis: vtiq;
nihil pōt esse pmiū hui⁹ amoris nisi
qđ supeminet in oīb⁹ naturis. Et em̄
ipm idē bonū qđ sic se amari erigit:
nō min⁹ se ab amāte desiderari co-
git. Nā qđ sic amet iusticiā: verita-
tē: beatitudinē: īcorruptibilitatē: vt
his frui nō appetat? Quid ḡ sūma
bonitas retribuatur amāti z dīderan-
ti se nisi seipaz? Nā quicqd aliō trī

Monologion

buat: nō tribuit qz nec compensatur
amori nec p̄solat amantē nec faciat
desiderantē. At si se vult amari ⁊ de
siderari vt aliud tribuat: nec se vult
amari ⁊ desiderari ppter se: s̄ ppter
aliud: ⁊ sic nō vult se amari s̄ aliud:
qđ cogitari nefas est. Nihil ḡ veri?
qđ q̄ oīs aīa rōnalis si quēadmodū
debet studeat amando desiderare
sūmā bt̄ndinē: aliqñ illā ad fruen
dū p̄cipiat: vt qđ nūc videt qñ p̄spe
culū ⁊ in enigmate: tūc videat facie

1. Coz. j3

ad faciem.
Quod oīs hūana aīa sit im
mortal. **Capl. LXIX.**

Trū aut ea sine fine fruatur
v dubitare stultissimū est: qm̄
illa fruens nec timore torq̄ri
poterit: nec fallaci securitate dēcipi:
nec ei⁹ indigētia tā expta illā pote
rit nō amare: nec illa deseret amantē
se: nec aliqd̄ erit potēt⁹ qđ eas sepa
ret inuitas. Quare qñ qz aīa sūma
bt̄ndine semel frui cepit: eēne brā
erit. Hinc utiqz psequēter colligitur
qđ illa q̄ sūmi boni amorē cōtemnit:
eternā miserā incurrit. Itā si dicat
qđ p tali cōtēptu sic iusti⁹ punitur
vt ipm̄ esse vlt vitā pdat: qz se non
vitē ad id ad qđ est facta: nullaten⁹
hoc admittit rō: vt post tā tā culpam
p pena recipiat eē qđ erat ante oēm
culpā. Quippe anteq̄ esset nec cul
pā habere nec penā sentire poterat.
Si ḡ aīa p̄tēns id ad qđ facta est
sic moritur vt nihil sentiat: aut om
nino nihil sit: sicut se habebit ⁊ in
maxima culpa sine omni culpa: nec
discernet summe sapiens iusticiam
inter id qđ nullū bonū pōt: ⁊ nullū
malū vult: ⁊ id qđ maximū bonum
pōt: ⁊ maximū malū vult: At h̄ satz
pater qđ incōueniēs sit.

Quod aut semp̄ misera aut ali
qn̄ brā vere sit: **Ca. LXX.**

Nihil igit̄ videri pōt cōsequē
tius ⁊ nihil credi debet cert⁹
qđ hoīs aīam sic esse factā: vt

si p̄tēat amare sūmā cētā: eēnā
patiet̄ miserā: vt sic amās eterno
gaudebit p̄mio: ita p̄tēns eterna pe
na doleat: Et sic illa sentiat imuta
bilem sufficientiā: ita ista sentiat in
consolabilē indigentiam. Sed nec
amantē animā necesse est eterne bea
tam esse: nec cōtēnentē miseram si sit
mortalis. Sine igitur amet sine con
tēnat: id ad qđ amandū creata est:
necesse est eam immortalem esse. Si
aut̄ aliq̄ sūt aīe rōnales q̄ nec aman
tes nec cōtēnentes iudicande sūt:
sicut esse videntur anime infantum:
quid de his sentiendum est? Sunt
mortales siue immortales? Sed pro
culdubio omnes hūane anime eius
dem nature sūt: Quare qñ cōstat
quasdam esse immortales: necesse est
omnē animā esse immortālē. Ex cū
omne qđ viuit aut nunq̄ aut aliqñ
sit vere securū ab omni molestia: ni
hilomin⁹ est necesse omnē humanā
animā aut semp̄ miserā esse: aut ali
quādo vere beatam.

Quod nulla anima iniuste pri
uet̄ summo bono et qđ omni
no ad ipsum sit:

Caplm. LXXI.

Ac vero anime incunctan
q ter iudicā de sunt sic amātes
illud ad qđ amandum facie
sunt vt illo quādo qz frui: que antē
sic cōtemnētēs vt illo semper indi
gere mercantur: aut qualiter quo ve
merito ille que nec amātes nec con
temnētēs dici posse vident̄: ad beati
tudinē eternā miserā ve distribuā
ter: aliquem mortalium disputādo
posse compr̄endere: proculdubio
vel difficillimū vel impossibile exi
stimo: qđ tam a summe iusto summe
qz bono creatore rerū nulla eo bono
ad qđ facta est iniuste priuet̄ certissi
me est tenendū: ⁊ ad idem ipsum bo
nū est omni homini toto corde: tota
anima: tota mēte amando ⁊ deside
rando nitendum.

Beati Anselmi Liber

¶ Summa eēntia sit speranda: **Cap. LXXII.**

Ed in hac intentione hūana aīa nullaten⁹ se poterit exercere si desperet quo intēdit se posse pūire. Quapropter qntū illi ē vtile studiū ad nitēdū: tātū necessaria est spes ptingēdi. Amare autē et sperare nō pōt qđ nō credit. Expe- dit itaq; eidē hūane aīe sūmā essen- tiā et ea sine quib⁹ illa amari nō pōt credere: vt illa credēdo tēdat i illā: Qđ idē apte breui⁹ q; signari posse puto si p eo qđ est credēdo tēdere in summā eēntiā: dicat credere in sum- mā eēntiā. Itā si quis dicat se cre- dere in illā: satis videt ondere et per fidē quā pfite⁹ ad summā se tēdere essentiā: et illa se credere que ad hāc pertinet intentionē: nā nō videt cre- dere in illā sine qui credit qđ atten- dendū in illā nō ptinget: siue qui p b qđ credit nō ad illā tēdit.

¶ credendū sit in illam **Cap. LXXIII.**

Et fortasse indifferenter dici pōt credere in illā et ad illā: sic p eodē accipi pōt credēdo tēde- re in illā et ad illā: nisi q; quisq; tē- dendo ad illam puenerit: non extra illā remāebit: s; intra illā pmanebit: Qđ exp̄ssius et familiari⁹ significat si dicit tendēdū eē in illā q; si dicit ad illā. Itā itaq; rōe puto congruē⁹ pos- se dici credēdū eē i illā q; ad illā.

¶ in patrē et filiū et eorū spiritū pariter et in singulos et simul in tres credendum sit: **Cap. LXXIII.**

Redendū igit est piter i pa- trē et filiū et eorū spiritū et in singulos et fil⁹ i tres: q; et singu- lus pat⁹ et singulus fili⁹ et singls eorū spūs est sūma eēntia: et fil⁹ pat⁹ et fili⁹ cū suo spū sūt vna eadēq; sūma esse- tia: i quā solā oīs hō debet credere: q; est sol⁹ finis quem in oī cogitatu

actuq; suo p amorē debet intēdere. Et manifestū est q; sic i illā tēdere nisi credat illā nlls pōt: ita illā cre- dere nisi tēdat i illā nullū pdest.

¶ Que sit vīna que mortua fides: **Cap. LXXV.**

El ap̄opē qnta cū q; certitu- die credat tāta res: intū erit fides et q̄si mortuū aliqd nī- si dilectiōe valeat et viuāt. Etēn nul- laten⁹ fidē illā quā cōpctēs comita- tur dilectiō si se oportunitas offerat operādi ociosā eē: s; mag⁹ se qdam opex exercere frēqntia: qđ sine dile- ctiōe facere nō possit: v⁹ hoc solo p- bari pōt: q; qđ sūmā iusticiā diligit nīhil instū ptēnere: nīhil valet intū- stū admittere. Ergo qm qđ aliquid opat inesse sibi vitā: sine q; opari nō valeret: ondit: nō absurde dicit ope- rosa fides viuere: q; habet vitā dile- ctiōis sine q non oparet⁹: et ociosa fi- des nō viuere: q; caret vitā dilectio- nis cū q nō ociaret⁹. Quare si cec⁹ di- cit nō tū q; pdidit visu: s; q cū debet hīc nō habet: cur nō fil⁹ p̄t dici fides sine dilectiōe mortua: nō q; vitā suā id est dilectionē pdiderit s; q; nō ha- bet quā semp habere dber. Quēad- modū igit illa fides q; p dilectionem opat vīna eē cōgscit: ita illa q; p ptē- ptū ocia⁹ mortua eē pūncit. Sat⁹ itaq; puenient⁹ dici pōt vīna fides credere i id in q credi debet: mortua hō fides credere tū id qđ credi dī.

¶ tres summā essentia quodāmodo dici possit:

Cap. LXXVI.

Ecce patet oī hō i expedire vt credat i qndā ineffabilē tri- nā vnitatē et vnāz trinitatē. Anā qđē et vnitatē p̄t vnā eēnti- am: trinā hō et trinitatē ppter tres: nescio qđ: licet em̄ possim dicere tri- nitatē ppter patrē et filiū et vtriusq; spiritū q sūt tres: nō tū possū pferre vno noīe p̄t qđ tres: velut si dice- rē p̄t tres psonas: sicut si dicerem

Prosologion

vnitate pp̄ vnā substantiā. Ad em̄
putā de se tres p̄sone: q̄ oēs plures
p̄sone sic subsistūt separatim ab inui-
cē: vt tot necesse sit esse substantias q̄t
sunt p̄sone: q̄d in plib⁹ hoib⁹ q̄ quor
p̄sone tot indiuidue sūt substantie: co-
gnoscat. Quare in sumā eēntia sicut
nō sūt p̄sres substantie: ita nec p̄sres p̄so-
ne. Si q̄s itaq; inde velit alicui loq̄
q̄d tres dicet esse patrē ⁊ filiū ⁊ vtri-
usq; spiritū: nisi forte indigētia noī
pp̄rie p̄uenientis coact⁹ elegerit ali-
q̄d de illis noīb⁹ q̄ p̄raliter in sumā
eēntia dici nō possint: ad designādū
id q̄d cōgruo noīe dici nō pōt: vt si
dicat illā admirabilē trinitatem esse
vnā eēntiā vlt naturā ⁊ tres p̄sonas
sive substantias. Ad h̄ duo noīa apti⁹
eligūt ad designādā pluralitatem ī
sumā eēntia: q̄ p̄sona non d̄r nisi de
īdūidua rōali natura: ⁊ substantia p̄n-
cipalr̄ dicit de indiuiduis q̄ maxime
in p̄ralitate subsistūt. Indiuidua nā-
q; maxie substant: id est subiacet ac-
cidētib⁹: ⁊ id magis pp̄rie nomē sub-
stantie suscipiūt. Ad iā supra manife-
stū est sumā eēntiā q̄ nullis subiacet ac-
cidētib⁹: p̄p̄e nō posse dici substantiā
nisi substantia ponat p̄ eēntia. P̄d̄t q̄
hac necessitatis rōne irrefrēscibile
illa summa ⁊ vna trinitas sive trina
vnitas dici vna eēntia ⁊ tres p̄sone
sive tres substantie. Aides q̄ imo in-
cōctanē asserit. Quia x̄o nihil ē id
q̄d dicit de⁹: ⁊ huic soli sume eēntie
pp̄rie nomē dei assignat. Quippe
oīs q̄ deū esse dic: siue vnū siue plu-
res: nō intelligit nisi aliq̄ substantiā
quā cēset supra oēs naturā q̄ de⁹ nō
est ab hoīb⁹ ⁊ venerādā p̄pter eius
eminētē dignitatē: terorādā sibi p̄-
pter quālibet iminentē necessitatē.

**Q̄ ipsa domine omnib⁹
et regat omnia ⁊ sit sol⁹ de-
us: Caplm. LXXVII.**

Ad aut tā p̄ sua dignitate
venerādū ⁊ p̄ quilibet re dep̄-
candū: q̄ summe bon⁹ ⁊ su-

me potēs sp̄s qui dñat oībus ⁊ re-
git oīa? Sic em̄ p̄stat q̄ oīa p̄ sume
bonā sumeq; sapientē oīpotētā ei⁹
facta sūt ⁊ vigēt: ita nimis īcōueni-
ens est si estime⁹ q̄ reb⁹ a se facti īp̄e
nō dñet: siue q̄ facte ab illo: ab alio
minus potētē minus v̄e bono vel sa-
piētē aut illa penit⁹ rōne: s̄ sola ca-
suū inordinata volubilitate regant⁹:
cum ille solus sit p̄ quem cuilibet et
siue q̄ nulli bene est: ⁊ ex q̄ ⁊ p̄ quē et
ī q̄ sūt oīa. Tū igit sol⁹ sit ipse nō so-
lū bon⁹ creator s̄ ⁊ potētissim⁹ dñs
et sapiētissim⁹ rector oīm: liquidissu-
mū est hūc solū esse quē oīs alia na-
tura scdm̄ totū suū posse debet dili-
gēdo venerari ⁊ venerādo diligere:
de q̄ solo p̄spera sūt sperāda: ad quē
solū ab aduersis fugiēdū: cui soli p̄-
quauis re supplicandū. Vere igit h̄
est nō solū de⁹: s̄ solus deus ineffabi-
liter trin⁹ ⁊ vnus.

**Beati Anselmi liber qui
ap̄sologion p̄scribitur
explicit.**

**Et iudē beati Anselmi ab-
batis Beccensis in librum
quē p̄scripsit prosologi-
on: prologus.**

Est quā opusculū q̄d-
dam velut exēplum me-
ditādi de ratione fidelit⁹
p̄ cogētib⁹ me p̄cib⁹ quo-
rundam fratrū in p̄sona
alicui⁹ tacite secū ratio cinādo q̄ ne-
sciat īuestigātis edidit: p̄siderās il-
lud esse multoz p̄catenatiōe p̄textū
argumētoz: cepi meū q̄rere si forte
posset īueniri vnū argumētū q̄d nul-
lo alio ad se p̄bādū q̄ se solo indi-
geret: ⁊ solū ad asstruendū: q̄ de⁹ ve-
re est: ⁊ q̄ est sumū bonū nullo alio
indigēs: ⁊ q̄ oīa indigēt vt sint ⁊ vt
bñ sint ⁊ quēcūq; credim⁹ de diuina
substantia: sufficeret. Ad q̄d cū sepe
studioseq; cogitationē p̄uenterē: atq;
aliqui mihi videret iā capī posse: q̄d
h

Beati Anselmi Liber

querēbā: aliqñ mētis aciē oīno fugerēt: tandē desperās volui cessare ve
lit ab inquisitionē rei quā īueniri es
set īpossibilē. Sed cū illā cogitatio/
nem ne mēte in quā frustra occupan/
do ab alijs in quib' p̄ficere possem
impediret: penit' a me vellē exclud
re: tūc magis ac magis nolēti ⁊ diffi/
dētī se cepit cū īpo: tunitate quadā
ingerere. Quadam igit die cū vehe/
mētē eius īpo: tunitati resistēdo fa/
tigarer: ī īpo cogitationū p̄ficiū sic
se obtulit qđ desperauerā: vt studio/
se cogitationē āplecterer quā sollici/
tus repellēbā. Estimans igit qđ me
gaudebā īuenisse sū scriptū esset ali/
cui legēti placiturū: de h' īpso ⁊ qui/
busdā alijs sub p̄sona conātis erige/
re mentē suā ad p̄tēplandū deum ⁊
querēt' intelligere qđ credit: subdi/
tū scriptū opusculū. Et qm̄ nec istud
nec illud cui' supra mentis īfignū lī
bri noīe aut cui auctor' p̄poneret no
mē iudicabā: nec tñ eadē sine aliq' ti/
tulo q' aliqñ ē in cui' manus venirēt
qdāmo ad se legēdū inuitaret dimit
tendā putabā: vnicuiq' suū dedi tū/
tulū: vt p̄r' exēplū meditāti de rōe
fidei: ⁊ sequēs fides querēs intelle/
ctū diceret. S; cū iā a pluribus cū
his titulis vtrūq' transcriptū esset:
coegerunt me plures: ⁊ maxie reue/
rendus archiep̄s lugdunensis: hugo
noīe: fungēs ī gallia legatiōe: aplica
p̄cepit auctoritate vt nomen meū ill'
p̄scriberē. Qd vt aprius fieret: illd
quidē monologion: id est soliloqui/
um: istud vero p̄fologion: id est al/
loquium noīaui.

Explicit prologus.

Capitulorū libri psologi-
on beati Anselmi annota-
tio.

Ca. 7 De excitatiōe mentis ad prē/
plādū deum.

¶ Q^{ue} vere sit deus.

trij. Qz si possit cogitari n̄ cē deū.

liij Quō insipies dixit in corde

suo qđ cogitari nō pōt.

v Q: de^o sit quicqd meli^o est eē
q̄ non esse: ⁊ solus existēs

vj Quō sit sensibilis cū non sit
corpus.

vij Quō sit omnīpōtēs cū mul-
ta nō possit.

viij Quō sit mīfīcorz z īpāssībil.
ix Quō tot⁹ iustas z sūme iuz

stus parcat malis ⁊ qđ in
ste misceat malis.

Quō iuste puniat: ⁊ iuste par
cat malis.

Quo vniuerse vlc dñi miseri
cordia ⁊ veritas: ⁊ tñ iust
dñs in oībus vīs suis.

xij De de^o sit ip̄a vita qua uiuit:
⁊ sic de similib⁹.

xiij Quō solus sit incircūscript⁹
et eternus: cū alij spūs sint
incircūscripti ⁊ eterni.

xliij Quō ⁊ cur videat ⁊ nō vi-
deat de⁹ a querentib⁹ eū.

xv Q maior sit q̄ cogitari pos
sit.

xvj] Q̄ hec sit lux inaccessibleis
q̄ inhabitat.

xvij De i deo sit harmonia: odor:
sapor: lenitas: pulchritudo
de suo ineffabili mō.

xvlij Q2 in deo nec ī eternitate est
que ipse est: nulle sunt ptes.

xix Qd nō sit ī loco aut tēpore s
oīa sint ī illo.

xx Quid sit añ ⁊ ultra oĩa etiã eñna.
xxj An hoc sit seculũ seculi siue

secula seculor.
xxij. Qz solus sit qd est ⁊ qui est.

xxij De b bonū sit pariter pater
et filius et spū sanctus: et b

fit vnū necessarium qđ est
omne ⁊ totū ⁊ solū bonū.

xxliij Coniectatio quale ⁊ quantum
sit hoc bonū.

xxv Que ⁊ quāta bona sint frue
tibus eo.

xxvi In hoc sit gaudiū plenū qđ
pmittit deus.

Prologion

Beati Anselmi abbatis
Beccensis: post archiepi can-
tuariensis: liber qui inscri-
bitur psologion incipit.

De excitatione mentis ad
contemplandum deum: La. I.

Nunc

omnicio: fuge paulu-
lū occupatiōes tuas:
absconde te modicū a
tumultuosis cogitatio-
nib⁹ tuis. Abiice nūc
onerosas curas: et postpone laborio-
sas distēctiōes tuas: Taca ali quan-
tulū deo: et requiesce aliquātulū in
eo: Intra in cubiculū mēt⁹ tue: exclu-
de oīa p̄ter deū: et q̄ te iunēt ad q̄-
rendū eū: et clauso ostio quere eum.
Dic nunc totū cor meū: dic nūc deo:
Quero vultū tuū: vultū tuū dñe re-
quiro. Eia nūc ergo tu dñe de⁹ me⁹
doce cor meū vbi et quomō te q̄rat:
vbi et quomō te inueniat. Dñe si nō
es hic: vbi te querā absentem? Si er-
go vbiq⁹ es: cur te nō video p̄sentē?
Sed certe habitas lucē inaccessibi-
lē. Et vbi ē dñe lux inaccessibilis: aut
quomō accedam ad lucē inaccessibi-
lem: aut quis me ducet aut inducet
in illā vt videam te in illa? Deinde
quib⁹ signif. qua facie te querā? Nūc
quā te vidi dñe de⁹ me⁹: nō noui fa-
ciē tuā. Quid faciet altissie dñe: qd
faciet iste tu⁹ longin⁹ exil⁹? Quid
faciet seru⁹ tuus anxius amore tui: et
lōge p̄iectus a facie tua? Anhelat
videre te: et nimis abest illi facies tua.
Accedere ad te desiderat: et inaces-
sibilis est habitatio tua. Inuenire te
cupit: et nescit locū tuū. Querere te
affectat et ignorat vultū tuum. Dñe
deus meus es tu: et dominus deus
meus es: et nunq̄ te vidi. Tu me se-
cisti et refecisti: et omnia mea bona
tu mihi contulisti et nondū noui te.
Deniq⁹ ad te videndū factus sum et

nōdū feci p̄pter qd factus sum. O
misera sor⁹ hoīs cui hoc p̄didit ad
qd factus est. O dur⁹ et dur⁹ casus
ille: Deu qd p̄didit: et quid inuenit:
quid abscessit: et qd remāsit? P̄ter-
didit beatitudinē ad quā factus est:
et inuenit miserā p̄pter quā factus
nō est. Abscessit sine q̄ nihil felix est
et remāsit qd per se nō nīst miserum
est. Mā ducabat tūc homo panē an-
gelorū quē nūc esurit: māducat nūc
panem dolorum: quem tūc nescie-
bat. Deu public⁹ luctus hominum:
vniuersalis planctus filiorum ade.
Ille ructabat saturitate: nos suspira-
mus esurie. Ille abundabat: nos mi-
dicam⁹. Ille qd felicitē tenebat: mi-
sere deseruit: nos infelicitē egemus:
et miserabiliter desideramus: et heu
vacui remanem⁹. Cur nō nobis cu-
stodiuit cū facile posset quo tā gra-
uiter caremus? Quare sic nobis ob-
serauit lucem et obduxit nos tene-
bris? Et quid abstulit nobis vitā:
et inflixit mortē? Erruosi: vnde su-
mus expulsi? quo sum⁹ impuls⁹? vnde
precipitati? quo obruti? A patria
in exilium: a visione dei in cecitatem
nostrā: a iocunditate immortalitatis
in amaritudinē et horrore mortis.
Misera mutatio: de quanto bono in
quātū malū. Hanc damnū: grauis
dolor: graue totum. Sed heu me mi-
serum vnū de alijs miserijs filijs eue
elongatis a deo: quid incept⁹? quid
effeci? quo tendebam? quo deveni⁹?
ad quid aspirabam? in quibus suspi-
ro? Quesiui bona: et ecce turbatio.
Tendebam in deum: et offendi me
ipm. Requez querebam in secreto
meo: et tribulationē et dolorē iueni ī
intimis meis. Volebā ridere a gau-
dio mentis mee: et cogo: rugire a ge-
mitu cordis mei. Sperabam leticia et
ecce vnde deriuēnt suspiria. Et o tu
dñe vsq⁹ quo? Usq⁹ quo dñe obliui-
sceris nos: vsq⁹ quo auertis faciē tu-
am a nobis? Quando respicies et ex-
audies nos? quando illuminabis

Beati Anselmi Liber

oculos nros et ostendes nobis faciē tuā? **Q**uā restitues te nobis? Respi-
ce dñe: exaudi: illumina nos: ostende
nobis tel spm: Restitue te nob vt be-
ne sit nobis: sine q tā male est nob.
Miserare labores et conat nros ad
te q nihil valem sine te. Inuita nos:
adiuua nos. Obsecro dñe ne desperē
suspiciādo: s respirem sperādo. Ob-
secro dñe amaricatū est cor meū sua
desolatiōe: indulcora illud tua pso-
latiōe. Obsecro dñe esuriēs incepti q/
rere te: ne desinā ieiun de te: fame/
lic accessi: ne recedā impast. **I**psau-
per veni ad diuitem: miser ad miseri-
cor dē: ne redeā vacuus et tēpt. Et
si ante q comedā suspiro: da vel post
suspiria qd comedā. Dñe incuruat
nō possū nisi deorsum aspicere: erige
me vt possim sursum intēdere. Iniqui-
tes mee supgresse sūt caput meū: ob-
uoluūt me: et sic onus graue grauāt
me. Enolue me: exonera me: ne vige-
at puteus eaz os suū sup me: **V**iccat
mibi suspicere lucē tuā vl d lōge vl
de pfūdo. **D**oce me q̄rere te: et osten-
de te querēti: qz nec q̄rere te possum
nisi tu doceas me: nec inuenire nisi te
oñdas. **Q**uerā te dñe: dñe: dñe: dñe:
rē q̄redo: iueniā amādo: amē iueni-
endo. **F**ateor dñe: grās ago qz crea-
sti i me hāc imaginē tuā vt tui mēor
sim: te cogitē: te amē: **S**ic est aboli-
ta attritiōe vitioz: sic ē offuscata fu-
mo pctōz vt nō possit facere ad qd
facta est nisi tu renoues et reformes
eā. **I**hō tēpto dñe penetrare altitu-
dinē tuā: qz nullaten cōparo illi in-
tellectū meū: s desidero aliquaten
intelligere veritatē tuā quā credit et
amat cor meū. **H**ecq em qro intelli-
gere vt credā: s credo vt intelligaz:
Ihā et h credo: qz nisi credidero non
intelligā.

Quē vere sit deus: **Ca. II.**

Ego dñe qui das fidei intel-
lectū: da mihi vt qntū scis ex-
pedire intelligā: qz es sic cre-
dim et h es qd credim. Et quidem

credim te esse aliqd q nihil mai^r co-
gitari possit: **A**n q non est aliq talis
natura: qz dixit insipies in corde suo
nō est de^r? **S**ic certe idē ipē insipies
cū audit h spm qd dico: aliqd q ma-
ius nihil cogitari pōt: intelligit quod
audit: et qd intelligit in intellectu ei^r
est etiam si non intelligat illud esse.
Aliud est em rē esse i intellectu: ali-
ud intelligere rē esse. **I**hā cū pictor
p cogitat q factur^r est: habet quidē
in intellectu: s nō dū eē intelligit qd
nō dū fecit. **C**ū xō iā pinxit et habet
i intellectu: et intelligit eē qd iā fec.
Cōmunic^r qz iā insipies: esse vel in
intellectu aliqd q nihil mai^r cogitari
pōt: qz h cū audit intelligit: et qd qd
intelligit: i intellectu est. Et certe id
q maius cogitari neq̄t: nō pōt esse in
intellectu solo. Si em vl in solo itel-
lectu est: pōt cogitari esse et in re qd
mai^r est. Si q id q mai^r cogitari nō
pōt ē i solo intellectu: idipm q mai^r
cogitari nō pōt: est q maius cogitari
pōt. **S**ic certe h esse nō pōt. **E**xistit q
pculdubio aliqd q mai^r cogitari
nō valet et in intellectu et in re.

Quē non possit cogitari nō
esse: **Caplm. III.**

Quod vtiq sic vere est vt nec
cogitari possit nō esse. **I**hā
potest cogitari esse aliqd: qd
nō possit cogitari nō esse: qd maius
est qz quod non esse cogitari potest.
Quare si id qd maius nequit cogi-
tari: pōt cogitari nō esse: idipm quo
maius cogitari neq̄t: nō est id q ma-
ius cogitari neq̄t: qd puenire nō p̄t.
Sic q vere est aliqd quo maius cogi-
tari nō pōt vt nec cogitari possit nō
esse: Et h es tu dñe de^r noster. **S**ic q
vere es dñe de^r meus: vt nec cogita-
ri possis nō esse. Et merito. Si enī
aliq mēs posset cogitare aliqd meli-
us te: ascēderet creatura sup creato-
rē: et iudicaret de creatore: qd valde
est absurdū. Et quidē qd ali-
ud p̄ter te solū: pōt cogitari nō esse.

Ps. 33.

Ps. 37.

Prologion

Ps. 52.

Solus igitur xissime es oim et io maxime oim habes esse: quia quicquid aliud est: non sic est vere: et ideo minime habet esse. Cur itaque dixit insipiens in corde suo: non est deus: cum tam in promptu sit rationali menti te maxime oim esse? Cur? nisi quia stultus et insipiens.

Quo insipiens dixit i corde suo quod cogitari non potest:

Capitulum III.

Ex quo dixit in corde quod cogitare non potuit: aut quod cogitare non potuit quod dixit i corde: cum idem sit: dicere in corde et cogitare? Ad si vere: imo quia vere: et cogitavit quia dixit in corde: et non dixit i corde: quia cogitare non potuit. Ad vno tantum modo dicitur aliquid in corde vel cogitari. Aliter enim cogitatur res: cum vox eius significat cogitatur: aliter cum id ipsum quod res est intelligitur. Illo itaque modo potest cogitari deus non esse: isto vero minime. Nullus quippe intelligens id quod deus est: potest cogitare quod deus non est: licet hec verba dicat in corde: aut sine vlla aut cum aliqua extranea significatio. Deus enim est id quod maxime cogitari non potest. Ad qui bene intelligit: utique intelligit id ipsum sic esse ut nec cogitatio queat non esse. Qui ergo intelligit sic esse deum: nequit cum non esse cogitare. Scias tibi bene deum: gratias tibi: quia quod primum credidi te donante: ita sic intelligo te illuminante: ut si te esse nolim credere: non possum non intelligere.

Deus sit quicquid melius est esse quam non esse: et solus existens per se: omnia alia facit de nihilo: La. V.

Ad igitur es deus deus qui nihil quod maxime valet cogitari? Sed quid es: nisi id quod summum oim solum existens per seipsum: omnia alia fecit de nihilo? Quicquid enim non est: minus est quam cogitari possit: Sed hoc de te cogitari non potest: Ad ergo bonum deest summo bono

non per quod est omne bonum? Tu es itaque iustus: verax: beatus: et quicquid melius est esse quam non esse: Melius namque est esse iustum quam non iustum: beatus quam non beatus.

Quo sit sensibilis cum non sit corpus: La. VI.

Ex cum melius sit esse sensibilis: omnipotens: misericors: ipsa sensibilis: quam non esse: quod es sensibilis si non es corpus: aut omnipotens si omnia non potes: aut misericors si in passibilis? Ad si sola corporea sunt sensibilia: quoniam sensus circa corpus et in corpore sunt: quod es sensibilis cum non sis corpus: si summus spiritus qui corpore melior est? Sed si sentire non est nisi cognoscere: aut non nisi ad cognoscendum est? Quis enim sentit cognoscit secundum sensum prestat: ut per visum colores: per gustum saporis: non inconveneret dicitur aliquid sentire quicquid aliquid modo cognoscit. Ergo deus quis non sit corpus: vere tamen eo modo summe sensibilis es quo summe omnia cognoscis: non quo animal corporeo sensu cognoscit.

Quo sit omnipotens cum multa non possit: La. VII.

Ad et omnipotens quod es si omnia non potes? Aut si non potes corrumpi: nec metiri: nec facere verum esse falsum: aut quod factum est non esse factum: et plura similia: quod potes omnia? An hoc posse non est potentia si impotentia? Ad qui hoc potest quod sibi non expedit: et quod non debet: potest: quod quanto magis potest: tanto magis aduersitas et perversitas patet in illis: et ipse minus illas. Qui ergo sic potest: non potentia potest si impotentia. Non enim loquitur dicitur posse: quia ipse possit: sed quia sua impotentia facit aliud in se posse: siue aliquid alio genere loquatur: sic multa imprope dicuntur: ut cum ponimus esse per non esse: et facere per eo quod est non facere: aut per nihil facere. Ad sepe dicimus ei qui rem aliquam esse negat: sic est quemadmodum dicitur esse: cum magis proprie videatur dici: sic non

b 3

Beati Anselmi Liber

est quādamodū dicit nō esse. Itē dī
cīm: iste sedet sicut ille facit: aut iste
quiescit sicut ille facit: cum sedere sit
quiddā nō facere: et quiescere sit ni-
hil facere. Sic itaq; cū qd dicit ha-
bere potētā faciēdi aut patiēdi qd
sibi nō expedit aut qd nō debet: im-
potētā intelligit p potētā: qz quō
plus habet hāc potētā: eo aduersi-
tas et pueritas in illū sunt potētio-
res: et ille ptra eas impotētior. Ergo
dñe et e: inde veri es oī potēs: qz ni-
hil potes p impotētā: et nihil potest
contra te.

**Quō sit misericors et im-
passibilis: Ca. VIII.**

Ed et misericors simul et im-
passibilis quō es? Itā si es im-
passibilis: nō cōpateris: si nō
cōpateris: nō est tibi miserum cor ex
cōpassiōe miseri qd ē esse misericor-
dē. At si nō es misericors: unde mise-
ris est tāta solatio? Quō g es? nō
es misericors dñe: nisi qz es miseri-
cors scdm nos: et nō es scdm te. Es
quippe scdm sensū nostrū: et non es
scdm tuū. Etē cū tu respicis nos mi-
seros: nos sentim⁹ misericordis esse
cū: tu nō sentis affectū et misericors
es. Agit qz miseros saluas et pecca-
torib⁹ tuis parci et misericors nō es:
qz nlla miserie cōpassiōe afficeris.

**Quō tot⁹ iustus et summe
iust⁹ parcat malis: et qd iu-
ste misereat malis: Ca. IX.**

Ex malis quō parcis si es to-
tus iust⁹ et summe iust⁹? Quō
em tot⁹ et summe iust⁹ facit ali-
quid nō iustū? Aut q iusticia ē me-
riti mortē eternā: dare vitā sempitē-
nā? Itā g bone dē: bone bouis et ma-
lis: vñ tibi saluare malos: si b nō est
iustū et tu nō facis aliqd nō iustum?
An qz bonitas tua est incōprehēsi-
bilis: latet b in luce inaccessibili quā
inhabitas? Vere in altissimo et secre-
tissimo bonitat⁹ tue latet fons unde
manat flum⁹ misericordie tue. Itā cū

totus et summe iust⁹ sis: tñ scircō etiā
mal⁹ benign⁹ es: qz tot⁹ summe bonus
es. Min⁹ nā qz bon⁹ es si nlli malo
esses benign⁹. Melior em est q et bo-
nis et malis bonus est: qz qui bonis
tantū est bon⁹. Et melior est: q mal⁹
et puniēdo et pēdo est bon⁹: qz qui
puniēdo tñ. Ideo g misericors es:
qz tot⁹ et summe bon⁹ es. Et cū foris-
tan videat⁹ cur bonis bona: et malis
mala retribuas: illud certe penitus
ēdmirā dū cur tu tot⁹ et summe iustus
et nullo egēs: malis et reis tuis bōna
retribuas? Altitudo bonitatis tue
de: et videt vñ sis misericors: et nō p
videt: cernitur vñ flumen manat: et
nō pspicit⁹ fons vñ nascat⁹. Itā et de
plenitudīe bonitat⁹ est: qz pctōrib⁹
tuis p⁹ es: et in altitudīe bonitatis
tue latet q rōe b es. Etē licz bonis
bona: et malis mala ex bonitate re-
tribuas: rō tñ iusticie b postulare vi-
det⁹. Cū vero malis bona tribuis: et
scit⁹ qz summe bon⁹ b facere voluit: et
mirū est cur summe iust⁹ b velle potu-
it. Misericordia dei q opulētia dul-
cedine et dulci opulētia nob pfluat:
Imensitas bonitatis dei: q affectu
amāda es pctōrib⁹? Iustos em sal-
uas iusticia comitat⁹: istos vero libe-
ras iusticia dānante. Illos meritis
adiunātib⁹: istos merit⁹ repugnāti-
bus. Illos bona q dedisti cōgscēdo:
istos mala q odisti ignoscēdo. Im-
mēsa bonitas q sic oēm intellectū ex-
cedit: veniat sup me misericordia illa:
q de tāta opulētia tui pcedit. Influ-
at i me q pfluit d te. Parce p clemē-
tiam: ne vlciscar⁹ p iusticiā. Itā et si
difficile sit intelligere quō misicor-
dia tua nō absit a tua iusticia: neces-
sarium tamen est credere: quia neq;
qz aduersas iusticie qd exundat ex
bonitate q nulla est sine iusticia: imo
vere pcor dat iusticie. Itēpe si miseri-
cors es: qz es summe bon⁹: et summe bō-
nus nō es nisi qz es summe iust⁹: vere
scircō es misicors: qz summe iustus
es. Adiuua me iuste et summe et misic⁹.

Prologion

Reors de? cui? lucē q̄ro: adinua me
vt intelligā qd̄ dico. Vere ḡ tō mi/
sericors es qz iust? Ergo ne miseri/
cordia tua nascit ex iusticia tua? Er/
go ne parcs malis ex iusticia? Si sic ē
dñe: si sic est: doce me quō est? An qz
iustū est te sic esse bonū vt neq̄as in/
telligi melior: et sic potēter opari vt
nō possis cogitari potentius? Quid
em̄ si iustū? Hoc vtiq; nō fieret si es/
ses bon? tātm̄ retribuēdo et nō p̄cen/
do: et si faceres de bonis tantum bo/
nos: et nō etiā de mal. Hoc itaq; mō
iustū est vt p̄cas mal: et vt facias bo/
nos de malis. Veni qz qd̄ nō iuste fit
nō debet fieri: et qd̄ nō debet fieri in/
iuste fit. Si ḡ nō iuste mal miseri: nō
debes miseri. Et si nō debes miseri:
iuste miseri. Qd̄ si nefas est dicere:
fas est credere te iuste miserere mal.

**Quō iuste punit et iuste
parcat malis: Cap. X.**

Ed et iustū est vt malos pu/
nias: quid nā qz iustius q̄ vt
boni bona: et mali mala reci/
piāt? Quō ḡ et iustū ē vt malos pu/
nias: et iustū ē vt malis parcas? An
alio modo iuste punit malos: et alio
mō iuste p̄cas mal? Cū em̄ punit ma/
los: iustū est qz illoz meriti? uenit:
cū x̄o p̄cas malis: iustū est: nō qz il/
loz meriti? s̄ qz bonitati tue p̄decēs
est. Itā p̄cedo mal ita iust? es scdm̄
te et nō scdm̄ nos: sicut misericors es
scdm̄ nos et nō scdm̄ te: qm̄ saluādo
nos q̄s iuste p̄deres: sic misericors es
nō qz tu sentias affectū: s̄ qz nos sen/
tim? effectū: ita iust? es: nō qz nobis
reddas debitū: s̄ qz fac qd̄ decet te
sūme bonū. Sic itaq; sine repugnan/
tia: iuste punit et iuste parcas.

**Quō vniuerse vie dñi mi/
sericordia et vital: et tñ iust?
dñs i oib? vijs suis: Cap. XI**

Ed nūqd̄ etiā nō est iustum
scdm̄ te dñe: vt malos punit/
as? Iustū q̄ppe est te sic eē iu/
stum vt iustior: neq̄as cogitari. Qd̄

nequaq̄s esses si tantū bonis bonaz
et nō malis mala redderes. Iustior
enim est qui et bonis et malis q̄ qui
bonis tantū merita retribuit. Iustū
igif est scdm̄ te: iuste et benigne deus
et cū punit et cū parcas. Vere igitur
vniuerse vie dñi misericordia et veri
tas: et tamē iustus dñs in oib? vijs
suis. Et vtiq; sine repugnātia: quia
quos vis punire: nō est iustū salua/
ri: et quib? vis p̄cere nō est iustū dā/
nari. Itā id solū iustū est qd̄ vis: et
nō iustū qd̄ nō vis. Sic ergo nascit
de iusticia tua misericordia tua: q̄a
iustū est te sic esse bonū vt et parcen/
do sis bonus: et hoc forsitan est: cur
sūme iust? potes velle bona malis.
Sed si utrūq; capi potest: cur malos
potes velle saluare: illud certe nulla
ratiōe cōprehēdi potest: cur de simi/
libus malis: hos magis salues q̄ il/
los per summā bonitatē: et illos ma/
gis dānes q̄ istos per summā iusti/
ciam. Sic ergo vere es sensibilis: om/
nipotēs: misericors et impassibilis: quē
admodū vniuers: sapiens: bonus: bea/
tus: eternus: et quicqd̄ melius est eē
q̄ nō esse.

**Quod deus sit ipsa vita qua
viuit: et sic de similibus:**

Capitulum. XII.

Ed certe quicquid est: nō per
aliud es q̄ per teipm. Tu es
igitur ipsa vita qua viuis: et
sapientia qua sapis: et bonitas ipsa
qua bonis et malis bonus es: et ita de
similibus.

**Quō solus sit incircūscri/
ptus et eternus cū alijs spiri/
tus sint incircūscripti et eter/
ni: Capitulum. XIII**

Ed om̄e qd̄ claudic aliq̄ten?
loco aut tpe: min? est q̄ qd̄
nulla lex loci aut tēporis co/
erret. Qm̄ ergo mai? te nihil ē: nul/
lus locus aut tēpus te cohibet: s̄ vbi
qz et semp es: qd̄ quia de te solo dici

Beati Anselmi Liber

pōt: tu solus incircūscript⁹ es ⁊ eter-
nus. Quō igit dicunt ⁊ alij spīr-
tus incircūscripti ⁊ eterni? Et quidē
sol⁹ es eternus: qz sol⁹ oīm sic nō de-
finis: sic ⁊ nō incipis eē: S; sol⁹ quō
es incircūscript⁹? An creat⁹ spūs ad
te collat⁹ ē circūscript⁹: ad corpus
xō incircūscript⁹? Itēpe oīno circū-
scriptū est: qd cū alienū totū est: nō
pōt simul esse alibi: qd de solis cor-
poris cernit. Incircūscriptū xō qd
simul est vbiqz totū: qd de te solo in-
telligit. Circūscriptū aut simul ⁊ in-
circūscriptū ē: qd cū alicubi sit totū:
pōt sil esse totū alibi: nō tñ vbiqz: qd
de creatis spīritib⁹ cognoscit. Si em̄
nō esset aīa tota in singulis mēbris
sui corp⁹: nō sentiret tota in singu-
lis. Tu ḡ dñe singulariter es incircū-
script⁹ ⁊ etern⁹: ⁊ tñ ⁊ alij spūs sunt
incircūscripti ⁊ eterni.

**Quō ⁊ cur videat ⁊ nō vi-
deat deus a querētib⁹ eū:**

Caplm. XIII.

In inuenisti aīa mea qd gre-
bas? Querebas deū: ⁊ inue-
nisti eū esse qd dā sūmū oīm
quo nihil meli⁹ cogitari pōt: ⁊ h esse
vitā ipam: lucē: sapientia: bonitatē:
eternā beatitudinē: ⁊ beatā cternita-
tem: ⁊ h esse vbiqz ⁊ semp. Itā si nō
inuenisti deū tuū: quō est ille h qd
inuenisti? ⁊ qd illū tā certa veritate
⁊ vera certitudine intellexisti? Si xō
inuenisti: qd est qd nō sentis qd inue-
nisti? Cur nō te sentit dñe deus aīa
mea si inuenit te? An nō inuenit quē
inuenit esse lucē ⁊ veritatem? Quō
nā qz intellexit hoc: nisi vidēdo lucē
⁊ veritatē? Aut potuit oīno aliquid
intelligere de te: nisi p lucē tuā ⁊ ve-
ritatē tuā? Si ḡ vidit lucē ⁊ verita-
tē: vidit te. Si nō vidit te: non vidit
lucē nec veritatē. An ⁊ vitas ⁊ lux
est qd vidit: ⁊ tñ nōdū te vidit: quia
vidit te aliqten⁹: ⁊ nō vidit te sicuti
es. Dñe deus meus formator ⁊ re-
formator meus: dic desideranti aīe

mee quid aliō es qz qd vidit: vt pu-
re videat qd desiderat. Intendit se
vt plus videat: ⁊ nihil videt vltra
hoc qd vidit nisi tenebras: imo non
videt tenebras q nulle sūt in te: s; vi-
det se nō plus posse videre ppter te-
nebras suas. Cur h dñe: cur hoc? Te-
nebra? oculus ei⁹ infirmitate sua: aut
reuerberat fulgore tuo? Sed certe ⁊
tenebra? i se: ⁊ reuerberat a te: Ati-
qz ⁊ obscurat sua bēnitate ⁊ obruit
tua imēsitate. Vere ⁊ strahit angus-
tia sua: ⁊ vincitur amplitudine tua.
Quāta nā qz est lux illa de qua mē-
cat om̄e vix: qd rōnali menti lucet?
Ampla est illa veritas in qua est
om̄e qd verum est: ⁊ extra quā non
nisi nihil ⁊ falsū est? Imensa est:
que vno intuitu videt quēcūqz fa-
cta sūt: ⁊ a quo ⁊ p quē: ⁊ quō de nū-
bilo facta sūt: qd puritatis quid sim-
plicitatis: quid certitudinis ⁊ splen-
doris ibi est? Certe plus qz a creatu-
ra valeat intelligi aut narrari.

**Qz maior sit qz cogitari
possit: Caplm. XV.**

Ego dñe nō solū es qz malus
cogitari nequit: sed es quid-
dā maius qz cogitari possit.
Quō nā qz valet cogitari esse aliqd
hūmōi: si tu nō es hūmōi: pōt cogita-
ri aliqd maius te: qd fieri nequit.

**Qz hec sit lux inaccessibili-
lis quā inhabitat: Ca. XVI.**

Ere dñe hec est lux inaccessi-
v bilis in qua habitas. Vere
em̄ nō est aliud qd hāc pene-
tret vt ibi te peruideat. Vere id hāc
nō video: qz nimia mihi est: ⁊ tamē
quicqd video p illā video: sicut ifir-
mus oculus qd videt: p lucē solis vi-
det: quā i ipso sole neqz aspicere Itā
pōt intellect⁹ me⁹ ad illā: Itā imis ful-
get: nō capit illā: nec suffert oculus
aīe mee diu intēdere in illā: Reuer-
berat fulgore: vincitur amplitudinē:
obruit imēsitatē: pfundit capacita-
te. O sūma ⁊ inaccessibilis lux: o to-

Prosologion

ta et beata veritas: quoniam longe es a me qui tam prope tibi sum. Quare remota es a conspectu meo quod sic presens sum conspectui tuo. Absque es tota presens: et non te video: In te moueor et in te sum et ad te non possum accedere: Intra me et circa me es et non te sentio.

Quoniam in deo sit harmonia: odor: sapor: lenitas: pulcritudo: suo ineffabili modo:

Capitulum. XVII.

Hinc latet deus animam meam in luce et brevitudine tua: et circumversat illa adhuc in tenebris et miseria sua. Circumspicit enim et non videt pulcritudinem tuam: Auscultat: et non audit harmoniam tuam: Olfacit: et non percipit odorem tuum: Sustat: et non cognoscit saporis tuum. Palpat et non sentit lenitatem tuam. Habes enim deus in te tuo ineffabili modo: quod ea de disti rebus a te creati suo sensibili modo: sed obriuerunt: et obstupuerunt: et obstructi sunt sensus anime mee vetusto langore peccati.

Quoniam in deo: nec in eternitate ei: quod ipse est: nullę sint partes:

Capitulum. XVIII.

Iterum ecce turbatio: ecce iterum obuiat meror et luctus quod remisi gaudium et leticiam. Sperabat iam anima mea facietatem: et ecce iterum obuiat egestas. Affectabam iam comedere: et ecce magis esurio. Conabar assurgere ad lucem dei: et recidi in tenebras meas. Immo non modo cecidi in cas: sed sentio me inuolutum in eis. Ante cecidi quod perciperet me mater mea: Certe in illis preceptis sum: et cum earum obuiatione natus sum. Olim certe in illo omnem cecidimus: in quod omnem peccauimus: In illo omnem perdidimus quod facile tenebatur: et male sibi et nobis perdidit: quod cum volumus querere: nescimus: cum querimus non inuenimus: cum inuenimus non est quod querimus. Adinua me tu propter bonitatem tuam deus: Quasi uultu tuum: uultu.

Ps. 26.

tuum deus requiram: me auertas faciem tuam a me. Releua me de me ad te: Munda: sana: acue: illumina oculum meum: mee ut intuear te. Recolligat vires suas anima mea: et toto intellectu iterum intredat in te deus. Quid es deus quod es: quod te intelliget cor meum? Certe vita es: sapientia es: veritas es: bonitas es: beatitudo es: eternitas es: et omne verum bonum es. Multa sunt hec: non possunt angustus intellectus meus tot vno simul intuitu videre ut omnibus simul delectetur.

Quoniam ergo deus es omnia hec? An sunt partes tui: aut potius unum quodque horum totum est quod es? Nam quicquid est partibus inunctum: non est omnino unum sed quoddammodo plura: et diuersum a seipso: et vel actu vel intellectu dissolui potest: quod aliena sunt a te quod nihil melius cogitari potest. Nulle igitur partes in te sunt deus: nec es plura: sed sic es unum quiddam et idem tibi ipsi: ut in nullo tempore tibi ipsi sis dissilis: imo tu es ipsa unitas nullo intellectu diuisibilis. Ergo vita et sapientia et reliqua non sunt partes tui: sed omnia sunt unum: et unum quodque horum est totum quod es: et quod sunt reliqua omnia. Quoniam ergo nec tu habes partes: nec tua eternitas quod tu es: nullo modo et nunquam est pars tua aut eternitatis tue: sed ubique totus es: et eternitas tua tota est semper.

Quoniam non sit in loco aut tempore: sed omnia sint in illo: Capitulum. XIX.

Ed si per eternitatem tuam fueris: et es: et eris: et fuisse non est futurum esse: et esse non est fuisse vel futurum esse: quoniam eternitas tua tota est semper? An de eternitate tua nihil preterit ut iam non sit: nec aliquid futurum est: quod non dum sit? Nam quod fuisse heri: aut eris cras: sed heri et hodie et cras es: imo nec heri: nec hodie: nec cras es: sed simpliciter es omne tempus. Nam nihil aliud est heri et hodie et cras: quam in tempore: tu autem licet nihil sit sine te: non es tamen in loco aut tempore: sed omnia sunt in te: nihil enim te preterit: sed tu presens omnia.

Quoniam sit ante et ultra omnia eternam eternam: Capitulum. XX.

b 5

Beati Anselmi Liber

Ergo imple et cōplecteris
t oīa: tu es ante et ultra oīa.

Et qdē aī oīa es: qz anteq̃
oīa fierēt tu es. Ultra oīa vero quō
es? Qualiter em̃ es ultra ea q̃ finem
nō habebūt? An qz illa sine te nul-
laten⁹ esse possunt? Tu aut̃ nullo mō
min⁹ es: etiā si illa redeāt in nihilū:
Sic em̃ qdāmō es ultra illa. An eti-
am qz illa cogitari possunt habere fi-
nē: tu vero nequaquā. Itā sic illa qui-
dem habēt finē quodāmō: tu vero
nullo mō. Et certe qd nullo mō ha-
bet finē: ultra illud est qd aliq̃ mo-
do finit. An h̃ quoqz mō trās oīa
etiā eterna: qz tua et illoꝝ eternitas
tota tibi p̃sens est: cū illa nondū ha-
beāt de sua eternitate qd ṽtūz est: si-
cut itā nō habēt qd p̃teritū est? Sic
quippe semp es ultra illa: cū semper
ibi sis p̃sens: seu cū illd semp sit tibi
p̃sens ad qd illa nōdū p̃ueniūt.

**An hoc sit seculū seclī si-
ue seclā seclōꝝ: Caplm. XXI.**

Itā g̃ h̃ est seclm̃ seclī siue se-
cula seclōꝝ? Sicut em̃ secu-
lum tēpōꝝ p̃tinet oīa tempo-
ralia: sic tua eternitas p̃tinet etiā ipsa
secula tēpōꝝ. Qd seculū quidē est
p̃pter indiuisibīlē vnitatē: seclā ve-
ro p̃pter interminabilē imēsitatem.
Et quāuis ita sis magn⁹ dñe: vt om-
nia sint te plena et sint in te: sic tamē
es sine omni spacio vt nec mediū nec
dimidiū: nec vlla ps sit in te.

**Qd solus sit qd est et qui
est: Caplm. XXII.**

Ergo solus g̃ dñe es qd es: et tu
es qui es. Itā qd aliū est in
toto et aliud in partib⁹: et in
quo aliqd ē mutabile nō oīno ē qd
est: et qd incipit a nō esse et pōt co-
gitari nō esse et nisi p̃ aliud subsistat
redit in nō esse: et qd habet fuisse qd
itā nō est: et futurū esse qd nōdū est
id nō est p̃prie et absolute. Tu vero
es qd es: qz qd aliqd aut aliq̃ mō
es: h̃ tot⁹ et semp es. Et tu es qd p̃prie

et simpliciter es: qz nec habes fuisse
aut futurū esse: h̃ tā tū p̃sens esse: nec
potes cogitari aliqd nō esse. Et vt
ta es: et lux: et sapientia et beatitudo: et
eternitas: et mltā hmōi bona: et tamē
nō es nisi vnū et summum bonum:
tu tibi oīno sufficiens: nullo indigēs:
q̃ oīa indigēt vt sint: et vt bñ sint.

**Qd hoc bonū sit p̃ter pa-
ter et filius et spūs sanctus: et
hoc sit vnū necessariū qd ē
omne et totū et solū bonū:**

Caplm. XXIII.

Qd bonū es tu de⁹ pater: hoc
h̃ est verbū tuū: id est fili⁹ tu⁹.

Etenim cē nō p̃t aliū q̃ qd es:
aut aliqd mai⁹ vel min⁹ te esse i ver-
bo quo teipm̃ dicis: qm̃ verbū tuūz
sic ē ṽx quō tu es verax. Et iccirco
ē ipa x̃itas sic tu: nō alia q̃ tu: et sic
es tu simplex vt de te nō possit nasci
aliud q̃ qd tu es: hocipm̃ est amor
vn⁹ et cōis tibi et filio tuo: id est san-
ctus spūs: ab vtroqz p̃cedēs. Itā id ē
amor nō est impar tibi aut filio tuo:
qz tū amas te et illum: et ille te et se-
ipm̃: quāt⁹ es tu et ille: nec est aliud
a te et ab illo qd dispar nō est tibi et
illi: nec de sūma simplicitate pōt p̃-
cedere aliud q̃ qd est de q̃ p̃cedit.
Qd aut̃ ē singulus quisqz: hoc ē to-
ta trinitas simul pater et filius et spūs
ritus sc̃tus: qm̃ singul⁹ qsqz nō est ali-
ud q̃ summe simplex vnitatis: et summe
vna simplicitas: q̃ nec multiplicari
nec aliud et aliud esse pōt. Porro
vnū est necessariū: porro h̃ est illud
vnū necessariū i q̃ ē omne bonū: imo
qd ē omne et vnū et totū et solū bonū.

**Cōiectatio quale et qn-
tū sit hoc bonū: Caplm. XXIII.**

Ecce nunc aīa mea et erige
c totū intellectū tuū: et cogita
quātū potes: quale et qntū
sit illud bonū. Si em̃ singula bona
delectabilia sūt: cogita intēte q̃ dele-
ctabile sit illd bonū: qd p̃tinet iocū.

Prosologion

ditatē oīm bonorū: et nō qualē in rebus creatis sum? expti: s̄ tanto differētē: quāto differt creator a creatura. Si em̄ bona est vita creata: q̄ bona est vita creatrix? Si locū da est salus facta: q̄ locū da est salus q̄ facit oēm salutē? Si amabilis est sapiētia in cognitiōe rerū cōditā: q̄ amabilis est sapiētia q̄ oīa p̄didit ex nihilo? Deniq; si multe et magne delectationes sunt ī reb; delectabilib;: q̄lis et quāta delectatio est in illo qui fecit ipsa delectabilia?

Quēz quanta bona sint fructibus eo. La. XXV.

Si h̄ bono fruet: qd illi erit qd et qd illi nō erit? Certe quicqd volet erit: et qd nolet nō erit. Ibi q̄p̄erūt bona cor: poris et aīe: q̄lia nec oculis vidit: nec auris audiuit: nec cor hoīs cogitauit. Cur ergo p̄ multa vagaris hominū cio q̄rēdo bona aīe tue et corporis tui? Ama vñū bonum in quo sūt oīa bona: et sufficit. Desidera simplex bonū: qd est oīe bonū: et satis est. Quid em̄ amas caro mea: qd desideras anima mea? Ibi est q̄cquid amat: quicqd desideratis. Si delectat pulchritudo: fulgebūt iusti sicut sol. Si velocitas aut fortitudo aut libertas cor: poris: cui nihil obistere possit: erūt similes angelis dei: qz seminat corp; aīale: et surget corp; spūale: potestate vtiq; nō natura. Si lōga et salubris vita: ibi sana est cōnitās et eternā sanitas: qz iusti in ppetuū uiuent. et salus iustorū a dño. Si satietas: satiabunt cum apparuerit gloria dei. Si ebrietas: inebriabunt ab vbertate dom; dei. Si melodia: ibi angelorū chori canūt sine fine deo. Si q̄libet nō imūda: sed mūda voluptas: torrente voluptatis sue potabit eos deus. Si sapiētia: ipsa dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia: diligēt deū plus q̄ seipsos: et inuicem tanq̄ seipsos: et deus illos plus q̄ il-

li seipsos: qz illi illū et se et inuicem per illū: et ille se et illos p̄ seipsū. Si cōcordia: omnib; illis erit vna volūtas: quia nulla illis erit nisi sola dei volūtas. Si potestas: oīspotentes erūt sue volūtatē vt de; sue. Nam sicut poterit deus qd vōlet p̄ seipsū: ita poterunt illi qd vōlet p̄ illū: q̄a sicut illi nō alijs vōlet q̄ qd ille: ita ille vōlet quicqd illi vōlet: et qd ille vōlet nō poterit non esse. Si bonor et diuitie: de; suos suos bonos et fideles supra mltā p̄stituet: imo filij dei et di; vocabūt et erūt: et vbi erit filius eius: ibi erūt et illi: heredes quidē dei: coheredes autē christi. Si vera securitas: certe ita certi erūt nūq̄ et nullaten? Ista vlt̄ potē istud bonū sibi defuturū: sicut certi erunt se nō sua sponte illud amissuros: nec dilectore dei illud dilectoribus suis inuitis ablatū: nec aliqd deo potētius inuitos deū et illos separatū. Gaudiū vero quale aut quātū est: vbi tale aut tātm bonū est? Cor humanū: cor indigēs: cor expertū erunt: nae: imo obrūtū erūnt: quātū gauderes si his oīb; abūdares? Intra ga intima tua si cape possint gaudiū suū d̄ tāta brūtudine sua? Sz certe si quis ali; quē oīno sic teipsū diligeret: eandē brūtudinē haberet: duplicaret gaudiū tuū: qz nō min; gauderes p̄ eo q̄ p̄ teipso. Si x̄o duo vlt̄res vlt̄ mltō plures idipm haberēt: tātundē p̄ singulis quātū p̄ teipso gauderes: si singlōs sicut teipm amares. Ergo ī illa p̄fecta charitate innumerabiliū angelorū brōz et hoīm: vbi nlls min; diligeret aliū q̄ seipm: nō aliter gaudēbit q̄sq; p̄ singulis alijs q̄ p̄ seipso. Si q̄ cor hoīs d̄ tāto suo bono vir capiet gaudiū suū: quō capax erit tot et tantorū gaudiorū? Et vtiq; qm̄ quantū quisq; diligit aliquem: tanto de bono eius gaudet: Sic in illa p̄fecta felicitate vnusquisq; plus amabit sine comparatione deum q̄ se et etiā omnes

Ruc. 12.

Roma. 8.

Eia. 64.
1. Cor. 2

Mat. 13.

1. Cor. 15

Sap. 5.

Ps. 36.

Ps. 16.

Ps. 35.

Ibidem.

Beati Anselmi Epistola

alios secum: ita plus gaudebit absq[ue]
estimatiōe de felicitate dei q[uam] de sua
et o[mn]i alio p[er]fectu. Sed si deū sic di-
ligēt ex toto corde: tota mēte: et tota
aīa: vt tū totū cor: tota mēs: tota ani-
ma nō sufficiat dignitati dilecti oīs:
p[er]fecto sic gaudebūt toto corde: tota
mēte: tota aīa: vt totū cor: tota mēs:
tota anima non sufficiat plenitudi-
ni gaudij.

**An hoc sit gaudium ple-
nū quod promittit deus:**

Capitulum XXVI.

Eus meus: et d[omi]n[us] meus: spes
mea et gaudij cordis mei: dic
aīe mee: si h[oc] est gaudij de q[uo]
Job. 16. nob[is] dīcis p[er] filiū tuū: Petite et acci-
p[er]etis: vt gaudij vestrū sit plenum?
Inueni nāq[ue] gaudij quoddā ple-
nū et p[er] q[uod] plenum. Pleno q[uod]ppe cor-
de: plena mēte: plena aīa: pleno toto
hoīe gaudij illo: adhuc supra modū
superit gaudij. Nō q[uod] totū illud gau-
dij intrabit i gaudētes: s[ed] toti gau-
dētes intrabūt in gaudij. Dic domi-
ne: dic seruo tuo: int[er] i corde suo si h[oc]
est gaudij in q[uo] intrabunt serui tui:
Esa. 64. qui intrabūt i gaudij d[omi]ni sui? Sed
1. Cor. 2. gaudij illud certe q[uod] gaudebūt electi
tui: nec oculus vidit: nec auris audi-
uit: nec i cor hoīs ascēdit. Nō dū er-
go dixi aut cogitaui d[omi]ne quantum
gaudebūt illi b[ea]ti tui? Atq[ue] tantum
gaudebūt q[ua]ntū amabūt: tā tū ama-
būt q[ua]ntū cognoscēt. Quā tū te
cognoscēt d[omi]ne tūc: et quā tū te ama-
būt? Certe nec oculus vidit nec auris
audiuit: nec i cor hoīs ascēdit i hac
vita: quā tū te cognoscēt: et amabūt
in illa vita. O deus cognoscā te:
amē te: vt gaudeā de te. Et si nō pos-
sum in hac vita ad plenu: vel p[er]fici-
am indies vsq[ue] dū veniat illud ad
plenu: p[er]ficiat hic in me noticia tui:
et ibi fiat plena: Crescat amor tu[us] b[ea]ti:
vt ibi sit plenu: vt h[oc] gaudij meū sit i
spe magnū: et ibi sit in re plenu. D[omi]ne
per filiū tuū iubes: imo p[er] filius pete-

re: et p[er]mittis accipe: vt gaudij n[ost]rū
sit plenu. Peto d[omi]ne q[uod] p[er] filius p[er] ad
mirabilē p[er]siliariū n[ost]rū: accipia q[uod]
p[er]mittis p[er] veritatē tuā vt gaudij
meū plenu sit. De[us] verax: peto acci-
pia: vt gaudij meū plenu sit. Medi-
te[re] interim mēs mea: loq[ui]t[ur] inde lin-
gua mea: Amet illud cor meū: sermo-
cine[re] os meū: Esuriat illud aīa mea:
sitiat et caro mea: desideret tota sub-
stātia mea donec intrē in gaudij
d[omi]ni mei q[uod] es trinus et vnus de[us] be-
nedictus in secula seculor[um]. Amen.

**Beati Anselmi liber qui
Prologion prescribit ex-
plicat.**

**Beati Anselmi de p[er]cessi-
one spiritus sancti p[er]tra gre-
cos: Epistola.**

Egatur

a grec[is] q[uod] sp[iritu]s san-
ctus de filio proce-
dat: sic nos latini
p[er]fitemur: Nec re-
cipiūt doctores no-
stros latinos q[ui]s i h[oc]

sequimur. Qui q[uam] euāgelia nobiscū
venerant: et in alijs d[omi]ni trino vno deo
credūt h[oc] i p[er] oīa q[uod] nos q[uod] cadē
re certi sum[us]: spero p[er] auxiliū eiusdē
sp[iritu]s sancti: q[uod] si malunt solide veritati
acrescere: q[uod] p[er] sinant gl[ori]a p[er]tendere:
p[er] h[oc] q[uod] absq[ue] ambiguitate p[er]fiter[entur]: ad
hoc q[uod] nō recipiūt rōnabil[iter] duci pos-
sunt. Quis igit[ur] mlti sūt qui h[oc] meli-
us me possint efficere: tū q[uam] mlti a
plurib[us] inuigil[ant]: q[uod] p[er]itidi: tū p[er] debi-
to xitāt[is] amorē: tū p[er] eo[rum] charitate
et religiosa volūtate nō audeo resiste-
re: Inuoco enī dē sp[iritu]s sancti: vt ad h[oc]
me dignes dirigere. Hac itaq[ue] spe p[er]
mee sciētie hūilitate: sciētorib[us] altio-
ra relinq[ui]ns: q[uod] postulāt aggrediar:
et grecor[um] fide atq[ue] his q[ui] credūt i du-
bitatē et p[er]fidēt[ur]: p[er] certissimis argumē-
tis ad reprobā dū q[uod] nō credūt: vtar.

De processione spūs sancti

18

Redūt quidē vnū ⁊ solū ac
pfectū esse deū: nec vllā eum
habere partē: s̄ totū esse q̄/
quid est. Hūc q̄z p̄stent eē patrē ⁊
filiū ⁊ spūsc̄tū: ita vt si solus dica
tur pater aut filius aut spū sanctus:
sive duo simul pater ⁊ filius: aut p̄
et spūsc̄tū: aut filius ⁊ spū sanct⁹:
sive tres simul pater filius spū san/
ctus: idē totus pfectus designet de/
us: quīs nō idē significet nomē pa/
tris aut filij qd nomē dei. Itā enim
idē est esse deū qd est esse patrē aut
filiū: Itā aut spū sancti ideo q̄a
spūsc̄tū alicui⁹ intelligit spūs: p re/
latiōe nōie ponit. Itāz quīs p̄ sit
spūs ⁊ sc̄tū: ⁊ fili⁹ sit spūs ⁊ sc̄tū:
nec tñ p̄ alic⁹ spūs: nec fili⁹ alicui⁹
spūs sic spūsc̄tū alicui⁹ ē spūs: Est
enī spūs dei ⁊ spūs p̄is ⁊ filij. Quīs
enī greci negēt de filio illū pcedere:
nō tamē negāt eū esse spūritum filij.
Credūt quoq; ⁊ cōstent deū d̄ deo
esse nascēdo: ⁊ deū de deo esse pce/
dēdo: qz filius deus est de patre deo
nascēdo: ⁊ spūsc̄tū est de patre deo
pcedēdo. Nec putāt aliū esse deū q̄
nascit qz d̄ q̄ nascit: ⁊ q̄ pcedit qz de
q̄ pcedit: quīs scdm̄ nōia significā/
tia qz est de quo aliq̄ nascit: ⁊ est q̄
de aliquo nascit: ⁊ est qui de aliq̄ p/
cedit: pluralitatē admittat: s̄m quā
plures ⁊ alij sunt abinuicē pater et
filius ⁊ spūsc̄tū. Itā cū dicit de⁹
esse pater: significat esse de quo ali/
quis nascit: ⁊ cū nomīat filius: intel
ligit esse qui de aliquo nascit: ⁊ qn/
do spū sanctus nōiatur: qz nō abso
lute spūritū: s̄ spū dei intelligimus:
monstrat esse qui de aliquo pcedit.
Sed cū dicit quia filius est de patre
⁊ spūsc̄tū de patre: intelligit qz b̄
qd est fili⁹ aut spūsc̄tū: habent
de patre. Sed alio mō intelligit fili⁹
esse d̄ patre ⁊ aliter spū sanct⁹. Fili
us enī ē de p̄e suo: id est de deo qui
est pater eius: Spūsc̄tū vero non
est de deo patre suo: s̄ tñ d̄ deo q̄ est
p̄: Ergo fili⁹ s̄m qd est de deo: dicit

filius eius: ⁊ ille de quo est: pater ei⁹:
spū sanct⁹ aut nō s̄m qd est de deo
dicit filius ei⁹: nec ille de quo est pa
ter eius. Certū est etiā: qz deus non
est pater aut filius aut spūsc̄tū ali/
cui⁹ nisi dei: nec vlla res est deus:
nisi idē pater ⁊ filius ⁊ spū sanctus.
Et sicut vn⁹ deus est: sic vn⁹ tñ p̄:
vnus filius: vnus spūsc̄tū est. An
sit vt nō sit in illa trinitate pater nisi
eiusdē filij: nec filius nisi eiusdē pa
tris: neq; spūsc̄tū alicui⁹ spūs nisi
eiusdē patris ⁊ filij. Hec itaq; sola
causa pluralitatis est ī deo: vt pater
et filius ⁊ spūsc̄tū dici nō possint
d̄ inuicē: s̄ alij sicut abinuicē: qz pre
dictis duobus modis est de⁹ de deo:
qd totū potest dici relatiō. Itā quō
filius existit de deo nascēdo: ⁊ spū/
sanctus pcedēdo: ipsa diuersitate na
tūritatis ⁊ pcessiōis referunt adin/
cem: vt diuersi ⁊ alij abinuicem. Et
quādo substantia habet eē de substantia:
due sunt ibi relatiōes ī sociabi/
les: si scdm̄ illas nōia ponant sub/
stantie. Cū enī homo est gignēdo de
homine: dicit hō de quo est hō p̄:
et homo q̄ est de hoīe: fili⁹. Impos/
sibile igit est patrē esse illū filiū cui⁹
pater est ⁊ filiū esse illum patrē cui⁹
filius est: quīs patrē esse filiū ⁊ fili/
um esse patrē: nihil phibeat: cū vn⁹
homo pater est ⁊ filius: qm̄ ad aliū
est pater: ad aliū filius. Itēpe cum
isaac sit pater iacob: et filius abra:
pater est filius: ⁊ filius est pater sine
repugnantia: quoniam ad aliū pa
ter dicitur q̄ ad suū patrem: ⁊ fili⁹
ad aliū q̄ ad suū filiū: patrem autē
esse in eodē illius filium cui⁹ pater
est: aut filiū esse illi⁹ patrē cui⁹ ē fili/
us: nō est possibile. Ita ergo in deo
cū deus sit pater ⁊ filius ⁊ spū san/
ctus: nec sit pater nisi eiusdē filij: nec
filius nisi eiusdē patris: nec spiritus
alicui⁹ nisi eiusdē patris ⁊ filij: pa
ter nō est filius aut spū sanctus: fili⁹
nō est pater aut spūsc̄tū: nec spū/
sc̄tū est p̄ aut fili⁹. Quippe qm̄

Beati Anselmi Epistola

filius est de patre et spūs sanctus de patre: nec ille de quo est aliquis potest esse ille qui de se est: nec ille qui de aliquo est: valet esse is de quo est: sicut iam dictū ē: ideo nec pater est filius aut spūs sanctus: nec filius siue spūs sanctus est pater. Filius autē ut interim aliam causam dicā: quoniam nōdū pstat quod spiritus sanctus de illo sit et pcedat: ideo nō est spūs sanctus: nec spūs sanctus est filius: quia filius nascēdo habet esse de patre: spūs sanctus vero nō nascēdo sed pcedēdo: nec filius potest esse suus spiritus: nec spūs sanctus valet esse ille cuius spiritus est.

¶ Is pmissus: quod indiuisibilis unitas et insociabilis pluralitas in deo se adinuicē habent inquiramus. Quoniam autē hec que dicta sunt pariter credimus indubitanter et cōfitemur: et nos qui dicimus spiritum sanctum de filio pcedere: et greci qui nobiscū de hac re nō sentiūt: debemus absque ulla ambiguitate que ex his necessarie psequūt: vno consensu suscipere. Sequitur enim secundum unitatis dei que nullas habet partes proprietate: ut quicquid de vno deo qui totus est: quicquid est dicimus de toto deo patre: dicat et de filio et de spūs sancto: quia vnusquisque solus et totus et perfectus deus est. Supra dicta vero relationis oppositio que ex eo nascitur: quia supradictis duobus modis deus de deo ē: prohibet patrem et filium et spiritum sanctum deinuicē dici: et propterea singulorum alij attribui. Sic ergo huius unitatis et huius relationis psequētie se cōtēperāt: ut nec pluralitas que sequitur relationē trāseat ad ea in quibus pdicta simplicitas sonat unitatem: nec unitas cohibeat pluralitatem vbi eadem relatio significat: quatenus nec unitas amittat aliquādo suā psequētiā: vbi nō obuiat aliqua relationis oppositio: nec relatio pdat quod suū ē: nisi vbi obstitit unitas inseparabilis. Quod si per exempla cōsideremus: clarior erit. Qualiter quidem unitatis simplici-

tas a se excludat pluralitatem que est in relatiuorum nominū significatione: facile est cognoscere: cōfitemur enim quia pater nō est filius aut spūs sanctus: nec filius pater aut spūs sanctus: nec spūs sanctus pater aut filius. Sequitur ergo alios abinuicē et plures esse patrem et filium et spiritum sanctum. At pater est deus: filius est deus: et spūs sanctus est deus. Quid itaque psequentius si predictarum personarum pluralitas suā seruat proprietatem: quod patrem et filium et spiritum sanctum plures deos et alios abinuicē? Sed hoc nullatenus admittit inuolabilis simplicitas diuinitatis quā vnū solū deū esse credimus. Sic repellit unitas essentie dei relationorum psequentiam. Cōsiderandum quoque est quod relationū pluralitas obuiet unitatis psequētie: si prius posuerimus aliqua ex his in quibus nulla obstitit oppositio. Dicimus vnū deū esse patrem: et esse filium: et esse spiritum sanctum: et vnū eundem deū esse siue singuli siue binī siue tres simul dicantur. Si ergo deus est eternus propter unitatem dei: ex necessitate sequitur quia eternus est pater: eternus est filius: eternus est spūs sanctus. Et quoniam siue singuli siue plures simul sūt vnus deus: nō est nisi vnus eternus. Similis est cōsequentia si deus dicatur creator siue iustus siue aliquid aliorum in quibus nulla pdicta intelligitur relatio. Addeamus nūc quod hanc unitatem dei cōsequentiam restringat relatio: Dicimus enim quia deus est pater. Quoniam ergo vnus est deus pater et filius et spūs sanctus: erigit unitas dei ut filius sit pater et spūs sanctus sit pater: sed obuiat relatio que prohibet filium aut spiritum sanctum esse patrem. Quippe nec natura permittit: nec intellectus capit existentem de aliquo esse de quo existit: aut de quo existit esse existentem de se. Existit autem filius et spūs sanctus de patre: quare non potest filius aut spūs sanctus esse pater: Quis deus sit pater: et vnus idemque deus sit pater et fili-

De processione spūs sancti

et spiritus sanctus. Idipsum et cognoscitur si dicatur deus esse filius: vult enim unitatis dei consequentia ut pater et spiritus sanctus sit filius. Sed pater de quo est filius: non potest esse qui de se est: Spiritus vero sanctus qui existit de patre procedendo: non est ille qui est de patre nascendo. Item cum dicitur deus est spiritus sanctus: requiritur unitas predicta patre quoque et filium esse spiritum sanctum: si nec pater de quo est spiritus sanctus: potest ille esse qui de se est: nec filius qui existit de patre nascendo: est ille qui de eodem patre est procedendo: id est spiritus sanctus. Cum autem apparebit quia spiritus sanctus est de filio: tunc quoque palam erit: quia propter hoc neque esse filius spiritus sanctus: et spiritus sanctus filius. Consideremus adhuc quod supra dictae oppositiones obstant consequentie predictae unitatis: deus est de deo. Hoc ergo semel accepto quoniam idem deus est pater et filius et spiritus sanctus: sequitur secundum hanc identitatem ut deus pater sit deus de deo et deus de quo est deus: et filiter filius deus de deo et deus de quo est deus: et eodem modo spiritus sanctus. Verum querere utrum unusquisque sit deus de quo est deus: non est aliud quam considerare utrum singulus quisque sit deus de deo. Idem enim potest deus de deo deus esse nisi pater aut filius aut spiritus sanctus: et nisi de patre aut de filio aut de spiritu sancto: Inspectamus utrum unusquisque sit deus de deo: et patebit utrum sit singulus quisque deus de quo est deus. Sed pater non potest esse de deo propter predictam oppositionem. Cum enim non sit deus nisi aut pater aut filius aut spiritus sanctus: aut duo ex his aut tres simul: non poterit esse deus de deo nisi aut deus pater de seipso: aut deus filio aut deus spiritu sancto: aut de duobus aut de tribus. De seipso non poterit esse: quia existens de aliquo et de quo existit non potest idem esse. De filio non est: quia filius est de ipso et ideo non poterit esse de filio. De spiritu sancto non est: quia de illo est spiritus

sanctus: nec valet ille esse qui de se est. De duobus vel de tribus simul nequit esse pater: propter eandem oppositionis rationem. Filium vero deum necesse est esse de patre deo: quia pater non est de illo. De filio vero hoc est de seipso esse nequit: quia non est idem existens de aliquo et de quo existit. Autem sit de spiritu sancto aut spiritus sanctus de illo: post monstrabit. Superius dicemus de spiritu sancto si secundum consequentiam predictam sit de patre et de seipso. De patre quidem necesse est esse: quia nulla obviat oppositio: non enim est pater de illo. De seipso vero impossibile est eum esse: quia non potest existens de aliquo et de quo est idem esse. In his omnibus nihil obviat consequentie unitis identitatis nisi aliqua de supradictis oppositio. Quod vero in his cognoscitur: in omnibus que de deo dicuntur immutabiliter evenire necesse est.

Nunc querendum est per supra dictas irrefragabiles rationes: utrum filius sit de spiritu sancto: aut spiritus sanctus de filio. Dico quia sicut per supra dictam rationem aut pater est de filio: aut filius de patre: aut de spiritu sancto pater: aut spiritus sanctus de patre: ita est aut filius de spiritu sancto: aut spiritus sanctus de filio. Quod qui negat: neget etiam necesse est unum solum deum esse: aut filium deum esse: aut spiritum sanctum deum esse: aut deum esse de deo: quia ex his sequitur quod dico. Amplius: non est filius aut spiritus sanctus de patre nisi de patris essentia quae una est illi cum filio et spiritu sancto. Cum ergo dicatur: quia filius est de deo patre: si idem deus est pater et spiritus sanctus: sequitur secundum unitatem divinitatis ut sit etiam de spiritu sancto. Eodem modo quando positemur spiritum sanctum esse de deo patre: si idem deus est pater et filius: sequitur secundum eandem divinitatem ut sit et de filio. Ex his igitur aperte cognoscitur: quia aut filius est de spiritu sancto aut spiritus sanctus

Beati Anselmi Epistola

de filio: qm̄ vtrūq; nequit esse verū
aut falsū. Necesse est q̄ spiritū sanctū
esse de filio si pōt monstrari filiū non
esse de illo. Itā si q̄s dicit non sequi
filiū esse de patre et spiritū sc̄d̄ quo/
nā vnus est deus pater et spū sanct⁹:
etiā si nō opponit aliū: aut spiritū/
sc̄m̄ esse de p̄e et filio: qm̄ vn⁹ ē de⁹
pater et fili⁹: Quis nō sit fili⁹ de spiri/
tū sancto: consideret qz cū est de⁹ de/
deo: aut est totus de toto: aut pars d̄
parte aut pars de toto: Sz de⁹ nul/
lā habet p̄em. Impossibile igit est
vt si deus est de deo: vt tor⁹ sit d̄ par/
te: aut vt pars de toto: aut vt pars de
parte. Necesse est igit: vt si est deus
de deo: tor⁹ sit de toto. Cū ḡ fili⁹ dici/
tur esse de deo qui est pater et spiri/
tū sanct⁹: aut alius totus erit pater:
alius totus spū sanct⁹: vt de toto pa/
tre sit: et nō d̄ toto spū sc̄d̄: aut si idē
totus deus est pater et spū sanct⁹: ex
necessitate cū est d̄ deo toto quia est
vnus tor⁹ tam pater q̄ spū sanctus:
est pariter de patre et spū sc̄d̄ si non
repugnat aliud. Eodē mō cū dicat
spū sanctus esse de toto deo q̄ est pa/
ter et filius: aut alius tor⁹ erit pater:
alius totus filius: vt sit de toto pa/
tre et nō de toto filio spū sanct⁹: aut
cū est de patre spū sanct⁹ nō potest
nō esse de filio si nō est filius de spiri/
tū sc̄d̄. Nulla em̄ alia rōne pōt ne/
gari spū sanctus esse de filio. Dicit
aliq;: si qm̄ vnus deus pater et spiri/
tū sanctus cū filius est de patre: seq̄
eū esse de spū sc̄d̄: aut cū spū sc̄m̄
est de patre: qz idē est deus pater et
filius est etiā de filio cū pater gignit
filiū: necesse est cū gignere quoq; spi/
ritū sanctū: qz vnus idēq; de⁹ est fi/
lius et spū sanctus: et cū spū sanctus
pcedit de patre ppter eandē vnita/
tem deitatis filij et spū sancti: pcedit
et filius de patre ita sicut spū sc̄m̄.
Si vero vnitas deitatis in filio et spi/
ritū sancto nō illā habet vim conse/
quētie vt vterq; filiter sit genitus et
pcedēs: videt q̄ nō ex eo qd̄ vnus

est deus pater et spū sanctus: sequit
filiū esse de spū sc̄d̄: aut spiritū sc̄m̄
esse de filio: qm̄ idē deus est pater et
filius vt dicis. Ad qd̄ ego: habent
vtq; a patre esse filius et spū sanct⁹:
sed diuerso mō: qz alter nascēdo: al/
ter pcedēdo vt alij sint abinuicē p b
qd̄ dictū est. Et ideo cū nascit vnus:
non pōt cū eo nasci ille qui p hoc est
alius ab eo: qz nō filiter nascit s̄ p/
cedit. Et cū vnus pcedit: nequit ille
simul pcedere qui p hoc est alius ab
illo: qz nō filiter pcedit sed nascit.
Et idē nō habet hic vnitas illa vim
psequētie: qz pluralitas obuiat que
ex natiuitate nascit et pcessioe: Itā
etsi p aliud nō eēnt plures fili⁹ et spi/
ritū sanctus: p hoc solum essent di/
uersi. Cū aut dico ex eo qz pater vn⁹
deus est cū filio aut cū spū sc̄d̄: seq̄
filiū esse de spiritū sc̄d̄ aut spiritū
sanctū esse de filio: nulla ibi plurali/
tas generat que vnitatis obuiet cō/
sequētie: qz nō vtrūq; dico esse sed
alterum tātū. Omnimoda igit et in/
expugnabili necessitate concluditur:
quia si vera sunt que supra dixi: nos
pariter cū grecis credere: aut filius ē
d̄ spiritū sancto: aut spiritū sanct⁹ est
de filio. Quāte filius nō sit de spi/
ritū sc̄d̄: palā est ex catholica fide.
Itā em̄ est deus de deo nisi aut na/
scendo vt filius: aut pcedēdo vt spi/
ritū sanct⁹: Filius aut non nascit de
spiritū sancto: Si em̄ nascit d̄ illo: est
filius spū sanct⁹: et spū sanct⁹ pater
eius: s̄ alter alterius nec pater nec fi/
lius est. Itā ergo nascit de spū san/
cto filius: nec minus aptum est qz nō
procedit de illo: Esset enim spiritus
eiusdem spiritū sancti: Qd̄ aperte
negat: cū spū sanctus dicat et credit
spiritus filij. Itā em̄ potest esse spiri/
tus sui spiritus: Quare non pcedit
filius de spiritū sancto. Nullo ergo
modo est de spiritū sancto fili⁹. Se/
quitur itaq; inexpugnabili ratione
spiritū sanctum esse de filio sicut est
de patre.

De processione spūs sancti

Est si tan negabunt greci spū sanctū esse deū de deo sicut est filius deus de deo: qm̄ pba/m? p hoc illū esse et pcedere de filio: nec est positū in illo symbolo: in quo reprehendimur ab illis addidisse processionem eius de filio. Sed qui hoc putat: negat aut patrem esse deum de quo est spūs sanctus: aut spiritū sanctū esse deū qui est de patre: aut hoc ipm̄ qd̄ est spiritū sanctū esse de patre. Ac patrē non esse deū aut spiritū sanctū: nullus suscipit christianus. Et ideo: mus igit vtrū hoc ipsum qd̄ est essentialiter sit spiritū sanctū de patre: qd̄ quēdam episcopū grecis forsitan fauentē in Barensi ciuitate sensi nolle sentire. Nam si nō est ipsum de patre qd̄ est cum sit vnus idemq; deus qui pater: inueniri nequit vnde sit alius a patre. Non enī nisi alius est: quia pater habet filiū et spūs sanctus non habet filiū. Per hoc enī pbari pōt: quia alij sunt ab inuicē: nō tamē hec est causa vt diuerse sint psonae. Quippe si duo sint homines quorū alter habet filiū: alter nō: quis p hoc ostendit possint eē diuersi: nō tamē ob hoc alij sūt ab inuicē: qz quodq; mō se habent: in habēdo vel nō habendo filiū: diuersitatē tamē non amittunt: Ita i patre et spūs sancto: nō qz alius filiū habet: alius non habet: idcirco sunt diuersi: sed qm̄ diuersi sunt: idcirco nihil phibet eos in habēdo et nō habendo filiū esse dissimiles. Similiter responderi potest si ideo alius dicit qz nō ab illo pcedit spūs sanctus? sicut ipse pcedit a patre: Quippe vt fin illos loquar qui negant spiritū sanctum de filio pcedere: sicut nō est hec causa: quia spiritū sanctū filius de se pcedentē nō habet sicut pater vt alij sit a patre: sequeret enī vt si spūs sanctus pcederet de filio: filius nō esset alius a patre: ita p hoc non est spiritū sanctus a patre alius: quia nō habet filiū: aut spiritū de se pcedentē sicut pater. Et quēdamodū filius nō ideo est alius a patre: quia patrem habet

et pater non habet patrē. Si enī pater haberet patrē: alij tñ esset a patre: ita spūs sanctus? quia de aliquo pcedit et pater a nullo: non ppter hoc est alius a patre: quia si pater ab aliquo pcederet: nō minus tamē esset alius a patre de quo pcedit. Palā igit est qz nō ideo est spūs sanctus? alius a patre: quia nō habet filiū: aut spiritū sanctū de se pcedentē sicut pater: nec qz de aliquo pcedit et pater de nullo. Sed neq; p hoc intelligi pōt esse a patre alius: quia est spiritū patris si de illo nō habet esse. Potest enī intelligi aliquis alius ab aliquo prius q̄ sit illi: quis alicuius nequeat esse nisi sit alius: vt cū dicis homo domus alicuius: aut homo alterius hominis. Prius enī intelligi alij ab illo cui? esse dicit q̄ sit eius dñs vel hō. Sic itaq; si spūs sanctus nō est de patre: nihil phibet eum intelligi prius aliū ab illo q̄ sit illius. Quare nō facit illum aliū esse a patre hoc qd̄ spiritū? ē si p hoc non habet vt sit alij ab illo p qd̄ est spūs illi? Sicut fili? p hoc est alius a patre: p quod est filius eius: quod nō est aliud nisi q de ipso existit nascendo. Et idē itaq; q spūs sanctus? nō sit p aliud a patre alij nisi qz ab illo habet esse qd̄ est: quis alio suo modo q̄ filius. Inuestigem? tamē hoc diligentē: vtiq; aut postq̄ fuit spūs sanctus hoc qd̄ est cōtingit illi alium esse a patre: aut in existēdo habet vnde alius est. Cōtingit enī alij quē esse qd̄ est prius q̄ sit alius et cōtingit aliquē alium i existēdo fieri: prius aut quēq; esse alium q̄ sit hoc qd̄ est: nō est possibile. Namq; prius homo pri? q̄ de illo esset homo aliquis: erat ipse homo: sed nō alius erat: cum deo extitit de illo aliquis: et ille de quo extitit postq̄ hic fuit factus est alius: et qui de illo extitit simul habuit esse: et alius factus est. Aut ergo spūs sanctus? sicut dixi postq̄ fuit factus est a patre alius: aut habet i existēdo ppter qd̄ alius dicit. Sed si postq̄ fuit cōtingit illi aliū esse a patre cū nō

fit alia psona nisi qm ali' ē ab illo: nō fuerit ille sp tres psonae: qz ista nō sp fuit si nō semp fuit spū sanct' alius a patre. Quō itaqz falsa sunt hec: pater: qm in existēdo habet vnde alius est. Esse aut nequit: nisi aut ex aliquo sicut filius: aut ex nullo sicut pater. Ad si ex nullo quēadmodū p' existit: aut ita existit vnusqz p se vt neuter ab altero quicqz habeat: s' sūt duo dī pater et spū sanct': aut qm vn' deus est si vterqz de nullo est penitus: nihil inueniri valet ī fide christiana vnde sint ab inuicē aliq: sed vn' idēqz pater et spū sanctus et vna psona: q' vera si des abhorret. Itō est ergo verū spū sanctū a nullo esse. Si aut est ab aliq nō est nisi ex deo qui est pater et fili' et spū sanct'. Sed a seipso nequit cē: qm nulla psona a seipsa pōt existere nisi sola patr'. Quare si q's eū negat esse a filio: negare nequit illū a patre esse. Si quis aut dicit: quia licz non habeat esse de patre: tamē p pcessione alius potest intelligi. Ad hoc qz respondendū arbitror ne possit ali' quid in hac questioe nostre obijci asseriont: cui nostra responsio non obuiet: nec miret aliquis me tm̄ in hoc cōmorari: qm non parue auctoritatis erat ille inter suos quem sensi non sentire spū sanctū hoc qd est habere ex patre: nec tūc habui oportunitatē respondendi.

S **q** **A**i ergo sanctū spū dīcere vult ex sola pcessione alium esse a patre: licz nō sit ex illo: intelligit aut idipsum esse pcedere de patre: solūmō qd est mitti vel dari a patre: vt cū mittit vel dat eum pater: tūc tm̄ procedat a patre: aut hoc esse pcedere qd est de patre esse si idē est pcedere qd est dari vel mitti: pcedit parit a filio: sicut a patre spū sanct': qm ab illo similis mittit' et dat'. Itē si nō est aliud spū sancto pcedere qz mitti vel dari: nō ē ali' a p're: nec pcedit a patre nisi cum dat vel mittit qd nemo puto intelligit. Semper enī est alius a patre spū sanctus etiam ante

creaturā: non aut dat vel mittit nisi creature: nec tamē dicendū est qd accidat ei dari vel mitti. Itā cum ipse sit vbiqz et imutabilis: accipiet qui dem accidit aliquid: qz circa illū fit qd prius nō erat et abesse potest: circa spū sanctū xō nihil fit qd non erat. Cum enī cecus in luce nō sentit lucē: nō magis nec minus habet ali' quid lux: et si depulsa cecitate sentiat cecus lucē: circa illū fit motus nō circa lucē. Patet itaqz nō esse spū sanctū aliū a patre p sic intellectā pcessionē: vt non sit aliud illi pcedere qz dari vel mitti. Est quoqz patens eum p pcessionē habere esse de patre: et p hoc aliū esse a patre: sicut filius non per aliud est a patre alius qz per hoc quia de illo existit. Est igitur deus de deo et pcedit de deo: qz et ipse est deus et pater deus: de quo ē et pcedit. At si dicimus duas spū sancti posse nominari pcessiones: vnā qm existit de p're: alterā qm dat vel mittit: Itō puto hoc esse negandū si vnaqueqz in suo sensu accipit. De illa quippe pcessione qua dat vel mittit: non incōgrue dominū sic dixisse intelligim'. Spiritus vbi vult spirat: et vocē eius audis et nescis vnde veniat aut quādat. Sic enī hoc potuisse dici videt: Nescis vnde procedat aut quo recedat. Cum enī datur quasi de occulto venit et pcedit: cum xō librah' velut ad occultum vadit et recedit. De hac pcessione potest dici: quia idem illi est pcedere qd mitti. Siue igitur nō procedat nisi existendo de patre: siue non nisi cum datur aut mittit ad sanctificandā creaturam: siue vtroqz modo pcedat: sequit' vt procedat de filio. Si enim est de patre: deus est de deo: vnde probat' vt dictū est esse qz de filio et pcedere ab illo. Itāqz pcedit de quo est et de illo existit a quo pcedit. Si xō tunc tm̄ pcedit cū mittitur vel datur: pcedit a filio a quo datur et mittit'. Ad si vtroqz modo pcedit: parit vtroqz modo pcedere cognoscat a filio. Ecce videmus spū

Job. 3.

De processione spiritus sancti

ritu sancti esse de deo et procedere de deo: quod non est positum in prefato sym-
bolo. Si ergo ideo negat eum esse et
procedere de filio: quia ibi tacetur: ne-
gent esse similiter eum de deo et pro-
cedere: quia ibidem non dicitur. Aut si
hoc diffiteri nequeant: non timeant con-
fiteri nobiscum spiritum sanctum esse et pro-
cedere de filio: quoniam hec in eodem
symbolo non inveniuntur. Ac si dicent:
satis ibi significat: quia est et procedit
de deo: quia a patre procedit: quia pater
est deus: et nos similiter dicimus: quia
aperte monstrat procedere de filio:
cum dicitur procedere de deo: quia filius
est deus. Interrogo enim utrum ideo
intelligendus sit spiritus sanctus esse de
patre: quia de deo est: aut idcirco esse
de deo: quia est de patre: ille enim inui-
cem alterum altero probet. Si enim est
de patre est de deo: et si est de deo est
de patre: quoniam nulla supradicta obui-
at relatio: non tamen similiter inuicem
sunt alterum alterius causa. Nam si esse
spiritum sanctum de patre est causa ut sit
de deo: cum dicitur esse de patre: non est
intelligendum quod sit de hoc quod pater
est deus: id est de diuina essentia: sed
de hoc quod deus pater est: id est de hoc
unde refertur ad filium. Erit igitur diui-
na essentia in spiritu sancto: non de dei-
tate patris: sed de relatione: quod stul-
tissimum est dicere. Quis et si hoc ve-
lit aliquis accipere: non minus sequitur
spiritum sanctum de filio quam de patre pro-
cedere. Nempe nulla relatio est patris
sine relatione filii: sicut nihil est filii
relatio sine patris relatione. Si ergo
alia nihil est sine altera: non potest ali-
quid de relatione patris esse sine rela-
tione filii. Quare sequitur spiritum san-
ctum esse de utraque si est de vna. Itaque
si est de patre secundum relationem: erit simul
et de filio secundum eundem sensum. Verum
quia nemo tam insipiens est qui hoc
opinetur. Credendum et confitendum est
ideo de patre spiritum sanctum esse: quia
est de deo. Non autem magis est pater
deus quam filius: sed unus solus verus
deus pater et filius. Quapropter si spi-

ritus sanctus est de patre: quia est de deo
qui pater est: negari nequit eum quoniam
de filio cum sit de deo qui est filius.

Consideremus etiam quod dominus dixit
cit in euangelio: Aut enim: Hec
est vita eterna: ut cognoscant
te solum verum deum et quem misisti Iesum
Christum. Aut ergo ita intelligendum est
iste solus verus deus: ut cum nomina-
mus solum patrem non significet ille so-
lus verus deus: neque quando nomi-
mus solum filium: sed tunc solummodo in-
telligat iste solus verus deus: quando
simul dicimus patrem et filium. Aut solus
verus deus intelligitur: cum non iam aut
solum patrem: aut solum filium: aut si solo
patre nominato: aut solo filio: non intel-
ligitur solus verus deus sine adiectione
nominis alterius: non est perfectus neque fi-
lius perfectus deus: sed est deus compositus ex
patre et filio. Sed credimus patrem esse
perfectum et solum verum deum: et filium simi-
liter perfectum et solum verum deum. Cum
ergo nominamus patrem solum: aut fi-
lium: non aliud intelligimus excepta re-
latione qua referuntur ad invicem: quam
solum verum deum et eundem deum in
vtriusque relatione cognoscimus. Itaque
cum dixit dominus: Hec est autem vita eterna
ut cognoscant te solum verum deum et quem
misisti Iesum Christum: si addidisset di-
cens: et de hoc solo vero deo procedit
spiritus sanctus: quis auderet separare filium
ab illa processione cum ille solus verus
deus non magis aut minus sit pater quam fi-
lius? Quapropter si idem solus verus
deus intelligitur cum solus pater dicitur
aut filius: et cum ambo simul nominantur:
quid aptius quam quia de solo vero deo
qui pater est et filius procedit spiritus san-
ctus: cum dicitur a patre procedere? Qua-
re sicut intelligeret de filio procedere si
idem filius dixisset de solo vero deo
illum procedere: quoniam dixit se et patrem solum
verum deum esse: ita cum dicit eum de
patre procedere: absque dubio eum de se
significat procedere. Dicit etiam domi-
nus: Paraclytus spiritus sanctus quem mit-
tet pater in nomine meo. Et cum assit
venerit ille paraclytus quem ego mitto

Job. 17.

Job. 14.
Job. 15.

Beati Anselmi

Epistola.

vobis a patre. Quid ergo intelligen-
dū est cū dicit: Quē mittet pater in no-
mine meo: an qz spū sanct⁹ habebit
nomē eius: et cū mittet pater spū
sanctū: idem sit qd mittere filiū? Sed
qd ait: Quē ego mittā vobis a pte:
nō recipit hūc sensum: qz eundē spū
spū quē mittit pater: mittit fili⁹: neqz
mittit fili⁹ filiū. Deniqz nūqz legim⁹
z oīno negam⁹ spū sanctū esse filiū.
Quid itaqz est: Quē mittet pater in no-
mine meo: nisi quē pater mittet: fili⁹ qz
mittet? Sic cū dicit: quē ego mittā a
patre: nō est aliud qz ego mittā z pater.
Fili⁹ nāqz ē nomē illi⁹ qd dicebat: mit-
tet pater in noīe meo. Nō est q aliud:
Mittet pater in noīe meo: nisi mittet pater
in noīe filij. Quid igit est: mittet pater
in noīe filij: nisi mittet pater tanqz si
mittat fili⁹: vt in missiōe pāris: missio
intelligat filij? Qd xō ait: quē ego
mittā vobis a pte: quō intelligendū
est? Atqz a quo eū mittit fili⁹ ab eo
mittit: Mittit autē eū a patre. Ergo
a patre mittit. Sed ille mittit a quo
mittit. Pater itaqz mittere intelligit
cū fili⁹ dicit: Ego mittā a pte. Quid
est q: Ego mittā a pte: nisi ego mittā
tanqz si pater mittat: vt vna z eadē
sit missio mea z patris? Cū itaqz fili⁹
tanta diligētia ostēdat vnā esse mis-
sionē patris z suā: vt nec pater mit-
tat nisi cū fili⁹ mittit: nec fili⁹ mittat
nisi cū mittit pater: Quid vult signi-
ficari: aut quid vult intelligi: nisi qz
nō alitē se habet ad patrē spū sanct⁹ et
aliter ad filiū: nec magis est vnus qz
alterius. Quid ē nimis difficile: imo
impossibile est ostēdere quō nō pce-
dat ab vtroqz. Unde enī est filio euz
patre dare simul vel mittere spū san-
ctū: z hunc esse vtriusqz si simul non
est de vtroqz? Cur enī magis dat fili⁹
spū sanctū qz spū sanct⁹ filiū? Aut cur
magis spū sanct⁹ ē filij qz fili⁹ spū sancti
nisi qz fili⁹ nō est ita de patre simul z
de sancto: sicut spū sanct⁹ ē de patre
simul z de filio? Si q spū sanct⁹ non
est de filio nō datur a filio: nec dicat
esse filij sic fili⁹ nō dat a spū sancto:

nec dicit esse spū sanct⁹: qm nō est d
spū sancto. Si aut dicit qz spū sanct⁹
mittit etiā filiū: sic id ē pē dē p pphē
tā Et nunc dñs deus misit me z spū
et: hoc fin hōiem quē gerebat intel-
ligendū est q patris z spū sancti vna
volūtate z dispositiōe mūdū redem-
ptur⁹ i mūdō apparuit. Quero tñ ab
his q negāt spū sanctū esse z pcedē
re de filio: quō intelligāt eum sic esse
spū filij vt fili⁹ tanqz suū spū illū mit-
tat: An putant qz pater dedit filio spū
suū tanqz a se nō habēt: aut enī ha-
bet a se: aut ab alio. Sed ab alio non
pōt hēre nisi a pte. Accepit igit a pa-
tre a quo habet z dedit ei pater spū
sanctū vt a se nō habēt. Hic ostēdāt
cū eqles sint pater z fili⁹ z spū sanct⁹
z vnusqzqz sibi sit sufficiens: que fuit
causa: vel que indigētia filij vt pater
daret ei spū suū magis qz spū san-
cto filiū suū. Nō negam⁹ hoc modo
habere filiū spū sanctū a patre: quia
a quo habet esse: ab eo habet vt de se
spū sanctū existētē habeat: sicut pa-
ter: qm idē esse est patris z filij. Nō
est enī idem accipere a patre essentiā
de qua pcedit spū sanct⁹ z accipere
a patre spū sanctū. Cū enī dicit ha-
bere a patre essentiā de qua spū san-
ctus pcedit: nulla mōstrat indigen-
tia filij. Cū xō dicit: qz fili⁹ accipit
a patre spū sanctū quē d se nō habet
sicut pater: videt significari filius qsi
minus aliqd hēre qz habeat pater: z
velut ad supplementū ei dare spū
sanctū. Sed non apparet cur magis
egeat fili⁹ spū sancto qz spū sanctus
filio. Si enī respōdet ad hoc datum
esse spū sanctū filio: vt cū ipse cum
patre quoqz daret eundē spū sanctū:
par illi cū patre grā imputaret. Ter-
rena est hec opinio z lōge ab intelle-
ctu diuinitatis extranea vt tanqz hō
homīni deus deo indigēti subueniat.
Nā qz si dat pater spū sanctū filio:
dat deus deū deo: pater enī de⁹ z fi-
lius deus z spū sanct⁹ deus z vnus
idē qz deus. Nō autē legim⁹ deū
a deo deū accipere: nisi hoc dicat cum

Es. 48.

305.

305.

De processione spiritus sancti

deus ē de deo: vt filius ⁊ spū sanct⁹.
Dicīť ergo spiritus sanctus fili⁹ spū
tus: nō ob aliud nisi qz ex ipso est.

Dicit resurrectionē legim⁹: qz

Job. 20.

P insufflant domin⁹ in discipu-
los suos: ⁊ ait illis: Accipite
spiritū sanctū. Quid sibi vult ista in-
sufflatio? Scimus enim quia flatus
ille q̄ de ore eius tūc pcessit: nō erat
spiritus sanctus. Non ergo credimus
illam insufflationē sine aliquo myste-
rio factam esse. Quid igitur rectius
hic intelligi potest aut aperit⁹: q̄
hoc ideo illum fecisse vt intelligere-
mus spiritū sanctū de illo procedere.
Ac si diceret: Sicut videtis hunc fla-
tum p quem vobis spiritū sanctū: si-
cut sensibilib⁹ insensibilia significa-
ri queunt: significo de intimo corpo-
ris mei ⁊ de psona mea pcedere: ita
scitote spiritū sanctū quem vobis per
hunc flatum significo: de secreto del-
tatis inre ⁊ de mea psona procedere.
Anam enī psonam verbi et hominē:
⁊ in ea duas naturas: diuinā scilicet
⁊ humanā credimus ⁊ constitemur.
Sed dicent forsitā: flatus vtiq̄ ille
non erat de substantia humana: ⁊ tñ
q̄si suū illū emittebat. Quapropter
docemur p huiusmodi spiritus sancti
dationem: quia cum dat filius spiritū
sanctum: dat ⁊ mittit suū spiritum
sed nō de sue diuinitatis essentia. Vi-
cant igitur si quis hoc opinant⁹: quia
sicut flatus non est humana natura
cum emittit⁹ ab homine: ita spiritus
sanctus non est diuina substantia: cū
datur vel mittit⁹ a deo filio: qđ nul-
lus confiteť christianus. Dicāt etiā
cū audiūt: Verbo domini celi fir-
mati sunt: ⁊ spiritus oris eius oīs vir-
tus eorum: Si tñ non negant intel-
ligendum per spiritū oris domini spi-
ritū sanctū: non illum esse de essentia
domini cui⁹ oris spiritus dicīť: quia
spiritus qui ex ore solet hominū pro-
cedere: non est de substantia illius de
cui⁹ ore procedit. Nō si non au-
dent dicere spiritū scilicet dei: nō esse

Ps. 32.

de essentia dei: ⁊ per verba rerum sen-
sibilium: id est per spiritū oris intel-
ligūt spiritū sanctum de secreto eius
essentie procedere: cui⁹ oris spirit⁹
dicīť: fateant⁹ etiam eundē spiritum
sanctum de illius essentia pcedere:
cui⁹ labiozū spiritus dicīť. Regim⁹
enim ī ppheta de christo: Quia spi-
ritu labiozū suozū interficiet impiū.
Aut ergo ostēdant diuersitatē inter
spiritum oris ⁊ spiritū labiozū: quod
fieri nequit: aut pariter cōcedant spi-
ritū sanctū pcedere de illo cui⁹ oris
⁊ de illo cui⁹ labiozū spirit⁹ defi-
gnatur. Et si dicunt nequāq̄ per spi-
ritum labiozū ibi intelligi spiritū
sanctū debere: sed verba p̄dicationis
eius: que ex isto acrio spiritu huma-
no in ore formauit: quia verbis suis
interficiet impiū: cum docendo ab
homine auertit impietate. Nō vtiq̄
hoc faciunt verba sensibilia ⁊ iste spi-
ritus sensibilis: sed spiritus sanct⁹ de
quo dicīť deus per pphetam: Ause-
ram cor lapideum de carne vestra: et
dabo vobis cor carneum: ⁊ spiritum
meū ponam in medio vestri. Spiri-
tus ergo sanctus interficiet impiū: cū
cor eius conuertitur ab impietate ad
pietatem. Nō si intelligimus in illo
impio antichristū quem dominus ie-
sus interficiet spiritu oris sui: nō pur-
to q̄ aliquis attribuat virtutem illā
spiritui vocis humane tantū quātū
spiritui diuino. Si ergo spū sanctus
intelligitur in his dictis: cum pariter
dicīť spiritus oris domini cui⁹ ver-
bo celi firmati sūt: id est patris: ⁊ spi-
ritus oris domini iesu: ⁊ spiritus la-
biozū eius: nō apparet cur magis
intelligi debeat procedere de ore pa-
tris q̄ de ore filij. Et si per os patris
intelligimus essentia patris: Nō enī
est aliud os eius q̄ essentia eius: vt
sicut verbū domini est d̄ essentia ei⁹:
ita spūs oris ei⁹ nō sit nisi de essentia
eius: quid apertius q̄ sicut spiritus
oris patris est d̄ essentia patris ⁊ p-
cedit: ita spiritus oris ⁊ labiozū filij

Esa. 11.

Ezech. 11.

Beati Anselmi Epistola

Ps. 32.

de filij essentia sit et procedat. Puto enim quia nemo intelliget simpliciter ubi dictum est: Verbo domini celi firmati sunt: et spiritu oris eius omnis virtus eorum: verba transitoria et spiritum qui de hoc acre assumptus per loquentis os emittitur: sed quomodo cum hoc aliquis exponere conetur: sufficit quod illa insufflatio domini in discipulos cuius feci mentionem: factus est ad significandum quia de eiusdem persone secreto precedebat ille spiritus quem dabat: de cuius occulto spiritus ille precedebat quem insufflabat. Denique cum scriptura divina significat aliquid secretum per sensibilibus similitudines: non per omnia que significant et significantur: similia possunt esse. Non enim hoc esset similitudo sed identitas: nisi forte quis dicere voluerit illam insufflationem ita simpliciter esse factam a sapientia dei sine omni spiritali significatione: Sed neminem puto ita insensatum ut hoc sentiat. Item filius dicit de spiritu sancto: Non enim loquetur a semetipso: sed quemcumque audiet loquentur. Quid est: Non loquetur a semetipso: nisi ab alio habet quod loquetur? Et quid est: ab alio habebit quod loquetur: nisi ab alio habebit scientiam eorum que loquetur? Unde postquam dixit: Non loquetur a seipso: addidit: sed quemcumque audiet loquetur. Quid est audire spiritum sanctum: nisi quasi discere? Et quid est discere: nisi scientiam accipere? Si ergo scientia eius non est aliud nisi essentia eius: ab illo habet essentiam a quo audit ea que loquetur: et que docet: quoniam idem est illi loqui quod docere. Non audit autem neque habet essentiam ab alio nisi a patre et filio. Verum si habet esse a patre sicut supra dicta rationem: habet etiam et a filio. Unde et idem filius dicit: Ille de meo accipiet et annuntiabit vobis. Quippe quid est aliud hoc dicere: quam a me audiet: hoc est a me sciet quod annuntiabit vobis? Cum dixit: Quemcumque audiet loquentur: non determinavit a quo audiet. Cum vero

Job. 16.

Ibidem.

ait: De meo accipiet: ne quis soli patri attribuat: quod ab alio audit: aperte se esse: a quo sicut a patre scientiam sine essentiam accipiat: demonstrat. Sicut enim cum dicit: Non loquetur a semetipso: sed quemcumque audiet loquetur: significat ab eo esse et procedere a quo audit. Ita cum profert filius: De meo accipiet: palam ostendit eum de suo: hoc est de essentia sua essentiam habere et procedere. Quod enim divina essentia non est: sub spiritu sancto est: nec ipse accipit aliquid de hoc quod sub se est. Quare cum filius dicit: De meo accipiet: non aliud ibi suum significat quam suam essentiam. Illud forsitan quod dixit filius: de meo accipiet: aliter conabuntur intelligere quam ego exposuerim. Sed quid dicet ubi ait: Ille. Nemo novit filium nisi pater: neque patrem quis novit nisi filius: aut cui voluerit filius revelare? Audiamus: quia nemo novit patrem aut filium nisi pater: aut filius: aut cui revelat filius. Non dicit antequam: nemo: quasi nullus homo: sed ac si diceret: nullus omnino. Quippe si hoc intelligeret: non adderet: nisi pater: quia pater non est homo. Et cum ait: neque patrem quis novit. In hac monosyllaba dictione videlicet quis: non magis intelligit humana quam quolibet persona. Omnino igitur nullus habet hanc noticiam nisi pater et filius: et cui filius idem revelat. Aut ita quod spiritus sanctus non cognoscit patrem et filium: quod impius est opinari: aut filius revelat ei sui et patris scientiam: quoniam est aliud quam eiusdem spiritus sancti essentia. Quia dicunt: quia licet filius primum ad per nuntiationem attraheretur: nullum ad hanc admittit noticiam nisi se et patrem: et cui ipse revelat: non tamen spiritum sanctum: aut ab illa separatum: aut illum a filio accipere fatendum est: quoniam pater et filius non se cognoscunt: nisi per hoc quod unum sunt cum spiritu sancto. Et ideo cum ait: patrem et filium invicem se nosse: intelligendus est simul

Matth. 11

Matth. 11

Job. 16.

De processione spiritus sancti

spiritus sanctus. Et cum reuelat filius non spiritum sancto sed creature reuelat. Si in q̄ b dī: nos statim cōstāter inferem⁹: Ergo si vbi apte xitas fm q̄ verba oris ei⁹ p̄nunciā: negat spiritum sanctū nosse: nisi reuelante filio patrem ⁊ filium: dicunt nos non tātum verba attendere debere quantū vnitatem essentie: que vna tribus et inseparabilis est: multo magis debem⁹ huius vnitatis seruare cōsequētiā: de qua sup̄a locut⁹ sum cum eā nullo: aut scripto: aut sensu negat aucto-ritas: nec profert aliquid qd̄ contra-rium sit: aut aliquo modo repugnet.

Eligant itaq̄ greci vnū de duobus si aperte volunt veritati resistere: aut scy spiritum sanctū non nosse patrē aut filiū nisi reuelante filio: aut p̄pterea quia in hoc qd̄ p se cognoscūt pater ⁊ filius vnū sunt cum spū sancto: qm̄ ipsi dicunt se nosse cōsequi ex necessitate: vt in eadem noticia intelligat⁹ spiritus sanctus. Nempe nihil est mediū si volunt hanc noticiā a spū sancto aut veritatē a verbis penitus abdicare: Que vtraq̄ execrat⁹ verā confessio. Sicut enī ait veritas: Nemo nouit filiū nisi p̄ter: neq̄ p̄ter q̄s nouit nisi filius: ⁊ cui voluerit filius reuelare. Si quidem eligūt spiritum sanctū nosse patrē ⁊ filiū p reuelationē filij: habet a filio nosse: qd̄ nō est aliqd̄ illi q̄ esse. Est igit⁹ ⁊ procedit a filio: qm̄ ab illo p̄cedit a quo est. Si autē dicunt: cum pater ⁊ filius dicunt nosse se: quia essentia p̄ quā se noscūt eadē est spū sancto: cōsequi spiritum sanctū eiusdē esse consortē noticie: cū legit⁹ illū a patre p̄cedere: de quo ait fili⁹: Ego ⁊ pater vnū sumus: confiteant⁹ nobiscū: p̄pter essentialē identitatem patris ⁊ filij: illū a filio p̄cedūbio p̄cedere.

¶ Nō obijciē cum dicat⁹: filiū a patre nasci: ⁊ spiritum sanctū a patre ⁊ filio p̄cedere: quia quosdā gradus ⁊ quedā interualla cōstituiunt⁹ qm̄ spū sanct⁹ esse nō possit nisi fili⁹ p̄us nascat⁹ a p̄e vt poste-

rior filio sit spū sanct⁹: ⁊ ideo rectius dici q̄ parit⁹ sint a p̄e fili⁹ nascēdo ⁊ spū sanct⁹ p̄cedēdo: ita vt nec fili⁹ a spū sancto sit: nec spū sanct⁹ a filio: sic splēdor ⁊ calor parit⁹ sē de vno sole: nec splendor a calore est: nec calor a splēdore. Si in q̄ b aliq̄s n̄re obijciat assertiōi: Rēdem⁹: Nos nec grad⁹ dīgnitatis ponim⁹ in deo q̄ vn⁹ est: uce in existēdo filiū de patre: aut spū sanctū de patre ⁊ filio interualla i eternitate q̄ est extra om̄e t̄pus statuimus. Sīl r̄ em̄ oēs christianā fidē tenētes p̄stitemur: nec minorē: nec posteriorē filiū eē patrē: qm̄ nō nisi de illo sit. Ita q̄ nos q̄ dicim⁹ spū sanctū de filio esse siue p̄cedere: nec minorē: nec posteriorē cum filio fatemur. Nempe qm̄ splēdor ⁊ calor de sole p̄cedat: nec possint eē nisi sit ille de quo sūt: nihil tñ p̄us aut posterius in tribus: in sole: ⁊ splēdore: ⁊ calore intelligim⁹: multo itaq̄ min⁹ cū hec in reb⁹ r̄galibus ita sint: i eternitate que tpe nō claudis p̄dicte tres p̄sone i existēdo susceptibiles interualli possint intelligi. Quod autē dicat⁹: quia filius ⁊ spū sanctus sic possunt esse de solo patre: vt nec fili⁹ sit de spū sancto: nec spū sanct⁹ de filio: sicut splēdor ⁊ calor simul p̄cedūt de vno sole: vt alter non sit de altero: non recte hoc nobis opponit⁹. Cum enī dicimus filium de patre: ⁊ spiritum sanctū de patre esse: filiū fatemur deū ⁊ spiritum sanctū deū esse de patre deo: ⁊ has tres p̄sonas vnū solum deū esse: ⁊ idipm̄ esse de eodem ipso. In sole xō nō dicimus solē esse de sole: cum splendor aut calor est de sole: nec idipm̄ esse solem: ⁊ qd̄ est de sole: nec illa tria vnū esse solē. Nam si sol ⁊ splendor vnus esset sol: aut si sol ⁊ calor similis vn⁹ sol esset: necesse esset aut splendorem esse de calore cū esset de toto sole: qui idipm̄ esset qd̄ calor: aut calorem de splēdore esse q̄ de sole haberet esse q̄ nō a splēdoris differret essentia. Pro namus tamē filiū ⁊ spiritum sanctū ita pariter esse de solo patre: sicut calor

Beati Anselmi

Epistola.

et splendor sunt de vno sole. Sed si ita est: unde habent qui hoc dicunt quod spiritus sanctus confitetur esse filium: et filium negant esse spiritum sanctum? Nam sicut nulla ratio admittit ut calor sit splendoris: aut splendor caloris: ita non patitur veritas ut spiritus sanctus magis sit filius quam filius spiritus sancti. Quapropter si negare non audet spiritus sanctus esse filium: negent filium et spiritus sanctus ita esse pariter de solo patre: sicut sunt splendor et calor de vno sole. Quare si hoc nobis obijciunt quod dixi de splendore et calore solis: nec enim illis: nec contra nos est.

Roma. II Sicut nobis dicitur ne oino separent filium a patris communione in hac spiritus sancti professione: asserunt eum de patre per filium procedere. Sed hoc quomodo intelligi possit: non videtur: praesertim cum nusquam legantur unde hoc aperte probare queant. Nam si hoc sibi suffragari existimant quod legimus de deo: Quia ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia: ut ex quo sunt omnia sit pater: et per quem filius: et in quo spiritus sanctus: et inter omnia que sunt per filium spiritus sanctus accipitur. Hoc quidem quod ex patre sint omnia et per filium et in spiritu sancto: sine scrupulo accipimus: illud vero quod spiritus sanctus sit inter omnia que sic esse dicitur apertius nimis est scrupulosum asserere. Impossibile namque est vnam quamlibet de illis tribus personis inter illa omnia claudere et duas alias excludere. Quod si pater et filius sunt inter omnia que sunt ex patre et per filium et in spiritu sancto: videatur mens rationalis quamta sequatur confusio. Cum ergo dicat apostolus: Ex ipso: et per ipsum: et in ipso sunt omnia: intelligere debemus sine dubio omnia creata a deo que ita sunt ex ipso: et per ipsum: et in ipso: sicut aliud ex alio: et per aliud: et in alio. Quicquid enim factum est non est idem deo: sed ab illo aliud. Spiritus autem sanctus non est aliud sed id ipsum quod pater et filius: utique nihil aliud intelligi potest quo ostendi possit spiritum sanctum per filium

de patre (sicut aiunt) procedere. Cum enim pater et filius non differant in unitate deitatis: nec spiritus sanctus procedat de patre nisi de deitate: si eadem deitas est filius: nequit intelligi quod procedat de deitate patris per deitatem filii et non de eiusdem filii deitate: nisi forte quis dicat spiritum sanctum non procedere de deitate patris sed de paternitate: nec per deitatem filii sed per filiationem: que opinio sua se patenti fatuitate suffocat. Quod si dicitur: quia cum dico illum procedere de deitate patris et filii: non possumus deitatem spiritus sancti ab hac patre et filii deitate separare: quoniam vna et eadem est deitas trinitas: et ideo sequitur de deitate patris et filii procedit de sua quoque eum procedere: et ob hoc spiritus sanctus de seipso procedit. Ad hoc tam supreme sufficiens respondisse: quia nulla personae ex seipsa esse potest: nam sicut filius cum est de patris essentia quis non sit alius sed eadem filii essentia que est patris: non tamen est de seipso sed de patre solo: ita spiritus sanctus cum est de essentia patris et filii: que est eadem illi: non tamen est de seipso: sed in modo de patre et filio. Dicitur: Cur non similiter dicere possumus spiritum sanctum de patre per filium procedere: sicut dicimus a patre omnia per verbum facta quod est filius? Sicut enim cum pater facit per verbum suum: non facit per aliud quam per hoc quod ipse est: hoc est per essentialem potestatem: que est eadem verbi: et non dicitur tamen facere nisi per verbum. Cur non sit dicimus spiritum sanctum a patre procedere per verbum: cum non procedat de patre nisi de hoc et per hoc quod idem est illi cum filio: quis non ut creatura sed ut id ipsum de eodem ipso? Videamus quid sequatur si hoc dicimus: Et pax sit inter nos. Mempe que facta sunt a patre per verbum: facta sunt ab ipso verbo. Ipsum namque verbum dicitur: Quicquid pater fecerit: hoc et filius similiter facit. Dicamus igitur: quia spiritus sanctus cum procedit a patre per filium: procedit et a

Br. 22
P. 13
Luc. 11

Job. 5.

De processione spūs sancti

filio similis: sicut que facta sunt a patre per verbum: facta sunt similiter ab ipso verbo. Ipsi forte intelligit spiritū sanctū pcedere de patre per filium quēdāmodū cum fons fluit in riuum: et riuus colligit in lacum: dicit lacus esse de fonte per riuum. Sed ibi non est riuus in fonte sed extra fontē: sicut est filius in patre et non extra patrē. Quare sic non est spūs sanctus de patre per filium: sicut est lacus de fonte per riuum. Si tamē sic est: negari nequit esse de filio quāuis sit de patre per filium: sicut fatendum est lacū esse de riuo: quāuis sit de fonte per riuū. Qui enī negat lacum esse de riuo: quoniam pūis est de fonte riuus: dicat se nō esse de patre suo sed de adam: quoniam p patre suū est de adam. Dicat etiā filiū virginis nō esse d marīa nec de dauid: nec de abraā: quā istī prius fuerūt de adam: et dicat falsum esse qd dictum est abraā: In semine tuo benedicent omnes gentes. Et ad dauid: De fructu ventris tui ponā sup sedem tuā. **Luce. 1.** Et ad mariā: Benedictus fructus ventris tui. Dicat q christū nō esse semē horū vel fructū sed ade: quoniam istī ab illo descēderūt. Sed neq de adā est filius virginis sū hunc sensum: sed de limo de quo factus est adam. At inferet: Hū dicim spūs sanctū nō pcedere de filio sed de patre per filium: quāuis sit de patre et de filio: sicut dicit lacum esse de fonte et de riuo. De pcessiōis nāq verbo questio est inter nos: quā vos asseritis eē de filio: nos negamus. Ecce enī videtis riuū de fonte pcedere quasi de originali pncipio: lac autē nō pcedit sed colligit de riuo: quāuis habeat esse de illo. Ita igit et si spiritū sanctus habeat esse de filio: nō tamē pcedere pprie dicit de filio sed d patre quasi de pncipio. Hoc forsītā diceret recte si filiū nascēs de patre pcederet extra patrē: et medio quodā spacio interueniente pūis intelligeret esse spūs sanctus de patre q de filio: sicut riuus de fonte fluens extra fontē pcedit: et

quodā internallo in lacū colligit: et prius est lacus de fonte q de riuo: et ideo est de fonte p riuū: nō de riuo p fontē. Verū cum filiū nascens de patre nō creat extra patrem: sed in ipso manēs: nec loco: nec tpe: nec essentia diuersus sit a pte: et cū vnū sit idēq patri et filio id vnde pcedit spūs sanctus: nec intelligi pōt: nec dici debet spūs sanctū pcedere de patre et nō de filio. Ad q videt q rōne dicat spūs sanctus nō pcedere de filio: sed de pte p filiū: cū etiā si p filiū nequeat nō d filio. Si qd tū vult dicere filiū de patre pcedere magis pprie q spūs sanctū de filio quāuis spūs sanctus de illo sit sicut riuus: magis illi videt pcedere de fonte q lacus de riuo: nō cōcedat spiritū sanctū pcedere de filio de quo habet esse sicut lacus de riuo. Nos nō negamus nascentem aliquo mō pcedere de illo de quo nascit: et spūs sanctū asserimus suo modo non quasi de duobus fontib: sed vere de vno fonte pcedere: ita tū vt nomen natiuitatis: nec pcessio filij amittat: nec spūs sancti pcessio recipiat. Non est igit cur magis dici debeat filius pcedere de pte q spūs sanctus de filio.

Alīgētius cōsideremus quō lacus sit de fonte pariter et de riuo: vt p hoc sic p temporale et locale aliquid potest intelligi qd eternum est: cognoscamus spiritū sanctū esse de patre et filio. Multa enī in horū cōsideratiōe: sicut i epistola ad venerabilis memorie vrbānū de incarnatione verbi scripsi: inueniunt q vni deo et tribus psonis p quādā similitudinē aptant. Constat enī q vna eadēq aqua est que et fons et riuus et lacus dicit: nō tres aque quāuis tres sint: fons: riuus: et lacus. Discernamus ita q inter fontē: riuū: et lacum: et videamus quomō singula hec cum tria sint in vna inntelligant aqua. In fonte quidē aq d abyssō ascēdēs ebullit: i riuo de fonte descēdēs fluit: in lacū colligit et manet. Per fontē igit intelligit aqua de abyssō ebulliens

Gen. 22.
Ps. 131

Luce. 1.

Beati Anselmi Epistola

per riuum: qz de fonte fuit i lacu: qz simul ibi coadunaf. Videmus autē qz riuus nō est de h vnde aqua fons dicit: sed de hoc qd est: id ē de aqua: nec lacus est de hoc vnde aqua dicit fons aut riu: sed de ipsa aqua q vna ⁊ eadē est in fonte ⁊ riuo. Non ergo de hoc vnde differūt fons ⁊ riuus: s de hoc in quo vnū sunt lacus existit. Si ergo nō magis fons est hoc vnde lacus est q riuus: nequit intelligi lacus magis ē de fonte q de riuo. Sic itaqz cū dicit: deus pater aut fili⁹ aut spū sanctus vna in tribus intelligit essentia ⁊ vnus deus: quod nomē est ipsi⁹ significatiuū essentie: s in patre intelligit gignēs: in filio genit⁹: et in spū sancto singulari quodā ⁊ ineffabili mō pcedens. Quēadmodū igit lacus nō est de hoc vnde diuersi sunt abinuicē fons ⁊ riuus: sed de aqua i qua vnū sunt: ita spū sanctus nō est de hoc vnde alij sunt abinuicē pater ⁊ filius: sed de diuina essentia in qua vnū sunt. Si ergo non magis est pater hoc vnde spū sanctus est q fili⁹: intelligi nequit cur magis sit de patre q de filio. Quod si dicit nō eū esse posse de duab⁹ causis siue ex duobus pncipijs: Respondemus: qm̄ sicut nō credim⁹ spū sanctū esse de hoc vnde duo sunt pater ⁊ filius: sed de hoc in quo vnū sunt: ita nō dicim⁹ duo ei⁹ pncipia sed vnū pncipiū. Quippe cū dicim⁹: deum pncipiū creature: intelligim⁹ patrē ⁊ filiū ⁊ spū sanctū vnum pncipiū nō tria pncipia: si cut vnus creator ē nō tres creatores: Quis tres sint pater ⁊ filius ⁊ spū sanctus: quontā p hoc in quo vnum sunt: nō p hoc in quo tres sunt est pater aut filius aut spū sanctus pncipiū siue creator. Sicut igit Quis p sit pncipiū: ⁊ filius sit pncipiū: ⁊ spū sanctus sit pncipiū: non tamē sunt tria pncipia sed vnum: ita cum spū sanctus dicit esse de patre ⁊ de filio: nō est de duobus pncipijs: sed de vno qd est pater ⁊ filius: si tamē dici debet deus habere pncipiū aut cau

sam. Principiū nāqz videt non nisi rei incipiens esse: ⁊ causa nō nisi effectus alicui⁹: ⁊ spū sanctus nunqz incipit esse nec est effectus alicui⁹. Quod enim incipit esse: pficit de nō esse ad esse. Et nomē effectus rei que fit apertari videtur ppter. Nō tamē verū est filiū esse de patre: ⁊ spū sanctū de patre ⁊ filio: si suo quodā ⁊ ineffabili modo intelligit: qm̄ aliter pferri nequit: dici nō incōgrue potest pater quodāmodo pncipiū filij: ⁊ pater ⁊ filius pncipiū spū sancti. Nec tñ duo cōfitemur pncipia: vnam patrē ad filiū: alterū patrē ⁊ filium ad spū sanctū. Sicut nō credimus aliū deum patrē de quo est filius: ⁊ aliū deum patrē ⁊ filiū de quo est spū sanctus: Quis de eodē deo siue de eodem pncipio suo quisqz mō sit: alter se nāscendo: alter pcedendo: s quo dam singulari ⁊ ineffabili mō intelligit ista pcessio. Processio nāqz multis modis dicit: de quib⁹ iste solitarius intelligit: sic natiuitas filij singularis cognoscit. Idipm̄ intelligit si dicim⁹ patrē esse causam filij: ⁊ patrem ⁊ filiū causam spū sancti. Non em̄ duas possum⁹ dicere causas: aliā videlicet filij: aliā spū sancti s vnā: quēadmodū nō duo dii sunt sed vn⁹ deus: de quo est filius ⁊ spū sanct⁹.

Autē querit: cum dñs dicit: **M**

I Cum venerit paraclytus spūs **Job. 15.**

veritatis qui a patre pcedit: cur non addidit: ⁊ a filio: vel a me: si sic voluit intelligi? Ad hoc inusitatum in dictis illius: vt cum attribuit aliqd patri quasi soli vel sibi vel spū sancto: velit in alijs intelligi qd de vno loquitur: Nam cum dicit: Beatus es simon bariona: quia caro ⁊ sanguis nō reuelauit tibi: sed pater meus q in celis est: Adne ipse filius ⁊ spū sanctus intelligēdus est reuelasse cum patre? Quontā em̄ pater non reuelat p hoc quia pater ē: sed p hoc quia deus est: ⁊ idem deus est pater ⁊ filius ⁊ spū sanctus. Sequit: Et qd reuelat pater reuelat fili⁹ ⁊ spiri⁹

Mat. 16.

De processione spūs sancti

Matth. 11 sanctus. Item cū dicit: Nemo nouit filiū nisi pater: neq; patrē quis nouit nisi fili⁹: et cui voluerit filius reuelare: quasi solus fili⁹ cognoscat et reuelat patrē: et solus pater cognoscat filiū: intelligendū est ibi reuelare et nosse tribus psonis esse cōmune: qm̄ non p hoc q alij sunt abinuicē: sed p hoc q vnū sunt pater et filius et spūs sanct⁹ cognoscūt et reuelant. Cum enī dicit patrē nosse filiū: et filiū nosse patrem et reuelare se et patrē: apte vult intelligi: quia pater cognoscit spiritū sanctū: et filius noscūt et reuelat spū sanctū: qm̄ idipm qd ē pater et fili⁹ ē et spūs sanct⁹. Similit̄ cū dicit: Qui me videt: videt et patrē: nō est separandus spūs sanctus: qm̄ q videt h vnde vnū sunt pater et fili⁹ et spūs sanct⁹ nō potest: videre vnū de his tribus sine alijs duob⁹. De spūs sancto qz dicit ad

Joh. 14. aplos: Cū autē venerit ille spūs veritatis docebit vos omnē veritatē: qsi solus spūs sanct⁹ doceat omnē veritatē: cū nec sine patre: nec sine filio doceat omnē veritatē. Nō enī p hoc qz est spūs alicui⁹: sed patris et filij spūs: sed p hoc q vnū est cū patre et filio: id est per hoc q deus est docet omnē veritatē. Videtis igit quōd in his q posui qd vni qsi soli attribuit ab alijs non possit psonis separari. Multa huiusmodi in sacra scriptura legim⁹: vt qd de vna psona singularit̄ dicit: in-

Joh. 16. differēter de trib⁹ intelligat. Quicquid enī de vna psona pnuiciat: de alijs pariter oportet intelligi: nisi cū de hoc vñ alie sunt: vt dixi: abinuicē obuiare cognoscit. Quapropter cum credim⁹ spūs sanctū de p̄e pcedere: qm̄ deus de deo: id est essentia spūs sancti de essentia patris q vna est: trib⁹ esse intelligit: necesse ē vt de filio eū similit̄ esse cōfiteamur si filius nō est de illo: de hoc enī ē spūs sanct⁹ qd est filius et qd est pater.

Ad dicit aliq;: ideo intelligimus filiū et spūs sanctū reuelare qd solus pater reuelare dicitur: et patrem et spiritū sanctū reuelare et nosse qd sol⁹ fili⁹ facere dicit:

et patrē et filiū docere qd sol⁹ spūs sanctus docet ire: pmittit: qz qd de vno solo i vno loco legit⁹: d alijs alibi apte significat. Cum xpo dicit spūs sanctū de patre pcedere: nō legimus alicubi eum de filio pcedere: p̄ter quod monemur: non nostro sentī qd nūq; dicitū est asserere. Ad qd respōdemus: quia potius docemur per hec que sic dicta sunt: ea que in similibus dictis tacentur: similit̄ intelligere: p̄sertim cum ex his que dicunt nulla ratione p̄tradicente: ea que non dicunt ratiōabili necessitate cōsequi aptissime videmus. Cum enī dicit domin⁹ ad patrem: Hec est autem vita eterna vt cognoscant te solū verum deū: et quē misisti iesum christū. An ideo debemus separare ab hac salubri et vitali cognitione spūs sancti: qz nūq; legit⁹: Hec est autē vita eterna vt cognoscāt patrem solum verū deum et spūs sanctū? Aut hec est vita eterna vt cognoscant filium solum verū deum et spūs sanctū? Aut cum legim⁹: Quia sicut pater habet vitam i semetipso: sic dedit et filio vitam habere i semetipso: dicimus spūs sanctū non habere a patre a quo est vt habeat in semetipso vitam: sicut habet pater et filius: qm̄ hoc nūq; dicit filius de spiritu sancto: sicut de seipso? Item cum dicit: Pater in me est et ego in patre: et qui videt me: videt et patrem: an negamus spiritū sanctū esse in patre et filio: et patrem et filiū esse in spiritu sancto? Aut cum qui videt filium videt spiritū sanctū sicut videt patrē: si hec non eadem p̄nunciatione leguntur: que de patre et filio pferunt: immo quoniam vnus idem qz deus est: pater et filius et spiritus sanctus: Cū dicit cognoscere solum verum deum: patrem et filiū esse vitam eternā: in separabiliter intelligendus est in illa cognitione spiritus sancti. Et cū legimus: Quia sicut p̄r habet vitā in semetipso: sic dedit filio hēc vitā i semetipso: nō debem⁹ vitā eandē existimare alienā a spūs sancto: aut q illā nō a semetipso hēat. Et cū audim⁹: P̄r i m̄

Joh. 17.

Joh. 5.

Joh. 14.

Beati Anselmi

Epistola.

est et ego in patre: et qui me videt: videt
et patrem: cognoscere debemus per hec qui
ita dicunt: quod spiritus sanctus non est extra
patrem et filium: aut pater et filius extra
spiritum sanctum: quod per visionem filii videtur
spiritus sanctus: sicut et pater. Sicut enim non
est alius deus pater: alius deus filius:
alius deus spiritus sanctus: sic non habet
deus in seipso aliud quam deum: non est
deus extra deum: nec deus dissilis deo.
Denique non legimus in prophetis: aut
euangelista: aut apostolo his verbis: Deum
vnum esse tres personas: aut vnum deum
esse trinitatem: aut deum de deo. Sed
neque illo symbolo in quo non est pla-
ta processio spiritus sancti de filio inueni-
mus nomen trinitatis. Quod autem ex
his qui legimus hec aptissime sequuntur:
constantem ea et corde credimus et ore
confitemur. Quare non tantum suscipe
cum certitudine debemus que in sa-
cra scriptura leguntur: sed etiam ea que
ex his nulla alia contradicente ratione
rationabili necessitate sequuntur.

Quia quod supra iam dicta sunt su-
ficere possint: adhuc tamen aliquid
addam: unde spiritus sanctus co-
gnoscatur esse de filio. Consistentem greci
nobiscum spiritum sanctum esse spiritum dei: et spi-
ritum patris: et spiritum filii. Quero itaque
si eodem modo intelligitur esse illi spiritum
dei: et spiritum patris: et spiritum filii: aut dissimiliter.
Tertium est autem: quod non dicitur spiritus dei
sicut possessio: ut cum dicitur: equus ali-
cuius vel domus. Maior enim est qui
possidet quam quod possidet: deus autem
non est maior: spiritus sancto: quod spiritus san-
ctus est deus: nec deus est maior deo.
Neque dicitur spiritus dei ut membrum dei:
sicut manus: vel pes hominis: non enim
deus habet membrum aut partem ullam. Quod
ergo intelligitur deus est spiritus esse dei: nisi
hoc quod est ex deo est? Non autem si-
gnificat aliud nomen patris quam deum quod est
pater: aut relationem eius ad filium ex
qua nomen patris habet. Similiter di-
cendum est de filio. Quid namque intel-
ligitur in nomine filii: nisi deus qui filius
est: aut relatio que refertur ad patrem
per quam filius appellatur. Sed nullus

sensus capit spiritum sanctum esse spiritum
patris: aut filii: sed quod alter est pater
alter filius: sed quod uterque vnum idemque
deus est. Quare idem est intellectus
cum dicitur spiritus sanctus spiritus dei: et spi-
ritus patris: et spiritus filii: sed spiritus dei
et spiritus patris dicitur: quia est et procedit
de deo et de patre. Itaque est et procedit
de filio: quod eodem sensu spiritus filii di-
citur. Nam cum dicitur: spiritus sanctus spiritus
dei et spiritus domini: si non intelligitur
ibi spiritum filii eo sensu quo spiritum
patris: aut separabimus filium a nomine
dei vel domini: aut bifariam intelligitur
spiritus dei: siue spiritus domini. Sed unde
hunc habent sensum: aut ubi legitur in
sacra scriptura: quod similiter non intel-
ligatur de patre et de filio: cum legimus
spiritum dei: et spiritum domini: aut quid in-
uenitur: unde hoc non sequatur? Nam si
dicunt cum dicitur: spiritus patris: duobus
modis intelligitur. Est enim spiritus pa-
tris: quia est de patre: et quia datur a
patre: filii vero spiritus non est nisi quod datur
a filio. Hoc quod quero unde habeatur:
Et si dicunt quod in nulla autentica dictum
est pagina: nec sequitur ex eo quod scriptum
sit. Cur nos reprehendant: cum dicitur
spiritus sanctus. Procedere de filio:
ideo quod hec verba non legunt: cum ex his
que leguntur et credunt hoc ex necessi-
tate sequi intelligimus. Iudicent ergo
ipsi quid potius suscipiendum sit. Quis
in sacra pagina verumque taceatur: aut
hoc quod nos dicimus spiritum sanctum pro-
cedere de filio: quod ostendimus ex his
consequi que veraciter credimus: an
quod ipsi dicunt spiritum sanctum aliter esse
patris: aliter filii: quod nec auctoritate
nec ratione: nec ex his que certa sunt
possunt ostendere: verumque aut debent
cessare ab hac sua sententia: si tamen
hoc dicunt ut audito quod spiritus sanctus
aliter est filii spiritus quam spiritus pa-
tris: cum hoc nusquam legantur: vel unde
hoc probent: aut saltem nos reprehen-
dere non debent quod dicimus spiritum san-
ctum procedere de filio: quibus his ver-
bis non legamus: quoniam ex his qui pa-
riter credimus: hoc consequi in nostram.

De processione spiritus sancti

Sed si cessant ab hac sua assertione: credāt pariter nobiscū spūs sanctū si- militer esse patris et filij spūs: et intel- ligāt eum a filio sicut a patre. pcede- re. Et si nos reprehendere desinūt: fate- ant nobiscū h vnde cognoscūt nos reprehendi nō debere.

P hoc autē q nos reprehendūt
a i symbolo illo qd pariter nos
et illi suscipimus et tenemus:
addidisse spiritū sanctū a filio. pcede-
re: et querūt cur h factū sit: et quare h
pūs eoz ecclesie mōstratū nō ē: vt cō-
muniter cōsideraret et cōi consensu
adderet qd addendū erat. Ad hoc
in qd responsum sufficiens habemus.
Nam si queris cur factū sit: dicimus:
quia necesse erat ppter quosdā mī-
nus intelligētes qui non animadu-
tebant in illis q vniuersa credit eccle-
sia cōtineri: et ex his sequi spiritū san-
ctū de filio. pcedere: ne forte hoc cre-
dere dubitaret. Qd qd necessariū fue-
rit p illos qui hoc negant: quia i illo
symbolo positū nō est cognoscimus.
Quoniam igitur et necessitas cogebat
et nulla ratio phibebat: et vera fides
hoc admittēbat: fiducialiter asseruit
latinitas quod credendum et confi-
tendū esse cognoscebat. Scimus enī
q non omnia que credere et confite-
ri debemus ibi dicta sunt: nec illi qui
symbolū illud dictauerunt: voluerunt
fidem christianā esse cōtentā ea tñ-
modo credere et cōfiteri que ibi posu-
erunt: vt alia taceā: non ibi dicit dō-
minus ad infernū descendisse: qd tñ
pariter et nos et greci credimus. Si
autē dicunt nullo modo debuisse cor-
rumpi symbolū tāta auctoritate fir-
matū: nos non iudicamus esse corru-
ptionē vbi nihil addidim⁹ qd his q
ibi dicta sunt aduerset. Et quis de-
fendere possemus hanc adiectionem
non esse corruptionē: si qd tamē hoc
cōtentiose voluerit asserere: respon-
demus nos illud non corrupisse sed
aliud nouū edidisse: illud fm pprie-
tatem greci dictaminis translatū cū
illis integz seruamus et veneramur.

Illud autē quo frequētius in popu-
li audientia vtimur: latino more dī-
ctatum cum additamēto supradicto
edidim⁹. Qd aut queris quare h gre-
corū ecclesie consensu factum non est:
Respondem⁹: quia et nimis erat diffi-
cile latinis eorū episcopos ad cōsulē-
dum de hac re colligere: nec erat ne-
cesse: Ande non dubitabant hoc in
questionē adducere. Que est enim
ecclesia que vel p amplitudinē vni⁹
regni dilatā cui non liceat aliqd fm
rectā fidem cōstituere qd in conuen-
tu populi vtiliter legat aut cante-
t? Quāto ergo magis licuit latinis hoc
cōstanter pferre in quo oēs gentes et
omnia regna que latinis vtunt litte-
ris pariter cōcordant.

Olligamus breuiter q supra
e pluribus rationib⁹ effectū est.
Constat inexpugnabili ratōe
spiritū sanctū esse de filio: sicuti est de
patre: nec tamē esse de duobus diuer-
sis sed de vno. Et eo em q pater et fi-
lius vnū sunt: id est ex deo: et est spiri-
tus sanct⁹ non ex eo vnde alij sunt ab
inuicē: sed qm deus de quo est spiri-
tus sanctus est pater et filius: idcirco
vere dicit⁹ esse de patre et filio q duo
sunt. Et qm pater non est prior aut
posterior filio: aut maior aut minor:
nec alter magis aut minus est deus
q alter: non est spūs sanctus prius
de patre q de filio: nec de filio q de
patre: nec maior nec minor ē existēs
de patre q existēs de filio: nec magis
nec min⁹ est de vno q de altero. Itā
de altero si prius aut posterior: vel ma-
ior vel minor: aut magis aut minus
de vno eēt q de altero: ex necessita-
te sequeretur: vt aut spūs sanct⁹ nō esset
de hoc in quo vnum sunt pater et fi-
lius: aut ipsum vnū non esset pfecte
et simpliciter vnum: sed esset ibi ali-
qua diuersitas de qua illa quā dixi i
existendo de eodem vno spūs sancto
esset varietas. Sed dici nō potest qd
spiritus sanctus non sit de hoc in quo
vnum sunt pater et filius: alioquin nō
esset de deo. Nec credi debet q i ipso

Beati Anselmi

Epistola

uno sit fm qd e aliq dñitas. Quare
nec prius nec post: nec maior aut mi-
nor: nec magis aut minus est spūsan-
ctus d pte q de filio: aut d filio q de
patre. Ad em vñ idēq spūsanct⁹ q
simul ē tot⁹ de deo toto: magl aut mi-
nus pōt esse de vno ⁊ summo simpli-
ci deo. Ad si dicit⁹: qz spūsanct⁹ pñ-
cipaliter est de patre: qñ magis sit de
pte q de filio: Ad ita dicendū est vt
intelligat vlla pdictaz varietatū in-
esse: sed qñ fili⁹ hoc qd est de pte hz:
idēcirco hoc ipsum q spūsanct⁹ est de
filio habere de patre: de quo habet eē
non inēueniēter asserit. Ad tñ sic
habet esse de patre vt oīno idipsum sit
qd pater: ⁊ vñ idēq deus. Sic sol⁹
⁊ simplex deus nō pōt esse maior vel
minor seipso: nec prius nec posterior:
nec aliquid ī se habet diuersum: sic fi-
lius nec prius nec posterior: nec ma-
ior nec minor ē patre: nec habet ali-
qd ī se diuersum ab eo: sed sicut ha-
bet ab illo pfecte esse: ita habet p oīa
ab eodem equale illi ⁊ simile: imō id-
ipsum esse. Quapropter sicut pater
nō est magis deus q fili⁹: qñs fili⁹
habeat esse de patre: ita nō est magis
spūsanct⁹ de patre q de filio: itēq fi-
lius a patre habeat: vt de illo sit spl-
ritus sanct⁹. In eo em ī quo est vñ
idem q cū patre: id est ī eo q deus
est: nec est alius ille ⁊ ali⁹ pater: neq
dissimiliter sunt id qd sunt: s ī eo q ille
est pī iste filius: ali⁹ est ille ⁊ alius est
iste. Et sicut filius non est alius deus
q pater: ita fm qd deus est nō habet
aliqd ab alio q a seipso. Ad cū dici-
mus deum de deo: filiū de patre: non
aliū intelligim⁹ deū de deo alio: sed
eundē ipsum deū de eodem ipso deo:
qñs dicamus aliū de alio: filium scz
de patre. Sicut enī supra dictum est:
quēadmodū deus fm nomē signifi-
cans vnitatē: nullā recipit diuersita-
tem: ita fm nomē significātia deum
ē de deo: necessario admittit plura-
litatē. Si q dicit⁹ q spūsanctus pñ-
cipaliter a patre sit: non aliud signifi-
cat q quia ipse filius de quo est spli-

tu sanctus a patre habet hoc ipsum
vt spūsanct⁹ sit de illo: qñ id qd est
habet a patre. Ad quēadmodum īn-
reb⁹ creatis cū aliquid asserim⁹ esse:
pñcipaliter volum⁹ significare q ma-
gis sit hoc qd dicit⁹ eē pñcipaliter q
illud ad quod refert⁹.

T cum dispensator alicui⁹ dñi **B**
elms pcepto pascit familiā do-
mus: dñs pñcipalit⁹ ⁊ magis
eam pascere recte dicit⁹ q dispensator.
Ad oīa que sunt dñi sunt dispensato-
ris equaliter: sicut ea q sunt patris fi-
lij quoq sunt nō equaliter. Queret
forsitan aliq⁹ ⁊ mirabit⁹ dicēs: Quō
potest intelligi vt habeat aliquid eē
de aliquo: ⁊ nō sit aliquo mō id de q
est pñcipalius ⁊ dignius: ⁊ hoc qd
ex eo est quodāmodo minus ⁊ quasi
secundariū: pñcipaliter cū id qd est de ali-
quo videatur indigere vt sit ex eo de
qd est: illud xō de quo ē nequaquam ege-
at eo qd de se ē. Ad qd respondēdū:
quia sicut essentia dei valde diuersa
⁊ aliena est a creata essentia: ita cum
dicimus: deū de deo existere nasce-
do vel pcedendo: longe aliter intelli-
genda est ista natiuitas siue pcessio
q cum dicimus ī alijs rebus ali-
quid nasci vel pcedere. Ibi em nihil
est: aut natura: aut tēpore: aut ī ali-
quo prius: aut posterior: magis aut
minus: aut aliqua rōne aliquo indi-
gens: sed totū qd est: nō tamē equale
vel simile sibi ⁊ coeternū q idem sibi
ipsi ⁊ p se sibiipso oīno sufficiens: nec
nascit⁹ vel pcedit ibi aliqd qñ de nō
esse pficiens ad esse. Sicut igit⁹ intel-
lectus noster nō potest transire vltra
eternitatem: vt quasi de pñcipio eius
iudicet: sic nō potest de hac natiuita-
te vel pcessione: nec debet ad simili-
tudinē creature sentire vel iudicare.
Sed quoniam ⁊ qd nascit⁹ ⁊ qd pro-
cedit: nō est aliud nisi id de quo ē na-
scens vel pcedēs: qd est solus ⁊ vñ
de⁹: sicut id ē de⁹ non est seipso maior
vel minor: ita ī tribus hoc est ī pa-
tre ⁊ filio ⁊ spūsancto nō ē aliqd ma-
ius vel minus: nec est ali⁹ alio b qd est

De processione spūs sancti

malus vel minus: quis verū sit qd deus est de deo nascēdo et pcedēdo. Ecce videm⁹ quāta veritate et quāta necessitate sequat⁹ spiritū sanctū de filio pcedere. Qd si verū nō ē: aut aliqd eorū ex quib⁹ hoc dixim⁹ cōsequi: falsum est qd cōtra christianā fidē quā cū grecis tenemus: aut nō psequēter cōclusim⁹ qd ostēdi nequit. Quare si verū nō ē: fides christiana destruitur. Palā etiā est intelligēti si falsū esse ponitur: quia nulla inde veritas nascit⁹. Cōsideramus quoq; qd enūciat cū p vero asserit. Atq; si verū est spūs sanctū pcedere a filio sicut a patre: sequit⁹ qz filij spūs ē sicut patris: et mittit⁹ et dat⁹ a filio sicut a patre: qd diuina docet auctoritas: et nulla pēnitus sequit⁹ falsitas. Cū autē processio spūs sancti a filio negata tantā inducat falsitatē vt illa ex quib⁹ eā psequi mōstrauim⁹ destruat cōtra fidē christianā: nec vllam generet veritatē: et asserita tantā pbet veritatē: sic ostendimus: nec vllā vllaten⁹ secū trahat falsitatē: cogitet cor rationale qua ratione illā excludat a fide christiana. Deniq; si error est hanc credere de filio spūs sancti processione: ipsa diuina auctoritas nos in errorem inducit: cū et illa ex quib⁹ hec sequit⁹ processio: et que illā sequit⁹ nos docet: nec aliquid: aut illā negat: aut qd illi repugnet aliquo mō pnuiciat auctoritas. Si ergo opponit⁹: qz nūq; eā pfert diuina auctoritas: ideo nō esse dicendā. Dicat filius: qz nūq; illā negat: nec aliquid dicit qd repugnet nō esse negandā. Dicim⁹ etiā: qz satis illā affirmat cum illa asserit vnde probat⁹: et nullo modo aliquid significet vnde neget⁹.

S Et et q; sicut supra pmissi pter hoc: qz filius existit nascēdo et spūs sanct⁹ pcedendo. Mac qz causa: qz scz spūs sanct⁹ ē de filio: eos de inuicē nō posse dici: et ppter hōc filij filij nō posse ēē de spūs sancto. Itā qm vt dictū ē: aut filij ē de spūs sancto aut spūs sanctus de filio. Si non esset

spūs sanctus de filio: sequeretur de spūs sancto filij ēē. Apparet itaq; p supra dictas rōnes: qz pat⁹ est deus de quo deus ē: et nō est deus de deo: et filij ē deus de deo: et de⁹ de quo est deus: et spūs sanct⁹ de⁹ de deo: nec ē deus de qd est de⁹. Et quis de pte sint duo: id est filius et spūs sanct⁹: nō tñ duo dii sunt de patre: sed vn⁹ est deus qd est filius et spūs sanct⁹. Et licz duo sint d quo ē filius: et qui est de filio: id est pater et spūs sanct⁹: non tamē sunt duo dii sed vnus deus qd est pater et spūs sanctus: qz spūs sanct⁹ sit de duob⁹: id est de patre et filio: non tamē de duobus est dii sed de vno deo qui est pater et filius. Si autē pater et filius et spūs sanctus binī considerent⁹: liquet ex his qd dicta sunt: qz necesse est alterū ex altero: aut esse qz ille nō ex se est: aut non esse qz ille ē ex se. Nam si conferam⁹ patrē et filiū: videmus filiū ēē de patrē: qz pater nō est de illo: et patrē nō esse de filio: qz filius est de patre. Et sibi si cōsideremus conferēdo patrē et spūs sanctū: inuenim⁹ spūs sanctū ēē de patrē: qz nō est de illo pater: et patrē non ēē de spūs sancto: qz spūs sanct⁹ de illo ē. Ita quoq; si filius et spūs sanct⁹ quō sunt ad inuicē speculemur: intelligim⁹ spūs sanctū ēē de filio: qz filius non ē de illo: et filiū nō esse de spūs sancto: qz spūs sanct⁹ ē de filio. Apparet igit qd supra dixi: quia relatiōes pdictē licz sint i vno: nō possūt vnitati imittere pluralitatē suā: nec vnitas relatiōibus singularitatem suā. Porro sex sunt differētie patris et filij et spūs sancti ex his nascētes nomib⁹: id est habere patrē et non habere patrē: habere filiū et nō hēre filiū: hēre spūs sanctū de se pcedentē: et nō hēre spūs sanctū de se pcedentē. Marū differētiarū singulū quisq; habet vnā ppriā qua differt ab alijs duob⁹: et duas ita cōmunes et proprias vt qua cōmunicat vni ea differt ab altero. Pater nāq; habet filiū solus quo differt ab alijs duob⁹: habet spūs sanctū pcedentē de se qd cōmune est illi cū filio: et quo differt

Beati Anselmi

Epistola.

a spū sancto. Patrē autem nō habet
sicut nec spū sanctus: et in hoc differt
a filio: Filius solus habet patrē i quo
differt a prē et spū sancto: Est illi cōe
cū patre sicut dictū est: qz pcedit de
illo spū sancto: vnde ab eodē spū san
cto diuisus est: caret autē filio sic spū
sanctus: vnde discrepat a patre. Spū
sanctus solus est de quo alius nō pce
dit: Cōe est illi cū prē vt dixi nō ha
bere patrem: i quo dissimilis est filio:
Cū filio quoqz est illi cōmune: vt iā
monstratū est nō habere filiū: vnde
patri non cōcordat. Solus itaqz pr
est qui est de nullo: et de quo sunt alij
duo. Solus ecōtra spū sanctus est qui
de duobus: et de quo nullus. Solus fi
lius q de vno et de quo vnus. Est autē
tribus cōmune ad duos habere rela
tionē: pater em ad filiū et ad spū san
ctū referē sicut ad illos qui de se sūt:
filius ad patrē et ad spū sanctū q
est de patre et spū sancto de illo. Spi
ritus sanctus ad patrē et filiū: quia est
de vtroqz. Possidet ergo vnusqzqz
suas pprietates: quarum collectio in
alio nō est eadem ad similitudinē di
uersarū hominū psonarū. Per hoc
enī hominū psonē diuerse sunt abin
uicem: quia vnus cuiusqz pprietatū
collectio nō est i alio eadē. In est tñ
aliquid: Nā i psonis hominū si vna
est psona: vnus est homo: et si vnus ē
homo: vna est psona. Item si plures
sunt psonē: plures qz sūt homines: et si
isti plures sunt: ille et pluralitatē non
effugit. In deo vero quis tres pso
ne sint: vnus tamē est deus: et licet sit
vnus deus: nequaquā tamē psonē plu
ralitatē amittit. In hoc itaqz qd re
latiue deus ad deū dicit: sicut plures
homines: psonarū admittit pluralita
tē et diuersitatē. In hoc xō qd p se
id est in deo: inseparabilē ad similitudi
nē vni hominis seruat singularitatē:
pluralitas nāqz humanarū psonarū
nō est nisi in pluribz hoīb: nec vnus
homo pluralitatē accipit psonarum:
Deus xō vnus est tres psonē: et psonē
tres vnus deus: Hoc itaqz mō: nec vnus

nec diuersarū integre seruat aliarum
psonarum pprietatem:

Ar autē ita sit: Quis in pfata
epistola d incarnatiōe verbū:
de h aliquā tulū dixim: bre
uiter tñ hic repertā. Sepe fit vt plu
ra cōueniant in vnū sub eodē nomīe
et eadē quātitate quā habebāt singu
la anteqz vnū fierent. Quippe si pū
cto pūctū addim sine iteruallo: aut
equalē lineā inequali lineā: aut sup
ficiem equalē inequali supficie collo
camus: nō fit nisi vnus punctus: vna
linea: vna supficie. In multis si qz
voluerit querere: iueniet simile. Hoc
itaqz mō quis nō sint plures eterni
tates: si tñ dī eternitas i eternitate:
non est nisi vna eternitas: et lumē in
lumīe vnū tñ lumē est. Eodē modo
quecūqz de dei dicunt essentia: si i se
replacent: nec quātitatē agent: nec
pluralitatē admittunt. Quā autē de
est eternitas: sicut extra eternitatē ni
hil est oīno: ita extra deū penitus nō
est aliquid. Atqz sicut eternitas non
est nisi vna eternitas in eternitate: sic
deus in deo vnus solus est deus. Ha
bemus autem ex vera fide deum esse
de deo nascēdo: et deū de deo pcedē
do. Sed quonā nō est aliquid extra
deum cum nascit deus de deo vel cū
pcedit deus de deo: non erit nascens
vel pcedens extra deū: sed manet in
deo. Quā ergo deus i deo nō est nisi
vnus deus cum nascit deus de deo:
vnus solus est deus gignens et geni
tus: et cum pcedit deus de deo: vnus
tñ modo deus est et pcedens: et de quo
pcedit. Unde inenitabiliter sequit:
quonā deus nullas habet partes: si
totus est quicqd est: vnum em dē qz
et non aliū et aliū deū totū esse patrē:
totum esse filiū: totū esse spū sanctū.
Quare pr et filius et spū sanctus
p hoc quia cū est deus: in deo nō est ni
si vnus deus: seruant in deitate ad fili
tudinē vnus hominis singularita
tem. Per hoc xō: quia cū deus ē de
deo: aut nascendo aut pcedendo: nō
potest vnus idēqz esse q est de aliquo

Capitulum annotatio dia. de casu diaboli.

et de quo est fin nomia has relationes significat: tenent sicut diuerse homines persone pluralitate. Nota dñ tamē: qz nec deus est sine persona: nec persona sine deo: et qz singulis personis attribuitur aliquā ppria singularū: aliquā vñ qñ ppriū: qd cōmune est alijs. Itā cum dicimus: solus pater est in tribus personis qui a nullo est: solus filius qui est de vno et de quo vnus: solus spūs sanctus de quo nullus est: singulas personas nominantes: singulis ppria attribuitur. Et: **Matth. 11** Cū vo legim⁹: Nemo nouit filiū nisi pater: neqz pater qd nouit nisi fili⁹. Et: **1. Cor. 2.** Que sunt dei: nemo cognuit nisi spūs dei: Quis videat scriptura qd de vna dicē persona negare de alijs: cōmune tamē est omnibus qd singulis qñ ppriū attribuit. Non em̄ ignorat pater aut filius seipm et que dei sunt: neqz spūs sanctus pater aut filiū. Cur autē et qñ qd de vno quasi d solo dicat: de alijs intelligat: satis supra dictū est.

Et de pessione spiritus sancti alijs cogētib⁹: nō de me sed de eodem spūs sancto cōfidentis p latinis cōtra grecos scribere: et ea occasiōe de vnitatis deitatis: et de trinitate personarū aliqd addere p̄sumpti: Quis innumerabiles sunt inter illos q latinis vtunt lris q b meli⁹ q ego facere possint. Quicqd g dixi qd sciendū sit: nō mihi attribuat s spūs veritatis: Si autē aliqd ptuli qd aliquatenus corrigendū sit: mihi imputet: non sensui latinis.

Beati Anselmi de pessione spiritus sancti Epistola explicat.

Capitulum dialogi de casu diaboli: beati Anselmi annotatio.

Ca. 1. De etiam ad angelos dicat: Quid habes qd non accepisti: et a deo non sit nisi bonū et esse: et omne bonum sit essentia: et omnis essentia bonum.

- ij Cur videat diabolus ideo nō accepisse pseuerantia: quia deus non dedit.
- liij Qz ideo dedit nō dedit: quia ille non accepit.
- liij Quō ille peccauit: et voluit si milis esse deo.
- v Qz boni angeli ante casū malorū peccare potuerunt.
- vj Quō boni confirmati sunt in suo statu: et mali i casu suo.
- vij Questio an voluntas et ei⁹ cōuersio ad qd non debet: sit ipm mali qd malos fecit: et cur non possit rationalis creatura p se de malo cōueri ad bonum: sicut potest de bono ad malū.
- vliij Qz voluntas eius et cōuersio sit nō ipsum malū.
- lx Qz iniusticia sit ipsum malū: et sit nihil.
- lxi Quomō malum videat esse aliquid.
- lxj Quō malū et nihil nō possint pbari p nomē suū aliquid esse: sed quasi aliquid.
- lxij Qz angelus a se nō potuit habere voluntatē primā: et q multa dicunt posse aliena potestate: et nō posse aliena impotentia.
- lxij Qz accepta sola voluntate beatitudinis nec aliud posset velle: nec illam nō velle: et quicqd vellet nō esset iusta vel iniusta voluntas.
- lxij Qz similiter sit si sola accepta voluntas rectitudinis et idcirco vtrāqz voluntatē accepit simul: et vt iustus et vt beatus esset.
- lxx Qz iniusticia sit aliquid.
- lxxj Qz iniusticia nō sit nisi absentia debite iusticie.
- lxxij Cur desertor angelus nō possit redire ad iusticiā.
- lxxij Quō malus angel⁹ se fecit in iustū: et bon⁹ se iustū: et q malus sic debet deo grās p

Beati Anselmi Dialogus

xi bonis q̄ accepit et deseruit:
sic bon⁹ q̄ seruauit accepta.

xii Quid voluntas inq̄tū sit: bonū
est: et nulla res mala sit.

xiii Quid malus angelus nō potuit
p̄scire se casurū esse.

xiiii Quid scuit se non debere velle
hoc qd volēdo peccauit: et
debere puniri si peccaret.

xv Quid non debuit scire: qz si pec-
caret puniret.

xvi Quid etiam bonus angelus hoc
scire non debuit.

xvii Quid ille si etiam hoc solo dicif
iam nō posse peccare: quia
nūc habet scientiam ex casu
diaboli: tñ illi sit ad gloriā.

xviii Quid horrem⁹ audito noie ma-
li: et qd facit opa q̄ dicif in-
iusticia facere: cū ipsa et ma-
lum nihil sit.

xix Unde venit malū in angelū
qui bonus erat.

xx De potestate volendi qd non
debuit: bona fuit semper: et
ipsū velle bonū q̄tū ad eē.

**Beati Anselmi archiepi
Lantuariensis dialogus de
casu diaboli incipit.**

Quid etiam ad angelos dicat:

**Quid habes qd nō accepi-
sti: et a deo nō sit nisi bonū et
esse: et omne bonū sit essen-
tia: et omnis essentia bonū:**

Capitulum. I. Dis.

Alud apo

L. Coi. 4.

foli: Quid habes qd
nō accepisti: dicif ho-
minib⁹ tñ: an et ange-
lis: **M** Nulla crea-
tura habet aliqd a se.
Quid em̄ seipm a se nō habet: quō h̄
a se aliqd: Deniqz si nō est aliqd nisi

vn⁹ q̄ fecit: et q̄ facta sūt: sūt ab vn⁹:
clarū est: qz nullaten⁹ pōt h̄i aliqd
nisi q̄ fecit aut qd fecit. **V**ere
clarū. **M** Sed neqz ipse factor:
neqz qd factū est pōt h̄i nisi ab ipso
factore. **R**ec hoc min⁹ clarū.
M Ille igit sol⁹ a se h̄z qd h̄z: et
oīa alia nō nisi ab illo habēt aliqd: et
sic a se nō nisi nihil h̄nt: ita ab illo nō
nisi aliqd habēt. **R** **I**ā plane vī
dō qd ais: q̄ a deo nō habēt alia nisi
aliqd. **I**ā qd fecit ali⁹ vt multa q̄ vī-
dem⁹ trāsire d̄ eē ad nō eē: nō sint qd
erāt: etiā si oīno i nihilū nō trāsēat.
Aut qd facit nō esse qd nō est: nisi
ille q̄ facit esse omē qd ē? **P**te si nō est
aliqd nisi ideo qz d̄ facit: necesse est
vt qd nō est: idcirco nō sit: qz ipse nō
facit. **S**icut q̄ illa q̄ sūt: ab illo habēt
esse aliqd: ita q̄ non sunt vel q̄ de esse
trāsēnt ad nō esse: vidēt ab eodem
ipso h̄re esse nihil. **M** **I**ā solū ille
dicif facere aliqd eē: aut eē nō aliqd
q̄ facit vt sit qd nō ē: aut nō sit qd ē:
sed etiā ille q̄ pōt facere aliqd vt non
sit et nō facit: dicif facere esse nō esse.
Quipe nō ille tñ d̄ facere aliqñ
nudū esse aut nō esse indutū q̄ eū de-
spoliāt: sed et q̄ spoliātē cū phibere
possit nō phibet: s̄ ille dicif pprie fa-
cere: iste iproprie. **E**n̄ em̄ iste d̄: qz
fecit eē nudū aut nō esse indutū: non
aliud intellgit nisi qz cū posset non
fecit vt nō eēt nud⁹ aut maneret idu-
tus. **H**oc mō d̄ dicif multa facere
que non facit: vt cum dicif inducere
in temptatōes qm̄ nō defendit a tē-
ptatōe cū possit: et facere nō eē qd nō
est: qm̄ cū possit: nō facit esse. **E**t si cō-
sideres ea q̄ sūt cū trāsēnt ad nō esse:
nō ipse facit ea nō esse. **Q**m̄ nāqz nō
solū nō ē aliq̄ alia essentia nisi illo fa-
ciēte: s̄ nec aliq̄ten⁹ manere pōt q̄ fa-
cta ē: nisi eodē ipso faciēte vt maneat.
En̄ ipse desinit seruare qd fecit: nō id-
id qd erat redit in nō esse qz ipse facit
nō esse: s̄ qz cessat facere eē. **I**ā et cū
q̄s irat⁹ destruēdo aliqd aufert esse:
nō ē ab illo nō eē: s̄ illo tollēte velut
suū qd p̄stiterat qd ab eo factū fua.

De casu diaboli.

baſ vt eſt:redit i nō eē:qđ nō ab illo
ſ a ſe añq̃ fieret hēbat. Si em̃ ab ali
q̃ tunicam reperas quā p̃ſtiteras illi
nō ad t̃pus:nō h̃z a te nuditatē:ſ te
qđ tuū erat tollēte:redit i id qđ erat
añq̃ inducereſ a te. **M**ēpe ſic a ſūmo
bono non ē niſi bonū: r om̃e bonū ē
a ſūmo bono:ita a ſūma eſſentia nō ē
niſi eſſentia: r ois eſſentia eſt a ſūma
eſſentia: vñ qm̃ ſumū bonū ē ſūma
eſſentia:cōſequēs eſt vt om̃e bonū ſit
eſſentia: r ois eēntia bonū. **N**ihil ḡ
r nō eſſe ſic eſt eſſentia: nō eſt bonū.
Nihil itaq; r nō eſſe:nō ē ab illo a q̃
nō ē niſi bonū r eēntia. **D** **A**pte
nūc video:q; ſicut bonū r eē non eſt
niſi a deo:ita non ē a deo niſi bonū r
eſſe. **M** **A**idene vllaten⁹ putes
cū in diuinis libris legim⁹:aut cū fm̃
illos dicim⁹ deū facere malū:aut face
re non eſſe:q; negē pp̃t qđ dicūt:aut
rephendā q; ita dī:ſed nō tantū de
bem⁹ inherere ip̃roprietati verborū
veritatē tegēt:quātū inhiare pp̃rie
tati veritatis ſub mltim⁹ genere lo
cutiōis latent. **D** **I**ta nō niſi nō
intelligēt aut calūnioſo habes opus
dicere. **M** **R**edi ad id qđ incepisti
r vide ſi non ſolū homi ſed r angelo
pōt dici:q; nō habet qđ nō accepit.

**Cur videat⁹ diabol⁹ ideo
nō accepisse pſeuerantiā:q; de⁹
nō dedit:Ca. II.** **D.**

Atis patet nō mīn⁹ angelo ḡ
homī cōuenire. **C**ōſtat ḡ:q; r
ille angel⁹ q̃ ſtetit in veritate
ſicut ideo pſeuerauit q; pſeuerantiā
habuit: ita iō pſeuerantiā habuit q; r
accepit: r iō accepit: q; de⁹ dedit id.
Cōſequēs ē igit⁹:q; ille q̃ in veritate
nō ſtetit:quēadmo dū ideo nō pſeue
rauit q; pſeuerantiā nō habuit:ſic iō
nō habuit pſeuerantiā:q; nō accepit:
et iō nō accepit: q; de⁹ nō dedit. **S**i
ḡ potes: volo vt oñdas mibi culpā
ei⁹ cū ideo nō pſeuerauit q; ille non
dedit:q; nō dāre nihil h̃re potuit. **C**er
tus ſum em̃ etiā ſi nō videā:non illū
niſi iuſte a ſūmo iuſto damnatū: nec

ſine culpa iuſte illū potuiſſe dānari.
M **A**nde putas pſequi ſi bon⁹ an
gelus ideo accepit pſeuerantiā:q; de⁹
dedit:malū ideo nō accepisse:q; de⁹
nō dedit? **D** **Q**uia ſi bono ange
lo datio eſt cauſa acceptiōis:puto nō
dationē eſſe malo angelo cāin nō ac
ceptiōis: r ſi ponit nō datio inde ne
ceſſariā eſſe cauſā vt ſequat⁹ nō acce
ptio vt om̃is ſcūm⁹:q; cū nō accipim⁹
qđ volum⁹:nō ideo nō dat⁹ q; nō ac
cepim⁹:ſi ideo nō accipim⁹:q; nō da
tur. **D**eniq; quoscūq; legi aut audiuit
facere queſtionē hāc: hac rōne eā in
quātū memini cōſtituūt:q; ſi bonus
angel⁹ ideo accepit q; de⁹ dedit:ma
lus angel⁹ ideo nō accepit q; de⁹ nō
dedit:nec memini me adhuc hui⁹ cō
ſequētie ſolutionē vidiffe.

**Q; ideo deus nō dedit:q; r
ille nō accepit:Ca. III.** **A.**

Alla eſt ibi pſequētia:potest
em̃ nō dare nō eſſe cauſa non
accipiēdi: etiam ſi dare ſemp
eſſet cauſa accipiēdi. **D** **E**rgo ſi
ponat⁹ non dare: nō necceſſe eſt ſequi
non accipere: **Q**uare potest eſſe acci
pere etiā ſi non ſit dare. **M** **N**on
eſt ita. **D** **E**xēplo volo mibi oſtē
das quod dicis. **M** **S**i ergo por
rigo tibi aliquid r tu accipis:nō ideo
do q; accipis: ſed ideo accipis quia
do: r eſt datio cauſa acceptiōis. **D**
Ita eſt. **M** **Q**uid ſi ip̃m porri
go alio: r nō accepit: ille ne iō nō ac
cipit:quia nō do? **D** **P**otius vl
det⁹ q; tu ideo nō das:q; ille non ac
cipit. **M** **H**oc igitur nō dare nō
eſt cauſa non accipiēdi: r tamē ſi po
no nō me dediffe: cauſa eſt conſequē
di illū non accepisse. **A**liud namq;
eſt rem cauſaz eſſe alterius rei: aliud
poſitionem rei eſſe cauſam vt ſequat⁹
aliquid. **C**um enim incendiū non ſit
cauſa ignis:ſed ignis incēdij: poſitio
tamē incendiij ſemper cauſa eſt vt ſe
quat⁹ eſſe ignem. **S**i enim ē incendiū
necceſſe eſt ignem eſſe. **D** **N**ecceſſe
eſt me ſic eſſe fateri. **M**agister.

Beati Anselmi Dialogus.

Aides: & ut puto si tu ideo accepisti: quia ego dedi: nō tamē idcirco cōsequi illū qui nō accepit: ideo nō accepisse: qz ego nō dedi: & tamē cōsequi: quia si ego nō dedi: ille non accepit. **D** Aideo: & placet mihi quia video. **M** An ampli⁹ dubitas: qz sicut angelus q̄ stetit ideo accepit pseuerantia qz dō dedit: ita non statim idcirco deus non dedit qz ille nō accepit. **D** Rōndū mihi h̄ ostēdisti: s̄ illud tū sufficēter demōstrasti: s̄ non esse pseuēs ex eo: qz bonus angel⁹ ideo accepit qz deus dedit: malū ideo nō accepisse qz deus non dedit. Si enī vis asserere deū illi ideo nō dedisse: qz non accepit: Quero cur non accepit? Aut qz nō potuit: aut qz nō voluit. **M** A si non habuit potestātē aut voluntatē accipiēdi: deus nō dedit. Si enī deus dedisset: p̄ certo habuisset. Quare si nō potuit h̄c potestatem aut voluntatē accipiēdi pseuerantiam nisi dante deo: quid peccauit si non accepit quod deus illi nō dedit posse aut velle accipere? **M** Deus dedit illi potestātē & voluntatē accipiēdi pseuerantia. **D** Accepit igit qd deus dedit: & habuit qd accepit? **M** Vere habuit & accepit. **D** Accepit & & habuit pseuerantia? **M** Nō accepit: & ideo nō habuit. **D** Rōne dixisti deū illi dedisse et illū accepisse potestātē & voluntatē accipiēdi pseuerantia? **M** Dixi: s̄ non dixi deū illi dedisse accipere pseuerantia: sed tū velle & posse pseuerantia accipere. **D** Ergo si voluit & potuit: accepit pseuerantia. **M** Nō est necessariū pseuēs. **D** Nō vīdeo cur non: nisi mihi ostēdas. **M** Incepisti vñq̄ aliqd cū voluntate et potestate pficiēdi: qd tamē voluntate ante finem rei mutata non pfecisti? **D** Sepe. **M** Voluisti igit et potuisti pseuerare in quo non pseuerasti? **D** Volui vtiq̄: sed non pseueravi in voluntate: & ideo non pseueravi in actiōe. **M** Quare nō pseuerasti in voluntate? **D** Quia

non volui. **M** Rōne q̄dū voluisti perseuerare in actione: voluisti pseuerare i ipsa voluntate? **D** Nō possum negare. **M** Cur & dicitis: non voluisse pseuerare in illa? **M** Item rōderē: qz pseuerare volui: sed non pseueravi in hac voluntate: nisi rē viderem in infinitū pcedere: te semp idipsum interrogante & me eadem respondente. **M** Non ergo debes dicere: ideo non volui perseuerare in voluntate huius voluntatis. Sed cū queris: quare non pseuerasti i actione in qua voluisti & potuisti pseuerare: Respondere potes vīl debes: quia non pseueravi in voluntate. Quod si queris iterū: quare non pseuerasti in voluntate: Alia causa reddenda est: vnde s̄ contigerit defectus illi⁹ voluntatis: q̄ quia nō pseuerasti velle voluntatē. Non enī respōdēdo aliud ostendis q̄ idipsum qd queris: id est non pseuerasti in voluntate pseuerandi in actione. **D** Aideo: quia nō videbā quid dicerē. **M** Dic ergo vno verbo quid sit pseuerare: quātū res erigit in faciendo aliquid. **D** Perficere. Nam pseuerare in scribēdo aliqd dicimus p̄ scribere inducēdo pducere. **M** Dicamus igitur similiter: etiā si non sit in vsu q̄ pseuerare in voluntate sit pseuerare velle. **D** Ita fiat. **M** Cum ergo nō pfecisti qd voluisti & potuisti: cur non pfecisti? **D** Quia non pseuerare volui. **M** Ita ergo dic: quia diabolus qui accepit velle et posse accipere pseuerantia: & velle et posse pseuerare: ideo non accepit nec pseueravit: quia non pseuerare voluit. **D** Item quero: quare nō pseuerare voluit? Cum enī dicitis: quia non pseuerare voluit qd voluit: tale est ac si dicas: quod voluit prius: postea nō voluit. Quōtā ergo nō voluit quod prius voluit: quare nō voluit: nisi quia non habuit voluntatē. Non dico voluntatem quā prius habuit cū voluerit: s̄ quā nō habuit cū non voluit. Hanc autem voluntatem

De casu diaboli.

quare non habuit nisi qz nō accepit: Quare autē nō accepit: nisi qz deus nō dedit: sed ideo deus non dedit qz ille non accepit. **M** Iterū dico qz nō ideo nō accepit qz deus nō dedit: sed ideo deus non dedit: qz ille nō accepit. **D** Hoc ostende. **M** Sponte dimisit voluntatē quā habuit: et sicut accepit habuit quicquid habuit: ita potuit accipere et semper tenere quod deseruit: Sed qz deseruit nō accepit. **D** Ergo ideo nō accepit tenere quia deseruit: nō ideo nō accepit: qz deus nō dedit: sed deus nō dedit: qz ille non accepit. Quis nō videat: qz nō ideo nō voluit tenere qz deseruit: sed ideo deseruit quia nō voluit tenere? Semper namque tenenti prius est nō velle tenere quā velle deserere. Ideo enim vult aliquis deserere quod tenet: qz nō vult tenere. **D** Quero igitur quare tenere non voluit quod tenebat: nisi quia deus non dedit velle. **M** Non semper prius est nō velle tenere: quā velle deserere. **D** Quando non sit ostende mihi. **M** Quando aliquis rem propter se non vis tenere sed deserere: ut carbonē ignitū in manu nuda posuit: tūc forsitan prius est nō velle tenere quā velle deserere: et id vis deserere qz non vis tenere. Prius enim quā teneas nō vis tenere: velle autē deserere nō potes nisi cum teneas. Cū autē teneas quod non propter aliquid vis tenere: nec tamē propter aliquid deserere vis: et magis vis aliquid quod nō potes habere nisi deseras quod teneas: tunc velle deserere prius est quā non velle tenere. Anarius namque cum vult tenere nummum: et manū panem quē nequit habere nisi nummū det: prius vult dare: id est deserere nummum quā non velit tenere: non enim illum ideo vult dare qz nō vult tenere: sed qz ut panē habeat: necesse habet dare. Itā et antequā habeat vult tenere et habere: et cum habet nequaquam nō vult tenere quā diu nō habet necesse deserere. **D** Verū est. **M** Non ergo semper est prius nō velle tenere quā velle deserere:

sed aliquis prius est velle deserere. **D** Non possum negare. **M** Dic ergo quia nō ideo non voluit cum debuit et quod debuit qz voluntas deficit deo dare deficientē: sed quia ipse volendo quod nō debuit: bonā voluntatē expulit mala supueniente. Quapropter nō ideo nō habuit bonā voluntatē persuerantē: aut nō accepit quia deus non dedit: sed ideo deus non dedit: quia ille volendo quod nō debuit eā deseruit: et eam deserendo nō tenuit.

Quō ille peccauit et voluit similis esse deo: La. III. D

Intelligo quod dicitis. **M** Dubitas adhuc diabolum nō ideo voluisse deserere quod habebat qz nō voluit tenere: sed idō nō voluisse tenere qz voluit deserere. **D** Ita dubito sic esse possibile: sed nondū fecisti me certum sic esse. Prius ergo ostende quid voluit habere quod nō habebat ut vellet deserere quod tenebat: si cut in anaro monstrasti. Deinde si nihil contradicere poterit ita esse me non dubitare fatebor. **M** Peccasse illum nō dubitas: quoniam a iusto deo non potuit iniuste dānari: Sed queris quomodo peccauit. **D** Ita est. **M** Si iusticiā persueranter seruasset: nō peccasset vniquam nec miser esset. **D** Ita credimus. **M** Iusticiā nō nullus seruat nisi volendo quod debet: neque deserit nisi volendo quod non debet. **D** Nulli dubium. **M** Volendo aliquid igitur quod velle tūc non debebat: deseruit iusticiam et sic peccauit. **D** Ita sequitur: Sed quid ro quid voluit. **M** Verū quod habebat debebat velle. **D** Debebat vere velle quod a deo acceperat: nec hoc volendo peccauit. **M** Voluit igitur aliquid quod non habebat nec tunc velle debebat: sicut ena similis voluit esse dijs prius quā deus hoc vellet. **D** Nec hoc ita sequi negare queo. **M** Nihil autē velle poterat nisi iusticiā aut cōmodū: ex cōmodis enim constat beatitudo quam

Beati Anselmi Dialogus

vult ois rōnalls natura. **D** In no
bis possum? **S** cogscere q̄nihil volu/
m? nisi qd̄ iustū t̄ cōmodū putam?
M Iusticiam vero volendo: pec/
care non potuit. **D** Verum est.
M Peccauit ergo volendo aliqd̄
cōmodū quod nec habebat nec tunc
velle debuit: quod tñ ad augmētum
beatitudinis esse illi poterat. **D**
Palā est: quoniā aliter non potuit.
M Lernis vt puto: qz pl⁹ aliqd̄
q̄ accepit inordinate volēdo volun/
tatem suā extra iusticiam extendit.
D Aperte nūc video qz peccauit
et volendo qd̄ non debuit t̄ nolēdo
qd̄ debuit: t̄ palā est qz ideo non vo/
luit plus q̄ debuit qz noluit tenere iu/
sticiā: **S** ideo iusticiā nō tenuit qz ali/
quid voluit qd̄ volēdo illā deseruit:
sicut in auaro de nūmo t̄ pane mon/
strasti. **M** At cū **S** voluit quod
de⁹ illū velle nolbat: voluit inordi/
nate similis esse deo. **D** Si de⁹
cogitari nō pōt nisi ita sol⁹ vt nihil
illi simile cogitari possit: quō potuit
diabol⁹ velle qd̄ nō potuit cogitare?
M Non enim ita obtuse mentis erat: vt
nihil aliud simile deo cogitari posse
nesciret. **M** Etā si voluit oīno
par eē deo fm aliqd̄ min⁹ deo: cōtra
volūtātē dei **S** voluit inordinate si/
milis esse deo: qz ppria voluntate q̄
nulli s̄dita fuit voluit aliqd̄. Sol⁹
eī dei esse debet sic volūtate ppria
velle aliqd̄ vt supiorē nō sequat vo/
lūtātē. **D** Ita est. **M** Non
solū aut voluit esse eq̄lis deo: qz p̄sū
psit hīc ppriā voluntatē: **S** etiā ma/
lor voluit esse volendo qd̄ deus illū
velle nolebat qm̄ volūtātē suā supra
volūtātē dei posuit. **D** Satis li/
quet. **M** Iā tibi manifestū esse
puto ex rōnib⁹ suprapositis diabolū
sponte dimisisse velle qd̄ debebat: et
iuste amisisse qd̄ habebat: qz sponte
t̄ iuste voluit qd̄ nō habebat t̄ vel/
le nō debebat. **D** Nihil puto ma/
nifestū. **M** Quis igit bon⁹ an/
gel⁹ ideo accepit p̄seueratiā qz deus
dedit: nō ideo nō accepit tñ mal⁹ an/

gelus qz de⁹ nō dedit: **S** de⁹ ideo nō
dedit qz ille nō accepit: t̄ ideo nō ac/
cepit qz accipe noluit. **D** Mibi
quidē satis fecisti ad ea q̄ quero: vt
nec in his q̄ pponis: nec in ipsa cōse/
quētia cōclusionū tuarū nullā videā
sensu meo titubare veritatē.

Q boni angeli ante casū
maloz peccare potuerunt:

Lapi. V. **A**ba.

Atas ne bonos angelos sibi
p potuisse peccare ante q̄ mali
caderēt? **D** Puto: Sed
rōne cōprehēdere vellē. **M** Hoc
certū habes: qz si nō potuerūt pecca/
re: nō potestate sed necessitate serua/
uerūt iusticiā: Quare nō magis me/
ruerūt gratiā a deo: qz steterunt alijs
eadētib⁹: q̄ qz suauerūt rōnabilita/
tē quā p̄dere nequerūt. Sed nec iusti
recte si bene cōsideres dicerent. **D**
Sic monstrat ratio.

Quō boni cōfirmati sunt
in suo statu: et mali in casu
suo:

Lapi. VI. **A**ba.

Ali q̄ qui ceciderūt si nō pec/
i casset cū possent: tāto melio/
res essent q̄ isti: quāto t̄ vere
eēt iusti: t̄ gratiā a deo merent. **A**li
sequit⁹: qz aut electi homines maiores
t̄ meliores erunt angelis bonis: aut
reprobi angeli p̄fecte nō restaurabū/
tur: qm̄ nō tales erūt homines qui p̄
illis sumunt quales illi futuri erant.
D Nec duo penur neganda existi/
mo. **M** Poterāt igit boni angeli
peccare ante casū maloz: nec aliter q̄
sicut ostēsum ē de illis q̄ peccauerūt?
D Aliter esse posse nō video. **M**
Illi itaqz angeli q̄ magis voluerunt
iusticiā quam habebāt q̄ illud plus
qd̄ nō habebāt: bonū qd̄ q̄si p̄p̄ in/
sticiā q̄tū ad volūtātē p̄tinuit p̄di/
derūt: iusticia retribuēte acceperūt: t̄
de illo qd̄ habebāt in vera securitate
p̄māserūt. Quapropt̄ a deo sunt p̄/
fecti vt sunt adepti quicqd̄ poterūt
velle: nec iā videāt qd̄ pl⁹ velle pos/

De casu diaboli.

sunt: et propter hoc peccare nequeunt. Illi
vero angeli qui maluerunt illud plus quam
nondum deus illis dare volebat quam stare
iusticia in qua facti erant: eadem iusticia
iudicare: et illud propter quod illa pretem-
pserunt: neque quam obtinuerunt: et quod tene-
bant bonum amiserunt. Sic ergo distincti
sunt angeli ut adherentes iusticie nul-
lum velle bonum possint quod non gaudeant:
et deserentes illam nullum velle quam quo
non careant. **De** nihil pulchrum aut
iustius hac distinctio. Sed si posses
dicere: velle audire cuiusmodi como-
dum illud fuit: quod et boni angeli iuste
volendo sic preceperunt: et mali iniuste con-
cupiscendo sic desecerunt. **Quid**
illud fuerit non video: sed quicquid fuerit
sufficit scire: quod fuit aliqd ad quod cresce-
re potuerunt quod non acceperunt quam crea-
ti sunt: ut ad illud suo merito preceperet.

**Questio an voluntas et ei-
conuersio ad quod non debet: sit
ipsum malum quod malos facit: et
cur non possit rationalis creatu-
ra per se de malo conuertere ad
bonum: sicut potest de bono ad
malum.** **Capitulum VII.**

De nobis nunc sufficiat hucusque
de hoc inuestigare. Sed nescio
quid sit: ut cum me spero ad finem
questionis iam perungere: tum magis videam
velut de radicibus succisa per questionum
alias pullulantes consergere. Ecce enim
cum manifestissime videam perversum ange-
lum nulla ratione deuenire potuisse in un-
moderatam boni indigentiam: non propter
immoderatam concupiscentiam: non parum me
mouet unde ipsa inordinata habuit
voluntatem. Si enim bona fuit propter bo-
nam voluntatem: de tanto bono cecidit in
tantum malum. Preter si bona fuit deus illam
illi dedit: quod non nisi nihil habuit a se.
Si ergo voluit quod deus dedit velle: quid
peccauit? Aut si a se habuit hanc vo-
luntatem: habuit a se aliquid bonum quod non
accepit. Quod si mala est et aliquid est: ite-
rum occurrit: quod non nisi a deo est a quo omne
quod est aliquid est. Et si per quod potest quod pecca-
uit habendo voluntatem quam deus dedit:

aut quod potuit deus dare malam volunta-
tem? Si vero mala voluntas ab ipso dia-
bolo fuit et aliquid est: habuit aliquid a se
et non est omnis essentia bona nec malum
erit nihil: sicut solemus dicere: siquid est
mala voluntas essentia est: aut si mala
voluntas nihil est propter nihil: et id sine
causa tam graue daturus est. Quod autem di-
co de voluntate: hoc id est dici potest de con-
cupiscentia sine desiderio: quoniam et concu-
piscencia et desiderium voluntas est: et sic
est bona et mala voluntas: ita est et bo-
na et mala concupiscencia et bonum et ma-
lum desiderium. Quod si dicitur: quod voluntas
est aliquid essentia: et ideo bonum est aliquid:
sed conuersa ad hoc quod debet velle fit bo-
na voluntas: ad id vero quod non debet con-
uersa deus voluntas mala. Quicquid dicitur
de voluntate video posse dici de ipsa con-
uersione voluntatis. Mouet enim multum
me unde ipsa perversa habuit diabolum
voluntatis conuersionem: et cetera que de
voluntate modo dixi. Est adhuc aliquid
quod valde miro: cum considero hanc volun-
tatis persionem: cur videlicet deus tam-
le fecerit illam naturam quam tanta excel-
lentia sublimauerat: ut de eo quod debuit
velle: posse puertere voluntatem suam ad
id quod non debuit: sed de eo quod non debet
non possit ad id quod debet: cum magis vol-
deat potestatem debuisset talis creatu-
ra a tali factore accipere faciendi bonum
ad quod facta est: quam faciendi malum ad quod
vitandum facta est. Quod etiam in nostra na-
tura quod potest: quoniam credimus nullum hominem
posse bonam voluntatem habere nisi dante
deo: malam vero semper habere posse sola
permissione dei.

**Quod voluntas eius et conuersio sit
non ipsum malum.** **Capitulum VIII.**

Ad Ecce voluntatem nec voluntatis con-
uersionem puto negari posse aliquid
quod esse. Nam et si non sunt subiecta
non tamen per se potest eas non esse essentias:
quoniam multe sunt essentie preter illam que per
se dicitur subiecta. Denique bona non ma-
gis est aliquid quam mala voluntas: nec est
ista magis malum quam illa bonum. Nam essentia
magis est aliquid voluntas quam vult dare in
seruicordie quam illa que vult rapere violenter.

Beati Anselmi Dialogus.

nec magis hec malū q̄ illa bonū est. Ergo si mala voluntas est ipm malū quo malus aliquis dicitur: erit et bona voluntas ipsum bonū quo fit aliquis bonus: sed mala voluntas erit nihil si est ipsum malū quod credimus esse nihil. Bona igitur voluntas nihil erit: quoniam ipsa nō magis est aliquid q̄ mala voluntas: Quare ipsum bonū qd bonos facit nō poterimus negare nihil esse: quoniam ipm est bona voluntas que nihil erit. Sed falsū esse nullus ambigit bonā voluntē siue bonū ipsum esse nihil. Itaque mala voluntas non est ipsum malū qd malos facit: sicut nec bona voluntas ē ipsū bonū qd bonos facit. Hoc ipsū qd dicitur de voluntate: potest considerari in conversione voluntatis. Non enim magis est aliquid conversio illa que convertit voluntatē de rapina ad tribuendū: q̄ illa q̄ convertit eandē voluntatē de largitate ad auariciā: et cetera q̄ de voluntate paulo ante dixi. **D** Vibi q̄ idipsum videtur ut asseris. **M** Neq̄ q̄ voluntas mala neq̄ praua voluntas convertitur: est ipsum malū q̄ angelus vel homo fit malus: qd nihil esse dicimus: nec bona voluntas: nec bona voluntatis conversio est bonū quo boni fiunt.

Quin iusticia sit ipsum malū: et sit nihil: Ca. IX. D

Quid ergo dicimus ipsum malū quod malos facit: et quid ipsum bonū quod bonos facit. **M** Iusticiā credere dicimus ipsum bonū quo fiunt boni: id est iusti: et angeli et homines: et quo ipsa voluntas bona siue iusta dicitur. In iusticiā hō ipsū malum esse: quod nihil aliud dicimus esse q̄ boni priuationem: nem qd malos et malā voluntatē facit: et ideo eandē iniusticiā nō aliud esse asserimus q̄ priuationē iusticie. **Q**uid enim voluntas primū data rationali nature: et simul in ipsa datidē ab ipsa datore convertitur: imo nō conuersa sed facta recta ad hoc qd velle debuit: stetit in ipsa rectitudine quā

dicimus veritatē siue iusticiā in qua facta fuit iusta fuit. Cum hō auertit se ab eo qd debuit: et convertit se ad id qd non debuit: non stetit in originali (ut ita dicā) rectitudine in q̄ facta ē: quā cum deseruit magnū aliquid perdidit: et nihil per ea nisi priuationē eius q̄ nullā habet essentiam quā iniusticiam nominamus suscepit.

Quomodo malū videatur esse aliquid: Cap. X. D

Quod dicitur malū esse priuationem boni: concedo: sed nihilominus video bonū priuationem esse malū. Et sicut percipio in priuatione mali aliquid aliud fieri qd bonū dicimus: ita animaduerto in priuatione boni aliquid aliud fieri quod malū dicimus. Quapropter licet quibusdam argumentis malū nihil esse probeat: ut quoniam malū non nisi vitium aut corruptio est: que nullo modo sunt nisi in aliqua essentia: et quanto magis ibi sunt tātō magis illā redigunt in nihilū: et si eandē essentia oīno denegat ad nihil: vitium q̄ et corruptio inueniunt nihil: licet inq̄ sic: aut alio modo probeat nihil esse malū: nō potest minus mens nisi sola fide acquiescere: si non illud mihi auferat qd mihi etiā probat malum non nisi aliquid esse. **Itā cū audis nomen mali: frustra horrent corda nostra: quod in huius nominis significatiōe intelligit: si nihil significet hoc nomen. Item si vox hec scilicet malum nomen est: vitium significatū est: Si autem significatū ē significatū: sed non nisi aliquid significat. Quomodo ergo malū est nihil si qd significat nomen eius est aliquid. Denique cū manente iusticia tanta videatur tranquillitas: tanta quies ut in multis nihil aliud videatur iniusticia: q̄ quiescere a malo: sicut est castitas: patientia: recedente aut iniusticia tū diuersus tam laboriosus tāq̄ multiplex occupet animū affectus: qui velut crudelis dominus miserū hominū cū cogat tot turpium et laboriosorum operū sollicitum**

De casu diaboli.

esse: et ipis operibus tam graui laborare: mirum est si poterit ostendi nihil deo oia operari. **Q**uanto qz non ita es insanus vt dicas nihil esse aliqd: cu tu non possis negare nihil esse non me. Quapropter si nihil potest probari aliquid esse per nomen nihil: quod estinas te probare esse malum aliqd per nomen malum? **R**espondeo: Nihil agit exemplum quod litere litera soluit. **R**espondeo: hoc ipsum nihil: nescio quid sit. Quapropter quia questio est de malo in manibus quod dicitur esse nihil: si vis me docere quid sit malum: doce me prius quid intelligas esse nihil: deinde ad alia quibus preter nomen malum me dixit me moueri de eo vt aliquid esse videat: et sic debis. **Q**uod si nequaquam differat nihil esse: et non aliquid esse: quod dicitur potest quid sit quod non est aliquid? **R**espondeo: Si non est aliquid quod hoc nomine significat: non significat aliquid. Si vero non significat aliquid non est nomen si vtique nomen est: quod igitur nullum dicat nihil esse aliquid: si semper nihil esse cogamur fateri nihil. Nemo potest nomen nihili significatum esse differenti. Ac si hoc ipsum nomen non significat nihil sed aliquid: id quod significat videtur non posse esse nihil sed magis aliquid. Si ergo quod significat non est nihil sed aliquid: quid verum erit vt significet per hoc nomen quod est nihil? Quippe si hoc nihil dicitur vere nihil est: et idcirco non est aliquid. Quare si quod significat hoc nomen non est nihil sed aliquid: quicquid modum consequentia videtur ostendere: false et incongrue vocat hoc nomen. At contra si per iudicium omne id quod nominatur nihil vere est nihil: et nequaquam est aliquid: vnde ne videtur aliquid consequi? quod vt hoc ipsum nomen nihil significet id non significet aliquid? Quid itaque est: quod hoc nomen videlicet non significat nihil sed aliquid: et non significat aliquid sed nihil? **R**espondeo: Forsitan non repugnat significare nihil et aliquid. **R**espondeo: Si non repugnat: aut ista vox diuersa consideratione significat nihil aut aliquid: aut inuenienda res est aliquid que sit aliquid et nihil. **Q**uod si vtrumque inueniri potest: et diuersa scilicet significatio consideratione in hoc nomine: et eandem

rem esse aliquid et nihil? **R**espondeo: Attingit velle cognoscere. **Q**uod constat quia hec vox scilicet nihil quantum ad significatum nullatenus differt ab eo quod dico non aliquid. Nihil quod hoc aptum est quod hoc vox scilicet non aliquid: omnem rem penitus et omne quod est aliquid intellectu remouendum: nec omnino vllam rem: aut penitus quod aliquid sit intellectu retinendum sua significatio de constituit: sed quia remotio aliquid rei si significari nullatenus potest nisi cum significatio de eius ipsius cui significat remotio. Nullum enim intelligit quid significet non habet: nisi intelligendo quid sit habet: necesse est vt hoc vox quod est non aliquid destruendo: id quod est aliquid significet aliquid. Quia vero auferendo omne quod est aliquid: nullam significat essentiam quam iudicet intellectu retinendam constituat: idcirco non aliquid vox nullam rem aut quod sit aliquid significat. Igitur hoc vox non aliquid his diuersis rationibus aliquid significat rem: et aliquid: et nullatenus significat rem aut aliquid: significat enim remouendo et non significat constituendo. Hac ratione nihil nomen quod permittit omne quod est aliquid: et destruendo non significat nihil sed aliquid: et constituendo non significat aliquid sed nihil. Quapropter non est necesse nihil esse aliquid: ideo quia nomen significet aliquid quolibet modo: si potius necesse est nihil esse nihil: quia nomen eius significat hoc modo aliquid. Hoc itaque modo non repugnat malum nihil esse et malum nomen esse significatum: sed sit aliquid permittendo significat vt nullus rei sit constitutum.

Quod malum et nihil non possint probari per nomen suum aliquid esse sed quasi aliquid: **Ca. XI. D.**

Equico negare nomen nihili sed per dictam a ter rationem: aliquo modo significare aliquid: sed satis notum est quia illud aliquid quod isto modo hoc nomen significat non nominatur nihil: nec cum audimus hoc nomen: accipimus illud per illam requam ita significat. Illud igitur quod per quod hoc nomen ponitur: et quod intelligimus cum ipsum audimus: illud inquam quero quid sit. Illud enim hoc nomen proprie significat

Beati Anselmi Dialogus

eat et idcirco nomen est: quia eius signi-
ficatum est: non quia supra dicto modo nega-
do significat aliquid: et quippe nomen
est per cuius significatiōem inter nomina com-
putatur: et illud vocatur nihil. Illud quo-
quod sit aliquid si proprie vocatur nihil:
aut qualiter sit nihil: si nomen signifi-
catum significat nihil: aut quod idem sit
aliquid et nihil? Illud idem quod de nomine
malum: et de eo quod significat: et quod malum
nominatur. **M.** Recte queris: quia
licet supra posita ratione malum et nihil si-
gnificent aliquid: tamen quod significat malum
non est aut nihil: sed et alia ratio quod signi-
ficat aliquid: et quod significat est aliquid:
sed non vere est aliquid: sed quasi aliquid.
Multa quidem dicuntur secundum formam que
non sunt secundum rem: ut timere secundum for-
mam vocis dicis actuum: cum sit passivus
secundum rem. Ita quod cecitas dicis aliquid secundum
formam loquendi cum non sit aliquid secundum rem.
Sicut enim de aliquo dicimus: quia visum
habet et visus est in eo: ita dicimus quia
habet cecitatem et cecitas est in eo: cum
non sit aliquid: sed potius non aliquid: et hanc
habe non sit habere aliquid: imo carere eo
quod est aliquid. Cecitas namque non est aliud
quam non visus: aut absentia visus ubi
visus debet esse: non visus vel absen-
tia visus non magis est aliquid ubi visus
debet esse quam ubi non debet esse. Qua-
re cecitas non magis est in oculo aliquid
quia ibi debet esse visus: quam non visus vel
absentia visus in lapide ubi non debet
esse visus. Multa quoque alia sunt di-
cuntur aliquid secundum formam loquendi que non
sunt aliquid: quoniam sic loquimur de illis
sicut de rebus existentibus. Hoc ergo
modo malum et nihil significant aliquid:
et quod significat est aliquid non secundum rem
sed secundum formam loquendi. Nihil enim non
aliud significat quam non aliquid: aut ab-
sentiam eorum que sunt aliquid: et malum
non est aliud quam non bonum: aut absentia
boni ubi debet et expedit esse bonum. Quod
autem non est aliud quam absentia eius quod
est aliquid: utique non est aliquid. Malum
igitur vere est nihil: et nihil non est aliquid:
et tamen quodammodo sunt aliquid: quia
sic loquimur de his quasi sint aliquid:

cum dicimus: nihil vel malum fecit: aut
nihil aut malum est quod fecit: sicut di-
cimus: aliquid vel bonum fecit: aut aliquid
vel bonum est quod fecit. Hinc est quod
cum negamus omnino esse aliquid quod
dicitur aliquis: ita dicimus: hoc quod di-
cis nihil est. Ita et hoc quod proprie non
dicitur non de eo quod est aliquid dicitur: et cum
ita dicitur sicut modo dixi: non dicitur eo
quod sit aliquid sed quasi aliquid dicitur. **D.**
De ratione nominis mali qua me per-
tabat posse probare malum esse aliquid:
satisfecisti.

**Angelus a se non potuit ha-
bere voluntatem primam: et quod mul-
ta dicunt posse aliena pote-
state et non posse aliena impo-
tentia: Cap. XII.**

Estat nunc ut me ad alia que mihi
hic malum esse aliquid persuadere
nuntius: quod respondere valeas:
edoceas. **M.** Et veritatem rel-
enodare possum? longe aliquid tui ex-
ordiri nos oportet: sed et opus est ut tu
ea que dicam non sis contentus singu-
la tantum intelligere: sed omnia simul me-
moriam quasi sub uno intuitu collige-
re. **D.** Ego quidem intentus ero
quatenus potero: veritatem si in aliquo
tardior quam velis extitero: non te me ex-
pectare pigeat put videris tardita-
tem meam expetere. **M.** Ponamus
ergo deum nunc facere angelum quem ve-
lit facere beatum: et non simul totum sed
per partes: et hactenus iam esse factum
ut iam sit aptus ad habendam volunta-
tem: si nondum velit aliquid. **D.** Po-
ne quod vis: et expone quod quero. **M.**
An ergo putas quod ipse angelus per se
possit velle aliquid? **D.** Non bene
video quod dicis per se. **M.** Enim sicut
supra iam dixisti de omni creatura: ni-
hil habet quod non accipit: nihil potest
per se. Per se dico per hoc quod iam ha-
bet: ut qui habet pedes: et que suffici-
ant ad potentiam ambulandi potest am-
bulare per se: quod autem habet pedes et non ha-
bet incolumitatem pedum non potest am-
bulare per se. Hoc itaque modo quero an ille

De casu diaboli.

angelus qui iam aptus est ad volendum et nondum quicquam vult: possit per se velle aliquid? **Q** Puto quia potest si aliquando vult. **M** Ad respondes ad interrogationem meam. **Q** Quomodo? **M** Ego quero de nihil volente et de potestate que precedit rem: et tu respondes de voluntate et potestate que sit cum re. **M** Ad omne quod est eo ipso quo est: potest esse: Non autem omne quod est potuit esse antequam esset. Cum igitur quero utrum ille qui nihil vult possit velle: quero potestatem ante voluntatem qua se possit mouere ad voluntatem? Tu vero cum respondes: quod si vult potest dici potestatem que sit cum ipsa voluntate. Necesse enim est si vult: ut possit velle. **Q** Scio duas esse potestates: unam que nondum est in re: alteram que iam est in re. Sed et hoc non possum nescire: quia quicquid ita potest esse ut iam sit si aliquando non fuit potuit prius esse. Si enim non potuisset: nunquam esset. Bene ergo estimo me respondisse: quod qui ideo potest velle quod iam vult: necesse est cum prius potuisse quam vellet. **M** Putas quia quod nihil est: omnino nihil habet: et ideo nullam habet potestatem: et sine potestate omnino nihil potest? **Q** Hoc non possum negare. **M** Estimo: quod mundus antequam fieret nihil erat. **Q** Verum dicis. **M** Ergo omnino nihil potuit antequam esset. **Q** Ita sequitur. **M** Ad ergo potuit esse antequam esset. **Q** Et ego dico: Si non potuit esse: impossibile fuit ut esset aliquando. **M** Et possibile et impossibile erat antequam esset: et quidem in cuius potestate non erat ut esset erat impossibile: sed deo in cuius potestate erat ut fieret possibile erat. Quia ergo deus mundum facere poterat prius quam fieret: ideo est mundus: non quia ipse mundus prius potuit esse. **Q** Rationi non possum contradicere: sed visus loquendi non consentit. **M** Non est mirum: Multa namque in communi locutione dicuntur impropterea: sed tamen oportet medullam veritatis inquirere: necesse est improprie-

tatem perturbantem quantum res expetere et possibile est discernere. Ex qua improprietate loquendi fit ut sepius dicamus rem posse: non quod illa possit: sed quantum alia res potest: et rem que potest non posse: quantum alia res non potest: ut si dico: liber potest a me scribi: utique liber nihil potest: sed ego possum scribere librum. Et cum dicimus: iste non potest vincere ab illo: non aliud intelligimus quam quod ille non potest vincere istum. Hinc est quod dicimus deum non posse aliquid sibi aduersum aut peruersum: quoniam sic est potestas in beatitudine et iusticia: imo quoniam beatitudo et iusticia non sunt in illo diuersa sed una bonum: sic est omnipotens in simplici bono: ut nulla res possit quod noceat summo bono: Ideo non potest corrumpi vel mentiri. Ita ergo quicquid non est: antequam est sua potestate esse non potest: sed si potest alia res facere: ut sit: hoc modo aliena potestate potest esse. Quis autem pluribus modis diuidi possit potestas vel impotestas: hoc tibi nunc tibi sufficiat: quia multa dicuntur posse non sua sed aliena potestate: et multa non posse non sua sed aliena impotentia. De propria igitur potestate loquor: cum quero de angelo quem novum posuimus fieri: et hactenus iam esse: factum iam: et aptum iam sit ad habendam voluntatem: sed nihil adhuc velit an ipse possit per se velle aliquid: et de ipsa mihi responde. **Q** Si iam sit: aptus est ad voluntatem ut nihil illi aliud desit quam velle: non video cur per se non possit. Quicquid enim appetit est ad videndum et clausis oculis in luce positus nihil videt: potest tamen videre per se: quare ergo non volens simpliciter non velit per se: sicut non videns potest per se videre? **M** Quia ille non videns habet visum et voluntatem qua potest mouere visum: nos vero de illo qui nullam habet voluntatem loquimur. Quare responde mihi si quod res se ipsam mouet de non velle ad velle: ut sic ipsa se velit mouere? **Q** Si dixeris

Beati Anselmi

Dialogus

qz moueat nō volēs: psequēs erit vt non a se s ab alio moueat: nisi forte si quis subito claudit oculos ad ictum venientē: aut si cogit qd aliquo incō modo vt velit qd p̄us non volebat: Rescio enim tūc p̄us se velit mouere ad hanc volūtātē. **M** Null⁹ cogit vel timore vel sensu alicui⁹ incōmodi: nec attrahit amore alicui⁹ cōmodi ad volendū aliquid: nisi qd p̄us habet naturalē volūtātē vitandī incōmodū aut habendī cōmodū: q volūtate semouet ad alias volūtates. **D** Regare nequeo. **M** Dic qz quicqd semouet ad volendū: p̄us se vult ita mouere. **D** Ita est. **M** Ad ergo nihil vult: nullo mō potest se mouere ad volendum. **D** Nō possum cōtradecre. **M** Restat igit vt ille angel⁹ qui ita aptus factus est ad habendā volūtātē: sed tamē nihil vult: nō possit habere primā volūtātē a se. **D** Necesse est fateri me: qz nihil potest p se velle qd nihil vult. **M** Beatus aut nō pōt esse: si nō vult beatitudinē. Dico aut nūc beatitudinē: non beatitudinē cū iusticia: sed quā volūt omnes etiam iniusti. Omnes quippe volunt bene sibi esse: Excepto nāq hoc q oīs natura bona diuidit i duo bona: et duo his cōtraria mala vsu dicunt: vnum bonū et qd dicit iusticia: cui cōtrariū malū iniusticia: iniusticia alterū bonū est qd mihi videt posse dici cōmodum: et huic malū opponit incōmodum. Sed iusticiā quidē nō omnes volūt neq omnes fugiūt iniusticiā: cōmodum xō non solū oīs rationalis natura: sed et oīe qd sentire pōt vult: et vitat incōmodū. Nam null⁹ vult nisi quod aliquo mō putat sibi cōmodum. Hoc igit modo bene sibi esse omnes volūt: et male sibi esse nolunt. De hac beatitudine nunc dico: quia nullus potest esse beatus q non vult beatitudinē. Nullus nāq beatus potest esse: aut habēdo quod nō vult: aut non habendo quod vult. **D** Non est negandū. **M** Nec

beatus esse potest qui non vult iusticiam. **D** Nec hoc minus concedendum.

A accepta sola voluntate beatitudinis: nec aliud posset velle: nec illam non velle: et quicquid vellet nō esset iusta vel iniusta voluntas: **Lapi. XIII. Aha.**

Scamus q deū illi dare p̄mū
D solā beatitudinis voluntatē: et videamus an idcirco quia accepit aliquā voluntatē: ita se possit ipse mouere ad volendū aliud q qd accepit velle. **D** Prosequere qd incepisti: ego em paratus sum intelligere. **M** Constat quia nondum aliud vult q beatitudinē: quia non aliud accepit velle. **D** Unde est? **M** Quero q a te: an possit se mouere ad aliud volendū? **D** Respondeo videre quō se moueat ad volendū aliud q beatitudinē: qz aliud non vult. Nam si vult se mouere ad aliud volendum: vult vtiq aliud. **M** Sicut q nulla volūtate adhuc data nihil poterat p se velle: ita sola volūtate beatitudinis accepta nullā aliam a se potest habere volūtātē. **D** Ita est. **M** Nonne si putat pdesse aliqd ad adipiscendū beatitudinē: pōt se mouere ad volendū illud. **D** Dubito qd respondeā: nā si nō pōt: nō video q velit beatitudinē q non potest velle quo se adipisci posse beatitudinē putat. Si xō potest: nō intelligo quō nō possit velle aliud. **M** Qui vult aliud nō ppter rem quā videt velle: sed ppter aliud: qd proprie iudicā dñs est velle: an illud quod dicit velle: an illud propt qd vult? **D** Illud itaq ppter qd vult videtur velle. **M** Qui q vult aliqd ppter beatitudinē: nō aliqd vult q beatitudinē: quare pōt et qd putat pdesse ad beatitudinē et solā beatitudinē velle. **D** Satis ē planū **M** Quero adhuc an accepta hac

De casu diaboli.

sola voluntate: possit non velle beatitudinem? **D** Non potest vtrūq; simul et velle et non velle. **M** Ac rū est. Sed non hoc quō: sed quero an possit deferere hanc voluntatem et mouere se de velle ad non velle beatitudinē. **D** Siquidē hoc facit nolens: nō ipse facit: si xō volens aliud vult q̄ beatitudinē: si nō vult aliud. Quare manifestū puto: quia nullatenus potest p se nō velle ad qd solū accepit velle. **M** Bñ intelligis. Sed responde mibi adhuc si nō pōt non velle beatitudinē: quāto maiorē eam intelliget qui nihil nisi beatitudinē vult: et non potest nisi velle beatitudinē? **D** Si nō tanto magis vellet beatitudinē quāto meliorē ac maiorē illā putaret: aut oīno nō vellet beatitudinē: aut vellet aliud propter qd meliorē nollet. Sed dicū: qz illā vult et nō aliud. **M** Vult ergo esse beat: quāto altius hoc esse posse cōfiscit? **D** Proculdubio vult. **M** Ergo vult sibi esse deo. **D** Nihil aptius. **M** Quid tibi videt: an esset iusta voluntas si hoc mō sibi vellet esse deo? **D** Rec iustā volo dicere: quia vellet qd nō cōueniret: nec iniustā: qz ex necessitate vellet. **M** At eum qui vult beatitudinē solā: cōmoda tñ velle possumus. Si ergo ille qui nihil vellet nisi cōmoda: nō posset habere maiora et veniora: vellet ne minora quibuscūq; vti posset? **D** Immo nō posset nec vellet quelibet infima si maiora non posset. **M** Nōne cū vellet cōmoda infima et iūda quibus irrationabilia aīalia delectant: esset eadem volūtas iniusta et vitupabilis? **D** Quomō iniusta aut reprehendenda volūtas esset: qz vellet qd nō posse velle accepisset? **M** Volūtatē tamē ipsam siue cum vult summa cōmoda: siue cū vult infima constat esse opus et donū dei: sicut est vīta aut sensibilitas: aut nō esse i iusticiā siue iniusticiā. **D** Non est dubium. **M** Ergo in quātum

essentia ē bonū: aliqd est: quātū xō ad iusticiā ptinet siue iniusticiā nec bona nec mala est. **D** Nihil clarus. **M** Sed non debet esse beatus si nō habet iustam voluntatem: immo nō pōt pfecte nec laudabiliter esse beatus qui vult qd nec pōt nec debet esse. **D** Multū patet.

Q similiter sit: si sola accepta voluntas rectitudinis et iccirco vtrāq; voluntatem accepit simul et vt iustus: et vt beat' esset: La. XIII. ab

C Consideremus ergo de iusticie voluntate: Si daret eidē angelō velle solū: qd eum velle cōueniret: an posset aliō velle: aut si nō posset nō velle p se qd accepisset vellet. **D** Oīno qd vidimus in voluntate beatitudinis: necesse est i hac quoq; volūtatē euenire. **M** Ergo nec iustam nec iniustā haberet volūtatē. Sicut enī ibi non esset volūtas iniusta si vellet incōuenientia: nō idcirco esset iusta voluntas: quoniā sic hoc accepisset vt nō posset aliter vellet. Quomā ergo nec solū modo volendo beatitudinē: nec solūmō volēdo qd conuenit eum ex necessitate sic velit: iustus v' iniustus potest appellari: nec potest nec debet esse beatus nisi velit: et nisi iuste velit necesse est vt sic faciat deus vtrāq; voluntatē in illo cōuenire: vt et beatus esse velit quatenus addita iusticia sic temperet volūtatē beatitudinis vt et refecet voluntatis excessum: et excedendi nō amputet potestātē: vt cum p hoc qd volet beatus esse modū possit excedere: p hoc qd iuste volet nō volet excedere: et sic iustā habens beatitudinis voluntatē possit et debeat esse beatus: qui nō volendo quod nō debet vellet: cum tamē possit mereat: vt quod velle non debet nunq; velle possit: et semp tenēdo iusticiā p moderatā volūtatē nullo mō indigeat: aut si deseruerit iusticiā p imoderatā volūtatē

Beati Anselmi Dialogus

omnino indigeat. **D** Nihil conuenientius cogitari potest. **M** Memoro quia cum superius considerabamus solam beatitudinis voluntatem sine hac meta quam addidimus: ut scilicet deo se coerceat: dicebamus in ea non esse iusticiam vel iniusticiam quicquid vellet. **D** Bene meministi. **M** An putas aliquid esse quod additum eidem voluntati temperet illam: ne plus velit quam velle oportet et expectat? **D** Nullus intelligens nihil hoc esse putabit. **M** Hoc satis credo animaduertis non aliud esse quam iusticiam. **D** Nihil aliud cogitari potest. **M** Certum est igitur iusticiam esse aliquid.

Quia iusticia sit aliquid:

Capitulum. XV.

Mmo valde aliquid bonum.

M Antequam acciperet iusticiam hanc: voluntas illa debebat velle et non velle finem iusticiae? **D** Non debebat: quod ideo non debebat: quia non acceperat. **M** Postquam autem non accepit: non dubitas debere nisi aliqua violentia amittat? **D** Semp eam huic debito alligatam puto: siue teneat quod accepit: siue sponte deserat. **M** Recte asseris: Sed quid si voluntas eadem iusticiam tam utiliter: et tam sapienter additam sibi: nulla indigentia et nulla violentia cogente deserat utendo sponte sua potestate: id est plus volendo quam debeat. An remanebit aliquid aliud cum ipsa voluntate quam quod prius considerabamus ante additamentum iusticie? Quoniam nihil aliud est additum quam iusticia: separata iusticia nihil aliud certum est remanere quam quod prius erat: nisi quia debitricem fecit eam accepta iusticia: et quasi quedam pulchra vestigia sui reliquit derelicta eadem iusticia. Eo enim ipso quo debitrix iusticie permanet: monstrat honestate iusticie fuisse decorata. Sed et hoc satis iustum est: ut quod semel accepit iusticiam: seruare eam semper debeat nisi violenter amiserit. Et certe mul-

tum dignior natura probat: que vel aliquando habuisse: et semper debere ut habet tam honestum bonum conuincit: quam quia hoc ipsum non habere nec debere aliquando cognoscit. **M** Bene consideras: sed adde huic tue sententie: quia quanto natura que hic habuit quod debet: monstrat laudabilior: tanto persona que non habet quod debet conuincit vituperabilior. **D** Vehementer assentio. **M** Discerne mihi bene quid tibi monstrat naturam laudabilem: et quid faciat personam vituperabilem. **D** Habuisse vel debere monstrat naturalem dignitatem: et non habere facit personalem inhonestatem. Habere enim factum est ab eo qui dedit: non habere factum ab ipso qui deseruit. Ideo namque debet quia accepit: ideo vero non habet quia deseruit. **M** Non ergo reprehendas in ipsa voluntate que non stetit in iusticia debere iusticiam: sed non habere iusticiam. **D** Omnino nihil aliud tibi reprehendo quam absentiam iusticie siue non habere iusticiam: nam sicut iam dixi: habere decorat: non habere vero deturpat: et quo magis illud decet: eo magis istud dedecet: immo non ob aliud voluntatem illam deturpat ex propria culpa non habere: quam quia illa decorat ex bonitate dantis habere debere. **M** Nonne iam voluntatem ipsam quam non habet iusticiam quam debet habere: iudicas iniustam et in illa esse iniusticiam? **D** Quis non ita iudicat. **M** Si non esset iniusta: nec esset in illa iniusticia: putato quia nihil in ea reprehenderes. **D** Nihil omnino. **M** Ergo nihil aliud in illa reprehendis quam iniusticiam: et quia iniusta est. **D** Non possum aliud quicquam in ea reprehendere. **M** Si ergo nihil aliud tibi reprehendis quam absentiam iusticie: et illam non habere iusticiam: sicut paulo ante dixisti: et iterum verum est quia nihil aliud reprehendis in ea quam in illa esse iniusticiam: siue illam esse iniustam: palam est: quia non aliud in illa est iniusticia: aut esse in-

De casu diaboli.

iusticiā q̄ absentia iusticie: aut non habere iusticiā. **D** Nullo mō possunt hec esse diuersa. **M** Sicut igit̄ absentia iusticie ⁊ nō habere iusticiā nullā essentiam habent: ita iniusticia et esse iniustū nullum habet esse: ⁊ idcirco nō est aliqd̄ sed nihil.

D Non est cōsequētius aliquid. **M** Memēto etiā iam constare: qz recedēte iusticia excepto debito iusticie nihil aliud ibi remansit q̄ qd̄ habebat ante susceptam iusticiā.

D Cōstat utiqz. **M** Ac iniusta nō erat: nec iusticiā habebat anteq̄ haberet iusticiā? **D** Hō. **M** Ergo aut recedēte iniusticia: non est in illa iniusticia nec ē iniusta: aut nihil ē iniusticia vel esse iniustū. **D** Hō pōt videri aliqd̄ magis necessariū.

M At iniusticiā illā habere ⁊ esse iniustam post desertam iusticiā concessisti. **D** Immo nō possum nō videre. **M** Nihil igit̄ est iniusticia: vel esse iniustū. **D** Credentē me fecisti scire qd̄ nesciens credebat.

Q iniusticia non sit nisi absentia debite iusticie:

Lapi. XVI. Aha.

Stimo etiam te cognoscere tā q̄ cum iniusticia nō sit aliud

q̄ absentia iusticie: nec iniustum esse aliud q̄ nō habere iusticiā: cur nō ante datā sed post derelictam iusticiam eadem absentia iusticie vocet̄ iusticia: ⁊ nō habere iusticiā sit iniustū esse: ⁊ sit vtrūqz rēphensibile: nō em̄ ppter aliud nisi qz nō decet abesse iusticiam nisi vbi debet esse. Sicut em̄ virū qui nondū debet habere barbam non dedecet non habere: cum xō iam debet habere: indecorum est non habere: Ita naturam que non debet habere iusticiā nō deformat non habere: illā xō que habere debet: dehonēstat non habere: ⁊ quanto magis debet habere: vtrūqz ostendit naturā: tanto magis nō habere sedat vtrūqz figurā. **D** Sufficienter video iniusticiā nō esse nisi

absentiā iusticie vbi debet esse iusticia. **M** Cum posuimus solā voluntatem beatitudinis pfato angelo dari: vidimus cū nihil potuisse velle aliud. **D** Aperte vidim⁹ qd̄ dicitur.

Cur desertor angelus nō possit redire ad iusticiam.

Lapi. XVII. Aha.

In modo derelicta iusticia et remanente illa solū voluntate q̄ prius fuerat beatitudinis:

pōt idē desertor ad voluntatē iusticie redire p se ad quā nō potuit anteq̄ daret̄ venire? **D** Sed mō multo minus. Tunc em̄ cōditiōe nature nō poterat hīe: nunc xō merito q̄lloqz culpe non debet habere. **M** Nullo ḡ mō potest hīe iusticiā a se cū nō habet iusticiā: quia nec anteq̄ eā accepit nec postq̄ eam deserit.

D Non debet aliquid habere a se. **M** Hōne aliquo mō vel cum ipse haberet potuit ipse sibi dare iusticiā? **D** Quomō potuisset? **M** Plurib⁹

modis dicimus facere. Dicimus em̄ facere aliqd̄ cū esse facim⁹ rem: ⁊ cū facere possum⁹ vt nō sit ⁊ nō facim⁹. Hoc itaqz modo potuit ipse sibi dare iusticiā: qz potuit sibi auferre eam ⁊ potuit nō auferre: quō ille qui stetit i veritate in qua fact⁹ est nō fecit cū potuit vt eā nō haberet: ⁊ ita eā ipse sibi dedit: ⁊ totū s̄ a deo accepit. Ab eo enim acceperunt ambo habere et posse tenere ⁊ posse deserere. Hoc vltimū ideo deus dedit vt possent sibi dare aliquo mō iusticiā. Si em̄ nullo modo eam sibi possent auferre: nullo modo possent sibi dare. Qui ergo s̄ modo sibi dedit eam: s̄ ipm a deo accepit vt sibi eam daret.

Quō malus angel⁹ se fecit iniustū ⁊ bonus se iustū: et q̄ mal⁹ sic debet deo gratias p bonis q̄ accepit ⁊ deseruit: sicut bonus q̄ seruauit accepta: La. XVIII. D

Beati Anselmi

Ideo quia non auferendo po-
tuerit sibi dare iusticiam: sed
alter sibi dedit: alē sibi abstu-
lit. **M** Aides ergo deo parē eos
debere gratiā q̄rū ad bonitatē ip̄i:
nec diabolū ideo minus debere deo
reddere quod dei est: quia sibi abstu-
lit quod deus dedit: et noluit accipere
quod deus obtulit. **D** Aideo.
M Semp̄r igit̄ debet deo gratias
agere malus angelus p̄ beatitudinem
quam sibi abstulit: sicut bonus p̄ ea
quā sibi ipse dedit. **D** Verissimū
est. **M** Estimo: quia animaduer-
tis deū nullo mō posse facere iniustū
nisi iniustū nō faciendo iustum cum
possit. **M** A ante acceptā iusticiā nul-
lus est iustus vel iniustus: et nullus
post acceptam iusticiam fit iniustus:
nisi sponte deserat iusticiā. Sic ergo
bonus angelus fecit se iustū: non au-
ferendo sibi iusticiam cum potuit: ita
deus malū angelū: angelū facit iniu-
stū nō reddendo ei iusticiā cum pos-
sit. **D** Facile cognoscit̄.

¶ voluntas in quātū sit:
bonū est: et nulla res mala
sit. **Cap. XIX.**

Ad
Edeamus ad considerationē
voluntatis: et reminiscamur
quod considerauim⁹ voluntatē
scz beatitudinis quicquid vellet nō esse
malū: sed esse bonū aliquod anteq̄
accipiat iusticiā. Unde cōsequit̄: qz
cum deserit acceptā iusticiā: si eadez
essentia est que prius erat bonū ali-
quod q̄rū ad hoc quod est: q̄rū x̄o ad
hoc qz iusticia non est: i illa que fuit
dicit̄ mala et iniusta. **M** A si velle deo
similē esse: malū esset: fili⁹ dei nō vel-
let similis esse patri: aut si velle q̄sli-
bet infimas voluptates esset malū:
mala diceret̄ voluntas brutorū ani-
malū. Sed nec voluntas filij dei est
mala: quia est iusta: nec voluntas irra-
tionalis mala dicit̄: qz non est iniu-
sta. Unde sequit̄ nullā voluntatē eē
malū sed esse bonū in quātū est: quia
opus dei est: nec nisi in quātū est in-

Dialogus

iusta malā esse: et qm̄ nulla res mala
dicit̄ nisi mala voluntas: aut p̄pter
malā voluntatē: vt mal⁹ hō: et mala
actio: nihil est aptius q̄ nullam rem
esse malā: nec aliud esse malū q̄ ab-
sentia iusticie derelictē in voluntate:
aut in aliqua re p̄pter malā volun-
tatem.

¶ Quō deus faciat malas
volūtates et actiones: et quō
accipiat ab eo: **Cap. XX.**

D Et tua disputatio veris et ne-
cessarijs aptisq̄ rationib⁹ cō-
catenat̄ vt nulla rōne quod di-
cis: dissolut̄ posse videam: nisi qz vi-
deo aliud cōsequi: quod nec dici debe-
re credo: nec quō non sint: si vera sit
que dicis nō video. **M** Am si velle esse
similem deo non nihil nec malū: sed
quoddā bonum est: non nisi ab eo a
quo est omne bonū quod est: haberi po-
tuit. Si ergo angel⁹ nō habuit quod nō
accepit: quod habuit ab illo accepit a q̄
habuit. Quid aut̄ ab illo accepit quod
ille nō dedit? Quare si habuit velle
esse siles deo: tō habuit: qz de⁹ dedit.
M Quid mirū si quēadmodū di-
cit̄ inducere in temptationē quando
non liberat de ea: ita fatemur eū da-
re volūtate malā nō phibēdo eā cū
potest: p̄sertim cum potestas volēdi
quelibet nō nisi ab illo sit. **D** Hoc
modo non videt̄ esse incōueniens.
M Si ergo datto nō est sine acce-
ptione: quēadmodū non inusitate di-
cit̄ dare: et q̄ sponte cōcedit: et q̄ non
approbādo p̄mittit: ita nō incōgrue
accipere dicit̄: et qui cōcessa suscipit:
et q̄ illicita p̄sumit. **D** Nec incon-
gruū nec inusitatū mihi videt̄ quod
dicit̄. **M** Quid q̄ dicimus cōtra
veritatē si dicim⁹: cū diabol⁹ voluit
quod non debuit: hoc illū et a deo acce-
pisse: qz de⁹ p̄misit: et nō accepisse: qz
ille nō p̄sensit. **D** Nihil h̄ repugna-
re videt̄ x̄itātī. **M** Cū igit̄ dia-
bolus cōuertit voluntatē ad quod non
debuit: et ipsum velle et ipsa conuer-
sio fuit aliqd: et tamē non nisi a deo et

De casu diaboli

de di volūtatē aliqd habnir: qm nec
velle aliqd: nec mouere potuit volū
tatē nisi illo pmittēte q fec oēs natu/
ras ibstātiales et accidētales: vniūsa
les et indiuiduales. In pntū em volū/
tas et cōuersio siue motus volūtatē
est aliqd: bonū est et dei est. In qntū
vero iusticia caret sine q eē nō debet:
nō simpliciter malū: s aliqd malum
est: et qd malū est nō dei s volētis si/
ne monētis volūtatē est. Simplex
qppe malū est iniusticia: qm non est
aliud q malū qd nihil est. Aliud ve
ro malū est natura in q est iusticia:
qz est aliqd et aliud q iniusticia que
malū et nihil est. Quare qd aliqd ē
a deo fit et dei ē: qd vero nihil est: id
est malū ab iniusto fit et ei est. **D**
Qd quidē deus naturas rerū oīm
faciat fatendū est. Qd vero singlas
actōes puerfay volūtatū velut ip
sum prauū motū volūtatē q ipa ma
la volūtas se mouet faciat qd cōce/
dat? **M** Quid mir si dicim deū
facere singlas actōes q fiunt mala
volūtatē: cū fatemur eum facere sin/
gulas ibas q fiūt in iusta volūtatē et
in honesta actiōe. **D** Hō habeo
qd cōtra dicā: qppe nec negare pos/
suz vere aliud eē q liber actionē: nec
fateri volo n fieri a deo qd vere ali/
q habet eēntiā. Itēq ista tua rō vl
lo mō accusat deū: aut excusat diabo
lum: sed oīno deū excusat et diabolu
accusat. Sz vellē scire vtrū idem de/
fector angelus ista de se psciuert.

Q mal' angel' non potuit
pscire se casurum esse:

Caplm XXI. Ad.

Am qris vtz ille angel' qui
nō stetit in veritate psciuert
se esse casurū: discernēdum est
de q scia dicas. Nam si de illa scien/
tia qris q nō nisi cū certa ratiōe ali/
qd intelligit: oīno rñdeo non posse
scire qd pōt nō esse. Qd em nō esse
pōt: neq q eē certa pōt colligi rōne.
Quapropter cōstat illū nullatenus

potuisse pscire casū suū quē necesse n
erat futurū. **D**onamus em nō fuisse
futurū casum illū: an itaqz putas p/
sciri potuisse si futurū nō erat? **D**
Aides nō posse psciri qd pōt futurū
nō esse: nec posse nō esse futurū: qd p
scitur. Sz reminiscor nūc illi' famo/
sissime qstionis de pscietia diuina: et
libero arbitrio: quis em tāta aucto/
ritate asserat et tanta teneat vtilita
te: et nullaten' ppter hūanā rōnem
dubitandū sit diuinā pscientia et li/
berū arbitriū sibi inuicē pscire: tñ
qstū ad rōnis psciderationē q vide
tur spectat: infociabiliter videntur
dissentire: vñ videm' in hac qstione
nōnullos sic in vnā ptē vrgentes vt
alterā oēs deserāt vnda infidelitatē
sue sbergēte perire: multos xō ve/
lut cōtrarijs vētis hinc inde cōtra in
uicē sustētando quassantib' pclitari.
Eū q diuiaz cōstet pscientia eē oīm
q fiunt libero arbitrio nec aliud ho/
rum sit ex necessitate: nihilomin' vi/
des posse nō esse futurū qd pscitur.
M Breuiter iterum rñdebo. Pre
scientia dei nō ppre dicat pscientia.
Cui em oīa sp sunt presentia: nō ha/
bet futurū pscientia s pscientia sciē/
tiam. Cum ergo alia sit ratio de pre/
scientia futuri q de presentis rei sci/
entia: nō est necesse diuinā pscientia
et illam de q querim' eandem habe/
re psequentiā. **D** Assentio.
M Redamus ad illā que erat in
manibus questionem. **D** Pla/
cet quod dicis. Sed eo pacto vt cū
de illa cuius mētionē fecimus ques/
ero: mihi respōdere quod inde deus
tibi dignabit ostendere non renuas.
Valde namqz necessaria est eius so/
lutio si iā ab aliq facta est aut si fiat:
fateor em non deū alicubi excepta di
uina auctoritate cui indubitāter cre
do me legisse rationē: que mihi suffi/
ceret ad eiusdē solutiōis intellectū.
M Cum ad illā venimus si forte
venerimus: erit sicut de' dabit. Hūc
aut qm supraposita rōne patet apo/
p

Beati Anselmi Dialogus

statam angelū nō potuisse p̄scire cui
nā suā ea p̄sciētia quā rei necessitas
sequit̄: accipe adhuc aliā rōnē que
nō solū p̄scientia: s̄ et estimatiōe aut
q̄libet suspitiōe suū eū p̄sensisse casū
excludit. **Q** Hoc accepto. **M**
Si adhuc in bona volūtate stans p̄
sciebat se casurū: aut volebat ut ita fi
eret: aut nolebat. **Q** Anū horū ne
cesse est verū esse. **M** S̄ si cum
p̄sciētia volūtate habebat aliq̄n ca
dendi: iā ipsa mala volūtate cecide
rat. **Q** Patet qd̄ dicis. **M**
Nō itaq̄ volendo cadere prius sci
uit se casurū: q̄ caderet. **Q** Nō
pōt aliud obijci cōclusioni tue. **M**
Ac si p̄sciebat se casurū et nolebat: tū
miser erat dolendo: q̄tū maḡ stare
volebat: et q̄ erat iustior: eo debebat
esse felicioz. **Q** Negari nō pōt.
M Ac tātō iustior erat: q̄tō maḡ
volebat stare: et q̄ erat iustior: eo de
bebat esse felicioz. **Q** Nō pōt
negari. **M** Ergo si nolēdo p̄
sciebat se casurū: tātō erāt miserior: q̄
ro debebat eē felicioz: qd̄ nō puenit.
Q Ita quidē consequē negare neq̄o.
S̄ hoc sepe nō solū sine incōueniē
tia sed et laudabiliter et sup̄na gratia
fieri cognoscit̄: multoties enī ut pau
ca de incōmodis iustoz cōmemorē:
q̄tō quis iustior est: tātō maiore do
loz cōpassione de alieno casu afficiē
Sepe enī eū q̄ maiore habet in iusti
cia cōstantiā: videm⁹ ab iniustis ma
iorem pati p̄secutiōis instantiā. **M**
Nō est eadē rō in hoīb⁹ et in illo an
gelo. Hominis enī natura p̄p̄t p̄c̄m
p̄imi parētis tam innūerabiliū icō
modoz facta ē passibilis: ex q̄ passi
bilitate multis modis gratia nobis
operat̄ incorruptibilitatē: Ille x̄o
adhuc nullo p̄c̄o p̄cedente alicuius
mali nō innenerat passionē. **Q**
Satisfecisti obiectioni mee. **Q** Patet
enī qz̄ h̄ ipsa rō sicut separat ab ipso
malo angelo sui casus p̄scientiā: ita
nihilominus omnē segregat opinio
nem. **M** Est et aliud qd̄ mihi sa

tis videt̄ ostendere nullo mō eū suū
ante putauisse futurā p̄uaricationē.
Nēpe ut coactā putauisset aut spon
taneam: sed nec nullatenus erat vñ
se aliquādo cogi suspicaret: nec q̄
diu voluit i veritate p̄seuerare: vñ
mō putare potuit se sola volūtate il
lam deserturū. Supra nā q̄ iā mon
stratum est eū q̄ diu rectā volūtate
habuit in hac ip̄a volūtate voluisse
p̄seuerare. Quapropter volēdo te
nere p̄seueranter qd̄ tenebat: nullo
mō video vnde potuisset vel suspi
cari nulla alia accedēte cā: sola se il
lud deserturū voluntate. Non nego
illum sciuisse qz̄ posset mutare volū
tatē quā tenebat: s̄ dico illū nō potu
isse putare: qz̄ aliq̄n omni alia cessan
te cā sponte mutaret voluntatē quā
p̄seueranter tenere volebat. **Q**
Qui diligēter itelligit qd̄ dicis: pa
tenter videt qz̄ nullo mō scire vñ pu
tare potuit angel⁹ mal⁹ se facturū qd̄
malefecit.

Q Sciuit se nō debere velle
hoc qd̄ volendo peccauit:
et debere puniri si peccaret:
Capitulum XXII.

Ed et hoc volo ut pariter oñ
das si sciuit se nō debere vel
le qd̄ p̄uaricādo voluit. **M** In h̄
dubitare nō debes sup̄ra dicta cōsi
deras. Si enī nescisset se nō debere
velle quod iniuste voluit: ignorasset
se debere volūtate tenere quā desce
ruit. Quapropter nec iust⁹ esset te
nendo: nec iniustus deserēdo iusticiā
quā nescisset: imo nec poterat si vel
le plus q̄ habebat: si nesciebat se de
bere esse p̄tentū eo qd̄ acceperat. De
niqz̄ qz̄ ita rational⁹ erat: ut nulla re
phibere vti rōne: nō ignorabat qd̄
deberet vel nō deberet velle. **Q**
Rationē tuam nō video posse infir
mari: sed tū inde mihi videt̄ quedā
oziri q̄stio. Si enī sciebat se nō debe
re deserere qd̄ acceperat: vtiqz̄ sciebat
nihilominus se debere puniri si desce

De casu diaboli

reret: Quidmodo igitur sponte po-
tuit velle unde miser esset: qui acce-
perat inseparabiliter velle vñ bñs
esset?

¶ non debuit scire: quia si
peccaret puniretur:

Capitulum XXIII. AB.

¶ Igitur certū ē qđ debere se pñi-
ri si peccaret ignorare nō po-
tuit: ita qđ puniret si peccaret
scire nō debuit. **¶** Quōd hoc ig-
norant si ita rōnalis erat vt ei⁹ rō-
nalitas nō spēdiret veritatē cogno-
scere: sicut sepe nra impedit regnāte
corruptibili corpore? **¶** Quia
rōnalis erat: potuit intelligere qđ in-
ste si peccaret puniret. Sed qm̄ indi-
cia dei multa ⁊ inuestigabiles vñ ei⁹:
nequit cōphēdere an de⁹ faceret qđ
iuste facere posset. Sꝫ ⁊ si de⁹ dicat
qđ nullaten⁹ credere potuit deū crea-
turā suā pp̄ ei⁹ culpā dā naturā quā
tāta sua bonitate fecerat: p̄sertim cū
nullū exēplū iusticie vñ cōscētis in-
sticiam p̄cessisset: ⁊ certus esset nūq̄
in qđ facturi erant qđ deo frui deberēt
tāta sapientia esse p̄stitutū: vt sic ni-
hil habebat supflūū: ita si minueret:
imperfect⁹ esset: nec tā p̄claz opus dei
ex aliq̄ pte permansurū imperfectum:
nec vlla ratiōe scire posset si hō iam
factus erat: deū humanam naturam
p angelica: aut angelicā p humana
si caderet substitutur⁹: s̄ potius vnā
quamq̄ in id ad quod facta erat p
se nō pro alia restitutā: aut si factus
nōdū hō erat: multo minus putare
posset ad substitutionē alteri⁹ natu-
re illū esse faciendū. Si inq̄ aliquis
hoc dicat: qđ incōuenientia inest? Sꝫ
redeam⁹ ad hoc qđ dixerā: illum scꝫ
hāc nō debuissē hñe scientiā. Si cñ
seuisset nō posset volens ⁊ habens
bēitudinē spōte velle: vñ miser esset
qre nō esset iustus nō volēdo qđ nō
deberet: qm̄ nō posset velle. Sed et
hac rōne cōsidera vtrū scire qđ qris
deberit: nam si scisset aut peccasset:

aut nō? **¶** Anū hōz esset. **¶**
Si p̄sentia tanta pena nulla indigē-
tia ⁊ nulla re cogente peccasset: tan-
to magis puniendus esset. **¶** Ita
est. **¶** Itō ergo hec p̄sentia illi
expēdiebat. **¶** Vere peccaturo nō
expēdiebat p̄scire penā. **¶** Quia
si nō peccasset: aut sola bona volūta-
te nō peccasset aut timore pene. **¶**
Nihil aliud dici pōt. **¶** Sꝫ qm̄
nō cauisset peccatū solo amore iusti-
cie: ipso opere mōstrauit. **¶** Itō
est dubiū. **¶** Si vero timore ca-
uisset nō esset iustus. **¶** Palaz
est: nullo modo cñ debuissē scire indi-
ctaz sibi penā suā secuturā peccatū:
Sꝫ qm̄ enim angelū qui stetit ⁊ euz
qđ nō stetit i veritate: pari scientia p̄-
ditos in prima cōditiōe credim⁹: nō
video cur illi negata sit scientia ista
cui tam tenax erat bona volūtas vt
sufficeret ad cauendū peccatū. **¶**
Non tñ posset nec deberet cōtēnere
penā quā p̄scisset. **¶** Sic videt.
¶ Si ē ergo solus amor iusticie: ita
solū odium pene sufficeret ad nō pec-
candū. **¶** Nihil plāius: **¶**
Duas igit⁹ habuisset cās n̄ peccādiz:
vnā honestā ⁊ vtilē: alterā inhone-
stā ⁊ inutilē. i. amorē iusticie ⁊ odi-
um pene. Itā nō satis est honestum
solo odio pene nō peccare: ⁊ ad non
peccandū inutile est odiū pene vñ
solus amor iusticie sufficit. **¶**
Non est qđ possum obijcere. **¶**
Quid ē? Itōne multo nitidius pla-
cet ei⁹ pseuerantia: cū illa sola pseue-
rādī causa videt in illo qđ vtilis est ⁊
honestā qđ spōtanea: qđ si simul sese
illa oñderet que iūtilis ⁊ inhonestā:
quia necessaria intelligitur?

¶ etiam bonus angelus
hoc scire non debuit:

Capitulum XXIII. D.

¶ Itē patet qđ dicis: vt qđ paulo
an volebā cñ scuisse: nūc gau-
deam cū nesciuisse: nisi qđ nūc

Beati Anselmi Dialogus

eā dem eū negare nō possum? hīc sci-
entiā quā ipso angeli exēplo peccātis
ignorare nō pōt. **M.** Quid nunc
vterq; scz bonus angelus et mal? cer-
tus est qz talē culpā talis sequit pe-
na: sicut scientia est ambob? diuersa:
ita est sciētie eā nō eadē et finis disti-
mils. **A.** qd ille scit ipso sui experi-
mēto: hīc iste didicit solo alteri? exem-
plo. **S.** ille illo mō qz nō pseuerauit:
iste alio mō qz pseuerauit. **Q.** uapro-
pter sicut illi qm vitupabiliter nō p-
seuerauit sciētia sua est ad penam: sic
isti qui laudabiliter pseuerauit sci-
entia est ad gloriam. Si ergo ille di-
citur hoc solo quia hanc habet sci-
entiam: iam peccare non posse: satis
pater: qā sicut glōsa est scia que ex
laudabili pseuerātia ē compata: sic
ad glām est ipotentia peccadi q ex
glōsa sciētia est nata. **Q.** uēadmodū
g malus angelus vituperādus ē qz
nō pōt ad iusticiā redire: ita iste lau-
dand? est: qz nō pōt abire. Sicut em
ille iam redire non pōt qz sola mala
volū tate abiq; sic iste iā abire nō pōt:
qz sola bona volū tate pma sit. **A.** Ma-
laz igitur est: qz sicut illi nō posse re-
cuperare: qd deseruit est pena pec-
cati: ita huic nō posse deserere qd te-
nuit est premiū iusticie.

Q. ille si etiā hoc solo dicit
iā nō posse peccare qz nūc
habet sciām ex casu diabo-
li: tamen illi sit ad gloriam.

Capitulum XXV. D.

A. de pulchra esset hui? scie-
v atq; ipotentie ista tua exēpla-
tio si quēadmodū asseris: iō
bono angelo eadē scia et ipotentia qz
pseuerauit: cōtigissent. Non em eas
adept? esse videt qz ipse pseuerauit:
s; qz desertor nō pseuerauit. **M.** Si
ita est vt dictis: gaudere pōt bon? an-
gel? de casu apostate angeli: vt pote
cui expediebat vt ille caderet: quoni-
am adeptus est hāc sciām q nec pec-
care nec miseri eē ampli? possit: non

qz ipse bene meruit: s; qz ali? male me-
ruit: q oīa sunt nimia absurditate
plena. **Q.** Quāto absurdius vide-
tur: sic tu mōstras casum peccātis an-
geli pfulisse stātū: tāto magis necessa-
riū ē: vt oīdas istū nō iō adeptū eē
sciām de q agit qz ille peccauit. **M.**
A. debet dicere iō bonū angelū ad
sciām pfectisse hāc qz mal? peccauit:
s; bonū angelū ideo pfectisse ad hāc
sciāz exēplo cadēt: qz ille peccauit.
Si em neuter peccasset: vtriq; datu-
rus erat de? eandē sciām merito pse-
uerātie alio mō sine alicui? cadētis
exēplo. **A.** null? em dicit deū non alio
mō potuisse angelis suis hanc dare
sciām. **E.** nō g ille peccauit exēplo ei?
istū docuit q docetur? erat nō impo-
tentia quia alio modo non potuit:
s; maiore potentia qua de malo bo-
nū facere potuit: vt nec malū inordi-
natū in regno oipotētis sapiē pma-
neret. **Q.** Placet mihi valde qd
dixis. **M.** Patet itaq; si bonus
angel? h solo iā peccare nō posset qz
scit pctm mali āgeli penā secutā eē:
qd tū h ipotentia nō illi eēt ad minu-
tionē iusticiā: s; ad pmiū snate iusti-
cie. **S.** scis qz supra claruit eū iccir-
co peccare nō posse: qm merito pse-
uerātie a deo puer? est vt iā nō vl-
deat qd plus velle qat. **Q.** Nihil
excidit eoz q supra rōe inuestigante
comperimus a memoria mea.

Q. horremus audito nomi-
ne mali: et quid faciat opa
q videt iniusticia facere: cū
ipsa et malum nihil sit.

Capitulum XXVI.

A. Ed cū oīb? qstidib? meis sa-
tisfeceris: illd adhuc expecto
apiri: qd sit qd horrem? audi-
to nomine mali: et quid faciat opera
que iniusticia: que malum est: vide-
tur facere: vt in raptoze in libidino-
so: cū malū nihil sit. **M.** Breuē
tibi rñdebo. Malū qd ē iniusticia sp
nihil est: malū vero qd ē incōmodū

De casu diaboli

tas aliquā sine dubio est nihil: vt ceci-
tas: aliquā est aliqd vt tristitia et do-
lor. Et hāc cōmoditatē q̄ ē aliqd sp
odio habem⁹. Tūz itaq; audim⁹ no-
men mali: nō malū qd̄ nihil est time-
mus: s; malū qd̄ aliqd ē qd̄ absentia
boni sequit⁹. Itā iniusticia et cecitate
q̄ malū et nihil sūt sequunt⁹ multa in-
cōmoda q̄ malū et aliqd sunt: et hec
sūt q̄ horrem⁹ audito noie mali. Cū
autē dicim⁹ qz iusticia facit rapinaz
aut cecitas facit hoīem cadere in fo-
ueā: neq; q̄ intelligendū est q̄ iusti-
cia aut cecitas faciāt aliqd: s; si iusti-
cia esset in volūtate et visus i oculo:
nec rapina fieret nec casus in foueaz.
Tale est cū dicim⁹ absentia guberna-
culi ipellit nauē in scopulos: aut ab-
sentia freni facit equū discurre: qd̄
nō est aliud q̄ si gubernaculū abest
nauē et frenū eq̄: q̄ si adessent nec vētī
nauē ipellerēt nec equ⁹ discurreret.
Sic nāq; gubernaculo navis et freno
regit equ⁹: sic iusticia gubernat vo-
luntas hominis et visus pedes.

**Unde veniat malū i ange-
lum qui bonus erat:**

Capitulum XXVII. D
Ic mihi de malo q̄ est iniusti-
cia satisfecisti: vt iā oēs i cor
de meo q̄ de illo iesse solebāt
q̄stiones sint deterse. De h̄ cū malo
q̄stio nasci videt⁹: qm̄ si esset aliq̄ ef-
fecta: esset a deo: a q̄ et necesse est eē
oē qd̄ aliqd est: et impossibile est esse
pctm̄ siue iniusticiā. De malo x̄o qd̄
est incōmoditas si aliquā ē aliqd: ni-
hil video recte fidei obuiare. S; ne
tedeat te breuē r̄ndere facie interro-
gatiōi mee: vt scia q̄licet ipm̄ q̄rētib⁹
r̄ndea: q̄ppe nō sp̄ facile est inspicēti i
supter q̄rētī: sapiēter r̄ndere. Quero
igit̄ vñ p̄mū venit malū qd̄ dī iu-
sticia: siue pctm̄ in angelū q̄ fact⁹ est
iustus? M̄ Dic tu mihi vñ venit
nihil in aliqd. M̄ Nihil nec ve-
nit nec recedit. M̄ Cur q̄ q̄ris vñ
venit iniusticia q̄ nihil ē? M̄ Quia
q̄ iniusticia recedit inde vbi erat: dici-

mus accedere iniusticiā. M̄ Dic
q̄ qd̄ magis p̄rie et apti⁹ dī: et q̄re de
abscessu iusticie. Siq̄ dē sepe apta
interrogatio expedit r̄nsionē et inep-
ta reddit impeditore. M̄ Cur q̄
recessit ab angulo iusto iniusticia? M̄
Si p̄rie vis loq̄ nō recessit ab eo: s; ipe
deseruit eā volēdo qd̄ si debuit.
M̄ Cur deseruit eā? M̄ Cū dico
qz volēdo qd̄ si debuit eā deseruit:
aperte oīdo cur et q̄ illam deseruit.
Itā iō illā deseruit qz voluit qd̄ vel
le nō debuit: et h̄ mō id volēdo qd̄ si
debuit illā deseruit. M̄ Cur vo-
luit qd̄ nō debuit? M̄ Nulla cā p̄-
cessit hāc voluntatē nisi qz velle po-
tuit. M̄ An iō voluit qz potuit? M̄
Itā qz s̄lī potuit bon⁹ angel⁹
velle nec tñ voluit. Itā null⁹ vlt qd̄
velle pōt: iō qz p̄t sine alia cā: q̄uis
nūq; velit si nō p̄t. M̄ Cur q̄ vo-
luit? M̄ Itā nisi qz voluit. Itā h̄
volūtas nullā aliā hūit cām q̄ ipel-
leret aliq̄ten⁹ aut attraheret: s; ipe si
bi efficiēs cā fuit si dici pōt effect⁹.

**ptās volēdi qd̄ nō de-
buit: bona fuit sp̄ et ipm̄ vel-
le bonum q̄tum ad esse:**

Capitulum XXVIII. D
I ptās ipa volēdi et ipsum
velle fuit aliq̄ bonū: fuit a
deo. M̄ Atrū q̄ fuit aliqd:
et ptās quidē non nisi bonū aliqd et
sp̄taneū donū dī: velle autē scdm̄ ef-
fectiā bonū: s; qm̄ nō iuste: factū est
malū: et tñ a deo fuit a q̄ est oē qd̄ ali-
qd est. Itāpe nō solū h̄ habet aliq̄s
a deo qd̄ de sp̄te dat: s; etiā qd̄ iu-
ste rapit dō p̄mittēte. Et sic dī de fa-
cere qd̄ p̄mittit fieri: ita dī dare qd̄ p̄-
mittit rapi. Qm̄ igit̄ p̄mittēte deo
angel⁹ mal⁹ p̄ rapinā vñ ē ptāte a
deo sp̄te data: a dō habuit vñ qd̄ si
est aliq̄ q̄ ipm̄ velle. Itā est cū aliq̄
velle q̄ vñ ptāte volēdi: sicut idē
est loqui et vñ potestate loquendi.

Beati Anselmi dialogus de
casu diaboli explicit.

Beati Anselmi Liber

Eiusdem beati Anselmi: li-
ber pro insipiente incipit.

Obitan

A

B

ri vtrū sit: vel negā
ti q̄ sit aliqua ca/
llis natura q̄ nihil
maius cogitari pos/
si: si esse illam huic

dicis p̄mo probari: quod ip̄e negās
vel ambigēs de illa tam habeat eā ī
intellectu: cū audīs illā dici: id qd̄
dicis itelligit: deinde qz qd̄ itelligit:
necesse est vt nō in solo intellectu: s̄
etiā in re sit. Et s̄ ita pbat: qz mai⁹
est esse in intellectu: et in re q̄ in so/
lo intellectu: Et si illud in solo est in
tellectu: maius illo erit q̄qd̄ etiam
fuerit in re ac si maius oībus: minus
erit aliq̄ et nō erit mai⁹ oībus: qd̄ vti
q̄ repugnat: Et id̄ necesse est vt ma/
ius oīb⁹: qd̄ est tā pbatū: est in intel/
lectu: nō in solo intellectu: s̄ in re sit:
qm̄ aliter maius oībus esse nō pote/
rit. Responderi forsitan pōt q̄ hoc
tam eē dicis in intellectu meo: nō ob
aliud nisi qz id qd̄ dī itelligo. Ad/
ne et quecūq̄ falsa ac nullo prorsus
mō ī seip̄is existētia ī intellectu habe
re s̄līr dici possem: cū ea dicente aliq̄:
quecūq̄ ille diceret: ego itelligere:
nisi forte tale illud cōstat esse vt nō
eo modo quo etiam falsa queq̄ vel
dubia haberi possint in cogitatōe: et
ideo non dico illud auditū cogitare
vel in cogitatōe habere: s̄ itellige/
re: et itelligi habere: qz scz licet nō
possum hoc aliter cogitare nisi intel/
ligēdo: id est scientia cōprehēdēdo:
re ipsa illud existere: sed hoc non est.
Primo quidē nō s̄ erat aliud idem
qz tpe p̄cedens habere rem in intelle/
ctu et aliud idqz tpe sequēs itellige
re rem esse: vt sit de pictura q̄ pri⁹ est
in animo pictor⁹: deinde in ope. De/
inde vix vnq̄ poterit esse credibile:
cum dictū et auditū fuerit illud: non
eo mō posse cogitari nō esse quo etiā

pōt non esse deus. Mā si non potest:
cur cōtra negantē aut dubitantem
q̄ sit aliq̄ talis natura: tota ista di/
sp̄utatio assūpta est? Postremo qd̄
tale sit illud vt nō possit nisi mor co/
gitatū indubitabilis existētie sue cer/
to percipi intellectu: indubio a' iquo
pbanduz mibi est argumēto: nō aut
isto q̄ tā sit s̄ ī intellectu meo cū au/
ditum itelligo: in quo s̄līr esse posse
quecūq̄ alia incerta vel etiā falsa
ab aliq̄: cuius verba itelligerentur
dicta: adhuc puto et insuper magis si
illa deceptus: vt sepe fit: credētur: q̄
istud nōdum credo. Unde nec illud
exēplū de pictore picturā quā factū/
rus est tā ī intellectu habente: satis
potest huic argumēto p̄gruere. Illa
em̄ pictura anteq̄ fieret in ipsa picto/
ris arte habetur: et tale quippiam in
arte artificis allicuius nihil est aliud
q̄ pars quedam itelligentie ipsius:
quia et sicut sanctus augustinus ait:
cū faber arcam factur⁹ in ope: pri/
us habet illā in arte. Arca que sit in
opere: nō est vita: arca que est in ar/
te vltra est: qz vixit anima artificis
in qua sunt ista om̄ia anteq̄ pferan/
tur. Et quid em̄ in viuente aīa vltra
sunt ista: nisi q̄a nīhil sunt aliud q̄
selētia: vel itelligētia anime ipsi⁹?
Et vero quicquid extra illa q̄ ad ip/
sam mētis noscunt p̄tinere naturā:
aut auditū: aut excogitatū intellectu
percipit. Verū aliud est sine dubio
vex illud: aliud intellectus ip̄e quo
capit: quocirca etiā si verum sit esse
aliqd̄ quo maius quicq̄ nequeat co/
gitari: nō tamen hoc auditum et in/
tellectū: tale est: qualis nondū facta
pictura ī intellectu pictoris. Huc ac/
cedit illud: quod pretarātū est supe/
rius: qz scz illud omnibus q̄ cogita/
ri possint maius: qd̄ nihil aliud posse
esse dicis q̄ ip̄e deus. Tam ergo se/
cundum rem vel ex specie mibi v' ex
genere notā cogitare auditū v' intel/
lectum habere nō possum: q̄ nec ip/
sum deū quē vtiq̄ ob hoc ipsuz etiā

Pro insipiente

nō esse cogitare possum. Itaq; enim aut rem ipsam noui: aut ex alia possum conijcere simili: qñ quidem et tu talē asseris illā ut esse nō possit simile qd qd. Nam si de homine aliq; mihi proz sus ignoto: quē etiā esse nescirē: dici tñ aliqd audirē p illā specialē generalēve noticiā q quid sit hō vel homines noui: de illo quoq; scdm rem ipsam que est hō cogitare possem: et tñ fieri posset ut mētiēte illo q dice ret: ipse quē eē cogitarem: hō nō eēt: cum tñ ego de illo scdm veram nihil/omniū rem: nō q esset ille hō sed q est hō qlibet cogitarē. Itac sic igitur ut haberē falsum istud in cogitatōe vel i intellectu: habere possum illd cū audio dici: de? aut aliud oib? mai?.

Eū qñ illud scdm rem verā mihiq; notam cogitare posse istud omnino neqam: pōt vllū cogitari vey? Stq; dez cū ita cogitat: n tā ipa vox que res est vtiq; vera: b est hāc sonus vll syllabaz: q vocē audite significatio cogitef: si nō ita ut ab illo q nō ut qd ea soleat voce significari a q scz cogitat scdm rē vll in sola cogitatione vera. Itaq; ut ab eo q illud nō nouit: et solūmō cogitat scdm animi motū illius auditu vocis effectum si gnificationēq; pcepte vocis conātē effingere: sibi qd mirū est si vnq; rei veritate potuerit. Ita q nec pzsus aliter adhuc in intellectu meo cōstat illud haberi: cū audio intelligoq; dicentē esse: aliqd mai? oib? q valeāt cogitari: b de eo qd sūma illa natura iam esse dicif in intellectu meo. Ad aut et in re necessario esse inde mihi pbat: qz ibi fuerit qdqd est maius: in re illa erit: ac si p b h erit illud mai? oib? qd vtiq; iam esse pbatū est i intellectu. Ad b rñ deo sic esse dicendū. Est i intellectu qd scdm veritatē cuiusq; rei neq; saltē cogitari: et in b in meo sic esse nō denego. Sz qz p b esse quoq; in re nō pōt nullaten? obtinere: illd ei esse adhuc penit? nō cōcedo qusq; mihi argumēto pbat in

dubio: qd quē esse dicit b qd malus oib? aliter nō erit oib? min? nō satis attēdit cui loquat. Ego enī nondum dico: imo etiā nego vel dubito vlla re vera esse mai? illud: nec aliud ei esse pcedo q illud si dicendū ē eē cū scdm vocē tñ auditā rez prozsus ignotā sibi conat animus effingere.

Quō igit in de mihi pbat malus illud re veritate subsistere: qz pset illud mai? oib? eē: cū id ego eoufz negē: adhuc dubitē ve cōstare: ut ne intellectu qdem vel cogitatione mea eos saltē mō maius ipm eē dicam: q dubia etiā mltā sunt et incerta. Itaq; us enī certū mihi necesse ē: fiat vera esse alicubi mai? ipm: et tñ deinde ex eo qd mai? est oib? in seipso qz b subsistere nō erit ābiguū. Exēpli gratia: Aliunt qdā alicubi oceani eē insulaz quā ex difficultate vll potū ex ipossibilitate inueniēdi: qd nō ē cognominat: aliq; p dicit quā q fabulant mltō amplius q de fortunatis insulis ferē diuitiarū deliciarumq; omniūq; iestimabili vbertate pollere: nullog; possessore aut habitatore: vniuersis alijs qz incolūt homines terris possidendoz redūdantia vsq; quaq; p stare. Hoc ita eē dicat mihi quispiā: et ego facile dicū in quo nihil est difficultatis intelligam. Ac si tñc velit consequenter adiūgar: ac dicat: nō potes vltra dubitare insulā illā oib? bus terris pstantio: ē vere esse alicubi in re qz in intellectu tuo nō ambigis esse: et quia pstantius est nō in intellectu solo b etiā esse in re. Itō sic eā necesse est esse: qz nisi fuerit: qcumq; alia i re est terra pstantior: illa erit ac si ipa iā a te pstantior: et intellecta pstantior nō erit. Si inq; p b ille mihi velit astruere de insula illa qd vere sit ābigendū vltra nō esse: aut iocari ipm credā: aut nescio quē stultorē debeā reputare: Atz me si ei cōcedā: an illū si se pter aliq; certitudinē insule illi? essentiā astruxisse: nisi prius ipam pstantiā ei? solūmō sic

Beati Anselmi Liber

rem vere atq; indubie existentē: nec
vllatenus sicut falsum aut incertum
aliqd in intellectu: & eo eē docuerit.
Hoc interim ad obiecta inspicēs ille
respōderit: cui cū deinceps asserit ta
le esse maius: illud vt nec sola cogita
tiōe valeat nō esse: & hoc rursus non
aliunde pbat q̄ eo ipso q̄ aliter non
erit oībus maius: idemipm possit re
spondere & dicere. **¶** Nūc em̄ ego rei ve
ritatem esse tale aliqd: hoc est maius
oībus dixi: vt ex hoc mihi debeat. p/
bati intm̄ etiam re ipsa id esse vt nec
possit cogitari nō esse. Quapropter
certissimo prmit̄ aliq̄ pbandū est
argumēto: aliquā superiorē: s̄ ē ma
iorem ac meliorē oīm q̄ sunt esse na
turā: vt ex hac alia tā possimus oīa
pbare: q̄bus necesse est ac q̄ maius
mel̄ est: illud oībus nō carere. **¶** Nūc
aut̄ dicis q̄ sūma res ista non esse
neq̄at cogitari: melius fortasse dice
retur q̄ nō esse aliqd etiā posse non
esse nō possit intelligi: nā scdm̄ ppri
etatem verbi istius: falsa nequnt in
telligi: que possunt vtiq; eo nō cogi
tari q̄ deū nō esse inspicens cogitauit:
et me quoq; esse certissime scio: sed &
posse nō esse nihilominus scio: sūmū
vero illud quod est scz & de? & esse &
non esse non posse: indubitanter in
telligo. Cogitare aut̄ me nō esse q̄/
dū esse certissime scio: nescio vtrum
possim: s̄ si possim: cur & nūqd aliud
eadē certitudine scio? Si aut̄ nō pos
sum: nō erit itaz istud ppriū deo. **¶** Te
tera libelli illi? tā veraciter & tā p/
clare sunt magnificeq; pstantia: tāta
deniq; restricta vtilitate & p̄ ac sc̄i
affect? intimo q̄dā odore fragrantia
vt nullo modo ppter illa q̄ virtus
recte q̄dē sensa s̄ min? firmiter argu
mētata sibi ista sint ptēdēda: s̄ illa
poti? argumētada robusti? ac oīnia
cū ingēti venerationē & laude suscipi
enda.

Beati Anselmi liber pro insipi
te explicit.

Eiusdem beati Anselmi li
ber ptra insipietē Incipit.

Doniam

nō me respōndit i his
dictis ille insipies cō/
tra quē sum locutus in
meo opusculo: s̄ quidā
non insipies & catholicus p insipie/
te sufficere mihi pōt r̄dēre catholi
co. **¶** Dicis quidē q̄cunq; es q̄ dicis s̄
posse dicere insipietē: qz nō est i intel
lectu aliqd suo mai? qd cogitari nō
possit aliter q̄ qd scdm̄ x̄itatē cuius
q̄ rei neq̄ saltē cogitari: & qd magis
cōsequit̄ s̄ qd dico q̄ maius cogitari
nō possit: ex eo qz ē in intellectu esse
& i re: quā pditā insulā certissime ex
eo cū describit̄ verbis audies eā nō
ambigit i intellectu suo esse. Ego x̄o
dico si q̄ mai? cogitari nō pōt: nō in
telligit̄ vl cogitat̄: nec ē in intellectu
vl cogitatiōe pfecto de? aut nō ē q̄
mai? cogitari nō possit: aut nō intel
ligit̄ vel cogitat̄ & nō est in intellectu
vl cogitatiōe. **¶** Qd q̄ falsū sit: fide &
p̄scia tua p firmissimo vtor argumē
to. Ergo q̄ mai? cogitari nō pōt vere
intelligit̄ & cogitat̄ & ē in intellectu
& cogitatiōe. Quare aut vera si sūt
q̄b? conaris ptra pbare: aut ex eis n̄
psequit̄ qd te psequit̄ opinari? pclu
dere. **¶** Qd aut̄ putas ex eo qd intelli
git̄ aliqd q̄ mai? cogitari neq̄t non
psequit̄ illd cē in intellectu: nec si est i in
tellectu iō cē in re iō ē in re. Certe q̄
dico si vel cogitari pōt: necesse est illd
cē: **¶** Nā q̄ mai? cogitari neq̄t: nō pōt
cogitari esse nisi sine initio. Quicqd
aut̄ pōt cogitari cē & nō esse p initū
pōt cogitari cē. **¶** Nā q̄ q̄ mai? cogita
ri neq̄t cogitare pōt cē & nō cē. Si q̄
pōt cogitari cē illd ex necessitate ē. **¶** Am
pli? Si vtiq; vl cogitari pōt: necesse
est illud esse. Nullus em̄ negās aut
dubitās cē aliqd q̄ mai? cogitari nō
possit: negat vl dubitat qz si cēt nec

contra insipientem

actu nec intellectu posse nō ēē. Aliē
nāq; nō ēēt q̄ mai⁹ cogitari nō pos-
set: h̄ q̄cqd cogitari pōt ⁊ nō ē si ēēt
posset v̄l actu v̄l intellectu si ēē. Qua-
re si nihil cogitari pōt: nō p̄t nō ēē q̄
mai⁹ cogitari neq̄t. S; p̄ponam⁹ non
ēē si v̄l cogitari valer: aut q̄cqd cogi-
tari p̄t ⁊ nō ē: si esset nō esset q̄ mai⁹
cogitari non possit: q̄d nimis ē absur-
dū. Falsū est igit nō esse aliqd q̄ ma-
ius cogitari nō possit: si vel cogitari
p̄t: mltos magis si intelligit ⁊ intelle-
ctu ēē p̄t. Plus aliqd dicā: p̄culdu-
bio q̄cqd alicubi aut aliqñ nō ē etiā
si ē alicubi aut aliqñ: pōt tñ cogitari
nūq; nusq; ēē sic nō est alicubi au t
aliqñ. Nā q̄d heri si fuit ⁊ hodie ē:
sicut heri nō fuisse intelligit: ita nū-
q; ēē subintelligi pōt: ⁊ q̄d h̄ nō est
⁊ alibi est: sicut nō est h̄: ita pōt cogi-
tari nusq; ēē. Sitr cui⁹ p̄tes singule
nō sunt vbi aut qñ sunt alle p̄tes ei⁹:
oēs p̄tes ⁊ iō ipm totū possunt cogi-
tari nūq; aut nusq; ēē. Nā etsi di-
cat tps sp̄ ēē: aut mūd⁹ vbiq;: nō tñ
illud totū sp̄: aut iste sp̄ est vbiq;: ⁊ si
cut singule p̄tes tps nō sunt qñ alie
sunt: ita possunt etiā nūq; cogitari ⁊
singule mūdi p̄tes: sicut nō sunt vbi
alie sunt: ita subintelligi possunt nusq;
ēē: s; ⁊ q̄d p̄tib⁹ iūctū est cogitatione
dissolui ⁊ si ēē pōt. Quare q̄cqd ali-
cubi aut aliqñ totū nō est: etiā si ē p̄t
cogitari nō esse: ac q̄ mai⁹ cogitari ne-
q̄t si est nō p̄t cogitari nō ēē: alioqn
si est nō est q̄ mai⁹ cogitari nō possit:
q̄d nō p̄uenit. Nullaten⁹ q̄ alicubi
aut aliqñ totū nō est: s; sp̄ ⁊ vbiq; to-
tū est. Putas ne aliqñen⁹ posse co-
gitari v̄l intelligi aut ēē i cogitatioe
vel intellectu de q̄ h̄ intelligunt? Si
em̄ nō p̄t: nō possunt h̄ intelligi de eo.
Qd si dicat nō intelligi ⁊ nō ēē i in-
tellectu q̄d nō penit⁹ intelligit: dic q̄
q̄ nō pōt intueri purissimā lucez so-
lis. Certē v̄l hacen⁹ intelligit ⁊ ē
in intellectu q̄ mai⁹ cogitari neq̄t vt
h̄ de eo intelligat. Dixi itaq; i argu-

metatiōe quā rephendis: q̄ cū infi-
piēs audit p̄ferri q̄ mai⁹ cogitari nō
pōt: intelligit q̄d audit. Atiq; si nō
intelligit si nota lingua dicat: aut nul-
lū aut nimis obzutum habet intelle-
ctu. Deinde dixi q̄ si intelligit est in
intellectu: an nō est i nullo intellectu
q̄d necessario in rei veritate esse mon-
stratū est? S; dicis q̄ si est in intelle-
ctu: n̄ tñ p̄sequit⁹ q̄ intelligit. Vide
q̄ p̄sequitur ēē in intellectu ex eo q̄ in-
telligit. Sic em̄ q̄d cogitat⁹ cogitari
one cogitat⁹: ⁊ q̄d cogitatioe cogita-
tur sicut cogitat⁹ sic est in cogitatioe:
ita q̄d intelligit intellectu intelligit:
⁊ q̄d intellectu intelligit sicut intelli-
git sic est i intellectu. Quid hoc pla-
nius? Postea dixi quia si est v̄l in so-
lo intellectu: pōt cogitari esse ⁊ in re
q̄d maius est. Si ergo in intellectu
solo est idiūm scz quo maius nō pōt
cogitari: ē quo maius cogitari pōt:
rogo quid consequētius: an em̄ si est
vel in solo intellectu nō pōt cogitari
esse in re: aut si pōt: nōne q̄ hoc cogi-
tat aliud cogitat maius eo si est in so-
lo intellectu? Quid q̄ p̄sequentius
q̄ si quo maius cogitari neq̄t est in
solo intellectu: idem esse quo maius
cogitari possit? Sed vtiq; quo mai⁹
cogitari pōt in nullo intellectu est q̄
maius cogitari nō possit. An ergo
non sequitur: q̄ maius cogitari neq̄t si
est in v̄llo intellectu: nō est in solo in-
tellectu? Si enim est in solo intellectu
est quo mai⁹ cogitari potest: quod
nō p̄uenit. S; tale est maius ac si ali-
quis insulā oceanī omnes terras sua
fertilitate vincētē: que difficultate:
immo impossibilitate inueniendi q̄d
non est p̄dita nominat⁹. Dicat iccir-
co non posse dubitari vere esse in re:
quia verbis descriptā facile quis in-
telligit. Fidēs loquor: quia si quis
nō venerit nisi aut re ip̄a aut sola co-
gitatione existens quod maius cogi-
tari nō possit: cui aptare valeat con-
nexionem huius mee argumētatiōis
inueniā ⁊ dabo illi perditam insulā

Beati Anselmi Liber

amplius nō perdendam. Palā autē
ta3 videt: quo nō valet cogitari ma
lus nō posse cogitari nō esse: qđ tam
certa rōne veritatis existit: aliter em̄
nullatenus existeret. Deniq; si quis
dicit se cogitare illū nō esse: Dico qđ
eu3 hoc cogitat: aut cogitat aliquod
quo maius cogitari nō possit: aut nō
cogitat. Qđ si nō cogitat: nō cogitat
nō esse quod nō cogitat. Si vero co
gitat: utiq; cogitat aliqđ qđ nec cogi
tari possit nō esse. Si em̄ posset cogi
tari nō esse: cogitari posset habere p̄n
cipium et finē: sed b̄ non pōt. Qui ḡ
illud cogitat: aliquid cogitat qđ nec
cogitari nō esse possit: hoc vero qui
cogitat: nō cogitat idip̄m esse: alio
quin cogitat quod cogitari nō po
test. Non igit pōt cogitari non esse
S quo maius nequit cogitari. Quod
autē dicis: quia cum dicis quod sum/
ma res ista nō esse nequeat cogitari:
melius fortasse dicere qđ nō esse aut
etiam posse nō esse: nō possit intelli
gi: potius dicendū fuit nō posse co
gitari. Si em̄ dixissem rem ip̄am nō
posse intelligi nō esse: fortasse tu ipe
qui dicis qđ scdm̄ p̄prietatem verbi
istius falsa nequeunt intelligi obijce
res: nihil quod est posse intelligi nō
est falsū: est em̄ nō esse qđ est: quare
nō est p̄prium deo non posse intelligi
nō eē. Quod si esset: aliqđ eorū que
certissime sunt pōt intelligi non esse:
similiter et alia certa nō eē posse intel
ligi. Sz hoc utiq; nō p̄t obijci de co
gitatione si bene cōsidere. Itā et si
nulla q̄ sunt p̄nt intelligi nō eē: oīa
tū p̄nt cogitari nō esse p̄ter id qđ
sūme est. Illa q̄ppe oīa et sola p̄nt
cogitari nō esse q̄ initium aut finē aut
p̄tinz habēt cōiunctionē. Et sic iam
dixi: qđquid alicubi aut aliqñ totū
nō est: illud vero solū nō pōt cogita
ri non esse in quo nec initium nec fi
nem nec partū cōiunctionē et qđ si
nisi semp et vbiq; totū vlla inuenit
cogitatio. Scito igitur qđ potes co
gitare te non esse qđ diu eē certissime

scis qđ te intro3 dixisse nescire. Mul
ta namq; cogitam⁹ nō esse q̄ scimus
esse: et multa esse q̄ nō esse scim⁹: nō
existimādo sed fingēdo ita esse cogi
tam⁹. Et illō qđ dē possum⁹ et istud sci
mus: et nō possum⁹ cogitare aliquid
nō esse qđ diu scim⁹ eē: quia simul et
illud possumus et istud scim⁹: et non
possum⁹ cogitare non eē qđ diu scim⁹
eē: qđ nō possumus cogitare eē siml
et non eē. Si quis igit sic distinguat
huius platiōis has duas sentētiās:
intelliget nihil qđ diu esse scit posse
cogitari non eē: et quicquid est: p̄ter
id quo maius cogitari neq̄t: etiā cū
scitur esse posse cogitari nō esse. Sic
igit et p̄prium est deo nō posse cogita
ri non esse: et tamē multa p̄nt cogita
ri qđ diu sunt nō esse. Quomodo ta
men dicatur cogitari deus nō esse: in
isto libello puto sufficienter esse di
ctum. Qualia vero sint et alia: q̄ mi
hi obijcis p̄ insipiente: facile est dep
bendere vlt̄ paz sapiētī: et ideo id on
dere sup̄ sedēdū existimaverā. Sz qm̄
audio quibuscūq; ea legētib⁹ aliqđ
p̄tra me valere videri: pauc⁹ de illis
cōmemorabo. Primum qđ sepe repe
tis me dicere: qđ qđ est maius oībus
in intellectu: et si est in intellectu est et
in re: aliter em̄ oīb⁹ maius nō esset
oīb⁹ mai⁹. Nusq̄ in oīb⁹ dictis meis
inuenit talis p̄batio. Non em̄ idem
valet qđ dicit maius oībus et quo
mai⁹ cogitari neq̄t ad p̄bandum:
qđ est in re qđ dicit. Si qđ eē dī q̄
mai⁹ cogitari nō possit nō esse aliqđ
in re: aut posse nō esse: aut vlt̄ nō esse
posse cogitari: facile refelli pōt. Itā
qđ nō est pōt nō esse: et qđ nō esse p̄t
cogitari pōt non esse. Quicquid autē
cogitari pōt nō eē si est: nō est q̄ ma
ius cogitari nō possit. Qđ si nō est:
utiq; si esset nō esset q̄ mai⁹ nō pos
sit cogitari. Sz dici nō p̄t: qđ q̄ mai⁹
nō possit cogitari: si est non est q̄ ma
ius cogitari nō possit: aut si esset nō
esset q̄ nō posset cogitari mai⁹. Itā
et qđ nec nō est nec p̄t nō esse aut

Contra insipientem

cogitari nō esse. Aliter enī si est nō ē
qđ dicī: et si esset nō esset. Hoc autē
non tam facile pbari posse videt de
eo qđ maius dicī omnib⁹. Non enī
ita pater: qz qđ non esse cogitari pōt
nō est mai⁹ omnib⁹ q̄ sunt: sicut qz
non est quo maius cogitari non pos
sit: nec sic est indubitabile: quia si est
aliquod maius oībus: non est aliqd
q̄ quo maius nō possit cogitari: aut
si esset nō esset similē aliqd: quoni
am certū est de eo qđ dicī q̄ maius
cogitari nequit. Quid enī si quis di
cat esse aliqd maius oībus que sunt
et idipsuz tñ posse cogitari nō esse: et
aliqd maius esse: etiā si non sit: posse
tamen cogitari an hoc sic apte inferri
pōt. Non est ergo maius omnib⁹ q̄
sunt: sicut ubi aptissime dicere: ergo
non est quo maius cogitari nequit.
Illud nā q̄ alio indiget argumento
qđ hoc qđ dicī oīb⁹ maius. In isto
vero non est opus alio q̄ hoc ipso
qđ sonat: quo mai⁹ cogitari nō pos
sit: q̄ si non similiter pōt pbari de eo
quod maius omnib⁹ dicī: quod de
se per se ipsum pbat quo maius ne
quit cogitari: iniuste me repēdisti
dixisse qđ nō dixi: cū tñ differat ab
eo qđ dixi. Si vero vel post aliud ar
gumentū posuisti: nec sic me debui
sti reprehendere dixisse quod pbari
potest. Utrū autē possit facile ppēdi
qui hoc posse q̄ maius cogitari neq̄
cognoscit: nullaten⁹ enī potest intelli
gi q̄ maius cogitari nō possit nisi id
quod solū oībus est maius. Sicut q̄
quo maius cogitari nequit intelligi
tur: et est in intellectu: et ideo esse i rei
veritate asserit: sic qđ maius dicitur
omnib⁹: intelligit esse in intellectu: et
secirco re ipsa esse ex necessitate clu
dit. Aides ergo q̄ recte me cōpara
sti stulto illi q̄ hoc solo quod descri
pta intelligeret: pditā insulā esse vel
let asserere. Quod autē obijcis que
libet falsa vel dubia similiter posse i
telligi et esse in intellectu: quēadmo
dū illud qđ dicē: Miror q̄ b̄ sen

sisti cōtra me dubiū pbari volentē:
cui primū hoc sat erat vt q̄libet mō
illud intelligi et esse in intellectu oī
derez: quo psequenter considerat vtz
eēt i solo intellectu velut falsa: an et
revt vera. Itā si falsa et dubia: b̄ mō
intelligunt et sunt in intellectu: qđ cū
dicunt audies intelligit qđ dicēs su
gnificet: nihil p̄hibet qđ dixi intelli
gi et eē in intellectu: q̄ mō aut sibi cō
ueniat qđ dicis: qđ falsa dicēte aliq̄
q̄cunq̄ ille diceret intelligeres: et qđ
illud qđ nō est eo mō quo etiā falsa
habent in cogitatioe: non dicēs au
ditum cogitare aut in cogitatioe ha
bere: b̄ intelligeret in intellectu habe
re: qz scz nō possum hoc aliter cogita
re nisi intelligēdo: id est scientia cō
phēdēdo re ipsa illd existere: Quō i
quā conueniāt et falsa intelligi et in
telligere eē scia cōphēdere existere:
aliud nil ad me: tu videris. Quod si
et falsa aliquo mō intelligunt: et non
omnis b̄ cuiusdā intellect⁹ est hec dif
finitio: nō debui rep̄hendē: quia dixi
quo maius cogitari nō possit intelli
gi et in intellectu esse etiā anteq̄ cer
tum esset re ipsa illud existere. Dein
de q̄ dicis vix vnq̄ posse esse credi
bile cum dictū et auditū fuerit istud
nō eo mō posse cogitari non esse: quo
etiam potest cogitari non esse deus.
Respōdeant pro me qui vel parua
scientiā disputandi argumētandi q̄
attigerūt. An enī ronabilis ē vt id
circo neget aliquis quod intelligit:
quia esse dicitur id quod negat: quia
non intelligit aut si aliquando ne
gatur quod aliquatenus intelligit:
et idē est illi quod nullatenus intelli
gitur: none facilius pbat quod du
bitum est de illo quod in aliquo q̄
de eo quod in nullo est intellectu?
Quare nec credibile potest esse scir
co quēlibet negare quo maius cogi
tari neq̄ quod auditū aliq̄tenus in
telligit: qz negat de i cui⁹ sensuz nul
lo modo cogitat. Et si et illud qz nō
omnino intelligit negatur: minime

Beati Anselmi Liber

Namē facilius id qđ aliquo mō qđ id
qđ nullo modo intelligit pbat. Ad
ergo irrationabiliter contra insipien
tem qđ probandum deū esse attulit
quo magis cogitari nō possit: cū illd
nullo mō: istud aliq mō intelligeret.
Ad vero tam studiose pbat qđ mai
cogitari neq̃t: nō tale esse q̃lis nō dū
facta pictura in intellectu pictoris si
ne cā fit. Ad em̃ ad hoc ptuli pictu
ram p cogitatā vt tale illud de quo
agebat vellē asserere: s̃ tū vt aliqd
esset i intellectu qđ esse nō intellige
retur possem ostendere. Itē qđ dicit:
qđ malus cogitari nequit scdm rē vel
ex genere tibi vel ex specie notam te
cogitare auditū vel intellectū habe
re nō posse: qm̃ nec ipam rem nosci:
nec eā ex alia simili potes conijcere:
palā est rem aliē sese habere: qm̃ nā
qđ om̃e minus bonū intantū est sile
maiori bono: in quātū est bonū. Pa
tet cuilibet rationabili mēti quia de
minoribus bonis ad maiora cōscen
dendo ex his quibz aliqd maius cō
gitari pōt: multū possum conijcere
illud qđ nihil potest maius cogitari.
Quis em̃: verbigratia: vel hoc cogi
tare non potest etiā si non credat in
re esse quod cogitat: scilicet si bonuz
est aliquod qđ initium et finē habz:
multo melius esse bonū qđ licet inci
piat: nō tamē desinit: et sic istud illo
melius est: ita istud esse melius illo
quod nec finē habet nec initū: etiā
si semp de preterito per p̃sens trāse
seat ad futurū: et siue sit in re aliquod
huiusmodi siue nō sit: valde tamen
eo melius esse id quod nullo modo
indiget vel cogit mutari vel moueri
an hoc cogitari nō pōt: aut nō est B
ex his tribz maius: cogitari valet co
nijcere id quod mai⁹ cogitari neq̃t.
Est igit vnde possit conijci qđ maius
cogitari nequeat. Sic itaq̃ facile re
felli pōt insipiens qui sacra auctori
tatem non recipit si negat quo mai⁹
cogitari nō valet ex his rebus conij
ci posse. At si quis catholicus B ne

get: meminerit qđ inuisibilia dei a cre
atura mūdi per ea que facta sunt in
tellecta p̃spiciunt: sempiterna quoq̃
eius virt⁹ et diuinitas. Sed etsi vex
esset non posse cogitari vel intelligi
illud quo maius nequit cogitari: nō
tū falsuz esset qđ maius cogitari neq̃t
cogitari posset intelligi. Si ei nil p̃hi
bet dici ineffabile lz illd dici nō pos
sit quod ineffabile dicit: et quemad
modū cogitari non possit cui cōne
nit non cogitabile dici: ita cū dicit:
quo nihil mai⁹ valet cogitari: penul
dubio quod audit cogitari et intelli
gi pōt etiam si res illa cogitari non
valcat aut intelligi quo maius cogi
tari nequit. Nam etsi quisq̃ est tam
insipiens vt dicat nō esse aliquid qđ
maius nō possit cogitari: non tamen
ita erit imprudēs vt dicat se nō pos
se intelligere aut cogitare quid dicat:
aut si quis talis inuenit: nō mō ser
mo eius est respuendus s̃ et ip̃e con
spuendus. Quisq̃s igit negat aliqd
esse qđ mai⁹ neq̃at cogitari: vt qđ in
telligit et cogitat negationē quā facit:
qm̃ negationē intelligere aut cogita
re nō potest sine partibus eius: pars
aut eius est quo maius cogitari non
pōt. Quicunq̃ igit hoc negat: intel
ligit et cogitat: quo mai⁹ cogitari ne
quit. Palam autē est qđ silit̃ potest
cogitari et intelligi quod nō pōt nō
esse: maius vero cogitat qui hoc co
gitat qđ qđ cogitat qđ possit non esse.
Cum ergo cogitat quod maius non
possit cogitari: cogitat quod possit
cogitari maius: s̃ nequit idem simul
cogitari et non cogitari. Quare qui
cogitat quo maius nō possit cogita
ri: nō cogitat quod possit: sed quod
non possit nō esse. Quap̃ropter ne
cesse est eē quod cogitat: qđ quicqd
nō esse potest: nō est quod cogitat.
Puto qđ mōstrauit me nō infirma s̃
satis necessaria argumētatiōe pbat
se in p̃fato libello re ipsa existere ali
qd qđ maius cogitari nō possit: nec eā
alicui⁹ obiectiōis infirmari firmitatē.

Ro. 1.

2

3

10

Mar. 7

De miseria hominis

Tantā enim vim huius phantasmatis in se continet significatio: ut si ipsum quod dicitur ex necessitate: eo ipso quod intelligitur vel cogitatur et revera probetur existere: et id ipsum esse quicquid de divina substantia quicquid absolute cogitari potest melius esse quam non esse. Verbi gratia. Melius est esse eternum quam non eternum: bonum quam non bonum: immo bonitatem ipsam quam non bonitatem ipsam. Nichil autem huiusmodi non esse potest: quod malum aliquid cogitari non potest: necesse igitur est quod maius cogitari non potest esse quicquid de divina essentia credi oportet. Gratias ago benignitati tue et in reprehensione et in laude operisculi mei. Cum enim ea quae tibi digna susceptione videntur: rata laude extulisti satis apparet: quia quae tibi infirma visa sunt: benivolentia non malivolentia reprehendisti.

Beati Anselmi liber de insipientie explicis.

Eiusdem beati Anselmi liber de miseria hominis incipit.

Errer me

vita mea. Namque diligenter discussa apparet mihi aut peccatum: aut sterilitas fere tota vi-

ta mea: et si quod fructus in ea videtur: sic est aut simulatum aut imperfectum: aut aliud quod modo corruptum ut possit aut non placere aut displicere deo. Ergo o peccator vita tua iam non fere tota aut in peccato est: aut dannabilis: aut infructuosa: et contempnibilis? Scilicet quod separo infructuosam a dannabili? Atque si est infructuosa: est et dannabilis. Constat enim et verum est: quod veritas dei dicit: Dies arbor quae non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur. Denique si quid ago utile: prorsus nullatenus illud compenso alimentis corporis quibus abutor. Sed quia pascit pecus: quod nec tamen prodest: primum consumitur: et tamen tu benignus

deus: tu nutris et expectas tamen inutile: verum et fetentem peccatis. Et tolerabilis canis putridus feret hominibus: quam anima peccatrix deo: quam infelix ista deo quam ille hominibus? Hec non hominem sed operis probrium hominis vilius pecore: penius cadavere. Tedet animam meam vite mee: vivere erubescio: mori pertimesco. Quid ergo restat tibi o peccator nisi ut in tua tota vita plores totam vitam tuam: ut ipsa tota se ploret totam? Sed est in hac anima mea miserabiliter mirabilis et mirabiliter miserabilis: quia non tamen dolet quod se nescit: sed sic secura torquet velut quod patitur ignoret. Anima sterilis quod agis: quid torpes anima peccatrix? Dies iudicii venit: iniqua est dies domini magnus: iuxta et velocius nimis dies ire: dies illa: dies tribulationis et angustiae: dies calamitatis et miserie: dies tenebrae et caliginis: dies nebulae et turbis: dies tu habet clamoris. Quod dies dei amara. Quid dormitas anima tepida et digna euomi: quod dormitas? Qui non expugnat: quod non tremis ad tamen tonitruum: non dormis sed moriturus est. Arbor infructuosa ubi sunt fructus tui: arbor digna securi et igne: digna succidi et succedi: qui sunt fructus tui? Atque spine pungentes et amara peccata quae vitam sic te penitendo pungeret ut surgerent: sic amarasceret ut evanesceret. Forsam quod putas peccatum aliquid: vitam distinet? Iudex puni existaret aliquid peccatum. Sed heu me. nonne omne peccatum per perditionem dei erhonozat? Quod ergo peccatum peccator: audebit dicere puni? Deum enim erhonozare quod est puni? O lignum aridum et inutile eternis ignibus dignum: quod respondere in illa die cum erigetur a te visus ad iudicium oculi omnium tempus vivendi tibi impensum qualiter fuerit a te expensum? Tunc quippe condemnabitur quicquid fuerit inuentum in te operis vel ociosi sermonis et silentij visus ad minimam cogitationem: etiam quod vixisti si non fuerit ad dei volu-

Matth. 7

Beati Anselmi Epistola

tatez directum. Ne quot peccata ibi
priet ex improviso qñ ex insidijs q
modo nō vides? Certe plura et for
tassis terribiliora his q nunc non vi
des. Et que non esse mala putas: et
q nunc esse bona credis: nudata fa
cie apparebūt ibi nigerrima peccata.
Ibi pculdubio recipies put gessi
sti in corpore: cum tunc nullum erit
temp⁹ misericordie: cū pena recipis
et cū dilatio nulla dat. Sic cogita
qd gessisti: qd oporteat te recipere:
Si multa bona: pauca mala: multuz
gaude: si multa mala: pauca bona:
multū luge. Inutilis pctōr: an nō
sufficiūt tibi hec ad inanē rugitū: an
nō sufficiūt ad eliciendum sanguinē
et medullas in lachrymas? Ne mira
bills durida: ad quā pfringēdam le
ues sunt tam graues mallei. Insen
sibilis torpor: ad quē cōcitādū sunt
obtusī tā acuti aculei. Proh letalis
sopor: ad quē excitandū rancū ē taz
terrificū tonitruū. Pctōr inutilis la
tis hec tibi debet esse ad cōtinuādū
luctū: sufficere tibi possunt ad sorbē
das inges lachrymas. Sz qd debeo
de grauedine: de magnitudine umi
nētis miserie quicqz dissimulādo ta
cere et oculis aie mee frui? An vt i
prouisi irruāt repertini dolores et su
bito ingruat intolerabilis? Certe nō
sic expedit peccatori. Si em̄ direro
quicqz potero excogitare: nōdū ad
id qd res est poterit operari. Igitur
deducāt oculi mei lachrymas p diez
et noctem: et nō taceant. Auge ergo
pctōr auge superiorib⁹ erūnis pon
dus: ad de terrores: v lulatū sup vlu
latum: nam ipse te indicabit ad cuius
contumeliā spectat qd inobediēs
deo aut puaricator peccat: qui mihi
bonū p malo reddidit: cui ego malū
p bono: qui nūc patientissim⁹: tunc
districatissimus: clemētissimus nunc:
iustissimus tunc. Heu me heu me: cui
peccaui: deū inhonorauī omnipotē
tem puocauī? Peccator qd feci? cui
fecī? q male feci? Ne ve ira omni po

tentis ne irruat super me. Ira om
nipotentis vbi poteris capi in me?
Non est qui te possit tolerare. In to
to me angustie: hinc erūt accusantia
pctā: inde terrēs iusticia: sub⁹ patēs
horridū chaos inferni: desup iratus
iudex: intus vrēs cōsciētia: foris ar
dens mūdus. Iustus vix saluabit⁹:
pctōr sic reprehēsus in quā se pmet?
Cōstrictus vbi latebo: quō appare
bo? Latere erit ipossibile: apparere
intolerabile. Illud desidero: et nusqz
erit: istud execrabor et vbiqz erit.
Quicqd tunc: qdqd erit tunc: quis
eruet me de manibus dei? vnde mihi
cōsiliū? vnde salus? Quis est q dici
tur magni cōsiliū angel⁹? q dicit sal
uator et nomē ei⁹ vociferer. Jam ipse
est: iam ipse est Iesus: ipse idem est iu
dex inter cui⁹ manus tremo. Respi
ra iam o pctōr: respira ne desperes:
spera in eo quē times. Affuge ad eū
a quo aufugisti. Inuoca impoortune
quē supbe puocasti. Iesu iesu ppe b
nomē tuū: fac mihi scdm nomē tuū.
Iesu iesu oblitiscere supbum puo
cātē. Nomē dilectū: nomē delectabi
le: nomē pfortās peccatorē: et beate
spei. Quid em̄ ē Iesu nisi saluator?
Ergo Iesu ppe temetipm esto mihi
Iesus: qui me creasti non perimas: q
me redemisti ne cōdemnes: q me cre
asti tua bonitate: ne perimas op⁹ tu
um mea iniquitate. Rogo pijsime ne
pdat mea iniquitas: qd fecit tua oīpo
tēs bonitas. Recognosce benignissī
me qd tuū est: et absterge qd alienuz
est. Iesu iesu misere: dū tēpus ē mi
serendi: ne damnes in tpe iudicandi.
Que nāqz tibi vtilitas in sanguine
meo si descēdero in eternā corrupti
onē? Neqz em̄ mortui laudabunt te
dñe: neqz oēs q descēdūt in infernū.
Si me admiseris intra latissimū tue
misericordie sinū: nō erit angustior
ppter me dñe. Admitte q o desiderā
tissime iesu: admitte me intra nume
rum electoz tuoz: vt cū illis te lau
dem: te perfruar: et gloriē in te inter

De diuersitate sacramentorum

oēs q̄ diligunt nemē tuū. Qui cum deo patre ⁊ spiritu scō gloriari p̄ interminata secula Amen.

Beati Anselmi archiepi
Latiariensis. liber de miseria
hominis explicat.

Eiusdem beati Anselmi Ep̄la
sive liber de diuersitate sa-
cramentorum incipit.

Dm̄ino

⁊ amico Aualerāmo
grā dei. Inuēbur/
gēsi venerabili ep̄o:
Anselmus seru⁹ ec-
clesie cātuariens. ar-

chiepiscopus. Salutē: seruitiū: dō:
nes: dilectiōis affectū. Gaudeo ⁊ gra-
tias ago deo: q̄ sicut scribitis: glori-
ficat eū in vobis catholica ecclesia: qm̄
in v̄a mutatiōe diuīe volūtatis ap-
paret gratia: ⁊ dñi pape paschal̄ ami-
citā habetis ⁊ familiaritatem: vt iā
mibi liceat v̄iam amabilius saluta-
re sc̄ritatē. Q̄ v̄a sblimis hūilitas
me cōparat mīnerue ⁊ vocat mōtez:
nō in me accipio: qm̄ nihil in me cur
hoc dici debeat de me intelligo. Iā
tū debeo esse ingratus v̄e benignita-
ti: qm̄ hoc facit abūdantia vestre er-
ga me bone volūtatis. Solem⁹ em̄
sepe sentire meliora de his q̄s diligi-
mus: q̄ ipsi mereant. De laude t̄gē
q̄ ad me nō p̄tinet cor meū nō gloria-
tur: s̄ de dilectiōe q̄ semp amāda est
grās agēdo letat. Querit v̄a reue-
rentia de sacramentis ecclesie: qm̄ non
vno mō fiunt vbiq̄: s̄ diuersis mo-
dis: in diuersis locis tractant. At/
q̄ si p̄ vniuersam ecclesiā vno modo
⁊ cōcorditer celebrarent: bonū esset
⁊ laudabile: qm̄ tū sunt multe diuer-
sitates: q̄ nō in sūma sacramēti: nec
in virtute ei⁹: aut fide discordāt: ne
q̄ oēs i v̄nā cōsuetudinē colligi pos-
sunt: estimo eas potius: in pace con-
corditer tolerādas: q̄ discorditer cū

scādalo dānādas. Habem⁹ em̄ a san-
ctis patrib⁹: q̄ vbi vnitas seruatur
charitatis in fide catholica: nihil ef-
ficat cōsuetudo diuersa. Si aut q̄rit⁹
v̄nate sint iste cōsuetudinū diuersi-
tates: nihil aliud intelligo q̄ hūano/
rū sensuum varietates. Qui q̄rit⁹
in re veritate ⁊ x̄ute nō dissentiat:
in aptitudie tū ⁊ differētia admini-
stratiōis nō cōcordāt. Q̄d vn⁹ apti-
us esse iudicat: aliud sepe min⁹ aptū
existat. Itaq̄ in h̄mōi varietatib⁹ nō
p̄sonare: puto ab ip̄ius rei x̄itate ex-
orbitare. Itē q̄ alij in sacrificiō do-
corpe ⁊ sanguine dñi: singlas cruces
singulis faciūt ab initio in canone:
alij solū mō singlas singulis: vbi sin-
gillatim noīatur panis v̄ corpus: ⁊
singillatim calix v̄ sanguis: vbi x̄o
oblatio noīatur: v̄nā crucē ambob⁹
faciūt: qm̄ sicut vn⁹ est christ⁹ q̄ seip-
sum obrulit p̄ nobis: ita vna est obla-
tio: ⁊ vna ē hostia i pane ⁊ vino quā
offerim⁹: nō video istos mag⁹ i b̄ di-
scordare a x̄po q̄ singillatim vtraq̄
h̄ndit: qm̄ oēs illi discordāt q̄ cali-
cē post cenā nō sacrificāt: sic christ⁹
fecit: ⁊ q̄ vtrūq̄ sil vno noīe vocant
oblationē v̄ hostiā: q̄d christ⁹ n̄ fecit.
Nā possum⁹ colligere q̄ a nobis i,
uicem huius actiōe finata: reuerita-
te possum⁹ esse dissites: sine rep̄hēso-
ne: cū ab ip̄o auctore ip̄ius sacrificij
sum⁹ diuisi sine offensiōe. Abi aut di-
cim⁹: Hec dona s̄ mūera: s̄ sc̄ta sa-
crificia: siue singillatī panī ⁊ vino sin-
gule cruces assignent: siue vna cruce
duo sil sanctificent: nō video i hac
diuersitate rep̄hensibilē discordiā: nisi
forsitan: q̄ conueniētius ābo vna cru-
ce notant sic vno x̄bo b̄ndictionis
sc̄rificant. Cū em̄ plures hoīes: aut
diūsas res sum⁹ b̄ndicim⁹: nō singlis
singulas cruces reddimus: s̄ oībus
v̄nā crucē sufficere credim⁹. Quod
vero nōnulli ab initio calicem operi-
unt quodā corporalī: alij panno cō-
plicato p̄pter mūdū custodiā: nec
nudū dimittūt calicem: sicut christ⁹.

Beati Anselmi Epistola

nudus crucifixus est: vt sic significa-
tis ostenderet se mūdo reuelatū: nō
magis intelligo eos debere reprehē-
di ppter nuditatē christi: q̄ nō signifi-
catur ab illis in sacrificio: qm̄ qz nō
mōstrant in eodē sacrificio eum esse
crucifixū extra ciuitatē: extra domū
et sub nudo celo. Que tñ magna nō
1. pet. 2. carent ratiōe: Itā christus q̄ passus
est p nobis: nobis relinq̄ns exēplū:
vt sequamur vestigia eius: in his q̄
q̄ dedit nobis exēplū ppter iusticiā
sustinēdi incōparabilē contēptum et
paupertatē. Adeo eñ contēpt⁹ est et
execrabilis indicat⁹: vt nec mori di-
gnus haberet inter aliquā hoīm ha-
bitationē: neq̄ inter hoīes nisi inter
execrabiles: neq̄ s̄b tecto aliq̄ nisi s̄b
celo: de s̄b quo eijci nō potuit: vt se/
ps. 21. cū dū pphiam: opprobriū et abiectio
plebis estimaret. Paup̄ vero ita fu-
it: vt veniēs in mundū: nō in sua sed
in aliena domo nasceret⁹: et nat⁹ pro/
pter inopiā loci in p̄sep̄io brutorum
aīaliū poneret⁹: et viuēs in mūdo nō
Luce. 9. haberet vbi caput suū reclīnaret: nec
moriēs vnde nuditatē suā tegeret:
nec mortu⁹ vnde inuolueret⁹: nec se/
pulchrū aut locū vbi corp⁹ mortuū
collocaret. Que omnia magis sunt
E viuēdo p effectum (cū ratio erigit)
imitāda q̄ p nuditatē sacrificij nu-
ditas christi significāda. Itaq̄ cōte-
cturare possum cur potius curandū
sit vt panno operiat⁹ sacrificium: qm̄
christus passus est nudus: nō sub te-
cto vel intra ciuitatē s̄b nudo ce-
lo. Si aut̄ vltus nō habet vt extra te-
ctum fiat ppter pturbationes aeris:
similis cautela videt⁹ vt calix in sacrifi-
cando nō discooperiat⁹ ppter qual-
dam q̄ cōtingere possunt incōmodita-
tes. Tutius itaq̄ et diligētius puto
vt calix ne aut musca aut aliqd inde-
cens in illū caderet: q̄ sepe cōtigisse
cognoscim⁹ operiat⁹: q̄ discoopert⁹
cōtingentib⁹ immūdijs exponatur.
Hec sapientie vestre p meo intelle-
ctu nullius meliorē rōnem respuēs

rūdeo. De his q̄ sacrificāt de fermē-
to: misī vobis olim quandā eplā.

Beati Anselmi archiep̄i
Lātuarieñ. Eplā de diuer-
sitate sacramētorū explicat.
Eiusdez bti Anselmi Eplā
sive liber de fermentato et
azyimo incipit.

Anselm⁹

suus ecclie cantua-
riensis: vna leram/
mo Huncburgēsi
Ep̄o. Sciētī breui-
ter loqr. Si certus

esset prudētiā vram nō fauere suc-
cessori iulij cesaris et neronis et iulia-
ni et potestati cōtra successorē et vi-
carium petri apli: libētissime vos vt
amiciissimū et reuerendū ep̄m saluta-
rem: qm̄ aut̄ ad defensionē veritatis
cōtra grecos q̄ ad vos venerūt que-
rit⁹: scdm̄ posse nulli deesse debem⁹:
opusculū vobis misi qd̄ de p̄cessiōe
spiritus sc̄ti edidi ptra illos. De sacri-
ficio vero in q̄ idem greci nobiscū nō
sentiunt: multis catholicis rōnalib⁹
videt⁹: qz qd̄ agūt n̄ est ptra fidē ca-
tholicaz. Itā et azyimum: et fermē-
tatum sacrificans: panem sacrificat.
Et cum legīt de domino qm̄ corpus
suū de pane fecit: qz accepit panē et
bñdixit: n̄ addidit azyimū vl̄ et fermē-
tum: certuz tñ est qz azyimū bñdixit:
forsitā qz res q̄ fiebat nō ē exigebat.
Et cū alibi se et carnē suā panē voca-
uit: sicut isto pane hō viuīt tēporali-
ter: ita illo in eternū: nō ait azyimū vl̄
fermentū: qz vterq̄ pariter panis ē.
Itā eñ differunt azyimus et fermētū
substācialiter vt quidam putant: si-
cut hō nouus aī petri: et inueterat⁹
fermēto petri: neq̄ q̄ substācialit̄ dif-
ferūt. Propt̄ hoc q̄ solū videt⁹ se et
carnē suā panem vocasse: et de pane
corp⁹ suū fecisse: qz sic panis iste azy-
m⁹ siue fermētat⁹: dat vitā trāsitor-

De fermentato et azymo.

B rlam: ita corpus ei⁹ eternā: nō quia fermentat⁹ est vel azymus: quia in lege vbi vere oīa in figura fiebāt: pceptū sit azymū in pascha panē comedere: vt oīderet q^d chri⁹st⁹ que⁹ expectabāt sincerus et mūdus futurus eēt: et nos q^d māducaturū crām⁹ corpus eius: silt mūdi esse monere: mur ab omni fermēto malicie et neq⁹tie. Nam vero post q^d de veteri figura ad nouā xitātē venim⁹: et azymā chri⁹sti carnē comedim⁹: nō est nobis necessaria illa vet⁹ figura in pane de q^d carnē ipsam conficim⁹. Apertissimū tñ ē q^d meli⁹ sacrificat de azymo q^d de fermētato: tū q^d valde apti⁹ et purius et diligenti⁹ fit: tū q^d dñs h⁹ fecit. Nō illud nō est tacendū: quia cū greci anathematizant azymitas: (sic enī nos vocāt) anathematizant chri⁹stū. Si autē dicūt q^d iudaizam⁹: dicāt silt chri⁹stum iudai⁹zasse. Et si audēt asserere chri⁹stū ppter iudaismū vt pceptum de azymo datū seruaret: de azymo corpus suum fecisse: absurdissime errāt: cum illū taz sincerā nouitatē fecisse i fermēto vetustatis existimāt. Patet igit q^d cū azymo vsus est ad illud opus: non h⁹ fecit vt pceptū de azymo seruaret: si aut vt fermētarios q^s pūdebat reprobans: azymitas approbaret: aut cerre si etiā fermētarij approbarent: azymitas quoq^s approbaret. Quāte nos iudaizare dicūt: nō est verū: q^d nō sacrificamus de azymo vt legē veterē seruemus: s⁹ hoc diligētius fiat vt dñm qui hoc nō iudaizando fecit imitemur. Cū enī facim⁹ aliquid q^d iudei vt iudaismū seruaret faciebāt: nō iudaizam⁹: q^d nō ppter iudaismū sed ppter aliā cām hoc facim⁹. Si enī in die⁹ pasche azymū panes aliq^s comedat: siue q^d nō habet aliū siue q^d magis delectat illo q^d fermētato: aut si quis ppter infirmitatem pputiū circūcidere cogit: aut si boui suo q^s triturat ne esuriat os nō obcurat: null⁹ nisi ispiēs hoc agētē iu

daizare iudicabit. Cū itaq^s nos panem azymū sacrificam⁹: nō p azymū figurā talē dñm Iesum fuisse significamus: s⁹ vt ipm panē in corpore ei⁹ diuina virtute opante sicut ipse fecit significem⁹: nequa⁹q^s in h⁹ vetustate legis seruam⁹: sed euāgelij veritatez celebramus. Deniq^s q^d idē ipse hoc fecit et ait discipulis suis: Hoc facite in meam cōmemorationē: si voluisset vt nos q^sbus hoc aplis pcepit nō de azymo facerem⁹: pmonuisset nos in eis et dixisset: ne faciatis h⁹ de azymo. Quare cū dicēs: Hoc facite: azymū nō excepit. Quis ē cui⁹ intelletus audet excipere q^d ipse fecit: et p h⁹ phibere q^d h⁹ solū nullo s⁹none phibuit s⁹ etiā ope pcepit: Quis inq^s nō si pl⁹ sapiēs q^s oportet sapere tm cōfidat de sapia sua vt presumat h⁹ pferre: q^d cū dixit dñs: h⁹ facite: sic cōpetentē ibintelligim⁹: q^d ego: sic idubitanter sit subaudiendū: s⁹ nō hoc vñ ego. Itē si diuina p ea q^s digniora cognoscim⁹ exequi debem⁹: cū sacrificiū de q^s agit de panis siue azymi siue fermētati s⁹ a: cōstat eē celebrandū: quē panē digniorē estiamus ad faciendā dñici corpis varietatem nisi illum quē et vetus lex elegit ad significandā: et euāgelij ad exhibendā eādem veritatē? Si itaq^s rñdem⁹ grecis nos h⁹ de azymo nō ppter figurā s⁹ ppter pdictas causas facere: Nihil hic intelligi valet cur nos greci anathematizandos: aut saltem rephendendos recte iudicent. At si dicūt h⁹ nos nō agere posse de azymo: siue intellectu figure: p q^s iudaizare phamur: ergo nec silt queūt ad hoc ipm vt i fermētato sine figura: q^d et vet⁹ scriptura p fermētū designat pctm q^s exerat in pascha suo comedere fermētati: et noua dñi monet nos in pascha nostro epulari nō i fermēto veteri: neq^s i fermēto malicie: et neq⁹tie. Dicim⁹ etiā q^d nos nō iudaizam⁹ si figurā tenem⁹ in azymo: qm nō significam⁹ chri⁹stū siue fermēto pecca

Luce. 22

Beati Anselmi Epistola

ti venturū tanq̃ iudei: sed mōstram⁹
eū talem venisse sicut christiani: ⁊ p
hoc monemur tales nosmetipsos ex
hibere: q̃les pascha nostrā est q̃d mā
ducam⁹: illi autē nec in deos nec chri
stianos in hoc se p̃fiterē: q̃z deū in
fermētū sui figura: nec venturū vt in
dei: nec venisse vt christiāt sine pec
cato signāt: sed potius paganis fa
uere vident: q̃ illū sicut alios hoīes
peccato fermentatū existimāt. Si ve
ro aiunt christianos non debere vti
figuris: q̃z vetera trāscierūt in quib⁹
erāt necessarie: negāt vt alia taceaz:
baptismū esse figurā cuiusdā mortis
⁊ sepulture: p̃tra aplm dicentē: Qui
cunq̃ baptizati sumus in christo: ie
su: in morte ipsius baptizati sumus:
Cōsepulti em̃ sumus cū illo p baptis
mum in mortē. Aut si cōcedūt nos
vti figuris: s̃ nō i eisdē rebus quib⁹
in figura lex vetus vtebat⁹: ⁊ iō non
esse panē azymū assumēdū ad vllaz
figurā q̃z adhuc in eadē lege accipi
tur: quare baptizant in aqua: cū pa
tres nostri oēs in moyse baptizati sūt
in nube mari: q̃d negare nequeūt in
figura fuisse: vitent quoq̃ aquā: ne
videant baptizare baptismō iōānis
qui baptizauit in aqua. Si ḡ irrepre
hensibiliter figuratur baptismus in
aqua: licet illd̃ baptismus ver⁹ q̃d fu
it huius noui figura in aqua fuerit:
que est ista grecoꝝ sapiētia que pro
pter h̃ q̃z ver⁹ pascha p q̃d nrm figu
rabat celebratū est in azymis: dete
stat nos sacrificare corpus christi q̃
est pascha nrm de azymo in figura:
siue ad cōmemorādū quia talis fuit
ille cuius corp⁹ sacrificamus: sc̃z sine
peccati infectione: siue ad cōmonen
dū nos quia corpus ei⁹ comedim⁹:
tales debere esse sc̃dm aplm dicentē:
Expurgate vetus fermentum vt sitis
noua p̃persio sicut est azymū: Etem
pascha nrm imolat⁹ est christ⁹: Ita
q̃z epulemur nō in fermento veteri:
neq̃ in fermento malicie ⁊ nequitie: s̃
in azymis sinceritatis ⁊ veritatis. Si

ue igit̃ in figura sacrificem⁹ azymū
panē: siue siue oī figura: nilaten⁹ nos
greci rep̃hensibiles valēt ostendere: s̃
aut solt nos bene agim⁹: illi nō bene:
aut nos meli⁹ ⁊ diligētī si illi bene.
Itēpe satis ostendunt se nullā h̃re ra
tionē ad suā ptem cōfirmādā: ⁊ no
strā infirmādā: cū hoc p̃tra nos p
ferunt q̃d nullo mō p̃tra nos: aut cū
illis esse cognoscit. Obijciūt em̃ no
bis: sicut i vestra legi Eplā: q̃d dicit
apls: Vra em̃ occidit: spūs autē viuifi
cat. Et q̃d Amos p̃pha: Sacrificate
in q̃t de fermentato laudē. Unde nitū
tur ostendere: q̃ littera que vet⁹ pa
scha celebrari iubet: in azymis nos
occidit: cū eā seruam⁹ azymū sacrifi
cādo: nō bñ apli verba intelligētes.
Vram em̃ tūc dicē occidere: qm̃ illa in
bēs a peccato declinat: p̃ctm̃ ostendit:
qm̃ nisi adiunget gr̃a vt fiat q̃d iubet:
inobedientes ⁊ p̃uaricatores facit.
Qd̃ in eplā ad Romanos idē apte
mōstrat aplus: dicēs: P̃ctm̃ non co
gnoui nisi per legē. Nam cōcupiscē
ciā nesciebā eē p̃ctm̃ nisi lex diceret:
Nō cupiscēs. Occasione autē acce
pta: p̃ctm̃ p mandatū opatum est in
me oēm cupiscentiā. Sine lege em̃
p̃ctm̃ mortuū erat: Ego autē viuēbā
sine lege aliq̃n. Sed cū venisset man
datū p̃ctm̃ reuixit: Ego autē mortu⁹
sum ⁊ inuentū est mihi mandatū q̃d
erat ad vitā: s̃ esse ad mortē. Nam
peccatū occasione accepta p manda
tū seduxit me ⁊ p illud occidit. Sic
lra sine adiunante gr̃a occidit: spūs
autē viuificat: sic autē idē apli ad Titū:
Cū autē benignitas ⁊ humanitas ap
paruit saluatoris nri dei: nō ex opib⁹
iusticie q̃ fecim⁹ nos: s̃ sc̃dm suā mise
ricordiā saluos nos fecit p lauacrū
regeneratiōis ⁊ renouatiōis spūs san
cti: quē effudit in nos abunde per ie
sum christū saluatōrē nrm: vt iustifi
cati gr̃a ipsius heredes simus sc̃dm
spem vite eterne. Id̃ cū dixisset: Sus
ficiētia nra ex deo ē: q̃ ⁊ idoneos nos
fec̃ mīstros noui testamētī addit: Nō

Ro. 6.

1. cor. 10

6

1. cor. 5.

2. cor. 3.

Amos. 4

Ro. 7.

Exo. 10.

Tit. 3.

2. cor. 3.

De fermentato et azyino.

lra sed spū: Vra em occidit: spūs aut
 3 uiuificat. Ac si dicat: Fecit nos deus
 mīstros noui testamēti: qđ nō est in
 lra occidēte: sicut vetus: s in spiritu
 uiuificante. Ad utrūq; vero: ad oc/
 cisionē scz littere: et ad uiuificationē
 spūs p̄tinet qđ subiūxit: Qđ si mini/
 stratio mo: tis litteris deformata in
 lapidibus fuit in gloria: ita vt h̄ pos/
 sent filij israel intēdere in faciē moysi
 p̄pter gloriā vultus ei⁹ que euacua/
 tur: quō nō magis ministratio spūs
 erit in gloria: Itā si ministratio dam/
 natiōis i gloria est: multo magis abū/
 dat ministeriū iusticie in gloria. Itā
 nec gloriificatū est qđ claruit in hac
 pte p̄pter excellētē gloriā. Si em qđ
 euacuat p gloriā est: multo magis qđ
 manet in gloria est. Habētes igit ta/
 lem spem: mīta fiducia vtūmur: et nō
 sicut moyses ponebat velamē super
 faciē suā vt nō intēderent filij israel
 in faciē eius qđ euacuat: sed obtusi
 sunt sensus eorū. Usq; in hodiernū
 diē em idipsum velamē in lectiōe ve/
 teris testamēti manet nō reuelatum:
 qđ in christo euacuat: s vsq; in ho/
 diernū diē cū legūt moyses: velamen
 positum est sup cor eorū. Cū aut con/
 uersus fuerit ad dñm: tunc auferetur
 velamē. Vñs aut spīr⁹ est: Abi aut
 spūs dñi: ibi libertas. Mos vero oēs
 reuelata faciē gloriā dñi speculantes
 in candē imaginem transformamur
 a claritate in claritatē: tanq; a domi/
 ni spū. Itō habētes hāc administra/
 tiōē iuxta quā misericordiā cōsentī
 sumus nō deficimus. De occisione
 lre et uiuificatiōe spūs: sup flūū mibi
 videt sup hoc aliqd addere. Satis
 itaq; patet qz nec grecis pdest: nec
 nobis obest qđ de occidēte lra obij/
 ciūt. Quod aut assumūt de ppheta:
 Venite in galgala et impie agite: et sa/
 4 crificate de fermentato laudē: itelligē
 dum est esse dictū aut approbando
 tale sacrificiū aut reprobādo. Sz si b̄
 p̄cipit ppheta: vt scdm eos loquar:
 illos occidit lra qui lram seruādo de

fermentato sacrificāt. At si hec expro/
 brādo dictū est: qua frōte sacrificāt
 qđ ppha in sacrificiū execratur: aut
 qua rōe hec in auctoritatē sibi assu/
 munt? Aut b̄ ppha nō iubendo s
 rephēdēdo dixerit: dubiū nō ē: vl cū
 b̄ ipse auctoritas sociauerit. Dixerat
 em: Venite ad bethel et impie agite.
 Et paulo post p̄tinuata increpatiōe
 ait: Et sacrificate de fermentato lau/
 dem. Aut ergo tanta rōne partē suā
 fermentarij defendant: quāta suam
 roborāt azymite: aut si nec illud va/
 lent: nec istud volūt: saltē nō rephē/
 dant azymitas. In tertiā q̄stīōe sic i/
 telligo: mādastis qz greci detestant
 nostra p̄nubia: vbi cognati cognatj
 copulāt. Quod cur faciāt: nullā vi/
 deo auctoritatē aut rationē. Nam si
 b̄ in suis fieri phibent conubijs: aut
 nō extendunt cognationes vsq; ad
 septimaz generationē sicut nos: aut
 impossibīle videt suari qđ p̄cipiūt.
 Sunt em sepe in vna cognatiōe pl⁹
 qz centū viri aut mulieres egētes cō/
 iungo. Totidē itaq; cognatiōes inue/
 nire necesse est de quib⁹ singulis sin/
 guli eligant viri et mlieres qđ illa
 de vna cognatiōe singlis singuli co/
 pulent. Aut itaq; detestabilia sūt in/
 dubitant eorū cōnubia si inter septēz
 generatiōes sunt. Nec debēt rephē/
 dere nostra qñ cognati cognatis cō/
 iungunt de alia cognatiōe: qđ nulla
 phibet auctoritas vel rō: aut impos/
 sibile ē: vt dixi: seruare qđ p̄cipiunt:
 vt scz tot cognatiōes exquirant ad
 vnius cognationis cōnubia: que sūt
 in illa viri et mulieres petētes cōiu/
 gia: Qz sine omni auctoritate et rō/
 ne absq; dubio rōnabiliter refutan/
 dum iudicaf.

Beati Anselmi Epistola de fer/
 mentato et azyino explicit.

Eiusdez beati Anselmi Lā/
 tuariē. archiep̄i liber d̄ ve/
 stimentis: mēbris et actibus
 deo attributis: incipit.

Beati Alselmi Liber

Sicunq3

sacra scriptura sparsim
diuersis libris i deomo
tus animi seu humana
membra describit: id ē

caput: capillos: oculos: palpebras:
aures nares: os: labia: cor: linguam:
imaginē: vterū: manus: dextram: sinis
trā: digitos: siue digitū: brachiū: ali
as scapulas vtrē posteriora pedes.
Item motus ai: irā: furore. obliuio/
nez: penitentiā: recordationē: et alia
his similia: nō carnaliter iuxta histo
riam a recte intelligentibus scienda
sunt: sicut a iudeis et plerisq3 hereticis
carnaliter intelligenda sunt et confi
tenda. Si quis deo humana mem
bra seu motus animi more humano
inesse credit: pculdubio i corde suo
idola fabricat. Igit vt dictū est fi
guraliter deū caput ipsa essentia di
uinitatis eius que omnia pcedit: et cui
sunt omnia subiecta intelligere debe
m3. Capillos vero eius capitis san
ctos angelos: seu vniuersos electos
typice accipi oportet. De q in sacro
in libro Daniclis: Aspicieb3 donec
throni positi sunt: et antiquus diep
sedir. Vestimentum ei3 quasi nix cā
didum: et capilli capitis ei3 quasi la
na mūda. Hic em signat p vestimen
tum candidū dei: qd et p capillos ca
pitis eius: scōs videlicet angelos: et
multitudinē scōp3 dealbatorū. Vel
certe ideo capilli eius lane mūde cō
parant: vt per hoc antiquis dierum
esset credat. Oculos dicat hīc: p
eo q omnia videt: et nihil eū latet in
cōspectu eius: vt ait apls. Nulla cre
atura inuisibilis est: oīa em nuda et
aperta sunt oculis eius. Aliter vero
oculi respectu gratie eius itelligunt.
Et est in psalmo: Oculi dñi super
iustos. Item aliter oculi dñi pcepta
eius: p q lumē scientie subministrat:
mystice accipiunt: vt est illud in psal
mo: Preceptū dñi lucidū illumi. et c.

Palpebre dñi occulta et incōpre
hensibilia iudicia eius: siue spiritual
in diuinis libris eius locutio innuit.
De quibus occultis et incōprehensi
bilib3 sacramētis: atq3 iudicijs dici
tur in psalmo: Palpebre eius inter
rogant filios hoīm: id est probant. Ps. 10.

Aures habere dicat deus ppter b
q3 omnia audit: et nihil eū sub silētio
lacet. De q in libro Sapientie scriptū
est: Auris celi audit omnia: et tumul
tus murmuratiōnū non abscondet. Sap. 1.

Aures dei inspiratio eius in cor
de fidelū: vt est illud in libro regū.
Ascendit fumus de naribus eius: id
est lachrymosa compunctio peniten
tium inspiratione eius. 2. Re. 22

Facies
cognitio diuinitatis eius ad hoīes.
De q cognitio ē i psalmo scriptū est:
Mōde nobis dñe facie tuā et c. Hoc
est dona nobis cognitio nē tuā: que
cognitio p filiū hominis hominibus
innotuit: ipso dicente in euangelio:
Nemo nouit patrē nisi filius: et cui
voluerit filius reuelare. Mat. 11

Facies dei significat inuisibilē essenti
am diuinitatis dei filij. De qua ipse
dñs ad moysen p angelū rādens ait:
Posteriora mea videbis: facie autē
meā videre si poteris. Ac si dicat: in
carnationem meā videbis in nouis
simis dieb3: diuinitatē autē meā vide
re nō poter3. Os dei: filius p̄is. i.
christus dñs. De q Esaias ppheta
ex psona iudeo3 affatus ait: Quia
os eius ad iracundiam p̄uocauim3. Tb. en. 1.

Aliter x̄o os ei3: dñi fimo et ei3 missio
accipit. De quo sermōe dñi pdictus
ppheta ait: Os dñi locutū est hec.
Verbum dei filius patris: p quē oīa
facta sunt. De q in psalmo: Verbo
dñi celi firmati sūt: et spiritū oris ei3
omnis virt3 eo3. Et alibi: Misit de
us v̄bū suū et sanauit eos. Et in
euangelio scdm iohannē: In p̄ncipio
erat verbum. Lingua dei mystice
significat sp̄m sc̄tū: per quem deus
pater secretū suū manifestauit homi
nibus: vt in psalmo: Lingua mea ca/ Ps. 44

De expositione membrorum dei

lam⁹ scribe. Labia dei mystice cōso
nātia vtriusq; testamēti intelligunt.
De quib⁹ testamētis in Proverb.
Proverb. 16 scriptū est: **Divinatio** i labijs regl: i
iudicio nō errabit cor eius. **Bra-**
chia dei patris eius filius intelligit:
Esa. 51. sicut est illud in **Esaia** pp̄ba: **Et bra-**
Chier. 21 chium dei p̄is singulariter filius ei⁹
accipit: et de q̄ **Hieremias** ait: **Et nūc**
dñe deus qui eduxisti pplm tuum de
egypto in manu forti: et **brachio** extē
to. **Hecirco** aut filio dei p̄is brachiū
dicat quia creatura electa ab ip̄o cō/
tinet. **Dextera dei patris:** id ē vni/
gentus filius: de q̄ in psalmo ex p̄so
na hoīs assumpti: **Dextera** inq̄t dñi se
cit virtutes. **Aliter** vero dñi dextera:
glia p̄is et eternā b̄itudinē signat:
de quo in psalmo ex persona p̄is ad
filiū: **Sede a dextris meis.** Dicitur
aut et **dextera** dei oīs electa creatura
in celo et in terra: sicut et p̄ sinistra ei⁹
intelligit reproba creatura. i. demo/
nes et oēs impij q̄ ad lenā possit: eter
na supplicia sustinebūt. **Man⁹ dei**
p̄is: fili⁹ ei⁹ accipit: p̄ eo q̄ p̄ ip̄m fa
cta sunt om̄ia: sicut ē illud in **Esaia:**
Om̄ia manus mea fecit: et facta sūt
oīa. **Alit⁹ x̄o** man⁹ dei: p̄tās ei⁹ intel
ligit. **De q̄ p̄tate** in libro **Hieremie**
scriptū est: **Sicut** lutū in manu figu
li: ita vos in manu mea dom⁹ israel.
Itē p̄ man⁹ dñi flagellū accipit. **De**
cui⁹ p̄cussione in **Sophonias** p̄pheta
scriptū est: **Extendā** manū meā sup
iudā: sup habitatores **Hierlm:** et di
sp̄dā de hoc loco reliq̄as baal et c.
Pro q̄ dñi p̄cussione br̄is **Job** de
semetip̄o ait: **Man⁹ dñi** tetigit me.
Digitus dei singularit⁹ sp̄s sanctus
accipit. **Et q̄ sp̄s sc̄tō** lex duab⁹ in ta
bulis lapideis in monte **Sinai** scri
pta narrat. **Ipse** em̄ scripsit: q̄ scribē
da dictant idē sp̄s sanct⁹. **De q̄ sp̄s**
sc̄tō dñs i enāgelio: **Si ego** i digito
dei efficio demonia. i. **Si ego** in sp̄s
dei efficio demonia. **Sicut** em̄ digitus
cū manu v^l brachio: manus vero v^l

brachiū cū corpore: vnū sūt i natura:
ita p̄ et fili⁹ et sp̄s sanctus tres quidez
personae: s̄ vna lba diuinitatis. **Digit**
ti dei pluraliter: sancti intelligunt. p̄
phete: p̄ quos sp̄s sanctus libros legis
ac p̄phetarū sua inspiratiōe scripsit:
de q̄b⁹ scriptū est: **Aidebo** celos tu/
os opa digitorū tuorū. **Per celos** em̄
libros legl et p̄phetarū: p̄ digitos ve
ro sc̄tōs vt dictū est p̄phetas insinua
uit. **Imago dei p̄is:** inuisibilis vni
genit⁹ fili⁹: de q̄ ap̄ls: **Imago** dei in/
uisibilis. **Aliter** nā q̄ est imago dei
in filio suo: qm̄ nō aliū de s̄ ex semet
ip̄so: s̄ est ex lstantia sua: p̄ oīa sibi
similē genuit et equalē. **Aliter** vero
aīam hoīs quā nō ex se: id est de sua
lba sicut pleriq; heretici opinati sunt
genuit: s̄ ex nihilo creauit. **Sicut** ali
ter imago est cuiuslibet regis in filio
ei⁹: quē ex semetip̄o sibi similē genu
it. i. hō hō scm̄. **Aliter** vero in anulo
ei⁹: siue inter era imago ei⁹ exp̄ssa q̄
nō est qd̄ ip̄e: sicut fili⁹ q̄ naturaliter
hoc est qd̄ et pater. **Cor dei patris**
arcantū sapiētie eius mystice innuit.
Ex q̄ verbū idē filiū suū impassibili
ter sine initio genuit: ip̄o dicēte pro/
pheta: **Erucauit** cor meū verbū bo
num. **Alas** habere dī de⁹ p̄ eo q̄
more aul electos suos tanq̄ pullos
s̄ se iūgit: fouet: et ab insidijs diabo
li et malorū hoīm p̄tegit: bñ p̄pheta
ait: **Sub vmbra** alarū tuarū p̄tege
me. **Scapulas** dicat h̄e deus: q̄a
infirma mēbra ecclie: q̄si in scapulis
suis portat. **De q̄ in psalmo:** **Scapu**
lis suis obumbrabit tibi. et c. **Uētr**
dei secreta origo lbe eius accipitur.
Uñ i psalmo: **Ex vtero** ante lucifer.
Aliter venter dei incōprehensibilia
iudicia eius: q̄ rimari nequeūt mysti
ce insinuant. **De q̄ ocello** iudicio ei⁹
in libro **Job** scriptū est: **De cui⁹ vte**
ro egressa est glacies: et gelu de celo
q̄s genuit. **Posteriora** filiū dei i car
natio ei⁹ accipit. **De q̄ posteriori p̄**
te: fili⁹ in mōte **Sinai** ad moysen p̄ an
gelū loq̄ns ait: **Posteriora** mea vi

Ps. 8.

Colof. 1.

5

Ps. 44

Ps. 16.

Ps. 90.

Ps. 109

Job. 38.

Exod. 33.

Beati Anselmi Liber

- S** debis: facie aut meā videre nō pote-
ris. Pedes dei stabilitū virtutis
eius: eo qd vbiqz pās: et vniuersa illi
subiecta sunt: ipso dicente p. Esaiā. pro-
phetā: Celū mihi sedes ē: Terra aut
scabellū pedū meorū. Aliter pedes fi-
lij dei incarnatio intelligit: qd diuini-
tati subiecta est tanqz capiti pedes: sic
p. caput diuinitas: ita p. pedes ei? hūa-
nitas exprimit. De qd hūanitate i. Er-
odo scriptū est: Videbant dñm: B est
moyses et aarō et nadab et abiu et iyr.
de senio: ibi ppli ibi pedib? ei? qsi op?
lapidis saphyrini: et qsi celū cū fere-
nū ē. Sic enī p. lapidē saphyrinū cele-
stes creaturas vel scōs āgelos: ita p.
celū serenū scām eccliam electorū ex
boib? assumptam: figuratī mōstrare
voluit: Sup qz creaturas hō assū-
ptū dei fili? i. perpetuū regnat. De qd
in psalmo: Dñs subiecisti sub pedibus
ei?. Aliē aut pedes dñi id ē iesu chri-
sti significati sunt scī predicatorēs.
De qd in Deut. scriptū est: Qui
appropinquāt pedib? ei?: accipiet de
doctrinis illi?. Vestimētū filij dī ali-
quā caro ei? qd a diuinitate assumpta ē:
i. diuīs lib? figuratī accipit. De qd i.
dumēto carnis efatas variatīas ait:
Esa. 63. Quis ē iste qd venit de edom? et ē.
H. Rursus vestimētū eiusdē dñi: scā ec-
clesia accipit: qd p. fidē ac dilectionem
ei? iuncta est. De qd scriptū est in psal-
mo: Dñs regnauit: decorē induit ē.
et i. alio psalmo: Confessionē et decorē
iduiisti: amictū lumine sic vestimēto.
Ipsallū christi ecclia ei? intelligit.
De qd i. libro Genesis scriptū est: La-
uit in vino stolaz suā: hoc est in san-
guine passionis carnē suā: et in sangui-
ne vne palliū suū: id ē eccliam suam.
Laclamētū dñi nri iesu christi my-
stice signat incarnationē ei? quaz ex
mortalitate hūani generis assumere
dignat? est. De qd incarnationē sua ipse
p. ppham in psalmo ait: In idumeaz
extendā calciamētū meū: id ē an ple-
bem gentiū manifestabo incarnatio-
nem meā. Egredius aduēt? filij dei i

mundū: et regressio ad patriam: de qd?
psalmista ait: Aisi sunt gress? tui de-
us gressus dei mei qd est in scō. De ce-
lo venit i. vterqz virgīs: de vtero xō
nascēdo posuit? est in p̄sepio. Postqz
oīa impleuit p. qd? a p̄e missus ve-
nerat: appensus est in ligno crucis: de
cruce aut deposit? corp? sepultū est:
scdm xō aīam ad inferna descendit:
tertia aut die p. potētā sue diuinitatis
carnē suā de sepulchro suscitauit: et
post diem resurrectionis sue qdragesi-
ma die vidētib? aplis ascendit i. celū:
sedet ad dexterā p̄is. i. in glia eius.
Hi sunt gressus filij dei. Iste descen-
dēs in sacris scripturis legit. Ascē-
dere dī de? cū fili? carnē ex nobis as-
sumptā in celū captiuam euerit: sic
in psalmo: Ascēdēs in altū: captiuā
duxit captiuitatē: qz naturaz hūani
generis qd a diabolo i. mūdo captiua
retinebat: assumēs in celum secū vbi
nunqz antea fuerat tanqz captiuā de-
portauit. Abscōdere dicit de? fa-
ciē suā: cū se quibuscūqz eorū erigētib?
culpis abscondit: sicut in p̄plo iudeo-
rū nūc impletū videm? qz negātes
filium dei sciam veri dei ita pdiderunt
vt similes foret gētib? qd deū nō no-
uerūt. Quidē dī deus faciē suā: cū
respectu grē sue qd? vult se elect? su-
is seipm i. corda eorū occulta inspira-
tiōe instituat: et ad diligēdū se amo-
rē suū infundit. Sedere dicit nō cor-
pali hūano more s̄ potētionalit? su-
per oēm creaturā rōnalē p̄sidere: vt
est illud in psalmista: Regnauit dñs
sup gētes de?. Sedere etiā dī de? su-
per cherubim: qd interpretat mltitudo
vel plenitudo scīe: p. qd significat
scī āgelū seu mētes spūalū viroz i.
qd? de? vībilis p̄sidet et regnat. In
illis enī sedet qd scia ei? dilectiōe ple-
ni sunt. In pueribz quippe salomo-
nis scriptū est: Alia iusti sedes est sa-
piētīe. Sapia xō dei p̄is ch: istus ē
qd in aīab? scōp dī sedere. Descēde-
re dī in mūdū qū aliqd nouū qd an-
tea nō fecerat: i. creatura hūana opa-

Ps. 67.

Ps. 67.

3.

1. 60.

1. 60.

De membris deo attributis

tur: sicut fili⁹ dei p^{ri}s descēdisse nar-
rat: qñ verā carnē de maria virgīe
p^{re} redēptionē n^{ost}ram suscepit: et ve-
rus hō fieri dignat⁹ est: nō amittēdo
qđ erat s^{ed} assumēdo qđ nō erat. De
cui⁹ descēssio id ē incarnatiōe scriptū
est ī psalmo: Et inclinauit celos et de-
scēdit: et caligo s^{ub} pedib⁹ ei⁹. Celos ī-
clinauit: qñ añ aduētū suū p nūcios
angelos siue p^{ro}phas misit q^{ui} ei⁹ aduē-
tū hōib⁹ nūciarēt. Caligo sub pedi-
bus ei⁹ fuit: q^{ui} impij hōes ob suā ma-
licia^m incarnatiōe ei⁹ agnoscere no-
luerūt: s^{ed} neq^{ue} adhuc pnt. Stare dicat⁹
deus cū nos infirmos. ī suā creaturā
ad p^{ri}am et puerisonē patiēter susti-
net: vt est illud ī abacuc p^{ro}phā: Stre-
tit et mēsus ē terrā et dissoluit gētes.
Trāsire dicat⁹ de⁹: cū de cordib⁹ qñ
dā hōim in q^{ui} antea p fidē credide-
rūt: postea surripiente p^{ro}fidia vel q^{ui}li-
bet delicto: ab eis recedit et ad alios
trāsīt: quēadmodū de iudeis ad gen-
tes: de hereticis ad catholicos: seu de
q^{ui}buslibz irreligiosis et negligētib⁹ p
vittio suo: Recedere dī de⁹ et ad alios
trāsire: q^{ui} nō locali^{ter} aut visibili^{ter}: sed
inuisibiliter occulto iustoq^{ue} iudicio fa-
cere p^{ro}suevit. Ambulare dī de⁹ nō de
loco ad locū trāsēndo: qđ est implū
credere: s^{ed} ambulare ei⁹ est in cordib⁹
2. Co. 6. scōz delectari: sic scriptū ē: Et inha-
bitabo in eis: iambulabo et ero illoz
de⁹. Vel certe ambulare dei ē ī sc^{ri}ptis
p^{ro}dicatozib⁹ suis de loco ad locū trā-
sire. Loq^{ue} dei ē inuisibilē sine sono vo-
cis: vel q^{ui}libet strepitu occulte in men-
tib⁹ scōz volūtate suā atq^{ue} rectum
intellectū inspirare: seu futura sc^{ri}ptis
reuelare. Que locutio dei vt quidā
volūt tribus modis accipit. P^{ri}mo
nāq^{ue} mō p s^{ub}iectā creaturā: sicut ad
moysen ī rubo igneo apparuit: vl^{ter} sic
Exo. 5. ad abrahā: vel iacob et ceteris sc^{ri}ptis:
q^{ui} in angelis apparere dignat⁹ est.
Secdo xō mō in somnis: sic ad iacob
et ad zachariā p^{ro}pham: et ad ioseph
spōsum marie: et in alijs sc^{ri}ptis q^{ui} se-
cretū reuelare voluit. Tertio autem
mō neq^{ue} p creaturā visibilē neq^{ue} per

hōem s^{ed} occulta t^{em}p^{or}e inspiratiōe inuisi-
bilē corda suoz tāgēdo loq^{ue}ntes ef-
ficat: quēadmodū in libris p^{ro}pharū
scriptū ē cū ipi p^{ro}phē s^{ub}ito afflati spū
diuīo exclamabāt dicētes: s^{ed} dīc dñs.
Alij videre dei est mala hōim scien-
do reprobare: sic Esaias p^{ro}phā: Et vi-
dit et malū apparuit ī oculis ei⁹. Itē
ali^{us} videre dei est nos vidētes face-
re: vt est illd ī psalmo: P^{ro}ba me de
us et scito cor meū. Mod⁹ iste locu-
tiōis et in libro b^{ea}tī Job s^{ub}l^{iter} reperit⁹:
vbi de sapia p^{ri}s p^{ro}plurā infima
locut⁹ est de deo patre adiecit: Tunc
vidit illā et enarrauit et inuestigauit et
p^{ro}pauit: Idē vidētes facit atq^{ue} p^{ro}dicā-
tes et inuestigātes atq^{ue} alijs annūciā-
tes. Cognoscere dei ē cognoscētes fa-
cere: sic ait ad abrahā: Nūc cognoui
qm^{ui} timeas dñm. Neq^{ue} em̄ in t^{em}p^{or}e co-
gnouit q^{ui} fecit oīa añq^{ue} fiāt: s^{ed} cogno-
scere de⁹ dī cognoscētes facere: vbi
q^{ui} p^{ri} de se q^{ui}les cēt incogniti erant
post ei⁹ interrogationē p^{ro}bationē s^{ub}-
bimetipī manifesti fuerūt: sicut est et il-
lud in lege moysi de p^{ro}p^{ro} israelitico:
Et tēptē eos inq^{ui} vt custodiāt mā-
data mea an nō. Nescire dei ē q^{ui}sdā
reprobos reprobare: sic illd in enan-
gelio: Nescio vos. Zelare dī de⁹ cū
creaturā suā quā si vult p^{ro}ire: sepe ca-
stigar: corripit: atq^{ue} flagellat: et fla-
gellādo ad se reducit: Vel zelare dī
de⁹ cū nullū p^{ro}ctū impunitū vult re-
linq^{ue}re: iust⁹ est em̄: et iō oīs iusticia
execrabil^{is} est illi: quā vt dictū est nul-
lo mō ipunitā patit⁹. Trāscit dī de⁹ si
aī motu vl^{ter} q^{ui}libet p^{ro}turbatiōe q^{ui} illi
oīno accidere nō pōt: s^{ed} creature de-
linq^{ue}nti. i. hōib⁹ ipijs et peccātib⁹:
iustā dī i^{us}serre vltionē: s^{ed} est reddere
illis q^{ui} meruerūt: et vltio diuīa iste fu-
roz dī. Penitere de⁹ dī: nō q^{ui} more
hōim p^{ro} trāfact⁹ opib⁹ suis peniteat.
Qui em̄ oīa nouit añq^{ue} fiāt: p^{ro} terre-
nis actib⁹ suis penitere si p^{ro}t. S^{ed} pe-
nitētia dī ē statuta mutare: et qđ tem-
poraliter inchoatū fuerat ī alijs mu-
tare: et aut de bono exigentibus cul-

Beati Anselmi Liber

1. Reg. 15 pis in malū. Sicut de saul legiſt peni-
tuisse deū: q̄ cōstituisse euz regem.

Vel sicut nūc videm⁹ in pplo in deo/
rum actū: q̄ cū esset pplus dei: ob im-
pictatem suā facti sunt synagoga sa-
thane. De malo vero bonū: sicut ac-
cidit pplo gētiū q̄ ante pplis diaboli:
nō factus est dei. Hoc q̄ppe mō: oc-
culto dei iudicio iudas proditor de
ap̄latus gradu lapsus: in inferni ba-
ratro demersus est: latro x̄o post cri-
men rapacitatis de cruce ad pad. suz
translat⁹ est. Hanc quoq; muta-
tionem de bono ad malū: siue de ma-
lo ad bonū vt dictū est: q̄ occulto iu-
stiq; iudicio dei p seueritatē iusticie:
siue p misericordiā eius fiat: penitē-
tiam dei dicimus: quod expressius in
libro Hieremie scriptū est: Nō peni-
tere dei ē: statuta mutare nullo mō:

ps. 109 vt est illud in psalmo: Iurauit do-
minus ⁊ nō penitebit eū. i. pater ad
filiū: Tu es sacerdos i eternū. Sacer-
dos dei patris dict⁹ est filius dei: n̄
scdm diuinitatē: s̄ scdm hūanitatē:
in qua sep nobis p passionē ⁊ mortē
suā acceptabile sacrificiū deo patri
obtulit: vt esset sacerdos q̄ ⁊ sacrifi-
ciū est. Oblinisci dicis deus: cū q̄bus
dam impijs ⁊ peccatoribus nō mise-
ref: qd̄ vtiq; nō facit p crudelitatem
q̄ in deo nō est: sed p occultū iustūq;
dei iudiciū. Indurare dī deus q̄m-
daz maloz corda: sicut de pharaone

Exod. 10 rege egypti scriptū est: nō q̄ oīpotēs
deus p potentiā suā eoz corda indu-
rauit: qd̄ impiū est ita credere: s̄ exi-
gentibus eoz culpis: cū duriciā cor-
dis quā sibi ipsi omnia mala ppetrā-
do nutriūt: nō aufert: quasi illos ip̄e
induret: quos iudicio indurari pmit-
tit. Dormire dei est: cū vnigenit⁹ fili⁹
patris in assūpta carne mori digna-
tus est p nobis: cui⁹ mors recte som-
nus p̄dictus est: ip̄o dicente p l̄iere
miā p̄ham: Nō q̄si de somno excita-
tus sum: ⁊ vidi: Et somn⁹ me⁹ dulcē
est mihi. Aliter dormire dicis de⁹ cū
fides eius inter prosperitates huius

mūdi ⁊ inter quorundā corda fide-
lium nō vigilat s̄ dormit. Hanc dor-
mitionē ip̄e tunc significabat: cū in
mari iter fluct⁹ mar⁹ dormiuit. Vel
certe do: mire dei: est anxij⁹ cardus
subuenire: sicut est illud in psalmo:
Exurge quare obdormisti dñe. Aigi-
lare dei est in defensionē electoz suo-
rum ⁊ vltionē inimicoz suoz se ma-
nifestum demonstrare.

Beati Anselmi liber de exposi-
tione mēbrorū vestimētōrū ⁊ actūū
deo attributis explicat.

Eiusdem bti Anselmi Lan-
tuarieñ. archiep̄i liber de
voluntate dei incipit.

Admana

ratio cū deo sp̄ debe-
at tractare: ⁊ ad lau-
dem ei⁹ aliqd̄ cōue-
niēter dicere: noīa p
q̄ pprie loquat⁹ non

habet: s̄ noīa hoīb⁹ data ⁊ imposita
accipit: ⁊ p ip̄m effectū oīpotentiam
ei⁹ saltē vl̄ tenui oz dñe aperire cona-
tur: ⁊ hoc facit ex istis reb⁹ colligens
effectū volūtatis dei scdm occultam
iusticiā: vel scdm miscōiam: vl̄ scdm
ire ipsius vindictā. Ad incōprehen-
sibilem em̄ deitatis pprietatē aspira-
re nō pōt. Hinc nos q̄q; de volūtate
dei aliqd̄ dicere cupientes: actū reruz
attēdimus: qm̄ ad ipsius celsitudinis
culmē anhelare nō valem⁹. Volūta-
tem igi⁹ dei appallam⁹ q̄cqd̄ in nob̄
ipse misericorditer opat⁹ reuocando
nos ab errore: vel pie cōfirmādo iu-
sticie. Volūtas q̄q; dicis pena ⁊ re-
probatio q̄rundā dei occulta distri-
ctiōe facta iusticie. Volūtas dī ē (vt
breuiter dicā) quicqd̄ fit: vt fieri iue-
nitur in creaturis. Sed dicis si om̄ia
pcedūt ex volūtate dei: quā cōstat
semp bonā ⁊ rectā esse: tunc om̄ia et
recta sunt: ⁊ si hoc est: tunc frustra iu-
dicat al: q̄s iniquus: vl̄ dñat⁹ impi⁹:
qd̄ fateri: cōtrariū inueni⁹ catholice

De voluntate dei

fidei. Dicendum est igitur voluntatem dei multipliciter accipi: ut quicquid postea opponatur sine omni difficultate opulenter aperiat. Voluntas itaque dei accipitur aliqui in scripturis equipollens oīpo/ tenti sue p̄scientie: et ordinatiōi saga-

Ps. 113.

citer oīa disponēti: Unde dicit: Quaecumque voluit dominus fecit: hoc est quicquid deus ab eterno facturus se ordinavit: nihil inexplētū reliquit. Accipitur etiā dei voluntas nomē rerū se/ cundū quendam effectū. misericordie

1. Tim. 2.

dei: ut ibi: Vult deus oēs saluos fieri: quod est dicere: facit scōs velle ut oēs salui fiant: quod ipse tñ vult: hoc est ipse disposuit: s̄ sanctos facit velle: dei et primi inspirādo dilectionē: qua di/ lectione nō inconvēniēti sunt in ec/ clesia orōnes a sanctis p̄ schismaticis et hereticis: indeis q̄z et gētilibz. In/ stitutio divīa: dei voluntas nō impro/ prie appellatur. Dei autē institutio in duo dividi pōt: in p̄cepta divinarū scripturaz: et in legem naturālē que

Job. 4.

cūq; homīni insita ē naturalis: q̄ ē: Quod tibi noluerit: alteri ne fecerit. Vult q̄cūq; obviat: dei voluntatē nō servat. P̄cepta etiā divinarū scri/ pturaz: et recte observatiōes ecclia/ rum: voluntas dei nō īmerito appel/ latur: quibz quicūq; observantē non acquiescit: a dei voluntate deniare pe/ nitens dī: cū tñ ab ordine p̄scientie ei nullatenus valeat exorbitare. Ecce voluntas dī q̄rtuor modis accipit a do/ ctoribz: magistris: scz p̄ scientia dei: p̄ voluntate sanctoz: qui volūt et inin/ stos charitative saluari: p̄ rōe hūa/ na: quarto pro p̄ceptis divinis. Si q̄s vero oculo mētis hos modos cōsiderat: nō vltē? in die voluntate determināda impedit? laborabit: s̄ vocis acceptiōe fideli intēdens īge/ nio de verbis facile dijudicabit. Ita/ qz cū dicit: adulterū vel homicidiū vult vel non vult deus fieri. Ille vero p̄positiōes nō repugnāt sibi: nec cō/ tradiciūt: ambe enī vere sunt: et indub/ itabiles: si quis huius vocis equivo

cationē multiplicē q̄ est: vult: fidelit̄ attendat. Nam deus vult adulteriū: hoc est p̄scit: p̄videt: Unde nullus du/ bitat qz oīa videt: et oīa p̄scit. Itē nō vult: s̄ est nō p̄cipit vltmētibz fi/ deliū inspirādo nō facit velle. Vel nō vult deus adulteriū. i. ex vi ratio/ nis anime: ex naturali scz lege data a deo: nō habem? q̄ q̄s in b̄: nec etiam in alio debeat offendere primū. In/ rta has autē determinatiōes pōt qui libet has dei volūtates determinare apte. S̄ videndū est quoddā satis subtilius: qd̄ occurrit huic de volun/ tate disputationi. Nam volūtati dei voluntas hoīs adheret plerūqz: s̄ in/ de damnat homo: volūtati dei q̄s nō adheret hoīs voluntas: et inde re/ munerat homo. Itē vult homo qd̄ non vult deus: et habet inde p̄miū a deo: nō vult homo quod vult deus et inde consequit̄ laudem: et multis alijs hanc voluntatē variari modis sagacium industria per se poterit in/ dagare. Sed nunc ad expositionem supra dictorū redeam? vult deus qd̄ vult homo si dānose: ut homicidiū vel adulteriū: quod vult deus: hoc est p̄scit: sed homo etiā hac volū/ tate damnat: Prohibitū est enī ei. Vult deus ut pater alicuius mortat: vel vult alicuius hominis mortē qd̄ homo non vult affectu naturalī: vel compassiōe primi: et remuneratur ex hoc tali affectu: si in ceteris regu/ lā recte vivēdi non excesserit: in oī/ bus tamen que vult et que facit: di/ vine voluntati cōcordare intendit: et nihil contra eum facere disponit: quia tunc tantum est bona voluntas humana: qñ vult illud qd̄ deus vult illam velle: et sic concordat divine q̄ magaistra est humane. Magna qui/ dem voluntas dei incōprehensibilis ē: sicut ipse deus contra quā vult ho/ mo: quia nō plene eā cognoscit qd̄ in futuro erit. In presenti vero quod dam effectus eius p̄cipit secundū p̄/ ceptionem vel p̄hibitionem: et illis

in 5

Beati Anselmi Liber de cōcordia

obedit. In his autē supra dictis non est equū intelligere aliquē aliquod falsum vel supflūū dictū fuisse: vel cōtra sanctorū auctoritatē. Dicit enī Augustin⁹ in Ench. Propterea magna volūtas eiusdē dñi exquisita in omnes volūtates eius: vt ⁊ miro ⁊ ineffabili modo nō fiat p̄ter voluntatē eius qđ etiā cōtra eius voluntatem fit: qđ nō fieret si nō sineret: nec vtiq; nolēs sinir: sed volēs: nec sineret bonū fieri male nisi om̄ipotēs: ⁊ de malo posse facere bene. Est ⁊ alia huius voluntatis diuisio. Alia enī pōt dici efficiens: Alia approbās: Alia cōcedens: Alia p̄mittens. Efficiens volūtas in deo facit quicquid vult efficiens in hoīe: qđ pōt homo ⁊ vult ipso actu. Approbās est q̄ approbat aliquid: ⁊ hec ad hoīem p̄tinet ⁊ ad deū: approbās in deo est q̄ vult omnes saluos fieri: qm̄ nullū prohibet quātum ad se salū fieri: immo si qđ ad hoc laborat approbat. Patens est quidē que sit approbans in hoīe.

6

Cōcedens est que cōcedit vt fiat aliquid. Concedēte autē volūtate vult deus vt homo q̄ melius nō p̄posuit vrozē ducat. P̄mittēs voluntas est que p̄mittit aliquid fieri essi displicet qñq;. Et hoc mō dicit deus vel le mala que p̄mittit fieri: An dicit:

Ro. 9.

Quē vult idurat ⁊ cui vult miseret. Augustinus de ciuitate dei: Cum dicit deus mutare volūtatē: vt quib⁹ lenis erat (Verbi grā) reddat asper: Illi pot⁹ q̄ ip̄e mutant: sic mutant sol oculis sauciatis ⁊ asper qđ ammō ex mīti ⁊ ex delectabili molestus efficit cū ip̄e apud se maneat idē qui fuit. Dicit etiā volūtas dei quā facit cor

Phil. 2.

dibus obedientū mandatis eius: de qua dicit apostolus: Deus q̄ opat in nobis ⁊ velle. Secundū hāc volūtatē etiam velle dicit quod ip̄e non vult: sed ip̄e suos id volētē facit: sic orant p̄ quib⁹dā pie sancteq; inspi rat ab eo scā volūtatē: ⁊ qđ orant nō facit. Secundū vero voluntatez

suaz que eius p̄sciētia sempiterna est: omnia quecunq; voluit fecit nō solum p̄terita vel p̄sentia sed etiā futura. Greg⁹. Deus vult oēs hoīes saluos fieri: id est nulli saluāf: nisi quos vult saluari: vel de omni genere hoīm aliquid saluāf. Vel vult omnes saluos fieri: id est nō cogit aliquem dānari. Item de coniuge infideli dimittendo dici oportet: non dimittat quia ⁊ si licet non expedit. Itē in libro de paruulorū baptismo: Sic bono male vti malum est: sic malo bene vti bonum est.

Beati Anselmi liber de voluntate dei explicit.

Eiusdem beati Anselmi cātuariē. Archiepi liber de p̄cordia p̄sciētie ⁊ p̄destinationis: necnō gratie dei cū libero arbitrio: Incipit.

Et tribus

illis questionib⁹ in quibus dei p̄scientie atq; p̄destinationi necnō ⁊ gratie liberum arbitrium repugnare videtur: quod mihi deus dignabitur aperire curabo ip̄o adiuvante scribendo ostendere.

De p̄scientia dei videat discordare a libero arbitrio: quod non est.

Idē quidē p̄sciētia dei ⁊ liberū arbitriū repugnare: qm̄ ea que deus p̄scit: necesse ē esse futura: ⁊ que p̄ liberū arbitrium fiunt: nulla necessitate pueniūt. Sz si repugnant: impossibile est simul ⁊ p̄scientiam dei esse que omnia p̄cui det: ⁊ aliquid per libertatē arbitrij fieri. Que impossibilitas si abesse intelligit: repugnātia q̄ videt inesse penitus remouetur. Ponam⁹ itaq; simul esse p̄scientiā dei quā sequi necessitas futurarum rerum videtur: et libertatem arbitrij per quā multa sine

prescientie dei cum libero arbitrio

necessitate fieri videntur: et videamus
vix impossibile sit hec duo simul esse.
Quod si est impossibile: oritur inde ali-
ud impossibile. Impossibile siquidem
est quo posito aliud impossibile sequi-
tur. Sed si aliud est futurum sine ne-
cessitate: hoc ipsum prescit deus qui pre-
scit omnia futura: quod autem prescit
deus: necessitate futurum est sicut pre-
scitur. Necesse est itaque aliud esse fu-
turum sine necessitate. Nequaquam er-
go recte intelligenti hec repugnare vi-
dentur: prescientia quam sequitur neces-
sitas: et libertas arbitrii a qua remo-
uetur necessitas: quoniam et necesse est
quod deus prescit futurum esse: et deus
prescit aliud aliquid esse sine omni neces-
sitate. Sed dices mihi: Non remoues
tamquam a me necessitatem peccandi vel
non peccandi: quoniam deus prescit me
peccaturum vel non peccaturum: et ideo
necesse est me peccare si pecco: vel non
peccare si non pecco. Ad quod ego:
Non debes dicere prescit me deus pec-
caturum vel non peccaturum: sed prescit me
deus peccaturum sine necessitate: vel
non peccaturum: et ita sequitur quod siue pec-
caueris siue non peccaueris: vtrumque si-
ne necessitate erit: quia prescit deus fu-
turum esse sine necessitate hoc quod
erit. Vides igitur non esse impossibile
simul esse prescientiam dei per quam fu-
tura que prescit dicuntur esse ex necessita-
te: et libertatem arbitrii per quam multa fi-
unt sine necessitate. Si enim est impos-
sibile: sequitur aliud impossibile: scilicet nul-
la nascitur ex hac impossibilitas. For-
sitam dices: Non dum auferas a corde
meo vim necessitatis cum dicis: quia
necesse est me peccaturum esse: vel non
peccaturum sine necessitate: quia hoc
prescit deus. Necesse enim videtur
sonare coactionem vel prohibitionem.
Quare si necesse est me peccare ex
voluntate: intelligo me cogi aliqua
occulta vi ad voluntatem peccandi:
et si non pecco a peccandi voluntate
prohiberi. Quapropter propter necessitatem vi-
deor: inde peccare si pecco: vel non pec-

care si non pecco. Et ergo sciendum
est: quia sepe dicimus necesse est: quod
nulla vi esse cogitur: et necesse non esse
quod nulla prohibitionem remouetur.
Nam dicimus necesse est deum im-
mortalem esse: et necesse est deum non
esse iniustum: non quod vis aliqua co-
gitat eum esse imortalem: aut prohibe-
at esse iniustum: sed quoniam nulla res
potest facere ut non sit immortalis aut ut
sit iniustus. Sic itaque si dico necesse
est esse te peccaturum vel non pecca-
turum: sola voluntate sicut deus pre-
scit: non est intelligendum quod aliud pro-
hibeat voluntatem que non erit: aut co-
gat illam esse que erit: hoc ipsum nam-
que prescit deus: qui preiudicat aliquid
futurum ex sola voluntate. Sed volun-
tas non cogit aut prohibetur vlla alia
re: quia sic ex libertate fit quod fit
ex voluntate. Si igitur hec diligenter
intelliguntur: puto quod et prescientia dei
et libertatem arbitrii simul esse: nulla
prohibet inconuenientia. Denique si
quis intellectum verbi proprie conside-
rat: hoc ipso quod prescitur aliud dici-
futura esse pronunciat. Non enim nisi
quod futurum est prescit: quia scia non
est nisi veritatis. Quare cum dico quia
si prescit aliquid: necesse est illud esse
futurum: id est ac si dicam: si erit: ex
necessitate erit: sed hec necessitas non
cogit nec prohibet aliquid esse aut
non esse. Ideo enim quia ponuntur res
esse: dicuntur ex necessitate esse: aut quia
ponuntur non esse: affirmantur non
esse ex necessitate: non quia necessitas
cogat aut prohibeat rem esse aut non
esse. Nam cum dico: Si erit: ex neces-
sitate erit: hic sequitur necessitas que rei po-
sitionem non precedit. Idem valet si
sic pronuncietur: Quod erit: ex neces-
sitate erit. Non enim aliud significat hic
necessitas: nisi quia quod erit: non po-
terit simul non esse. Pariter autem vix
est quod fuit et erit aliquid non ex neces-
sitate: et quod necesse est fuisse omne quod fuit:
et esse quod est: et futurum esse quod erit.
Quippe non est id eundem esse preteritum

Beati Anselmi liber de cōcordia

et rem preteritā esse preteritam: aut rem esse presentē: et rem p̄sentem esse presentē: aut rem esse futuram: et rem futurā esse futuram: sicut nō est idem rem esse albam: et rem albā esse albā: Vignū enim nō est semp̄ necessitate albus: quia aliquādo prius q̄ fieret albus: potuit nō fieri album: et postq̄ est albus potest fieri nō albus: lignū vero albus: semp̄ necesse est esse albus: q̄ nec anteq̄ sit nec postq̄ est albus: fieri potest vt album simul sit nō album. Similiter res nō necessitate est p̄sens: qm̄ anteq̄ esset p̄sens: potuit fieri vt p̄sens nō eēt: et postq̄ est p̄sens: pōt fieri nō p̄sens. Rem aut̄ p̄sentē necesse est esse p̄sentē semp̄: q̄ nec prius q̄ sit: nec postq̄ est p̄sens: potest p̄sens simul eē et nō p̄sens. Eodē mō res aliqua: vt quedā actio: nō necessitate futura est: quia prius q̄ sit: fieri potest vt nō sit futura. Rē vero futurā necesse est esse futurā: qm̄ futurū neq̄t eē simul et nō futurū. De preterito autē similiter vey est: q̄ res aliqua nunc est necessitate preterita: qm̄ anteq̄ esset: potuit fieri vt nō esset: et q̄ preteritū semp̄ necesse est esse p̄teritum: qm̄ nō pōt simul esse p̄teritū et non esse p̄teritū. Sed in re preterita: est quoddā qd̄ nō est in re p̄senti vlt̄ futura. Namq̄ enim fieri potest: vt res que p̄terita ē: fiat nō preterita: sicut res quedā que p̄sens ē: pōt fieri nō p̄sens: et aliqua res que nō necessitate futura est: pōt fieri vt nō sit futura. Ita q̄ cū dicī futurū de futuro: necesse est esse qd̄ dicī: quia futurū nunq̄ est nō futurū: sicut quotiens idē dicimus de eodē. Cū enim dicim⁹ quia oīs hō est hō: aut si est hō: homo est: aut omne albus est album: et si est albus: albus est: necesse est esse qd̄ dicī: quia nō pōt aliquid simul esse et nō esse. Quippe si non est necesse omne futurū esse futurū: quoddā futurū nō ē futurū: qd̄ est impossibile. Necesse ergo omne futurū: futu-

rum est: et cū futurū dicī de futuro: si est futurū: futurū est: sed necessitate sequēte que nihil esse cogit. Cum aut̄ futurū dicī de re: nō semp̄ res necessitate est: q̄uis sit futura. Nam si dico cras seditio futura est in populo: nō tñ necessitate erit seditio. Potest enim fieri anteq̄ sit vt nō fiat: etiā q̄ futura est. Aliq̄s vero est vt res sit ex necessitate que dicī futura: vt si dico cras esse futurū ortū solis. Si q̄ cū necessitate p̄nūcio futurū de re futura: hoc mō seditio cras futura necessitate futura ē: aut ort⁹ solis cras futur⁹ necessitate futur⁹ est. Seditio quidē q̄ nō erit ex necessitate: sola sequēti necessitate futura asserit: q̄ futura ē futura dicī. Si enim cras futura ē: necessitate futura est. Ort⁹ vero solis duab⁹ necessitatib⁹ futur⁹ intelligit: scilicet et p̄cedēti: que facit rem esse: idō enim erit: quia necesse ē vt sit: et sequēti que nihil cogit esse: qm̄ scircō necessitate futur⁹ est q̄a futur⁹ est. Quapropter cū dicim⁹ quia qd̄ deus p̄scit futurū: necesse ē esse futurum: non asserimus semper rem esse necessitate futurā: sed rem futuram necessitate esse futurā: Nam enī potest futurū simul non esse futurum. Idē sensus est si sic dicī: Si deus p̄scit aliquid non addendo futurum: qm̄ in p̄scire intelligitur futurum: Nam nō est aliud p̄scire: q̄ scire futurū: et idō si p̄scit deus aliquid: necesse est illud esse futurū. Non ergo semp̄ sequit̄ p̄scientiam dei rem necessitate futurā esse: quoniam q̄uis oīa futura p̄sciat: non tamē p̄scit cuncta futura necessitate: sed quedā p̄scit ex libera rationis creature voluntate futura. Itō tandū quippe est: quia sicut necesse non est deū velle quod vult: ita necesse non est in multis velle hominē quod vult: et similiter necesse est esse qd̄ vult homo in his que deū ita subdit humane nature et voluntati:

prescientie et predestinationis

ut si vult fiant: si nō vult non fiant. **Q**uā eū quod deus vult: nō potest non esse: cū vult hominis volūtātē nulla cogi vlt phibere necessitate ad volēdū vlt ad nō volēdū: et vlt effectū seq volūtātē: tūc necē ē volūtātē eē liberā: et esse qd vult. In huiusmōi ergo verū est quia necessitate fit op^o peccati: quod vult homo facere: q^o uis nō necessitate velit. Quod si q^o tur de peccato ipsius volūtatis: cum peccat volēdo: utrū sit necessitate? Respōdendū est: quia sicut nō vult necessitate: ita nō est peccatū voluntatē necessitate. Nec necessitate opatur eadem voluntas: quia si nō vellet sponte non operaret: q^o uis qd facit necesse sit fieri: vt supra dixi. **N**ā qm nō est aliud ibi peccare q^o velle quod non debet: ita nō est peccatum voluntatis necessariū: sicut velle nō est necessariū: tūc verū est q^o si vult homo peccare: necesse ē eū peccare si ea necitate quā supra dixi nihil cogere: aut phibere. Itaq^o qd vult libera voluntas: et pōt: et nō pōt nō velle: et necesse est eū velle. Potest namq^o nō velle anteq^o velit: quia libera ē: et cum vult: non potest nō velle: sed eā velle necesse est: qm impossibile illi est: id ipsum simul et velle et nō velle. Opus vero volūtatis cui datū ē vt quod vult sit: et quod nō vult nō sit: voluntariū siue spontaneum est: qm spontanea voluntate fit: et bifarium est necessariū: q^o et voluntate cogit fieri: et qd sit nō potest simul nō fieri. Sed has necessitates facit volūtatis libertas: que prius q^o sint eas cauere potest. Hec omnia deus qui scit omnem veritatē et nō nisi veritatē: sicut sūt spōtanca vel necessaria videt: et sicut videt ita sunt. Hac ergo cōsideratiōe palam ē: q^o sine omni repugnantia: et deus pscit omnia: et multa sunt ex libera voluntate: que anteq^o sint: fieri pōt vt nunq^o sint: et tamē quod amō sunt necessitate: q^o necessitas vt dixi descendit de libera

voluntate. Cognosci potest etiā nō omnia que pscit deus esse ex necessitate: sed quedā fieri ex libertate voluntatis: per hoc quia cū vult aut facit deus aliquid siue secundū eternitatem: dicat immutabilē prescientiā in qua nihil est preteritū aut futurū: s^o omnia simul sunt sine omni motu: vt si dicim^o: q^o nō voluit aut voluit: nec fecit nec faciet aliquid: sed tamē vult et facit siue scdm tempus velut cū pferimus quia voluit aut faciet: quod nondum factum esse cognoscimus negari nequit scire q^o vult et facit: pscire q^o voluit atq^o faciet. **Q**uare si scire atq^o pscire dei necessitatem ingerit omib^o que scit aut pscit: nihil sunt scdm internitatem: aut scdm vllum temp^o vult aut facit: ipse facit ex libertate: sed omnia ex necessitate. Quod si absurdū ē vel opinari nō necessitate est: aut nō est omne quod scit deus: aut pscit esse: vel non esse: ergo nihil prohibet aliquid sciri vel psciri ab illo in nostris voluntatibus et actionib^o fieri: aut futurū esse per liberū arbitrium: vt q^o uis necesse sit esse quod scit aut pscit: tamen multa sūt nulla necessitate: s^o libera volūtate: quē admodū supra mōstrauim^o. **N**empe quid mirū si hoc mō aliquid ē ex libertate: et nō ex necessitate: cū multa sint q^o recipiunt opposita diuersa ratione. **Q**ue nāq^o magis opposita sunt: q^o adire et abire? **A**ldemus tū cum transit aliq^o de loco ad locū: q^o idē ire ei ē adire et abire. **A**bit enim de loco et adit ad locum: Item si consideremus solem sub aliā qua parte celi cū semp celū lustrādo ad eandem ptem festinet: videm^o q^o idem loc^o est a quo recedit et ad quē accedit: et indefinenter ei eodem tempore appropinquat a quo elongat^o. **P**otest etiam cursum eius non ignorantibus: q^o si celum consideremus: sp transit ab occidentali parte ad orientalem. **S**i vero terrā attendimus: vniq^o nisi ab orientali ad occiden-

R

L

Sti Anselmi liber de cōcordia

Job. 14.

Ro. 8.

talē: et sic semp ptra firmamentū va-
dit: et licet tardī cū firmamēto: qđ
ipm in oībus planetis cernit. Ita g
nulla oriē repugnātia: si scđm pđi-
cras rationes asserim? idē aliquid
esse necessitate futurū qz est futurū:
et nulla cogi necessitate esse futurū:
nisi ea necessitate quā supra dixi fie-
ri a libera voluntate. Si xpo p b qđ
de hoīe dīc Job deo: Cōstituiſti ter-
minos ei? qui pteriri nō poterūt:
vult aliqđ oīdere qz nullus potuit
accelerare vl dīfferre dīē in qua mo-
rit: q̄uis aliqñ nobis videat aliqđ
facere ex libera volūtatē vñ morit.
Sed nō est qđ obijcīt cōtra hoc qđ
supra diximus. Itā qm deus nō fal-
lit: nec videt nisi veritatē: siue ex li-
bertate: siue ex necessitate veniat: dī-
cīt pstituiſſe apud se imutabiliter
qđ apud hoīes prius q̄ fiat mutare
pōt. Tale etiam paulus apls de his
qđ scđm ppositū vocatī sūt sc̄i dicit:
Quos psciuit et pdestinauit cōfor-
mes fieri imaginis filij sui: vt sit tpe
pmogenit? in mltis fratrib?: Quos
aut pdestinauit: hos et vocauit: et
quos vocauit: hos et iustificauit: q̄s
aut iustificauit: illos et magnificauit.
Hoc quippe ppositū scđm qđ voca-
ti sūt sc̄i: in eternitate i qua nō est
p̄teritū vel futurū: sed tm p̄sens i/
mutabile est: s in ip̄is hoībus ex li-
bertate arbitrij aliqñ est mutabile.
Sicut em̄ q̄uis in eternitate nō fuit
aut erit aliqđ: s tantū est: et tamē in
tpe fuit et erit aliqđ siue repugnan-
tia: ita qđ in eternitate mutari neq̄t
in tpe aliqñ: p liberā voluntatē an-
teq̄ sit: esse mutabile pbat absq̄ in
cōueniētia: q̄uis ibi nihil sit nisi p/
sens: nō est tamē illud p̄sens tpale
sicut nostrū: s eternum in quo tpa
cūcta p̄tinent. Siquidē quēdamo-
dū p̄sens tps p̄tinet oēm locū: et q̄ i
quolibet loco sunt: ita eterno p̄senti
simul claudīt oīne tps: et que sunt i
quolibet tempore. Eū ergo ait apls
quia deus psciuit sanctos suos: pre-

destinauit: vocauit: iustificauit: ma-
gnificauit: nihil horū pri? aut poste-
rius apud deū est: s oīnia simul eter-
no p̄ti sunt intelligenda. Habet em̄
eternitas suū simul in quo sunt om-
nia que simul sunt loco vl tempore:
et que sunt diuersis in locis vel tem-
poribus. Et aut ostenderet idē apo-
stolus: non illa verba se p tempora-
li significatiōe posuisse: illa etiā que
futura sunt: p̄teriti tēporis verbo p/
nūciauit. Nondū em̄ quos psciuit
adhuc nascituros: iam temporaliter
vocauit: iustificauit: magnificauit.
Unde cognosci pōt cum ppter indi-
gentiā verbi significantis eternam
p̄sentiā: vsum cē verbis p̄terite signi-
ficationis: qm que tpe p̄terita sunt:
ad similitudinem eterni p̄sentis om-
nino imutabilia sunt. In b siquidē
magis similia sunt eterno p̄senti tem-
poralitē p̄terita: q̄ p̄sentia: qm que
ibi sunt: nunq̄ possunt non esse pre-
sentia: sicut temporis p̄terita nō va-
lent vnq̄ p̄terita nō esse: p̄sentia ve-
ro tps oīa que trāsēūt: fiunt nō pre-
sentia. Hoc g mō quicqđ de his que
libero fiunt arbitrio: velut necessari-
um sacra scriptura p̄nūciat: scđm
eternitatē loquit: in qua p̄sens est
omne vtz imutabiliter: nō scđm tē-
pus in quo nō semp sunt volūtates
et actiones n̄re: et sicut dum nō sunt:
nō est necesse eas esse: ita sepe nō est
necesse vt aliqñ sint. Itā nō semp
scribo: aut volo scribere: et sicut dum
nō scribo: aut nō scribere volo: non
est necesse me scribere: aut velle scri-
bere: ita necesse non est vt aliqñ scri-
bā: vel velī scribere. Cū aut res aliē
eē cognoscat in tpe: q̄ in eternitate:
vt aliqñ verū sit: qm aliqđ nō est in
tempore: quod est in eternitate: et
quod fuit in tempore quod ibi non
fuit et erit temporaliter: quod ibi
nō erit: nulla ratione negari videtur
posse: Similitē aliqđ in tpe esse mu-
tabile qđ ibi est immutabile. Quip-
pe nō magis opposita sunt: imutabile

prescientie et predestinationis

in tēpore: et imutabile ī eternitate: q̄ non esse in aliquo tempore: et esse semp in eternitate: et fuisse vel futurū esse scdm tempus: atq; nō fuisse vel nō futurū ēē in eternitate. Siquidē nō dico aliqd nūq̄ esse in tēpore: quod semp est in eternitate: s. ī tū in aliq tempore nō esse. Nam enī dico actio- nem meam crastinā nullo tpe esse: s. hodie tū nego eā esse: que tū semper est in eternitate. Et quādo negamus fuisse vel futurū ibi esse aliqd quod ī tēpore fuit aut erit: nō asserim⁹ id qd fuit aut erit nullo mō ibi esse: s. tātū p̄terito vel futuro nō dicim⁹ non ibi esse qd ibi indefinenter est suo p̄senti modo: in his vero nulla videt̄ aduersari p̄trietas. Sic utiq; sine vlla repugnantia dicim⁹ aliquid esse mutabile in tpe anteq̄ sit: qd in eter- nitate manet imutabile nō anteq̄ sit vel postq̄ est: sed indefinēter qd nihil est ibi scdm tempus. Nam hoc ipsum ibi est eternaliter: qz tempora- liter aliqd est: et anteq̄ sit pōt nō ēē sicut iā dixi. Sufficiens ex his q̄ di- cta sunt puto patere qz p̄scientia dei et liberum arbitriū nequaquā inuicēz repugnāt: qd facit vis eternitatis q̄ claudit omne tempus: et que sunt in quolibet tempore. Sed qm̄ non in oībus libez habem⁹ arbitriū: viden- dum est vbi: et que sit illa libertas ar- bitrii quā semper habere credim⁹ hō: et quod sit illud arbitriū. Nō enim idem est arbitriū et libertas quā di- citur liberum. In multis dicim⁹ liber- tas et arbitriū: vt cum aliquem dicimus libertatem habere loquim⁹ di aut tacendū: et in eius arbitrio esse quid hōz velit. In pluribus quoq; alijs sūl dicim⁹ libertas et arbitriū que nō semp assunt: aut ad salutem aīe nobis necessaria sunt. p̄pro illo autē arbitrio tū: et p̄ illa libertate ista ventilat̄ questio: sine quib⁹ hō saluari neq̄t: postq̄ potest illis vri. Nam ideo cōquerunt multi: qz pu- tant ad salutē vel damnationē nihil

valere libez arbitriū: sed solā necessi- tatem: p̄pter dei p̄scientiā. Qm̄ er- go non saluat̄ homo postq̄ ad itel- ligibilem puenit etatē: sine sua iusti- cia: ibi est inuestigandū hoc arbitriū et hec libertas vnde agit: vbi sedes iusticie est: p̄p̄mū itaq; ostēdēda ē iusticia: deinde ista libertas: et istud arbitriū. Est quidē iusticia quelibet magna vel parua rectitudo volūta- tis p̄p̄ se seruata. Libertas autē ista est potestas seruādi rectitudinē vo- luntatis p̄pter ip̄am rectitudinem. Quas diffinitōes puto me apertis rationibus monstrasse: p̄iorē qui- dem in tractatu quem feci de verita- te: alterā vero in eo quem edidi de hac ipsa libertate: in quo etiam osten- sum est quomodo naturaliter: et inse- perabiliter sit ī homīne hec libertas: q̄uis nō ea semp vtatur: et qd sit ita fortis vt nulla res homini fortitudi- nē alias certius. Idē ē iu- sticiā quā habet valeat qdū hac li- bertate voluerit vri: auferre. Iusti- cia vero nō est naturalis s. fuit sepa- rabilis in p̄ncipio ab angelis ī celoz et hominib⁹ in paradiso: et est adhuc in hac vita: nō tū necessitate aut necessi- tatis vi impellente: s. habentiū illaz propria voluntate. Sed quoniā iu- sticiam qua iustus est aliquis: con- stat esse rectitudinē volūtat̄is quā dixi: que rectitudo tunc tantum est in aliquo: cum ipse vult quod de- us vult cum velle. Patet quia deus eandem rectitudinem non potest in- uito auferre: quoniam nō potest hoc velle. Sed neq; velle potest: vt eam habens nolens vlla necessitate eam deserat: Quippe vellet illum nō vel- le: quod vult cum velle: quod esse nequit. Sequitur ergo deum velle hoc modo rectam volūtatē: ad vo- lendum recte: et ad seruandū eandē rectitudinem esse liberam: que quan- do potest quod vult: libere facit: qd facit vult. Unde qd apertissime co- gnosci pōt: aliquā esse liberā volū-

Beati Anselmi Liber

Ratam eū actiōe sua: nō repugnante
dei p̄scientia: sicut supra monstra-
tum est. Ponam⁹ nūc exemplū ali-
quod ī quo appareat ⁊ recta ⁊ iusta
volūtas ⁊ libertas arbitrij: ⁊ ip̄m ar-
bitrium: ⁊ quō recta volūtas impi-
gnetur vt deferat rectitudinē: ⁊ qua-
liter eā libero seruat arbitrio. Haby
aliq̄s in corde vt veritatē teneat: q̄a
intelligit rectū esse amare veritatem.
Hic vtiq̄ rectā tam habet volūtatē
⁊ rectitudinē volūtat̄is. Aliud autē
est volūtas: ⁊ aliō rectitudo q̄ recta
est. Accedit ali⁹ ⁊ nisi mētiat minas
illi mortē: Videmus nūc in eius esse
arbitrio: an deferat vitā pro rectitu-
dine volūtat̄is: an rectitudinē p̄ vi-
ta. Hoc arbitrium: qd ⁊ iudiciū dici
p̄r: libez est: qm̄ ratio qua intelligit
rectitudo docet rectitudinē illā eius-
dem rectitudinis amore semper esse
seruandā: ⁊ quicquid obrēdit vt de-
ferat esse contēnendū: atq̄ volūta-
tis est: vt ipsa quoq̄ reprobet ac eli-
gat: quēadmodū rōnis intellectus
mōstrat: Ad h̄ eū maxime date sunt
rōnali creature volūtas ⁊ rō. Qua-
propter idem volūtat̄is arbitrium
vt eandē rectitudinē deferat: nulla
cogit necessitate: Quis mortē impu-
gnet difficultate. Licet eū necesse
sit aut vitā aut rectitudinē relinq̄re
nulla tñ necessitas determinat quaz
seruet aut deferat. Mempe sola volū-
tas determinat ibi qd teneat: nec ali-
quid facit vis necessitat̄: vbi opera-
tur electio sola volūtat̄is. At cui nō
est deferendi rectitudinē volūtat̄is
quā habet necessitas: palā est quia
non deest seruandi potestas siue li-
bertas. Semp̄ eū h̄ potestas libera
est. Nec eū est libertas quā esse dixi
pt̄atem seruadi rectitudinē volūta-
tis p̄pter ip̄am rectitudinē. Hac ip̄-
sa libertate rōnalis nature ⁊ arbitriū
libez ⁊ volūtas libera dicit̄. Restat
nūc vt cōsiderem⁹ cū deus oīa p̄sci-
re siue scire credat̄: vtz eius scientia
sit a rebus: an res habeat esse ab eius

sciētia. Nam si deus a reb⁹ habet sci-
entiā: sequit̄ q̄ ille prius sint: q̄ ei⁹
scientia: ⁊ sic a deo nō sint: a quo ne-
queunt esse nisi per eius scientiā. Si
vero quecunq̄ sunt: a sciētia dei su-
mūt essentiam: deus factor ⁊ auctor
maloz opoz est: ⁊ ideo iniuste punit
malos: qd n̄ suscipimus. Nec autē q̄-
stio facile solui pōt si prius cognosci-
tur bonum quod est iusticia vere ali-
quid esse: malū vero qd est iniusti-
cia om̄ino carere existētia. Qd in tra-
ctatu de casu diaboli: ⁊ ī libello quē
de cōceptu virginali ⁊ peccato ori-
ginali titulauit: aptissime mōstrauit.
Ad est eū iusticia q̄litas: aut actio:
aut aliq̄ eēntia: s̄ tñ ab̄stia debite iu-
sticie: nec ē nisi ī volūtatē: vbi debet
esse iusticia. Per quā volūtatē iu-
sticia vel iniusticia dī oīs ratiōnalis
natura: ⁊ q̄libet ei⁹ actio: iusta v̄l in-
iusta. Dis q̄ppe q̄litas: v̄l oīs actio
⁊ q̄cqd aliquā habet essentia: a deo
est: a quo ē om̄is iusticia: ⁊ nulla in-
iusticia: facit igit̄ deus oīa que iusta
vel iniusta volūtatē sunt: id est bo-
na opa ⁊ mala. In bonis quid ē facit
qd sūt: ⁊ qd bona sūt: ī malis nō fa-
cit qd sūt: sed non quod mala sunt.
Nam omni rei est iustam vel bonam
aliquid esse: nulli vero rei est ali-
quid esse iniustam vel malam. Si
quidem bonū vel iustum esse: est iu-
sticiā habere: qd est aliquid: malum
vero esse vel iniustum: est non habere
iusticiā quā debet habere qd non
est aliquid. Iusticia nāq̄ aliqd est:
iniusticia vero nihil: sic dixi. Est autē
aliqd bonū qd dicit̄ cōmodū: cuius
contrarium est malū: quod est incō-
modū. Nec malū aliquādo nihil ē:
vt cecitas: aliquādo est aliqd: vt do-
lor. Sed hoc malū cū aliqd est: deus
facere nō negam⁹: quia ip̄se est sicut
legit̄ facies pacē: et creās malū. Ip̄-
se nāq̄ creat incōmoda: qd exercet
⁊ purgat iustos: ⁊ punit iniustos.
De itaq̄ tāto malo quod est iniusti-
cia: p̄ quā dicit̄ iniustū: certū est: q̄a

Esā. 45.

De predestinatione.

nunq̃ est aliquid: nec alicui rei est eē
aliquid iniustam esse. Et sicut de^o nō
facit iniusticiā: ita non facit aliqd in-
iustum esse: qui tamen facit om̃es ac-
tiones et oēs motus: qz ipse facit res
a quibus et ex quib⁹ et p quas et in q̃
bus fiunt: et nulla res habet vllā po-
testatem volendi aut faciendi nisi il-
lo dante. Ip̃m qz velle qd aliquā do-
iustus est: aliquando iniustus: nec est
aliud q̃ vti potestate volendi et vo-
luntate quas deus dat: iniquitū est:
bonū est: et est a deo. Quod tunc quidē
quando recte est: bonū et iustum est:
quando x̃o non recte: hoc solo quia
non recte est: malū est et iniustū. Est
autē aliqd recte esse: et hoc est a deo:
nō esse x̃o recte: nō est aliquid nec ē
a deo. Nam sicut cū aliq̃s vtitur gla-
dio: aut lingua: aut potestate loquen-
di: nōne ē aliud gladius aut lingua
sive potestas cū rectus est eo et vltus:
et aliud cū non est rectus? Ita volun-
tas qua vtitur ad volendū: sicut ra-
tione vtitur ad ratiocinandū: non ē
aliud quando quis illa recte vtit^r: et
aliud quando nō recte: nec magis nec
minus est hoc qd est essentialiter: cū
est iusta: qz cū iniusta est voluntas:
per quas dicit^r aut substantia aut ac-
tio iusta vlt iniusta. Sic itaqz facit de^o
in oībus voluntatibus et opibus bo-
nis: et q̃ essentialiter sunt: et q̃ bona
sunt: in malis x̃o non q̃ mala sunt: s̃
tantū q̃ p essentiā sunt. Quēadmo-
dū enī nō est essentia rerū nisi a deo:
ita non est recta nisi ab ip̃so. Hui⁹ ve-
ro rectitudinis de qua loquor absen-
tia que est iniusticia: non est nisi i vo-
luntate rationalis creature: que sem-
per debet habere iusticiā. Cur autē
nō habeat quā semp debet habere: et
quō deus bona faciat sola bonitate:
et mala non sua culpa: s̃ hominis vel
diaboli: et q̃liter homo bona faciat p
liberū arbitriū p̃sulāte grā: et malū
sola sua opante p̃pria voluntate: et
qd hēat de^o in malis sine culpa sua:
et homo in bonis cū laude sua: et ta-

men bona hominis videant^r aperte
imputanda deo: et mala homini: cū
de gratia et libero arbitrio tractatu-
ri sumus vt puto deo donante aper-
tius patebit. Nūc autē tantū dico q̃
malus angelus ideo iusticiā non ha-
bet: qz eam deseruit: nec postea rece-
pit: homo x̃o ideo illa caret: qz in
p̃mis parentib⁹ eaz abiecit: et postea
aut nō illaz recepit: aut receptā rele-
cit: Puto quia gratia dei adiuvante
monstrauim⁹: q̃ p̃scientiam dei et li-
berū arbitriū simul eē (si diligēt cō-
siderent^r que dixim⁹) nō sit impossi-
bile: neqz possit aliquid obijci qd nō
sit dissolubile.

Et sit p̃destinatio: et q̃ pre-
destinatio nihil inferat neci-
tatis libero arbitrio.

Nunc q̃ in eo spantes q̃
hucusqz nos p̃du-
xit: discordiā q̃ iter p̃destinationē et
liberū arbitriū videt^r esse: aggredia-
mur dissoluere. Ad qd p̃ ea q̃ supra
differuim⁹: sicut i sequētib⁹ patebit:
non par p̃fecim⁹. P̃destinatio vi-
detur idē esse qd p̃ordinatio sive p̃sti-
tutio: et ideo qd deus p̃destinare dī:
intelligit p̃ordinare: qd ē statuere fu-
turū esse. Quod autē deus statuit futurū
esse: necessitate videt^r futurū esse: q̃re
quicquid deus p̃destinat: necesse est
futurū esse. Si q̃ de^o p̃destinat bona
et mala que fiunt: nihil fit p̃ liberū ar-
bitriū: s̃ om̃ia ex necessitate. At si tñ
bona p̃destinat: sola bona sunt ex ne-
cessitate: nec est liberū arbitriū nisi ad
mala: qd minus ē absurdū. Nō ergo
sola bona p̃destinat de^o. Si autē bo-
na quedā opa facit liberū arbitriū p̃
que fiunt iusti absq̃ p̃destinationē: nō
p̃destinat deus om̃ia bona opa que
iustos faciūt: Quare nec illos iustos
q̃ sunt p̃ opa liberū arbitriū. Nō ergo
p̃sciuit deus eos: qz quos p̃sciuit:
hos et p̃destināuit. Sed falsū ē deū
non p̃scire aliqua bona opera aut ali-
quos iustos: Non igit quedā solius

Roma. 8

n

Beati Anselmi li. de cōcordia

liberi arbitrij opa bona iustificauit: si illa sola que deus p̄destinat. Si ergo deus p̄destinat oīa: et p̄destinata sunt ex necessitate: cū nihil p̄ liberum arbitriū necessitate fiat: sequi videt̄ nihil esse liberū arbitriū manente p̄destinatiōe: aut si statuim⁹ in aliquo liberū arbitriū: perire in illis p̄destinatiōe. In p̄mis itaq; ante questiōnis responsiōe: videndū est: qz p̄destinatio nō solū bonorū est: sed malorū potest dici: quēadmodū de mala que nō facit dicit̄ facere: quia permittit. Nam dicitur hominem indurare cū nō emollit: ac inducere in temptatiōe: cū nō liberat. Nō est ergo inconueniens cū hoc modo p̄destinare dū malos et eorū mala opa non corrigat: Sed bona specialius p̄scire et p̄destinare dicit̄: qz in illis facit: qz sunt: et qz bona sunt: in malis aut nō nisi qz sunt essentialiter: nō qz mala sunt: vt supra dictū ē. Sciendū qz qz sic p̄scientia nō in deo dicit̄ proprie: ita nec p̄destinatio: quia illi nec aī nec post aliquid est: sed omīa sunt illi simul p̄sentia. Consideremus nunc an aliqua possint p̄destinari: per liberum arbitriū futura. Dubitari vtiq; nō debet: quia eius p̄destinatio et p̄scientia non discordant: sed sicut p̄scit: ita qz p̄destinat. In questiōe de p̄scientia cognouimus aliqua p̄sciri aperte futura p̄ liberum arbitrium si ne omī repugnantia: Unde veritas qz euident et ratio docet p̄destinari: similiter per liberū arbitriū quedam futura absq; omī inconuenientia. Nam neq; p̄scit deus: neq; p̄destinat: quēadmodū iustū futurū ex necessitate. Non em̄ habet iusticiā: qui eam non seruat libera voluntate. Pariter igitur qz necesse sit fieri que p̄sciuntur: et que p̄destinantur: quedā tamen p̄scita et p̄destinata non eueniūt ex necessitate: que p̄cedit rē et facit: sed ea que rez sequit̄: sicut supra dixim⁹. Nō em̄ ea deus quibz p̄destinat: facit voluntate cogendo: aut voluntate resistendo: sed in sua illa potestate

dimittendo. Quis tamē sua voluntas utatur potestate: nihil tamē facit qd deus non faciat in bonis sua gratia: in malis non sua: sed eiusdem voluntatis culpa: qd sicut p̄misim⁹ clarius cū de gratia loqmur apparebit. Et sicut p̄scientia que nō fallit: non p̄scit nisi verū: sed erit aut necessariū: aut spontaneū: ita p̄destinatio q nō mutat: nō p̄destinat nisi sicut est ē in p̄scientia. Et quēadmodū qd p̄scit licet in eternitate sit imutabile: tamen in tpe aliquādo anteq̄ sit mutari potest: ita est p̄ oīa de p̄destinatione. Patet igit̄ ex his que dicta sunt: si bene cōsiderent: quia nec p̄destinatio excludit liberū arbitriū: nec liberū arbitriū aduersat p̄destinatiōem. Si quidē oīa illa qbus supra monstrauimus liberū arbitriū p̄scientie non repugnare: p̄ter ostēdunt illud p̄destinatiōi p̄cordare. Non ḡ rōnabiliter quoties aliqd p̄tingit operāte spontanea voluntate: velut cum homo homini facit iniuriā vnde ab illo occidit: quidā clamant dicētes: Sic p̄scit: et p̄destinatus erat a deo: et ideo necessitate factū ē: nec aliter fieri potuit. Quippe nec qd aliū iniuria irritauit: nec qui se vindicauit hoc fecit necessitate: sed sola voluntate: qz si nō sponte voluisset: nec qd fecit fecisset.

De p̄cordia gratie et liberi arbitrij.

Estat nūc vt de gratia et eodē libe-

ro arbitrio: eadē gratia adiuvante cōsideremus. Questiō ista inde nascit̄: qz diuina scriptura ita loquitur aliquādo vt nihil videat̄ liberū arbitriū p̄desse ad salutē: sed sola gratia: aliquādo vero ita velut tota nostra salus in libera nostra p̄sistat voluntate. De gratia siqdem dicit dñs: Sine me nihil potestis facere. Et: Nemo venit ad me nisi p̄ me traxerit eū. Et paul⁹ ap̄ls: Quid autē habes qd nō accepisti? Et de deo: Cui⁹ vult misere: et quez vult indu

Job. 15.
Eiusdē. 6
1. Cor. 4
Roma. 9

gratie et liberi arbitrij.

rat: et neq; volētis neq; currētis s̄ m̄ i/
serētis ē dei. Multa q̄z alia legunt̄ q̄
soli gr̄e sine libero arbitrio bona n̄ra
opa ad salutē nostrā vident̄ attribu
ere. Plures etiā asserūt expinēto se
pbare q̄ hō neq; q̄ villo libero fulcia
tur arbitrio: qm̄ multos absq; n̄ro
mētis et corpis conatu nitūf
vt bene viuāt: qui quadā difficulta
te: imo impossibilitate aggrauati nihil
pficiūt: aut post magnū p̄fectū repē
te irrepabiliē deficiūt. Libez at̄ arbi
trij mōstrat eadē sc̄ptura nos habere
re hoc mō: Dicit d̄s p̄ Esai ā: Si vo
lueritis et audieritis me: bona terre co
medetis. Et dāuid: Quis ē hō q̄ vult
vitā: diligit dies videre bonos? Pro
hibel linguā tuā a malo: et labia tua
ne loquant̄ doli: Diuerte a malo et
fac bonū. Et dñs in euāgelio: Veni
te ad me oēs qui laboratis et onerati
estis: et ego reficiā vos: Tollite iugū
meū sup̄ vos: et discite a me qz mitis
sū et humilis corde: et inuenietis re
quiē a iab̄ vestris. Plura etiā alia
et innumerabilia sūt q̄ vident̄ libez
arbitrij ad bñ opandū excitare: et q̄
monita p̄tēnit̄ exprobrare. Qd̄ an
ctoritas diuina neq; faceret: si volū
tatis libertatē nullā in hōie cogno
sceret. Sed nec villo mō cēt cur deus
bonis vel malis p̄ merit̄ singulorū
iuste retribueret si per libez arbitrij
nullus bonū vel malū faceret. Qm̄ q̄
in sacra scriptura quedā inuenimus
q̄ soli gratie fauere vident̄: et quedā
q̄ solū liberum arbitrij statuere sine
gr̄a putant̄: fuerit qd̄ supbi q̄ totā
x̄ntes et efficacā in sola lib̄tate ar
bitrij consistere sūt arbitrati: et sūt n̄ro
tpe mlti q̄ libez arbitrij eē aliqd̄ pe
nit̄ desperāt. In hac itaq; q̄stioe b̄
erit intētio: vt libez arbitrij simul eē
cū gr̄a et cū ea opari in multis mōstre
mus: sc̄ illō p̄sciētia atq; p̄destinati
one p̄cordare repim̄. Sciēdū ē qz si
cut nō de alio libero arbitrio sit b̄ vt
sup̄ dixi: qm̄ nisi de illo sine q̄ salutē
n̄ro meret̄: postq̄ intelligibilē h̄z eta
tē: ita nō de alia gr̄a q̄ de illa sine q̄

nullū saluat̄ hō. Qis ei creatura gr̄a
existit: qz grat̄ facta est: et mltā bona
dat d̄s p̄ gr̄am in hac vita sine q̄b̄
hō saluari n̄ p̄t. In inf̄rib̄ qd̄ ē q̄ ba
ptizati moriūt̄ anq̄ suo possint vt li
bero arbitrio: n̄ apparet p̄cordia quā
q̄rim̄: qm̄ in illis gr̄a sola opat̄ salu
tē sine illoz libero arbitrio. Itā b̄ qz
gr̄a ē: qz dat alijs volūtas vt illis sua
fide s̄bueniāt. In habētib̄ itaq; itel
ligibilē etatē: mōstrādū ē qd̄ inesti
gam̄: qz s̄ his solū versat̄ hec q̄stio.
Quicūq; aut̄ ex his saluant̄: p̄ iusti
ciā saluari dubiū nō ē. Iustis em̄ p̄
mittit̄ vita et̄na: qz iusti i p̄petuū vi
uēt: et ap̄ dñm ē merces eoz. Qd̄ at̄
iusticia sit rectitudo volūtat̄: sacre
sc̄pture sepe mōstrat auctas. Qua s̄
re sufficit vnū exēplū p̄dere. Cū ei
dixisset dāuid: Nō repellet dñs plebē
suā: et hereditatē suā n̄ derelinquet̄
q̄adusq; iusticia p̄stat̄ in iudiciū: vt
doceret nos qd̄ eēt iusticia: inrōgā
do ait: Et q̄ iust̄ illam? Ad qd̄ ip̄e sibi
r̄s̄dēs ait: Dēs q̄ recto sūt corde: b̄ ē
q̄ recta sūt volūtate. Quis ei corde
credam̄ et intelligam̄ sic corde vo
lum̄: nō tñ iudicat spū s̄cr̄ illū re
ctū h̄z cor: q̄ recte credit et intelligit
et si recte vult: qz nō vti rectitudine
fidei et intellect̄ ad recte volēdū: p̄
pter qd̄ datum ē rōnali creature re
cte credere et itelligere. Itā neq; re
ctū intellectū dicēd̄ ē. h̄z q̄ s̄m illū
nō recte vult opari: p̄p̄ qd̄ fides d̄z
et dat̄. Recte igit̄ intelligam̄ dāuid
dixisse: Rectos corde: rectos volūta
te. Sed ne q̄s existimet auctē diuina
dici iustū illū vel rectū q̄ nō nisi p̄p̄
aliqd̄ tenet rectitudinē volūtat̄: di
cimus iusticiā rectitudinē eē volūta
tis p̄p̄ se seruata: q̄ em̄ solū p̄p̄ ali
qd̄ illā suat: si eā diligit: s̄ aliō p̄p̄
qd̄ illā seruatur: et iō nō ē dicēd̄ iust̄:
nec tal̄ rectitudo notanda ē iusticia.
Si de p̄sciētia et libero arbitrio tra
ctabam̄: exēplo qd̄az monstrauim̄
eē posse simul rectitudinem h̄z quā
voco iusticiā et libez arbitrij: p̄ qd̄
n 2

Esai. 1.

Ps. 33.

matth. 11

Sap. 5.

Ps. 95

Beati Anselmi li. de cōcordia

planuz est intelligere in alijs multis
similiter esse. Si & possum⁹ ostende-
re nullaz creaturā hanc adipisci pos-
se rectitudinē nisi per gratiā: manife-
sta erit inter gratiā & libez arbitriuz
ad saluandū hoīem: cōcordia quam
querimus. Dubiuz itaq; nō est: quia
voluntas non vult recte nisi quia re-
cta est. Sic nanq; non est acutus vi-
sus q; videt acute: s; ideo videt acute
q; acutus ē: ita voluntas si est recta
quia vult recte: s; recte vult qm̄ est re-
cta: Cū autē vult rectitudinē pcul-
dubio recte vult. Nō ḡ vult rectitu-
dinē nisi q; recta est. Idē autē ē vo-
luntati rectam esse & rectitudinē ha-
bere: Palā igit est q; non vult recti-
tudinē nisi q; rectitudinē habet. Nō
nego voluntatē rectā velle rectitudi-
nē quā nondū habet quando vult
maiorē ḡ habeat: s; illam dico nullā
eam posse velle rectitudinē: si nō ha-
bet rectitudinē qua illā velit. Consi-
derem⁹ nūc vtz aliquis hanc rectitu-
dinē nō hñs: eā aliq; mō a se hñe pos-
sit. Atiq; a se illaz habere nequit: nī-
si aut volēdo aut non volendo. Vo-
lendo quidē nullus valet eaz per se
adipisci: quia nequit eaz velle: nisi il-
lam habeat. Q; aut aliquis non ha-
bens rectitudinē voluntatis: illā va-
leat per se nō volendo assequi: mens
nullus accipit. Nullo igit modo p-
eam creatura habere a se. Sed neq;
creatura valet eā habere ab alia crea-
tura: Sicut nāq; creatura neq; crea-
turā saluare: ita nō pōt illi dare per
qđ potest eaz saluare. Sequit itaq;
q; nulla creatura rectitudinez habet
quaz dixi voluntatis nisi per dei gra-
tiam: Hanc autē rectitudinē p libez
arbitriū seruari posse sicut supra dixi
monstrauim⁹. Deo igit largiente in-
uenimus gratiam eius ad saluandū
hoīem cū libero arbitrio & concordare:
ita vt gratia sola possit hoīem salua-
re nīhil eius libero arbitrio agente:
Sic fit in infantib⁹ & in nō intelligēti-
bus: ipsa semper adiuvat liberū arbi-

trū naturale: qđ sine illa nīhil valet
ad salutē: dādo voluntati rectitudi-
nē quaz seruet per libez arbitriū. Et
q̄uis nō oīmbus det: qm̄ cui vult mī-
seret: & quē vult indurat: nulli tamē
vat. p aliquo pcedēti merito: quoniā
quis prior deo dedit & retribuet ei?
Si autē voluntas p libez seruando
arbitriū qđ accepit: meret aut au-
gmentū acceptē iusticie: aut etiaz po-
testatē p bona voluntate: aut p mī-
al qđ: hec oīa fruct⁹ sunt prime gra-
tie: & gratia p gratia: & ideo totū im-
putandū est gratie: q; neq; volentis
est qđ vult: neq; currentis est qđ cur-
rit: sed miserentis est dei. Qibus em̄
excepto solo deo dicē: Quid habes
qđ non accepisti? qđ si accepisti quid
gloriar⁹? qđ nō acceperis? Quid qđ
libertas voluntatis tenentis acceptā
rectitudinē: nulla necessitate vt illā
deserat: expugnat: s; difficultate ipu-
gnat: nec eidē volūtati inuita: s; vo-
lens cedat: in tractatu de libertate ar-
bitrii puto me ostendisse. Quib⁹ aut
modis post eandē rectitudinez acce-
ptā libez arbitriū gratia adiunget: vt
seruet qđ accepit: q̄uis nō oēs vale-
am enumerare: multifaria em̄ hoc fa-
cit: tamen nō erit inutile aliquid mī-
hi dicere. Nemo certe seruat rectitu-
dinē hanc acceptā nisi volendo: vel
aut illā aliquis nequit nisi habē-
do: Habere xō illā nullaten⁹ valet:
nisi p gratiā. Sicut ḡ illā nullus acci-
pit nisi gratia pueniente: ita null⁹ eā
seruat nisi eadē gratia subsequente.
Itempe q̄uis illā seruet per liberum
arbitriū: nō tamen est tantū imputā-
dū libero arbitrio quantū gratie cū
hec rectitudo seruat: qm̄ illā liberuz
arbitriū nō nisi per gratiā puenietez
& subsequentem habet & seruat. Sic
aut gratia subsequetur donū suū vt
nunq; siue parū siue magnū sit: ill⁹
dare deficiat nisi libez arbitriū volē-
do aut rectitudinē quā accepit dese-
rat. Nunq; em̄ sepa⁹ hec rectitudo a
volūtate: nisi quando aliud vult qđ

Rom. 9
Ibidē. 11

Roma. 9

1. Cor. 4

306. 15

gratie et liberi arbitrii.

huius rectitudinis non concordat: sic enim qui accipit rectitudinem volendi sobrietas: et reijcit eam volendo immoderatam bene diuoluptatem. Quod cum facit sua voluntate: et ideo sua culpa perdit gratiam quam accepit. Adiuuat etiam gratia liberum arbitrium: quando ut deserat rectitudinem acceptam impugnatur: mitigando aut penitus remouendo vim temptationis impugnantis: aut augendo affectum

R eiusdem rectitudinis. Denique cum omnia subiacent dispositioni dei: quicquid contingit homini quod adiuuat liberum arbitrium ad accipiendum aut ad seruandum hanc de qua loquor rectitudinem: sue gratie imputandum est. Dixi omnem iusticiam esse rectitudinem voluntatis: propter se seruata: vnde sequitur omnem habentem hanc rectitudinem habere iusticiam et esse iustum: quoniam omnes habentes iusticiam iustus est. Non tamen sentio iustis omnibus promissam esse vitam perpetuam: sed illis tantum qui sunt iusti sine omni iniusticia. Illi enim propter et absolute dicuntur iusti et recti corde. Est enim aliquis secundum aliquod iustus: et secundum aliquod iniustus: ut qui calix inuidus. Talibus non promittitur beatitudo iustorum: quoniam si contra beatitudo est sine omni idigentia: ita nulli datur nisi iusto sine omni iniusticia. Itaque quoniam beatitudo quam iustis promittitur: certe si multitudo angelorum dei: sicut in angelis bonis nulla est iniusticia: ita nulli illis sociabitur cum aliquo iniusticia. Quod autem fiat homo sine omni iniusticia: non est business nostri propositi ostendere. Scimus tamen perfecto studio hec christiano: et per gratiam dei esse possibile. Si bene considerentur que dicta sunt: aperte cognoscatur quia cum aliquid dicitur sacra scriptura per gratiam: non amouet omnino liberum arbitrium: neque eorum loquitur per libero arbitrio excludit gratiam: quoniam sola gratia aut liberum arbitrium solum sufficiat ad saluandum homines: sic videtur illis qui habent faciunt questionem. Ita quippe intelligenda sunt dicta diuina: ut habet exceptio, quod dixi de infantibus: nec sola gratia nec solum liberum arbitrium salutem hominis operatur.

Job. 15. Quippe cum dicit dominus: Sine me nihil

potestis facere: non aliter: nihil valet vobis vestrum liberum arbitrium: sed nihil potest sine mea gratia. Et cum legitur: Neque volentis neque currentis: sed miserentis est dei: non negatur in volente neque in currente aliquid perdesse liberum arbitrium: sed significatur non esse imputandum libero arbitrio: quod vult et quod currit: sed gratie. Itaque cum ait: Neque volentis neque currentis est: subaudiendum est: quod vult: et quod currit: velut cum aliquis nudo cui nihil debet: et qui nullum a se per indumentum habere dat vestem: non tamen quis ipse habeat potestatem vtendi et non vtendi accepta veste si ea vult imputandum est induto quod indutus est: sed datur vestem. Quapropter ita dici potest. Non est indutus quod est indutus sed miserentis: id est vestem dantis. Multo magis hoc dicere si ille qui dedit vestem: dedisset etiam potestatem seruandi eam et vtendi: sicut de homine cum dat rectitudinem sepefatam: dat etiam potestatem seruandi et vtendi: quod dedit prius liberum arbitrium ad seruandum illam et vtendum. Si vero nudo cui nihil debet si daret vestem: aut si ipse acceptam proijceret: nulli nisi ipsi imputaretur ei nuditas. Ita cum deus alicui concepit et nato in peccato: cui nihil nisi penam debet: dat velle et currere: non est volens neque currentes sed miserentis est dei: et quod candem gratiam non accipiant acceptam reijcitur: est non dei quod sua diuicia et iniquitate permanet. Idem intellectus habetur et in alijs in quibus scriptura loquitur per gratiam ut scilicet liberum non excludat arbitrium. Sicut quoniam ita loquitur diuina dicta ut libero arbitrio soli videantur salutem hominis attribueret: nullo intellectu gratia sepanda est. Sic et quoniam naturalis usus non preceperit per se sine patre: nec nisi per matrem: non tamen remouet vllum intellectum aut preem aut matrem a generatione placentia gratia et liberum arbitrium non discordant sed conueniunt ad iustificandum et saluandum hominem. In his tamen in quibus videtur scriptura liberum arbitrium ad recte volendum et opandum iutare: quod cur hominem iulter ad recte volendum: et quare arguat non obediens

Roma. 9

W

W

Beati Anselmi li. de cōcordia

cū ipam rectitudinē nemo possit nisi
grā dāte hīe vel accipe. Sciendū qz
sic terra innūerabiles herbas ⁊ arbo
res sine qbus hūana natura alit aut
etiā qb? plūf sine oī hoīs cura p/
fert: illa xō q nob ad vitā nutriēdā
maxie sūt nēcāria: n̄ sine magno labo
re atqz cultore nec a bscqz seminibus:
Ita corda hūana sine doctrina sine
studio: spōte qsi germināt cogitatio/
nes ⁊ voluntates nihil vtilēs salutē
aut etiaz norias: illas xō sine qb? ad
salutē aīe nō pficiunt neqz sine ge/
neri sui semē: ⁊ laboriosa cultura cō
cipiūt ⁊ germināt. **¶** Si illos hoīs q
bus talis cultura impēdit agricultu
rā dei vocat Apl's. Est autē semē hu
ius agriculture xbu dei: imo n̄ xbu
s̄ sēsus q papiūt p xbu. **¶** Hoc nā qz si/
ne sensu nihil pstituit in corde. Nec
solus sens? xbi s̄ oīs sens? vel itelle/
ct? rectitudinis: quē mēs hūana siue
p auditū siue p lectionē siue p rōnem
siue qlibet alio mō p̄cipit: semē recte
volēdi dī. **¶** Ill' nā qz velle p̄t qd p?
corde n̄ p̄cipit: velle autē credere qd
ē credendū: ē recte velle. Nemo q̄ p̄t
b velle si nescit qd credendū ē. Cum
em̄ pmississet apl's: **¶** Dis q cū qz inuoca/
uerit nomē dñi saluus erit: subiūxit:
¶ Quō inuocabūt i quē n̄ crediderūt?
¶ Aut quō credēt ei quē nō audierūt?
¶ Quō xō audierūt sine p̄dicāte? Quō
xō p̄dicabūt nisi mittant? Et paulo
post: Ergo fides ex auditu: audit? ve
ro p xbu christi. **¶** Qz aut dicit fidem
ē ex auditu: intelligendū ē: qz fides
ē ex b qd p̄cipit mens p auditū: neqz
ita vt sola p̄ceptio menti faciat fidē
in hoīe: s̄ qz fides esse neqz sine p̄ce/
ptiōe. Addita nāqz rectitudine vo/
lēdi: p̄ceptioni p grātiā fit fides: qz
credit qd audit. **¶** Audit? autem est p
xbu christi: s̄ p xbu p̄dicātiū chri
stū. **¶** P̄dicātel xō n̄ sūt nisi mittāf:
s̄ q mittunt grā ē. Quapropter ⁊ p/
dicatio grē est qz grā est qd descendit
ex grā: ⁊ audit? ē grā: ⁊ intellect? ex
auditū grā: ⁊ rectitudo volēdi grā ē.

¶ Acz missio: p̄dicatio: audit? ⁊ intelle
ctus: nihil sunt nisi volūtas velit qd
mēs itelligit: qd volūtas facere neqz
nisi accepta rectitudinē. Recte nāqz
vult cū vult qd debet: ita qd mēs ex
auditū xbi p̄cipit ē p̄dicātiū: ⁊ recti
tudo ē incrementū qd de? dat: sine q
neqz q plātat neqz q rigat ē aliqd s̄ q
incrementū dat de?. Sic q de? in p̄n
cipio p miraculū fecit frumētuz ⁊ alia
de terra nascētia ad alimentūz hoīm
sine cultore ⁊ seminib? ita sine hūa/
na doctrina mirabiliter fecit corda p
phetaz ⁊ aplōz: necnō ⁊ euāgelista/
rū fecit da salutarib? seminib?: vñ ac
cipim? qēqd salubrie in agricultura
dei ad alimentū aīaz seruam? sicut
nō nisi de p̄mis terre seminib? habet
mus qd ad nutrimentū corporū ppa
gam? Siqd ē nihil vtile ad salutē spi
ritualē p̄dicam? qd sacra sc̄ptura spi
ritualit̄ miraculo fecundata nō p/
tulerit aut itra se nō p̄tineat. **¶** Haz si
qd rōne dicim? aliqñ qd in dict? ei?
apte mōstrare aut ex ipis p̄bare ne
qm? b mō p illā cogscim? vtz sit ac
cipiendū aut respēdū. Si autē ap/
ta rōne colligit ⁊ illi ex nulla parte
p̄tradicit: qm̄ ipa sic nulli aduersat
veritatē ita nulli fauet falsitatē: hoc
ipō qz si negat qd rōne dī: ei? autē
suscipit. **¶** At si ipa nro sensui idubitat
ter repugnat: qñis nob rō nra vide
at̄ terpugnabilis: illā tñ xitate ful
ciri credenda ē. Sic itaqz sacra sc̄ptu
ra oīs x̄ltatis quā rō colligit auctē
p̄tinet: cum illā aut apte affirmat aut
nullaten? negat. **¶** Videam? nūc in crē
plis: quō xbu sit semē: aut quō qb?
dī: Si voluerit ⁊ audierit? mē: intel
ligāt ⁊ cogitāt qd dī velle ⁊ audire:
s̄ est obedire. **¶** Qui em̄ audit ⁊ n̄ obe
dit: dī nō audire. **¶** S̄ obedire neque
unt nisi velint. **¶** Velle autē obedire ē
recte velle. Recte xō velle nemo p̄t
nisi habeat rectitudinē volūtati quā
null? h̄z hō nisi p grātiā. **¶** Acz recti
tudo volēdi aliqd nulli dat nisi i/
telligēt velle: ⁊ qd velle debet. **¶** Al

1. Cor. 3.

Rom. 10

Esai. 1.

Job. 16.

gratie et liberi arbitrij.

deam⁹ itaq; qđ dictū est: Si volueris et audieris me: mō semē eē neq; p se ad aliquē fructū germinās sine adiectōe rectitudinis: nec spaz rectitudinē dari nisi semib;us. Silt; cū dicat: Cōuertimini ad me: semē est sine germine qđ in hoīs volūtate si puerit de⁹ ad volendū puerisonē quā cogitat cū audit cōuertimī: sine q̄ semine null⁹ p̄t. velle pueri. Dicis etiam pueris: cōuertimini: aut vt magis cōuertant: aut seruent qđ cōuersi sunt.

Ps. 84. Qui vō dicūt conuertere nos de⁹: lā aligē⁹ pueri sūt: qz rectā voluntatē hnt cū volūt pueri: si orāt p b qđ lā acceperit vt augeat pueris: sicut illi q̄ credētes: auge nob fidē dixerit:

Luc. 17 Ac si dicerent illi et istis: Auge in nob qđ dedisti: p̄fice qđ cepisti. Ad d hūc ondi: in sūb; qz itelligendū ē. Sicut igit terra nō germinat naturalr ea q̄ maxime nccaria sūt salutī corpis nū sine semib;: et licet de nō det īcremētū oī semini: nō tñ cessant agricōle nobri seminare in spe messis aliqñ tūle: ita terra cordis hūani nō p̄fert fructū fidei et iusticie sine p̄gruis seminib;: et quis de⁹ nō faciat cuncta hūmōi semia germinare: tñ p̄cipit agricolis suis ī spe instātissime x̄bū suū semiare. Quidim⁹ vt puto qđ n̄ sit supuacūū hoīes ad fidē christi et ad ea q̄ fides exigit īuitare: Quis si oēs hāc imitationē suscipiāt. Dixi etiam post: qre arguant illi q̄ x̄bū dei non suscipiūt cū b̄ facere neq̄ant nisi gratia eoz volūtates dirigēte. Dic em̄ dñs de spūs sancto: Ille arguet mūdū de pctō: qz nō crediderūt in me. Ad qđ licz forsitā difficile sit rñdere: qđ tñ dō dāte possū: tacere n̄ debeo. Hō tādū ē qz ipotētia q̄ descendit ex culpa nō excusat ipotentē culpa manente. Qñ in infantib; in q̄b; erigit de⁹ a natura hūana iusticiā quā accepit in p̄mis penib; cū p̄tate seruādi illaz ī oēm plē suā: nō excusat eā ipotentia habēdi iusticiā: qm̄ pp̄ culpā ī hāc corruit ipotentia: hō apm̄ nāq; qz n̄ bz qđ p se resumere neq; b̄ est illi ha-

bendū impotentia in quā ideo cecidit qz spōte deseruit qđ seruare potuit. Qñ q̄ peccādo deseruit iusticiā: ad pctm̄ illi iputat ipotentia quā ipsa peccādo sibi fecit. Nec solū ipotentia iusticiā habēdi s̄ etiā ipotētia illā itelligēdi. Silt; in nō baptisatis iputat ad pctm̄: qm̄ p̄ter descendit a pctō. Possū etiā rōabilr asserere: qz qđ a p̄ma p̄ditiōis hūane dignitate ac fortitudie atq; pulchritudie iniurata et corrupta est: illi ad culpā īputat. Per b̄ nāq; minoraui quantū in ipa fuit: honores et laudē deo. Culpe fm̄ dignitatē operis: laudat et p̄dicat sapia opificis. Quanto igit natura hūana p̄ciosuz op⁹ dei vnde ip̄e gloriificā dus erat in se minoraui atq; fedauit: tanto sua culpa deū exhonoraui. Ad illi ad tantū statuit pctm̄ vt nō nisi p mortē dei delcat. Siquidē ipos mor⁹ siue appetit⁹ q̄bus pp̄ pctm̄ ade sicut bruta aialia biacem⁹: q̄s Ap̄ls vocat carnis pcupiscētiā quā inuitū se tolerare manifestat cū dicit: Ad odi illō facio: id est nolens pcupisco: satis ostendit sacra auctoritas imputari ad peccatum. Quippe cū de solo motu ire siue ope vel voce: dicit domin⁹: Qui irascitur fratri suo: reus erit iudicio: aperte monstrat culpā non esse leuē: quā tam grauis scilicet mortis sequitur damnatio. Ac si dicat: Qui facit quod homo non debet facere: nec faceret si non peccasset: auferri debet ex hominibus. Et cū paulus de illis q̄ carnē: id est pcupiscētiā sentiūt nolentes: ait: Nihil damnationis ē his qui sūt in christo iesu: qui nō fm̄ carnē ambulant: hoc est non voluntate cōsentiant: sine dubio signat eos qui non sūt in christo: sequi dānationem q̄tiēs sentiūt carnē etiā si nō fm̄ illā ambulant: qm̄ sic fact⁹ est hō: vt etiā sentire: sic de ira dixi n̄ deberet. Si q̄s igit q̄ dixi diligēter p̄siderat: nullatenus eos qui propter culpaz suā x̄bū dei suscipe neq̄unt recte arguendos

Roma. 7

matth. 5.

Roma. 8

T

Beati Anselmi li. de cōcordia

dubitat. Quib⁹ aut dat⁹ gratia fidei
christiane: sic illis in baptismo dimut
tit⁹ originalis iniusticia cū q̄ nascun
tur: ita oīs culpa ip̄ortēne ⁊ toti⁹ cor
ruptiōis quā pp̄ p̄ctm̄ p̄m̄i homi⁹
iurrerāt: ⁊ p̄ quā inhonorat⁹ deus:
ignoscit. De nulla nā q̄ culpa q̄ an
te baptismū in illis erat: post baptis
mū arguit⁹: q̄uis ip̄a corruptio ⁊ ap
petitus: q̄ sūt pena p̄cti: nō statim in
baptismo delectant⁹: nec vllū illis ipu
tat⁹ delictū post baptismū nisi qd̄ sua
volū tate fecerunt. Eū apparet quia
corruptio ⁊ mala q̄ fuerūt pena p̄cti
⁊ post baptismū remanēt: nō sūt p̄ se
p̄ctā. Sola nā q̄ p̄ se iusticia p̄ctm̄:
⁊ illa q̄ sequit⁹ iniusticiā pp̄ter causā
suā iudicat⁹ p̄ctā donec ip̄a remit
tat⁹. Itā si p̄ctā eēt: in baptismo de
lerent⁹ in q̄ oīa p̄ctā in sanguine chri
sti lauant⁹. Itē si pp̄rie p̄ctā diceret⁹:
eēt in brut⁹ aīaib⁹ p̄ctā ad q̄z simi
litudinē illa pp̄ter p̄ctā nostra susti
net natura. Est ⁊ aliud qd̄ valde ti
ture cognosca p̄ct. Qm̄ enī homo ē
sp̄s vadēs ⁊ nō rediēs: postq̄ sp̄o
te cadit (vt de volūtarijs p̄ctis nūc
loq̄mur tātū) nullo mō p̄t resurgere
nisi gr̄a releuet⁹: s̄ merito suo: de p̄ctō
in p̄ctm̄ vsq̄ i abyssū p̄ctōz sine fun
do: h̄ ē p̄fūdo sine estimatiōe demer
gat⁹: nisi misericordia retineat⁹: ita vt
etiā illi bonū vertat⁹ in odiū ⁊ sit ei
in mortē. Eū dicit dñs aplis: Si mū
2. Co. 2. dus vos odit scitote qz me p̄loz ē vo
bis odio habuit. Et Aplis: Bonus
odor sum⁹ deo: alijs qd̄ ē odor mort⁹
in mortē: alijs aut odor vite in vitā:
pp̄ qd̄ d̄ deo: qz cui vult miseref
Roma. 9 ⁊ quē vult indurat. Acz qz miseref
nō oīm eq̄litr miseref: neqz q̄s idu
rat oēs eq̄litr indurat. Cur aut i hac
vita pseueret in nobis pena p̄cti de
lecto p̄ctō: alia q̄stio ē. De q̄ licet nūc
tractare nō p̄posuerim⁹: breuiter tñ
dico: qz si i i corruptionē statim i ba
ptismo vel in martyrio mutarent⁹ si
delectet⁹ p̄ctet meritū: vt boīes nisi illi q̄

p̄mi sine crepulo crederet⁹: nullo mō sal
uarent⁹. Itē p̄e deficeret fides ⁊ spes:
sine q̄b⁹ nll⁹ hō hās itellecū: regnū
dei mereri pōt: fides nō q̄ ⁊ spes sūt
eaz rex q̄ nondū vident⁹. Eū enī v̄
deret⁹ hoīes q̄ ad christū p̄uerteret⁹:
statim trāsire ad incorruptibilitatez:
null⁹ eēt q̄ saltē velle posset se s̄tra
here a tanta b̄titudine quā videret.
Et gloriof⁹ p̄ fidei atqz spei meritū
beatitudinē quā desideram⁹ adipis
camur: manem⁹. Qd̄ in hac vita su
mus in hoc qd̄ iā nō impurat⁹ ad pec
catū q̄uis euenerit pp̄ p̄ctm̄. Veni
qz nō p̄mittit⁹ nob⁹ p̄ baptismū ⁊ fidē
christianā b̄titudō quā habebat adā
ante p̄ctm̄ in paradiso: s̄ quā habuit⁹
erat qm̄ cōplet⁹ esset numer⁹ hoīm q̄
assumēdi erāt ad p̄ficiendā ciuitatē
supernā: q̄ ⁊ de angel⁹ ⁊ s̄ hoīb⁹ ē cō
plenda: vbi nō generabūt homines s̄
cū faceret⁹ in paradiso. Si q̄ p̄uerf⁹ ad
christū mox trāsiret in illā incorru
ptibilitatē: nō eēt hoīes de q̄b⁹ col
ligi posset ille numer⁹: qm̄ ad b̄tin
dinē quā videret⁹: null⁹ posset nō fe
stinare. Hoc puto esse qd̄ dicit Apl⁹
s̄ illis: Qui p̄ fidē opati sūt iusticiā:
⁊ hi in q̄t oēs testimōtio fidei p̄bati
nō acceperūt repromissionē deo pro
nobis meli⁹ aliqd̄ p̄uide ē ne sine no
bis p̄sumarent⁹. Si enī q̄ritur: qd̄ no
bis meli⁹ p̄viderit ex h̄ qz illi nō ac
ceperūt repromissionē: nihil p̄ueniē
tius r̄fideri pōtē video: qz qd̄ si p̄ di
xi: qz saltē si illis p̄pagat⁹ si differet⁹
p̄missa iustis b̄titudō p̄eriret meritū
in illis q̄ nō p̄ fidē s̄: s̄ p̄ exp̄imētū co
gnoscerent⁹ p̄pagatio cū hoīm de q̄
nati sum⁹ deficeret: qm̄ oēs ad incor
ruptibilitatē quā p̄tē videret⁹: cur
reret⁹. Magnū itaqz bonū nob⁹ p̄ui
dit de⁹: cū sanct⁹ testimōtio fidei p̄ba
tis distulit acceptionē repromissiōis
vt ⁊ nos p̄pageremur ⁊ maneret fī
des p̄ quā cū ill⁹ repromissionē p̄me
reremur ⁊ siml⁹ cū illis p̄sumaremur.
Alia q̄z rō est: cur baptizati atqz mar
tyres nō statim sūt incorruptibiles.

gratie et liberi arbitrij.

Alpe si qd seruū suū quē pposuerat magnis aliqñ ditare honorib⁹ grauitur verberet p culpa p q nullo mō p se queat satisfacere: post hāc xberationē pstituto tpe detrusur⁹ eū i horrendū carcerē: vbi grauissimis torqatur supplicijs: et sit aliq⁹ potēs apō dñm q p illo satisfaciē seū recōciliat: vtiq⁹ plage q⁹ re⁹ aū satisfacti onem duz erat in culpa merito suscepit: nō desent sed maiora tormenta in q dū retrusus fuerat recōciliatioē pueniente auertentur: honores q⁹ suos q⁹ suo tpe acceptur⁹ erat si nō peccasset et q⁹ caritur⁹ erat post culpā suā si nō recōciliaret p pfectā satisfacti onē: sic p⁹s statutu fuerat: sine omni mutatio e tradit⁹. Quippe si aī re conciliationē exheredar⁹ esset ill⁹ honoribus: quē admodū exheredatus erat post culpā: irrecupabil⁹ si nō recōciliaret nō haberet locū. Suenienti vlla recōciliatio. Sz qm nō potu it exheredari honore quē nondū habebat: neq⁹ debet: hanc exheredationē puenire p⁹t recōciliatio et eā auertere. Si tñ seru⁹ ille duz iacet in egritudine vapulationis donec ipsa trāseat: corde et ore dñi suo fidelitate et correctionē vnet et soluit: ita ē inter deū et hoīem. Quippe qm hūana natura pūmū peccauit: hac pena flagellata ē vt nūq⁹ plē naturalr nī si talē qle videm⁹ infantes nascē generaret: ac post hāc vitā i inferno: a regno dei ad qd facta erat in ppetuū exularet: nisi aliq⁹ illā quā vel qd ipsa sola p se sola facere nō poterat: recōciliaret. Et q aū recōciliari queat nō ē nisi chris⁹. In oib⁹ igit infanti bus naturalr genit⁹ in pctō et flagellata nascit⁹: q cū recōciliationē accepit: flagellatio merito remanet quam ante recōciliationē suscepit. Que autē in inferno tormēta passura erat: in illis q⁹ chris⁹ redēuit remittunt⁹: et regno dei qd post cōuersionē padis: terreni suo tpe acceptura erat: donatur: si tñ in fide quā pmittūt in bap

tismo vsq⁹ i fine pseuerent. **Ad aū. BB**
qdā expinēto castimāt. pbare nōbit valere libez arbitriū: qz multi ūmēso conatu nitunt⁹ vt bñ viuāt: et qdā (vt aū) i impossibilitate obstāte: nōbit pfectū: aut post pfectū irrecupabilr deficiūt: nō destruūt qd rōnabiliter monstratū ē libez scz arbitriū cū gratia valere. Et aū nitētes nō pfiāt aut post pfectū deficiāt nō impossibilitate: s aliqñ graui: aliqñ facile supabili difficultate fieri existimo. Sepissime nāq⁹ asserere solem⁹ impossibile nobis esse: qd sine difficultate pferre nō valēm⁹. Si em diligēter vnus qsq⁹ mor⁹ volūtatis sue pderet: intelligit se nūq⁹ rectitudinē volūtatis acceptā p gratiā nisi aliqd volendo: qd siml velle neq⁹ deferere. **Ad cer** te nō facit deficiēte ptāte seruā di eādē rectitudinē: q ptās ē ipa libertas arbitrij: s deficiēte volūtate seruā di: q p se nō deficiūt: s alia volūtate illaz vt dixi expellente. **Am** aū ista pderatio mag⁹ versat⁹ in volūtate: aliqd alt⁹ de volūtate: qd vt puro nō erit inutile: dicēdū existimo. Si em habem⁹ in corpe mēbra et qnq⁹ sens⁹ singula ad suos vsus apta: qb⁹ qsi i strumētis vtinur: vt sūt man⁹ ap⁹ ad capiēdū: pedes ad ambulandū: lingua ad loquēdū: visus ad vidēdū: ita et aīa bz in se qsdā vtres qb⁹ vtis velut instrumēt⁹ ad vsus pgruos. Est nāq⁹ rō in aīa q sic suo instru mēto vtis ad ratio cinādū: et volūtas q vtis ad volendū. Non em est rōnalis volūtas tota aīa: s ē vna q⁹ aliqd in aīa. **Am** g singula instrumēta hūi: et b q sūt aptitudines suas et suos vsus: discernam⁹ in volūtate ppter quā ista dicim⁹ instrumētū et aptitudines ei⁹ et vsū ei⁹: q⁹ aptitudines in volūtate possum⁹ noiare affectiōes. **Affect⁹** qppe ē instrumētū volēdi aptitudinib⁹ suis. **Am** sz hominis aīa cū vehementer vult aliqd affectū eē ad volendū illud vel affectuose eē velle. Volūtas vtiq⁹ dicitur
n s.

Beati Anselmi li. de cōcordia

et videf equoce tripliciter. Aliud em̄ ē i/
strumentū volendi: aliud affectio: ali/
ud vsus eiusdē instrumenti. Instrumē/
tū volēdi ē vis illa aīc q̄ vtimur ad
volendū: sicuti ē ratio instrumentū ra/
tiocinandi q̄ vtimur cū rōcinamur: et
vsus instrumentū vidēdi q̄ vtimur
cū videm⁹. Affectio hui⁹ instrumenti
est: q̄ sic afficit ipm instrumentū ad
volendū aliqd etiā qm illd qd vult
non cogitat: vt si venit in memoriaz
aut statim: aut suo tpe illd velit. Itā
sic est instrumentū volēdi affectū ad
volendū salutē: et qm illā nō cogitat
applicare: vt mox cū venerit in mēo/
riā: statim eam vult. Et sic est affectū
ad volendū somnū etiā qm illū non
cogitat: vt cum venit in mentē velit
illum suo tpe. Hui⁹ em̄ ita est: affe/
ctum vt aliqū velit egritudinem aut
vt velit nunq̄ dormire. In iusto qz
hoīe similiter est affectū idē instru/
mentū ad volendū iusticiā: etiā cum
dormit: vt cū eam cogitat: statim eā
cc velit. Vsus hō eiusdē instrumenti ē
quē non habem⁹ nisi cū cogitam⁹ rē
quā volum⁹. Dicit aut volūtas et i/
strumentū volendi: et affectio eius: et
vsus ei⁹. Instrumentū quidē volun/
tatē vocam⁹: qm dicim⁹ nos querere
ad diūsa volūtatē: mō scz ad volēdū
ambulare: mō ad volēdū sedere: mō ad
volendū aliū et aliud. Hoc instrumē/
tū sp̄ habet hō: qm nō sp̄ illo vtaf:
sicut habet vsū: q̄ est instrumentum
videndi etiā qm illo nō vtitur: vt cū
dormit: et cū eo vtitur cōuertit illum
modo ad videndū celū: modo ad vi/
dendū terrā: modo ad videndū ali/
qd aliud. Et sic semp habem⁹ instru/
mentū ratio cinandi: ē est ratione q̄
non semp vtimur: et quā ratio cinan/
do ad diūsa querit animus. Affe/
ctio hō instrumenti volendi ē volū/
tas: qm dicim⁹ hoīem semp hēe volū/
tatē vt bene sibi sit: vocam⁹ nā q̄ hāc
volūtatē: affectionē illā eiusdē in/
strumenti: q̄ vult hō bene sibi ēē. Eo/
dē mō cū sanct⁹ hō affert⁹ etiā cum

dormit et nō hoc cogitat: in desinēter
habere voluntatez iuste viuendi ēz.
Et cū hanc voluntatē afferim⁹ aliūz
alio maiorē hēe: non aliud dicim⁹ vo/
luntatē q̄ illā affectionē ipsius instru/
menti q̄ vult iuste viuere. Instrumē/
tum hō nō est in alio mai⁹ et in alio
min⁹. Vsus autē hui⁹ instrumenti vo/
luntas nō iatur: vt cū dicit aliq̄s: mo/
do habeo voluntatē legēdi: id ē mō
volo legere: aut mō habeo volunta/
tē scribēdi: ē mō volo scribere. Sic
em̄ videre est vt vsū q̄ est instrumē/
tum videndi: et vsus ei⁹ est vsū vel
vsus: qm vsus significat idē qd vi/
sio: significat em̄ etiā vsus instrumē/
tum ipm: ita velle ē vt voluntate q̄
est instrumentū volendi: et vsus ei⁹
est voluntas q̄ nō est nisi qm cogita/
mus qd volum⁹. Voluntas igit⁹ q̄ i/
strumentū est: vna sola est: id est in/
strumentū volendi vnu solū est in
hoīe sicut vna sola est rō: id est vnu
solū instrumentū ratio cinandi. Vo/
luntas hō q̄ instrumentū illud affic/
tur duplex est. Itā sicut vsus plures
habet aptitudines scz ad videndum
lucē: et p lucē ad videndū figuras: et
p figuras ad vidēdū colores: ita in/
strumentū volendi duas hz aptitudi/
nes q̄s voco affectiōes: Quāz vna
est ad volēdū cōmoditatē: altera ad
volēdū rectitudinē. Itā ē nihil vult
voluntas q̄ est instrumentū nisi aut
cōmoditatē aut rectitudinē. Quic/
qd em̄ aliud vult aut ppter cōmodi/
tatē aut ppter rectitudinē vult: et ad
has etiā si fallit: putat se referre qd
vult. Ppter affectionē qd ē q̄ ad volē/
dum cōmoditatez p̄inet: sp̄ vult hō
beatitudinē et beat⁹ esse. Ppter illā ve/
ro q̄ nunc est ad volendū rectitudi/
nē: rectitudinē vult: et rect⁹: id est iu/
stus ēē. Ppter cōmoditatē aut vult
aliqd: vt cum vult arare vel labora/
re vt habeat vñ tneat vitā et salutē:
q̄ cōmoda indicat esse: ppter rectitu/
dinē hō: vt cū vult laborare: vt discere
re: vt sciat recte: id ē iuste viuere. Ho

gratie et liberi arbitrii.

luntas xō q̄ est vsus ſepedicti iſtru-
menti nō eſt niſi euz cogitat aliq̄s qd̄
EE vult: vt dicitur ē. Hui⁹ volūtat⁹ mini-
plex eſt diuiſio: de q̄ non mō ſ for-
ſitan alſ dīcitur. Velle autē equocuz
eſt: ſicut videre. Quēadmodū nā q̄
d̄ videre q̄ vtiſ viſu ⁊ q̄ nō vtiſ ſed
q̄ h̄z aptitudīnez videndi: ita aſſerit
velle ⁊ q̄ vtiſ iſtrumento volēdi
cogitādo qd̄ vult: ⁊ q̄ nō vtiſ: qm̄ af-
fectionē: h̄ ē aptitudīnē h̄z volēdi.
p̄ter h̄ etiā cognofci poteſt aliā eſſe
volūtatē iſtrumentū volēdi: aliā
eius affectionē: aliū vſum eluſdē in-
ſtrumentū: qz ſi d̄ iuſt⁹ hō etiāz cum
dormit ⁊ nihil cogitat h̄c volūta-
tē iuſte viuendi: ⁊ iniuſtus hō negat
h̄c euz dormit volūtatē iuſte viuē-
dicadez volūtas negat de iniuſto
FF q̄ aſſerit d̄ iuſto. Palā autē eſt qz cū
dicim⁹ nō eſſe iniuſto dormienti vo-
lūtatē iuſte viuendi: non negat vo-
lūtas in eo eſſe quā dixi iſtrumentū:
qm̄ eā ſp̄ h̄z oīſ hō dormiens ⁊ vīgi-
lans. Quapropt̄ qm̄ non alia volū-
tas p̄nūciat h̄ mō in bono eē hoīe
q̄ illa q̄ remouet a malo: nō ſignifi-
catur in bono eſſe volūtas q̄ eſt in-
ſtrumentū: ſi illa q̄ aſſicit iſtrumen-
tum. Qm̄ autem in dormiēte niſi ſo-
niet non ſit volūtas que eſt vſ⁹: du-
biū nō ē: qre cū d̄ in dormiēte iuſta
volūtas iuſte viuēdi: non intelligit
volūtas vſ⁹. Itē ē igit̄ volūtas af-
fectio: volūtas iſtrumentū aut volū-
tas vſ⁹: volūtatē q̄z iſtrumentū nō
eſſe volūtatēz vſum: null⁹ ignorat:
quonīā cum dico me nō h̄c volū-
tatē ſcribendi: nemo intelligit me nō
h̄c iſtrumentū volēdi. Alia eſt er-
go volūtas iſtrumentū: alia volū-
tas affectio: alia volūtas vſus. Vo-
lūtas q̄dē iſtrumentūz mouet oīa
alia iſtrumenta q̄b⁹ ſpōte vtiſimur:
⁊ q̄ ſūt i nobis: vt man⁹: lingua: viſ⁹:
⁊ q̄ ſunt extra nos: vt ſtil⁹ ⁊ ſecuris:
⁊ facit oīes voluntarios mor⁹. Ip-
ſa xō ſe ſuis affectionib⁹ mouet: vn-
de dici poteſt iſtrumentū ſeipm̄ mo-

uens. Dico volūtatē iſtrumentūz
oīes voluntarios mor⁹ facere ſi dili-
gent⁹ p̄ſideram⁹: ſi ille veri⁹ d̄ facere
oīe qd̄ facit natura aut volūtas q̄
facit naturā ⁊ iſtrumentū volēdi
euz affectionib⁹ ſuis: ſine q̄bus idem
iſtrumentūz nihil facit. Ex his dua
bus affectionib⁹ q̄s etiā volūtatē
dicim⁹ deſcendit oīe meritūz homi-
nis ſiue bonum ſiue malū. Que due
volūtatē etiā nihil differunt: qz
illa que eſt ad volendum cōmodum
inſeparabilis ē: illa xō que eſt ad volē-
dum rectitudinē ſeparabilis fuit:
vt ſupra dixi in principio in angelis
⁊ in primis noſtris parentibus: ⁊ eſt
adhuc in hac vita manentibus. In
hoc q̄z differunt: quia illa que eſt ad
volendum cōmodū: nō eſt hoc qd̄
ipſa vult: illa vero que ad volen-
dum rectitudinē: rectitudo eſt. Rul-
lus quippe rectitudīnez vult niſi re-
ctitudinē habens: neq̄ poteſt ali-
quis rectitudinē velle niſi rectitu-
dine. Palam autem eſt eius volun-
tatis que eſt iſtrumentū: iſtam eſſe
rectitudinē. Itāc pronūciamus euz
iſticia deſignatur rectitudo volun-
tatis propter ſe ſeruata. Itē eſt etiā
veritas illa voluntatis in qua argui-
tur a domino diabolus non ſterifſe:
qd̄ dixi in tractatu de x̄itate. Itāc
p̄ſiderandū eſt quō ex his duab⁹ vo-
lūtatibus quas voco aptitudīnez
ſiue affectiones procedant ſicut dixi
merita hominūz ſiue ad ſalutē ſiue
ad damnationē. Rectitudo quidem
quantū in ip̄a eſt nullius mali cauſa
eſt ⁊ oīſ meriti boni mater ē: hec eſt.
ſanct⁹ ſp̄itui p̄cupiſcenti adū⁹ carnē
⁊ delectat⁹ legi dei ſm̄ interiorē ho-
minē: id eſt ſm̄ cundē ſp̄m̄. Si autem
ex illa malū aliqñ ſequi videt⁹: nō eſt
ex ip̄a ſed ex alio. p̄ter rectitudinē q̄p-
pe apli erant bon⁹ odor deo. S̄z qd̄
q̄būdam erant odor mortis in mor-
tem: non procedebat ex apoſtolorūz
iſticia: ſed ex malivolorūz nequitia.
Itāc vero volūtas que eſt ad volē-

Gal. 5.
Roma. 7

2. Cor. 2

De cōcor. gratie et li. arbitrii.

ad cōmodū: non sp. mala: s. quando
cōfentit carni concupiscenti aduers^o
sp. Sed vt hoc plani^o itelligatur:
inuestigandū ē vñ tā virtiosa et tā p/
na sit ad malū ista voluntas. Ad em
credēdū est talē illā deū fecisse in pā/
mis nostris parentib^o. Cū em ptulī
naturā humanā ppter pccm incurrif
se corruptionē et appetit^o ad similitudi/
nē brutorū aīalū: nō dixi quō tal^o vo/
luntas orta sit in hoīe. Aliud nanq;
sunt appetit^o virtiosi: aliud virtiosi vo/
luntate qrendū puto vnde homī
acciderit. S. si primā rōnalis nature
pditionē piderem^o: facile nobis hu/
ius talis voluntat^o cā patebit. Intē/
tio nāq; dei fuit vt iustā faceret atq;
beatā naturā rōnalē ad fruendū se:
s. neq; iusta neq; beata eē potuit sine
volūtate iusticie et beatitudinis. Ho/
litas quidē iusticie ē ipa iusticia: vo/
luntas xō beatitudinis nō ē beatitu/
do: q; nō oīs habet beatitudinē q; ha/
bet ei^o volūtate. In beatitudine autē
sim oīm sensū ē sufficiētia cōpetētū
cōmodorū sine oī indigētia: siue an/
gelica itelligit^o bñtudo: siue illa quā
habebat adā in paradiso. Quis em
maior sit beatitudo āgelorū q; illa q;
erat hoīs in paradiso: nō tñ ideo nega/
ri potest adā beatitudinē habuisse.
K Sicut nāq; calor magn^o ē sine omni
frigore: et tñ potest eē alius maior ca/
lor: et quēadmodū frigus ē sine oīm
calore: cū tñ mai^o valeat frig^o eē: ita
nihil phibet adā beatum fuisse ī pa/
radiso sine oī indigētia: licet maior
eēt angelica beatitudo. Adēpe aliqd
min^o alio habere: nō sp. ē indigere: s.
aliq; re cū eā haberi oporteat carere:
qđ nō erat ī adā: est indigere: vbi ve/
ro ē indigētia: ibi ē miseria. Ad au/
tem fecit de^o sine pcedēte culpa rati/
onalē creaturā miserā quā ad intel/
ligendū et amandū se creauit. Fecit
iglī deus hominē beatū sine oī indi/
gētia. Simul q; accepit rōnalis na/
tura et beatitudinis voluntatē et bea

titudinē iusticie: id est rectitudinē: q;
ē ipa iusticia: et libez arbitriū: siue q;
iusticiā seruare non potuit. Si autē
deus ordinauit has duas volūtates
siue affectiōes: vt volūtate q; ē iustu/
mentū vtēre dīr ea q; est iusticia ad l/
peritū et regnū: docēte spū: q; t mens
et ratio dīr: et altera vtēre ad obediē/
tiā siue oī incōmoditate. Beatitudi/
nē qđem dedit hoī: vt de angelis ta/
ceā: ad cōmodū eius: iusticiā xō ad
honorē suū. s. iusticiā ita vt illā pos/
set deserere: qten^o cū illā nō desereret
s. pseuerāter euaret: puchi mereret^o
ad pfortiū angelorū. Ad si illā dese/
reret: nullaten^o eā p se deinceps resu/
mere posset: et beatitudinē angelorū
non adipisceretur: et illa quam habe/
bat puaeretur: et in similitudinē brutorū
aīalū cadēs cū illis corruptiōi et se/
pe fatis appetitib^o libaceret. Volun/
tas tñ bñtutinis maneret: vt p indi/
gētiā bonorū q; pdidisset grauī mise/
ria iuste puniretur. Quā q; deseruit
iusticiā: pdidit beatitudinē: et volun/
tas quā bonā et ad bonū suū accepit
fruens desiderio cōmodorū q; nō vel/
le neq; q; vera cōmoda rationali na/
ture puenientia q; pdidit habere non
vals: ad falsa et brutorū aīalū cōmo/
da q; bestiales appetit^o suggerit: se cō/
uertit: et ita cū ea vult iordmate re/
ctitudinē: aut ne accipiat oblatā re/
pellit aut expellit: cū vero licite vult
eam: non hec facit. Hoc igitur modo
voluntas instrumenti creata bonum
inquantū habet esse et iusta et fortis
ad seruandū acceptā iusticiā per li/
berum arbitriū facta est mala: nō in/
quantū est: sed inquantū iniusta fa/
cta est per absentia sponte deserte iu/
sticie quaz semp habere deberet. In/
firma q; modo facta est ad volendū
iusticiā desertam: Adon em per libez
arbitriū ita potest eā velle: tamē illā
non habet quēadmodū valet eā ser/
uare cū habet. Voluntas etiam com/
modi: pdita bonū inquantū ē aliqd: **mm**
mala: id est iniusta facta est: quia nō

Capitulum dialogi de li. ar. a[n]otatio.

ē subdita iusticie: sine qua nihil vel-
le debet. Voluntas ergo instrumen-
tū: cū sponte facta sit iniusta post de-
sertā iusticiā: manet inquantū in ipā
ē necessitate iniusta et ancilla iusti-
cie: qz per se redire nequit ad iusticiā
sine qua nunq̄ libera est: qz natural
libras arbitrij sine illa ociosa ē. An-
cilla etiā facta est sue affectiois q̄ ad
cōmodū est: qz remota est iusticia: ni-
hil potest velle nisi qd illa vult. Di-
co aut̄ et instrumentū ē volūtas et
affectio volūtas. Nec icōgrue vtra-
qz voluntas velle dicit̄: qz illa vult
q̄ affectione sua vult: et affectio vult
p̄ quā illa vult: sicut videre dicit̄ et ho-
mo qui visū videt: et visus q̄ videt.
Unde nō absurde possum⁹ dicere af-
fectioes eius volūtat̄: quā instrumē-
tū dixi aīe: quasi instrumenta eius de-
instrumenti esse: qz nihil nisi istis ope-
rat̄. Perditio igit̄ instrumento volen-
di iusticiā: id ē rectitudinē: nullo mō
nisi p̄ gratiā reddat̄: potest volūtas
instrumentū velle iusticiā. Quapro-
pter qm̄ nihil velle debet nisi iuste: qd
qd vult sine rectitudine: vult iniuste.
¶ Appetitus x̄o quos oēs vocat apo-
stolus carnē et cōcupiscentiā: in quā
tū sunt: nō sunt mali vel iniusti: s̄ qz
sūt in rationali creatura vbi non de-
bēt esse: dicunt̄ iniusti. In brutis siq̄
dem aīalibus nō sunt mali vel iniu-
sti: qz ibi debent esse. Jam ex his que
dicta sunt agnoscā potest hominēz iō
non habere semp iusticiā quam si-
ne intermissione debet habere: quia
nullo mō potest illam per se adipisci
vel recuperare. Mala x̄o facit sola culpa hoīm: qz
ea nō faceret si homo illa facere non
vellet: facit tamē hec q̄ sunt: qm̄ con-
didit in hoīe voluntatē qua sine iu-
sticia vtiť sola culpa hoīs: mala sūt
que opat̄. Nō em̄ est culpa dei q̄ cre-

auit in eo cū libertate arbitrij volun-
tatē: et contulit ei iusticiā vt nihil nō
si iuste vellet: sed culpa hoīs q̄ iusti-
ciā deseruit quā seruare potuit. De
igit̄ habet in bonis quidē q̄ bona
sunt p̄ essentiā: et q̄ bona sunt p̄ iusti-
ciam: in malis vero solūmodo q̄ bo-
na sūt p̄ essentiā: nō q̄ mala sunt per
absentiā debite iusticie: que nō ē ali-
qd. Homo aut̄ habet in bonis q̄ ma-
la nō sunt: qz cū posset deserere iusti-
ciā et mala facere nō deseruit: sed ser-
uauit p̄ libez arbitrij dante et subse-
quente gratia. In malis vero hoc so-
lū qd mala sunt: qz ea sola ppria: id
est iniusta voluntate facit. Puto me
tam p̄grue posse finē ponere tracta-
tū de trib⁹ difficultibus questionib⁹:
quez in spe auxiliij dei incepti: in quo
siquidē dixi qd querenti cuilibet suf-
ficere debeat: nō mihi imputo: s̄ gra-
tie dei meū. Hoc aut̄ dico: qz si quis
mihi querenti de q̄stionibus eisdē q̄
in eis mēs mea rationē querendo flu-
ctuabat: ea q̄ retuli respōdisset: gra-
tias egisset qz mihi satisfecisset. Et si
q̄ inde manifestāte deo cognoui:
mihi valde placuit: intelligens quia
similiē quibuscūq̄ placeret: si hoc scri-
beret qd gratis accepi: gratis volui
petentibus impendere.

¶ Beati Anselmi liber de cō-
cordia prescientie et p̄desti-
nationis: et gratie et liberi ar-
bitrij: explicit.

¶ Capitulorū dialogi de libe-
ro arbitrio bti Anselmi Lā-
tinarie[n]s archiep̄i: a[n]otatio.

Ca. i Qz potestas peccādi nō ptine-
at ad libertatē arbitrij.

ij Qz tantū hō et angel⁹ pecca-
uerūt per hanc potestatē et
libez arbitrij: et quis potu-
erunt seruire peccato: nō ta-
men eis potuit dñari peccm̄.

iiij Quō postq̄ se fecerūt seruos
peccati: libez habuerūt arb̄

Beati Anselmi dialogus

- liij Quō p̄tātē habeāt seruandī
rectitudinē quā nō habēt.
v Q nulla tēptatio cogat inui-
tum peccare.
vi Quō sit nostra voluntas po-
tens contra tēptatiōes licet
videat impotens.
vij Quō volūtas fortior sit q̄ tē-
ptatio etiā cū ab illa vincit.
vliij Q nec deus potest auferre vo-
luntatis rectitudinē.
lx Q nihil liberi? sit recta volū-
tate.
xi Quō peccās sit seruus pecca-
ti: q̄ maius miraculū sit cū
deus reddīt rectitudinem il-
lā deferenti: q̄ cum mortuo
reddīt vitam.
xii Q ista seruitus nō auferat li-
bertatē arbitrij.
xiii Cur cū hō nō habeat rectitudi-
nē magis dicitur liber: q̄ nō po-
test ei auferri cum habet: q̄
cū eā habet seruus: q̄ cum
nō habet p se nō pōt recupe-
rare eā.
xiiij Q p̄tās seruandī rectitudinē
voluntatis ppter sp̄am re-
ctitudinem sit perfecta diffi-
nitiō liberi arbitrij.

xliij De diuisione eiusdē libertatis.
**Beati Anselmi archiep̄i Lan-
tuariensis dialogus de libe-
ro arbitrio incipit.**

**Q potestas peccandi non
p̄tineat ad libertatem arbi-
trij: Ca. i. Discipulus**

Dom libe-

**rum arbitriū videat re-
pugnare gratie et p̄de-
stinatiōi et p̄sciētie dei:
t̄pā libertas arbitrij q̄d
simosse desidero: et vtz illā sp̄ habe-
amus. Si em̄ libertas arbitrij ē pos-
se peccare et nō peccare: sic a q̄busdā**

solent dici: et b̄ sp̄ habemus: quō aliq̄
gratia indigem? Si aut̄ b̄ si sp̄ habe-
mus: cur nobis imputat̄ p̄c̄m q̄n si
ne libero arbitrio peccam? **M**
Libertatē arbitrij nō puto esse potē-
tiā peccādi et nō peccādi: Quippe si
hec eius esset diffinitio: nec deus nec
angel? q̄ peccare nequeūt libez habe-
rēt arbitriū: q̄d nefas ē dicere. **D**
Quid si dicitur aliōd cē libez arbitriū dei
et angeloz bonoz: aliōd nostrū? **M**
Quis differat libez arbitriū hoīm
a libero dei arbitrio et āgeloz bono-
rū: diffinitio tamē huius libertat̄ in
vtrisq̄ fm̄ hoc nomē eadē debet eē:
licet em̄ aīal differat ab aīali siue s̄b-
stantialiter siue accidentaliter: diffi-
nitiō tamē fm̄ nomē aīalis oib? an-
malibus est eadē. Quapropter talē
oportet dare diffinitionē libertatis
arbitrij: que nec plus nec minus illa
contineat. Quoniam ergo libez arbi-
triū diuini et bonoz angeloz pecca-
re nō potest: nō pertinet ad diffiniti-
onē libertatis arbitrij posse peccare.
Deniq; nec libertas nec ps libertat̄
est peccandi potestas. **Q** d vt plane
intelligas: intende ad ea que dicam.
D Ad hoc hic sum. **M** Que
tibi voluntas liberior videt̄: illa q̄
sic vult et potest nō peccare vt nulla
tenus valeat flecti a nō peccandi re-
ctitudine: an illa q̄ flecti aliq̄ mō po-
test ad peccandū? **D** Cur nō sit
liberior illa q̄ ad vtrūq̄ se habet nō
video. **M** An nō vides qm̄ q̄
sic h̄z q̄d decet et quod expedit vt b̄
amittere nequeat: liberior ē q̄ ille q̄
sic habet b̄ sp̄m vt possit p̄dere: et ad
hoc q̄d dedecet et nō expedit valeat
adduci? **D** Nulli dubiū b̄ eē pu-
to. **M** Hoc q̄z nō min? indubita-
bile dices: q̄z peccare sp̄ dedecens et
noxii ē. **D** Null? sane mētis aliter
sentit. **M** Liberior itaq; volun-
tas ē: q̄ a rectitudine nō peccādi de-
clinare neq̄t: q̄ q̄ illā pōt deferere.
D Nihil mihi rōnabili? asseri pos-
se videt̄. **M** An putas q̄d additū

De libero arbitrio.

minuit: et separatim auget libertatem: id autem libertatem esse aut potest libertatis? **Q**uod si putare possim. **M** Potestas ergo peccandi quod addita voluntati minuit eius libertatem: et si deriuatur: auget: nec libertas est: nec pars libertatis.

Quod tamen homo et angelus peccauerunt per hanc potestatem et libere arbitrii: et quis potuerunt seruare potestatem: non tamen eis potuit dominari peccatum:

Ca. II. Discipulus.

Ibi sequentius. **M** Quod

pertinet ad libertatem arbitrii: quod sic est eueniens a libertate.

Rationibus tuis nullatenus contradicere queo. Sed non parum me mouet: quia et angelica et nostra natura in principio habuit potestatem peccandi: quam si non habuisset non peccasset: quare si per hanc potestatem quod sic aliena est a libero arbitrio peccauit utraque predicta natura: quod dicemus eam peccasse per liberum arbitrium? Aut si per liberum arbitrium non peccauit: ex necessitate peccasse videtur.

Item autem sponte: aut ex necessitate: aut si sponte peccauit: quod nisi per liberum arbitrium? Quare si si per liberum arbitrium: utique ex necessitate peccasse videtur. Est et aliud quod in hac peccandi potestate me mouet: Aut cum peccare potest: seruus potest esse peccati: quam quod facit peccatum: seruus est peccati.

Iob. 8.

Qui autem seruus potest esse peccati: huic potest dari peccatum: Quod libera fuit illa natura: aut cuiusmodi liberum arbitrium illud erat cui peccatum dari poterat?

M Et per potestatem peccandi et sponte per liberum arbitrium et non ex necessitate nostra et angelica natura primum peccauit et seruare potuit potestatem: et tamen non illi peccatum dari poterat: unde illa non libera aut ei arbitrium non liberum dici possit.

Quod per hanc ut quod dicis apertum: quia clarum est mihi. **M** Per liberum arbitrium peccauit apostata angelus: siue primus homo: quia per suum arbitrium peccauit: quod sic liberum erat ut nulla alia re cogi posset ad peccandum: et ideo iuste reprehenditur:

quia: quia hanc haberet arbitrii sui libertatem: si aliquid re cogere: si aliquid necessitate sed sponte peccauit. Peccauit autem per arbitrium suum quod erat liberum: si non per hanc unde liberum erat: id est per potestatem quod poterat si peccare et potestatem non seruare: si per potestatem quam habuit peccandi: quod nec ad hanc peccandi libertatem innabatur nec ad peccandi seruitutem cogebatur. **Q**uod autem contra sequi tibi videtur: quia si potuit seruus esse peccati: potuit ei dari peccatum: et ideo nec illi: nec eius arbitrium liberum fuisse. **I**tem ita est. Item quod sue potestatis est ut non seruatur nec aliene potestatis est ut seruatur: quis potestatem suam seruare possit quod diu non illa que est seruandi sed illa que non est seruandi utique potestates: nulla res potest illi dari ut seruatur. **I**tem etsi diues liber possit se facere seruus pauperis: quod diu non facit nec ille non amen amittit libertatis: nec pauper illi propter dicitur dari: Aut si dicitur: ipso propter dicitur: quia si non in eis si in alteri est potestatem. **R**espondeo nihil prohibet angelum et hominem autem peccatum liberum fuisse aut liberum arbitrium habuisse.

Quod postquam se fecerunt seruos peccati liberum habuerunt arbitrium: **Ca. III.**

Difficili mihi quia nihil certe hoc prohibet ante peccatum:

Sed postquam se fecerunt seruos peccati: quomodo liberum arbitrium seruare potuerunt? **M** Licet peccato se subdidissent: libertatem arbitrii tamen naturalem in se interimere nequiverunt: sed facere potuerunt ut iam non sine alia gratia quod erat illa quam prius habuerunt illa libertate uti non valeant. **D** Credo: sed intelligere desidero. **M** Etsi si deremus cuiusmodi arbitrii libertatem habuerunt ante peccatum: quia certum est eos liberum arbitrium habuisse. **D** Hoc expecto. **M** Ad quid tibi videtur habuisse illam libertatem arbitrii? An ad assequendum quod vellent: an ad volendum quod deberet?

Beati Anselmi dialogus

et quod illis velle expediret. **Q** Ad volendum quod deberent et quod expediret velle. **M** Ergo ad rectitudinem voluntatis habuerunt libertatem arbitrij. **Q** Sed in namque voluerunt quod debuerunt: rectitudinem habuerunt voluntatis. **Q** Ita est. **M** Dubium est adhuc cum scire quod libertatem habuerit ad rectitudinem voluntatis: si non ad datur aliud. **Q** Quero igitur quomodo habebant illam libertatem ad rectitudinem voluntatis: an ad capiendum eam sine datore cum illam nondum haberent: an ad accipiendum nondum habitam si daretur ut haberent: an ad deserendum quam acceperant et per se resumendum desertam: an ad semper seruandum acceptam? **Q** Ad capiendum rectitudinem sine datore non puto illos habuisse libertatem: quoniam nihil potuerunt habere quod non acceperant. **Q** Ad accipiendum vero a datore quam nondum habebant ut eam haberent: non est dicendum eos habuisse libertatem: quia non est credendum eos factos sine recta voluntate: quibus non negandum sit eos libertatem habuisse recipiendi eandem rectitudinem si eam desererent et ab ipso datore primo illis redderet: quod in hominibus sepe videmus quod de iniusticia ad iusticiam superna gratia reducuntur. **M** Unde est quod dicis eos posse recipere perditam rectitudinem si reddat: sed nos illam libertatem quam habuerunt antequam peccaretur quimus: cum sine dubio libere habuerunt arbitrium: non illam quam nullus indigeret si nuncque veritatem deseruisset. **Q** Prosequar itaque et respondebo ad ea que restant de his que interrogasti. **Q** Ad deserendum autem eandem rectitudinem eos libertatem habuisse non est verum: quia deserere voluntatis rectitudinem est peccare: et potestatem peccandi nec libertatem nec partem esse libertatis supra monstrasti. **Q** Ad resumendum vero per se rectitudinem desertam libertatem non acceperunt: cum ad hoc rectitudo illa data sit ut nuncque deseratur. **Q** Ipsi namque potestas resumendi desertam: generaret negligetiam

seruandi habitam. **Q** Quapropter restat libertatem arbitrij datam esse rationali creature vel nature ad seruandas acceptam rectitudinem voluntatis. **M** Bene ad interrogata respondisti. **Q** Sed adhuc opus est ut consideremus propter quod illam rectitudinem seruare debeat rationalis creatura: an propter ipsam rectitudinem: aut propter aliud? **Q** Si non illa libertas data esset illi nature ut voluntatis rectitudinem propter ipsam seruaret rectitudinem: non valeret ad iusticiam: quoniam prestat iusticia esse rectitudinem voluntatis propter se seruata: sed ad iusticiam potest esse arbitrij libertatem credimus. **Q** Quare indubitanter asserendum est rationalem naturam non eam accepisse nisi ad seruandam rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. **M** Quoniam omnis libertas est potestas: illa libertas arbitrij est potestas seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. **Q** Non potest aliud esse. **M** Jam itaque clarum est liber arbitrij non esse aliud quam arbitrium potens seruare rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. **Q** Clarum itaque est. **S**ed quidam ipsam rectitudinem habuit: seruare potuit quod debuit. **Q** Postquam autem illam deseruit: quomodo potest seruare quod non habet? **A**bsente ergo rectitudine quam seruare possit: non est liberum arbitrium quod eam seruare valeat. **Q** Non cum seruare valet quod non habet. **M** Etiam si absit rectitudo voluntatis: non tamen rationalis natura minus habet quod suum est. **Q** Nullam namque potestatem habemus: ut puto quam sola sufficiat sibi ad actum: et tamen cum ea desint sine quibus ad actum minime perducunt nostre potestates: non minus eas quam tamen in nobis est habere dicimur. **S**ic nullum instrumentum solum sibi sufficit ad operandum: et tamen cum desint illa sine quibus instrumento uti nequimus: instrumentum nos cuiuslibet operis habere sine falsitate fateamur. **Q** Sed ut in multis aduertat: in uno tibi monstrabo. **N**ullus visus ha-

De libero arbitrio.

16
bens dicitur nullatenus videre posse montem. **Q**ui montē videre non pōt: pfecto nullū habet vīsum. **M** habet ergo potestātē et instru-
mentū vidēdi montē qui vīsum ha-
bet: et tamē si mons abest et dicis ei:
vide montem responderet tibi: Non
possum qz abest: si adesset posset vi-
dere. Item si mōs adesset et lux abes-
set: responderet se mōtem non posse
videre: quia nō posset absente luce:
sed si lux adesset tunc posset. Rursū
si vīsum habenti lux et mōs p̄sens
esset: et aliquid vīsum obstarēt: velut
si aliquis illi oculos clauderet: dice-
ret se nō posse videre montē: sed si ni-
hil vīsum eius obsteret: tunc sine du-
bio mōtem videndi potestātē habē-
ret. **H**oc totū omnibus notū
est. **M** Aides ergo qz potestas
vidēdi aliqđ corpus: alia est in vidē-
te: alia est in re videnda: alia in me-
dio: id ē neqz in vidente neqz in rerū
videnda: et ea que est in medio: alia est
in adiuvante: alia in nō impediēte:
id est cum nihil quod impedire pos-
sit: impedit. **V**ideo plane. **M**
Quattuor igit̃ iste potestates sunt
quarū si quelibet vna desit: alie tres
sunt: nec singule nec om̃es simul ali-
qd possunt efficere: nec tamē absen-
tibus alijs negamus: aut qui vīsum
habet habere vīsum aut instrumētū
siue potestatem vidēdi: aut rem vī-
sibilem posse videri: aut lucem posse
vīsum lunare.

Quō potestatem habeant
servādi rectitudinē quā nō
habent: **Capitulum III.**

Parta aut̃ potestas īproprie
q dicit̃: quod em̃ solet impedi-
re vīsum: nō ob aliud dicitur
dare potestātē vidēdi cū nō impe-
dit: nisi qz nō aufert. **P**otestas aut̃
vidēdi lucem nō nisi in tribus rebz
est: quia tūc est idem et quod videt̃
et quod adiuvat. **I**tem hoc est om̃i-
bus notū. **N**ulli itaqz est ig-

notum. **M** Si ergo absente re
que videri possit: in tenebris positū
clausos siue ligatos oculos habētes
quantū ad nos p̄tinet vidēdi quāli-
bet vīsibilem rem potestātē habemz:
quid p̄hibet nos habere potestatem
servādi rectitudinē volūtatis p̄pter
ipsam rectitudinē: etiaz absente ipsa
rectitudinē q̃d in et ratio in nobis est:
qua cam valēmz cognoscere et volū-
tas qua illam tenere possumus: **E**x
his em̃ cōstat p̄fata libertas arbitrij.
Satisfecisti intellectui meo. po-
testatem servādi rectitudinē volū-
tatis rationali nature semp̃ inesse: at
qz hāc p̄tātē in p̄mi hoīs et angeloz
arbitrio liberā fuisse: quibz īiūris re-
ctitudo volūtātē nō poterat auferri.

Nulla temptatio cogat
inuitum peccare: **Ca. V.**

Ed nunc quomō est humane
volūtatis arbitriū hac p̄tātē
liberū: cū sepe rectā habens
homo voluntatē: ipsam rectitudinē
inuitus cogente tēptatione deserat?
Nemo illā deserit nisi volēdo.
Si ergo inuitus dicit̃ volens: nemo
deserit illam inuitus: ligari enim ho-
mo pōt: et inuitz qz nolēs potest tor-
queri inuitus: quia nolens pōt oc-
cidi: velle aut̃ nō pōt inuitus: qz nō
potest velle nolens velle: nam om̃is
volens ipsum suū velle vult. **Q**uō
dicit̃ inuitus mētiri qui menti-
tur ne occidat: cum hoc nō nisi vo-
lens facit? **I**tem sicut inuitus mētis:
sic inuitus vult mētiri: et qui inuitus
mentiri vult: nolēs vult mētiri. **I**tem
ideo forsitan inuitus mētiri dicit̃:
quia cū sic vult veritatē vt nō men-
tiatur: nisi p̄pter vitam: et vult men-
daciū quia propter vitā: et nō vult
mendaciū propter mēdaciū ipsum
quoniā vult veritatē: et ideo volēs
et nolēs mentis. **A**lia namqz volun-
tas est qua volumus aliqd propter
se: vt cū volumus salutem p̄pter se: et
alia cū aliqd volumus p̄pter aliud:

Beati Anselmi dialogus

ut cū volumus absinthiū bibere p/pter salutem. Unde potest forsità dici fm has diversas volūtates: qz inuitus et non inuitus mentitur. Qua propter cum dicis inuitus mēiri: qā id nō vult inquit vult veritatē: nō repugnat illi sententia qua dico: neminem inuitum deserere rectitudinē volūtatis: quia mēiendo vult eam deserere propter vitā: fm quā volūta em non inuitus eā deserit: sed volens: de qua volūtate nunc loquimur: de illa nanqz loquimur qua vult mentiri ppter vitam: non de illa qua nō vult mendaciū ppter se. Aut idcirco certe mentis inuitus: quia inuitus aut occidit aut mentis: id est inuitus est in hac angustia: vt ex necessitate horum vnū quodlibet fiat: qz vīs eī necesse sit illū aut occidi aut mentiri: non tamē necesse ē illū occidi: quia potest nō occidi si mentis: nec necesse est illū mentiri quia pōt non mentiri si occidit. Neutrū enim est determinate in necessitate: quia vtrūlibet est in volūtate vel potestate. Ita quoqz licet inuitus aut occidatur aut mentis: nō tamen ideo sequitur vt inuitus mentis: aut vt inuitus occidatur. Est et alia ratio quā frequens habet vsus: cur inuitus et nolens et ex necessitate dicis aliquis facere quod tamen volens facit. Itā qd nō nisi difficile facere valetur et ideo non facimus: dicimus hoc nos facere nō posse: et ex necessitate nos siue inuitos deserere: et qd sine difficultate dimittere nequimus: et ideo cū facimus b: nos inuitos et nolētes et ex necessitate facere asserim. Hoc igitur modo qui mentis ne moriatur mentiri inuitus et nolēs dicitur ex necessitate: quia mendaciū vitare non valet sine mortis difficultate. Sicut igitur qui mentis ppter vitā: improple dicitur inuitus mentiri: quoniam mentitur volens: ita non proprie dicitur inuitus velle mentiri: quoniam hoc nō nisi volens vult. Itā sicut

cum mentitur: vult ipsum mēiri: sic cum vult mentiri: vult ipsum velle. **D** Non possuz negare quod dicit. **M** Quomodo itaqz non est libera voluntas quā aliena potestas sine suo assensu subijcere non potest? **D** Nonne simili ratione possum dicere voluntatem equi esse liberam quia appetitui carnis non seruit nisi volens? **M** Non est hoc simile: In equo nanqz non ipsa volūtas se subijcit: sed naturaliter subiecta semper necessitate appetitui carnis seruit: In homine vero qdū ipsa voluntas recta est: nec seruit: nec subiecta est cui non debet: nec ab ipsa rectitudine vlla vi aliena auertit nisi ipsa cui nō debet volens consentiat: quē consensum nō naturaliter: nec ex necessitate sicut equus: sed ex se aperte videtur habere. **D** Satisficisti huic obiectioni mee de volūtate eq: Redi vbi eramus. **M** An negamus omnem rem liberā esse ab ea re a qua cogi non volens vel prohiberi non potest? **D** Non video quo modo negem. **M** Dic etiā quō superat recta voluntas: et quō superat? **D** Velle ipsam rectitudinē pfuerāter est illi vincere: vel leaūt quod nō debet est illi vinci. **M** Puto quia temptatio rectam voluntatem nō nisi volentē aut ipsa rectitudine phibere: aut ad id qd non debet cogere pōt: vt illam velit et istud nolit. **D** Acc hoc vlla ratione falsum esse video. **M** Quis ergo potest voluntatē dicere nō esse liberam ad seruandā rectitudinem: et liberā a temptatiōe et peccato: si nulla temptatio potest illam nisi volentem auertere a rectitudine ad peccatū: id est ad volendum qd nō debet? Cum ergo vincitur: non aliena vincit potestate: sed sua. **D** Hoc mōstrant ea q dicta sunt. **M** Nonne vides ex his consequi quia nulla potestas potest vincere rectā voluntatē? Itā si pōt: habet pote

De libero arbitrio.

statem vincēdi ⁊ sua potestate vinci: sed hoc esse non potest: quoniam voluntas nō nisi sua vincit potestate. Quare nullatenus potest tēptatio vincere rectam voluntatē: et cū dicitur: improprie dicit. Non enī aliud intelligit q̄ quia voluntas pōt se subijcere temptationi: sicut econtrario cum imbecillis dicit posse vinci a forti: non sua potestate dicit sed aliena: quoniam nō significat aliud nisi quia fortis habet potestatem vincēdi imbecillem.

Quomodo sit nostra voluntas potens contra temptationes: licet videatur impotens. **Capitulum VI.**

Quamuis sic oīa impugnatia voluntati nostre subijcias: atq̄ nullam temptationem illi dominari pmissas: vt in nullo possum obuiare assertionibus tuis: non tñ possum dissimulare quandā impotentia esse in eadē voluntate: quā fere omnes exprimitis: cum violentia temptationis superamur. Quapropter nisi illam potentia quā probas ⁊ illam impotentiam quā sentimus facias cōuenire: non potest animus meus in quietem huius questiōis puenire. **M** Istam impotentiam quā dicit voluntatis: in q̄ putas esse? **R** In eo q̄ non pōt perseneranter rectitudini adherere. **M** Si per impotentiam non adheret: aliena vi auertitur a rectitudine. **R** Crede. **M** Que est hec vis? **R** Vis temptationis. **M** Hec vis non auertit a rectitudine: si ipsa non vult qd suggerit temptatio. **R** Ita est. Sed ipsa temptatio: ipsa sua vi cogit eā velle qd suggerit. **M** Quōd cogit eā velle? An ita vt possit eam quidem nolle: sed nō sine grandi molestia: an ita vt nullatenus possit nolle? **R** Quamuis fateri me oporteat nos aliquā sic premi temptationibus: vt sine difficultate nō valeamus

non tñ possum dicere q̄ sic nos vnq̄ opprīmāt: vt qd mouēt nullatenus nolle possumus. **M** Nescio quōd possit dici. Si enī vult homo mentiri: vt non sustineat mortē: vt seruet vitam ad tempus: qd dicit impossibile vel le eum nō mentiri: vt vitet eternam mortē: ⁊ sine fine viuat? Quapropter iam dubitare hanc impotentiam seruandī rectitudinē non debes: quam dicit in nostra voluntate esse: cū tēptatiōib⁹ sentim⁹ nō esse ex impossibilitate. s̄ ex difficultate. **F**requēti nāq̄ vsu dicim⁹ nos nō posse aliqd: nō q̄ nobis est impossibile: s̄ q̄ sine difficultate non possumus. Hec autē difficultas nō pimitit libertatem voluntatis vici. **I**mpugnare nāq̄ p̄t iustā voluntatē: expugnare nequit inuitā. **H**oc itaq̄ modo puto te posse videre: quōd cōueniāt potentia voluntatis quam ratio veritatis asserit: ⁊ impotentia quā humanitas nostra sentit. Sicut enī difficultas nequaquā voluntatis interimit libertatem: ita illa impotentia quā non ob aliud in voluntate dicimus esse: nisi quia non pōt tenere suam rectitudinē sine difficultate: non aufert eidem voluntati per seuerandi in rectitudine potestatem.

Quomodo voluntas fortior sit q̄ temptatio: etiam cum ab illa vincitur.

Capitulum VII. **Q**uāuis nequaquā valeo qd probas negare: ita nullaten⁹ qd voluntatē fortiorē esse temptationi cū ab ea superat: affirmare. **N**am si voluntas seruandī rectitudinē fortior esset q̄ tēptatiōis impetus: fortius illa volēdo q̄ tenet resisteret: q̄ illa insisteret. **N**ō enī aliud de scio me magis vel minus fortiorē hēre voluntatē: nisi q̄ magis vel minus fortit⁹ volo. Quapropter cū minus fortit⁹ volo qd debeo: q̄ tēptatio mihi suggerit qd nō debeo: quos

Beati Anselmi dialogus

modo temptatio fortior non sit voluntate mea nō video. **M** At vlt deo: equiuocatio voluntatis te fallit. **D** Ipsam vellem equiuocationez cognoscere. **M** Sicut visus equi noce dicit: ita et voluntas: Vocam? enim visum instrumentū videndi: id est radium pcedentem p oculos quo sentimus lucez et ea que sunt in luce: et dicimus visum instrumentū ipsius opus quādo illo vtimur: id est visio nem. Eodem modo dicit voluntas ipsum instrumentū volendi quod est in anima: et quod cōuertimur ad volēdum hoc vel illud: sicut visū ad videndum diuersa conuertimur: et dicitur voluntas vsus eius voluntatis que est instrumentū volēdi: sicut dicitur visus vsus ei? visus qui est instrumentū videndi. Sicut igit visum qui est instrumentū videndi habemus etiam cū non videmus: vis? aut quod est opus eius nō est nisi cū videmus: ita voluntas instrumentū scz volēdi semp est in anima: etiam cum nō vult aliqd: velut cū dormit: voluntatem vero quā dico vsū suū opus eiusdē instrumentū nō habemus: nisi quādo volumus aliquid. Illa itaqz voluntas quā voco instrumentū volendi: vna et eadez semp est quicqd velimus. Illa vero que opus est: tam multiplex est qz multa et qz sepe volumus: quēadmodū visus quē etiam in tenebris vel clausis oculis habemus: semper idem est qc quid videam? Visus aut: id est opus eius qui et visio nominat: tam numerosus est qz numerosa et qz numeroze videmus. **D** Plane video et amo hanc voluntatis distinctionē: et iam mihi videoz videre quā ex eis igno: rantia patiebar deceptionem: Sed tamen tu psequere quod incepisti. **M** Cum ergo videas duas voluntates esse instrumentū volendi: et opus eius: in qua harz duarum intel ligis fortitudinē cōstare volendi? **D** In illa que est instrumentū vo-

lendi. **M** Si ergo scias virum ita fortem vt eo tenente taurus in domitū: taurus non posset se mouere: et videas eundem virum ita tenētem arietem vt ipse aries sese de manibus eius excutiat: putabis ne illuz minus fortem in tenēdo arietem qz in tenēdo taurum? **D** Illum qdem nō dissimiliter fortem in vtroqz opere iudicabo: sed cum sua fortitudine nō equaliter vti fatebor: fortius cū operat in tauro qz in ariete. Sed ille fortis est qui fortitudinem habet: actio vero eius fortis dicitur: quia fortiter fit. **M** Sic intellige voluntatem quā voco instrumentū volendi: inseparabilē fortitudinem habere: qua aliquando magis: aliquando minus vti in volendo. Unde quod fortius vult nullatenus deserit: ablato eo quod minus fortiter vult: et cū offert fortius quod vult: statim dimittit quod non pariter vult: et tunc voluntas quam dicere possumus actionem instrumentū huius agit opus suū cum aliquid vult. Tunc in q voluntas actio magis vlt minus fortis dicit: quoniā magis vlt minus fortiter fit. **D** Aperta iā mihi esse que explicas: necesse est vt fatear. **M** Aides igit quia cum homo habitam rectitudinem voluntatis aliqua ingruēte deserit temptatione: nulla vi aliena abstrahit: sed ipse cōuertit se ad id quod fortius vult. **¶** nec de pot auferre voluntatis rectitudinem:

Capitulum VIII. D.

Anquid vel deus pot illi auferre rectitudinē? **M** Ai de quō non possit. Totaz qdem substantiam quam de nihilo fecit: potest redigere in nihilū. A voluntate vero habentem rectitudinē: non valet illā separare. **D** Iustus tue mihi inaudite assertiōis multum a te rationem expecto. **M** Nos loquimur de illa voluntatis re-

De libero arbitrio.

ctitudine qua iusta dicitur voluntas: id est que propter se servatur. Nulla autem est iusta voluntas: nisi que vult quod deus vult eam velle. **D** Sic oportet fateri: que hoc non vult: plane iniusta est. **M** Servare itaque rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem: est unicuique servare eam velle quod deus vult illum velle. Si itaque deus separat hanc rectitudinem ab alicuius voluntate: aut volens facit hoc aut nolens? **D** Nolens non potest. **M** Si itaque auferat alicuius voluntati prefatam rectitudinem: vult quod facit? **D** Absque dubio vult. **M** Atque si ab alicuius voluntate vult separare eandem rectitudinem: non vult eam rectitudinem suare voluntati propter ipsam rectitudinem. **D** Sic sequitur. **M** Sed iam positum est: servare hoc modo rectitudinem voluntatis: esse omni servanti velle quod deus vult illum velle. **D** Si positum non esset: ita tamen esset. **M** Ergo si deus hanc rectitudinem tollit ab aliquo: non vult eum velle quod vult eum velle. **D** Nihil consequentius et nihil impossibilius. **M** Igitur nihil magis impossibile: quam deum rectitudinem voluntatis auferre: Quod tamen facere dicitur: quando non facit ut eadem rectitudo non deseratur. Porro diabolus vel temptatio ideo dicitur hoc facere sine voluntate ipsam vincere et a rectitudine quam tenet abstrahere: quoniam non permittit ei aliquid aut minare aut auferre: quod magis quam ipsam rectitudinem vult: nullatenus ipsa se ab illa quam aliquatenus vult posse auertere. **D** Sic planum videtur mihi quod dicitur ut nihil stradicari posse existimemus. **Q** Nihil liberi sit recta voluntate: **Capitulum IX.**

C Enim itaque nihil liberius recta voluntate: cui nulla vis aliena potest suam auferre recti-

tudinem. Nampe si dicimus: quod cum vult mentiri ne perdat vitam aut salutem: cogit deserere timore mortis aut tormenti veritatem: non est verum. Non enim cogitur magis velle vitam quam veritatem: sed quoniam vi aliena prohibetur utrumque servare simul: ipsa eligit quod mavult: sponte utique et non inulta. Quis in necessitate utramlibet deserendi posita sit non sponte sed inuita. Non enim minus fortis est ad volendum veritatem: quam ad volendum salutem: sed fortius vult salutem. Nam si presentem videret gloriam eternam quam statim post servatam veritatem assequeretur: et inferni tormenta quibus post meda- cium sine mora deputaretur: procul dubio mori virum sufficientiam ad servandam veritatem habere cerneretur. **D** Aperte hoc videtur eum maiores vires exhibere ad volendum salutem eternam propter se: et veritatem propter premium: quam ad salutem temporalem servandam.

Quomodo peccans sit servus peccati: et quod maius miraculum sit cum deus reddat rectitudinem illam deserenti: quam cum mortuo reddat vitam: Capitulum X.

Semper itaque habet rationalis homo liberum arbitrium: quia semper habet potestatem servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem: quous aliquando eum difficultate. Sed cum libera voluntas deserit rectitudinem per difficultatem servandi: utique post servit peccato per impossibilitatem per se recuperandi. Sic ergo fit spiritus vaders et non rediens: quoniam Qui facit peccatum: servus est peccati. Quippe si cut nulla voluntas antequam haberet rectitudinem potuit eam deo non dante capere: ita dum deserit acceptam non potest eam nisi deo reddente recipere. Et

Ps. 77.
Job. 8.

Beati Anselmi dialogus

Job. 8.

maius miraculū existimo cum deus voluntati desertā reddit rectitudinē: q̄ cum mortuo reddit vitā amissā. Corpus enī necessitate moriēdo non peccat vt vitā nunq̄ recipiat: volūtas vero per se rectitudinē deserendo meret vt illa sp̄ indigeat. Et si q̄s sp̄ōte sibi mortē infert: nō aufert sibi aliqd qd nunq̄ erat amissur⁹. Qui vero voluntatis rectitudinē deserit: hoc abiicit qd ex debito erat seruaturus. **¶** Valde verū est qd dicit de seruitute: Quia seru⁹ sit peccati qd facit peccatū: et de impossibilitate recuperandi desertam rectitudinē nisi ab eo a quo prius data erat reddat: et vt illam semp teneat indefinenter cōsiderandū est omnibus q̄bus dat.

¶ Ista seruitus nō auferat libertatem arbitrij:

Capitulum XI.

Ed hac sententia multū rep̄sisti exultationē meā qua iam putabam esse securū hominē semper habentē libertatem arbitrij. Quare ipsam seruitutē exponi mihi postulo: ne forte libertati prefate repugnare videat. Atrāq̄ enī scz hec libertas et seruitus est in voluntate: s̄m q̄libet aut liber aut seru⁹ est homo. Si ergo seru⁹ quō liber est? Aut si liber quomō seruus? **¶** Si bene discernas: quando non habet prefatam rectitudinē sine repugnantia et seruus est et liber. Nunq̄ enim est eius potestatis rectitudinem capere cum non habet: sed semp est eius potestatis seruare cum habet. Per hoc quia redire nō pōt a peccato: seruus est: per hoc quia abstrahi non potest a rectitudine: liber est. Sed a peccato et eius seruitute non nisi p̄ alium pōt reuerti: A rectitudine vero nō nisi p̄ se potest auerti: et a libertate sua nec per se nec per aliū pōt priuari. Semp enī naturaliter liber est ad seruandam rectitudinem si eam habet: etiā quando quam seruet non habet. **¶**

Sufficit mihi hoc huius libertatis et seruitutis vt in eodem homine possint esse simul facta concordia.

¶ Cur cum homo non habet rectitudinem magis dicitur liber quia non potest ei auferri cum habet: q̄ cū eam habet seruus: quia cū non habet: per se nō potest recuperare eam:

Capitulum XII.

Ed multū nosce desidero cur quando non habet rectitudinem magis dicitur liber q̄ nō potest ei ab alio auferri eū habet: q̄ cum rectitudinē habet seruus qm̄ eā non pōt recuperare per se cum nō habet. **¶** Per hoc enī quia redire non potest a peccato: seruus est: per hoc q̄ abstrahi non potest a rectitudine liber est. Et sicut nunq̄ abstrahi potest si habet: ita nunq̄ potest redire si non habet. Quapropter sicut semper habet illam libertatē: ita semper habere videt illam seruitutem. **¶** Ista seruitus non est nisi ipotentia. Siue enī dicam⁹ eam impotentiam esse redeundi ad rectitudinē sine impotentiam recuperandi aut itez habendi rectitudinem: nō ob aliud est hō seru⁹ peccati: nisi p̄ q̄ neq̄t redire ad rectitudinē aut recuperare aut hēre illam qua potest homo non peccare. Cum aut habet eādē rectitudinē nō habet ipotentia nō peccat: Quare quando habet rectitudinē illam nō est seruus peccati. Potestatem autē seruandi rectitudinē semp habet: et cum rectitudinē habet et cum nō habet: et ideo semp est liber. **¶** Quare autem queris cur quādo non habet rectitudinem magis dicitur liber: scireo qm̄ ab alio non ei potest auferri quando habet: qm̄ seruus tunc cum habet rectitudinem ideo q̄ nō potest eam recuperare per se quando nō habet: tale est ac si queras cur homo cum sol

De libero arbitrio.

abest magis dicitur habere potesta-
tem videndi solem: propter hoc quia
intueri illum potest cum adest: quo-
niam dicitur cum sol abest habere im-
potentiam videndi solem: quoniam
quando abest non potest eum facere
sibi presentem. Sicut enim et quan-
do sol abest habemus in nobis visum
quo illum videmus cum adest: sic etiam
quando voluntatis rectitudo no-
bis deest: habemus tantum in nobis
aptitudinem intelligendi et volendi
qua eam possumus seruare propter
se cum eam habemus. Et sicut quan-
do nobis nihil deest ad videndum so-
lem nisi presentia eius: tunc solum
modo non habemus illam potestatem
quam nobis facit eius presentia: sic
tantummodo quando nobis illa re-
ctitudo deest: tunc habemus illam
impotentiam quam facit nobis eius
absentia. Semp igitur homo habet ar-
bitrij libertatem: sed non semper seruus
est peccati: sed quando non habet re-
ctam voluntatem. **¶** Si intente
cogitasset que supra dicta sunt qua-
do videndi potestatem in quattuor
partes distribuisti: non habes dubitasse:
quare fateor culpam huius dubitatio-
nis mee. **¶** Parcam tibi tamen nunc:
sed deinceps ea que dicimus sic sint pre-
sentia cum oportuerit homini ut ea nobis necesse
non sit repetere. **¶** Gratiam habeo
tuam indulgentiam. Sed ne mireris
si ea que non consueui: non sunt mihi
propter unam auditionem semp omnia ad-
intuendum in corde presentia.

¶ potestas seruandi recti-
tudinem voluntatis propter
ipsam rectitudinem: sit perfe-
cta diffinitio liberi arbitrij:

Capitulum XIII. ad

¶ Sed adhuc si quid in diffinitio-
ne libertatis arbitrij qua feci-
mus dubitas? **¶** An
est quod adhuc me aliquotulū in ea solli-
citat. Nam sepe habemus potestatem
seruandi aliquid que tamen libera non

est ut aliena vel impediri non possit:
Probrem enim dicis quia libertas ar-
bitrij est potestas seruandi rectitudinem
voluntatis propter ipsam rectitudinem:
vide ne forte addendum sit quod illa
potestatem tam liberam designet esse
ut nulla vi superari possit. **¶** Si
potestas seruandi rectitudinem volun-
tatis propter ipsam rectitudinem ali-
quando inueniri posset absque illa qua
persperimus libertatem: expediret ut quod
dicis adderetur. Sed cum dicta diffi-
nitio sic perfecta sit ex genere et dif-
ferentijs: ut nec minus aliquid clau-
dat: nec plus quam illa qua querimus li-
bertas: nihil illi addendum aut de-
mendum intelligi potest. Est enim po-
testas libertatis genus. De autem
additum est: seruandi: separat eam ab
omni potestate que non est seruandi: si-
cut est potestas ridendi: aut ambu-
landi. Adde do vero rectitudinem: de-
cernimus eam a potestate seruandi
aurum: et quicquid non est rectitudo.
¶ Per additamentum voluntatis: segre-
gatur a potestate seruandi rectitudi-
nem aliarum rerum: ut virge aut opti-
onis. **¶** Per hoc autem quod dictum est: pro-
pter rectitudinem ipsam: diuiditur a po-
testate seruandi rectitudinem volun-
tatis propter aliud: ut cum seruatur
propter pecuniam aut naturaliter.
Seruat enim naturaliter canis rectitu-
dinem voluntatis: cum amat catulos
suos aut dominum suum sibi bene faci-
entem. Quoniam igitur nihil est in hac
diffinitione quod non sit necessarium ad co-
cludendam libertatem arbitrij rationalis
voluntatis: et ad alia excludenda: et
sufficienter illa includit: et alia exclu-
dunt: nec abundans utique nec indi-
gens est hec nostra diffinitio. Ita ne ti-
bi videatur? **¶** Mihi utique perfecta vi-
detur. **¶** Dic quoque si quid vis am-
plius de libertate hac propter quam
imputas illam habenti siue faciat bo-
num siue malum. De hac enim sola
nunc noster est sermo.

¶ Diuisio eiusdem libertatis:

Beati Anselmi dialogus

Capitulum XIII. D.

Estat nunc ut diuidas eandem libertatē: Quis enim secundum hanc diffinitionē cōmunis sit omni rationali creature vel nature: multum tñ differt illa que dei est: ab illis que rationalis nature sunt: et ille ab inuicē. **M** Libertas arbitrij alia est a se que nec facta est nec ab alio accepta que est solius dei: alia a deo facta et accepta que est angelorum. Facta autē siue accepta: alia est habens rectitudinē quam seruet: alia carēs. **H**abēs: alia tenet separabiliter: alia inseparabiliter. Illa quidem que separabiliter tenet: fuit angelorum omnium anteq̃ boni confirmarentur et mali caderent: et est omnium hominū ante mortē qui habent rectitudinem eandē. Que vero tenet inseparabiliter: est electorum angelorum et hominū. Sed angelorum electorum post reproborum ruinam: et hominū post mortem suam. Illa autē que caret rectitudine: alia caret recuperabilitē: alia irrecuperabiliter. Que recuperabiliter caret: est tantū in hac vita omnium hominū illa carentium: Quis illam multi non recuperent. Que autē irrecuperabiliter caret: est reproborum hominū et angelorum: scilicet angelorum post ruinam: et hominum post hanc vitam. **D** De diffinitione et diuisione libertatis huius deo annuente mihi satisfecisti: ut nihil queam inuenire quod necesse habeam de illis interrogare.

Beati Anselmi dialogus de libero arbitrio explicat.

Eiusdem beati Anselmi archiepi Cantuarien. in dialogū de veritate: prologus.

Res tractatus

cratus pertinentes ad studiū sacre scripture quondam feci diuersis temporibus

bus cōsimiles: in hoc quia facti sunt per interrogationē et responsionem: et persona interrogantis nomine nō catur discipuli: respondētis vero nomine magistri. Quartum enim quēni simili modo edidi: non inutilem ut puto introducendis ad dialecticam: cuius initium est de grāmatico: quoniam niam ad diuersum ab his tribus studiū ptinet: istis volo cōnumerare. Unus horum trium est de veritate: quid scilicet sit veritas: et in quibus rebus soleat dici: et quid sit iusticia. Alius vero de libertate arbitrij quid sit: et utrum eam semper habeat homo: et quot sint eius diuersitates in habendo vel non habendo rectitudinē voluntatis: ad quam seruandam est data creature rationali: in quo naturalē tantū fortitudinem voluntatis ad cōseruandam acceptā rectitudinē non quomodo necessarium ad hoc ipsum illi sit: sed ad hoc ut grā subsequatur ostendi. Tertius autem est de questione qua querit: quid peccauit diabolus: quia non stetit in veritate: cū deus non dederit ei perseverantiam quam nisi eo dante habere non potuit: quoniam si deus dedisset: ille habuisset sicut boni angeli habuerunt illam quia illis dedit deus. Quem tractatum quis ibi de confirmatiōe bonorum angelorum dixerim: de casu diaboli intulauit: quoniam illud contingēs fuit quod dixi de bonis angelis. Quod autē scripsi de malis: exposito fuit questionis. Qui videlicet tractatus: Quis nulla continuatione dictaminis coherēat: materia tamen eorum et similitudo disputatiōis erigit: ut simul eo quo illos cōmemorauit ordine cōscribant: licet itaq; a quibusdam festinantibus alio ordine sint conscripti anteq̃ perfecti essent: sic tamen eos ut hic posui volo ordinari.

Explicit Prologus.

Capitulorum dialogi de veritate Beati Anselmi annotatio.

De veritate

- Co.]** Quid veritas non habeat principium vel finem.
ij De veritate significationis et duabus veritatibus enunciationis.
iiij De veritate opinionis.
iiij De veritate voluntatis.
v De actionis naturalis et non naturalis veritate.
vj De sensu veritate: et quod falsitas que putatur esse in sensu est in opinione.
vij De veritate rerum essentie.
viii De diversis intellectibus debere et non debere: posse et non posse.
ix Quod omnis actio significet aut verum aut falsum.
x De veritatis latitudine.
xj De summa veritate.
xij De veritatis diffinitione.
xij De iusticia et eius diffinitione.
xliij Quod una sit veritas in omnibus veris.

Beati Anselmi Archiepiscopi Cantuariensis dialogus de veritate incipit.

Quid veritas non habeat principium vel finem:

Capitulum I.

Donia

deum veritatem esse credimus: et veritatem in multis alijs esse dicimus: vellem scire

q

an ubicumque veritas dicitur: deum eam esse fateri debeamus. Nam tu quoque in monologio tuo per veritatem orationis probas summam veritatem non habere principium vel finem: dicens: Cogitet qui potest quando incipit aut quando non fuit hoc verum: sed quia futurum erat aliquid: aut quando desinet aut non erit hoc verum: scilicet

quia preteritum erit aliquid. Quod si neutrum istorum cogitari potest: et utrumque horum verum sine veritate esse non potest: impossibile est vel cogitare quod veritas principium aut finem habeat. Denique si veritas habuit principium aut habebit finem: antequam ipsa inciperet verum erat tunc quod non erat veritas: et postquam finita erit verum erit tunc: quia non erit veritas. At quod verum non potest esse sine veritate: erat igitur veritas antequam esset veritas: et erit veritas postquam finita erit veritas: quod inconuenientissimum est. Siue igitur dicatur veritas huius: siue intelligatur non huius principium vel finem: nullo claudi potest veritas principio vel fine. Hoc tu in monologio tuo. Quapropter veritatem diffinitionem a te audire expecto. **M.** Non memini me iuvenisse diffinitionem veritatis: sed si vis quaremus per rerum diversitates: in quibus veritatem dicimus esse quid sit veritas. **D.** Si aliud non potero vel audiendo iuuabo.

De veritate significationis et duabus veritatibus enunciationis: Capitulum II.

A. Veramus ergo primum quid sit veritas in enunciatione: quoniam hanc dicimus sepius veram vel falsam. **D.** Quere tu et quicquid inueneris ego seruabo. **M.** Quando est enunciatio vera? **D.** Quando est quod annunciat siue affirmando siue negando. Dico autem quod enunciat et quando negat esse quod non est: quod sic enunciat quemadmodum res est. **M.** An ergo tibi videtur quod res enunciat sit veritas enunciationis? **D.** Non. **M.** Quare? **D.** Quia nihil est verum nisi participando veritatem: et ideo veritas in ipso vero est: res vero enunciat: non est in enunciatione vera: unde non eius veritas: sed causa veritatis dicenda est. Quapropter non nisi in ipsa oratione querenda mihi

Beati Anselmi dialogus

videtur eius veritas. **M** Aide ergo an ipsa oratio aut eius significatio: aut aliqd eorū que sunt in diffinitione enunciationis sit qđ queris. **D** Non puto. **M** Quare? **D** Quia si hoc eēt: semp esset vera: qm̄ eadem manēt om̄ia que sunt in enunciationis diffinitione: et cum est quod enunciat: et cū non est. Eadem est em̄ oratio et eadem significatio: et cetera similiter. **M** Quid igit tibi videt ibi veritas? **D** Nihil aliud scio nisi cum significat esse quod est: tunc est in ea veritas: et est vera. **M** Ad quid facta est affirmatio? **D** Ad significandū esse quod est. **M** Hoc ergo debet. **D** Certum est. **M** Cum ergo significat esse quod est: significat qđ debet. **D** Palam est. **M** At cum significat qđ debet: recte significat. **D** Ita est. **M** Cum aut significat recte: recta est significatio? **D** Non est dubiū. **M** Cum ergo significat esse quod est: recta est significatio. **D** Ita sequit. **M** Item cum significat esse qđ est: vera est significatio? **D** Vere et recta et vera est cum significat esse quod est. **M** Idem igit est illi et recta et vera esse: et significare esse qđ est? **D** Vere idem. **M** Ergo non est illi aliud veritas q̄ rectitudo. **D** Aperte nūc vides veritatē hanc esse rectitudinē. **M** Similiter cū enunciatio significat non esse quod non est. **D** Ai deo quod dicis: Sed doce me quid respondere possim si quis dicat: qđ etiā oratio cū significat hoc esse qđ non est: significat qđ debet: pariter namq̄ accepit significare esset quod est: et qđ non est. Nam si nō accepisset significare esse etiā quod non est: nō idē significaret. Quare etiam cū significat esse quod nō est: significat quod debet. At si quod debet significando recta et vera est sicut ostēdisti: vera est oratio etiā cum enunciat esse quod non est. **M** Vere qui dem non solet dici cum significat esse

qđ non est: veritatē tñ et rectitudinē habet: quia facit qđ debet. Sed cum significat esse qđ est: dupliciter facit quod debet: quoniam significat et qđ accepit significare et ad quod facta est. Sed fm̄ hanc rectitudinem et veritatē qua significat esse qđ est: vsu recta et vera dicitur enunciatio: non fm̄ illā qua significat esse etiā qđ nō est. Plus em̄ debet propter qđ accepit significationē: q̄ ppter quod nō accepit. Non em̄ accepit significare rem esse cum non est: vel non esse cū est: nisi qz si potuit illi dare tñ et solū mō significare eē qñ est: vel nō esse qñ nō ē. Alia igit ē rectitudo et veritas enunciationis: qz significat qđ accepit significare et ad qđ significandū facta est: Alia xō qz significat qđ accepit significare. Quippe ista imutabilis est ipsi orōi: illa xō mutabilis. Hāc nāq̄ semp habet: illā vero non sp̄. Istā em̄ naturaliter habet: illam xō accidentaliter et fm̄ vsū. Nam cū dico dies est: ad significandum esse quod est: recte vtor huius orōnis si gnificatione: quia ad hoc facta est: et ideo tñ et recte dicit significare. Cum vero eadem oratione significo esse qđ non est: non ea recte vtor: quia non ad hoc facta est: et circo tunc nō recta ei⁹ significatio dicit. Quis i quisbusdam enunciationibus inseparabiles sint iste due rectitudines seu veritates: vt cū dicim⁹: homo animal est: aut homo lapis non est. Semper em̄ hec affirmatio significat esse qđ est: et hec negatio nō esse qđ non est: nec illa possumus vti ad significandū esse quod non est. Semper em̄ homo animal est: nec ista ad significandū non esse quod est: qz homo nunq̄ lapis est. De illa igit veritate quam habet oratio: fm̄ q̄ aliquis ea recte vtitur: incepimus querere: qm̄ fm̄ hāc veritatem esse iudicat vsus cōmunis locutionis. De illa aut veritate quā non habere non pōt: postea dicem⁹. **D** Redi igit ad id quod incepisti: qm̄ sufficēter mihi inter duas veritates

De veritate

orationis discretus: si tñ aliquā eā
veritatē ostēderis habere cum mē/
titur sicut tu dicis. **M** De veri/
tate significatiōis de qua incepimus
interim ista sufficiāt. Eadē em̄ ratio
veritatis: quā in ppositiōe vocis p/
sperimus: cōsideranda est in omib⁹
signis q̄ sūt ad significādū aliqd eē
vel non esse: vt sunt scripture vel di/
gitoz loq̄la. **D** Ergo trāsī ad alta.

De veritate opinionis:

Capitulum III. **AD.**

Cogitationem quoq; dicimus
veram: cum est quod aut ra/
tione aut aliquo mō putam⁹
esse: et falsam cum non est. **D** Ita
vltus habet. **M** Quid ergo tibi
videt⁹ veritas in cogitatione? **D**
Secundū rationē quam in ppositiō/
ne vidimus: nihil rectius dicit⁹ veri/
tas cogitatiōis q̄ rectitudo ei⁹. **A**d
hoc namq; nobis datū est posse cogi/
tare esse vel nō esse aliqd: vt cogite/
mus esse quod est: et non esse qd non
est. Quapropter qui putat esse qd
est: putat quod debet: atq; ideo recta
est cogitatio. Si ergo vera et recta
est cogitatio nō ob aliud q̄ quia pu/
tam⁹ eē qd est: aut nō esse qd nō est:
nō ē aliud ei⁹ xitas: q̄ rectitudo. **M**

De vitate volūtatis: **L. III**

Ecce cōsideras. Sed et in vo/
luntate dicit ipsa veritas ve/
ritatem esse: cum dicit diabo/
Joh. 8. lum non steterisse in veritate. Non em̄
erat in veritate: neq; deseruit verita/
tem nisi volūtate. **D** Ita credo.
Si em̄ semp voluisset qd debuit: nū/
q̄ peccasset: qui nō nisi peccādo ve/
ritatē deseruit. **M** Dic q̄ quid
ibi intelligas per veritatē? **D** Non
nisi rectitudinē. Itaq; si q̄dū voluit
qd debuit ad qd sez voluntatē acce/
perat: in rectitudinē et veritate fuit: et
cū voluit qd nō debuit: rectitudinē
et veritatē deseruit. Non aliud pōt
ibi intelligi veritas q̄ rectitudo: qm̄
siue veritas siue rectitudo: nō aliud ī
ei⁹ volūtate fuit q̄ velle qd debuit.

De actionis naturalis et nō naturalis veritate: **L. V. **AD****

Ene intelligis. **U**ex in actiōe
b q̄q; nihilominus veritas cre/
dēda est sicut dñs dicit: **Quia**

qui male agit: odit lucē: et q̄ facit xi/
tatē: venit ad lucē. **D** Video qd
dicit. **M** Cōsidera igit qd ibi sit ve/
ritas si potes. **D** Mibi fallor ea/
dem ratioē q̄ supra veritatē in alijs
cognouimus: in actiōe quoq; cōtem/
plāda est. **M** Ita est. Itā si male
agere et veritatē facere opposita sūt:
sicut ostēdit dñs cū dicit: Qui male
agit odit lucē: et qui facit veritatem
venit ad lucē: idē est veritatē facere
qd est bene facere. Bene namq; face/
re ad male facere cōtrariū est. Qua/
propter si veritatē facere et bene fa/
cere idem sunt in oppositiōe: nō sunt
diuersa in significatiōe. Sed snia est
oīm: q̄ q̄ facit qd debet: bñ facit et re/
ctitudinē facit. **A**n sequit⁹ q̄ rectitu/
dinē facere ē facere veritatē. **C**ōstat
nāq; facere xitātē: eē bene facere: et
bñ facere eē rectitudinē facere. Qua/
re nihil apti⁹ q̄ veritatē actiōis esse
rectitudinē facere. **D** In nullo vi/
deo titubare cōtentionē tuā. **M** In/
spice an oīs actio q̄ facit qd dicit: xitātē
facere cōueniēter dicat⁹. Est quippe
actio rōnalis: vt dare elemosynā: et
cū irrōnalis actio ignis q̄ calefacit.
Aide q̄ an cōueniēter dicam⁹ ignem
facere veritatē? **D** Si ignis ab eo
a q̄ habet eē accepit calefacere cū ca/
lefacit: facit qd debet. **J**ō nō video q̄
incōueniētia sit: ignē facere xitātē et
rectitudinē: cū facit qd debet. **M**
Mibi q̄q; aliter nō videt⁹. **A**n aīad/
uerit pōt rectitudinē seu veritatē a/
ctiōis aliā eē necessariā: aliā nō neces/
sariā. Ex necessitate nāq; ignis facit
veritatē et rectitudinē cū calefacit: et
nō ex necessitate facit hō rectitudinē
et veritatē cū bñ facit. Facere aut nō
solum p eo qd app̄ie dicit facere: face/
re veritatem intelligitur: non tātum
in facto sed etiam in verbo et in suffe/

Joh. 3.

Ibidem.

Beati Anselmi dialogus

Job. 3. rētia: sed pro omni verbo dominus voluit intelligere cum dixit: Quoniam qui facit veritatē venit ad lucem. Non enim separat illum ab hac veritate sine luce qui patitur persecu-

2. cor. 7. 5. tionem propter iusticiā: aut qui est qui ubi debet esse: aut qui stat vel sedet quando debet: et similia. Nullus namque dicit tales non bene facere. Et cum dicit apostolus: Quia recipiet unusquisque prout gessit: intelligendum ibi est: quicquid solemus dicere vel bene facere vel male facere.

¶ Alius quoque communis locutionis hoc habet: ut et pati et multa alia dicat facere: que non sunt facere: Quare recta quod voluntatem de cuius veritate ante veritatem actionis supra contemplati sumus: inter rectas actiones: nisi fallar: computare possumus. Non falleris. Nam qui vult quod debet: recte et bene facere dicitur: nec ab his qui veritatē faciunt excluditur. Sed quoniam de veritate investigando illa loquimur: et dominus de illa veritate que in voluntate est: specialiter vide dicere: cum dicit de diabolo: Quia in veritate non stetit: ideo separatim quid in voluntate veritas esset: considerare voluit.

Job. 8. ¶ Placet mihi ita factū esse. Cum ergo cōstet actionis veritatē aliam naturalē esse: aliam non naturalem: sub naturali ponenda est illa veritas orōnis quā supra vidimus ab illa non posse separari. Sicut enim ignis cum calefacit: veritatē facit: quod ab eo accepit a quo habet esse: ita et hec orō sed dies est: veritatē facit enim significat diem esse: siue dies sit siue dies non sit: quoniam hoc naturaliter accepit facere. ¶ Hunc primum video in falsa oratione veritatem.

De sensuū veritate: et quod falsitas que putat esse in sensu: est in opinione: La. VI. Ab

Atas ne nos preter summam partem veritatē omnes sedes inuenis: se veritatis? ¶ Remini-

sco: nunc cuiusdam veritatis quā in his de quibus tractasti non inuenio. ¶ Que est illa? ¶ Est quidem in sensibus corporis veritas sed non semper: Nam fallunt nos aliquādo. Nam cum video aliquem per medium vitrum aliquid: fallit me visus: quod aliquādo renūciat mihi corpus quod video ultra vitrum: eiusdem esse coloris cuius est et vitrum: cum alterius sit coloris: aliquādo vero facit me putare vitrum habere colorem rei quam ultra video cum non habeat. Multa sunt alia in quibus visus et alij sensus fallunt. ¶ Non mihi videtur hec veritas vel falsitas in sensibus esse: sed in opinione: Ipse namque sensus interior se fallit: non illi meretur exterior. Quod aliquem facile cognoscit: aliquem difficile. Cum enim puer timet sculptum draconem apertis ore: facile cognoscit quod hoc non facit visus: quod nihil aliud pueri renūciat quam sensibus: sed puerilis sensus interior qui nondum bene scit discernere inter rem et rei similitudinē. Tale est enim cum videntes hominem alieni similē: putamus illum esse cui similia est: aut cum audies quis non hominis vocē: putat esse hominis vocem. Nam et hoc facit sensus interior. Quod autē dicit de vitro: ideo est: quia cum visus transit per corpus aliquod aerei coloris: non aliter impeditur assumere similitudinē coloris quod ultra videtur quam cum transit per aera: nisi in quantum illud corpus quod transit: spissius aut obscurius est aere: ut cum transit per vitrum sui proprii coloris: id est cui nullus alius admixtus est color: aut per purissimā aquā aut per crystallū aut per aliqd similem habes colorem. Cum vero transit idē visus per aliū colorem ut per vitrum non sui coloris: sed cui alius color est additus: ipsum colorem qui prius occurrit accipit. Quapropter quoniam post unū acceptū colorem semper quod illo affectus est: alium quicquid occurrat: aut nullatenus aut minus integre accipit.

De veritate

Ideo illū quem prius cepit aut solū aut cū eo qui post occurrit renūciat. Si enī visus q̄ntum capax est color? tñ afficiť priore colore: nō potest aliū sentire simul colorem. Si autem minus q̄ colorem sentire possit priori afficiť: potest aliū sentire: vt si transit per aliqđ corpus velut per vitruꝝ quod ita perfecte sit rubicundum vt omnino visus afficiat̃ eius rubore neq̃t diuerso simul affici colorē. Si aut nō tam perfectum inuenit ruborem qui prior occurrit quantū coloris capax est quasi nondum plenus adhuc aliū valet assumere colorē: in q̄ntū eius capacitas priori colore nō est satiata. Qui ergo hoc nescit: putat visus renūciare h̃ scy: quia oīa q̄ post prius assumptum colorem sentit: aut omnino aut aliquatenus eiusdem sunt coloris. Unde cōtingit vt sensus interior culpam suā imputet sensui exteriori. Similiter cū fustis integer cui⁹ pars est intra aquā ⁊ ps extra putat̃ fractus: aut cū putamus q̄ visus noster vultus nostros inueniat ī speculo: ⁊ cū mltā alia nobis aliter vidēt: visus ⁊ alij sensus nūciare q̄ sint: non culpa sensuum est qui renūciāt quod possunt: quoniā ita posse acceperunt: sed iudicio anime imputandum est q̄ non bene discerunt quid possint illi aut qđ debeāt. Quod ostendere quoniam magis laboriosum est q̄ fructuosum ad hoc quod intendimus: in hoc modo tempus cōsumendum non arbitror. Hoc tñ sufficiat dicere: qz sensus q̄c quid renūciare videant: siue ex sua natura h̃ faciant: siue ex aliq̄ alia cā hoc faciūt qđ debent: ⁊ ideo rectitudinem ⁊ veritatē faciūt. Et cōtineť hec veritas sub illa veritate que est in actione. **S**atisfecisti mihi tua r̄sione: ⁊ nolo te amplius morari in hac de sensibus questione.

De veritate rerum essentie:
Capitulum VII. AB

Am cōsidera an preter sumā veritatē in aliqua re veritas sit intelligēda exceptis his q̄ supra p̄specta sūt. **Q**uid illud esse potest? **M** An putas aliqđ esse aliquādo aut alicubi qđ non sit in summa veritate: ⁊ qđ inde non acciperit q̄ est in q̄ntū ē: aut qđ possit aliud esse q̄ quod ibi est? **N**on est putandum. **M** Quicqđ igit̃ est: vere est in q̄ntū hoc est quod ibi est. **A**bsolute p̄cludere potes: qz omne quod est vere est: qm̄ nō ē aliud q̄ qđ ibi est. **M** Est igit̃ veritas in omnib⁹ que sunt essentia: qz hoc sunt qđ in summa veritate sunt. **V**ideo ita ibi esse veritatem: vt nulla possit esse falsitas: qm̄ qđ falso est nō est. **B**ene dicis. **S**z dic an aliquid aliud debeat eē q̄ qđ est in summa veritate? **N**on. **D**e diuersis intellectib⁹ debere ⁊ nō debere: posset nō posse: **Caplm VIII. AB**

Ergo omnia hic sunt qđ ibi sunt: sine dubio hic sunt qđ debēt. **V**ere h̃ sūt qđ debent. **M** Quicqđ vero est qđ debet esse: recte est. **N**ihil cōsequenti⁹: aliter nō pōt esse. **I**git̃ omne quod est recte est. **N**ihil cōsequenti⁹. **S**i ergo veritas ⁊ rectitudo iccirco sunt in rerum essentia: quia hoc sunt qđ sunt in summa veritate certum est veritatem rerū esse rectitudinē. **N**ihil planius q̄ntum ad cōsequenti⁹ argumētatiōis. Sed fin rei veritatem quō possum⁹ dicere: qz q̄cquid ē qđ debet esse: cum sint multa opa mala: que certū est non esse debere. **Q**uid mirū si eadem res debet esse ⁊ non esse? **Q**uō pōt hoc esse? **S**cio te non dubitare: qz nihil oīno est: nisi deo aut faciēte aut permittente. **N**ihil mihi certius. **A**n audebis dicere: quia deus aliquid faciat aut pmittat sapienter

Beati Anselmi dialogus

aut nō bene? **D** Immo assero: qz nihil nisi bene et sapienter. **M** An iudicabilis nō debere esse qd tāta bonitas et tāta sapia fac aut pmittit? **D** Quis intelligēs audiat h cogitare? **M** Debet igit eē piter et qd faciēte et qd pmittēte deo fir. **D** Patet qd dicit. **M** Dic etiam an putet esse debere male volūtātē esse cū? **D** Idē est ac si dicas an debeat esse op' malū qd null' sensatus pcedit. **M** Permittit tñ de aliq's male facere qd male volunt. **D** Trinā nō tam sepe pmitteret. **M** Idē igit debet esse et nō esse. Debet em esse qz bñ et sapiēter ab eo q nō pmittēte fieri nō posset pmittit: et non debet esse qz tñ ad illū cui' iniq volūtate cōcipit. Hoc igit mō: qz dñs letus sol' innocēs erat nō debuit mortē pati: nec ull' eā illi debuit inferre: et tñ eā debuit pati: qz ipe sapiēter et benigne et vtilit' voluit eā sufferre. **Q** uis actio significet aut vex aut fallum: **Ca. IX.**

Altis em mōis eadē res sumit: scilicet diuersis cōsideratiōib' cōtraria: qd in actiōe sepe cōtingit: vt i pēssioe. Percussio nāqz et agētis est et patiētis: vñ et actio dicitur et passio p't: quia fm ipm nomen actio v'l pēssio: et q sūt dicta a passiuis i actiua significatiōe dicunt: magis videant eē patiētis q agentis. Quippe fm id qd agit: mag' p'rie videt dicit agētia v'l pēssia: et fm id qd patitur actio v'l pēssio. Nam agētia et pēssia ab agēte et pēssia te dicunt: sic puidētia a puidēte et p'tinētia a p'tinēte: qz agēs et pēssiens: puidēt et p'tinēt actiua sūt: actio xoz pēssio ab acto et pēssio q passiua sunt deriuant. Sz qm vt i vno dīcā qd in ceteris itelligas: sic pēssia nō est sine pēssio: nec pēssus absqz pēssia: ita pēssia et pēssio sine inuicē eē nequunt: imo vna et eadē res est diūsis noib' fm diūsas ptes significata: itcirco percussio et pēssia et pēssia eē dī. Quapropt' fm q agēs

v'l patiēs eadē sibi acēt iudicio vel cōtrarijs: ipa qz actio ex vtraqz pte sūt iudicabil' aut cōtrarie. Cū g et q pēssit recte pēssit et q pēssit recte pēssit: vt cū peccās ab eo ad quē p'tinet corrigi: ex vtraqz pte recta est: qz ex vtraqz pte debet eē pēssio. Ecōtrario qñ ab iniq iust' pēssit: qz nec iste pēssit: nec ille pēssere debet: ex vtraqz pte nō recta ē: qz ex neutra pte debet esse pēssio. Cū xoz peccās ab eo ad quē n p'tinet pēssit: qñ et iste debet pēssit: et ille nō debet pēssere: debet et nō debet esse pēssio: et ideo recta et nō recta negari nō pōt. Sz si ad supne sapie bonitatisqz cōsideres iudiciū: siue ex altera tñ: siue ex vtraqz pte: agētis scz et patiētis non debeat eē pēssio: qñ auderet negare debere eē qd tāta bonitate et sapia pmittit? **D** Regret q audet: ego xoz nō audeo. **M** Quid etiā si fm naturā rex p'sideret: vt cū clauis ferret i p'ssi sunt in corp' dñi: an dices fragile carnē non debuissē penetrari: aut acuto ferro penetratā nō debuissē dolere? **D** Cōtra naturā dicerē. **M** Pōt igit p'tingere vt debeat eē fm naturā actio v'l passio: q fm agentē v'l patiētē esse nō debet: qñ nec ille agere nec iste debet pati. **D** Nihil hor' negare possū. **M** Aides igit sepiissime posse p'tingere vt eadē actio debeat eē et nō debeat eē: diūsis p'sideratiōib'. **D** Ita apte h ofidis vt nō possim nō videre. **M** Anuz inter h te scire volo: qz debere et non debere aliqñ dī ip'oprie: vt cū dico qā debeo amari a te. Si em debeo xē debitor sū reddere qd debeo: et i culpa sum si nō amo a te. **D** Ita sequit'. **M** Sz cū debeo amari a te: nō est a me exigendū: s a te. **D** Fateri me ita optet. **M** Cum g esse dico qz debeo amari a te: non ita dī qñ ego debeā: s qz tu debes amare me. Sūt cū dico: qz nō debeo amari a te: nō aliō itelligit: qz qz tu nō debes amare me. Qui mod' loqndi est etiā i potētia et in ipotētia: vt cū

De veritate

dicitur: Hector potuit vinci ab achille: et achilles non potuit vinci ab hectore. Ad enim fuit potentia in illo qui potuit vinci si in illo qui vincere potuit: nec ipse potentia in illo qui vinci non potuit: si in illo qui vincere non potuit. **De** placet mihi quod dicitur. Quippe utile puto hoc cognoscere.

De latitudine veritatis: X. **Ad**

Ecce putas: si redeamus ad veritatem significatiōis a qua loquimur in ore perducere. Quod enim de veritate significatiōis loquimur: veritatem vero quod est in re per eam pauci considerant. **De** pro fuit mihi quod hoc ordine me duxit. **Ad** Audeamus quod lata sit veritas significatiōis. Nam quod non solus in his qui signa solent dicere: sed in alijs omnibus qui dicuntur est significatio vera vel falsa. Quia namque non est ab aliquo facere dum nisi quod quod debet facere: eo ipso quod aliquis aliquid facit: dicitur significat hoc se debere facere: quod si debet facere quod facit verum dicitur: si autem non debet: mendaciter. **Quia** vult videri mihi intelligere: tamen quod mihi inaudiri hactenus fuit: apertum ostendit quod dicitur. **Ad** Si enim in loco ubi scires esse salubres herbas et mortiferas: si nescires eas discernere: et tibi aliquis de quod non dubitares: quod illas discernere scires: tibi quod interrogant: quod salubres essent et quod mortiferas: alias vero salubres diceret: et alias concederet: cui magis crederes: vero an actio ei? **Ad** Ad tamen credere vero quod tamen opus. **Ad** Plurimum quod tibi diceret quod salubres essent opus vero. **Ad** Ita est. **Ad** Sic itaque si nescires si esset mentis: et mentis aliquid coram te: etiam si diceret tibi ipse se si debere mentiri: plerumque ipse tibi diceret opus se mentiri debere quod vero si debere. **Sed** dum cogitat aliquid aliquid: aut vult aliquid si nescires an deberet id velle: siue cogitare: si voluntate ei? et cogitationem videres: significaret tibi in ipso opus quod debere cogitare et velle. **Ad** Si ita deberet: verum diceret: si autem mentiret. **In** re quod existeret esse vera vel falsa significatio: quoniam eo ipso quod dicitur se debere esse. **Ad** Audeo nunc apte

quod hactenus non animaduerti.

De summa veritate: La. XI. **Ad**

Rogrediamur ad ea quod restant.

p **De** Precede et sequi. **Ad**

Summa autem veritas si negabilis esse rectitudinem? **De** Immo nihil aliud illam possum fateri. **Ad** Considera: quod omnes supradicte rectitudines id sunt rectitudines: quod illa in quibus sunt aut sunt: aut faciunt quod debent: summa veritas non id est rectitudo quod debet aliquid. **Quia** enim illi debet aliquid: ipsa vero nulli quicquam debet: nec vlla ratione est quod est nisi quod est. **De** Intelligo. **Ad** Aides etiam quod ista rectitudo cum sit omnium aliarum veritatum et rectitudinum: et nihil sit cum illis. **De** Aideo et adducto in alijs quidam esse tamen effecta: quasdam vero esse causas et effecta: ut cum veritas quod est in re: tamen existit sit effectus summe veritatis: ipsa quod est veritas quod cogitationis est: et eius quod est in ipso: et iste due veritates nullius sunt causa veritatis. **Ad** Vnde respondeo: verum id intelligere potes: quod summa veritas in meo monologo probauit non habere principium vel finem per veritatem ordinis. **Cum** enim dixi quoniam non fuit verum: quod futurum erat aliquid: non ita dixi ac si absque principio ista ordinis fuisset quod assereret futurum aliquid esse aut ista veritas esse deus: sed quoniam non potuit si esset ordinis in quod esse posset: intelligat illa veritas sine principio fuisset: quod prima causa est veritatis. **Quippe** veritas ordinis si se posset esse: si ei? causa non se esset. **Item** non est veritas ordinis: quod dicit futurum esse aliud nisi re ipsa sit aliquid futurum: neque aliquid est futurum si non sit in summa veritate. **Sed** de illa intelligendum est veritatem ordinis: quod dicitur: quod preteritum est aliquid. **Nam** si nullo intellectu veritas orationi huic si facta fuerit deesse poterit: necesse est ut eius veritas que summa causa est istius nullus finis intelligi possit. **Propterea** namque verum preteritum dicitur esse aliquid: quod ita est in re: et ideo est aliquid preteritum: quia sic est in veritate summa. **Quapropter** si nunquam potuit non esse verum fu-

Beati Anselmi dialogus

turum esse aliquid: et nunquā poterit
nō esse verū pteritū aliqd esse: im/
possibile est pncipiū summe verita/
tis fuisse aut finē futurū esse.

De veritatis diffinitione:

Capitulum XII. 48

Edeamus ad indagatiōez
r veritatis quā incepim⁹. **D**
Totū hoc ptnet ad indagā/
dām veritatē: verū tñ redi ad quod
vis. **M** Dic g mibi: an tibi vide/
atur esse aliq rectitudo alia: pter has
quas cōtemplati sum⁹? **D** Non
alia pter has: nisi illa: q est in rebus
corporeis: q multū est aliena ab istis: vt
rectitudo virge. **M** In quo tibi
illa videtur differre ab istis? **D**
Quia illa visu corporeo cognosci
pōt: istas rōis capit cōtemplatio.
M Rōne rectitudo illa corporez
ratione intelligitur pter subiectū
et cognoscit⁹: Aut si de alicui⁹ corp⁹
absent? linea dubitē an recta sit: et
mōstrari pōt: qz in nullā pte flectit:
Rōne rōne colligit⁹: qz rectā eā ne/
cesse est esse? **D** Etā. Sz eadem
q sic rōne intelligit⁹: visu sentit⁹ i sub/
lecto: Ille vero nō: nisi sola mēte p/
cipi possunt. **M** Possum⁹ igit
nisi fallo diffinire: qz veritas est re/
ctitudo sola mēte pceptibilis? **D**
Nullo mō hoc dicentes falli video.
Rempe nec pl⁹ nec min⁹ cōtinet ista
diffinitio veritatis q expediat: qm
nomē rectitudis diuidit eā ab omni
re q rectitudo nō vocat⁹. Ad vero
sola mēte pceptibilis: sepat eā a re/
ctitudie visibilib⁹: Sz qm docuisti me
oēm veritatē eē rectitudinē: et recti/
tudo idē videt⁹ mibi eē qd iusticia.

**De iusticia et eius diffinitio
ne:**

Capitulum XIII.

Iusticia qz doce me qd esse
intelligā. Videt⁹ nanqz quia
oē qd rectū est eē: iustū etiā ē
esse: et cōuersim: qz qd iustū est esse:
rectū ē eē. Iustū em̄ et rectū videt⁹ ig/
nem calidū esse: et vñū quēqz ho iem
diligētē se diligere. Itā si qd debet
esse: recte et iuste est: nec aliqd recte et
iuste est: nisi qd debet esse: sicut puto
nō pōt aliqd eē iusticia: q rectitudo.
In summa nā qz et simplici natura q/
uis non tō sit recta et iusta: qz debeat
aliqd: dubiū tñ nō ē idē esse rectitū/
dinē et iusticiā. **M** Habes igit dif/
finitionē iusticie: si iusticia nō ē aliqd q
rectitudo. Et qmōd rectitudie sola mē
te pceptibili loqmur: itē sese diffini/
unt veritas et rectitudo et iusticia: vt
q vnā eaz nouerit: et alias nescierit: p
notā ad ignorāz sciētā ptingere pōt
sit: imo q nonerit vnā alias nescire nō
possit. **D** Quid g? An dicem⁹ la/
pidē iustū cū a supiorib⁹ iusticia pte/
rit: qz b fac qd debet: quēadmodū
dicim⁹ ho iem iustū: q cū qd debet fa/
cit. **M** Itō solem⁹ hmō q iusticia
iustū dicere. **D** Cur g mag⁹ hō q
lapis iust⁹ ē: si vterqz iuste facit? **M**
Tu ipe an nō putas facere hois a face/
re lapidis aliq mō differre? **D** Scio
qz hō spōte: lapis naturalit⁹ nō spō
te facit. **M** Idcirco lapis non di/
citur iustus: quia non est iustus qui
facit qd debet: si nō vult qd fac. **D**
Dicem⁹ g iustū eē equū cū vult pa/
scere: qz volēs fac qd debz? **M** Itō
dixi iustū eē cū q fac volēs qd debet
s dixi nō eē iustū q nō fac volēs qd
debet. **D** Dic g qd sit iust⁹? **M**
Queris vt video diffinitionem iu/
sticie: cui laus debet: sicut pterario el⁹
sez iniusticie debet vitupatio. **D** Il
lā qro. **M** Cōstat qz illa iusticia nō
est i vlla natura q rectitudinē nō ag/
noscit. Quicqd em̄ nō vult rectitudi/
nē: etiā si eā tener nō meret laudem
qz tenet rectitudinē: velle aut illā nō
valet: q nescit eā. **D** Uex ē. **M**
Rectitudo igit q tenet se laudē acq/
rit: nō ē nisi in rōnali natura: q sola
rectitudinē de q loqmur pcepit. **D**
Ita sequit⁹. **M** Ergo qm oīs iustī/
cia ē rectitudo: nullaren⁹ ē iusticia q
fuatē se facit laudabilē nisi i rōna

De veritate.

libus. **D** Non potest aliter esse. **M** Ubi igitur tibi videtur ista iusticia in homine rationalis est? **D** Non est nisi aut in voluntate aut in scientia: aut in opere. **M** Quid si quis recte intelligit: aut recte operatur: non autem recte velit: laudabitur enim quod de iusticia? **D** Non. **M** Ergo non est ista iusticia scientie rectitudo: aut rectitudo actionis: sed rectitudo voluntatis. **D** Aut hoc erit: aut nihil. **M** Aides tibi sufficienter esse diffinita iusticia quam querimus? **D** Tu vide. **M** Qui cum vult quod debet: putat eum recte velle: et habere rectitudinem voluntatis? **D** Si quis nesciens vult quod debet: ut cum vult ostium claudere: pro illis qui ipso nesciente vult in domo alium occidere: siue iste habeat: siue non habeat aliquam voluntatis rectitudinem: non habet illam quam querimus. **M** Quid dicis de illo qui scit se debere velle quod vult? **D** Potest contingere ut intelligens velit quod debet: et nolit se debere. Nam cum latro cogit ablatam reddere pecuniam: palam est: quia non vult se debere: quoniam igitur cogit velle reddere: quia debet: sed hic nullatenus laudandus est hac rectitudine. **M** Qui cibum esurientem pauperem propter inanem gloriam: vult se debere velle quod vult? Idcirco namque laudatur: quia vult facere quod debet: quid itaque de isto indicas? **D** Non est huius rectitudo laudanda: et ideo non sufficit ad iusticiam quam querimus. Sed ostende tam que sufficiat. **M** Omnis voluntas sicut vult aliquid: ita vult propter aliquid. Nam quod admodum considerandum est quid velit: ita videndum est cur velit. Quippe non magis recta debet esse volendo quod debet: quam volendo propter quod debet. Quapropter omnis voluntas habet quod et cur. Vnde namque nihil volumus: nisi sit cur velimus. **D** Omnes hoc in nobis cognoscimus. **M** Cur autem tibi videtur unicuique volendum quod vult: ut laudabilem habeat voluntatem? Quid enim volendum sit: palam est: quia

qui non vult quod debet: iustus non est. **D** Nec minus aptum mihi videtur: quod sicut volendum est unicuique quod debet: ita volendum est: ideo quod debet ut iusta sit eius voluntas. **M** Bene intelligis hec duo necessaria esse voluntati ad iusticiam velle: scilicet quod debet: ac ideo quod debet. Sed dicam sufficienter? **D** Cur non? Cum aliquis vult quod debet: quod cogit: et ideo cogit quod hoc velle debet: nonne hic quodammodo vult quod debet quam debet? **D** Non possum negare: Sed alio modo vult iste: alio modo vult iustus. **M** Distingue istos modos. **D** Iustus namque cum vult quod debet: servat voluntatis rectitudinem: non propter aliud inquam iustus est: quam propter ipsam rectitudinem. Qui autem non nisi coactus: aut extranea mercede conductus: vult quod debet: si servare dicendum est rectitudinem: non eam servat propter ipsam: sed propter aliud. **M** Voluntas igitur iusta est: que sui rectitudinem servat propter ipsam rectitudinem. **D** Aut ista aut nulla voluntas iusta est. **M** Iusticia igitur est rectitudo voluntatis propter se servata. **D** Vere hec est iusticie diffinitio quam querebam. **M** Aides tamen forte aliquid in ea debeat corrigi. **D** Ego nihil in ea corrigendum video. **M** Nec ego: Nulla namque iusticia est: que non est rectitudo: nec alia quam rectitudo voluntatis iusticia dicitur per se. Dicitur enim rectitudo actionis iusticia: sed non nisi cum iusta voluntate sit actio. Rectitudo autem voluntatis etiam si impossibile sit fieri quod recte volumus: tamen nequaquam amittit nomen iusticie. Quod autem servata dicitur: forte dicitur aliquis: si rectitudo voluntatis non nisi cum servatur dicenda est iusticia: non mori ut habetur est iusticia: sed nec accipimus iusticiam cum illam accipimus: sed nos servando facimus eam iusticiam esse. Nam prius accepimus illam et habemus quam servemus. Non enim ideo illam accipimus: nec idcirco illam promittimus habemus: quod servamus: sed illam incipimus ideo servare: quod acci-

pinus et habemus. Sed ad hoc respondere nos possumus: quia simul accipimus illam et velle et habere. Ad enim illam habemus nisi volendo: et si eam volumus: hoc ipso solo eam habemus. Sicut autem illam simul habemus et volumus: ita illam simul volumus et seruamus: quoniam sicut eam non seruamus nisi cum illam volumus: sic non est quando eam volumus et non seruamus: sed quando eam volumus: seruamus: et donec seruamus: volumus. Adhuc ergo eodem tempore contingit nobis illam et velle et habere: nec diuerso tempore in nobis sunt et velle et seruare: eam ex necessitate simul accipimus et habere illam et seruare: et sic quando eam habemus seruamus: nec ulla ex his generatur inconuenientia. Quippe sicut eiusdem rectitudinis acceptio natura prius est quam habere aut velle illam: quoniam habere illam: aut velle non est causa acceptionis: sed acceptio facit velle illam et habere. Simul enim incipimus illam et accipere et habere et velle: et tamen simul sunt tempore acceptio et habere et velle: et mox ut est accepta: est habita: et volumus eam ita habere seu velle illam: quoniam natura prius sunt quam seruare illam: simul tamen sunt tempore. Quare a quo simul accipimus et habere et velle et seruare voluntatis rectitudinem: ab illo accipimus iusticiam: et mox ut volumus et habemus eam: eadem rectitudinem voluntatis: iusticia dicenda est. Ad hoc addidimus: propter se: ita necessarium est ut nullo modo eadem rectitudo nisi propter se seruata iusticia sit. Adhuc nihil possum cogitare contra. Adhuc Aides tibi quod ista definitio possit aptari summe iusticie: scilicet quod de re loqui possumus: de qua nihil aut vix proprie aliquid potest dici? Adhuc Rides non sit ibi aliud voluntas: aliud rectitudo: tamen sicut dicimus: potestatem diuinitatis: aut diuinam potestatem siue potentiam diuinitatem: cum in diuinitate non sit aliud potestas quam diuinitas: ita non inconuenienter dicimus ibi rectitudinem voluntatis: aut voluntariam rectitudinem seu rectam voluntatem. Si hoc illam recti-

tudinem dicimus: propter se seruari: de nulla alia rectitudine tam conuenienter dici posse videtur. Sicut enim non aliud illam sed ipsa se seruatur: nec per aliud sed per se: ita non propter aliud sed propter se. Adhuc Indubitate ita possumus dicere: quia iusticia est rectitudo voluntatis: que rectitudo propter se seruatur. Et quoniam verbi quod hic dico: seruatur: non habemus participium passiuum presentis temporis: pro presenti possumus uti passiuo preterito participio eiusdem verbi. Adhuc Hunc vnum habemus notissimum: ut preteritis participijs passiuis utamur pro presentibus: quod latinitas non habet: sicut non habet preterita participia a verbis actiuis et neutris: et pro preteritis que non habet utique presentibus: ut si dicas de aliquo: hic quod studens et legens didicit: non nisi cum cogitur docet. Adhuc Bene ergo diximus iusticiam esse rectitudinem voluntatis seruata propter se: id est quod seruatur propter se. Et hinc est quod iusti dicuntur aliqui recti corde: id est recti voluntate: aliqui recti sine adiectione cordis: quoniam nullus alius intelligitur rectus nisi ille qui rectam habet voluntatem: ut est illud: Gloriamini omnes recti corde. Et illud: Audebunt recti et letabuntur. Adhuc Satis fecisti etiam prius de definitione iusticie: transamus ad alia.

Quia una sit veritas in omnibus veris: La. XIII. Ad

Edeamus ad rectitudinem seu veritatem: quibus duobus nominibus: quoniam de rectitudine me te sola preceptibili loquimur: una res significatur: quod genus est iusticie: et quam an sit una sola veritas in omnibus istis in quibus veritatem dicimus esse: an ita sint veritates plures: sicut plura sunt in quibus constat esse veritatem. Adhuc Hoc multum nosse desidero. Adhuc Et constat: quod in quacumque re sit veritas: non est aliud quam rectitudo. Adhuc Adhuc hinc dubito. Adhuc Si ergo plures sunt veritates secundum plures res: plures quam sint res

Ps. 31.
Ps. 106

De veritate.

titudines. **D** Hoc q̄ nō minus certū est. **M** Si fm diuersitates rerū: necesse est eē diuersas rectitudi- nes: vt q̄ fm res ip̄as habēt esse suū eedē rectitudines: et sic res ip̄e i q̄b sunt varianē: sic q̄ rectitudines va- rias esse necesse est. **D** In vna re in qua rectitudinē esse dicim⁹ ostēde qd in ceteris intelligā. **M** Dico qz si rectitudo significatiōis ideo est alia q̄ volūtatis rectitudo: qz ista in volūtate: illa in significatiōe est: ha- bet suū esse rectitudo ppter significa- tiōē: et fm eā mutat. **D** Ita est: Cū em significat esse qd ē: aut nō ē qd est: recta significatio est: et cōstat esse rectitudinē sine q̄ significatio re- cta neq̄t esse. Si hō significet esse qd non est: aut nō esse qd est: aut si nihil oīno significet: nulla erit rectitudo significatiōis q̄ nō nisi i significatiōe est. Quapropt p significatiōēz habet esse: et p eā mutat ei⁹ rectitudo: quē admodū color p corpus habet esse et nō esse. Existente nāq̄ corpe colorē eius necesse ē esse: et pēunte corpe co- lorem eius manere impossibile est. **M** Hō sū se hz color ad corp⁹ vt rectitudo ad similitudinē significatiō- nū. **D** Ostēde dissimilitudinē. **M** Si null⁹ aliquo significare ve- lit signo qd significādū est: erit vlla p signa significatio? **D** Nulla. **M** An ideo nō erit rectū vt signi- cet qd significari debet? **D** Hō idcirco min⁹ erit rectū: aut min⁹ h̄ erit get rectitudo. **M** Ergo nō existē te significatiōe: nō perit rectitudo q̄ rectū est: et q̄ erigit vt qd significādū est significetur. **D** Si interijset non esset rectum hoc: nec ip̄a hoc eri- geret. **M** Putas ne cū significat qd significari debet: significatiōz tūc rectā esse ppter hāc: et fm hāc ipsam rectitudinē? **D** Immo nō possū aliter cogitare. Si em alia rectitudi- ne recta esset significatio: pēunte ista nihil phibet rectā esse significatiōēz. Sed nlla ē recta significatio q̄ signi- ficat qd nō ē rectū significari: aut qd

nō erigit rectitudo. **M** Illa igit significatio est recta alia rectitudine q̄ illa q̄ pmanet pēunte significati- one. **D** Palā ē. **M** An itaq̄ nō vides: qz nō ideo ē rectitudo i si- gnificatiōe: qz tūc incipit eē cū signi- ficat esse quod est vel non esse quod non est. Sed quia significatio tūc fit fm rectitudinē que semp est: nec ob hoc abest a significatiōe: qz perit cū nō sic debet: aut cū nlla sit significa- tio: h̄ qm tūc significatio deficit a nō deficiēte rectitudine. **D** Sic vi- deo vt nō possim h̄ videre. **M** Re- ctitudo ē q̄ significatio recta dī non habet esse et nō esse: aut aliquē motū p significatiōē quod cū q̄ moueat ip̄a significatio. **D** Mihi nihil iā cla- ri⁹. **M** Potes ne pbare colorē sū se h̄e ad corpus: quomō rectitudo se h̄e ad significatiōēz? **D** P̄optior nūc sum pbare: qz valde dissimilit. **M** Puto qz iā tibi notū ē: qd de volūtate et ei⁹ rectitudines: et de alijs q̄ rectitudinē h̄e debēt sentitēdū sit. **D** Qūo video hac ip̄a rōne pbare quod mō ip̄a sit: rectitudinē imobl- le pmanere. **M** Quid itaq̄ p̄seq̄ existimas de ip̄is rectitudinib⁹. Sūt alie ab inuicē: aut ē vna et eadē oīm rectitudo. **D** Supra cōcessū ē: qz si ideo sūt ples rectitudines: qm ples sūt res in q̄b cōsiderā: necesse ē eas existere et variari fm res ip̄as: qd ne- quaq̄ fieri demonstratū ē. Quapro- pter nō ideo sūt ples rectitudines: qz plures sūt res in q̄b sūt. **M** An h̄es aliquā aliā rōnē cur tibi ples eē videāt: pter ip̄as rerū p̄alitatē? **D** Sic istā nullā esse cōgisco: ita nullā aliā inueniri posse p̄sidero. **M** Ana- igit et eadem est oīm rectitudo. **D** Sic me fateri necesse est. **M** An- pli⁹: Si rectitudo nō ē in reb⁹ illis q̄ debēt rectitudinē: nisi cū sint fm qd debēt: et h̄ solū ē ill' rectas eē: manifestū ē eaz oīm vnā solā eē rectitudinē. **D** Hō pōt negari. **M** Ana igit i oib⁹ illis ē veritas. **D** Et h̄ negari impossibile ē. Sed tūc oīde mihi cur

Capituli libri de similitudinibus et anotationio

dicimus huius vel illius rei veritatem velut ad distinguendas veritatis differencias: si nullam ab ipsis rebus assumunt diversitatem. Multi namque vix concederent nullam esse differentiam inter veritatem voluntatis: et eam que dicitur actio: aut alicuius aliorum. **M** Improperie huius vel illius rei esse dicitur: quoniam illa non in ipsis rebus: aut ex ipsis: aut per ipsas in quibus esse dicitur habet suum esse: sed cum res ipse secundum illam sunt que semper preesto est his que sunt sicut debent: tunc dicitur huius vel illius rei veritas: ut veritas vocis: actionis: voluntatis: que admodum dicitur tempus huius vel illius rei: cum unum et idem sit tempus omnium: que sunt in eodem tempore simul: etsi non esset hec vel illa res: non minus esset idem tempus. **N**on enim dicitur ideo tempus huius vel illius rei: quia tempus est in ipsis rebus: sed quia ipse sunt in tempore. Et sicut tempus per se consideratum non dicitur tempus alicuius: sed cum res que in illo sunt consideramus: dicimus tempus huius vel illius rei: ita summa veritas per se subsistens nullius rei est: sed cum aliquid secundum illam est: tunc eius dicitur veritas vel rectitudo.

Beati Anselmi dialogus de veritate explicit.

Capitulum libri de similitudinibus beati Anselmi Cantuariensis archiepiscopi anotationio.

- Ca. 1.** De divisione voluntatis.
ij De similitudine inter mulierem et voluntatem.
iiij De sensibus anime.
iiij De sensibus corporis.
v De obedientia.
vj De inobedientia et propria voluntate.
vij De superbia.
viii Quod propria voluntas soli deo conveniat.
ix De similitudine inter propriam voluntatem et fontem.
x De tribus generibus proprie voluntatis.

- xj** De generibus delectationis.
xij De quibus corporis sensibus.
xiiij De generibus delectationis male.
xiiij De quibus simplicibus generibus.
xv De decem duplicibus.
xvj De decem triplicibus.
xvij De quibus quadruplicibus.
xviii De ultimo genere delectationis male.
xix De detractone.
xx De anime delectatione.
xxj De quiddecim generibus exaltationis.
xxij De quattuor simplicibus.
xxiiij De sex duplicibus.
xxiiij De quattuor triplicibus.
xxv De uno quadruplici.
xxvj De curiositate: et eius divisione.
xxvij De quibus simplicibus.
xxviii De sex duplicibus.
xxix De quattuor triplicibus.
xxx De uno quadruplici.
xxxi De generibus curiositatis.
xxxij De tribus simplicibus.
xxxiiij De novem duplicibus.
xxxliij De decem triplicibus.
xxxv De quibus quadruplicibus.
xxxvj De ultimo genere curiositatis.
xxxvij De similitudine inter propriam voluntatem et adultera regina.
xxxviii De similitudine inter propriam voluntatem et venenosam herbam.
xxxix Quod proprie voluntati omnia vitia deserunt.
xl De similitudine inter suggestionem: delectationem: consensum et canem.
xli De similitudine inter cor humanum et molendinum.
xliij De similitudine inter molentes et laborantes.
xliij Quod bonitas cuiusque fidelis deo et omnibus bonis sit utilis.
xliij De commendatione superne hierarchie.
xlv Quod bonitas hominis hominibus damnatis et demonibus sit inutilis.
xlvj De similitudine inter deum et quemlibet regem suos iudicantem.
xlvij De quattuordecim beatitudinibus.

Capitulorum annotatio.

- nlbus corpis et anime.
 doliij. Que sint quatuordecim ptes
 beatitudinis.
 xliij. Que sint quatuordecim ptes
 miserie. (dine.
 l. De pulchritudine et turpitu.
 li. De agilitate et ponderositate.
 liij. De fortitudine et ibecillitate.
 liiij. De libertate et servitute.
 liiij. De sanitate et infirmitate.
 lv. De voluptate et anxietate.
 lvi. De similitudine ferri igniti.
 lviij. De duabus beatitudinibus et
 tidem miserijs. (te.
 lviiij. De loquacitate et vite breuitate.
 lix. De sapientia et insipientia.
 lx. De peccata singulorum singu-
 lis pateant.
 lxi. De altercatione inter hominem
 iustum et angelum.
 lxij. De amicitia et inimicitia.
 lxiiij. De concordia et discordia.
 lxiiij. De ois iusti idem velint.
 lxx. De honore et dedecore.
 lxxi. De paupere in regem adoptato.
 lxxii. De similitudine inter ignem
 et deitatem.
 lxxiiij. De potentia et impotentia.
 lxxix. De securitate et timore.
 lxxx. De nullus amittat bona iam
 semel adeptam.
 lxxxi. De gaudio et tristitia. (ris.
 lxxxiij. De cupiditate mundani hono-
 ris.
 lxxxiij. De similitudine inter deum et
 aliquem dominum.
 lxxxiiij. De similitudine inter diabolum et
 improbum placitorem.
 lxxxv. De similitudine inter deum et
 quilibet regem.
 lxxxvi. De regno: villa et castello et
 diuisione.
 lxxxviij. De similitudine inter monachum et
 portonem: medicum et abbatem.
 lxxxviij. De attentione inter monachos
 nutritos et conuersos.
 lxxxix. De similitudine inter mona-
 chos et angelos.
 lxxx. De similitudine inter deum et
 quilibet imperatorem.
 lxxxj. Quid monacho possit si aliquis
 bonum inuitus faciat.
 lxxxij. De magna sit spes monachi
 professi.
 lxxxiiij. De similitudine inter monachum
 peccantem et laicum.
 lxxxiiij. De similitudine inter monachum
 et arborem.
 lxxxv. De similitudine inter matronam
 et diuinam voluntatem.
 lxxxvi. De similitudine matrone.
 lxxxviij. De ancillis eius bonis.
 lxxxviij. De ancilla latrone.
 lxxxix. De obedientia: licentia et in-
 obedientia.
 xc. De similitudine inter monachum
 et denarium.
 xci. De similitudine inter corrigiam
 et forularem: et ordinem ficti-
 tium et naturalem.
 xcij. De vestibus monachorum.
 xciiij. De corona et tonsura monachi.
 xciiij. De spiritali sacrificio mona-
 chorum.
 xcvi. De similitudine inter mona-
 chum et ignem. (ori.
 xcviij. De interiori virtute et exteri-
 or.
 xcviij. De similitudine inter mona-
 chum et hortulanum.
 xcviij. De edificare domum: et quod sup-
 erbia sit vallis maxima bestiarum
 victorum plena.
 xcix. De morte humilitatis: et septem
 gradibus eius.
 c. De primo gradu humilitatis.
 ci. De secundo gradu humilitatis.
 cij. De secundo gradu humilitatis.
 cij. De tertio gradu humilitatis.
 ciiij. De quarto gradu humilitatis.
 cv. De quinto gradu humilitatis.
 cvi. De sexto gradu humilitatis.
 cvij. De septimo gradu humilitatis.
 cviiij. Recapitulatio graduum humi-
 litatis.
 cix. Quomodo unusquisque se minorē
 omnibus debeat putare.
 cx. De obsequio consideratio alterius
 peccati.
 cxj. De duabus sororibus hunc
 montem custodientibus.

Beati Anselmi

Liber

- cxij De verecūdia q̄ est apud deū
 cxlij De verecūdia q̄ ē apud hoīes
 cxliij De cōsultatiōe duarū p̄dicta-
 rum sororum.
 cxv Q̄ nō semp misericordia dei
 debeat cogitari. (dētes.
 cxvj Que cōparatio sit inter ascē-
 cxvij De similitudine iter cenoueciā
 et charitatem.
 cxviij De similitudine inter qualita-
 tes corpis et anime.
 cxix De cordis immūditatis.
 cxx De similitudine inter corpis in-
 firmitates et aīe.
 cxxi De appetitu: et qd̄ intersit in
 appetitū et volūtatē.
 cxxiij De similitudine inter aquā et
 humanā naturā.
 cxxiij Q̄ q̄ttuor modis pax agat.
 cxxiij De quadripartito statu huma-
 ne nature.
 cxrx De similitudine inter homīs
 obsequiū et premiū.
 cxrxvj De tribus hominū ordinib.
 cxrxvij De exēplo omniū: bonū et canū.
 cxrxvij De mendacio.
 cxrx De medico exēplū.
 cxrx De septē donis spūs sancti.
 cxrx De donis spūs sancti q̄nq̄
 ad actiōē: et duo ad cōtem-
 platiōē vītā p̄tineant.
 cxrx De qualitatib.
 cxrx De morib.
 cxrx De virtute et vitio.
 cxrx De sapiētia et stulticia q̄nq̄ i
 eodem cōuenientia.
 cxrx De odio et amore peccati.
 cxrx De humilitate et supbia.
 cxrx De tribus verecūdiē generib.
 cxrx De tribus q̄ notant i luene.
 cxl De similitudine inter diuersa
 alimenta et p̄cepta.
 cxlj De exēplo noui vasis.
 cxlj De exēplo cultri.
 cxlij De exēplo aque quiete et so-
 lis radijs.
 cxliij De penitētia siccā et humidā.
 cxlv De exēplo arborē magnā suc-
 cidere volentis.
 cxlvj De detractiōis vitio.
 cxlvij De tribus homicidiū generib.
 cxlvij De exēplo ignis et v̄ti et bu-
 manementis.
 cxlix De detractiōis descriptione.
 cl De cōmendatiōe charitatis.
 clj Q̄ noceat detractio: et profit
 audire bonū.
 clij De scientia: volūtatē et vsu.
 cliij De cithariste exēplo.
 cliij De similitudine inter desides
 et peccantes.
 clvj De similitudine iter paupes:
 stultos et negligētes.
 clvj De scientia et tribus p̄tib.
 clvj De doctrina.
 clvij De exēperimento.
 clx Q̄ nō semp debem⁹ velle qd̄
 deus vult.
 clx De vsu.
 clxj Q̄ bonus homo de omnibus
 sibi bonū faciat.
 clxij Quō inimici diligi possint.
 clxij De intellectu: amore et vsu.
 clxij De similitudine in deū et solē.
 clx De similitudine inter ignem et
 amorē dei.
 clxvj Quō sancti deū videbūt.
 clxvj De quattuor modis p̄cipiēdi
 et totidem obediēdi.
 clxviij De timore: cōmodo et amore.
 clx De in aīa tres sint nature.
 clxx De suggestione: delectatione
 et consensu.
 clxx De nominib.
 clxx De exēplo sordidi.
 clxx De quadrato lapide.
 clxx De peccato.
 clxx De similitudine cere.
 clxxvj De conatu diaboli i nouiciū.
 clxxvj De pueris plante cōparatis.
 clxxvj De lamina auri et argenti.
 clxx De charitate
 clxx De tribus ex causis omnis res
 amat.
 clxxj Q̄ tribus modis deus dili-
 gendus sit.
 clxxij De tribus libertatibus.
 clxxij De venatiōe diaboli.
 clxxij Q̄ deus non horreat pctū.
 clxxvj De visione. Et de fluuiō.

De similitudinibus.

clxxxvj De vero monachatu. (uis.
clxxxvij De securitate et pace religio/
clxxxviij De exemplo leporis.
clxxxix De exemplo aniculae.
cx De malicia et feditate peccati.
cxj De verbis defuncti.

Eiusdē beati Anselmi ar/
chiepiscopi Cantuariensis
liber de similitudinib⁹ incipit.

De diuisione volūtatis:
Capitulū. i.

Volūtas

tripliciter intelligit.

Volūtas etenim di/
cis illud aīe instru/
mentū: quo vult: et
affectio eiusdē instrumenti. Affectio
hō est affectio instrumenti volendi.
Hec voluntas que dicis affectio: est
ad temp⁹ quasi sopita: qz est eoz que
mens nō memorat: sed mox vt ea re/
colit etiā instrumentū volēdi appe/
tit. Itē volūtas dicis velle vel vīus
ipsius instrumenti.

De similitudine inē mulierē et vo/
luntatē. Capi. ij.

Voluntas itaqz illa que est in/
strumentū volēdi: sic est inter
deum et diabolu: quomodo
mulier inter suum legitimū virum: et
aliqū adulterū. Vir enī p̄cipit vt si/
bi soli cōiūgat: adulter hō p̄suadet
vt et sibi copulet. Si itaqz se soli le/
gitimo viro cōiūgat: legitima est: et
ipsa filios legitimos generat. Si autē
adultero se iunxit: adultera est: et
ipsa filios adulterinos parit. Sicut ḡ
deus imperat voluntati: vt societur
ipsi soli: diabolus hō ex altera parte
suggerit: vt cōiungat et sibi. Si itaqz
se soli deo cōiunxit: id est spiritus/
sancti suggestionē velut semen bonū
recepit: fit eius coniunx legitima:
filiosqz legitimos generat: id est vir/
tutes et opera bona. Mox enī ad in/
perium eius apertunt omnes anime

et corporis sensus ad implendum qd
p̄cepit deus.

De sensibus anime: Ca. iij.

Ita nāqz aperit ad virtutū
i affectionē et ad volēdū optā/
da: memoria hō ad memorā/
dū memorāda: cogitatio ad cogitā/
dum cogitanda: intellectus ad discer/
nendū qd sit volendū vel memorā/
dum siue cogitandū. Animus quoqz
ad charitatē erigit: ad hūilitatē dis/
ponit: ad patiētiā roborat: ad alias
virtutes generandas aperit.

De sensibus corporis: Ca. iij.

Similiter et corporis sensus ape/
riunt ad imperiū eius: vide/
licet vīus ad recte videndū:
auditus ad audiendū dei verba: gu/
stus ad gustāda: odoratus ad odorā/
da: tactus ad tangēda: Oculi quoqz
ad vigilādū et plorādū: Os ad ver/
loquēdū: Manus ad recte opandū:
Pedes ad ambulandū quo debent.
Sicqz vna sola voluntas: postqz dei
volūtati est iuncta: tot virtutes ge/
nerat et opera bona.

De obedientia: Ca. v.

Eius autē volūtatis affectio
b sine vīus: obediēs volūtas vī
obediētia dicis: qz dei volū/
tati obediēs eā habet aduocatā: si q/
rat cur hoc vel illud velit. Quod si hec
voluntas que dicis instrumentū vo/
lendi diabolo se iunxit: eius recipi/
endo suggestionē: velut inordinatus
semen adultera mater effecta: filios
adulterinos: id est vitia et opera mala
generat: Uniuerfos enī hoīs sensus
claudēs ad ea q̄ p̄cipit de⁹: p̄dit ad
ea q̄ iubet diabolus: ipsa nāqz p̄us ape/
rit ad affectū vitioz et ad ea volē/
dum: ac deinde hominis sensus aperit
ad ipsa p̄petrandum.

De inobediētia et p̄pria volūtate:

Eius hō affectio si. Ca. vj.
b ue vīus: inobediēs voluntas
vel inobediētia vī etiā p̄pria
volūtas dicis. Propria q̄ppe volū/
tas est que dei voluntatē sibi aduo/
catam habere nō potest: vt si querat

Beati Anselmi

liber

Eccl. 10.

cur hoc vel illud velit: respondere ve-
raciter nō valet: qz et de⁹ vult vt hoc
velit. Affectio autē sine vs⁹ ille ex dia-
bolica nascēs suggestiōe: dei volūta-
tē sibi aduocatā nō potest hē: vtra-
qz igit^r volūtas ē ppria. Cū ppria
volūtas qz a dei volūte porro
pūat: ob hoc ppria recte noīat. Nec
autē volūtas ppria: supbia ē illa quā
initū oīs peccati scriptura nū cupat.

De superbia: Capi. vij.

Supbia ideo vocat^r: qz supra
sⁱ qz debeat gradit^r. Superbia
nāqz supgressio dicit^r. Propria
itaqz volūtas: qz dei volūtatē nō sibi
cit^r: sed supra eā extollit: ob hoc recte
superbia dicit^r: Ipsa qz oīs peccati ē
initū: qz ex ea nascit^r omne pctm. Et
qm homo illā habet a se: nec volun-
tatē dei quā sequat^r vult habere sup-
scripti deo aufert qd pprie et singula-
riter debet habere.

De ppria volūtas soli deo cōue-
niat: Capi. viij.

Plus em̄ deus quicqd vult:
sⁱ debet velle ppria volūte:
ita vt aliā quā sequat^r nō ha-
beat supra se. Cū igit^r hō vult aliqd
p ppria volūtatē: deo aufert qsi suā
coronā. Sic em̄ corona soli regi cōpe-
tit: sic ppria volūtas soli deo. Et sic
regē aliquē inhonoraret q suā coro-
nam ei auferret: sic homo inhonorat
deū q aufert ei pprie volūtatē pnt-
legiū: habēdo qd ille debet hē solū.
Sed sicut ppria volūtas dei fons est
et origo totius boni: ita ppria volūtas
hominis totius est exordium mali.

De similitudine inter ppriā volū-
tatē et fontem: Capi. ix.

Ec em̄ est velut fons quidā: q
b i tria capita diuidit^r: ex quib⁹
rui diuisi et innumerabiles de-
ruiant^r: q locis i quibusdā abinnicē
sepant^r: aliqb⁹ xō duo et duo: vel plu-
res plurib⁹ cōiungunt^r. Ita qz ppria
volūtas in genera tria diuidit^r: ē qb⁹
virtū diuersa et sine numero nascunt^r:
que aliqñ in homine sunt diiuncta:
qñqz xō duo vel plura cōiuncta.

De tribus generibus pprie volū-
tatis: Capi. x.

Propria nāqz volūtas aut est
p in delectatiōe: aut i exaltati-
ōe: aut curiositate.

De generib⁹ delectatiōis: Ca. xj.

Electationis genera sunt duo
d pncipalia: vnū exteri⁹ i qñqz
corpis sensib⁹: aliud interi⁹ i

anime affectionibus.

De quin⁹ corpis sensib⁹: Ca. xij.

Aut autē corpis sens⁹: visus:
sⁱ audit^r: gustus: odorat^r: et ta-
ctus: q ideo sensus dicunt^r: qz
p eos exteriora sentiūt. Per visū em̄
forme et colores: p auditū soni: p gu-
stū sapores: p olfactū odores: per ta-
ctū dura vel mollia: calida vel frigi-
da: aspera vel lenia: grania vel lenia
sentiunt^r. Horum autē sensuum dele-
ctatio rarius est bona: sepius xō ma-
la. Bona etenim est cū dei volūtatē
sibi aduocatā habet: mala xō cū eā
sibi aduocatā habere nō pōt.

De generibus delectatiōis male:

Capitulū. xij.

h Alius autē delectatiōis male
genera sunt triginta et vnū: e-
quib⁹ quib⁹ sunt simplicia: decē du-
plicia: alia decē triplicia: qñqz qdrup-
plicia: vnū xō ex qñqz ptib⁹ cōstat.

De quib⁹ simplicib⁹ generib⁹: Ca.

Quib⁹ itaqz sūt simpli- (xiiij.)

q cia: qz plerūqz delectatur p se
vnusqz qñqz sensuū. Aliqñ
em̄ solus vane delectat^r visus: vt i cō-
spiciendo equos certatim cōcurrere:
aut accipitres volātes alias aues ca-
pere. Aliqñ solus auditus: vt cū ho-
minē delectat ad aurē suā diu nolā
pcutere: qz eam audit dulciter sona-
re. Aliqñ solus gustus: vt in come-
dendo mel imoderate: nō tamē visu
delectabile. Aliqñ solus olfactus: vt
cum aliquis defert feniculū naribus
suis suspensum vt sibi suauit^r redoleat.
Aliqñ solus tactus: vt cum aliquem
imoderate refectū ptrectare oblectat^r
ventrē suum.

De decē duplicib⁹: Ca. xv.

De similitudinibus.

Ecce hoc sunt duplicia: quia plerumque delectantur simul duo et duo iidem sensus. Aliquod enim cōdelectat visus et auditus: ut cum nimis delectando canes bestias insequi videtur: et clamare post ipsas audiunt. Aliquod visus et gustus: ut cum magna delectatione vinum limpidissimum conspiciat sapientino cypho et bibitur. Aliquod visus et olfactus: ut in videndo simul et olfaciendo nimis rubentes rosas. Aliquod visus et tactus: ut in conspiciendo et cōplanando aliquem municipem albi. Aliquod auditus et gustus: ut cum aliquis sic bibere delectat ut inter labia sua sonitum quendam pitissando faciat. Aliquod auditus et olfactus: ut cum aliquis bibendi audire delectat auscultare mustum ebulliens applicata aure: et eius odorē naribus attrahere. Aliquod auditus et tactus: ut cum aliquis nimis delectat citharam resonantem audire: et eadem percussendo tangere. Aliquod auditus et olfactus: ut cum immoderate edunt gallinæ: pipe et cūm no diligenter cōdite. Aliquod auditus et tactus: ut cum gulositate madunt ficiis mature: dulces ad edendum: et lenes et molles ad tangendum. Aliquod olfactus et tactus: ut cum vngento bene olenti quis vngitur.

De decem triplicibus: Ca. xvij.

Ecce quoque sunt triplicia: quia sepe terni et terni delectantur corporis sensus supra dicti. Aliquando enim cōdelectantur visus auditus et gustus: ut cum nimis aut de collyride eduntur: que quasi nix candida videntur: sponteque manibus et dentibus sic attriuntur ut resonare audiantur. Aliquando visus auditus et olfactus: ut cum aliquis in horto residet: virides herbas aspiciat: fabulas audiat: flores olfaciat. Aliquando visus auditus et tactus: ut cum mulier speciosa delectationis causa conspiciat: luxuriosa loqui audiat: sed interea tangit. Aliquod visus: gustus et olfactus: ut cum aliquis delectat inspicere vinum bene persectum scintillare. bibere et ol-

facere. Aliquod visus gustus et tactus: ut cum aliquis saturatur racenis: vineam tamen deambulat: ut quod pulcre in ea racemi depēdeant videat: et hos atque illos cōtrectas degustat. Aliquod visus: olfactus et tactus: ut cum diu nimis lilla conspiciat: olfacit et tangit. Aliquod auditus: gustus et olfactus: ut cum diuites delectat ceruos in syluis clamantes audire: quorum dā iam captorum carnes pipe cōditas interim edere. Aliquod auditus: gustus et tactus: ut cum aliquis in balneo residens fabulas audit: edit et bibit: aque tepore circumquaque tangit. Aliquod auditus: olfactus et tactus: ut cum aliquis catilenas audit dum in lecto molli strato quiescit: ubi et herbas vndique ipsas olfacit. Aliquod gustus: olfactus et tactus: ut cum nocte maduit immoderate poma sapida odorifera et mollia.

De quatuor quadruplicibus: Ca. xvij.

Quatuor quoque quadruplicia sunt: quia plerumque sunt quaterni et quaterni delectantur. Aliquod enim delectantur simul visus: gustus: auditus et olfactus: ut cum in nuptiis ludi videtur: catilene audiunt: cibi et potus delitiosi sumunt: eorumque odor sentit. Aliquod auditus: gustus: olfactus et tactus: ut cum in nocte nihil ibi videtur quod delectat visus: sed cum auditur gustus et olfactu delectatur: tactus ut cum sponsus sponfam amplectatur: aut aliud ab alio libidinosè tangit. Aliquod gustus: olfactus: tactus et visus: ut cum ibi nihil delectabile auditur auditus: sed assunt alia quibus ceteri sensus quicquid suo modo delectat. Aliquod olfactus: tactus: visus et auditus: ut cum ibi nihil gustat sed flores illic aspicit: delectat cōtinuas olfacere: tangere: inspicere: diuites musicoque sonos auscultare. Aliquod tactus visus auditus et gustus: ut cum nihil habet homo quod delectet olfactus: sed talia quibus ceteri quatuor sensus cōdelectentur.

De ultimo genere delectationis male: Capi. xvij.

Iam autem ex quatuor partibus constat: quia quatuor delectantur simul his oēs corporis sensus. Aliquod enim delectat homines domum interiorem ornata cō-

aspicere: et huiusmodi ea delectantes audire: ibidem et vinum de cornibus deauratis potare: et flores per domum dispersos olfacere: ipsos vel cornua aurea vel alia tactu delectabilia pertractare. Triginta itaque et unum genera sunt delectationis ad quatuor corporis sensus pertinencia: quibus triginta et uno delectantur modis: ex quibus duplicia simplicibus sunt peiora: duplicibus triplicibus: triplicibus quadruplicibus: quadruplicibus illud quod ex quinque partibus constat. Quanto enim plures sensus in delectatione sociantur: tanto ipsa delectatio peioratur. Attamen aliquando peior est unus quam omnium simul delectatio.

De detractatione: Ca. xix.

Rauis est enim detractio: libenter audire: quod flores pulchros aspicere: tangere: olfacere: in ea bibere semel aut bis plures est necesse: aliquid otiosum habere audire. Sed in eodem plures peccat peius est plures quam pauciores sensus delectari: peius est enim delectari visu et auditu inhonesti loci: quam visu tamen: aut auditu tamen. Peius est imoderate delectari gustu et olfactu potius corrupti: quam tamen gustu: aut tamen olfactu alicuius delictiosi cibi. Itaque ex istis triginta et uno generibus delectationis: alia sunt mala: alia peiora. Mala in quibus pauciores delectantur sensus: aut si fuerint plures oblectantur in leuioribus. Peiora in quibus delectantur plures: aut si fuerint pauciores: in grauioribus delectantur. Tot igitur et talia sunt genera delectationis quod delectatur quatuor sensus corporis.

De anime delectatione: Ca. xx.

Alius homo qui delectatur anima: genera sunt multo plura. Quicquid enim exteriores sensus sentiunt: sentiendo anime innuunt: qualem sit illud quod sentiunt: ut qui qualitate rei representauerit sibi: et quod sentiebant sentire omiserint: delectatur anima idem cogitare: et totidem modis qui sibi sensus representauerit. Sic enim sensus singulos aut binos: aut ternos: aut quatuor: aut si omnes delectatur illud vel illud sentire et anime representauerit: et anima idem delectatur cogitare: quod sensus eiusdem modis illud vel illud senserit: sentiendoque sibi representauerit: illud

quod sibi sensus nunc representauerit: quia nunc senserunt: sed si sensissent representare possent. Tot modis delectatur animam cogitare quot sibi sensus valerent representare. Nunquam enim visus representauit ei domum auream totam: quod non vidit: nec auditus sonum toto modo diffusum: quod non audiuit: Nec gustus panem mellem dulciorem: quod non gustauit: Nec olfactus vinum balsamo fragrantius: quod non olfecit. Nec tactus indumentum lanae lenius: quia non tetigit: nec alia multa ei representauerunt sensus: quod non senserunt: si si sensissent: representare possent. Et tamen aut si aut alia hominibus inania eam imaginari delectatur: aut si sensus sensissent: ei: quod singuli aut binii: aut terni: aut quaterni: aut si omnes representasset. Sunt et alia delectationis anime genera: quod nec sensus valent illi representare: nec ipsa potest per imaginari delectare: ut cum in superbia delectatur sine omni imaginatione. Idcirco etenim sensus non valent illi representare: quod nec visus potest discernere utrum sit alba vel nigra: nec auditus an sit sonora aut rauca: nec gustus an sit dulcis vel amarus: nec olfactus an sit redolens aut fetida: nec tactus an sit mollis vel dura: lenis vel aspera: calida vel frigida. Ipsa quoque anima non valent imaginari: ut in superbia illa sit talis aut talis: quod est in exaltatione solius cogitationis. Multo igitur plura genera sunt delectationis qua anima delectatur: quam illi qua quatuor corporis sensus oblectantur: quod et eadem delectatur illam memorare: qui illos sentire: et totidem modis qui sibi representauerit: et alia imaginari qui illi sibi non representauerit: quod nunc senserunt: si si sensissent: representare possent: et quidem cogitare: qui nec illi possunt sentire: nec ipsa per imaginationem cogitare: sed simpliciter sine omni imaginatione.

De quoddecim generibus exaltationis:

Exaltationis autem genera: Ca. xxi.

Exalta sunt quoddecim: et quibus quattuor sunt simplicia: sex duplicia: quattuor triplicia: unum quod quadruplex.

De quattuor simplicibus: Ca. xxii.

Quattuor itaque sunt simplicia: quod est exaltatio aliquando in sola opinione: ut si quis opinetur se esse

De similitudinibus.

dignū pōtificatu: nec tamē velit fieri epus. Aliqñ i sola volūtate: vt si velit fieri epus: nec tñ opinet se esse dignū epatu. Aliqñ in sola locutiōe: vt si iacet se eē dignū: nec tñ velit fieri: sciēs se eē indignū. Aliqñ i solo ope: vt si q̄s in finē p ignorantiā affideat iuxta regē.

De sex duplicibus: Ca. xxiij.

Ex xō sunt duplicia: qz aliqñ i extollit hō i opiniōe sū r vo lūtate: vt cū pōratu aliq se eē dignū existimat: et b vult vt pōr fiat. Aliqñ i opiniōe r locutiōe r nō i vo lūtate: vt cū aliq aliq nō vult p lationē q sibi offerit: r ex b ipse se at tollēs: meliorē se alijs arbitrat: r in de se iactat ita tñ ne auertat. Aliqñ i opiniōe r ope: vt si aliq se estimat dignū sedere in epm: r alicubi p i g rantiā affideat in epm. Aliqñ i volū tate r locutiōe: vt cū aliq volēs epa ri: iactat inde se eē dignū: licz se sciat eē indignū. Aliqñ i volūtate r ope: vt cū aliq i pūitio vult residere i su piori loco: r ibi se ingerit iuitate nō lo gnis indignū se estimet loco tā alto. Aliqñ i locutiōe r ope: vt cū p latus aliq aliq i se fragilitatē videt: ob quā si honeste posset ipaz p lātōz de sereretur: r tñ i xbis r actib suis quā dā extollentiā ostentat: ne ipaz eius fragilitatē quis animaduerrat.

De quattuor triplicibus: Ca. xxiij.

Quattuor aut sūt triplicia: qz q aliqñ delectat hō in opiniōe r volūtate r locutiōe: vt cū di gnū se p lātōe estimat: r eā vult: r in de se iactat. Aliqñ in volūtate: locu tiōe r ope: vt cū ideo qz vult p lātōz hīc: fingit verbo r ope r actu dignū se esse: quis sciat se indignū. Aliqñ i locutiōe: ope r opiniōe: vt cū aliq licz iacet dignū se esse p lātōe: r ea libet agat q̄b dignū videat esse: r b idē arbitret de se: nō vult tñ p lātōz hīc vt sanctior iudicet esse. Aliqñ in ope: opiniōe r volūtate: vt cū p i qz subditos opprimūt imoderate vt suā p lationē q dignū se estimat eē: q̄ diu

vult possidere: sine vllō obstaculo habere possit.

De vno quadruplici: Ca. xxv.

Hū est q̄druplex: qz plerūq se hō attollit i opiniōe: volū tate: locutiōe r ope: vt cū lau de dignū se estiat: r eā appetit: r ipe se laudat: r qdā magna opef vt lau dē acqrat. Quīdecī itaq sūt extol lētē genera: q̄tuo: simplicia: q̄ se ma la. Sex duplicia q sūt peiora. Quat tuor triplicia: q̄ se pessima. Anū xō quadruplex q̄ ceteris oib pei est. Quāto em in plurib hō extollit: tā to excellētia ipa peiorat. Itē sciēdū qz soli op̄is excellētia q semp est per ignorantia est mala: Soli aut locu tiōis peior: Soli xō opiniōis pessi ma: Soli aut volūtate oib alijs pe ior. Stultū ē em cū aliq vllis psona p i grantia affidet iux dignā: Sz stultū est cū inde se iactat dignā: Stultissi mū xō cū hūc se estimat dignā. Mul to aut stultū ē cū vult residere iux eā: cū sciat se inde eē indignā ea. Cōtra eā extollētia q est i ope: ipse dñs ait: Cū iuitat fueris ad nuptias: recube i nouissimo loco. Cōtra eā xō q̄ ē in locutiōe: Salomon dicit: Laudet te alienū r nō os tuū. Cōtra eā q̄ est in opiniōe aplūs ait: Noli altū sapē: s time. Cōtra eā xō q̄ est in volūtate: dñs iterum dicit discipulis suis: Qui voluerit inter vos p̄mus esse: erit ve ster seru. Cōtra oīa xō extollētē ge nera itē ipe dicit: Dis q se exaltat: hu miliabit: r q̄ se hūiliat exaltabit.

De curiositate: r eius diuisione:

Curiositas est stu/ Ca. xxvj.
c diū pscrutandi ea q̄ scire nul la est vtilitas. Hui aut sede cū sunt genera: e quib quin q̄ sunt simplicia: Sex duplicia: Quattuor triplicia: Anū xō quadruplex.

De quin q̄ simplicib: Ca. xxvj.

Quinq itaq sūt simplicia: qz q aliqñ i sola cogitatiōe curio sitas ē: vt cū aliq studioso co gitat quō alteri secreta scire valeat. Aliqñ in verbo: vt cum illud curiose

Luc. 14.

proh. 27.

Roma. 13

Mat. 20.

Luce. 14

Beati Anselmi

interrogat. Aliqñ in actu: vt cū circa illū deambulat: qñ aliqd q̄rat: si forte qd̄ q̄rit indicio aliq̄ cognoscere valeat. Aliqñ in visu: vt cū sollicitē cōsiderat q̄ ille intēdat: qd̄ agat: quō sedendo: stādo: ambulādo: vel aliquo q̄uo mō se habeat. Aliqñ in auditu: vt cū intēre auscultat qd̄ ille de alio: aut alius de illo dicat.

De sex duplicibus: Ca. xxviij.

Ex x̄o sunt duplicia: qz aliqñ in verbo et actu: vt cū cū amīcabilit̄ alloquit̄: et interim aliqd opaf̄: vt cū sermonib⁹ blandis: cū fuitio qd̄ ei facit extorq̄at ab eo qd̄ querit. Aliqñ in verbo et visu: vt cū aliū rogat vt cū secū aspiciat dicēs: Putas ne iste ita vel ita ageret: nisi talis vel talis esset? Aliqñ i x̄bo et auditu: vt cū ppe illū residet et ad aliū loq̄t̄ q̄ ex alia pte sedet: tamē at tēte auscultat qd̄ ille posterius dicat. Aliqñ i actu et visu: vt cū aliqd agit ne aduertat dū cū aspiciat si credat sp̄ intēdere opī qd̄ facit. Aliqñ i actu et auditu: vt cū ante eū vadit et venit auscultare ea q̄ dicit. Aliqñ in visu et auditu: vt cū curiose q̄ agit cōsiderat: et studiose q̄ dicit auscultat vt p hoc secreta q̄ querit agnoscat.

De quattuor triplicib⁹: Ca. xxix.

Quattuor autē sunt triplicia: qz aliqñ est i verbo actu et visu: vt cū aliq̄s enumerat et mēsurat et considerat quantū sol vel luna distet a terra: vlt̄ q̄ magna sint ip̄a lumīaria. Aliqñ i actu visu et auditu: vt cū aliq̄s se occultat causa vidēdi et audiēdi alioz secreta. Aliqñ i visu: auditu et x̄bo: vt cū aliq̄s iux̄ vias residet vt videat transeūtes: audiat et interroget rumores. Aliqñ in auditu: x̄bo et actu: vt cū cā audiēdi et interrogādi futura: demōib⁹ sacrificat.

De vno quadruplici: Ca. xxx.

Unū x̄o est quadruplex: qz aliqñ est i visu: auditu: verbo et actu: vt cū aliq̄s intuet̄ et auscultat qd̄ sū q̄s cōsiliari cōspicit: et de q̄b⁹ suspicaf̄ aliqd mali: vt et cōsiliū eoz quoq̄ mō agnoscere possit:

Liber

accedēs ad eos q̄rit an viderint aliquid qd̄ se circa eos pdidisse fingit: et interea inspiciēdo et auscultādo circa eos querit qd̄ nūq̄ pdidit.

De generib⁹ curiositatis: Ca. xxxj.

Tē curiositatis genera sūt. xx.

I et. viij. e q̄b⁹ tria sūt simplicia: nonē duplicia: decē triplicia:

quīq̄ quadruplicia: vnū x̄o ex q̄nq̄ partibus cōstat.

De tribus simplicib⁹: Ca. xxxij.

Tria sunt simplicia. Quia aliqñ curiositas est i solo gustu: vt cū deserf̄ piscis alieni pisa comedēt: et p̄us q̄ ip̄a cōsumperit: degustat cuius saporis sit piscis. Aliqñ in olfactu: vt cū eum naso suo apponit vt sciat cui⁹ odoris sit. Aliqñ i tactu: vt cū aliq̄s pannū nouū vidēs cōtrectat: solūmodo vt sciat vtrū sit asp̄ vel lenis: an grossus siue subtilis.

De nonē duplicib⁹: Ca. xxxij.

Quē x̄o sunt duplicia: qz aliqñ est i gustu et visu: vt cū q̄s degustat ferculū sibi appositū anteq̄ cōsumperit p̄mū: et interim cōsiderat si is q̄ residet iuxta eū mell⁹ habeat ferculū. Aliqñ in gustu et verbo: vt cū illud degustat: et an pipere cōditū sit interrogat. Aliqñ in gustu et olfactu: vt cum degustat et olfacit. Aliquando in gustu et tactu: vt cum gustu scire querit an sit sapidum: et tactu an sit calidū: frigidū vel tepidū. Aliqñ i olfactu et visu: vt cū aliq̄s dū legit herbā iuxta se incognitā inuenit: et a legēdo cessans eam naso suo apponens olfact: diuq̄ intuens eā studet agnoscere q̄ sit. Aliqñ i olfactu et verbo: vt cū eā olfaciēs q̄rit ab alio q̄ sit. Aliqñ i olfactu et tactu: vt cū eam olfacit et cōtrectat vt sciat vtrū sit mollis an dura: lenis vlt̄ aspa: qd̄ totū nō ideo facit vt sibi necessaria sit: sed tm̄ vt sciat q̄ vel qualis sit. Aliquādo in visu et tactu: vt cū aliq̄s veniēs ante mēsa vbi est p̄āsur⁹: mox subleuata mappa qua panis est cooptus intuet̄ an sit candidus: et eū ptingit vt sciat an sit calid⁹. Aliqñ i x̄bo et tactu: vt cū cū nō discooperit

De similitudinibus.

sed interrogat an calidus vel ex quo coctus sit: et cum coopertum contingit et premit ut sciat an sit calidus.

De decem triplicibus: Ca. xxxliij.

Ecce sunt triplicia: quia aliquis est in visu et verbo et gustu: ut cum alicubi quis residens: et ante se potum cypho deferri videns: statim assurgit et intruens cuius coloris sit: querit etiam quis potus sit: et degustat an bonus sit. Aliquis in visu et verbo et olfactu: ut cum cum non degustat sed olfacit: interrogans considerat quod sit. Aliquis in visu verbo et tactu: ut cum alicui comedenti deferri cibum inter duas scutellas: et antequam finierit quod prius edebat: scutellis aptis cuiusmodi ille sit cibum considerat: et an bonus sit coctus inuestigat: et ut cum contingit an calidus seu frigidus sit agnoscat. Aliquis in visu et gustu et olfactu: ut cum de eo nihil interrogat: nec cum contrectat: sed est curiosus eum videre: et eum degustat et olfacit. Aliquis in visu et gustu et tactu: ut cum de eo nihil inquitrit: nec eum olfacit: sed cum curiositate videndi eum degustat et contrectat causa qua dixi. Aliquis in visu et olfactu et tactu: ut cum de eo nihil inquitrit nec eum degustat: sed tamen intuetur: olfacit atque contrectat. Aliquis in verbo et gustu et olfactu: ut cum aliquis conuincit superuenit: et an cibi et potus quos habent sint boni requirit: et quosdam degustans alios olfacit. Aliquis in verbo gustu et tactu: ut cum non olfacit eos sed panem contrectat aut alios cibos. Aliquis in verbo: olfactu et tactu: ut cum eos non degustat sed olfacit. Contra aliquis in gustu olfactu et tactu: ut cum de eis nihil interrogat: sed tamen degustat: olfacit et contrectat.

De quinque quadruplicibus: Ca. xxxv.

Quinque sunt quadruplicia: quia aliquis est in visu et verbo et gustu et olfactu: ut cum aliquis deambulans in nudime: has vel illas merces considerat: cuius bene vel ille precij sint inuestigat: vina vel poma vel alios fructus degustat: olfacit piper vel

ciminum vel alia bene olentia: hoc totum ea tamen faciens de causa: ut sciat quod vel qualia sint ista vel illa. Aliquis in visu et verbo et gustu et tactu: ut cum supra dicta facit: excepto quod nihil ibi olfacit: sed merces contrectans voluit et reuoluit. Aliquis in visu et verbo et olfactu et tactu: ut cum ibi nihil degustat sed alia facit supradicta. Aliquis in visu et gustu et olfactu et tactu: ut cum non inquitrit cuius hec vel illa sint precij: sed cetera que diximus facit. Aliquis in verbo et gustu et olfactu et tactu: ut cum non est curiosus videre ea: quia sepius vidit talia: sed cetera facit supradicta.

De ultimo genere curiositatis:

Capit. xxxvj.

Ultimum vero ex partibus consistit quinque: quia aliquis est in visu et verbo et gustu et olfactu et tactu: ut cum curiose ad hec vel ad illa oculos conuertit: et cetera omnia que supra diximus facit. Quadraginta itaque et quatuor curiositatis sunt genera: ex quibus octo sunt simplicia: quindecim duplicia: quattuordecim triplicia: sex quadruplicia: unum vero ex quinque partibus constat. Hec autem tam multiplex curiositas quod exaltatio et delectatio: de quibus superius diximus: omnes ex propria voluntate nascuntur. Nisi enim homo prius habuerit voluntatem delectandi vel exaltandi vel inuestigandi curiose: quod nulla sibi est utilitas scire: nunquam delectabitur vel extolletur: vel curiose inutilia scrutabitur: sed tamen horum vitiorum mala preceps voluntas: sequitur et ipsa: ita nascitur ex ea: ex his vero alia omnia. Ex delectatione namque nascitur luxuria: adulterium: fornicatio: inmundicia: ventris iniquitates: ebrietas: et alia huiusmodi vitia. De exaltatione vero inanis gloria: inuidia: ira: tristitia et auaricia: et alia similia. De curiositate autem inquietudo: insurreptio: detractio: et cetera talia. Quia vero in familia propria voluntatis existunt: et ex sese quedam exercitum magnam faciunt: illi voluntati velut cultam domine obediunt.

De similitudine inter propria voluntatem

Beati Anselmi

Liber

te et adultera regina: Ca. xxxvij.

Propterea namque voluntas est ve-
lut quedam adultera regina: quae
se cuiusdam regi adultero coniun-
git: ex quo etiam tres filios habuit. Ex
his homo tribus tot alij filij et nepotes
sunt geniti: itaque multiplicati ut nu-
merari non possunt: omnes autem in familia
illius regis et regine consistunt: eorumque
tussa quicquid suo more perficiunt. Rex itaque
cum regina ista cuiusdam alij regi aduersa-
tur: collectoque filiorum et nepotum exerci-
tu: regnum illius aggressum perdat. Sic autem
exercitus sic seruos illius regis inuadit:
ut aut plures plures: aut vnus vnus:
aut plures vnus: aut vnus plures ag-
grediatur. Quoscunque homo deuincere
possunt: victos et abductos in car-
cerem tradunt: exigentes ab eis quantum
nuncup soluere possunt: si omnibus affe-
cti miseris in carcere illo deficiunt.
Hec autem regina propria est voluntas omni-
inobediens deo: quae ideo vocatur adul-
tera: quia sepat a deo cui esse deberet con-
iuncta: et diabolo coniungit: a quo de-
beret esse disiuncta. Ipse homo diabolus
ideo rex dicitur et adulter: quia in ho-
minibus regnas per voluntatem propriam a sa-
bus eorum: dei videlicet spiritus abutitur.
Cui se postquam propria voluntas iunxit:
ex illius semine: id est pueris suggestio de-
trahit principalia vitia: scilicet delectationes: ex
tollentiam: curiositatem concipit: et per quod
corps sensus velut ea paries emittit.
Ex his homo tribus tot alia vitia nascuntur
sicque multiplicantur ut absque numero
habeantur. Quia homo ex familia diaboli
proprie voluntatis existit: et ex seipso
quandam admirandam multitudinem red-
dit. Diabolus itaque propriaque voluntas
deo regi regum aduersatur: et congrega-
ta victorum militia: regnum illius scilicet hunc
mundum aggrediens perdat. Hec autem
militia sic humani generis inuadit: ut
aut plura vitia: plures homines: aut
vnum vnum: aut plura vnus: aut vnus
plures: in diuersis modis accipiant.
Quicquidque homo superare possit mala con-
suetudine: ligatum in infernum detrahunt:
vbi ab eo vnus quodque vitium exigit:

quicquid vnusque illud commisit: quod quod
nuncup soluere poterit: et ei miseria
nuncup deest.

De similitudine inter propriam voluntatem
et venenosam herbam: Ca. xxxviij.

Arsus propria voluntas cuiusdam
herbe venenose atque mortife-
re assimilatur: quam medicus qui-
dam peritissimus pergenius cuiusdam inter-
dixit: primis paratibus comminans: quia si
ex ea comederetur: leprosi effecti pericul-
dubio interirent. At illi preceptis eius
obedire noluerunt: sed ex eadem herba
comederunt: unde et leprosi effecti: le-
prosusque filios genuerunt: atque ut me-
dicus eis comminatus fuerat mortui
sunt. Quorum filij licet patres suos agno-
uerint herba illa infirmatos fuisse et
mortuos: seque ipsos lepra percussos et
mortuos: eandem tamen herbam super omnes
alias diligunt: indeque cibos vniuersos
suos concipiunt: maneque surgentes ex ea
de quasi per medicamentum accipiunt: sed
et somnum sero capturi sibi faciunt. Id
igitur quod sint dementes omnes qui audit
advertere possunt. Sed nec minus demetantur
qui propria voluntate vtuntur. Ipsa est
enim herba diaboli venenosa suggesti-
one venenata: et omnibus ea vitibus per-
stifera. Hanc deus qui nostris pie me-
des peccatis: primis humani generis pa-
rentibus interdixit: cum eos comedere
pomum sub mortis comminatione perbi-
buit: quia preceptum eius transgressi ex eo co-
mederunt: mox peritiores effecti et iam
mortui postquam alios peritiores genuerunt:
et ipsi carne mortui sunt: homines
tamen eandem voluntatem per ceteris diligunt
et ea immiscet omnibus pene quae agunt: ni-
hil itaque istis demetitur: quod quod nihil vitu-
tur sua morte libentius.

De proprie voluntati omnia vitia
deseruiunt: Capit. xxxix.

Sic denique proprie voluntati
postquam sua in hominem sedem con-
struxerit: alia vitiorum seruatur
quasi milites terras tenentes: alia velut
per solidatis militantes. Illa etenim vi-
tia quasi terras tenentes et obediunt:
que per seipsas in hominibus consistunt:

De similitudinibus.

ut adulterius. Qui enim adultera: hoc ea solum facit de causa: quia eum vitium ipsum delectat. Illa x^o seruunt ei velut militantes pro solidatis que sunt in homine pre alijs vitijs: vt cupiditas p^ociosarum vestiu: pro gloria inani: Nemo enim p^ociosas vestes nisi ad inanem gloria querit. Item vitium aliquando huic: aliquando illi vitio seruit: vt auaricia aliquando ventris ingluuiet: aliquando exaltatiōi. Rursum aliquando alteri cedit: vt luxuria glorie inani. Aliquando enim luxuria repellit: ne laus concupita p^oda. Omnia x^o siue hoc siue illo modo pro prie voluntati: diabolo quoque famulantur: quibus i hominibus modis procreata nascuntur. Diabolus enim suggestione et carnis delectatione spiritusque consensu vnum quodque vitium consummatur.

De similitudine inter suggestionem delectationem: consensum et canem;

Capitulum .xl.

His igitur tribus: suggestione et videlicet: delectatione et consensu: Suggestio est velut canis ponderosus. Delectatio vt leuis et acercatulus. Consensus autem quasi canis fortis et imensus. Ponderosus etenim canis cum quēpiam iuxta se transeuntem audierit: semel vel bis post eum latrans statim quiescit: si tamen ille viam suam in directum tenuerit. Si vero respiciens instigauerit eum: canis quē latrando licet non mordeat insequitur eum. Catulus leuis et acercatulus: et nisi cito percussus fuerit: acerrime mordet. Fortis vero canis et imensus: et fortiter instat: et nisi magna vi obruatur: hominem strangulat. Quare ponderosus canis non est respiciendus. Catulus vero mox repulsiōis. Canis vero imensus viriliter obruendus. Si autem si peccati suggestio animum pulsatur: qui ab amore presentium tendit ad eterna: mox eum deserit: si intentionem suam tenuerit firmiter: Si autem ad eam attendens in se receperit: et cogitando quasi eam inctando reuolue-

rit: et ipsa sepius eum infestat: Quis non vulncret dum est suggestio sola. Sed si diutius ea replicauerit ponderosus canis: in catulum transit: id est suggestio in delectationem: que acriter instat: et nisi cito reiiciatur animam vulnerat. Quare mox vt venire ceperit debet eam repellere anima sponsa christi: cogitans quia magna est ignominia illi vt in eius conspectu appareat sedata delectatione tam turpi. Nisi enim repulerit delectationem: catulus transit in imensum canem: id est delectatio in consensum transit: que si arripiens animam: eam nisi magna vi obruatur occidit: sed mox vt ceperit aduentare: debet eum anima magna vi obruere: id est immenso terrore mortis eterne in se destruere. Suggestioni ergo ne attendamus: delectationem mox reprimamus: consensum fortiter obruamus: sicque cor nostrum studemus custodire: vt nec vna superflua cogitatione diabolus illud valeat violare.

De similitudine inter eorum humanum et molendinum: Capitulum .xli.

Et etenim nostrum sile est molendinum: no semper molitur: quod dominus quidam cuiusdam seruo suo custodiendum dedit: precipiens ei vt suam terram annonam: videlicet frumentum: vel hordeum: vel etiam auenam in ea molaret: et ex eodem quod moluerit et ipse viuatur. Verum illi seruo quidam inimicus: qui huic molendino semper insidiatur: qui si quando illud vacuum inuenierit: aut arenam ibi statim proiecit que illud dissipat: aut picem qua coaglutinat: aut aliquid quod fedat: aut paleam que terram illud occupat. Seruus igitur ille si molendinum suum bene custodierit: dominique sui terram annonam in eo moluerit: munda ex eo farina egredietur iuxta genus annonę que intus molitur. Ex eodem autem quod moluerit: et domino suo seruit: sibi quoque ipsi victum acquirit. Si vero inimicum suum violare molendinum suum permiserit: mala ex eo farina

precedit: qz mala est annona quā molit. Hec aut farina et vehemēter displicet dño illi: nec seruo ex ea sibi vitā sed famē cōquirat. Hec itaqz molendinū semp aliquid molens: cor ē humanū assidue aliquid cogitans. Hoc deus vniciqz homī seruandū tradidit: iubens vt in eo molat illos tm cogitat: qz ipse suggerit. Quorū cogitatum alij vt frumentū: alij vt hordeū: alij vt auena sūt. Puri qdpe vt frumentū sunt: qz aīa replicat cum in cōtemplatiōe posita: pure de deo cogitat. Hi autē hordeo assimilant: qui de virtute in virtutē quasi p quosdā labores ascēdere meditantur. Hi etenim licz sint boni: min⁹ tm supioribus sunt pfecti. Illi xō sūt vt auena: quib⁹ homo intendit sua deserere vitia: Boni nāqz sunt et isti: s tm imperfectiores pdictis. Nos itaqz oēs vult de⁹: vt hō toto corde reuoluat: et ex eisde sibi victū eternū acquirat. Sed qz homī semp aduersat diabolus: et semp insidiat cordi illius: qd si aliqui vacuū bonis cogitationibus iuenerit: statū replet si pōt mal. Itaqz aut malarū: alie cor dissipant: vt ire et inuidie. Alie cōglutinant et coindquant: vt gastrimargie et luxurie. Alie tm occupāt: vt vane glie non nimis nociue. Hic igit hō si cor suū bñ custodierit: sanctosqz bene cogitatus in eo reuoluerit: mūda p os verba velut p foramen molendini emittunt: mūdus p oculos vīsus: mūdus p aures auditus: mūdus p os gustus: mūdus p nares odoratus: mūdus p totū corpus tact⁹: fm genera cogitationū mūdaz que intus voluūt. Ex his aut cogitationibus mūdis et deo eas cogitando deseruit: et eternā sibi vitā acquirit. Si xō diabolū cor suū corripe pmisserit: et mox vitia p sensus pgreduunt: iuxta genera cogitationū malarum que intus voluūt. Hec aut et deo vehemēter displicent: nec hō ex eis victum sibi acquirit sed mortē. Cum em ad finē quisqz puerit quātū boni vel mali nūc molu-

erit: tantū ad vitā vel mortē sibi pparatū inuenerit. Verū sciendū: qz horū molentū: id est in hac vita laborantiū tria genera sunt.

De similitudine inter molentes et laborantes: Capi. xliij.

Ec autē velut tres sunt homines de mane vsqz ad vespē manu molētes. Horum itaqz pmo quicqd molit in saccū suscipit et abscondit. Alter xō partē capit: partē in flumē negligētia cadere sinīt: partē xō ventus rapit. Tertius autē qd quid imolit impetus fluminis secum tollit: vel ventus dissoluit. Veniēte vespa qñ a labore cessat et fructus laboris inquir: quid putas singulos habituros? Qui farinā totā reseruauit totū laborē suū bene recognouit. Qui xō partē collegit: inde letatus est qd habuit: inde autē mestus qd vērō vl flumē amiserit. Qui xō totū amisit: eo tristior fuit. Flumē p seculi decursu accipit: Vērō xō gloria designat inantis. Molēdinū qd tota die molit: p̄sens labor ē h⁹ seculi: q a mane vsqz ad vespē nunqz finit. Mane nob erat qñ nati sum⁹: vespa xō erit qñ p mortis debitū hīc transibim⁹. Tempus itaqz p̄sens dies quo laborare debem⁹: vnde in vespa vīnam⁹. Et sicut mola circū circa ducta ad eundem semper locum reuertit: sic labor iste singulis annis more solito reuertit. Modo nāqz araf: seminat: metit: panificat: comedit: qd iterūqz ad idem reuertit. In vespera g cū dicitur: Voca oparios et redde illis mercedem: letabunt iusti tota farina seruata: id est vita sua. Alij autē q nō eā totā seruauerūt in hoc mesti crūt: leti tm q ex pte laboris sui deū recognouerūt. Verū alij q omē tēp suū i vaneitate ponūt: et qd faciūt non ab hūana laude abscondūt: qñ omne studiū vite sue i decursu fluminis piciūt: farinamqz suam vento committunt: vnde et in fine pane vite eterne carebunt: Et illis.

Cap. 30

Mat. 20.

De similitudinibus

De bonitas cuiusq; fidelis deo et o-
bis bonis sit utilis: Ca. xliij.

Diligentior ad studiū boni
e tat; quilibet efficit: quo fruct;
vberior inde puenire pbat.

Sciendū itaq; est q; bonitas cuiusq;
oī creature est utilis et bona: exceptis
demonib; et dānatīs hoīb;. Deo eti
am qui null; est indigens: quadam
ratione pdesse videt. Hoīb; est uti
lis: qm̄ em̄ ex vite merito q̄s ad eter
nā beatitudinē puenit: numerus ele
cro; incrementū accipit. Qui quāto
amplius creuerit: tanto min; eterna
retributio expectāda erit: Hāc cū nu
merus ille sanctorū impletus fuerit:
retributio iustorū mor accipiēda erit:
tunc quidē in corpib; quā laz habēt
in aiabus. Si aut̄ vnusquisq; fidelis
mor vt hanc vitā deserit: corpe simul
et aīa eternā beatitudinē psequetur:
oīs qui hoc videret et; sequi sancti
tatē compelleret: itaq; meritū fidei
quodāmodo videret euacuari. Bo
nis itaq; utilis est his q; cū deo sunt:
q; eorū meritū sua p̄sentia anget: Et
illis q; imp̄sentia; sunt vel adhuc fu
turi sūt: pdesit: q; locū in illo cetū be
atoz implet: qui nullo mō in fine va
cuius esse potest. Facit etiā alio: mali
ciā puerorū siquidē excludit exēplo
sue bonitatis. Soli ac lunc bon; ho
mo ceterisq; creatur; est utilis: q; in
consummatōe iustorū cōmutabitur in
melius quicq; est oīm creaturarū.
Es. 30 Sol q̄ppe sicut ppheta ait: septē plī
citer lucebit sicut lux septē die; et lu
na erit sic sol. Alie creature licet put
chre sint: mutabūtur in melius: cū il
las de; mutabit i statū exinde nō cō
mutandū. Angelis q; bon; hō utilis
est: q; se oībus illis amicu facit. Qui
em̄ mibi amicu acq̄reret q; me tāq; se
ipm̄ diligeret: et quē ego tāq; meipm̄
amarez: magnas ei grates deberem.
Quisq; q; bon; studuerit eē: i bono
rū amicitia trāsibit: ita vt vnūquen
q; tanq; semetipm̄ amabit: et oēs eū
eodē mō char; habebūt. Tantus em̄
amor: tantaq; p̄cordia inerit oībus:

vt oēs amici vni; sint amici alteri;
Qualit̄ aut̄ bonus deo sit utilis: vi
deam;. Si potēs de; ciuitatē magnā
quandā et admodū speciosā: ad suā
gloriā edificauit: quā copiosa ciuluz
multitudine repleuit. Quorū nōnul
li cū ppriā voluntatē potius elege
rūt facere: q; sub volūtate et ordina
tione dei permanere: miserabilr cor
ruerūt: et domus et edificia magna et
spaciosa expte vacua remāserūt. Et
igit̄ aliq; q; urbem magnā fieri ordi
nasset: q; multa in ea palatia pstrux
set: multasq; māssiones in vrbis edi
ficationē fecisset: s; habitatores si ha
beret: et oēs q; scūq; potuisset ad se i
uitasset. Sic facit de;: oēs em̄ vt ad
se veniāt: et vt sibi ad sue ciuitat; edi
ficationē subueniāt: p̄cat: admonet:
inuitat: bonas leges pollicēs: pacē
et securitatem pmittens.

De commendatione superne hieru
salem: Ca. xliij.

Bi nāq; iura legū imobilia: op
tine consuetudines: ibi ciuea
nō ex timore alicui; suas occul
tant opes: imo gaudent dū palā oī
bus apparent. Null; siq; dē ibi incur
sus malorū: pestis nulla: violētia oīs
q; rapina. pcul inde remota. p̄p̄ete
rea loc; amenus et magna dulcedine
refert; dom; pate: edificia ampla: di
uersi generis māssiones. Hī et ipe do
minus: In domo patris mei māssioēs **Job. 14.**
multe sūt. Et p̄p̄ba baruch: O israel baruch. **3**
q; magna ē dom; dei: et q; ingēs loc;
possessiois ei;. Magn; et nō h; p̄su
mationē: excels; et imēsus. Tenebre
ibi nullē: luce indeficiēte circūlucēte:
ifirmitas nlla: sanitas indefessa: nihil
icōmoditōia ad votū. Ad hāc itaq;
edificationē inuitat nos dñs: dicēs:
Venite ad me oēs q; laborat; et onē; **matth. 11**
rati estis et ego reficiam vos. Qui q;
venire voluerit: dei procul dubio ad
iutor erit. Hī Ap̄ls: Dei adiutores **1. Cor. 3**
sum;: dei edificatio estis. In bonita
te q; q; cūq; steterit: nō solū sibi et om
ni creature utilis erit: s; etiā ipsi suo
et oīm p̄ditori vt dixim; bñficiū pre
q

Beati Anselmi liber

stabit. Nec etiam civitas sancta: cui se sponte associavit: si vel unus homo de fuerit bonus: nunquam perficitur.

De bonitas boni hominis damnatis et demonibus sit inutilis: Ca. xlv.

Orandum etiam quod sicut bonitas in hominibus bonis: hominibus est ad leticie incrementum: sic demonibus et hominibus damnatis erit ad detrimentum.

Demonibus namque et hominibus damnatis sanctorum consummatio erit interminabilis: lucis et eterna damnatio. Nam cum isti obtinebunt corporis et anime gaudium semper: non tamen sibi et illi ibunt in supplicium eternum. Quod quia demones non latet: modis omnibus laborant: sanctorum incrementum impedire: quicquid donec ultimum illorum eis associetur non includunt sed habent preterea temptando electos dei: quatenus qui probati inveniunt digna remuneratione de coronentur: victi vero atque reprobi perenniter puniantur. Vigilemus ergo ut saluator admonet: quia aduersator noster circumit quos deuolet. Illi autem deuorat quem sua suggestio in malis actibus indurat. Notandum etiam quod qui bonis alterius arridet: sanctus presentit: qui vero inuidet: diabolus. Si quidem magis puto eius saluationem sperandam quam pauperum boni facit: et benefactorum aliorum fauer: quam illi qui multa et inuidet. Is etenim cui beneficia aliorum placet: si damnatus etiam eorum in se taliter conqueri posset: Quod scilicet ipse de vestra iusticia iuste letatus fuit: itaque si beatitudinis vestre particeps non fuero: inde damnationem accipiam: vnde semper gaudebam.

De similitudine inter deum et quemlibet regem suos indicantem: Ca. xlvj.

Inter saluandos siquidem et damnum namque dos sic deus discernit: quod rex quidam inter fideles et infideles imperij sui. Hic itaque rex prepatore ex una parte iuuuio magis: et ex alia parte quidam carcere tenebroso: disposuit: quia quicumque sibi fideles poterit comprobare postquam omnes aggregati fuerint faciet simul discubere: quoscunque autem sibi esse infideles convincere poterit: postquam et ipsi fuerint aggregati: in tenebrosum illum carcerem su-

mul faciet betrudi. Omnes itaque ad se inuitat: ut quis fidelis: quisve sit infidelis agnoscat. Mor autem fidelium et infidelium qui omnes inuitant: alij precedunt: alij subsequuntur. Fidelium igitur cuiusque ut venerit postquam vere esse fidelis comprobatur fuerit: dat mixtum interea sibi donec pueniat omnes qui cum eo sunt cenantur: ut simul incipiant omnes epulari. In fidelium ut venerit quisque postquam conditus fuerit infidelis esse: flagellatur interrim usque qui aggregatur et alij qui cum eo in carcerem sunt detrudendi: ut simul in eo incipiant omnes cruciari. Mor ergo ut fuerint omnes aggregati: et fideles vel infideles esse fuerint comprobati: ibi simul omnes in sulcum collocati faciant: illi vero in carcerem trahi fame et siti moriantur. Hic igitur rex ipse deus est qui sic discernit inter bonos et malos mundi istius. Ipse etenim preparato hinc paradiso: hinc inferno: constituit: quia quicumque sibi fideliter obsequentes inuenire poterit: postquam omnes ad eum ex hoc seculo transierint fuerint aggregati: simul omnes in paradisu in corpore et anima collocabit. Quos cumque vero repire poterit preceptis suis resistentes: postquam et ipsi puenierint: omnes sibi in infernum horribilem cum diabolo detrudet. Omnes itaque per predicatorum suos ad se inuitat: ut quod sibi quisque velit obedire agnoscat: vixit et preceptis alij obedire: alij vero resistat. Atropus autem alij prius: alij moriuntur postquam: et examini representant. Quicumque itaque ei obedire fuisse comprobatur: reges cuncti in anima sola interim dat: quicumque vero de infidelibus obedientia quincit: et ipse in anima sola cruciatur. Postquam autem omnes mortui et ut dictum est: singillatim examinati fuerint: finitoque seculo cunctique resuscitati: illi etiam generale iudicium pacti fuerint: boni omnes in celum translati in anima simul et in corpore letabuntur: mali vero in infernum detrudi et ipsi in anima sibi et corpore torquentur. De quatuordecim beatitudinibus corporis et anime: Ca. xlvij.

Multi homines quibus nonnulli boni mores et iusta opera proponuntur: ut et se in eis seculi postposita va-

De similitudinibus

Esai. 64
1. Cor. 2

nitare exerceant: admonet: in quere
solent: quod pmo: q retributione?
Rñdet itaq illis qd septu e: Quia
nec oculi vidit nec auri audiuit: nec
in cor hois ascendit q pparuit de dñi
gētib' se. Ne cū illi hē clare qd sit adū
tere pñt: repetit hoc ipm alijs xbis r
dñs eis: premisi qd his q i hac vita dñ
seruiūt: in futura vita recōpēfāt vī
ta eterna: bñtudo eterna: et na locū/
ditas: sufficiētia siml' oīm cōmodoꝝ
fm volūtātē r sine oī indigētia. Hec
q cū illis hē mō dicunt: bona qdē et
magna vt sūt vident: s qz nō intelli
gūt qd in ipā vita habituri sint: nec
subito qd sit oīm cōmodoꝝ fm volū
tatē sufficiētia r sine oī indigētia
percipe pñt: berent aīo: nec multum
efficaci sapore ad audita trahunt:
Quid igit agēdū: vt b illis aliqten?
sapiāt: r sic ad opa bona euigilent?
Puerorū more cibādos estimo eos:
q si aliqñ grossū aliqñ pomū edēdū
pēpiūt: illud ob dētiū teneritudinez
r oris angustia assumere nequeūt:
si p illozū capacitate prius nō fuerit
pīculatim dūituz. Ita q dñidam?
in partes magna q diximus: vt inde
possint ad vīā nutriri: d qñ agim?
Que vt meli' eluceāt cōsiderem? q
in hac vita mēs auidi' amet hūana:
r ex his put possum? cōiectem? illa
eos habituros in vita eterna. Multo
excellēt' siquidē inter multimoda
mūdi pīcula pstituti: dñi fuerint pce
pta secuti: atq cū ipi illi' adepti fu
erint plenitudinē desiderij sui: se neq
q fraudatos pēpiēt. Hoc igit vt p
taxauim? faciam? r a minimis pau
latim pgrediamur. Quattuordecim
igit sūt bñtudinis partes: quas fini
to generali examīne: pfectus omnes
electi hēbūt: totidēq miserie genera
que mali tunc sustinebūt. De autem
beatitudinis ptes atq miserie sic s
bñnūcē sūt oīno contrarie quō et
ipi q eas accipiūt in remuneratōe.

Que sint quattuordecim partes
beatitudinis: Ca. xli. v. iij.

Artes xō beatitudinis sūt
p pulchritudo: agilitas: forti
tudo: libertas: sanitas: volu
ptas: lōgeuitas: sapientia: amicitia:
cōcordia: honor: potestas: securitas:
gaudiū. Ista vt estimo sūt que ppter
se r ppter q alia queq ab hoib' ap
petunt. Si aut in his aliqua sūt que
aliquādo serui dei nō modo non ap
petunt: sed etiā magnopere in hac vī
ta curare subterfugiūt: Et sūt: ver
bi gratia pulchritudo cor: poris atq
voluptas: vtiqz iccirco non ea fugi
unt q hec naturaliter nollnt: sed ne
deum in his quoquo modo possint
offendere. Nam si p ea nihil offensi
ōnis in deū contrahi posse certe sen
tirēt: vel se ab eterno amore bono
rū impediri nō pertimescerent: profe
cto locundius in ipis q in eozū con
trarijs se deducerent. Partes vero
miserie qtuordecim prelibat: bñtu
dinibus contrarie he sūt.

Que sint qtuordecim ptes mi
serie: Ca. xlii.

t Arpleudo: pōderositas: lbecil
litas: fult: infirmitas: anxietas: vīte
breuitas: insipientia: inimicitia: dis
cordia: dedec' ipotētia: timor: tristia.
Notāduz q sic septē pōres illi'
beatitudinis partes ad corpis beati
tudinē: septēq posteriores ad aīe p
tinēt bñtudine: sic qz septē pōres h'
miserie ptes corpis: septēq vltime
miseriā perficiūt mentis. Quicunq
ergo illas omnes beatitudinis partes
habere poterit: pfectam corpis r aīe
bñtudine possidebit. Quēcūq ve
ro has oēs miserie ptes tolerare ptinge
rit: sūme corpis r aīe miserie sibiace
bit. Hec in hac vita: nec vnam illius
beatitudinis r huius miserie partes
quisq pōt habere: nec rursus ex tato
ea carere. In alia xō vita aut pfectā
habēs beatitudinē miserie nullaten?
subiacebit: aut sūme subiacens mise
rie oīno beatitudine carebit. Ad vt
totū cōprobare possim? p singulas
bñtūdis atq miserie ptes curram?
q 2

Beati Anselmi liber

De pulchritudine et turpitudine:

Ars igitur prima virtutis. Ca. 1.
 pulchritudo est pulchritudo: misericordia
 et contrarium turpitudine. Illam
 omnes habere: hac vero percipiscunt ca-
 rere. Sed hic neutram habere perfectam:
 vel neutra possunt carere. Que nam est
 illa speciositas hominis quam multo est minor
 pulchritudine floris seculi? Quis est
 ut lilium cadet: quis ut rosa rubet? Qui
 cum quodammodo pulchritudinem habet:
 nec summe turpitudini subiacet: nec quod
 vel illam vel istam perfecte habet: nec eis in
 hac vita potest omnino carere. In alia ve-
 ro vita perfecte alteram habebit: altera
 quod omnino carebit. Pulchritudo etenim
 bonum quoddam est: et quod naturaliter a
 cunctis haberi amat. In illa siquidem
 vita pulchritudo iustorum solis pul-
 chritudini quam septem plures quam modo sit: splen-
 didior erit: adeo quodbitur. Unde scriptum est:
 matt. 13. Fulgebunt iusti sicut sol in aspectu dei.
 Amplius: corpus christi claritati solis
 placere nescio quomodo posse ambigere.
 Phil. 3. Hinc autem similes teste apostolo criminis
 autem: Reformabit corpus humilitatis
 nostre figuratum corpori claritatis suc-
 hac autem auctore comprobata: si quis etiam
 velit sibi ratione comprobare: credo nul-
 li debere incredibile videri iustos pul-
 chritudinem solis in illa vita ubi mor-
 tale habet absorbebit tantummodo sortit-
 ri: cum vere dicantur et sint templum et sedes
 dei: quod nunquam in divina pagina de sole
 isto visibili meminitur legi. Hoc igitur
 tali et tanta pulchritudine iustus rutila-
 labit. Si vero intus fuerit: ceno et omni
 cadauere fetidior erit omnis quam fulgine
 turpis erit. Ibi ergo pulchritudinem per-
 fectam aut summam habet turpitudinem.

De agilitate et poderositate: Ca. 17.

Ecce da per virtutis est agilitas:
 misericordia vero contra poderositatem.
 Has vero nec omnino habet nec rur-
 sus his homo potest penitus habere carere. Nam
 quanta est hominis agilitas quam minimum
 passer superat: quod tamen quodcumque modo mone-
 re se potest: nec summe poderositati subia-
 cet: in futuro autem aut perfecte agilis erit:

aut si e poderosus: ut se omnino mouere si
 possit. Sed velocitas quam pulchritudi-
 ne non minus amat tanta nos comitabitur:
 ut ipsis angelis dei eam celeres simus: quod
 a celo ad terras et e converso dicto ci-
 tius dilabuntur. Que celeritas utrum
 sit in angelis si phari necesse est: Ex-
 emplum gratia: dicit posset hominem mor-
 tali adhuc carne gravatum: mox a iu-
 dea in chaldeam per angelum delatum: inde
 quod tradito prandio: quod deserebat sine
 mora relatum. Ergo cum istis omnino par
 velocitas nobis erit: quod sicut promissa
 est illorum equalitas incrit. Apostolus etiam
 quod corpora nostra quanta cumque locorum in-
 ter capedine separata membrata fuerint
 siue dispersa: in ictu oculi afferit re-
 surrectura: satis innuit quam velocita-
 tem eadem corpora incorruptibilia sint
 bitura. Corruptibile quippe sicut ipse
 se testatur: idnet incorruptionem: et mor-
 tale sicut induet immortalitatem. Quis ergo
 velocitatis exemplum in radio solis licet
 intueri: qui statim orto sole in plaga
 orientali pertingit usque ad ultimam pla-
 ge occidentalis: ut in eo pendamus
 non esse impossibile quod de nostra di-
 cimus futura velocitate: presertim
 cum rebus aëatis soleat inesse maior ve-
 locitas quam in aëatis. Huic etiam radio
 solis simile exemplum velocitatis habet
 mus in nobis. Radius quippe oculorum
 nostrorum in splanatione palpebrarum usque
 ad celum pertingit: et ictus eorum totus in se-
 met ac integer redit. Amplius: perstat quod
 de aëas sanctorum quod iam celestia tenent:
 necdum plena felicitate frui donec in-
 corruptibilitate corporum suorum potia-
 tur: quam cum adepti fuerint non erit quod
 amplius velint. Nec itaque corpora si eas
 a sua velocitate aliquatenus tardiores
 aut graviores efficiere deberent: nimirum
 eorum potius sortium abhorrerent quam ap-
 peterent. Igitur ea quod diximus velocita-
 te dotabitur homo sanctus: cum ad veram vitam
 fuerit translatus. Malus vero tanto pe-
 na pondere premetur: ut nec pedem quod
 vel manum vel aliquid sui corporis possit
 mouere. Unde et illud in euangelio:

1. Cor. 15

De similitudinibus

math. 22. Ligatis manibus et pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

De fortitudine et imbecillitate:

Ter tia ps beatitudinis Ca. liij.
 et fortitudo dicitur: misericordia xpo imbecillitas que et opponitur. Sed que est hoc? nihil fortitudo in hac vita: quorum plenitudo nauim echinus in mari retinetur? Quia tamen homo imbecillitas que dicitur superare valeat: nec oino imbecillitati subiacet: Itaque nec fortitudinem perfectam: nec suam hic habet imbecillitatem. Neque perstabunt viribus que cum supernis meruerint ciuibz associari: ita tamen ut nullatenus illis que obistere valeat: vel si non edo quid: aut euertendo voluerit: a suo statu quando illico redat. Nec in eo quod dicitur maior labor abut conatum que nos modo in oculorum nostrorum motu: Neque quod similitudo illa angelorum nostro excidat ab alio quam adepturi sumus in futuro: quatenus si in hac fortitudine aut in his que dicitur sumus ad exemplum non occurrat vel ipsa per quam angelis adequebimur: ad ea coprobanda possit. Si igitur quibus angelos valere possit: nostra nihilominus fortitudo valeat: neminem autem que dubitet puto existere: angelos ea que volunt fingi fortitudie. Cum igitur similes eis fuerint: nunquam imbecilliores illi erimus. Sed fortassis quereret aliquis: quid nobis tunc illa fortitudo prestabit: cum singulis tam puenieter ut puenientius nequeant ubique dispositis nihil immutandum: nihil euertendum: nihil statum dum sit: in quo vires suas exercere possit? Qui hoc dicit: paucis nobiscum quod in huiusmodi habeat usus humanus: attendat: et videbit quod non solum oibus que habemus et que nos habere non parum gaudemus actu utimur. Sicut ubi gratia: ipso visu pretere aliqua nonnulla scientia rerum: et multis in hunc modum: sic et tunc de que agit fortitudine erit. Sola namque possessio eius nobis grata erit: et exultatio gradus: licet in actu neque sit necessaria nobis cunctis ut dicitur in suo statu puenieter locatis. Nec ea de qua sitio si aut de velocitate aut de ali

qua beatitudinis partem mouet: hac solutio est si non apud lector inuenerit: soluat. In futuro igitur ut iam prelibauimus: et sic inuit fortis erit: ut etiam si velit terram commouere possit: et sic euersio iniustitiae imbecillitas: ut nec etiam times amouere queat ab oculis suis.

De libertate et seruitute: Ca. liij.

Quarta ps beatitudinis: libertas dicitur: misericordia xpo seruitus. Libertas est que cogit non potest ad ea que nolit: nec prohiberi ab eo quod velit. Sed que in hac vita valeat esse que hanc possit libertatem habere: que non quid die patitur quod nolit: que valeat a seque oem quod velit: Quia tamen non ad oia homo que si vult cogit: nec ab oibus que vult prohiberi: nec oino libertate puenit: nec oino seruituti subiicit. In futuro autem aut perfectam habebit homo libertatem: aut oimodam libere seruitutem. Sed ut iam diximus et aucte apostolica idipsum confirmauimus: angelis similes erimus. Quicumque angelis assimilabuntur: eorumque libertatem necessaria assequentur. Itaque sicut angelis nihil obstat: nec aliquid eos impedire potest vel restringere quando per velle suo cuncta penetrat liberrime: ita non erit aliquid obstaculum quod nos retardet: nulla clausula que nobis vllatenus obstat: non elementum quod nobis ad velle nostrum parum omnino non exercet. Amplius certe dicitur corpus cui corpora nostra consistuntur a dauid: Paulus testatur: ut iam super me minimum: clauso sepulchro a mortuis surrexit: ac deinde ad discipulos obseratis ianuis palam dum introiuit: nobisque in hoc future libertatis grada documentum reliquit. In illa etenim vita si bonus fuerit: nihil patietur quod nolit: sed agere permittet quicquid voluerit. Si vero fuerit malus: ad oia que noluerit cogetur: et ab oibus que voluerit prohibetur.

De sanitate et infirmitate: Ca. liij.

Quinta ps beatitudinis est sanitas dicitur: misericordia xpo infirmitas. Illa autem homo ab ortu suo carceret hanc autem incipit tolerare. Ex quo etiam nascitur prima vox eius indicat quod patietur:

Beati Anselmi liber

Ps. 36.

Apoç. 21

Mox deniq; incipit esurire: sitire: la-
cessere: suis i pānis fordescere. Hinc
cec? vel surd? : mutus vl claud? : car-
diac? vel scabiosus: leprosus: palyti-
cus: aliove morbo efficit infirmus.
Quia tñ ei? infirmitas leniri qbus-
dā medicamētis pōt: nec sūme infir-
mitati subiacet: veruz in futuro ⁊ sic
sanus erit q nullaten? infirmabitur:
sūma sanitate pfruet. De hac sani-
tate qd meli? dici poterit qd psal-
mista canit: Sal? inquitens iusto: uz
a dño. Quib? aut fuerit a dño vera
sanitas: que surripi valebit infirmi-
tas? Hec de ista sanitate: quā i secu-
lo futuro habebim? : qd exēplū asser-
re queā: vt q sic itelligat nō video:
qz nil sanitat? qd ē: ei cōpare posses:
aut ego in me: aut aliqs sub mortali
degēs carne sensit in se. Hic etem tñc
nobis sani videmur: cū in nob nīhil
qd debeat sentiri? : fallimur tñ non/
nunq; in h: nā frēqnter in aliq parte
corpis ifirmamur: nec tñ hoc ipm ni-
si aut motu corpis: aut tactu aliq vl
lo pacto expimur. Ac d his qui nec
ita infirmant: s ex oī pte sibi sani esse
vident? quid dicemus: vt vtruz sint
sani: aut nō sint: pbem? . Pone tibi
quēlibet sanissimū corpe: ⁊ de sani-
tate illi? sciscitare: san? ē suo iudicio.
Hic talis paulo durius tāgaf: aut in
aliq sui corpis pte artius pstringaf:
⁊ statim videbis qz clamabit: sine: le-
dis me: veras me. Quid est h: nōne
pūs se esse sanū dicebat: ⁊ nūc modi-
ce tact? ita dolenter succlamat: iste
ne tibi sanus videat? Nō puto: neq; qd
sal? hmoi nobis dabit: quoz salus a
dño futura esse pmittit. Itā abster-
get de? oēm lachrymā ab oculis san-
ctoꝝ: ⁊ tā nō erit ampl? neq; luctus
neq; clamor: neq; vllus dolor: qm
pōra trāsierit ⁊ nō esuriēt neq; sitiēt
āpl? : nec cadet sup illos sol neq; vll?
est? . Dextera em sua deus teget eos:
⁊ brachio sancto suo defendet illos.
Quid itaq; eis nocere valebit: qbus
dextera dei tegimentuz erit? Qualis
autē sit illa sanitas: certe sclo me nec

meo nec alicui? sensu vel expmto
accepisse: febrilū. Xō ⁊ diuersaz infir-
mitatum q̄litates: si cuiusmodi sint
quis interrogaret: facile eas a me ex-
positas forsitā intelligeret: tñ qz ego
illas in me tāquaz ab eis accepti que-
sint: q eas expmētō p̄dicerūt in se.
At qd nec sensu pcepit: nec ab vllō q
pcepit vt dixi accepti: nō eodē modo
credere: tñ ⁊ incūctāter vt mea qd ē
fert opinio astruere licet: sanitatem
vite future ita vigere ⁊ imutabilem
ac inuiolabilē fore: vt ineffabili qua-
dā dulcedine suauitatis totū hoīem
repleat: ⁊ oē qd alicuius in se vicissi-
tudinis: mutabilitatis aut lesiōis sus-
ptionē p̄tendere queat: pcul arceat
atq; repellat. Sic igit iust? erit san?
ac xō quēlibet iūstū tāta ibi ifirmi-
tate scias infirmari: vt nullo postmo-
dū medicamine queat medicari.

De voluptate ⁊ anxietate: Ca. lv.

Extra ps beatitudinis ē volup-
tas: miserie xō anxietas. Illā
hoīes appetūt: hāc xō refugū
unt. Hec cū eā in hac vitā q̄rūt: nō
nisi p anxietatē inuenire pnt. Cū q ad
id puenierint qd voluptatē putāt: nō
nisi laborando eodem p̄fui valent.
Quo siletiā vfi fuerint imoderat?
rursū eis i anxietatē puerit. Quia
tñ in eo qualitercūq; delectant: nec
oīmodā anxietatem patiunt: Post
hāc xō vitā aut i oīmoda volupta-
te sūt: aut oīno replebūt anxietate.

De similitudine ferri igniti: Ca. lvj.

Sicut em ferrū ignitū oīni sui p-
te p̄tinet ignē: sic in se boni vo-
luptates: mali xō in se sentient
anxietatē. Hāc xō voluptatē nemi-
nē in hac mortalitate viuētē cē pu-
to vel fuisse q eā vt ē: senserit vl gu-
stauerit: vt illi? saporē vel habitudi-
nē aliqs declarari possit.

De duabus beatitudinib? totidē
q miserie: Ca. lvij.

Idem tñ aliqd ad hanc de-
clarandā. Dicam? duas bea-
titudines: et itez misérias esse duas:
maiorē videlicet atq; minorē. Ma-

De similitudinibus

lor: regnū dei: minorē xō in q̄ ad a3
fuerat pmo possit: padisi gaudiū vi-
cim? Itē maiorē miserā: eternuz ig-
nē gehennē: minorē aut erūnas fa-
temur vite p̄sentis: q̄s dñi viuin? in-
cessanter patimur. Beatitudinē q̄p
pe neutra aliq̄s experti sum? . Q̄ si
saltē illā p̄nā beatitudinē quā ad a3
in paradiso possit? habuit: experti esse-
mus: forte p̄ hāc illā maiorē aliq̄ mō
plectando videre possemus: si nunc
in minorē miseria nati: nutriti ⁊ ad-
ulti: multa de maiorē miseria q̄tiens
volumus edicere ⁊ explanare vale-
mus. Itaq̄ cū voluptas de q̄ agim?
p̄stet esse vna portio sūme beatitudi-
nis: q̄ illā mō explicem? vt capiat? si
video: nisi forte illā agam? aliq̄ s̄ria
similitudine magne miserie quā ex mino-
ri p̄lectam? . Sit igr̄ aū oculos cordis
posuit: exēpli cā: hō aliq̄s q̄ tā ī ip̄is
oculoꝝ suoz pupillis: q̄ ⁊ in singul
mēbr̄s ferrū ignitū ⁊ cā dēs infixim
hēat: ita vt nec medulle nec intestina
nec oīo q̄cūq̄ ī toto ip̄o cruciat? ima-
nitate illi? careat v̄l eam leui? q̄ in
oculis aliq̄ten? sentiat: Quid dicā: an
gustiat? Quis hūc estimet sane mē-
tis inter ista? Eodē mō s̄ penit? s̄ria
p̄sideratione in illa futura vita dele-
ctatio q̄dā ineffabilis bonos inebri-
abit: ⁊ inestimabili dulcedine sui to-
tos eos inenarrabili abūdātia satia-
bit. q̄d dixi totos: oclī: aures: nares:
os: manus: guttur: cor: lecur: pulmo:
ossa: medulle: exta etiā ip̄a ⁊ cuncta
singillatim singulaq̄ mēbra corū in
cōi tā mirabili delectatiōis ⁊ dulce-
dinis sensu replebūtur: vt vere tot?
hō torrēte voluptat? del potes? ⁊ ab
v̄brate dom? ei? ichriei. Vex ecō-
trario vt dictū ē: credim? de iniusto.

De lōgenitate ⁊ vite breuitate:

Ep̄tima ps br̄itudinis (Ca. lviij)
s̄ ē lōgenitas: miserie vero vite
breuitas. Illa br̄itudinē corpo-
ris: hec aut miseriā p̄ficiat. Tūc em̄ p̄
mū p̄dictas br̄itudinis p̄tes corpus
hīe p̄r: cū eas dñi retinere valet. Itā

si eas oēs haberet: ⁊ statim mori lēdo
amitteret: q̄d eas sibi habuisse p̄des-
set? At lōgenitatē hīe p̄fectā nō p̄r:
q̄ aliq̄n moritur? ē. Quātūlibet em̄
viuat diut? : somnū sibi esse videt?
q̄d vixit cū morit? : si q̄ lōgenitatē hō
h̄z: vbi q̄h̄q̄ moritur? est: q̄ tñ qz
mori cit? posset: nec vitaz oīno bre-
uē h̄z: in futuro aut aut lōgissimaz
aut vitā habebit breuissimā. Si em̄
hū vixerit nūc: tūc vluet q̄tū ⁊ de?

Itē sc̄ptū ē: Iusti at̄ ī p̄petuū viuēt. Sap. 5.
Si xō male vixerit: nō nisi mori lēdo
vlucere tē potit. Nihil q̄ breui? illa vi-
ta cui mors fuerit sp̄ īn cā. Itūc autē
notandū qz septē p̄dicte br̄itudinis
miserieq̄ p̄tes: ad corpus p̄tinent: ce-
tere xō q̄ sequūtur ad animā.

De sapiētia ⁊ insipiētia: Ca. lix.

Eterna itaq̄ ps br̄itudinis ad
o aīam p̄tinent est sapiētia: mi-
serie xō insipiētia. Illā habe-
re hacq̄ carere hō se estimat: si q̄d ag-
nouerit quod alius nesciat. Sed que
eius est sapiētia qui seipsum igno-
rat? Quis enim perfecte agnoscere
valeat cuiusmodi res sit anima sua:
q̄sue nouit q̄le sit corp? eius interius
v̄l q̄le poster? v̄l etiā exter? . Quia
tñ ⁊ se ⁊ alia q̄q̄ mō cognoscere pōt:
non oīno insipies est: vex in futuro
aut p̄fecte sapiēs: aut oīno erit insipi-
ens. Sapia igr̄ quā oēs in hac vita
nō viliter amāt: tanta in futura vita
hōis erit: vt eoz q̄ scire voluerint: nil
sit q̄d ignorent. Bon? em̄ p̄fecta
q̄ de? ē sapiētia replebit: cāq̄ facie
ad faciē intuebit. Quā dū ita p̄spe-
xerit: creature toti? naturā videbit:
q̄ in deo meli? q̄ in seip̄a p̄sistit. Tūc
etenim iusti cuncta scient que deus
fecit sciēdo: tam ea que p̄terita: q̄
ea q̄ postmodū sunt futura. Ibi a sin-
gulis omnes: ibi ab omnibus singulī
cognoscuntur: nec quēq̄ omnino la-
tebit qua patria: qua gente: qua stir-
pe quis editus fuerit: vel quid etia3
in vita sua fecerit. Hic fortassis ali-
quis ait,

Beati Anselmi liber

De peccata singulorum singulis pateant: **Ca. lx.**

Quid est hoc peccatum quod feci scelerum meorum? Ad hoc ea confessus sum ut deleverent et obliuiscerentur: ut nulli amplius paterentur: bene. Sed cum tu in illa gloria ab omni crimine sorde purgatus vultui dei presens assisteres: ingratus ne ei poteris esse pro tanta misericordia quam tibi fecit: remissis illis et illis delictis? Non inquires. Et vnum inquam gratias ages: si nihil eorum vnum iure gratias illas debeas: in tua memoria habeas? At igitur in laudibus illius eternaliter iocundus: super de quanta miseria sis eruitur: ut quanto coram habebis. Cum ergo singulorum peccatorum singulis pateat: fateri audeo ea quod peccata cunctis electorum patere: pro quorum curatione tu deo gratiosus existis assidue: non ad tuam confusionem: sed ad magnam dei misericordiam eiusque glorificationem tuamque congratulationem. Non enim tunc pro peccatis tuis te maior angustia cordis premit: scelerumve tuorum magis pudet quam aliquando magnis vulneribus sauciatus: iamque ex omni parte sanatus: aboliti languoris molestia premit. Vel nunquid eorum quod in cunis posuit? Infans egerat: non gradum potest? Tunc quippe cum integra sanitas perfecta mundicia: plena remissio: secuta omnium offensionum et punitas tibi certo ariserit: cognitio vel recordatio peccatorum tuorum in nullo tibi magis horrore esse vel confusio valebit: quam est modo beato petro apostolorum princeps qui christum negavit: abnegatio sua: beate marie magdalene peccata sua: et multis alijs multa que sequuntur iam donata crimina sua. **A**lex super hoc agnitio delictorum velut lenioris ac feda infirmitate sua pietas christi sapientia medici qui te sanavit sublimis a cunctis admirabilis: laudabilis: magnificabilis. Sans autem et magnificet gloria glorie dei: tua si bene adueris gloria est. Sed dicet: Et quidem presertim laudem dei gloriam esse meam: verum cum hinc inde tot et tot ad mei comparationem innocentes predeant: qui considerationis vite mee obsecrationibus: me omnino sicut

equum erit horrore habendum iudicent. Quid dicam? iustitia nepe sum: et suus iniusticia premitur exigit. In his frater nolo timeas: aliter ei erit quam existimas: illum si quidem quem tu tibi comparatum iudicas: innocentem penitus: non ibi reperies de te quemadmodum putas sentientem. Namque vides ille si quod agi plane nequequam intelliget: te nequequam se: sed deum qui peccasti offensus. Cum ergo viderit deum tibi tua debita fudit: dimisisse: nec in cor sibi ascendet ut te inde aliquid indicet. In hoc enim ipso deum offendere se cognoscere si te deo pro omnia reconciliatum pro his que olim feceras vllatenus pretenendum cogitaret. Magis autem gratiosus ineffabile dei elementum admirabilis: non solum in te sed etiam in se. In te: quia te de tanta profecto indignitatis eripuit. In se: quia sola gratia eius ne in indidit profundum rueret: tenuit se laudando igitur magnificabit in te post gloriam dei vnum atque constantiam quibus entes voragine tanti mali vultu evasisti: lux quam quod et ipse considerabit nisi a deo adiutus fuisset: non ita forsitan iter iusticie tenuisset. **A**ldes igitur quoniam nihil improprie vulgata cognitio peccati tui: imo quam multum laudis et gratiarum cognita remissio sui generabit.

Altercatio inter hominem iustum et angelum: **Ca. lxj.**

Ipsi etiam angeli si te societate sui propter peccata tua indignum vellent iudicare: haberes aliter eos iure te posses defendere. Quo nam iam modo audi: propone angelum aliquem qui talia tibi improprie daret: Tu homo de pulvere factus: tu pulveris quoniam futurus: si deus te extulit: si preceptum eius te in censo omnia peccata et immundicie tumida deiecit: et nunc non stris siliis esse quis? Quis nunc in aliquid voluitati dei fuisse cernis. Ad hec ita respondeas: Si ego ut tu dicis de pulvere factus sum: certe non mixtum si vento temptationis impulsus in sordebus suis criminum lapsus. **A**lex agnita et credita misericordia christi: speris omnibus que illux nolle scire potuim: cum etis qui illum vel le intellexi memet ipsum exercui. **A**nde

De similitudinibus

tribulationes: angustias: in fame: siti et vigilijs: xheribus: contumelijs: alijs q̃ moīs innumerat ad honorē ei⁹ sustinere non renuit: et q̃q̃ mundana pro virib⁹ meis nihilipendēs: ip̃i⁹ tantū modo soli⁹ gr̃e p̃ singula recōciliari studui. Vos autē qd̃ horū vnūq̃ sui cā sustinuitis: Sp̃ vos gl̃ia: sp̃ iocū di tas ē comutata: sp̃ vos tenuit dextera dei atq̃ defendit ab ipugnatione oīs pet̃i: ita vt nulla vobis surripet macula ei⁹. Itaq̃ si a voluntate illi⁹ nō cecidistis: ip̃i⁹ donū ē: a q̃ ingitē tenti estis. Sz qz b̃ rōcinatio illos tantūmodo respicit: qd̃ p̃ditioni sue vim fecerit: regnū celoz violentē rapuerit. Alij q̃ in illo sunt b̃ alio mō iuraturi: alia rōne paritate angeloz sibi sūt vēdicaturi. Sz qz: q̃ forsitā ista? Dicent q̃ illis q̃ i regno dei ṽra q̃runt: eq̃litate beari: dono et gr̃e iesu christi domi nostri id ascribim⁹: qd̃ ad hoc dignat⁹ est hō fieri: pati: mori: vt nos ab oīm delicto i sanguine suo iustificatos ip̃i⁹ us regni p̃sortes efficeret. Vos igit̃ p̃siderate an sāguis christi q̃ p̃ nob̃ ē effusus: qat nob̃ h̃ ē p̃fecta cā salutis? Quid ad b̃ angeli q̃ libentē eo q̃ boni sunt rōni acquiescere volūt: dicerēt nisi q̃ dicta sunt rōne nitt: et h̃mōi homines iure suā eq̃litate debere fortiri? Cū itaq̃ angeli atq̃ hoīes q̃ magis te iudicaneras innocētes tibi cōsentia: tibi in cunctis p̃ x̃itate rōnis honorē deferāt: perpēde si vales q̃ grata sit sapia ista: q̃ tu sic ab oīb⁹ sic oēs a te cognoscēt in vita illa. Si autē fueris mal⁹: ha oīno sapia p̃ua tus: tātis vrgeberis dolorib⁹: vt nō solus i sp̃iēs: vez oīno fias et amēs.

De amicitia et inimicitia: Ca. lxij.

Qna p̃ beatitudinis est amicitia: miserie vero inimicitia.

Perfecta autē amicitia est q̃ in inimicitia p̃nti nō p̃t. Sz qd̃ h̃z amicitia tāta etiā filij erga patrē? Quia tñ nec vll⁹ habet hic inimicitia tāta q̃ cōuerti nō possit in amicitiam: nec oīmno b̃ h̃z inimicitia sūmā: in futuro aut aut amicitia p̃fecta: aut inimi-

citiā q̃sq̃ iueniet sūmā. Boni etenim quēq̃ sic de⁹ oēs alij diligēt boni: vt eū habere odio vltra nō possint. Quantū nāq̃ q̃sq̃ scipm: tñ et tam diu diligit et alterum: nec em̃ video quō aliter esse possit: p̃sertim cum oēs vnū corp⁹ christi sint: et christ⁹ q̃ est ip̃a pax sit oīm caput: nec mōri sese affectu complectant q̃ mēbra vni⁹ corp⁹ sibi iucē colpāt. Putas abūda cris in dilectiōe q̃n b̃ tibi fuerit in possessiōe? Attamē ista transi et p̃teplare ip̃m p̃ quē b̃ bona tibi p̃uenerit: et p̃cipies qz ille pl⁹ q̃ tu teipsum et q̃ oēs alij se incōpabili amet: et tu sup̃ teipm: et sup̃ oēs alios ineffabili q̃daz suauitate illū amabis. Malū autē quēq̃ sic deus oēsq̃ boni hēbūt odio: vt nec filij qd̃ pietatey hēat de p̃re in penis p̃specto.

De p̃cordia et discordia: Ca. lxij.

Ecūa p̃ beatitudinis ē p̃cordia: miserie x̃o discordia. Cōcordia hō tā rarā h̃ h̃z: vt nec sibiip̃t sp̃ p̃cordet. Sic ei⁹ corp⁹ et aīa dissidēt sibi: vt qd̃ vnū appetit: alterū nolit. Vez qz nō sp̃ h̃ faciūt: s̃ alij q̃n idēz volūt: nō in discordia sūma p̃sistunt: In alia x̃o vita vel in concordia ṽl in sūma p̃sistūt discordia. Corp⁹ em̃ et aīa cuiusq̃ sancti: imo p̃cordie tāte erūt oēs iusti: quāte in p̃senti sūt oculi nostri. Sicut em̃ oculi vn⁹ verti nō pōt q̃ nō vertat et alij: s̃ in eandē p̃tē sp̃ volunt: Sic etiā corp⁹ et aīa ṽl societas illa iustorū nihil poterūt velle diuersū: s̃ eandē sp̃ volūtate habebūt: Corp⁹ em̃ vnum erimus: Ecclesia vna erimus: sp̃osa christi erim⁹ q̃cūq̃ tibi erim⁹: Ip̃a dei volūtas nō erit a tua diuersa: s̃ sicut tu qd̃ ille ita et ille volet in cunctis qd̃ tu. Caput nāq̃ a suo corpore q̃n discreparet?

De oēs iusti idē velint: Ca. lxij.

It forsitā dices: Eia si de⁹ et oīs s̃ ille brōp̃ cer⁹ volēt qd̃ ego: tñ et augmētū mei bōi meū volēt qd̃ ego ibi nō velle nō potero. Ero itaq̃ p̃ velle meo de maiorib⁹ in ce-

Beati Anselmi liber

lo. Huic tue imbecillitati respōdeo.
Quia si etiā brō petro in gloria par
esse volueris. In gloria dico: qz
vt petr⁹ sis in psona: velle nō pote
ris. Itāqz si h̄ velles teipm nihil eē
vellos: qd velle neq̄bis. Sed nec in
gloria illi equari si meritis ei⁹ impar
fueris velle poteris: qz pulcherrimā
illi⁹ corpis cōpositionē quā in h̄ cō/
spiceres violari: plus oīni commodo
amabis. Nec etiā i hūano corpe vī
pes loco aut officio man⁹: vel man⁹
pedis fungi exoptat: aut os sine naſ⁹
vbi oculi sūt: aut oculi vbi os aut na
sus relict⁹: sed i bus suis cupiūt trāſſer
ri: aut si transferrent⁹: pueniēter ⁊ ſi
ne iniuria nō id paterent⁹. Eodē mō
i illa admirabili ⁊ glorificata diſpo
ſitiōe ⁊ eque diſpoſita glorificatiōe
beate ciuitat⁹ dei: ita quicqz qd ade
ptus fuerit: amabit: vt ſtatū ſuū po
tiori gradu i mutari ſi velit. Quare?
Qz cuiqz ſatis erit ſua felicitas ⁊ be
atitudo ſibi p meritis ſuis miſericor
diter impertita. Ampli⁹: ſi hi qd iā tūc
i ipſius corpis vnitatē locati fuerint
maiora q̄ ſunt adepti dīſiderarēt: eo
ipſo miſeri eēnt: qd nō dū haberēt qd
vellent. In qd em̄ alicui qd cupit de
eſt: in eo miſer ſit neceſſe ē. Sed ab
ſit ab illo regno oīs miſeria. Ad erit
itaqz oībus oīs ſufficiētia: quā pſci
et in ſingulis vnanimis ⁊ plena con
cordia. Mali hō in diſcordia tanta
pſiſtent: vt eoz corp⁹ ⁊ aīa ſp diſſide
ant. Itā ⁊ corp⁹ aīaz odio habebit:
eo qd male vnqz cogitauerit: ⁊ aīma
corp⁹ eo qd male cogitata ope cōple
uerit: p qd oīb⁹ torquent in penis.
De honore ⁊ dedecore. Ca. lrv.
Ad decima ps beatitudinis ho
nor dī: miſerte hō dedecus.
Honozari hō ab oībus appe
tit: aut eozū x̄bis aut factis. Verbis
qd ē: vt eū collaudēt: factis aut vt ſi
bi eū pponāt. Sz cum honoz ē h̄mōi
appetit: tale ē ac ſi vn⁹ mus q̄rat ab
alijs laudari: cūqz i reglūe pponi.
Hūc tñ honozē licet nullus ſit pene
nemo pōt h̄c ad plenū habere. Pul

lus em̄ vel impator laudat a cunctis
vī oīb⁹ alijs pponit: qz tñ nec vllus
a cunctis h̄ blaſphemaf vel alijs oīb⁹
ſubſternit: nec oīno inhonorat: In
futuro aut aut honorabit: aut econ
tra oīo exhonorabit. Qui honoz cu
luſmōi ſit: breui ſb exēplo pſiderem⁹.

De paupe in regē adoptato: Ca.

Ece ſit aſu oculos nros (lrv).

e poſitus aliqz paup⁹ oī ſolacio
deſtitut⁹: vlcex ⁊ aīaz iſirmit
tatū ſeditate corruptus: ⁊ oīni qd vel
a frigoris aſpitate defendat tegmē
ne nudus. Hunc igit talē talī modo
iacentē: ⁊ in nullo ſemet ſuare va
lentē: ſi rex aliqz potētīſſimus tran
ſiens videret: ⁊ miſeratus eius vlcē
ribus mederi iuberet: curatū qz ſuis
regalib⁹ ornamentis indutū ſibi p
ſentari p̄ciperet: ⁊ adductū in filiū
adoptaret: ac deinde p̄ciperet: vt in
regno ſuo filius ſi⁹ a cunctis habere
tur: atqz in nullo qd imparet a quo
q̄ p̄tradiceret: heredem ſuum filiqz
ſi⁹ p̄prij coheredē p̄ſtitueret: ⁊ cum
ſuo nōc vocari veller: nōne dīceres
hunc magnifice ⁊ inopinate honora
tū? Et certe deus nob̄ hec oīa faciet.
Ita em̄ de putredine carnis reple
mur multis miſerijs: in q̄bus miſerijs
conſtitutos: ⁊ oīni ſolacio deſtitu
tos: oīniūqz iſirmitatum paſſio
nib⁹ obnoxios: ac pctōzū et corrup
tibilitatis vlcērib⁹ plenos: ſola miſe
ricordia dūct⁹ accipiet: ⁊ curabit nos.
⁊ ſanitati reſtitutos: ornamentis pſe
cte iuſticie ⁊ incorruptibilitat⁹ orna
bit: adductoſqz in filios ſibi adopta
bit: regni ſui cōſortes efficiet ⁊ here
des: filioqz ſuo vnigenito ſibi p oīa
equali ⁊ cōomipotētī p̄corpales ſta
tuet ⁊ coheredes: oīniqz creature lu
bebit: vt in oīni qd volem⁹ nob̄ obe
diat: vocatoſqz nos nōc ſuo deos fa
ciet. Ip̄e em̄ dicit: Ego dixi: dī⁹ eſt⁹:
⁊ filij excelsi oēs: ſi ip̄e de⁹ deificans
eſt: nō hō de⁹ deificat⁹. Et fortaſſe
alio: hec rō tua i illis quidez magnis
aplis ſeu martyrib⁹ p̄t exiſtere rara:
i me aut qd tñ in illis vī minime

Ps. 81.

De similitudinibus

esse merear: nō intelligo q̄ nā pacto
ostare queat. Ad hoc intende queso
et intellige: qz nullū iustorum ab ista
deitate exceptit deus: vbi ait: *Dij estis*
et filij excelsi omnes.

De similitudine inter ignē et deitatē:
Ex vt dicta meli⁹ (Ca. lxxij)
v eluceat: psidera sub exēplo na-
turā ignis et naturā rex ignita-
rū: si forte ibi aliq̄tenus queas ima-
ginari q̄liter illi sūme deitati p mo-
dulo tuo possis picipando deifica-
ri. Ecce ignis vn⁹ ē: et in sua natura
calid⁹. In hūc igit ignē pone lignū:
plumbū et ferrū simul: itaqz cū lignū
fuerit in carbonē puerit: et plumbū
liquefactū: ita vt in carbonib⁹ nihil
nisi ignis appareat: et plūbo nihil calo-
ris addi queat: necdū tū poterit fer-
ro i calore coequiri qd nōdū forsitan
penit⁹: ita dūit igni. Vicit igit aliud
alio magis in calore pferit: singulū
tū seruata natura sūt vsitato locutio-
nis mō: qz qd ignit⁹ est: p se dicitur
ignis. Sic erit in illa beata supnorū
ciuium societate: de q loquimur: Nam
quēadmodū hī qui sūme deitati sūt
ppinquitiores: et ob hoc alijs pstanti-
ores: dij dicent: ita et q illis sunt in-
feriores: qm̄ vna et eadē q et ipi sūme
deitati pro sua capacitate picipant:
simili nomie deos dicēdos necesse ē.
Talis honor vt plibant⁹ iustis p
modo merito exhibebitur. Quisqz
xō mal⁹ ecōtra sic exphonorabit: vt
in omni serore deiectus: veritū etiā
dominio subiciat.

De potētia et ipotētia: Ca. lxxij.
Decima ps beatitudinis ē
potentia: miserie xō impoten-
tia. Verā ille potētia obtrinet
q̄ q̄cunqz voluerit facere p̄t. Ad qz
null⁹ hic valet facere: nec verā h po-
tentiā p̄t h̄re: qz tū q̄nqz qd vult fa-
cere: p̄t: nec oīno ipotentie subiacet.
Verū i futuro aut vere p̄potens: aut
erit oīo sp̄s ipotēs. Bon⁹ autē q̄cqd
voluerit: facere poterit: qm̄ ipm̄ oī
potētē i oīb⁹ sue volūtati p̄ordātē

habebit. Mal⁹ xō n̄hīl qd vult age-
re quibit. Quādo ḡ cū tanto hono-
re et cū ceteris p̄tatis hanc adept⁹
fueris om̄ipotentia: nō video q̄ rōne
possis cupere ampliorē. Igit dū pos-
sione hāz beatitudinū quas diges-
simus: felix fueris: nōne sufficiens tū
bi videberis? Et maxime in q̄s? Age
igit si in om̄ibus istis vel vna die sic
exposita sūt secur⁹ viueres: gauderes
sine dubio. Stā tū m̄se vel vno an-
no letificareris: et si toto tpe vite tue
qd faceres? Dares p̄ciū: vtiqz libēs
q̄cquid haberes et memetipm̄ insup
si sic et nō aliter ea adipisci valerem.
Si vero ad hec oīno securus existe-
res: q̄ea dum viueres nullo euentu
amitteres: omitto dicere vtz vel co-
gitare possis: an nō: quid exultatio-
nis tibi deesset.

De securitate et timore: Ca. lxxij.

Erta decimā itaqz beatitudi-
nis ptem accipe securitatē: mī-
serie xō timorē. Nec alias siq̄
dē oēs beatitudinis ptes confirmat:
nec haberi possūt p̄fecte sine illa: ve-
rū in hac vita nihil quis potest habe-
re vnde secur⁹ valeat esse. Sub eo
dē cū momento paup ex diuitie: mor-
tu⁹ ex viuo potest existere. Ergo nec
alias beatitudinis partes: nec securi-
tatē perfectā hic habet. Quia tamē
non semper patitur quod timet: sed
quandoqz effugere potest: nec sūmū
timorem hic habet: In futuro autē
aut securitatē perfectā: aut econtra
sūmū habebit timorē. Bonus aut
q̄cquid voluerit: habebit: et nihil ex
eo se amissurum timebit.

**De nullus amittat: itz semel ade-
pta bona:** Ca. lxx.

Deo em̄: qz si ea p̄ditur⁹ ē: aut
ipse volet ea p̄dere sua sp̄te:
aut de⁹ volet ei nolenti illa auferre:
aut aliq̄s alius deo fortior supuent-
ens: ea tollat ab illo: deo et ipso non
volēte. Sz certe nec ipse ablecto tāto
bono in miseria q̄s se euasisse gr̄os
exultabit recidere volēt: nec de⁹ q̄ il-

Beati Anselmi liber

lud tā larga et clemētī bonitate do/
nanit: id ei aliqñ auferre uolet: nec
vll^o fortior deo supueniet q̄ deo in/
stū ptegete s̄ illi inuito aliqñ^o tol/
let. Mal^o xō et sp̄ tormēta q̄ patief/
pauēbit: et nūq̄ ex eis euadere possit.

De gaudio et tristitia: Ca. lxxj

Quartadecima igit̄ beatitudi/
nis pars gaudiū: miserie xō tris/
ticia est. Gaudium pfectū sol^o
ille pōt hēre: q̄ pdictas oēs beatitudi/
nis ptes pōt obtinere. Quāq̄ qz vl/
lā nemo hic hēre p̄t: pater: qz nec gan/
diū summū h̄ retinere ualeat: sic et il/
le sol^o vere tristitiā patif̄ sūmā quē
pdictas oēs miserie ptes omīno coar/
tāt. **A**ex qz null^o ex toto h̄ eas pati/
tur: liq̄t: qz nec in summa tristitia hic
habeat: In seculo autē futuro aut le/
ticia aut tristitia q̄sq̄ replebit̄ sūma.
Bon^o em̄ q̄sq̄ oīno tūc poterit gau/
dere: qz pdictas oēs beatitudinis p/
tes obtinebit pfecte. Quid igit̄ beati^o
isto q̄ tunc replebit̄ iustus gaudio?
Adhuc enī ad cumulū beatitudinis sue
aliū habebit unde magis possit gau/
dere: qz em̄ quisq̄ sic ut se alter ama/
bit: h̄ pater: qz sic de illius felicitate
ut de sua gaudebit. **S**ic igit̄ et qñ/
ta gaudia quisq̄ obtinebit q̄ s̄ tot et
tātis beatitudinib^o sanctorū iubilā/
bit. **Q**uod si tñ de alijs q̄s ut se diligit
gaudebit: quantū de deo quē supra
se diligit: exultabit? Gaudiū em̄ erit
ei intus et extra: gaudiū sursum atq̄
deorsum: gaudiū circum circa: vbiq̄
gaudium plenū. Malus uero econ/
tra tristitia replebitur summa: quia
omnes miserie partes quibus nihilo/
minus se circūseptū sentiet: in eu/
tabilit̄ sine fine patietur et indefi/
nenter.

(Ca. lxxij.)

De cupiditate mundani honoris:

Ic agūt illi qui mūdi huius ho/
nores appetunt: quōd pueri qui
sequūt̄ papiliōes. **P**piliōes
em̄ cū volant: tramitē rectū nūq̄ te/
nēt: s̄ huc illucq̄ se agitat: cūq̄ ali/
cubi residere videāt̄ nec ibi diu morā

tur. **M**os autē cū pueri cape volūt: cl/
to p^o eos currere satagūt: et qz nō ad
suos pedes sed ad papiliōes inten/
dunt: aliquādo in foueam cadunt:
seque immaniter ledunt. **P**lerūq̄ ve/
ro cū eos vident alicubi resedisse: in/
cedunt suauiter et cante ut eos vale/
ant comprehendere: qd̄ dū faciūt: ma/
nibus q̄z plaudunt: et ad inuicē leni
voce dicunt: **E**cce iā eos habebim^o.
Sed cum ppius accedentes: eos ap/
prehendere temptant: papiliōes auo/
lant: si quando xō eos apprehende/
rint: exultant d̄ nihilo: quasi magnū
quid fuerint adepti. Similiter autē
faciunt qui huius mūdi honores ap/
petunt. **H**onores em̄ hui^o mundi nū/
q̄ certā tenēt vīā: s̄ incertis diuerſi/
culis de vno ad aliū trāsulant. **E**nī
q̄z sub alicuius substitutione potestā/
te: nec ibi diu possūt remanere. **M**os
ergo cū stulti hoīes assequi cupiunt:
festināt post eos quibuscūq̄ modis
possunt: et qz nō p̄siderant q̄ eos mo/
do assequant̄: sed ut q̄ quo mō adipl/
scant̄: sepius in grauiā crimina deci/
dunt q̄bus suas aīas vehemēter le/
dunt. **A**liqñ xō cū viderint eos ali/
cubi q̄si paratos sibi esse: accedunt il/
lic latenter et multū callide: ut qua/
si nullo sciente valeāt eos obtinere:
quo dū appropriāt: vehemēter gau/
dent et exultant: s̄ cū ppi^o accesserint:
eosq̄ se posse iā apprehendere putane/
rint: honores de manibus eorū se ex/
cutiūt: et aliqua d̄ causa ad alios ali/
quos se transferūt. **Q**uos si qñ ade/
pti fuerint: gratulant̄ q̄si aliquē vix
honorē fuerit assecuti: cū ad veri ho/
noris culmē puenire nō possint: si nō
hos cū suorū satisfactione commisso/
rum reliquerint.

**De similitudine inter deum et ali/
quē dominū: Ca. lxxij.**

Ta iter deū et hoīes agit: quōd
inter dñm aliquē et seruos illi^o
q̄ vulgo naturales vocant. **S**i
em̄ dñs naturali seruo aliquid iusse/
rit: et seruo domino libēter obediēti:

De similitudinibus

agit seru? qd debet et qd dño placet. Si aut dñi sui pceptis restiterit: grāz ipi? statim amittit: Quā si voluerit recipere: ac deinceps dño suo fideliter seruire: sicut prius debuerat naturaliter fecisse: si ei dñs tunc iusserit: iurat qd eius obediat pceptis: eiqz fideliter seruiet qdū vixerit. Quo facto dñs ei condonat qd deliquit: et si ita sibi placuerit: aliqd pprictat? vñ vniat habere pcedit. Erū aliquanto tps trāfacto: seru? paulatim inclpit qd iurauerat obliuisci: et ab amore dñi sui tepescit: Et qz ea qd dñs iubet sibi dura vidēt: pñs quedā: postmodū plura transgredit? donec in oibns pene plurus habeat: sicqz rursus dñi sui gratiā perdit quā pñs recuperauerat sponstone correctionis: Quid qd amplius faciet? Quid aliud pmittere pōt? Naturale ius corrumpit: iustu randū violauit: Est tamen aliud qd adhuc faciendū inuenit seru?. Ricētia ei dñi sui aliqd retinuerat d ppetate vnde se potest vt antea reconciliare. Postqz qd se errasse cognoscit: ad dñm suū redit: eū exorans huiusmodi verbis: Dñe inquit confiteor meā iniquitatē: qz qd tibi naturaliter debuerā: quodqz postmodū iure iurando pmissērā: totum ad meā transgressus sū miserā. Sed adhuc semel indulge mihi si placet qdquid deliqui: et ego tibi reddā quicqd pprictatis p tuā licentiā hacten? retinui: me autē ipm ita in tuo seruitio astringā qd meā ex toto voluntatē dimittā: tuaz xō in quantū potero faciā. Et vt eā semp valeā implere: ponā me in illo rū subiectōe: qd me illā sciāt et velint docere: et admonēdo: corripiendo: castigando faciāt custodire. De qbus oibns facias tibi iusiurandū: si mihi indulseris qdquid hacten? deliqui. Tūc dñs: et ego adhuc inquit indulgeo tibi oīa que petis si tu oīa feceris que pmitteris: Sed hoc scias: qz nisi hanc pentionē custodieris: vñ cā casu in aliq violaueris: nisi ad candē

penitendo redieris p aliā pentionē me placare si poteris. Eodē itaqz modo inter deū et homines agit. De cñ primo homini qddā pcepit: cui si ille obedisset: pfecto fecisset qd facere debisset et qd deo placuisset. Sed qz illius pceptū pterijt: gratiā eius statim pdidit. Hāc ergo si voluerit homo recipere sicut deus iubet: iurat i baptisinate qd audiuim? illū seruū iurasse. Sz qz et ipm sep? trāsgredit? relictis oibns cū ppria voluntate monachus efficit: aut qd monach? saluabit? aut aliter dñabit?.

De similitudine inter diabolū et i probū placitatorez: Ca. lxxiij.

Erū sciendū ē: qz sic placitat v diabolus ptra hoīez: quō im probus placitator ptra alium aliquē. Improbus em placitator licet nō habeat rectū: tamē ppter im probitatē suā veniēs ad placitū: hoc qd ē iustu iustu: et qd ē iustu osidere vult in iustu. Sed cū cū aliqz iuris peritis audit: et qz nō rectā habeat causā agnoscit: iudicat esse iniustu: qd ille dicebat iustu: et eē iustu qd ille assererat iniustu: sicqz ille pūct? a placito discedit dolēs qd aliqd facere si poterit. Sz aliqz tpe trāfacto postqz hoc iudiciū putat obliuisci eē trāditū: rursus suā incipit causā: dicēs sibi fieri iniuriā. Qd si aliqz sibi dixerit: hoc tā esse diffinitū: dicit nō recte esse iudicatū. Sed ille qd semel ita vñ cit? nō attendat ad ea que dicit: sed tñ dicit: qz qd semel est bene diffinitū: nō esse itez incipiendū. Sic enim sine labore semp ab inimico suo se liberare poterit. Sili aut diabol? placitat ptra hoīem. Locus aut placitū huius est cor hoīs alicui. Ad hunc itaqz locū diabol? venit ad placitū: Et licet sciat qd rectū si habeat: tamē ibi asserit verū esse qd falsum est: et ecōtra. Ibi nāqz dic cogitatōez quā imittit verā ec: sz qd hō debeat mūdū dilgere: diuitias et honores appetere: desideria carnis adimplere: bes

Beati Anselmi liber

et his similia facere: quod quidem falsum est. Ex alia vero parte dicitur esse falsum quod homo debeat mundum relinquere: diuitias et honores contemnere: desideria carnis abscidere: elemosynas pecunia sua redimere: monachatum deum accipere: hec et alia plura facere. Quod totum verum probatur esse. Sed cum aliquis qui inter rectos non rectosque cogitatus scit discernere: audit diabolus in corde suo hec dicere: iudicat iniustum esse cogitatum quod ille esse iustum dicebat: et esse iustum quod iniustum affirmabat. Et hoc iudicio facto abiicit iustum et sequitur iustum: et tenensque seculum accipit monachatum. Sicque diabolus pulsetur a cordis placito recedit: et restitutusque quod vincere non potuit: sed postquam sperat diabolus quod homo oblitus fuerit quod antea sic iudicauerat: putat se in alio parte posse inuenire immunis: ad eundem locum cordis reuertitur: renouatoque placito quasi non recte diffinito perquerit. Quod si ille per certo cognouerit quod rectum iudicauit in eo quod seculum relinquendum esse censuit: diabolus statim non esse rectum respondet: ut enim tunc cito vel ita omnino desereret: adhuc posset sibi ipsi remanendo in seculo indulgere: pauperibus vel suis ad eum respicientibus subuenire. Sed ille qui semel mundum ipsumque diabolum recte superauit: non curat ea que fraudulenter ille dicit: sed firmum tenet: quod quod semel iuste est stabilitum: non esse de nouo destruendum. Et quod recte diffinitum relinquendum: non est iterum appetendum. Sic enim facile deo subueniente diabolum poterit superare. De similitudine inter deum et quemlibet regem: Ca. lxxv.

Deus ipse sic inimicitias exercet aduersus diabolum quod rex quidam contra principem quendam inimicum suum. Hic autem rex habet in regno suo villam admodum amplam.

De regno et villa et castello et diuisione: Ca. lxxvj.

In villa vero castello quoddam: supra castellum autem vnum diuisi-

onem. In villa quedam domus sunt valde plures inualide. In castello autem firmitas est tanta: ut si aliquis illuc confugerit: nisi inde redierit: ab aliquo ledi non possit. Tanta vero securitas est in diuisione: ut si quis illuc semel poterit ascendere: nunquam enim inde libeat redire. Hec autem omnia ille rex habet in parte sua. Inimicus vero eius est ita fortis ut quod ex villa inuenit: sine ulla obstaculo comprehensum abducit. In ipsam quoque villam sepius intrat: et domos quas inuenit inualidas: violat: eosque qui inhabitant captiuos cum suis asportat. Illas vero quas firmas inuenit postquam eas intrare neque: ad extremum inuitus dimittit. In castellum quoque non potest ascendere: nec illuc profugientibus quicquam mali facere: nisi redierint ad plurius villam. Sed si amore suorum parentum redierint: quod eos audiunt occidi et male tractari: vel per foramen aut fenestram curiose respexerint: tunc eos facile occidere aut vulnerare poterit. Quapropter necesse est eis ut nunquam ad clamorem parentum attendant: nec ad bellandum reuertantur vel respiciant: sed sicut ceperunt fugiant: donec usque ad summam diuisionis pervenerint. Postquam enim illuc pervenerint erunt omnino securi. Ita quoque rex ille deus est qui cum diabolo bellum habet. Hic in suo regno habet christianismum: in suo vero christianismo monachatum: supra monachatum per rationem tantummodo angelorum. In christianismo quidam in virtutibus sunt validi: plures vero inualidi. In monachatu autem firmitas est tanta: ut si quis illuc profugiens: monachus effectus fuerit: nisi inde penitendo redierit: a diabolo ledi non possit. In angelorum vero peruersari de gaudiis est securitatis tanta: ut quisque illuc ascenderit: nolit inde unquam redire. Hec autem omnia rex idem deus habet in parte sua. Inimicus vero eius idem est diabolus tanta peccatis est: quod omnibus indeos atque paganos quas ex christianismum suum replet: in illo obstitere rapit: et in infernum demergit. In ipsum quoque christianismum sepius intrat: et eos quas debet

De similitudinibus

les inuenit: tēptādo violat: aīas q̄ q̄
corpib⁹ inhīt ātes captiuas asportat:
Illos x̄o q̄ fortes sunt ⁊ hī inuēit:
postq̄ eos supare neq̄t: tādē licet tri
stis dimittit. In mōachatu q̄ si valet
irrupe: nec hīs q̄ mōachi effecti sūt:
q̄cūq̄ facere mali: nisi ad seculū redire
runt corpe vel aliq̄ pentū affectiōe.

De similitudine inter monachū ⁊ po
tionē ⁊ medicū ⁊ abbatē: Ca. lxxvij.

Trēdāt nouici⁹ q̄ sic agit qui
a monachar⁹ arripit difficultatē
quēadmodū infirm⁹ q̄ graues
accipit potioz. Plerq̄ etem p̄tigit
vt q̄ aliquā patit infirmitatē corpis:
portionē q̄rat q̄ ab illa infirmitate cu
rari valeat. Cūq̄ ei medic⁹ dic̄ vt il
lā vllā portionē accipiat: ⁊ sic sana
ri possit. Emit eā: vlt grat⁹ eā accipit
datā. S; cū portio forti⁹: ei⁹ viscera ri
mat: mēbra oīa pcurrit: malos hūo
res p̄bit: vires tollit: corp⁹ dissoluit:
terre infirmū p̄sternit: desiderū ma
ximū bibēdi in eo accēdit: vlt dormi
endū vel foras ad vltū cūdi: elq̄ me
dic⁹ hec interdicit cōmīnans: q̄ mo
riē si h̄ fecerit. Deu me infirm⁹ inq̄r:
cur portiones hanc accipit? male nūb
erat: ⁊ mō ē pei⁹. Deu q̄nto meo ma
lo illos vidi q̄ h̄ p̄siliū mihi dederūt:
nec mihi q̄ ⁊ h̄ me opteret pati p̄di
xerūt. Si enī h̄ scisset nūq̄ portionē
accepissem. Sic ⁊ sic iste p̄querit dū
potiōe coartat. Cū x̄o mali hūo res
desluere cepint: totūq̄ corp⁹ paula
tim leuari: gaudet ⁊ exultat: q̄ ta
lē portionē accepit p̄ quā ad p̄stinaz
sanitatez redire se sentit: ⁊ hoīes q̄ h̄
p̄siliū ei dederūt benedicit. Sillr x̄o
multoties accidit vt aliq̄s q̄ aīe sue
infirmitatē p̄siderat: medicinā inde
spūalē querat: q̄ ab illa vltioz suozū
infirmitate mūdari valeat. Cūq̄ ei
aliq̄s spūalis hō dic̄: q̄ p̄ monacha
tū possit saluari: dat quicq̄d habet:
vt in monasterio aliquo suscipiatur:
vel ei gratis aliqui p̄cedit ⁊ suscipit.
S; cū ordīs difficultas cogit eū vlt
gilare duz vellet dormire: esurire dū

vellet edere: sitire cū vellet biberere:
cere dū vellet loq̄: legere vlt cātare cū
vellz q̄scere: sedere cū vellz stare vlt
ābulare: aut stare vlt ābulare cū vel
let sedere: Iniurias sustinere multas:
p̄pā volūtātē ex toto deserere: De
miseriq̄ iqt̄ hūc hūm q̄re suscepit: antea
male agebat: h̄ mō pei⁹ ago: q̄ tot ⁊
tāta q̄ mihi iubent: adimplere si valeo:
⁊ vix nisi inuit⁹ aliquid boni p̄ficere
valeo. Quid igit⁹ ve mihi ve mihi:
vt qd̄ his credidi q̄ mihi h̄ p̄sulerit?
Putabā q̄ oēs isti hoīes eēnt s̄cti.
Hec ⁊ his filia nouici⁹ dicit dñi ordo
illi i p̄mis videt grauis. Sed postq̄
sentit ⁊ secuz p̄siderat: q̄ hec vnani
mitter patēdo sic omīa sua posse abo
leri p̄tā: sicq̄ sanitatē aīe cit⁹ recu
perare: totūq̄ qd̄ antea graue videba
tur: paulatim leue efficit⁹: ⁊ q̄l iā ni
hil male habet: letari incipit: deo gra
tias agit q̄ monachatus suscepit me:
ruerit: ⁊ oēs qui tale consiliū sibi de
derūt: benedicit.

De contentione inter monachos
nutritos ⁊ puerfos: Ca. lxxviij.

Erū q̄ de puerfis ⁊ nutritis cō
gregat⁹ ordo monachoz: dicē
dū quia solet esse p̄tētio que
dā inter nutritos monachos atq̄ cō
uersos. Attendunt enī nutrirī se nul
la crimina commississe: nec se in seculi
sordibus cōtūgnasse: s; quia mūdaz
ab infantia vitam duxerunt: ⁊ in dñi
seruitio semp labo:auerūt: Illos ve
ro ecōtrario virisse p̄siderat: ⁊ ideo
merito inferiores esse iudicāt. At cō
tra quia conuersi scientiā exteriorū
habent: res monasterij sapienter tra
ctant: nutritis ip̄is necessaria inueni
unt: ordinem q̄z suū feruentius ple
rumq̄ custodiūt: Illos vero parum
in hīs valere p̄siderant: ideo se melt
iores illis estimant: sicq̄ alijs alijs se p̄
ferunt dum non suam sed alioz infir
mitatē attendūt. S; si vere mōachi
eēnt: sic esset inf̄ eos quō inter ange
los in celis ⁊ hoīes s̄ctos. Angeli enī
sūt q̄l nutriti: s̄cti x̄o hoīes q̄l p̄siliū,

Beati Anselmi liber

Sz nec angeli sanctos despicunt: qz
tēptatōib⁹ aliqui victi sūt: nec sancti
āgelos: qz nullā quā vincerēt passi
sunt tēptationē. Si enī michael dice
ret petro: Tu dñm negasti: po sset pe
trus respōdere: Aex qdē ē qd dicitis:
s tu p dñm nunq vel vllū colaphuz
sustinuisti. Qd oīno nō faciūt: sz ita
existunt pcorde ac si oēs essent an
geli v hoīes. Sic g sunt isti ac si nu
criti sint oēs aut pueri.

De similitudine inter monachos et an
gelos: **Ca. lxxix.**

Ecce est inter monachos congrega
tionē in terris et congregationes
angelorum in celis: quod inter eos
q adhuc sunt exterius in cella noui
tiorum: et illos q iam sunt interiorius in cō
gregatione monachorum: q vt pualēt
in omnibus se pfecte custodiunt. Nos
enī abbas p semetipm tā oīa docuit
que vult eos obseruare: illis xō ma
gistros ex istis pponit q eos doceant
q debeant custodire. Isti iam pbatī
sunt in omni hūilitate et obedientia et
patientia et obseruatione oīm q or
do exposcit: Illi xō adhuc pbandī
sunt vtz velint esse humiles: obedi
entes: patientes et obseruare omnia q
ordo requirit. Anū quēqz g illorum
is q ei magister deputat⁹ ē pbat et ar
guendo: increpando. Plerūqz et iaz
flagellando tēptat an aptus ad susci
piendū i congregatione aliorū existat.
Quē si viderit cuncta patiēter susti
nere: et aliorū psortio p omnia dignus
esse: venit ad abbatē annūciās ei co
ram omni congregatione: Dñe inq̄t no
uiti⁹ ille quē mihi cōmēdastis ita pfe
cte se habet oīb⁹ mōis q tā est dign⁹
inter nos esse si lubetis. Quibus au
ditis abbas aut eū recipit cōmuni cō
silio fratrum: aut adhuc dimittit ad ex
emplū aliorū nouitiorū. Sicqz de isto
nouitio pdigne agit q seruoꝝ dei cō
sortio iam dignus habet. Illū autē
nouitiū quē magister su⁹ viderit ino
bedientē: impatientē: superbū: susce
ptione indignū: postqz eū diu tolera

uit: multisqz modis emendare tēpta
uit: tandē si nihil pficere pōt: venit
ad abbatē: et talia ei refert: Dñe inq̄t
nouitiū ille quē habebā in custodia
vt eū docerē: quō possit esse dignus
conuersatione nostra: ita puerse se ha
bet in oībus q agit: vt nec inter reli
quos nouitios dignus sit conuersa
ri. Prouidere itaqz vob cōuenit qd
potius de eo faciendū sit. Ad hoc il
le respondēs: magistrū hortat vt eū
adhuc oībus modis emendare con
etur: dicens: melius esse illū inter reli
quos tolerare q ad seculū reuerti di
mittere. Sicqz nouitiū iste nec in cō
gregatione recipit: nec a cella noui
tiorū expellit. Sitr g est p̄siderandū
p omnia inter deū et angelos et mona
chos: quomodo inter illū abbatez et
magistros atqz nouitios.

De similitudine inter deū et quēlibet
imperatorē: **Ca. lxxx.**

Idendū est sic esse inter deū
et hoīes et angelos: quod inter
imperatorem terrenū et sibi obse
quentes. Tria qppe sunt genera ho
minū q terreno ipatori seruiūt. Alij
enī seruiūt p terris qz habent: nihil
aliud qrentes nisi qd tenēt. Alij qz
terras recipere volunt quas eoz pa
rentes aliqua sua culpa pdiderunt.
Alij xō p solidatis tñ. Illos itaqz
dñs honesti⁹ tractat q nihil vnqz de
liquerunt: nec aliud qz qd habent q
runt. Hi radicati sunt et fundati: nec
euelli formidant: dū se in voluntate
dñi sui pseruant. Illos xō quorum
parētes sibi peccauerūt: quicqz p illo
rū hereditate sibi seruiūt: aliquādo
vilius tractat: modisqz diuersis tem
ptat: videlicet quitiādo: cōminādo:
quedā graua iubendo: qñqz etiā fla
gellando. Qui si hec oīa humiliter su
stinuerint: et dñi sui misericordiā pa
tienter expectauerint: tandē eis dñs
hereditatē patrū suoz reddit. Si ve
ro noluerint hec tolerare: nec suā va
lēt hereditatē recuperare: nec aliud
vult eis dñs dare. Illi autem q nihil

De similitudinibus

aliud querunt q̄ solidatas: et ut bñ pascant: rā dñi impatori obsequiū ē q̄ dñi b̄ eis largit: Que si illis abundanter donauerit: laudat eū: et dicit: qz de dño tali fūendū est: qz talia fūitribus sibi cōfert. Si vero hec illis dare destiterit: statim recedūt ip̄o vitupato: et incipiūt seruire ip̄i inimico. Tria igit̄ hec sunt genera hominū alicui terreno impatori militātium. Sitr aut̄ tria sunt genera corū qui sup̄no regi deseruiūt. Primum em̄ gen⁹ sunt angeli: qui eterna beatitudine stabiles sibi sine omni intermissione sunt seruientes. Aliud vero homines boni sunt q̄ in q̄tū p̄nt sue voluntati obediūt sicqz ad regnū celoz in p̄tis sui ade culpa p̄ditum hereditario iure puenire cōtendūt. Tertiū aut̄ hi qui tñ p̄ terrenis seruiunt cōmodis q̄si milites stipēdij. Sic ergo per oīa est cōsiderandū inter hec tria generat̄ deū: quō inter alia tria supra dicta et imperatorem suum.

Quid mōacho p̄sit: si aliq̄s bonū inuitus faciat: Capitulum lxxxj.

Contingit aliq̄n quēpiam sic abū dare humorib⁹ malis ut nisi secetur aliter sanari non possit. At ergo ab eis possit extorri mūdari: sp̄te sua prius se facit ligari: rogās etiā eos qui eū secturi sunt ut nō eum dimittāt q̄qd ip̄e dicat: donec eum p̄fecte secuerint. Cum ḡ putredinē pungere ceperunt et rescicare: clamat et dicit se p̄r nihil mali habere: cōminat qz eos nisi eū dimiserit occidere. Sz illi q̄ cū b̄ dicere p̄pter dolorem sciūt: nō verba illius attendūt: sz vt ceperāt putredinē p̄fecte abscedit. Cum aut̄ ad plenū mūdatus meli⁹ habuerit: idē q̄s antea mīabat occidere: grās agit: qz nō eū ad volūtatem suā dimiserit. Quid ḡ? Nunq̄ nō ideo p̄dest ei sectio qz eā tolerauit inuit⁹ cum ad eam tolerandā se fecit ligari sp̄otane⁹? Prodest reuerat: qz per eā abscessa est infirmitas: et reparata est sanitas. Similiter aut̄

plerumqz contingit vt aliquis redūdet vitijs et intelligat qz aliē saluari nō valeat nisi a se ferro districtioris penitētie fuerit rescata: vt ḡ inde purgari p̄fecte q̄at: alicubi i monasterio sp̄te sua se alligat. Professionē et em̄ faciēs sibi stabilitatē morūqz suoz p̄uersionē p̄mittit: seqz intra monasterij claustra eo tenore recludit: vt medici sp̄uales videlicet sui pastores qui eū corrigere debent: q̄cquid ipse postea dicat nō eum dimittant: sz ei⁹ vitia rescēt et emendēt. At plerūqz cum eum ceperit ad meliora stimulare: et eius vitia corripiendo rescicare: recalcitrat atqz irascit: dicens se non esse culpabilem vnde reprehēditur: ipsosqz qui eū arguūt aliquādo etiā perimere nūat. Hi vero qui hoc eū p̄ferre propter ordinis restrictionē cognoscunt: nō eum ideo dimittunt: sed ab eo districte stulticiā vt p̄ualēt nunc hoc: nūc illo modo abscedunt.

Cum itaqz fuerit emēdatus a vitijs: et mitior factus: ad se reuersus eis dē gratias reddit: quibus irascebat qz eum reprehēsum correxerint. Quid igit̄? Nunq̄d nā ideo nō sibi p̄derit illa tāta districtio: q̄a eā infirmitatē carnis inuit⁹ sustinuit: cū ad eā suffere rendam sp̄te sua in monasterio se alligauerit? Proderit vtiqz: qz et p̄ eā liberatur ab omni infirmitate vitiorum: et redit ad veram sanitatē virtutū. Sed dic et aliquis: Meli⁹ esset vt deo sine professione seruiret spontaneus q̄ in monasterio p̄fessione se alligans seruire cogere inuitus.

De magna sit spes monachi professi: Capitulum lxxxij.

Sic autē respondendum: q̄a tanta distātia est inter illum qui non vult sacre deo professionem seruendi sibi: et eum qui libēter eam facit: q̄ta inter homines duos qui ambo ex debito debent seruire donū nū: sed vnus eorum accedit ad dominū et dicit: Domine ex toto corde tibi seruire volo: sed me

Beati Anselmi Liber

esse tibi fidelem pmittere nolo: quia si hoc tibi pmitto: et postea tibi peccarem: grauius delinques grauiori vindicta dei gnus existeret: quanto autem melius potero seruata tibi: sed si quando peccauero tibi: iudica me ut illi qui se tibi esse fidelem minime pmissit. Alius vero venit et dicit: Domine ex toto corde te diligo: tibi quoque fidelitatem et liberationem pmitto: ut si aliquando fecero contra preceptum tuum: non me iudices ut alienum: sed emendes ut proprium suum. His itaque dictis euenit ut ambo idem peccatum postea faciant: ac deinde penitentes ad misericordiam domini sui veniant. Dicit itaque dominus illi qui sibi fidelitatem promittere noluit: Quare hoc fecisti? At ille: Domine inquit confiteor quia deliqui: sed tamen non me tibi non esse delicturum pmissi. Sed ille: Ideo ne inquit nolui tibi fidelitatem pmittere: ut posses contra me liberius peccare? Ergo et ego contra te: non ut erga meum: sed ut aduersus alienum agam: totumque quod erit mei iuris usque ad ultimum quando drante erigam. Hoc ita iudicato puerum ad alium et dicit: Et tu serue quod mihi fidelitatem pmisseras: et ideo tibi magis cauere debueras: quare hoc fecisti? At ille. Domine ait: Confiteor reuera me delictum feci tibi: quod fidelitatem pmississe: sed postquam me perit quod delictum: debeo ego perire: parum quod tibi fidelitatem antequam delictum feci pmissi: quod ille qui hanc tibi non vult pmittere et postquam peccauit? Ideo quippe me volui esse tuum: ut si quando peccarem non me iudicares ut alienum: sed emendes ut proprium. At dominus: Ita est inquit ut dicis: Cum ergo voluero de te vindictam accipiam ut de meo. Sic autem et de inter confessum monachum et nolentem pfiteri iudicat si eos contra eum peccasse peniteat. Non solum autem confessum minus indicat non confessum: sed etiam qui libet laico adhuc in seculo constituto. Licet enim uterque idem peccatum committat: tamen toto ex corde monachum peniteat delictum: cumque ordinem cui se subdi-

dit ferre non ti amore custodiat: malo rem quam laicus misericordiam consequitur: quoniam libet ille peniteat secularibus adhuc detentus. Si vero penitere noluerit: maiori quam laicus damnationi subiacebit.

De similitudine inter monachum peccantem et laicum: Capitulum lxxxiij.

Ad ut aptius a simili vide-

quod amicus homines duos vni dominum

duos itueamur. Ambo itaque

a domino illo possessiones proprias obtineant sibi: iureiurando promisso quod ei fideles existant. Unus tamen illorum conditione tali hoc faciat: quod si quid in eum quandoque delinquat: de proprio suo put suum erit iustum sibi emendet. Aliiter vero dominum adeo diligat: ut nihil proprium retinere: sed omnibus ei dimissis familiarius sibi malit seruire. Hoc etiam pactum cum eo faciat quod si aliquando quid contra eum committat: de seipso non de re aliena sed ut de proprio quam voluerit vindictam assumat. His igitur actis si culpam eandem committat uterque: ac deinde penitentia ducti velint emendare: sed ille de proprio quod nec adhuc totum vult dare pro illius culpe satisfactione: iste vero de seipso quoniam etiam totum iam prius dominum sui mancipauerat potestatis: videtur atque dominum quod ille tantum facere noluerit: sed postquam sibi peccauit quantum iste prius quam in eum delinqueret fecit. De quo inquit maiorem velle videtur habere misericordiam: an cum illo videtur velle mitius agere quod operibus comparabat se minus diligere? Quod si hunc alterum velit altero durius arguere: Serue inquit quod male tu quanto mihi eras familiarior: tanto es culpabilior: potest iste sibi respondere: Domine inquit verum est quod dicis: sed quando penitere noluit: ac postquam toto ex corde peniteo: meque ipsum in emendationem trado: nunquam nam per illo debeo parum qui nec illud quod habet tibi totum vult dare pro satisfactione sui commissi? Iustum ne videtur ut quia te ma-

De similitudinibus

gis dilecti: minorē debe am misericor-
diam consequi: immo maiorem mi-
hi facere deberes misericordiā quo
nullam maiorem tibi facere possum
satisfactionem? Quid aliud dominus
diceret: quod veritas habet? Hūc
ergo miter iudicat vt ex toto propi-
um: Illum vero seuerius vt minus
sibi priuatus. Sic ergo et deus celer?
Indulget monacho qui se ei totus cō-
mittit: q̄ laico dare nolenti vel sua
pro his que commisit.

De similitudine inter monachum
et arborem: Capitulum lxxiiij.

Tentum rursus a simili potest
e videri: acceptabilis est deo
bonum opus monachi q̄ ho-
minis cuiusq̄ secularis. Solet q̄p-
pe accidere duos esse homines sub do-
mino vno: singulas habentes arbo-
res in proprio solo. Arbores autē ille
fructum ferunt bonum vtriq̄: Verū
illi quia dominum inequaliter dili-
gunt: et ei de fructu earum imparit
seruiūt. Anus enim eorum quia euz
minus diligit: cum arboris sue fru-
ctus fuerit maturus: colligit: fertq̄
inde dño suo q̄tum sibi fuerit visus.
Ideo autē dominum alius amat vt
ad eum veniens arborem ipsam ei of-
ferat. Domine inquit arborem habeo
quandam: bonum valde fructum fe-
rentem: que quia vestre congruit di-
gnitati: malo eam vestri esse iuris
q̄ mei: eam igitur offero vobis vt
amodo vobis fructificet soli: ipsam
quoq̄ vestro assignabo preposito:
vt ex ea fructū colligat: idēq̄ vobis
prout velle vos nouerit diligenter
deseruiat: Sz etiā ego q̄ta diligentia
potero: eandē vestre vtilitati custo-
dire curabo. Cuius igit horum ob-
sequiū dño illi magis videt acceptū?
An illius q̄ q̄ntū eunq̄ voluerit dat
ei de fructu pprie arboris? Immo
magis illi q̄ arborē totā dat ei cū fru-
ctu. Sic q̄ et seruitū monachi deo est
magis acceptū: q̄ hoīs secularis. Ip-
si enī sunt hoīes duo: q̄ sō deo velut

arbores q̄sdā hnt seipos. Ip̄i quoq̄
vtriq̄ sunt apti ad ferendū fructum
opis boni. At q̄q̄ non eodē mō dili-
gūt dñi: nec ei piter bene opando de-
seruiūt. Secularis enī q̄ et enī mīn⁹ di-
ligit: tūc tñ cū hñ opandi animū ha-
buerit: boni opis offert deo quantū
voluerit: Monach⁹? No enī diligit in-
tātum: vt ad eum accedens totum ei
offerat seipsum: factis ac verbis allo-
quens eum: Domine inquit mee ha-
cten⁹ potestatis erā: quodq̄ mihi li-
bebat bonum malum ve faciebam:
Verum quia tuis omnino debeo eē:
tibiq̄ soli tantum bona opera fructi-
ficare: me totum tue trado potestati:
vt amodo tibi fructificem soli: quod
vt meli⁹ tibi facere valeā: me vni ex
ecclesie tue prelato subdā: qui me cu-
stodiens ea tantū opera doceat age-
re que tibi nouerit magis placere: s̄
et ego pro modulo meo meipsum cu-
stodire studebo: Cuius ergo munus
deo est acceptabilis? An illius qui
sibi offert quedam ex operibus suis:
is: plurima vero subtrahit? Immo
illius magis qui dat ei seipsum cum
opibus cūctis. Nec ideo propria p-
natur mercede: quia sepe bonū op⁹
cogitur agere. Sicut enī is qui ar-
borem totam commisit pposito dñi
sui vt ex ea fructum colligeret: ex q̄ et
dño suo put eū velle nosset desulter:
vt inq̄ ppiū nō pdat meritū: sed il-
le colligat fructū pri⁹ q̄ maturescat:
aut vt in arbore dimittat ecōtra do-
nec putrescat: Sic monach⁹ q̄ se totū
cōmisit plato vt cū custodiret: eaq̄
opa tñ ab eo agēda exiger que deo
placere poti⁹ nosset: Sic inq̄ ppiā
nō pdat mercedē si qd opis boni age-
re cogat añq̄ velit: vel ecōtra phi-
beat eū agere velit: donec et ipsam
amittat voluntatē agēdi. Non ergo
omittere debet quicqd boni platos
ei pciplat: vt psumere vt agat a qui
buscunq̄ eū phibeat. Sit enī illi⁹ p-
uidere qd precipiat qd ve phibeat
huius vero sequi eum ē bono p oia.

Beati Anselmi Liber

De similitudine inter matronā et
diuinā volūtate: Caplm lxxv.

Ceidit quandoq; matronam
a aliquam: filias cum ancillis
suis magistre cōmendare: vt
eas opera mulierib; congrua doce/
at. Illis vero p̄cipit vt ei cuncte obe/
diant: q; q; faciendū in iū perit expe/
dire adimpleat. Hoc itaq; disposito
magistra eas in vnū cōgregat: in iū
git cuiq; quid agere debeat: et ne fo/
ras egrediantur obseruat.

De filiabus matrone: Ca. lxxvj.

Abhis ita sub ei; magisterio
q astrictis: bone quidem filie
per omnia sibi obtemperant:
sed nec abeundi foras licētiā que/
rere curant.

De ancillis ei; bonis: Ca. lxxvij.

Hicille quoq; similiter faciūt
a excepto q; instabiliores exi/
stunt: q; em̄ tedet eas i custo/
dia diuti; esse: licentiā foras exeundi
querunt qnq; Quā si obtinere non
valēt: si inde tristant v; murmurāt:
tm̄ dicūt qā datā libēter acciperēt.
Q; si eis concessa fuerint: egrediunt
quo eis visū fuerit: cessantq; interim
ab operibus suis.

De ancilla latrone: Ca. lxxvij.

Iter eas autē qnq; est latro
i qdā p̄cept; ingre vix obedire
volens. Nec igit q; custodia
tedio semp ei existit: licentiā exeundi
sepius querit: et causas que rōnabi/
les videant; adiuuenit: quā si obtine/
re nō pōt; tristat; vehementer et dolet
sueq; ingre si audet durius r̄idet. Si
xō apta cā ei si fuerit: ei occulte de/
trahit: q; q; faciebat opus inēmittit.
Q; si opari fuerit iussa: p̄tēdit p̄tin;
q; sit iſtima. Ac si qh se solā viderit
p̄tinus exilit: ostiū petit: huc illucq;
circumspicit: mādāt illi vel illi licētiā
querere secum loqndi. Q; si in hoc
reperita fuerit atq; correpta: proſilit
statim in huiusmodi verba: Quid
in q; feci q; sic debeā corripī: q; mira
vlla sum agere q; inferunt mihi con

tumelie: si iam satis aptū videret q; in/
iuste p̄tra me agat. Itaq; residet me/
sta: dolēs q; ita sit rephēsa. At post/
q; ad modicū ille dolor recedit: ma/
turitatē qndā p̄tēdit: cumq; estimat
q; ab alijs reputet; matura: licētiā rur/
sus q̄rere tēptat: quā si h̄c neq̄uerit
p̄tin; s̄d dir: Stultus est in q; q; bene
agit cum eque boni tractent; et mali.
Q; si licētiā h̄c poterit: foras p̄festi
egredit; huc illucq; vagat; iuuenum
p̄fortia expetit: multa nō agēda p̄mit/
tit. At q; hac similitudinē pōt colligi:
tria sūt genera volūtatis in s̄ditis.

De obedientia: licentia et inobe/
dientia: Capitulum lxxix.

Oū aut p̄mū obedientia: Se

h cū dū licētia: Tertiu obedientia.

Hec xō genera oīa iueni/
ri pōt in monachis: q; matrona qdā
ingre cui dā cōmēdauit. i. volūtatis dī/
uīa volūtati abbatis eor; supposit.

Licētia igit multos deſcipit: obediē/
tia xō et inobediētia tria sunt: harū De licen/
media licētia est. Is q; quē obedientia tla.
p̄stringit claustra nō egredi: vult tñ
exire reguleq; diſtinctionē licēter de/
clinare: q̄uis nolit sine licētia id p̄su/
mere: et ideo actū suū licentia qua/
p̄ualet conatur defendere: petm̄ p̄o/
fecto h; ex illa illicita volūtate. Itō
em̄ postq; mortu; mūdo claustrū su/
biit ad mūdi negocia v; volūtate v/
laten; redire debuit: velle tñ suū si nī/
si p̄missus facto implere voluit. Obe/
diētia q; quā in h̄ amplex; est: ipm̄ fa/
ctū excusabit: si velle q; p̄tra obediē/
tiā h̄uit piclōsū nisi penituerit illi erit.
Q; nōnulli min; attēdētes licentia
quā p̄implēda volūtate sua expetit
sepe fallunt. At igit breuiter loqr; et
succincte: sub ipā obediētia viuētes
sunt matrone regalis filie: Ancillaz
xō noīc licētie adherētes accipe. In
obediētia vero q; dicitur et ipā latro
rebelliōē signant in ordie mōastico.

De similitudine inter monachū
et denarium: Capitulum xc.

r Arsus a sili possumus videre

De similitudinibus

que in pfecto monacho debeant esse. Tria cuius bono insunt denario: que cuius pfecto debet inesse monacho. Denarius quippe bono puro ex ere: recto pōdere monetaque legitima debet cōstare: Si enim vnū ex his defuerit: venalis esse nō poterit. Atque venalis valeat esse: hec tria pariter debet hēre. Nec quoque debet habere et mōdus vt de monacho eē reputet. Et quippe metalli puritas: pura est eius obediētia: Nulla enim inobediētie impuritas: solum in eo debet esse obediētia. Rectū vero illi pōdus: stabilitas est ppositi eius. Non igitur leuiter exusilari debet ab eo quod ceperit: sicut vsque in finē pscuerare stabilis. Illius autē moneta habitus est monachalis atque cōsura aū et retro: et his p similia. Si cut enim denarius a moneta vno scitur cuius sit regionis: sic ab istis monachis cuius sit ordinis. Is autē monachus qui a deo est senex vt ante et retro itaque nequeat inclinare: denario illi est similis cuius moneta tēpore antiq̄tas iam delet. Iste vero qui habitū monachalē nō adhuc sed vitā suscepit: et iō nomen nō habet monachi: assimilatur nūmo pōderoso: moneta tñ nō habet: et iō nō eque venali: verum sicut qui thesauro congregare desiderat: huiusmodi numinum ita vt habentem monetam amat. Sic deus qui thesauro celesti nos oēs reponere cupit: huiusmodi hominē eque vt habitū monachi habentē ibi reponit. Quē autē viderit habitū quēdam monachalē hēre: sicut ex ere ipuro: id est inobediēte esse: hunc thesauro celesti nūquam reponit: sicut nullus denariū falsū licet aperte monetarū suo thesauro reponere qrit. Quē xō viderit obediēte eē: etsi aliqui fragilitate peccet hūana: si hūc tñ repellit si de peniteat. At enim a valido denario denarius falsus: sic a pfecto differt monachus imperfectus. Inualidus quippe denarius minus habet pōdus debet hēre: sicut illud quod habet puro ex ere cōstat. Falsus vero eadē

quā bono moneta p̄tendit: sicut interius latet falsitas eris: Sic falsus monachus eundē quē pfectus habitū habet: sicut inobediētie falsitas interius latet. Debilis xō sicut obediēs licet nō tā tā quā aliqui cadat habeat stabilitatē: obediētie tñ retinet puritatē. Morietur enim penitet eū quod deliquit: quod quod ei p̄cipit: pura obediētia facit. Ille igitur vt denarius falsus a celesti thesauro repellit: hic vero p sui modulo vigoris ibi reponit. Nihil igitur cuius prodest habitū monachi exteriorē habere si si studuerit et interiorē retinere. Duo quippe sunt ordinis genera viro religioso pueniētia. Vnū exterius quod religiosus videt: aliud vero interius quod religiosus habet: Et illud quidē exterius facticiū: hoc vero interius naturalis est ordinis. Facticiū quippe ordinis facticie sunt p̄suetudines: vt in ordine monachorum reperiuntur plures. Has enim homines adinuenerūt: quibusdā quod de causis rōnabilibus seruandas instituerūt. Naturalis vero ordinis naturales sunt virtutes: vt hūilitas: charitas: et alij plēs. Has enim de ipi naturaliter didicit hōi sueque cā salutis suādas inādauit. Ille itaque facticius ordo sine isto nihil hōi prodest: iste vero sine illo etiā saluare hominem potest: vt tñ seruari valeat iste valde necessarius sibi est et ille.

De similitudine inter corrigiā et sotularem et ordinem facticiū et naturalem. Capitulum xxi.

Ita enim est iter ordinis facticiū et naturalis: quō iter corrigiā et sotularem. Corrigia namque sola colligata pedi: nullo est munimēto pedi: imo magis inēdūniēs videt eē si ibi sola circūliget. Sotularis vero etiam solus pedē munit: satisque decenter cōuenit ei: ne tñ cadat vltor: tus fiat: necessaria sibi est corrigia vt ligetur ex ea. Sic licet facticius ordo nihil solus p̄sit: sed magis dedecet: naturalis vero sine illo et p̄sit et debeat: vt tñ iste firmi teneat: necessari

Beati Anselmi Liber

Ille sibi habet. Hinc quippe est quod religionem interius servare desiderat: habitu monachali exteriori se alligat: qui quod exteriori demonstrat: spiritus enim esse coarguat. Quod si postea noluerit hoc esse: magis dedecet eum habitus ipse. Si enim verbi gratia: monachus superbi fuerit qui habitu exteriori humilitatem praedat: multo inconuenientius esse videtur quod si caret humilitatis habitu. Decet igitur ut quod ostendit exteriori: studeat et hic interiori. Nullum enim pene exteriori habet in habitu vel professione siue consuetudine: quod non eum commoneat aliquid interiorius habere.

De vestibus monachi: Ca. xxiij.

Quod enim viles nigrasque fert

vestes: ut se vilem reputet peccatorumque commonet. Quod et eisdem a

capite usque ad pedes tegit: hoc eum facere a principio vite usque ad finem hortatur. Hec enim est talaris tunica et polymita quam filio suo Ioseph fecisse legitur Iacob patriarcha. Quod autem cedem in modum sunt crucis: eum spiritus habere commonet memoriam diuine passionis.

De corona et tonsura monachi: Capitulum xxiij.

Corona denique capillorumque tonsura: eum esse debere sacerdotem et regem demonstrat. Sacerdotes quippe in lege mitra tangebant caput: ad similitudinem cuius et huic caput radiis. Reges autem coronis utuntur: ad cuius similitudinem huius capilli rudent. Hec itaque cohortantur eum ut sacerdotis et regis gerat officium.

De spirituali sacrificio monachorum: Capitulum xxiij.

Officium sacerdotis erat in lege: generis diuisi pecora mactare. Huic igitur similis officium debet esse leonem ire et crudelitatis: lupum rapacitatis: taurum feritatis: vulpem astutiae: hircum inmundicie: glirem sonoletie: equum et mulum luxurie: asinum pergritiae: atque bestialia vitia occidere. Regis autem officium proprium est regere regnum: hostes inde repellere: ne iusto iniustus iniuria faciat: prouidere: malis de

prestitis bonos exaltare. Hoc itaque officium debet esse monachi: ut siue mentis regnum regat et corporis: hic enim omnia expellere debet vitia: prouidere ne malus bono appetitus resistat: sed ut bonum malum sibi spiritus subiiciat. Quicquid postremo exteriori ostendit in habitu vel consuetudine vel etiam in ipsa professione: studeat et interiori habere. Alioquin nihil sibi corrona siue tonsura proderit velle vel habitu monachalis. At sunt plerique qui facilio ordini imputant quod naturaliter non seruatur: dicunt enim bono animo se parati non posse quod eis imponunt consuetudines tante. Querunt etiam quod in seculo meliores fuerint: eosque monachatus deteriores effecerit. Verum quisque si dicat: denario falso est similis.

De similitudine inter monachatum et ignem: Capitulum xxvj.

Alius quippe denarius bonus plebiscitum esse videtur: at si in ignem fuerit missus: primum falsus esse probatur. Sic plerique male morigerantur: bonis enim moribus videtur in seculo: verum si rigor arripuerit aliquid iustitiae: cum monachatus: culpisque postmodum erigentibus regulariter increpat: primum probatur non esse quod videbatur. Qui enim huiusmodi videbatur et patiens: moribus superbus inuenitur et impatientes. Quod si imputauerit ordini: tale est ac si denarius dicat igni: tu me falsum fecisti. Quod autem falsum eum fecit: sed quod erat ostendit. Sic denique istum non ordo male morigeratum effecit: sed quod iam esse declarauit. Quod igitur ordinem se ipsum accuset: moresque puerfos in bonos commutet: Nullum enim esse bonis moribus videatur: bona si quod exterius agit parnpenduntur.

De interiori virtute et exteriori: Capitulum xxvj.

Quod quippe virtutis sunt genera: quod inter se sic differunt ut corpus et anima. Unum enim interiori et inuisibile. Aliud vero exteriori et atque visibile. Interiori namque est charitas: humilitas: patientia: benignitas: ceteraque similia. Exteriori vero ieiunare: elemosy-

Sci. 37.

De similitudinibus

nas dare: in orōib⁹ vigilare: lachria-
ri: alta q̄ hmōi. At sic corp⁹ sine aīa
nō diu subsistere poterit: aīa vero sine
corpe pōt: Sic exteri⁹ gen⁹ sine inte-
riori h̄ diu subsistit: cū iteri⁹ faciat sine
exteriori. Diu em̄ charitatē h̄re q̄s p̄t
etiā si nō ieiunet: cū diu p̄ deo ieiuna-
re nō possit: si em̄ mō amet. Et tñ ple-
rūq̄ spūs malign⁹ corp⁹ assumit: il-
ludq̄ vegetādo subsistere facit: Sic i-
anis glia cor hoīs intrat: illudq̄ vir-
tutis gen⁹ exteri⁹ silat. Sic em̄ chari-
tas ieiunare: sic et ianis glia facit. At
sicut corp⁹ exarātū cito fetet atq̄ cō-
temnit: sic exteri⁹ gen⁹ sine interiori
despicit. Cū em̄ quispiā ieiunio qdē
intētus: si irasci facile videt: si de le-
iunio laudet ab aliq̄: p̄festim rñdet
ab altero: q̄s in q̄t de illius curet ieiu-
nio q̄ sic iñst p̄ nūbilo? Si aut̄ frequē-
ti⁹ māducaret: si hūilis et patiens esse
videat: si q̄ n̄ ieiunat: ab aliq̄ resp̄-
bēdat: illico ab altero respondet:
Bene utiq̄ ut manducet promeret
quia adeo patiens est et benignus.

De similitudine inter monachū
et hortolanum: Capitulū xviij.

Sciendū ad virtutes tendenti
q̄ agere debeat more hortola-
ni. Hortolan⁹ q̄ppe: q̄ plāta-
re appetit herbas: p̄t terre natura
p̄siderat vbi eas plāter: Hic em̄ terre
earū natura p̄cenerit: crescere et fru-
ctificare nullaten⁹ poterūt. Sic q̄ vir-
tutū facere vlt plātariū: q̄ i loco plā-
tet eas sibi ē puidēdū. Si em̄ loc⁹ fu-
erit vitiosus et ipse virtutes in vitiā

De edificatōe domū: (redigēte.
et q̄ superbia sit vallis maxima: be-
stij⁹ vitioz plena: Capitulū. xviij.

Artus sic enim agere decet: ve-
lut q̄ domū edificare debet.

Qui em̄ edificatū facere: vult
stabile: soliditatē p̄t cōsiderat terre
q̄ se3 fundamentū firmū supponere:
parietē erigere: tectū sup̄impōnere: tu-
tusq̄ possit inhabitare: Sic q̄ virtu-
tū vult facere edificatū q̄ secur⁹ inha-
bitet ab insidijs demonū: q̄ i loco sui

p̄stituat ill⁹: sibi est puidēdū: Si em̄
loc⁹ nō fuerit firm⁹: nec edificatū diu
subsistere poterit. Hoc itaq̄ solū vel
terra bona: est hūilitas: cuius cūctis
virtutib⁹ congruit natura easq̄ velut
firmū fundamentū sustētat. Non est
in altū elenata superbia: sicut quidā
putant: sed demissa et vallis maxima
bestij⁹ vitioz plena et caligine tene-
brarum dēfissima. Nam q̄to ampli⁹
us quis supbia inuoluitur: tanto lu-
cem veritatis minus intuetur: Nec
clare iustū ab iniusto q̄diu in tene-
bris: id est i cecitate cordis sui iacet:
discernere supbos pōt: si que sunt di-
storta eque sectat ut recta. Unde fit
ut in valle ista tenebrosa vitioz sit
copia quasi bestiarū crudeliū multi-
tudo magna. Nam leones crudeli-
tatis: vulpes calliditatis: serpentes
quoq̄ venenose inuidie: rane garru-
litatis et iracundie: cetera etiam vi-
tiorum aīalia ibi solēt supabū dare.
Que q̄to plus cuiq̄ familiares ha-
bent: tāto minus q̄ sint crudeles vi-
dent. Cōsuetudo em̄ vitij est ut nō
facile videat ab illo q̄ eo p̄mit: sed
mox ut cessauerit et ab eo se alienaue-
rit: tunc demū p̄siderat in q̄ta fedē-
tate et miseria iacuerat: et q̄ graues
morsus malaz bestiaz tolerauerat.

De monte humilitatis et septem
gradibus eius: Capitulū xcix.

Humilitas aut̄ mons magnus
est: in cuius summitate lux est
non modica: et honestaz per-
sonarum: id est sanctaz virtutū pul-
cherrima turba. Sed qui ad hūc per-
uenire desiderat: necesse est ut p̄ gra-
dus quosdam ascendat si hunc mon-
tem agnoscere et inhabitare affectat.

De primo gradu hūilitatis: Ca. c.

Primus itaq̄ gradus in mon-
te hūilitatis: est cognitio sui.

Hūc vnusquisq̄ sic debet ha-
bere ut se inferiorē omnib⁹ iudicet
esse: imitās apostolū qui se oīm suo-
rum coap̄lozū dixit esse minimū. Si
nā eēt aliq̄s hō q̄ ita peccasset: ut do, 1. cor. 15.

Beati Anselmi Liber

minus eius sibi iusto iudicio pedes et manus amputare: oculos eruere et totum corpus dilaniare posset: nec tamen faceret: sed ex sua misericordia illum tolleraret: vehementer se domini sui debitor esse cognoscere deberet: et eo magis humillari: quo se minus propenderet meruisse a domino sic tolerari. Nos igitur dominum nostrum in multis offendimus omnes: et intus ut nos ex vindicta iusticie sue membratim posset dilaniare: aut iungi languore in penitus affligere: aut penitus postmodum eternis tradere.

De qui in deum peccat: omnem creaturam contra se excitat: Capitulum cij.

Et qua offensione non solum iram dei promerui: sed etiam totam creaturam aduersum nos excitamus. Etenim si seruus alicuius a domino suo recederet: et inimico domini sui adhereret: non solum ipsum dominum exacerbareret: sed etiam totam eius familiam iustissime irritaret. Cum igitur dominum creatorum omnium offenderimus: aduersum nos omnem creaturam quantum spectat ad meritum nostrum in iram commouimus. Potest ergo nobis iusta consideratione terra dicere: Non debeo vos sustinere: sed potius absorbere: quoniam a creatore meo non tenuistis peccando recedere: et inimico eius diabolo se adherere. Potest etiam cibus dicere: et potius: Non meruistis ut vos pascere debeamus: immo potius ut confusionem vobis preparemus: Ab illo enim peccando recessistis: per quem nec ales esurit. Sol quoque: Vobis ad salutem non debeo lucere: sed ad vindictam domini mei qui est lux lucis et fons luminum penitus coercere. Sic etiam singule quę creature contra nos possunt surgere irrefragabili ratione. Proinde expectat nobis humiliari: ne diu dilata vindicta: tanto acius adueniendo mala nostra puniat: quanto diutius tolerauit quod prius punire poterat. Et si humiliemur: quid sumus: quod nati fuerimus: vel quid fecerimus: mente pertractemus: et nos viles peccatores multo super-

placio dignissimos fore cognoscemus. Qui se ergo tale iudicari: iam in primo gradu humilitatis stat.

De secundo gradu humilitatis: Capitulum cij.

Secundus gradus est dolor. Nam sunt nonnulli qui se peccatores esse cognoscunt: sed nolum inde dolorem habere dinoscuntur: quibus necesse est ut doleant si veniam mereri desiderant: quia non valet ad salutem ut se cognoscat quis peccatorem nisi inde habeat dolorem. Nam si domino suo aliquis peccaret: et inde dolorem non haberet: quid putas dominus eius de eo diceret? Quod ei offensam posset dimittere quod diu eum pro offensione sua nequaquam sciret dolorem habere? Ridiculum potius quam aliud videretur si veniam peteret de hoc unde se non dolere fateretur. Necesse est enim ut dolorem habeat: quisquis de perpetratis culpis veniam consequi desiderat.

De tertio gradu humilitatis: Capitulum cij.

Et inde sequitur confessio: quia qui liter se peccator cognoscat et doleat: confiteri studeat. Multum enim sunt qui se peccasse cognoscunt et dolent: et tamen celant quoniam de se confiteri erubescunt non audent. Et quia sciunt confessionem necessariam ad salutem fore: ita sione. in cordibus suis coram deo penitent et illi confiteri proponunt: multo magis maiorem penitentiam agunt: quam si confiterentur eis inuigeret aliquis sacerdotum. Atque in hac re penitentia decipiuntur: quia nullus deo quicquam confiteri potest quod ipse ignoret: Quia cum ei nuda sunt et apta. Cuius itaque deus ut quicquam ei peccauit ac si ipse nesciret: ita suo loco alij nescientia confiteri ne dissimulet: quatenus si iudicio manifeste comprobet: quia si deus hoc ignoraret: ipse veraciter ei manifestaret. Ad hoc si is qui malo rem penitentiam ex proprio arbitrio non confessus vult agere quod aliquid si confiteretur vellet ei imponere: putat magis se

De confessione. Mcb. 4.

De similitudinibus

fecisse ex propria voluntate quod si confiteretur: pensent apud se quid sibi plus confiteri: an confiteri et per penitentiam agere: an sine confessione spontanea voluntate longo penitere tempore. Cumque magis eligit penitentiam gratis percellare quod reatum suum per confessionem manifestare: agnoscat per certo quia non dum vere confessioni illam suam spontaneam penitentiam quilibet grauis fuerit adacquirit: quoniam quidem nec dum sibi tantum persistit grauer clam penituisse quod confessionem cui eam facere debuit fecisse. Quare minus est semper quolibet grauer sine confessione penitere: quam puro ex corde confessionem facere.

De quarto gradu humilitatis: Capitulum ciiij.

Am itaque tres gradus in motum humilitatis habeamus: sequitur persuasio quod vnicuique habenda est: quartus videlicet prelibate virtutis gradus. Cum enim necessaria sit ut confiteamur: Sciendum est quod ita confiteri debemus: ut hoc ipsum quod confitemur ita esse persuadeamus. Tunc enim pura est confessio: si eam sequitur voluntaria persuasio.

De quinto gradu humilitatis: Capitulum cv.

Quinto igitur gradu confessio apponatur: ut scilicet se quis cognoscit: dolo: confiteri et suadet: talem quod se ab alijs sentiat iudicari. Sunt enim plerique satis semetipsos iudicantes: sed neque possunt ab alijs pati iudicari: vituperari. Qui enim ut ad motum vere humilitatis ascendunt: necesse est ut sic semetipsos despiciendos iudicant: sicut alios si se iudicando despererint: tolerare sciant: Quia in re opus est patientia: quod sexto loco est apponenda.

De sexto gradu humilitatis: La. cvj.

Ecce itaque vnicuique familiaris hic esse debet: ut quicunque ei aliquid iniuria fit: ita eam suscipiat patienter quasi comodum sibi magnum fieret. Profecto si aliquid sermo alicuius diu stricti hostis peccasset: et dum sibi exin-

de multe fieret molestie: non reclamaret: sed potius iuste talia pati se diceret: citius apud dominum misericordiam inueniret. Hos itaque qui multa contra creatorem nostrum commiserunt: tanto studiosius humilia ri debemus: quanto magis indulgentia eius nos indigere videmus.

De septimo gradu humilitatis: Capitulum cvij.

Ecce solum absque murmuratione non pati debemus molestias: sed etiam grauer puniamur ad vindictam dei amemus. Supremus enim amor mortis humilitatis gradus esse videtur. Quoniam quidem tunc est deo grata satisfactio cum in eum quod satisfacit nulla manet murmuratio: sed pia iugiter fernet dilectio.

Recapitulatio graduum humilitatis: Capitulum cvij.

Ad autem superius dilate per partes ostendimus: nunc eadem breuiter et summarim sub exemplo recolligamus. Si enim dominus qui pia suum haberet quod per culpa sua tradere morti deberet: posita ratione cum eo: suam seruam culpam occultare velut in tenebris velleret. Aut si cognosceret: quod est primus humilitatis gradus: non inde dolo. Aut si dolo: quod est secundus: coram alijs domino licet iubente confiteri nolleret.

Aut si confiteretur: quod est tertius: persuadere nolleret ut hanc ita crederetur. Confessio. 3.

Aut si velleret inde culpabilis crederetur: quod est quartus: pati tamen nolleret ut diceretur culpabilis. Persuasio. 4.

Aut si hoc sibi dici pateretur: quod est quintus: non tamen pati velleret ut sicut culpabilis tractaretur. Concessio. 5.

Aut si hoc patiens: quod est sextus: non ita tractari: Amaret: quod est septimus: licet hoc velle dominum suum sciret: non ei profecto culpam illam dominus dimitteret: immo magis ut iniquum seruum eum puniret. Patientia. 6.

Amor. 7.

Quomodo unusquisque se minorem omnibus putet: Capitulum cix.

Beati Anselmi Liber

v Erum qz nōnunq̃ ideo extol-
limur qz nos alijs nō recte cō-
pam? Quidēdū est nobis q̃ id
mō facere debeam? Si enī nos alijs
volum? cōpare: ea tñ debem? p̃side-
rare q̃ a nobis sunt ī nobis: nō a deo
q̃ si prestita nobis. Sic nāq̃ agit q̃
de bonis a deo sibi p̃stitis sup̃ alium
extollit: velut qui vestib? alienis in-
dutus gloriatur. Non ergo hec alio-
rum bonis cōpare debemus: sed ma-
la tñ nostra que a nobis sunt in no-
bis habem?. Quid si fecerim? mala vī-
delicet nostra bonis alior? vt cōfera-
mus: nos inferiores esse ceteris oib?
nobis ipsis videbimur. Quod p̃tra-
quia sup̃bi faciunt etiā si sint oib?
deteriores: cūctis tñ se iudicant esse
meliores: sua enī bona tñ attēdētes
alior? malis comparāt: quorū mala
nullatenus considerare deberent.

Quobis consideratio alterius
peccati: Capitulum cx.

c Consideratio nanq̃ vī cogni-
tio alieni peccati: mala multa
in diuersis parit. Si enī pec-
cator est qui alteri? culpam cōside-
rat: malo illi? exemplo in suo peccato
p̃senerat. Si vero penitens a pctō a-
pnā frigescit: eodē exēplo: qd si eodē
pctō vī etiā alio tēptabā: facili? exē-
plo sup̃at: si aut tēptatione carebat:
eo ipso tēptat q̃ vitiū illi? p̃siderat:
Si vero iust? p̃ferēdo se illi ī sup̃biā
extollit: quē si diligebat etiā in deo:
nūc enī incipit hīc odio. Non q̃ facile
p̃siderāda ē alteri? culpa: cui? p̃side-
ratio tot generat mala: x? x? illi?
sp̃ dz attēdi: qz ei? p̃sideratio p̃tra-
riū vadit. Ipsa nāq̃ pctōzē p̃uerti:
penitēte penitere: magis tēptatū tē-
ptatōi resistere: nō temptatū sic per-
manere: iustū hūillari: diligētē ve-
ro magis diligere facit. Alterius igitur
virtutē non vitiū: suūq̃ vitiū
non virtutē attendere debet: quisq̃
ad culmē hūilitatis ascēdere studet.

**De duabus sororibus hunc mō-
tē custodiētib?: Capitulū cxj.**

b Alius aut hūilitatis pulcher,

rum montis: due sorores sunt custo-
des: verecundia scilicet que est apud
deum: et verecundia que est apud ho-
mines. Nam cū tēptat aliquis: si an-
mētis sue oculos has duas firmiter
reducerit: hāc facile supare poterit:
Sic enī sibi ipsi loqui debet.

**De verecundia que est apud de-
um: Capitulum cxij.**

I ego hoc peccatum vī illud
fecero: quō ante deum et san-
ctos ei? angelos q̃ me vidēt:
oculos meos leuare potero? Quid
dicā cū reatū meū omnis creatura dei
videbit? Boni et mali āgeli et diaboli
me accusabūt: nequaquā peccabo: im-
mo p̃pter te dñe morte afficiar: tota
die custodiāq̃ vias meas vt non de-
linquā. Sic sibi vnusq̃sq̃ p̃ponat:
sic semetipsum p̃sideret: sic se ab irru-
entibus bestiis eruat. Sed p̃sideran-
dum quia verecundia q̃ ante deū est:
semper est libera: et custos fidelis.

**De verecundia que est apud ho-
mines: Capitulum cxij.**

Erum tamē illa que est apud
homines verecundia: nonnūq̃
fallax est et latro pessima. So-
let enī cōtingere vt aliquādo mētē
alicuius vbi iam sepe dicit? mōs hu-
militatis est p̃stitund? hircus luxu-
rie: lupus rapacitatis: vī alia q̃libet
vitioz bestia tēptet irrūpe: quā cū ve-
recundia q̃ apud hoīes est ne intraret
prohibere deberet: sic sibi metipso in-
terdū male p̃sulēdo loquit? Magna
erit in q̃t p̃fusio si huic temptatōi lu-
xurie: vt postmodū sciat? aditū dede-
ro: si null? hoīm hū videbit: et ego bñ
celabo meipm nec āpli? erit cognitū:
modice nūc voluptati p̃sentia: et cū
voluero memetipm corrigā: Ac de-
de p̃itēdo sat? melior q̃ mō sū ero:
Mti enī post ruinā surrexerūt: et p?
modū meliores fuerunt. Sic nimis
verecundia q̃ est apud hoīes: malo suo
p̃silio nōnūq̃ fallit: et fallit: et malā
vitij bestia in mōtē quē tueri deberet
stare p̃mittit. Que cū intrare p̃mis-
sa fuerit: nō facile expelli poterit. Itā si

De similitudinibus

is q̄ scel' cōmiserit: p̄fiteri aliqñ volue-
rit: ea cogitatio q̄ pri' p̄mittebat ei
q̄ se emēdaret mox vt voluisset: p̄p
petratā culpā dīcē: Quid p̄fitebor: q̄
frōte reatū meū ap̄lā: nō ampli' ho-
norē habebō si me manifestauero: s̄
q̄ mō app̄cior: oī tpe villis ero: Quid
iḡr faciā: saturabor voluptuose viuē-
do: nōdum viā iusticie tenere valeo.
Ecce quō mis hō decipit: q̄ callide
vincit: q̄ astute supat. Ipe nā q̄ hūi-
lirat' mōtē paulatī p̄ficiēdo statuit:
ipe custodes eius dē mōtē p̄stituit: ipe
custodes eosdē a p̄pugnacul' mōtis
expulit: ipe postmodū semetipm ma-
le custodiēdo: municipiū hostib' suis
tradidit. In me si q̄dē ē vñ cū dei grā
p̄ficio: in me etiā vñ deficio: nō mihi
p̄ficiēdi aliq̄s vim facit: nō ad defe-
ctū aliq̄s venire cogit: suggerit deus:
suggerit rō: suggerit x̄p̄: vt recte vi-
uā: et est in me materia arbitrij sez li-
bertas q̄ b̄ facere possū si volo. Ex
ecōtra suggerit diabol': suggerit ap-
petit' et vitiū vt voluptuose viuā: et
habeo possibilitatem hoc faciendi s̄
contradicere nolo.

De consultatione duarum pre-
dictarum sororum: Capitulum cxiij.

Liēdū est qz cū verecūdia q̄
est apud hoīes iterdū fallat:
multisq̄ modis p̄ eā aditus
nobis vitioz fiat: Verecūdia q̄ est
apud deū nec fallit nec fallitur. Nec
eternū qñ ad montē reuocat postea: et
locū suū videlz montē hūilitat' quē
tueri deberet fallēte sorore sua: vtijs
sbuersū qñ porcor' rostris disiectū i-
uenit: vehemēter turbat: dolet: inge-
mit: sepe etiā lachryas fundit: misera
misabiliter secū q̄rit: q̄liter bestia i-
trauit fūesta: q̄ fuerit cā: qd̄ exordiu
q̄s ve adit? Et dū illā vehemēter ex-
ecrat: ecce fallat soror fallaciter eā
plerūq̄ sic p̄solat: Eia q̄re tñm doles:
cur tot tātisq̄ lachris temetipm as-
fligis: graui' te ille vl' ille peccauit et
venia obtinuit: humanū est peccare:
nec tāti pōderis est pctm̄ q̄nti facis
illud. Taliter male p̄sulēdo dolorē

tēptat lenire: s̄ fidelis custos que se
corā deo formidat accusari: sicut sal-
lere nescit: sic malū p̄siliū admittere
p̄tēnit. Itā cōmissa et dolendo plan-
git: et plāgēdo indefinēter sui p̄dito-
ris indulgētiā querit: atq̄ locum su-
um curiosius deinceps custodit.

Qz nō semper misericordia dei
debeat cogitari: Capitulum cxv.

Standū est iḡr qz tpe tēpta-
tionis aū p̄petrationē culpe
nunq̄ misericordia dei debet cogi-
tari: s̄ iusticia et iudiciū ei': furor et i-
dignatio illi'. Nec debēt p̄sari: s̄ de-
bent aū mētis oculos reduci: nec se-
pe nūero cū magno horrore retracta-
ri. Dū q̄s tēptat nō debet dicere: Mi-
sericordia dñi magna est: s̄ hoc pot':
Hoc rēdū ē icidere i man' dei viuēt'. **Heb. 10.**
Qñ appetit' luxurie quēlibet pulsar
non cogitet tūc: Quacūq̄ die pctōz
ingemuerit: oīa pctā ei' obliuioi tra-
dent: s̄ pot' sepe recogitādo tractet
q̄ maledict' oīs q̄ peccat in spe. Et
illud Esaiē p̄mo: Ae gēti peccatrici:
p̄plo graui iniquitate: filijs scelerat': se-
mini nequā. Si aut' p̄ incuriā fuerit
pctā admissio: tūc demū dei misericordia
p̄p̄sē est cogitāda ne despatio ve-
nie supueniat. Tpe itaq̄ tēptatiōis:
mōis oīb' vnusq̄sq̄ vñ cōari ne supe-
tur: qz lz de' veniā p̄miserit penitē-
ti: si tñ spopōdit deliquitū vt ei daret
volūtate penitēdi. Cū aut' certū sit
q̄ dei grām p̄meret q̄sq̄ declinat a
malo et facit bonū: et irā et indignati-
onē incurrit oīs q̄ operat' pctm̄: ma-
gnope curādū est vt et vitiā vitemus
et virtutibus adhareamus.

Que comparatio sit inter ascen-
dentes: Capitulum cxvj.

Ria sunt necessaria ascēdētē:
innocētia: beneficiū: p̄latio.

Innocētia talis esse debet vt
nulli noceat: Bñficiū vt oīb' p̄sit:
p̄delatio vt se inferiorē oīmib' iudi-
cet. Ande aplis: Supiores inuicem
arbitrātes. Nec tria debet vnusq̄sq̄
alijs impēdere: et nihil hoī sibi fieri
ex debito exigere. Nam si seruus al-

Esaiē. 1.

Psalm. 2.

Beati Anselmi Liber

culus dñi suo i multis peccasset: nō solū iram dñi deserviret: s̄ etiā oīm p̄servoꝝ suoꝝ idignationē icurreret: ⁊ si aliq̄ iniuria ei interim fieret: non iuste p̄queri deberet. Dicit aliq̄s: in/ nocentiā ⁊ beneficiū alijs libēter im/ p̄do: s̄ me omnib⁹ alijs inferiorē cre/ dere nequeo: Sunt etem homicide: adulteri: latrones: ⁊ huiusmōi. Ad hoc: Qñcūq̄ p̄pationē facis inter te ⁊ aliū: noli ponere in trutina qđ tuū non est: imo qđ tuū est: videlicet ma/ la tua: ⁊ postmodū bona sua. Talis cōpatio vel talis cōsideratio semper sit inter ascēdētes. Si quid vero bo/ ni in te videas: nō tibi s̄ deo iputes.

1. cor. 4. **Uñ** ap̄lus: Quid habes qđ nō acce/ pisti: Si autem accepisti: quid glori/ aris quasi non acceperis?

De similitudine inter cenoueri/ am ⁊ charitatem: Capitulum cxvij.

Ic igit debem⁹ innocētia: be/ neficio: ⁊ p̄latiōe vti i faciēdo ⁊ recipiēdo: sicut v̄sualit̄ por/

taur cenoueria. Quippe illā q̄ su/ beunt: faciē ad locū quo tendunt: ad locū aut̄ vñ veniūt: dorſa vertunt. Tribus etiā alijs mōis pōt s̄ nō cō/ veniētiē portari: videlz vt facies sint p̄tra facies: vel dorſum p̄tra dorſū: vel facies ad locū vnde p̄cedere: ter/ ga vero q̄ ire debeant: cōvertant̄. Et notandū q̄ nō minus q̄ a duob⁹ ce/ noueria in opando portat̄: nec cha/ ritas quā p̄ cenoueriā volum⁹ signa/ ri: min⁹ q̄ inter duos pōt haberi. Si ergo in mōte aliq̄ edificarēt sibi ho/ mines p̄les domū: ⁊ de valle oportē ret lapides: cementū ⁊ alia q̄ ad edi/ ficationē domus p̄tinerēt: cenouerijs surſū in montē portari: si in q̄ illi por/ titores instrumētū illud ita accipent vt vterq̄ sibi dorſum aut faciē vel dorſa q̄ tēderēt: facies xōxterēt vñ p̄cedere vellēt: ⁊ dū sic ire cōpetenē neq̄rent: verbis litigare inciperent: de litigio ad pugnos ⁊ capillos veni/ rent: deinde ad arma: Rogo quid di/ ceret aliq̄s p̄teriens si sic eos hac de

cā pugnantes inuideret? Atq̄ q̄ in/ sanirēt. In nobis igit̄ hec oīa p̄side/ rem⁹: q̄a talē habitudinē in fraterna charitate tenere debem⁹: vt sic q̄si qñ dā cenoueriā sp̄ualē portem⁹. Hos em̄ i excelsō mōte: i celesti scz p̄ria do/ mum nobis edificare satagere debe/ mus: q̄ sola virtutū opatiōe p̄struūt̄: ad quā humilitatis gradib⁹ ascēdit̄. Qui necesse est vt fiant p̄ innocēti/ am: bñficiū: p̄latiōē scz vt quēlibet mib⁹ p̄i p̄ferā cū s̄ alijs frēq̄nter ex/ hibeo: ⁊ si mihi exhibita non fuerint: patienter tolero. Gradus p̄gendi in montē virtutū: ad domū celestis pa/ trie mihi cōgruos facio: ⁊ cenoueri/ am bñ porto: si aut̄ alijs hec impēde re detracto: quasi dorſum cōtra dor/ sum verto: dum illū pergentē ⁊ qua/ si antecedētem subseq̄ debere faciē illi vertēdo. At si mihi hec quasi per debitiū fieri quero: ⁊ ille qđ postulo facit: q̄uis nō libenter: qm̄ erigo: q̄si faciē cōtra faciē in subuectione cenouerie x̄to. Cum vero erigo: ⁊ ille qđ erigit̄ denegat: qm̄ illum p̄ exactio/ nē irritō: terga vertimus ad locū ad quē ire debem⁹: ⁊ facies vnde pro/ dim⁹. Sic istis trib⁹ modis q̄ cenoueriā portare satagit: plerūq̄ lites ⁊ discordias sustinebit. Faciē s̄ b̄ est intētiōē sp̄ habeam⁹ sup̄ innocētiā: bñficiū ⁊ p̄latiōē: vt illa oīb⁹ impē dam⁹: ⁊ a nullo eadē redram⁹. Hoc em̄ est terga vertere: ad illa videlicet presentia ⁊ labentia: facies vero ad futura et ipsa perpetua.

De similitudine inter q̄litates corporis et anime: Capitulum cxvij.

Sicut qualitatis corporee: sic etiā genera sunt duo qualita/ tis aīe. Qualitas q̄ppe cor/ poris alq̄i subitanea: alq̄i vero est p̄tinua. Subitāea: vt cū repēte repē tia ifirmitate nigrescit: vñ verecūdia rubescit: sed mox hac ⁊ illac tranſeu/ te: ad colorem pristinū homo redit. Continua: vt cum assiduam patitur infirmitatem: que sibi continuum

De similitudinibus

parit pallorem: Sic autem qualitas aliquando
 subitanea: aliquando vero continua. Subita-
 nea: ut cum irruente subita temptatione su-
 bito in peccato nigrescit: sed statim per con-
 fessionem et penitentiam ad formam pulchri-
 tudinis redit. Continua: ut cum assidue
 in peccato lacet per quod et assidue ante
 deum deformis apparet. Hec autem gene-
 ra duo qualitatis anime: genera sunt duo
 indignitatis sue. Qui indignus est
 secundum subitaneam qualitatem: non ideo
 tamen ad iudicium sibi assumit christi cor-
 pus et sanguinem. Qui vero secundum conti-
 nuam indignus existit: ille ad iudicium
 ea sibi assumit. De cordis
 immundicijs; Capitulum cxx.

Querit quod quod sua discutere in-
 tendit infirmitatem: tria esse
 genera immundicie cordis. Pri-
 mum namque genus est amor non amara-
 dorum: veluti luxurie et similia. Secundum
 vero est odium eorum quod odio non debent
 haberi: sicut est odium aliene prosperita-
 tis. Tertium autem nec amor nec odium
 sed quedam cogitatio vanitatis: ut cum
 cogitatur vnde iste veniat vel quid ille va-
 dat. De similitudine inter corporis
 infirmitates et anime: Ca. cxx.

Artus attendendum duo esse ge-
 nera infirmitatis anime: quedam
 modum sunt infirmitatis corporis.
 Corporis namque infirmitas ali-
 quando est quasi infirmitas naturalis:
 aliquando vero est casualis. Quasi na-
 turalis namque est: ut ficius ab ipsa ho-
 mis infirmitas sibi quasi continua. Casualis
 vero est: ut febris que frigore repen-
 tino vel alio casu accidit homini. Hec
 itaque quia occasione accidit extrinse-
 ca: facilius curari potest una medicina:
 Illa vero quod quasi naturaliter adheret
 homini: non una repetita curari sed cum
 frequenter medicina potest minui et al-
 leuari donec facilius valeat portari.
 Itaque vitiorum que sunt anime infirmita-
 tes: alia quasi naturalia: alia vero
 sunt quasi casualia. Quasi naturalia
 quippe sunt: ut inebrietas et luxuria que
 ex ipsa carne crescunt ab infantia hominis.

Casualia vero: ut mendacium quod aliquando
 extrinsecus accidit causa sepe profer-
 tur etiam non premeditatum. Hec igitur quia
 causis exterioribus accidunt: leniori cu-
 stodia evitari possunt: Illa vero quod
 intus nature coheret: licet non una ab-
 stinentia omnino deleri: continua ta-
 men instantia eo usque possunt minui:
 quo satis facile valeat tolerari. His
 ergo delendis semper instare debemus
 licet omnino ea delere non possimus. Si-
 cut enim naturalis corporis infirmitas pa-
 tiens stulte agit: si sibi medicinam adhi-
 bere neglexerit: quod semel vel bis adhi-
 bita non statim curatur fuerit: Sic na-
 turali vitiorum infirmitate detentus: in-
 sapienter facit si sibi custodiam adhi-
 bere destiterit: quia aliquoties adhi-
 bita statim a temptatione liberatus
 non fuerit. De appeti-
 tu: et quid intersit inter appetitum et
 voluntatem: Capitulum cxxj.

Nullus namque appetitus vitio-
 rum prius cauere potest: sed eum
 vice appetitus vere commodi-
 tatis quasi naturaliter retinet. Postquam
 enim humana natura perfectam beatitu-
 dinem amisit: perfectam quoque sui co-
 moditatem perdidit: spiritus tamen naturalem af-
 fectionem eiusdem commoditatis habet: et
 quod perfectam commoditatem habere non potest: nec
 perfecte commoditatis appetitum amit-
 tere valet. Habet itaque appetitus in-
 gluviei et luxurie aliarumque falsarum co-
 moditatum et per hos incedit querendo
 illam perfectam commoditatem: cuius appe-
 titum retinet naturalem. Hos autem
 appetitus diabolus accendit aliquan-
 do per falsas commoditates: et per eas
 voluntati aliquod peccatum sugge-
 rit: aliquando vero per semetipsum ipsi
 voluntati persuadet ut eandem appeti-
 tus ad peccandum incitet: ut cum ebrio-
 so quod amplius bibere necesse est aliquid ad suum
 velle comode suggerit ut habeat ap-
 petitum amplius bibendi. Sic autem diabolus
 incitat voluntatem ad peccandum aut per
 hos appetitus: aut per semetipsos: velut si
 aliquis latro aliquem ad se despoliandum

Beati Anselmi Liber

incitaret: aut artificio aliquo vt carnem eius calefaceret: aut dicendo ei si nuplici verbo vt se exueret. Ad quē vero cum ille nihil suspicans fallacie appropinquat: subito capitur: vapulat: versa vice despoliatur: quandoque deinde occiditur. Appetitus isti hō non aliud sunt q̄ q̄dam cōmoditatis necessitates. Non em̄ idē est appetitus q̄ voluntas. Appetitus nanq̄ mali nō est malus: s̄ volūtas mali est mala. Nos igit̄ appetit⁹ quia diabolus semp accēdit: studio magnoz custodia sunt restringendi.

De similitudine inter aquam et humanam naturā: Capitulum cxxij.

b Amara nāq̄ natura tam facile per vitia: q̄ per planum pfunditur aqua. Sic ergo agere debet qui eam restringere appetit: velut qui aquam currentem retinere contendit. Sicut enim ille qui aquā cōcludit in stagnū atq̄ coerecet: sic iste naturam humanam vāgā infra regulā aliquā cohibere debet. Atq̄ ille pcurat ne qua parte dirumpat stagnū q̄ effluat aqua: ita et istū puidere p̄debet ne suā in quoq̄ violet regulā q̄ ad pctm̄ pruat. Sic em̄ restringi carnis appetit⁹ posunt: quod est quandam facere pacē inter ipsam carnem et spiritum: quā quidem pacem nemo melius habere poterit q̄ qui districtioni ordinis monastici semetipsum subiungere studuerit. Ipsa etenim est q̄li quedā clausura vel stagnū viuarij: qm̄ qdē sicut pisces decurrēte aq̄ viuarij moriunt si clausura ipsius minutatim ac sepe crepāt nec reficiuntur: ita omnis religio monastici ordinis funditus perit: si custodia eius p̄ modicaz cōtēptū culpaz paulatī a feruore sui tepescit: attestāte scriptura que dicit: Qui modica sp̄nit: paulatī decidet.

Eccl. 19.

Quattuor modis par agatur: Capitulum cxxij.

q Quattuor quippe modis par agit q̄b⁹ hō ad verā quietē

productur. Aut enim fit ab aliquo inter aliq̄s duos: aut inter semetipsum et alter: aut inter carnē et sp̄m: aut iter corruptibilitatē nr̄am et icorruptibilitatē quā deo donāte expectamus. Si tres superiores modos nūc habuerim⁹: tunc demū ad illam pacē pueniem⁹: de q̄ dicit aplūs: Habere pacē cum deo. Duo itaq̄ p̄imi modi sunt per cōcordiam. Est enim par carnalis: est et spiritalis. Concordia etiam ē carnalis et spiritalis. Pax et cōcordia carnalis est quam hnt infideles vel etiā falsi christiani cū in pctō p̄cordāt et inde quācūq̄ pacē obtinēt. Hanc aut̄ pacē christ⁹ nō cōmendauit vbi dixit: Non veni pacē mittere in terrā s̄ gladiū. Per terrā: terrenos: per gladiū sepatiōnem q̄ sepamur a carnalitate potes intelligere. Tertio vero modo p̄ spūs fit victor iam sibi subiugātis carnes. De hoc etiam idem domin⁹ ait: Pax cem relinquo vobis: pacē meam do vobis. Et propheta: Pax multa diligētibz legem tuam. Et: In pace factus est locus ei⁹. Et: Inquire pacem et persequere eā. Quartus vero mod⁹ erit p̄ remunerationē corruptiōne nostra transmutata: vt iam diximus: in incorruptionē.

Mat. 10.

Job. 14.

Ps. 118.

Ps. 75.

Ps. 33.

De q̄dripertito statu hūane nature: Capitulum cxxiii.

Ostādū siquidē: qz humane nature q̄ttuor sunt status: qz bus p̄ diuersis meritis beata vita vel misera reddit⁹. Duo nanq̄ p̄mi hti: duo postremi miseri. Beatorum aut̄ alius minus bti⁹: alius vero bti⁹. Ita qz miseroz: alius minus miser: alius vero miserrim⁹ est. Stat⁹ itaq̄ min⁹ bti⁹ fuit ille: q̄ aī pctm̄ adam in paradiso stetit. Bti⁹simus vero est ille q̄ nūc in celo sctōruz aīe sunt. Min⁹ aut̄ miser status n̄ est q̄ dū viuim⁹ in s̄culo sum⁹. Miserrim⁹ hō ille erit q̄ reprobi pmanebūt in pēnis inferni. Et q̄ in bti⁹simo statu eternaliter q̄scam⁹: in dei finitio

De similitudinibus

temporaliter laboremus.

De similitudine inter hoīs obsequium et premium: Capitulum cxxv.

¶ Dico quod eternū hīc nō posset
hīc pmiū: nisi deo laborādo eternū exhiberet obsequium: de
sue pmiū vite que est eterna: viteq;
homīs q̄ est temporalis seruitio comparat. Si enim hō q̄diu vixerit deo deseruerit et deo hīc coadiuuēt et ipse recōpensabit. Qui xō nō a pncipio quidem vite sue deo deseruire cepit: s̄ ex q̄ tū cepit vsq; ad finem pseuerauerit: deus ab eo vite pcedētis seruitiū nō eriget: sicut nec ipse a deo vite illius pcedentis erigit pmiū. Si autē hō ecōtra quoad vixerit deo male deseruerit: et de ei malū repēdet meritū q̄diu et ipse vixerit. Et si nō a pncipio vite sue male deo cepit finire: s̄ ex q̄ tū cepit vsq; ad finē voluerit pseuerare: nō ei de vite pcedentis seruitiū bonū recōpensabit in malum: sicut nec ipse vite illius pcedētis pmiū habere voluerit malū. Mā et sue vite pcedētis bono et dei pcedētis vite malo carebit pmiū. Deo ergo seruiat semper omnis homo: q̄s q̄ eo ordine quo constitutus ab ipso est.

De tribus hoīm ordinibus: Ca. cxxvj.

Res quippe sunt ordines hominū: videlicet orātes: agricolatores: defensores. Hos autē ordines sic ad diuersa officia de hoc mūdo disposuit: quēadmodū q̄dam paterfamilias oues et boues et canes maxios in domo sua distribuit.

De exēplo omnium: bonū et canū
Capitulum cxxvij.

¶ Res namq; ad hoc habet ut o
lac sibi et lanā ferant. Boues vero ut terrā exercent. Canes autē ut rāz oues q̄ boues a lupis defendāt. Si igit hōz q̄dē q̄ aīa lūm suū gerat officiū: illud ad vitāz dñs seruat: quia ei sibi vtilis est vitā: si vero officiū q̄d est suū non egerit: morte sua iudicat dignū quod ei vi

ta nullū fert fructū. Si enim ouis lac vel lanā non attulerit: boues autē terrā non exercuerit: quē aliū fructum ferre poterint? Rursus si canis custodie pecudum deputatus eas lupos p miferit lantare: aut easdē ipse vel alios canes ceperit strangulare: quid aliud dominus agere debet q̄ eum obruere? Sic et deus de illis ordinibus agit quos ad officia diuersa in hō mūdo disposuit. Quosdā namq; ut clericos monachosq; ad hoc ipsum disposuit ut p alijs orent: mitesq; ut oues lacte p dicationis eos imbuāt: lanaq; sui boni exempli feruentes in dei amore faciāt. Alios xō: ut agricolatores ad hoc disposuit: ut de suo velut bouū labore ipsi viuāt et alij. Quosdā etiā ut milites ad hoc instituit ut asperitatem put necesse fuerit ostendant: tam orantes q̄ agricolatores ab aduersis gentibus velut a lupis defendant. Si ergo sui quisq; ordinis officiū impleat: longā pmeretur vitā: quia cetero ruz viuūt ad vtilitatē. Si xō istō agere noluerit: vita ipsa indignū existit: quia fructum non affert propter quem viuūt. Si enim clerici monachiq; orationē vel predicationem alijs impendere vel etiā bonum exemplum pretendere aut terram agricole noluerint excolere: quod aliud poterūt officiū explere? Rursus si milites alios defendere noluerint: aut etiā more rapidorum canum eosdem aut scēpsos occiderint vel oppresserint: quid de illis: nisi quod de rapidis canibus debet fieri? Anusquisq; sui ordinis gerat officiū: ne et totum quod viuūt deputetur mendacium.

De mendacio: Capitulum cxxvlij.

¶ Item quod ordinis sui est non egerit: omnis eius exterior: habitus mentitur q̄ cum ordinis illius esse testatur. Actus quoq; illius et verba ipsaq; mētur cogitatio: quia mendacium testat p vero. Cum enim q̄spia q̄d agit vel dicit

Beati Anselmi Liber

vel cogitat sic esse agendum dicendum
cogitandum quod alijs indicat. Plus etenim
loquitur plerumque homo actu quam verbo
sicut hoc potest videri exemplo:

Exemplum de medico: Ca. cxxix.

Edicus namque herbam aliquam
si diceret egroto salutiferam
et ac ut ex ea comederet: aliam
vero mortiferam: ipse tamen ex ea gusta-
ret: plus ei actu quam verbo diceret: quia
plurimum ei habet actu quam eam habet
suaderet. Cum igitur quod plerumque agat vel dicat
vel cogitat sic esse agendum: dicendum cogi-
tandumque ceteris manifestat: quod si ita est:
verum actu et verbo et mente loquitur. Si
vero non est: eisdem omnibus contra mentem
tur. In quantum igitur verum dicitur bene:
in quantum vero mendacium perfertur: ma-
le vivit: quia omne peccatum mendacium esse
probat. Si quidem nisi cogitatione: locu-
tione et opere peccat: quibus quatuor pecca-
mus deo et hominibus mentimur. His ita-
que tribus de timore ponamus custodere:

Eccl. i.

quia testatur scriptura: Timor domini ex-
pellit peccatum. Timor denique spiritus sancti
est donum aliorumque omnium primum.

De septem donis spiritus sancti:
Capitulum cxxx.

Septem quippe sunt dona spiritus san-
cti videlicet: timor: pietas: scientia
fortitudo: consilium: intellectus:

De timore.

sapientia. Horum autem donorum ut
dictum est timor est primum: aliorumque
veluti quoddam fundamentum. Hinc nam-
que spiritus sanctus mentis in capite suppo-
nit aliaque dona suo in ordine velut in
edificio superimponit. Prius enim men-
tem metuere facit: ne per peccata suis a deo
separetur: et in penis inferni cum diabolo
torqueatur. Hinc denique timori

De pietate.

superimponit pietatem: cum mentem sic metu-
enti suus ipsius aspirat compassione: pieque
recolere facit quod misera erit: si a deo se-
parata: et in inferno cum diabolo fue-
rit tora. Dehinc vero scientiam su-
perimponit pietati: cum mens que sic ti-
met sibi que compassio: quo valeat mori

De scientia.

saluari scrutatur: et spiritus sanctus huius
rei cognitionem largitur. Exinde autem

De fortitudine.

fortitudinem superimponit scientie: cum
mens pauida sibi que compassio tamque
quid agere debeat scire sit fortis spiri-
tus sancti dono ad operandum quod di-
citur quibusque saluari se posse confidit.

De consilio.

Post hec vero consilium fortitudi-
ni superedificat: cum mens ita fortis ad op-
dum que pie timendo scit esse facienda
sui experimento didicit spiritus sancti gratia
quid de his omnibus alijs consulere
debeat.

De donis spiritus sancti quique
ad actiuam: duo vero ad contempla-
tiuam pertinent: Capitulum cxxxj.

Ecce autem quinquaginta spiritus sancti do-

na ad actiuam: duo vero que
sequuntur: id est intellectus et sa-

pientia ad contemplatiuam pertinent vi-
tam. Ipsa tamen spiritus sanctus primis
quinque superimponit: ut suorum edificium
donorum possit omnino compleri. Post
quam enim spiritus sanctus mentem facit pau-
tere: sibi que compassione: ac ea que scit esse fa-
cienda fortiter operante: et de ipsis suis
exemplis alijs consulente: accedit ean-
dem ad intelligendum cur hec vel illa
deus precipiat: cur homo licet alte-
ri beneficiat: nullam ab eo remunerationem
exigere debeat. De intellectu.

Quorum ut intellectum spiritus
sanctus menti aspiat: ad postremum
etiam sapientiam superaccumulat ut
quod videlicet ratione intelligit sit si-
bi sapientia atque dulcissimum soloque re-
ctitudinis amore sequitur quod intel-
ligit esse sequendum. De sapientia.

Ab hac tamen sapientia quam ex-
tremam posuimus: spiritus sanctus do-
na sua dinumerare per prophetam in-
cipit: et usque ad timorem a quo ceptus
mus ascendere dinumerando descen-
dit. Unde notandum quod nobis innu-
it descendendo quomodo ex eisdem do-
nis construat in nobis edificium ascen-
dendo. Hoc igitur edificio ita composi-
to sanctus in eo spiritus resideret: to-
tamque familiam domus interioris:
id est omnes anime sensus regit et ad
obsequium sui disponit.

Esa. ii.

De similitudinibus.

De qualitatibus anime et moribus:

Inc. aie qualita. Ca. cxxxiij.

b res q pus erat instabiles iam in bonos redigit mores. Mores quippe qualitates sunt aie in habitu iam redacte: nō em tunc mores dicunt cū cito adueniūt citoq rece- dūt: sed cū in aia stabiles existūt.

Quod mores boni et mali sint:

Quum aut morū Ca. cxxxiij.

b alij boni: alij xō sūt mali. Boni igit virtutes: mali aut vicia dicunt.

De virtute et vitio: Ca. cxxxiij.

Virtutes aut bona exteri opa:

v vicia xō parit mala. Ad tñ quotiēs agit opus virtutis vel vitij: virtus ipsa vel vitij pprie dici haberi: Tūc em primū pprie habent cum ex cōsuetudine possident: unde et homines iusti vel vitiosi dicuntur. Cum aut pfecte habent: licet ipsa oīno sint dissimilia: haud tñ dissimilia semp habent opera.

De sapientia et stulticia quādoq i eodē cōuenientia: Ca. cxxv.

Adā em ex ipsis vt sapientia

q pfecta atq stulticia eadē faciunt plerūq fieri opa. Sicut em pfecte sapiens dimittere non vult quin agat quod sibi bonū videt: sic et ille q pfecte est stultus. Verū ideo ille facit qz scit bonū nō esse vt illud dimittat: stultus xō qz sic putat. Est aut alius medi⁹ nec ita sapiens quin metuat falli: nec ita stultus vt in malo qd cepit pseuerare velit. Hoc qd sibi bonū videt p sepe dimittit: qz magis q sibi alterius credit consilio.

De odio et amore pcti: Ca. cxxvij.

Tem pfectū peccatū odiū pfectusq amor eiusdem: idē plerūq op⁹ exhibet exteri⁹. Sic

em q pfecte odit in se peccatū nō curat qd illud agnouerit: sic et qui idem delictū in se pfecte diligit. Verū hoc ille vt sibi deus indulgeat: iste xō p sua hoc facit impudentia. Alius xō medius ē: qui nec ita peccatū odit vt hoc omnes velit scire: nec rursus sic

amat vt et oēs velit nescire. Hic igit et pluribus illud abscondit et vni tamē p cōfessionē patefacit.

De humilitate et supbia: Ca. cxxvij.

Artius pfecta humilitas pfecta

r etq supbia: opa quedā habent similia. Sicut em pfecte

humilis cum peccat vult vt eius platus suam districte puniat culpam: sic et valde supbus. Ex hoc ille p eiusdem culpe remissio: iste xō vult partim p indignatiōe: dedignat nāq vt plar⁹ ipi sui misert⁹: vel ad modicū sibi parcat: imo magis vt suā imoderate puniat culpā: desiderat. Est aut alius medius qui nec oīno districte puniri: nec suā sibi culpā vult ex toto donari. Hic itaq cū aliquādo peccat: partim puniri: partimq dimitti: suam sibi culpā desiderat.

De tribus verecūdie generibus:

Alia em sunt verecūdie genera: q et ipsa operatur exteri⁹ diuersa. Alia

nāq est corā deo tñ: alia xō tñ coram hominib⁹: alia autē partim corā deo: et partim corā hominib⁹. Verecūdia nāq corā deo tñ est: cū qz tales sum⁹ quales nō esse decet: erubescim⁹: nostraq peccata si nō alijs obessent: corā hominib⁹ fateremur. Verecūdia xō corā hominibus tñ est: cū qz agnoscimus quales nos esse debem⁹ verecūdamur: nraq delicta etiā vni detegere p cōfessionē erubescim⁹. Verecūdia aut partim corā deo: partimq corā hominib⁹ est: vt cum nec ita de nostris peccatis coram deo erubescimus: vt ea etiā corā hominib⁹ fateri velimus: nec ita rursus corā hominib⁹ vt ea vel vni p cōfessionē detegere erubescamus. Que itaq verecūdia est tñ corā hominibus: est bona: que xō partim corā deo: partim corā hominibus: est melior: que aut corā deo tñ ē: optima est. Nec em postrema vt dictū est: si non obesset alijs: suā homines confiteri culpam coram omnibus faceret. Media vero nec ita est pfecta: vt coram omnibus velit: nec

ita imperfecta ut saltē corā vno p cōfessionē suā erubescat culpā fateri. Pri-
ma aut etiā coram vno erubescit cul-
pā fateri: bona tamē est et ipsa: qz licet
sub rubore: culpam tamē cōfiteri vel
vni quādoqz.

De tribus que notant in iuvene:

In iuvene quoqz Ca. cxxix.

i tria notant: quibz ad pbitatē
venturus pñoscitur. Hec aut

sunt: taciturnitas: corporis cōtinen-
tia: verecūdia. Taciturnitas vi-

de taciturnitate.

de cōtinentia corporis

de verecūdia.

delicet ut prius taceat: posteri⁹ dicat.

Corporis autē cōtinentia: ut non
leuē oculos huc illucqz reducat: ma-
nus pedesque ne moueat: sed oīa cor-
poris sui membra decēter cōtineat.

Verecūdia xō: ut erubescat corā
hominibz cum quid vetitū agat: to-
tusqz rubore suffusus ostēdat qz eru-
bescit. Ad hec itaqz tria iuuenis qsqz
nitat: qz vno quoqz eorum ad altio-
ra prouehit: siquidē tacendo et audi-
endo sapientiū doctrinam: paulatim
cōcipit scientiā: qbusdā qz incremen-
tis ad spirituale vitam p eorum ver-
ba ptingit.

De similitudine inter diuersa ali-
menta et pcepta: Capit. cel.

Sicut enim alimentis diuersis
ad pfectam corporis etatem:
sic pceptis dissimilibz ad spi-
rituale pducit vitam. Et em educat
prius simplici lacte matris: de hinc
aliquo alio: deinde farine cōmixto:
postea micis panis: postmodū etiam
crustis: donec qlibet solido cibo va-
leat uti: Sic em pñū iubet i deū cre-
dere: dehinc em diligere: deinde time-
re: postea bene operari: postmodum
etiam aduersa pati: quousqz sibi pce-
ptū quodlibet secure possit iniūgi.

De exemplo noui vasis: Ca. cxi.

Alia spirituali doctrinā semel
ad plenū imbutus: nouo vasi
similis esse videt. Et em vas
nouum potū bono semel affectū: vite
eius saporem amittit: etiam si alio
postmodū repleatur diuersi saporis:
qz iuvenile cor spirituali doctrinā

imbutū: vite eius dulcedinem perdit:
etiā cum seculari occupat postea cui
intendit: si autem tacendo sapientium
verba cōtemnit audire: nec ad vllam
ascendet scientiā spūalis vite.

De exemplo cultri: Ca. cxlij.

Lex qui proprio caret cul-
tro: merito esurit si alieno inci-
dere nolit: sic et iste ppria ca-
rens sciētia: iure spirituali fame depe-
rit: cum aliena nolit tacendo scientia
uti. Tacendo igit sapientiū verbis
attendat: ut ad scientiā spiritualis vi-
te doctrina eorum ptingat. Cōtinen-
do autē corporis membra: ut supra
dictū est: in melius proficit: quia mē-
tem hoc modo stabiliore et placidam
reddit. Mens xō stabilis et placida:
placida exterius verba reddit et ipsa.

De exēplo aque quiete et solis ra-
dijs: Capit. cxliij.

Tem aqua quiesca cū ex vna
pte solis suscipit radium: ex al-
tera quietū et ipsū aliquo in-
paritate reddit: sic mens pacata susci-
pens aure cuiuspiā verbū: ore remit-
tit et ipsū pacatū. Et xō aqua cō-
mota radium commotum: sic et mens
turbata: verbū reddit turbatū et om-
nem exterius actū. Et ergo ad quietē
mentis et oris et opis sibi pfiat iu-
uenis: queqz membra decēter cōti-
neat. Erubescendo autē sicut et dictū
est in melius pfiat: qz verecūdia pe-
nitentiā parit: cui⁹ alia quidē siccata
alia xō humida est.

De penitentia siccata et humida:

Icca nāqz peni. Ca. cxliij.

Penitentia est cū aliquē quidē suū
peccatū penitet: sed humore
pletatis sui⁹ ipsius cōpunctiōe ca-
ret. Humida xō est cū habet vtrūqz
suū qz liget peccatum magna cordis
cōtritione. Et ad hāc ergo sibi pfit
penitentiā: nō iuuenis tñ: verū etiā
oīs hō erubescat cū qd agit illicitū.

De exemplo arborē magnā succi-
dere volentis: Capit. cxlv.

St aut sciēdū quē magnū ali-
cul⁹ penitet criminis: sibi esse

De similitudinibus.

agendum more arborē magnā succi-
dere volentis. Sicut em̄ ille minora
in circuitu arbuta prius curat succi-
dere: ne sibi arborē ipsam succidentē
possint obesse: sic et huius vitia mino-
ra illi crimini vicina: prius sunt extir-
panda: ne qua sibi crimē ipsum destru-
enti ferāt impedimēta.

De detractiōe: Ca. cxlvj.

Extractionis vitii: qd maxime
ex ociositate solet nasci: multū
est cauendū: qz ociosum est
multis. Unde beatus Clemens inter
cetera q̄ ab ore beati Petri se didicis-
se fatec hoc modo scribit.

De tribus homicidij generibus:

Ria sunt genera Ca. cxlvij.

homicidij: quē pari pena ple-
ctunt. Interfectio fratru: de-
tractio: odiū. De qua etiā Paul⁹ dī-
cit: Si comeditis et inuicē mordetis:
videte ne ab invicē cōsumamini. Co-
medit nāq̄ alter alterū: et q̄si morsū
in eū facit quorūcūq̄ aliq̄s aliq̄ne
male loquēdo villorē efficit: unde
necesse est vt ab invicē cōsumant: pe-
nis videlicet gehēnalib⁹ detruſi mi-
serissime puniant. Sic igit̄ is q̄ alte-
rum detrahendo comedit cōsumit ab
eo quē morsibus detractiōis consu-
mere gestit. Nam cū eius vitā p de-
tractionē dilacerat: semetipsum ante
iustum iudicē deū cōdemnat. Sicq̄
plerūq̄ cōtingit vt is qui alteri vero-
gat: nisi resipiscat: coram deo i dam-
natōez cadat: Quis ille cui detrahūt
nihil lesionis ex ipsa detractiōe sen-
tiat. Quid autē detractio opes: vel
qd sit inq̄ram⁹: et inquirēdo qd dñs
dederit breuiter dicamus: non ideo
q̄ nescias: sed idcirco vt quod scitur
melius teneas.

De exemplo ignis et venti et huma-
ne mentis: Capi. cxlvij.

Olet em̄ cōtingere vt ignis i
aliqua materia aliquādo pau-
lulū ardeat: etsi vento impel-
lit: ad maiore ardozem crescat. Ca-
pit etiā ē mēs hūana salubri admoni-
tiōe pulsata ad op⁹ agendū: post sug-

gestionem ocyus surgit ad qd prius
surgere neglexerit: Sicq̄ vt ignis vē-
to mouet: sic mēs a torporis desidīa
admonitione excitatur.

De detractiōis descriptiōe: Ca. cxlvj.

Extractionis itaq̄ est q̄riēscūq̄ qd

aliqd ea intētiōe de aliq̄ dicē
vñ ipse vñ min⁹ amari siue mi-
n⁹ appciari possit. Detractio xō ma-
lis duriciā: penitētib⁹ refrigerationē:
tēptatis exemplū peccādi q̄si fomēta
malicie pstat. Naturale siquidē ē vt
sic id qd a nllis fieri audio: facere for-
mido: sic illud qd a plurib⁹ vel etia⁹
a paucis fieri pcepto: facili⁹ psumo: et
quo ples eandē rem fecisse coguro:
eo nūn⁹ eā facere dubito. Bon⁹ ē et
si nec penitēs de aliquo criminali fue-
rit: nec tēptationē aliquā inde habu-
erit: et aliū illa vel illa criminalia ppe-
trasse p detractiōē audierit: nisi sibi
vigilāti oculo pviderit: materiā sup-
biēdi accipit: Propriū nāq̄ est sup-
bie singularitate sp̄ gaudere. Quā-
propt̄ sūmope cauendū ē pcr̄m detra-
ctiōis: qz fomes est tante pditionis.

De cōmēdatiōe charitatis: Ca. cl.

Ollit em̄ charitatē: sine q̄ im-
possibile ē quēq̄ deo placere.

Qui em̄ non diligit: manet in
morte. Pl⁹ nāq̄ peccat q̄ amorē pri-
mū a corde alteri⁹ minuit: q̄ viciū
ab ore paupis rapit. Nā sic aīa p̄cio-
sior est q̄ corp⁹: sic grāt⁹ ē aīe viciū
auferre q̄ corpis. Alius xō aīe est
amor dei et primi: Qui enim diligit
primū legē implet. Qui igit̄ dilectōz
q̄ debet aīa sustētari tollit: quātū i se
est aīaz occidit. Prop̄ea cauendū ē
ne quisq̄ aliqd sinistrū de aliquo lo-
qui psumat: nisi ppter emēdatiōez ei⁹
hoc faciat. Nā plato aut illi quē pu-
to posse cōsulere peccāti et vitioz vul-
nera mederi: debeo alteri⁹ malefacta
pp̄ emēdatiōez detegere: q̄ p memet-
ipm nēq̄ emēdare. Et ne ali⁹ corru-
ptū ipi⁹ offēdiōe: cōpēdiōse etiā pos-
sū em̄ monere: ne tali inq̄at singula-
ri aliq̄ familiaritate: alie xō nllō mō
de aliquo quicq̄ aduersū loq̄ debeo

1. Joh. 3.

Roma. 13

Beati Anselmi

liber

¶ **N**o ceat detractio: et p̄sit bonū
audire: *Ca. clij.*

Eterū dō sic nocet multis de
q̄libet malū dicere: sic plurib⁹
solet p̄desse de alijs bona au-
dire. Nam cū bona de aliquo referū-
tur: hi qui boni sunt: eius facta emu-
lant: eoq; perpenſus in ſua bonitate
p̄ſenerare nitunt: q̄ alijs eiūſdē boni-
tatis ſectatores laudant. Si autē pe-
nitētes fuerint: tāto ſtudioſi ſuā pe-
nitentiā vt boni efficiant pagū: quā-
to glorioſiores bonos eſſe malis ſe-
dula relatiōe p̄cipiunt. Porro ſi ma-
li fuerint erubescūt: cū de alijs bona
referri audiant: a quibus ſemetipſos
vacuos eſſe cōſiderant: tantoq; faci-
lius ad penitentiā reuocant: quā to-
ples et forte debiliores ſe bona opari
eis referunt. Sicigit̄ omni chriſtia-
no in ſedula cōſuetudine ſemp bona
de alijs eſtimare: bona loqui: nihil
mali credere nihilq; p̄ferre.

De ſciētia: volūtate et vſu: *Ca. clij.*

Um in omnib⁹ actionib⁹ no-
c̄ ſtris ſummo p̄e querēdū ſit: vt
boni ſim⁹: alioquin beati eſſe
nō poterim⁹. Querēdū eſt quib⁹ po-
tius vtendum ſit vt boni efficiamur.
Tria itaq; mihi eſſe vident⁹ que ne-
ceſſaria ſunt volenti effici bonus: ſc̄
ſciētia: volūtas et vſus. Nam niſi q̄s
habeat ſciētiā bonū faciendū: neq;
q̄ bonū vnde ſalutē cōſequat̄ opari
poterit. Et ſi habet ſciētiā ſed volū-
tatem opandī nō habuerit: bon⁹ nul-
lo mō eſt. ¶ Si boni agnitiōe et vo-
lūtate operandī obtinuerit: nec tamē
eius vſus opere cōpleuerit cū poſſit:
bonus nequaquā erit.

De exemplo cithariſte: *Ca. cliij.*

Iſi is qui cithariſta eſſe de-
v̄ buerit citharā nō cognouit: q̄-
liter citharedus erit? Si etiā
inſtrumentū illud nō agnouerit: et ſi
agnouerit: ſi t̄gere illud noluerit: q̄-
liter citharedus erit? Si autem illud
agnouerit et tetigerit: ſed eius vſum
habere cōtempſerit: nunq; p̄pter co-
gnitiōe et volūtate ſine vſu huius

artis peritus erit. Taliter nā q̄ licet
quis habeat ſciētiā bene vluendī et
volūtatem: nequaquā bonus erit niſi
etiā boni opis vſum tenuerit iuxta
ſuam poſſibilitatē.

De ſimilitudine inter deſides et pec-
cantes: *Ca. cliij.*

Ant autē quidam ſanctarū

Iſcripturarū ignari: et dū ali-

q̄d de eis q̄ poſſent ad cōſi-
catōz ſui retinere audiūt: p̄temnēdo
dicunt: Ad quid iſtud tantillū tene-
bo? Nō ex re tā p̄ua ſapiens ero. Cur
ergo mihi laborē imponā? Dimittā:
quieſcā: viuam vt poterō: q̄ fruſtra
ſapiētie amplius ſtudebo: nō em̄ oēs
p̄bunt q̄ ſapiētes nō ſunt. Hec et his
ſilia piger et inſipiens ſibi met. p̄ponit:
nec p̄cipit q̄ antiqu⁹ hoſtis ad inte-
ritū eius callia ſibi ſuggerit: q̄tenus i
omni vita ſua nullū intendat vtilita-
ti: ſed in negligētia et torpore ſemper
vīuat vt pereat. Amplius quoq; ſa-
tis in q̄t ſunt ſapiētes in mūdo: ſatis
ſcriptores: ſatis q̄ habent peritiā ar-
tiū: non eſt opus vt ego me diſcendo
fatigē. P̄reterea: puriciā iā exini-
ſenectuti appropinquo: nec iā poſſē
ad magnā ſciētie fructum venire ſi
mō inciperē laborare: ſic ſecū piger
tractat et i ſui torporis deſidia p̄ſene-
rat. Si i etiā mō nō nunq; p̄tor ir-
retitur: ne ad bone opationis exerci-
tiū aliqui em̄rgat. Solet em̄ cōtinge-
re vt is q̄ luxurie in q̄namento ſedat:
interdū ſemetipſus cognoscat: et facti
ſui peniteat: ſed cum iterū temptatio
aduenerit et loc⁹ peccatū affuerit di-
cit: Quare iſtā voluptatē p̄derem:
ſatis etiā hāc admittere poterō: ſic et
multas alias feci: et cū in futuro ſati-
atus fuero: oīa inſimul conſitebor: et
ſic bonus efficiar. Satiabor igit̄ do-
nec deo de oib⁹ ſatisfaciā: et tunc tūc
ſetunabo: tūc tot afflictiōib⁹ tot ver-
berib⁹ corp⁹ caſtigabo: tūc elemoſy-
nis et p̄ſimonijs ſtudebo: vt i me ni-
hil r̄maneat dignū ſupplicio. Cū em̄
adhuc illa et illa i me reſtāt ſine p̄ſeſ-
ſiōe: cur me ab hac ſola cōpeſcere de-

De similitudinibus.

lectatiōe? Talia nōnulli interdū sibi metip̄is prauē cōsulūt: nec miseri at- tendūt q̄nta erroris caligine interi⁹ obtenebrent. Nam q̄to sūt peccatis obligati maiorib⁹ ac bonitate paup- lores: tanto deberēt esse ad omne de- lectamentū diabolice suggestiōis ex- citandū ardētiores. Sic em̄ virtus virtuti accumulata p̄dest: sic vitiū ap- positū vitiū obest. Quisq̄ h̄ hodie quicq̄ boni opari potest: nullatenus h̄ p̄crastinare debet. Unde salomon **Eccl. 9.** Quidq̄ pōt man⁹ tua facere: instan- ter opare: q̄ nec op⁹ nec rō nec sapiē- tia nec scia est apud inferos.

De similitudine inter paupes: stul- tos et negligentes: Capitulu. clv.

Erū huiusmōi hoīes ita ī pec- cādo negligētes imitāf etiā pauperes insipientes. Siqui- dē paup insipiens cū obolū acq̄rit: aut aliud qd parui munusculū: scit: Ad qd illud tantillū seruare? non ppter hoc diues ero: expēdā itaq̄ h̄ ī pomis aut nucib⁹ aut q̄libet alia re mihi delectabili: Non em̄ istud custo- diendo sollicit⁹ volo haberi. Sic sto- lidus dum p̄pendit modica: nūq̄ p̄ficiat ad maiora: Sapiēs autē pau- per parua q̄ nā ciscit custodit: et quo minus se habere cōsiderat: eo magis nacta retinere desiderat: quaten⁹ ex paruulox cōgerie ad maiora queat q̄nq̄ p̄tigere: Sic nimirū is q̄ se pau- perē sciētie ac bonitatis sentit: debet facere si ad aliquē effectū sciētie ac bonitatis velit puenire. Nā sicut plu- ra grana massam: et gutte flumen: et multi nūmī diuitem faciūt: sic multe sciētiē sentētie sapiētē: et plures boni- tatis actiōes: bonū quēlibet efficiūt.

De sciētia et tribus partib⁹ eius:

Am̄ gl̄f sciētia Ca. clvj.
e sit necia vt bonus q̄s efficiat: et manifestū sit nullū eā posse cōprehendere: q̄ minimas eius ptes negligit colligere: nisi forte q̄s subito illuminet: sicut apli et pphete: que- rendū est quō p gratiā dei illā valea- mus acquirere. Tribus itaq̄ causis

videf mihi illā posse adipisci: doctri- na scz: experimēto et ratione.

De doctrina: Capi. clvij.

Er doctrinā quippe q̄ capl̄ p lectiōe et sermōnatione: scia acq̄rit. Quia cū q̄s legit: aut legentē siue loquētē audit: ad hoc vt eoz que legunt siue referunt scia- tiam habeat intendit.

De experimēto: Ca. clviij.

Experimēto hō acquir̄t scia- tia: dum rei quā aliq̄s p̄bauit certā h̄z noticiā. Ex rōne de ratiōe:

quo q̄s p̄cipitur cū p naturalē mentis discretionē in istis que faciēda siue omittēda sunt quis solidat. Scētia gl̄f his trib⁹ rebus acquir̄t: sed q̄ inflat nisi eam charitas edificet: nil prorsus p̄ficiat absq̄ volūtate boni- tatis. Volūtas itaq̄ bona ē que dei volūtati subiecta est: q̄ tūc voluntati dei subiecta est q̄n id vult qd de⁹ vult illā velle debere: et tūc iusta siue recta dicif q̄n id qd deus vult eam velle debere amplectif.

Qz non semp debemus velle qd deus vult: Capi. clx.

On em̄ semp velle debemus qd de⁹ vult: sed hoc velle de- bemus qd de⁹ vult nos velle debere. Voluit em̄ deus beatū Mar- tinū ab hac vita tollere: sed si ei⁹ disci- puli hoc tūc voluissēt: crudeles vtiq̄ extitissent: At noluerūt qd deus vo- luit: sed voluerūt qd deus voluit eos velle debere: et viam iusticie tenere. Qui ergo cum sciētia voluntatē h̄z opandi portat: maxia ex pte bonita- ti appropinquat. Unde sciendū est: q̄ q̄cūq̄ bonā volūtatē h̄z deside- rat: necesse est vt a vanitate sese alie- nare studeat. Nam sicut vna opatio aliā a se diuersam opationē excludit: sic cogitatio cogitationem expellit: et volūtas nihilominus volūtatē re- pellit. Cū enī manu scribo nō agrū semino: deinde etiā cum seminauero: scriptionem excludo: sic itaq̄ cum et ipse inane qd cogito: nō interm̄ vti- litatē penso: Et cū postea vtile quid

Beati Anselmi

Liber

p̄sauerō: inanitātē expello. His igit̄
q̄ dixim⁹ de scientia ⁊ volūtate trans-
cursis: videam⁹ etiā q̄ sit necessari⁹
v̄sus bone opationis.

De v̄su: Capi. clx.

Alippe sicut corp⁹ hūanū sine
q̄ frequēti ciboꝝ v̄su neq̄t subsi-
stere: sic anima absq̄ virtutū
frequētatōne nō pōt viuere. Qui ḡ
ad effectū bonitat⁹ venire desiderat:
necesse est vt cum scientia ⁊ volūtate
etiā ipsum v̄sum habeat.

De bon⁹ homo de omnib⁹ sibi bo-
num faciat: Capi. clxj.

Unus hō de omib⁹ hominib⁹
b bonis ⁊ malis vtilitatem sibi
acq̄rit. Si quidē cū aliqd bo-
ni de hoīe bono v̄l malo audit: gau-
det ⁊ deo inde gr̄as agit. Qd dñi fac
mercedē a deo bone volūtati accipit:
ac si coopator fuiss⁹ eiusdē opis. Ma-
lū autē si audierit: dolet: qd sibi i mer-
cedē reputat q̄ si eiusdē mali destru-
ctoꝝ fuisset vel diminutoꝝ. Sed dicit
aliq̄s: de bono ⁊ p̄sp̄itate inimici mei
nequeo gratulari: neq̄ de dāno eius
cōtristari: qd si ore cōfiteor: me cōdē-
no: corde em̄ mentior.

Quomō inimici diligī possint:

De hoc cōsiderādū (Ca. clxij).

a est q̄liter is q̄ in bono p̄ficere
desiderat: sibi ipsi v̄m inferre
debet vt p̄ficere valeat. Licet carnalis
appetit⁹ meus damnū inimici mei ap-
petat: nō tñ hoc ore p̄fiteri debeo: sed
poti⁹ dānū ei⁹ plāgere: ⁊ h̄ appetitū
carnis mee illi⁹ p̄sp̄itati fauere: Illi⁹
damnū solū verbis si corde sil̄ neq̄o
demonstrare mihi displicere. Mā si ra-
tionē p̄sideram⁹: recti⁹ agim⁹ qñ deo
obedim⁹ q̄ faciam⁹ qñ carnali volu-

Matth. 5. prati cōsentim⁹. Preceptū em̄ dñi ē
vt inimicos diligam⁹: Si ḡ eos affe-

Luce. 6. ctuose diligere neq̄o: quō carnalitātē
meā ad amorē eoꝝ flectere valeo? tñ
velle debeo eos me posse amare ⁊ do-
nec valeā. Agere h̄bū qd potestati
mee s̄biacet bonū ⁊ nō malū de illis
p̄mulgare. Cū ḡ ago nō mētiōz qñ
dico me illos diligere: qñ velle adia-

Roma. 7. cer mihi: p̄ficere aut nō hēo: Conde-

lector tñ dñico p̄cepto fm̄ rōnē spūs
mei vt eos diligā: Quis corruptibilis/
tas carnis mee repugnet: Hā em̄ non
opor ego illō s̄ qd regnat i me pctm̄. Ibidem.
Aliud em̄ est sentire: aliud cōsentire.
Mal⁹ hō hō cōtrario sibi de bonis
⁊ mal⁹ pctm̄ accumulāt: cū bonis oib⁹
inuideat: malis hō fauorē exhibeat.
Hui⁹ finis interit⁹ mors ⁊ tribulatio:
in sti autē finis ē xp̄s: vltaz exultatio.

De intellectu: amore ⁊ v̄su: Ca. clxij.

Rib⁹ modis sentit⁹ de⁹: vide-
t licet intellectu: amore ⁊ v̄su.

Per intellectu sapiam⁹: p̄ amo-
rē iustificamur: p̄ v̄sū b̄tificamur. In-
quātū q̄s deū intelligit: sapiēs ē: in-
quātū hō amat: iust⁹: verū in quātū
v̄sit: beat⁹. Qñ qd rectū est videm⁹:
deū p̄ intellectu mētis sentimus: qñ
quidē quecūq̄ rectitudo est ab illo ē.

De similitudine inter deū ⁊ solem:

Sicut em̄ ex splen. (Ca. clxij).

s dore sol⁹ ipm̄ solē sentim⁹ ante
q̄ illū p̄spicue videam⁹: Sic

ex mētis n̄re speculatiōe deū sentim⁹
qñ verū qd ex ip̄a x̄itatis luce p̄spici-
m⁹: sicq̄ illū intelligēdo ⁊ amādo p̄-
fidē ⁊ sp̄e ad p̄is sentim⁹: In futuro
aut nō tā p̄ sp̄e sentim⁹: qz videbim⁹ 1. Job. 5.
eū sicuti ē: nō tñ cū oēs eq̄liter vide-
bim⁹: nec ei⁹ amore oēs eq̄litē calebim⁹.

De similitudine inter ignē ⁊ dei amo-
rem: Capi. clxj.

Sicut em̄ diuerso mō lignū et
s ferrū ignis ardore calēt: sic ce-
lestes spūs vel beatoꝝ aīe me-
qualiter dei amore feruent.

Quō sancti deū videbim⁹: Ca. clxj.

Tunc autē videam⁹ eū i enigina-
n te: ⁊ qñ i pictura ea q̄ dicim⁹: 1. Cor. 13.

veluti pictū solē aut mare vi-
derem⁹. Solē q̄ppe aut mare cū depi-
cta videm⁹: nō sic est i ip̄a re ea hēm⁹.
Cū xp̄o solē clare lucēre p̄spiciam⁹: aut
mare turbulētū v̄l trā illū cernim⁹: rē
sicuti ē veracitē intuemur: q̄nta tantā
quāta in se ē intueri neq̄am⁹: Sic san-
cti dei i gl̄ia sua deū videbim⁹: sed ma-
gnitudinē diuinitatis ei⁹ siue imēsitatē
potētē illi⁹ cōp̄rehēdere neq̄bim⁹. Mō
em̄ iuēsus est si intellectu alit⁹ cōp̄-

De similitudinibus.

bendi potuisset.

De quattuor modis precipiendi: et totidē obediendi: Capit. clxvij.

Aliqui bñ precipiunt et bñ obediunt: et cōtra interdū male precipiunt et male obediunt: aliqui bñ precipiunt et male obediunt: aliqui male precipiunt et bñ obediunt. Bona ē precipitio et bona est obeditio cū precipiunt ne castitatem quod violenter: et seruassent. Mala ē iussio et mala obeditio: si iubent furari vel homicidium et fiat. Bonum est precipere et malum obedire: ut si: ubi gratia: aliquis captiuus: et ad captivitatem plerumque venit: ne fugiat ligatus. Huius autem si forte aliquis dicat: fuge: p te in vinculis istis me ponam: penam te accipiam: Bona quidem talis precipitio: quia ex perfecta charitate descendit: si mala ad hoc precipitio: quia per se obuiat charitati. Item ubi dictum est: Alter alteri onera portate: non dictum est: onera imponente. Mala ē iussio et bona obeditio: ut si quod poma cedrina vel aliud aliud quod sine periculo habere non posset: quod prelati sibi afferri precipiet. Item David: aquam de cisterna sibi afferri precipit: quia in periculo suorum allata est: penitus precipit: noluitque ea bibere: sed ea domino libauit.

De timore: comodo et amore:

Eo quidem tribus de (Capit. clxviii) causis homines seruiunt: videlicet timore: comodo: et amore.

Sunt namque nonnulli: qui si penas inferni non esse scirent: per nulla re promissione et non bonorum a suis voluptatibus cessarent. Qui licet penas illorum qui deum minime verentur euadant: non tamen plenam retributionem inueniunt. Alii autem deo seruiunt: ut magnam inde habeant commodum: siue in presentia vite: siue et in hac et in futura. Quibus si deus voluerit quodam ex ratione poterit dicere: Huiusmodi vult mea mandata seruasse: non quia pure me diligebatis: sed quia a me lucrari volebatis. Sicuti hi qui regi seruiunt: non quia regem diligunt: sed quia donaria diligunt regis. Alii est qui de deo diligit: et solo amore eius precipia eius custodit. Iste perfectio legum finit: et bona perfectioque mercedem si acquirat. Igitur sic deo ille nil propositum:

sic illi deus iusta recompensatione reddere debet seipsum quod rebus omnibus excellit.

Quod in anima tres sunt nature: Cap. clxix.

Anima tres sunt nature: videlicet: licet ratio: voluntas: et appetitus. Ratio assimilatur angelis: appetitus brutis animalibus: voluntas utriusque. Voluntas inter rationem et appetitum media est: aliqui enim ad rationem: aliqui ad appetitum se habent. Sed qui ad rationem se convertit: quia ea que sunt rationabilia et spiritualia sapit: dicitur homo rationalis et spiritus rationalis. Qui vero ad appetitum se tenet: quia ea sapit que sunt carnalia et irrationalia animalium: dicitur homo carnalis siue animal. Item scriptum est: Animalis homo non precipit ea que dei sunt: Spiritus autem dii iudicat omnia: et ipse a nemine iudicatur. Cum itaque iuxta hoc quod voluntas se habet: dicitur homo carnalis siue spiritualis. Sciendum est quod interdum quedam sentiunt in carne quibus voluntas minime consentit.

De suggestione: delectatione et sensu:

Res namque delectati (Cap. clxx) ones sunt: Una que sentit in carne propter voluntatem: que vocatur suggestio. Alia que sentit in voluntate cogitationis: non tamen in voluntate actionis: que dicitur delectatio. Tertia que sentit cum voluntate operandi: et nominatur consensus. Sed illa que nominatur suggestio: nulla pena committitur. Item ubi non est consensus voluntatis: nulla sequitur pena delectationis. Item apostolus: Inhibet donatio est his que sunt in christo Iesu que non sunt in carne ambulat. Et alibi: Non delector legi dei secundum interioris hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee: et captiuum me ducentem in legem peccati: que est in membris meis. Interioris hominem vocat ipsam rationem: legem mentis vero delectationem sine voluntate: legem dei observantem in mandatorum eius: que et lex mentis dicitur: quia mente seruatur: legem autem peccati: quam prius legem membrorum nominauerat.

De nominibus anime: Cap. clxxj.

Quia et plura sunt nomina anime.

Vocat enim aliqui spiritus: mens: animus: ratio: intellectus: inter-

1. Cor. 2.

Roma. 8.

1. Thim. 7.

Beati Anselmi

liber

rio: hō. Dicis etiā aīa vegetabilis: sensibilis: rōnalis. Sed cū plura nomina habeat: ad illa adhuc redeam? de quib? sermo fuit p̄us: qz volūtas in illis aut certe se hēbit: et erit legitima: aut illa deferendo fornicatrix vilis et abiecta. Itāqz si voluntas q̄ est media inter rōnem et appetitū ratiōi concordauerit: legitime viuit: si xō appetitui: fornicatrix erit. Est ḡ ratio siue spūs q̄ si vir: volūtas vt sponsa: appetitus carnis q̄ si adulter: non igit̄ ei volūtas in aliquo cōsentiat: Scri-

Jacob. 1. ptū est em̄: Lōcupiscentia cū cōcepit: parit peccatū: peccatū cū cōsummatū fuerit: generat mortē.

De sordido exemplū: Ca. clxxij.

Eādemodū si sordidus aliq̄s q̄ et omī fereze plen? occurreret alicui dicēs se cū eo velle cōsiliari: nō debet mūd? subsistere: sic nec volūtas appetitui carnali acquiescere.

De quadrato lapide: Ca. clxxij.

Quadrat? lapis sex equalia habet latera: i qd̄ hor? ceciderit: firmiter iacebit: sic puidendū est viro iusto: vt in suo p̄sistat p̄posito. Qui? aut latera: sex h̄c sunt: p̄speritas: aduersitas: sui libertas: subiectio: in secreto esse et in publico: in q̄bus singulis si a diabolo impulsetur: sterneat a p̄posito moueat.

De peccato: Ca. clxxiiij.

Ex p̄tō tribus modis loq̄mur.

Scdm naturā. i. districtā in-

Matth. 5. fratri suo fatue: re? erit gehēne ignis. Scdm gratiā: vt Quacūqz hora ingemuerit peccator: peccatū suū remittet ei. Et: Cōuertimī ad me dic dñs: et ego cōuertar ad vos. Scdm disciplinā: vt cū p̄cipit homī tñ vel tñi penitere. Disciplina ē sub grā: qz nullus penitere vel satisfacere possit: nisi gratia pueniret.

De similitudine cere: Ca. clxxv.

Ideas hoīem in vanitate ab infātia vsqz ad p̄fundā senectutē cōuersatū: sola trena sapientē et i his penitē obduratū. Cū h̄ age de spūalib? hinc de subtilitate di-

uine p̄tēplatiōis loq̄re: hūc secreta rīmari celestia doce: et p̄spicies em̄ neqz q̄ posse ad h̄ videre. Nec mirū: indu rata ē cera: i ist? etatē nutrit: aliena ab istis se q̄ didicit. Ecōtra cōsideres puerū etate et scia tenerū: nec bonum nec malū discernere valēt: nec te qd̄ ē itelligere de h̄mōi differētē. Nec qd̄ ē mīrū. Mollis em̄ ē cera: et q̄ si liquēs: nec imaginē sigilli quoqz mō recipiēs. Medi? hor? adolescēs et iuuenis est: ex teneritudine atqz duricia q̄ si ex senectute atqz puericia cōgrue t̄patus: Si ḡ hūc instruxeris: ad quēcūqz vtilitatis p̄fectū voles siue honestatis apte informare valebis.

De conatu diaboli cōtra nouiciū:

Am̄ diaboli? neqz Ca. clxxvj.

monachātū alicui dare odio: nitit̄ cū p̄uersatiōis in q̄ ē sub-

ruere fastidū. Et licz illi monachātū p̄positū tenēdū ad horā q̄ si p̄cedat: tñ hoc qz s̄ talib? aut etiā inē tales: aut i tali loco suscepti: multimodis versutis fallaciē impulsū penitere nōticiū q̄ si facit: vt dñ illi p̄suadet īcep- tū p̄positū īgratū existere: nec ad meliora p̄ficiat: nec qd̄ accepit diu teneat: aut i eo vtilitē p̄sistat. Quippe dñ incessantē laboriōsis cogitatiōib? de mutādo: aut si mutari nō valer: saltē de iprobādo. p̄posito meditat̄: nūqz interī ad finē p̄fectiōis labor ei? pueniat: si p̄suis a deo respuat. Itā qm̄ illi fūdamētū qd̄ posuit displicet: nullaten? illi structurā bone vite supēdificare libet: vñ sit vt quēadmodū arbustula si sepe trāsplātet: aut nuplātata i eodem loco crebra cōculcatiōe īq̄tet: neqz radicare valēs: ariditatē cito attrahit: nec ad aliquā fructus fertilitatē puenit. Sic infelix monach? si sepius de loco ad locū p̄prio appetitu mouet: aut in vno p̄manēs: frequēter eius odio concutit.

De pueris plāte cōpar? Ca. clxxvij.

Itē q̄ si plātā arboris i hor? to tuo plātares: et mor illā ex omī p̄cita cōcluderes: vt ramos suos nullaten? extēdere posset: cū eā post annos excluderes: q̄les putas

De similitudinibus.

ramos extēderet. Profecto inutil arbor
ringosa: et gibbis plena: ramis suis in-
curuis plectra. Hoc utique facit o' vos
puero et magis de pueris v'is q' plātati
sunt per oblationē in ecclie horto vt
crescant et fructificēt deo. Hos autē in
tū terrorib' minis et xberib' vndiqz
illos coartatis: vt nulla penit' liceat
sibi libertate potiri. Itaqz indifere-
te oppōsi: prauas et spinaz more pplex-
as cogitationes infra se cōgerunt: fo-
nēt: nutrit: vñ sit: vt qz nihil amorē
nihil pietatis: nihil benivolētie circa
se i' vob' sentiūt: nec illi alicui' boni in
vobis: si q'qd est odij: pietatis: mali-
uolētie postea spem habeāt. Cōstigit
itaqz miserabili mō: vt sic corpe cre-
scūt: sic et in eis timor tū et inuidia et
suspicio o'is mali crescat ex vobis: sp-
pni et incurat ad vitia secū pmeditā-
tes: aut quō vestras insidias et machi-
natioes valeant euitare: aut deinde
seculo redire.

De lamia auri exēplū. Ca. clxxvij.

Idistis q'so vñqz artificē ex la-
mina auri vel argēti solis per-
cussioibus imaginē speciosā
formasse? Hō puto. Quid tūc? q'ten-
aptā formā ex lamia formet et nūc eā
suo instrumēto leuiter pmit et pcurit:
et postmodū planat: nunc etiā disce-
to leuamine leuiter leuat et informat.
Sic et vos si pueros v'os cupitis mo-
rib' ornatos ē: necesse ē vt cū dep' m-
onib' verber' ipendatis eis p'ne pie-
tatis et māsfuctudinis leuamē atqz b-
sidium. Tēnera quidez teneris: sicut
et ipsi teneri sunt: lac scz non solidum
cibum p'bentes eis necdū ad p'fectam
etatem prouectis.

De charitate. Ca. clxxix.

Al charitatē in corde retinet:
q' hoc vñ de' grās ei scit hz: illi
x'o ad quē tūmō habet mīe.
Quas em grās mihi debet de' si q's
me diligit? Ampli' is aut dilectio alte-
ri' seruit: soli' cōmodi mun' p'fūcto-
ric suscipit: Verbi grā: bñficiū vñi:
bonorē vñi: p'adiū vñi: vel qdlibz
officij gen' i' hūc modū. Al' x'o cha-
ritatē q' cōmodi mun' exhibuit: intrā

situe sibi retinuit. Charitas em offi-
ciū ab eo q' h' suscipit trāst. Charitas
x'o ipa q' de' ē i' eo i' manet q' eā alijs
ipēdit: bonū aut p'manēs bono trāse-
unt meli' ē. Nec igit' cōsiderādo p'fe-
cto p'spiciem' magis esse nobis gau-
dendū si alios diligim': q' si ab alijs
diligamur: Nihil mihi debet alijs:
nec ego alicui: q' charitas est exhibē-
da: non exigenda.

Quibus ex causis o'is res amat:

Alcquid amatur aut natura

q' amat: aut recte: aut spe com-
modi. Natura em est vt omne
bonū amemus et vtile. Rectū x'o vt
bñ facientē nob' amem'. Sepe cōmō-
di q'qz res amat: Alia ppter vñi: vt
mel: eo q' sit bonum et suauē: etiā fm
vñi. Alia x'o h' effectū: vt absinthiū
et nōnulla natural' portio: q' cū dent sa-
nitate: nullā tñ i' vñi p'bēt suauitatē.

Quibus modis deus diligēdus
sit: Capi. clxxx.

Quibus etiā his modis diligē-

us est de'. Natura: quia
oib' et melior et vtilior: et ideo
plus ceteris ē amād'. Rectitudine
qm oia q' habem' p'stat nobis: etiā h'
ipm qd sum': et tanto em amare debe-
m' pl' nobis ipis: quāto maior ipse ē
q' se p' nobis dedit: et nob' eisdē semet
ipm datur' est. Et qm ei p'sonalit' nō
possum' reddere illud: nō em his p'so-
na eius eget: ostēdit nobis quib' de-
beam' vicē reddere dicēs: Mādo vo-
bis vt diligatis inuicē sic dilexi vos.
Et aplūs: Sicut p' nobis christ' aīas
suā posuit: ita debet' p' fratrib' aīas
ponere. Diligere igit' debem' nos in-
uicē: tū qz et bruta quedā aīalia h' fa-
ciūt: tum qz vnus familie: scz christi
sum': et qz in regno eius singulos sic
nos ipsos diligem': et qz ibi eq'liter ab
ipis diligemur: indecēs em est si in h'
mūdo habuerim' odio: quos ibi su-
mus habituri charissimos. Sciendū
est em q' quicūqz ibi aderunt: nobis
vicem reddent pro dilectione p'senti.

Spe etiā cōmodi vel remunerati-
onis diligēd' ē de': qm imortalita-
tē et incorruptibilitatē nob' p'mittit.

Natura:

Rectitu-
dine.

Job. 15.

1. Job. 3.

Spe com-
modi.

Beati Anselmi

Liber

De tribus libertatibus: Ca. clxxxj.

Libertatis siquidē modos tres dicim⁹ eē: libertatē videlicet actiōis: quā oēs volūt: id est vt libere facere possint q̄ volunt. Vici⁹ etiā libertas intelligētē: quā nō oēs volūt. Est etiā libertas recte volūtatis q̄ semp est bona: hāc paucissimi volūt: id est vt ea velint q̄ debēt. Notandū q̄ libertas actiōis sine libertate bone volūtatis: semp est mala. Unde libertas intelligēdi est media: q̄ bona est quocūq̄ libertati recte volūtatis adheret: mala autē cū sine illa ē. Habet p̄mo q̄ quātulacūq̄ libertatē intelligēdi: id est scit intelligere qd sibi expedit: vel it illā ī bono: et sic p̄merebit ad ipsā libertatē intelligēdi qd expedit: volēdi qd cūq̄ debet: agēdi quicqd̄ p̄dest. Sub libertate volēdi est libertas arbitrij.

De venatiōe diaboli: Ca. clxxxij.

Diabol⁹ p̄ peccati suggestionē

quotidie it ad venandū: Eos

hō intra retia sua retinet: q̄s nec dolor pro peccato p̄prio afficit. Illos autē iam amittere incipit: quos p̄ carnis intemperie lugere tā cōspicit. Quosdā autē tertij ordinis: id est sanatos a carnalib⁹ et spūalib⁹ peccatis oīno p̄dit. P̄tini oīno lugeāt: doceāt adhuc secūdi: tertij hō gaudeāt.

De deo nō horreat peccatum:

Errere deus dī (Ca. clxxxij)

h̄ citur animā peccatricē: nō q̄

horreat peccatū: qd̄ nihil est:

sed quia nō est ibi debita iusticia quā ibi amaret: vt dicimus nos horrere domū in qua nihil est quod amem⁹: sed hoc et illud improprie. Virtutib⁹ igitur adhareamus postponendo vitia: et hoc patientiā amplectendo cū iugi exercitio. Patientia etenim vel quolibet virtus sine exercitio: quasi plūbea lancea est.

De vīsiōe. A. de fluuiō: Ca. clxxxv.

Idit vt asserere solebat. A.

in infirmitate posuit et i

extasi quodāmodo extra

se rapit. A. idit inq̄ fluuiū vnū rapit: dū atq̄ p̄cipitē in quē cōfluebāt omniū fluuiū purgature: et quārū cūq̄ terrestriū rerū lauature: videbat ita: q̄ aqua ipsa nimis turbulēta et imūda: et omniū spurcitiarū sorde horrida. Rapiebat igit in se quicqd̄ attinere poterat: et deuoluēbat tā viros q̄ mulieres infra se: diuites et inopes simul: feda quidē erat aqua ex ea: h̄ viuebāt et delectabant in illa: vt ille asserēbat qui eum ducebat. Illo hō ab ipso inquirente quisnam torrens ille esset: vel qd̄ multitudo illa in eo volutās p̄tenderet: adiecit ille p̄dux patris nr̄i atq̄ ait: Ne mireris: Torrens: mundū significat quo rapiunt: in cuius illecebrosis spurcitijs inuolūtur omnes ipsum amantes. Et his dictis inquit:

De vero monachatu: Ca. clxxxvj.

Is ne videre quid sit mona-

chatus verus? Ad hoc alter:

Volo. Dixit itaq̄ illū quasi

in cōspectu cuiusdā magni claustrī et admodū spaciosi et speciosi: et ait: Er cūspice. Asperit et ille. Et ecce partes claustrī illius obducti erāt argento purissimo: herba quoq̄ virens in medio erat: et ipsa argentea: mollis q̄dem et redolēs: et vltra humanā opinionem delectabilis. Nec more alterius herbe sub his qui ī ea pausabāt leniter flectebatur: et surgētib⁹ illis ipsa quoq̄ surgebat. At, quid imorē? Quicqd̄ est locūditatis ibi erat. Cum ergo hic p̄petuo habitandū elegisset. A. ductor eius se ei sponddit si vellent veram offensurū patientiā. Sed quia vt assolet interim euiglauit: et p̄missi demonstratorē amisit. Has igit duas vīsiōes a sancta paternitate: et a paterna sanctitate relatas libet audiam⁹: et audiendo deuote teneamus: tenendo mente ingi-

De similitudinibus.

ter renouamus: vt vnus horrorem dum vacat fugiamus: alterius velut amene iocunditati et iocunde amenitati instamus nos qui monachatum tenemus.

De securitate et pace religionis:

Sicut bubo dum (Ca. clxxxvij. in cauerna cum pullis suis est letas: et suo modo huius sibi est: dum vero inter cornos et corniculas seu alias aues est: incuras ac dilanatur et oino sibi male est: utpote quia hic rostro percutit: ille alis in eum irruit: alter vero ungulis discindit: Ita et mihi. Quando enim cum monachis meis: scilicet filiis conuersari queo: mihi huius est et grata ac singularis vite mee consolatio: quando vero remor ab illis inter seculares conuersor: hincinde me variarum causarum incuras dilacerant: et que non amo secularia negotia verant. Male itaque mihi est quod sic sum ac tremens per timorem anime mee dispendium. Hic idem pater noster quadam vice de trans mare regressum regem Guillelmum minorē adiit: et ut romam ad papam Urbanum per stola sui archiepiscopatus eundi sibi licentiam daret: humiliter et mansuete petijt. At rex ad nomen Urbani turbatus: dixit se illum per papam non tenere: nec sue consuetudinis esse ut absque sua electione alicui liceret in regno suo papam nominare. Hinc igitur orta quedam gravis dissensio est inter regnum et sacerdotium: adeo quidem magna quod et ipse absque assensu regis angliam exiit: romam petijt: ibique aliquandiu cum maximo honore et reuerentia tam ab ipso papa quam a romanis sublimiter commorans tandem precatu regis ac totius regni angliam renuens sue profecto sedi deo quidem annuente ac populo fauente restitutus est.

De exemplo leporis: Ca. clxxxvij.

Iscedente autem quadam vice eodem patre nostro a patre

dicti curia regis: pueri regis quos nutrebat leporem sibi occurrentem in via canibus insecuti sunt: fugientem etiam intra pedes equi quem pater ipse insidebat consecuti sunt. Ille vero sciens miseram bestiolam sic se refugio consubijisse: retentis habentis: equum loco fixit: nec cupitum bestie voluit presidium denegare. Quam canes circūdantes et linguis suis hanc grato obsequio hincinde lingentes: nec se sub equo poterant eicere: nec in aliquo ledere. Quod videntes admirati sunt qui aderant. At pater pius ubi quosdam asperit ex militibus ridere: et quasi pro capta bestiola leticie frena laxare: solutus in lachrymas: ait: Videtis: et huic utique infelici nullus risus: nulla leticia: hostes eius circum sunt et ipsa sola de vita sollicita confugit ad nos: presidium suo modo flagitans. Hoc plane filij est et hominis anime morientis. Nam cum de corpore exit: mox inimici sui: maligni scilicet spiritus qui eam in corpore degent: per amfractus vitiorum multimodis persecuti sunt crudeliter affunt: parati sunt eam rapere et in mortem eternam precipitare. At ipsa nimis anxiosa huc illucque circūspicit: et qua tueatur defensionis et auxilij manum sibi porrigi ineffabili desiderio concupiscit. Demones autem econtrario rident et immensa leticia gaudent: si nullo eam adminiculo sustinere inuenire queant. Quibus dictis laxato freno iter arripuit: et bestiam ultra persequi clara voce canibus interdixit. Tunc illa ab omni lesione immunis: exultans et hilaris perpetui cursu campos sylvasque reuoluit.

De exemplo auicule: Ca. clxxxix.

Via quoque vice consperit puerum quendam cum auicula in via ludentem: que pedem filio annexum habens: sepe cum laxius ire permittebat: fugam sibi consulere sapiens

Beati Anselmi

Liber

auolare nitebat. At puer filii manu tenens retrahens a uicula ad se usque deiecit: et hoc ingens gaudium pulchrum spectaculum puero prestabat: factum est hoc semel: et iterum factum frequenter. Quod pater benignus aspiciens amabilem doluit: et ut rupto filo liberati redderet precepit. Et ecce filium rumpit auis: auolat: puer plorat: pater exultat: et vocatis qui aderant: Consideratis inquit locum pueri? Et confessis considerasse ait: Simili consideratione locatur diabolus cum hominibus multis quos irritatos suis laqueis per suam uoluntatem in diuersa uitiorum impedimenta pertrahit. Sunt enim quidam: ut uerbi gratia dicam: auaricie seu luxurie et similibus flammis succensi: et ex mala consuetudine addicti: his contingit aliquando ut sua facta considerent: flectant seque amodo a talibus cessaturos ore promittant: Si more autem liberos se uolare autimant: sed quia prauo usu irritati ab hoste tenentur: nolentes in eadem uicula deiciuntur: fitque hoc sepius nec omnimodis liberantur: nisi magno conatu et gratia delinuntis rumpatur praua consuetudine.

De malicia et feditate peccati:

Inquit. A. peccati pudorem et illinc cernere inferni horrorem: et necessario uni illorum habere immergi: prius me in infernum mergere quam peccatum in me immittere. Mallem enim purus a peccato et innocens gehennam intrare: quam peccati sordibus pollutus celorum regna tenere: cum constet solos malos in inferno torqueri: et solos bonos in celesti beatitudine foueri.

De uerbis defuncti: Ca. cxi.

Verba defuncti. O. Berni monachi ad. A. in spiritu delata: et ab eodem. A. postmodum exposita. Ter inquit ille defunctus antiquus serpens insurrexit in me: sed uersari dominus meus liberauit me: hec dicens euauit. Unde dicitur? Non pater noster uisionem illam expergefactus a somno: ad memoriam reuocans: ac singula propensius inspiciens:

quando et quibus libuit sic eam exposuit. Primo inquit per peccatis quibus obligatus ante baptismum fuerat in eum insurrexisse hostem antiquum. Secundo per peccatis que fecit post baptismatis sacramentum ante professionem. Tercio per illis que fecit post professionem ante obitum. Sed ter cecidit: peccata enim quibus astrictus fuerat ante baptismum: fide parentum in ipso sacramento deleta diabolus inuenit. Illa etiam que in seculo vel in monasterio ante professionem commisit: in ipsa professione monastica eque abolita serpens ille antiquus reptit. Que homo post professionem fecit: uera confessione ante obitum monachum ille deleuit. Per illud dominus uersari designari dixit ordinem angelicum. Sicut enim uersarii uersos: ita angeli spiritus malignos a sua seuitia coercet et opprimit ne nobis nocuant in quantum uolunt.

Beati Anselmi liber de similitudinibus explicat.

Eiusdem beati Anselmi Cantuariensis archiepiscopi liber de mensuratione crucis incipit.

Moniam

Quibet filio tuo christo Perfecti estote sicut et pater uester celestis perfectus est: Et apostolo exhortante ut ad perfectionem feramur: omnibus modis ad perfectionem uite tendere debemus. Tendentes autem sine ductore errare possumus: optime consulit nobis in eo bonitas tua deus meus: quod enudet unicuique tuum nobis in ductorem tradere dignatus es: ut nobis factis et uerbis uiam ueritatis ostenderet ac duceret. Cui etenim ut eum confidenter sequeremur perfectionis testimonium perhibuisti dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacuit: ipsum audite. Ipse igitur ut faceret uoluntatem tuam: quoddam compendium uie perfectionis breuiter sub uerbis plurimum

Mat. 5.

Mat. 17.

De mēsuracione crucis.

Mat. 16. ponderosa nobis ostēdit dicens: Si quis vult venire post me abneget se/ metipsum: et tollat crucē suā et sequatur me. In quib⁹ verbis ostēdit pau/ citatē pfectoꝝ libertate arbitrij eū se/ qui volentiū: ipse tñ vult noster esse ductor: initiū vie pfectiōis: mediū et finis et qua intentiōe sit ambulandū. Singula autē in suis locis pate/ bunt. Paucitatē pfectoꝝ innuit do/ mine in eo qd dicit: Si quis: qsi ali/ quis ex multis vult post me venire. Et quare hoc deus meus: nisi ex quodā torpore et pusillanimitate nimia: eo qd pleriq; animū suū ad tendendū fūsum cogere nolunt: et pfectā viam attemptare nō audent.

Bn nimio timore maxime ppter peccata pterita: et qd minus ppta respiciūt merita: ppter vtili/ tatē: qd nimis timent impedimenta: et qd statim nō sentiant se pscire: quo/ tidianus lapsus: et qd tuā minus cō/ siderant bonitatē. Ista etiā sepe mul/ tos repellunt: ne audeāt attemptare viā pfectam: Imo et ipsos incipētes sepe intū deiiciūt vt pcedere se posse despant. Sed primū scz nimio timor ppter peccata pterita non debet nos impedire: qd etsi bene eo vtimur: oīa cōputant nobis in bonū: pstandi ni/ miā bonitatē tuā cognoscēdi te atq; amādi et laudandi. Notandū hō qd pncipaliter tria dāna sūt in peccatis: scz qd in eis meremur penā et nā: de/ meremur et nā beatitudinē: et pūe (qd pessimū ē) sine amore et laude nō cre/ ator is expēdim⁹. Pp: ima duo ptiēt ad hominē: tertiū hō ad tuū damnū ptinere videt deus de⁹ me⁹. Et qd ex indebita et nimia miscōia tua tā mor/ ti nos deputatos renocare digneris ad vitā tuā: tā fideliter ad te debere/ mus cōverti vt damna nra dissimula/ remus: et modis omnibus instare: vt laudē tuā quā neglexim⁹ saltē in ali/ quo residuo nostri epis supplem⁹. Quātū ē dñe dissimulare timorē pe/ ne ppter amorē tuum? Aut cur pro/

pter desiderū beatitudinis nre min⁹ eremus samā laudis tue: cū eam pati/ eternaliter meruissim⁹ etiā ppter fu/ rore tuū? P: unū quereim⁹ te lauda/ re qui es regnū dei: vt dicit in euan/ gelio: Regnū dei intra vos est: et hoc **Luc. 17.** adijciet vobis ex supabundantiā. Quā nobis dñe charitatē: nō qrentē q sua sunt: sed que tua sunt: vt nō cogat ti/ mor pene tibi seruire p peccatis: vel amor nostre beatitudinis pro merce/ de: qd temp⁹ et vires nō sufficiūt no/ bis ad laudandum te: cuius bonitas erupat omnē sensum: et sic pusillani/ mitatē timor nō incutiet peccatoꝝ. Terret etiā nos qsiq; nostroz parul/ tas meritoꝝ ne ad pfectionē vite ten/ dere audeam⁹: qd ad eā pmerendā nō sufficiūt. Sed huic obijciet: qd tu dñe iussisti nos emere: et adiūxisti: qd grat⁹ emere debem⁹. Vixisti em: Siti/ entes venite ad aquas: Quid ē dñe: qd vniū seruoꝝ in laude tua: et lac/ mūde cōscientie absq; vlla cōmuta/ tiōe debemus emere: nisi qd tibi su/ ficit quātū cunq; parū sit qd habem⁹ tibi dare: imo et hoc ipsū qd damus tuū est. Inducit etiā pusillanimitatē q indignos nos videmus: eo qd peti/ mus qd vtiq; verū est: qd si hō mille annis seruiret deo etiā seruentissime nō mereret ex condigno dimidiā diē esse in regno celoꝝ. Sed dñe nō debe/ mus considerare tñ nostrā vtilitatē sed tuam laudē: cui⁹ bonitas erupat omnē intellectū. Pusillanimes etiā facit nos: qd nimia impedimenta nra vldem⁹. Sed dñe si audacter te sequi pponimus: p certo habere debemus q aufers quicqd nos retardat a lau/ de tua. Quicqd enim nō aufers fin/ tuā volūtātē: libent⁹ portare debem⁹. Stulticia em nra sepe putat ea eē im/ pedimēta q tua occulta sapientia ad nostrū ordinavit pfectum. Quinto terret q non statim sentim⁹ nos pfi/ cere: sed dñe sepe differt qd petiē vt excites magis appetitū: nō differt qd nolis dare: s vt aucto desiderio abū/ dantius posses dare. Sextum qd re/

Esa. 55.

trahit nos: se quotidiani nri defectus. Sed hoc est remedium ut si deputem aliquam horam dici ad exaudiendum nos qui liter habeamus nos in interioribus et exterioribus: et quicquid iuuenimus quod nobis sit utile ad perfectionem: ad hoc firmissime laborare proponamus: et defectus quosque reijcere studeamus. Non autem creat nos si forte nonnunquam aliquo die propositum faciamus: quod non minus proponamus: quia longe facilius redit ad te qui ex infirmitate facit propositum quam qui statum suum dissimulans se non proposuit emendare: imo quicquid maior est ei pena quam culpa: et bonitas tua malis nostris nouit bene uti: sepe facies defectus nostros ad augmentum humilitatis perdesse: ut verum sit quod septies in die cadit iustus et fortior resurgit. Septimo pusillanimes nos facit quod tuam non prosequimur bonitatem. Tu enim tibi orando loquimur: non deberemus te cogitare quasi durum ad exaudiendum: sed patrem benignissimum: qui etiam antequam oramus sciscimus sit necesse nobis: et ex naturali bonitate tua in infinitum prior es ad exaudiendum quantum in te est quod nos audiat ad rogandum. Da dulcissime domine: ut non sumus pusillanimes: sed magnanimes in infirmitatibus nostris nos deicere intendimus: medicinam tuam gratiam apponentes non pusillanimes: sed magnanimes te sequi firmiter proponamus: maxime si non est in nobis tanta fortitudo quod post te gigantem qui exultat ad currendam viam currere possimus: si tamen remedium habemus quod post te clamare possimus: Trahe nos post te: et clamor nostrum audiat et exaudiat auris. Secundo inuoluit libertatem tuam. Si te arbitrij te sequi volentium in via perfectionis cum dicit: Si quis vult quod relinquit hominem voluntatem: si nunquam potestari? Non. Si praeter te tibi domine reseruasti: cum omnia potestas a deo sit. Cur ergo causabis hominem si te sequi vult et non potest? Certe ideo quod te non sequitur: quia licet non possit perfectum per te. quod non ideo reseruasti tibi potestatem nisi perfectum ut non possimus: quia omnia opera nostra operis: sed ut magis admiremur et laudemus abyssum bonitatis tue: quod eadem quod tu facis in nobis

grata tibi sint et accepta: et iudicas ea digna mercede: et ita quod etiam calicem aquae frigidae non dimittis absque mercede: et corpus nostrum allicis voluntate: quam adeo liberam propter tuam similitudinem fecisti ut cogi non possit. Multis etiam alijs modis ad viam veritatis et perfectionis nos allicere studuisti. Quia si memoremur domine ut ad nos descenderes: et humanitatem nostram tibi tam mirabiliter vnires: et in ea tam humiliter cum homine conuersareris: nisi quod nos ad perfectionem tui amoris sic puocare volebas: ut dum visibiliter deum cognoscimus per hunc inuisibilem. Quis ergo homo dignus erat ut filius dei mortem pro eo pateretur? Aut quis vnquam meruit tuo corpore et sanguine reficere: nisi quod tu deus meus in hoc ostendisti aueritatem amoris tui circa nos: ut saltim ex multitudinem et magnitudinem tam mirabilium beneficiorum tuorum ad mutuam dilectionem accenderes cor nostrum: et in captiuitatem amoris tui redigeres. Innumerabilia nimis sunt beneficia tua domine quibus voluntatem nostram excitas ut perfecte et ardenter te sequi velimus: maxime autem que puocaret: imo si sic dicere liceret: cogeret voluntatem nostram tue considerationis bonitatis ex qua omnia bona creata percipiunt. Qui autem pauca exprimit et non dumerer citat? de te qui spiritus es: spiritualiter cogitare voluerit: sic meditari de te poterit inchoare. Primo assumat in mentem suam aliquam animam virtutis perfectionem: et de illa ita specialiter cogitet quasi nulli corpori sit coniuncta: imaginem autem in illa omnem perfectionem virtutis quam vnquam de aliqua anima poterit cogitare: scilicet quam bona: quam dulcis: quam patiens: quam misericors: quam sapiens: quam charitativa: quam fidelis: quam pia: quam iusta: quam vera: quam humilis etc. in hunc modum etc. Tu autem circa animam talia cogitaueris: cogitet quod haec anima est similis creatori in virtutibus: qui eam ad similitudinem suam fecit: et postea transferat se ad creatorem: ut omnia que in anima perfecta poterunt inueniri: in creatore infinita cogitet et imitetur: et causa naturam suam

p: 24.

Cas. 1.

C

Roma. 13

Mat. 10.

Roma
Job
Mat
Marb

Mat.

Esa. 6

Ips. 2

De mēsuratōne crucis.

Roma. 1. esse: et sic quodāmodo inuisibilia dei per ea que facta sunt cōspiciat intelle-
cta. Hic est quidē initialis modus cogitandi de te dñe: quē qui solliciti se-
quē meditatō te: intrabit fontē viuū
et dulcedinem tue nature: que quāto
maior est omnib⁹ beneficijs tuis: tan-
to magis afficit nostrā volūtatem vt
sequamur ardentē iesum filiū tuum:
ad laudem bonitatis tue nos infor-
mantem.

D Etio em̄ se dedit nīm ductorē
et instructorē: cū subdit: veni-
te post me. Quā tūc cū qz cur-
ram⁹ feruenter sequēdo nullus pce-
dit te: et nullus vadit iuxta te. Om̄s
nos oportet ire post te: quia tu es pri-
mogenitus in multis fratrib⁹. **Pri-**

Roma. 8. mo dicis dñe discipulis: Venite et vi-

Job. 1. dete. Postea dicis: Venite post me:

Matth. 4. vt qd in te viderūt imitent. Deinde

Matth. 11 dicis: Venite ad me oēs q laboratis

et onerati estis: et ego reficiā vos et.

vt iugū tuū suauē et on⁹ tuū leuē: qd

qui susceperint hilariter possint por-

tare ad gloriā patris tui. Tandē di-

Mat. 25. cis: Venite bñdicti patris mei: papi-

te regnū. Sic dñe iste est fidelissimus

legatus tuus q pmo ponit se nobis i

exemplū cū dicit: Venite et videte: et

postea inuitat ad veniendū post se:

Veniētes ad se vocat vt reficiat ne

deficiāt. Tandē assumet ad requiem

vbi tamē requiem nō habebim⁹ no-

cte ac die dicētes: Sanct⁹ sanct⁹ san-

Esa. 6. ctus dñs de⁹ sabaoth. Ibi absterges

dñe omnē lachrymam ab oculis dile-

Apoē. 21 ctorū tuorū: qm̄ nō erit ampli⁹ mors

ultra neqz luctus et. Sed dñe quō

istud possit esse: nō bene potest com-

p̄hendere aīa mea: que aliquo modo

erga est quāta sit afflictio noscere te

et non posse laudare te: cū et ipsa affli-

ctionē generet ppter gratitudinē: qd

licet ei affligi p eo q non potest lau-

dare te: imo oīa que vnqz ad laudē

tuam cogitare: loqui vel agere potest

afflictionē ei generant: quia bis indi-

gnā se putat: et qz tibi i nullo poterit

respōdere. Sic g anima in carcerata: i

umbris collocata: sic insatiable af-
fligit p laude tua: quō satiable cum
i meridie appuerit ei bonitas tua: cū
vtrqz videat ad plenū eā si posse lau-
dari. Si forte dicis mihi dñe: q hoc
erit maximū gaudiū eius qd perfecte
cognoscer bonitatē tuā: et illā tam im-
mēsam q eam nō poterit aliqua crea-
tura plene laudare. Verū credo q de
bonitatis tue immensitate gaudebit:
tamē adhuc penset eā pfecte nō pos-
se laudare nisi aliquo mō. Vulnera
eius alligarent⁹ et percussire plage eius
sanarent⁹: qz tūc primū oleū additū
esset camīno. Unde si placet tibi dñe
credo q etlā pena et afflictio laudis
tue quā habet hic aīa: ibi satiabit⁹ et
alligabit⁹ pallio laudis cū tu q reple-
i bonis desiderii nostrū: tantū dede-
ris te laudare: quantū desideramus:
imo longe supra desideratiū. Sic em̄
diristi: Quia vos plorabit⁹ et flebit⁹
nūc: mūdus aut gaudebit⁹. Tristitia
vestra vertet in gaudiū. Sanata aut
pena quā hic habuit: et impleto qd h
desiderauit: aliā penā p maiori lan-
datione ibi sicut nec hic a se habere
nō potest. Tu etlā nō dabis ei: q oīa
disponis i numero: pōdere et mēsurā:
quia tunc nō erit amplius flendi sed
ridendi: cum apparuerit nobis tuus
vnicus filius: si volumus post ipsum
venire.

Quarto g ostēdit nobis inītiū
vie q debem⁹ post xpm veni-
re: cū dic: abneget semetipm.

Qui g in via pfectiōis vult seq xpm
iesum: laboret pmo vt abneget semet
ipm. Merito g debem⁹ nos abnegare
cū nihil iuris habeam⁹ i nobis. Sūt
aut septē cause: quarū qlibet suffice-
ret hominē cōpellere vt fateat se i se
nihil iuris habere. **P**rima: qz tu dñe
nos creasti. Sicut g nihil i nobis bo-
ni est qd tu nō creaueris: ita dignū ē
q oīa bona nra sint tua: q nullo mō
licet auferri a te sancto scōp: ne sacri-
legi cōmittam⁹. Cur g nō abnegare
mus nos q nri nō sum⁹? **I**ta qm̄ cū qz
aliqd a nobis abnegam⁹: nec b abne-

Job. 16.

Sap. 11.

E

Beati Anselmi

Liber

2. Co. 5. **g**atū ppter te cōserimus: sed aliū de quātulibet etiā modico tps spacio donamus: mor alienū inuadim⁹. **S**e/ cūda causa est: quia nos eterne morti deditos: tua morte p̄ciosissima rede/ misti: p omnib⁹ mortuus es: vt qui viuūt: iam sibi nō viuāt: sed ei qui p omnib⁹ mortuus est: vt dicit vas tuū electum. Ergo sicut oēs ⁊ totos rede/ misti: sic ⁊ omēs ⁊ toti tui sunt. **Q**ui vult ergo saluus eē: restituat tibi illū p̄ciosissimū sanguinē quē p eo fudi/ sti. **T**ertia: qz nos ingratos omnib⁹ bonis tuis ⁊ auersos a te ppter pec/ cata a diabolo defendisti: postqz a te nostro dño recessim⁹ turpiter ⁊ iniq: sub tua p̄tectiōe esse merito nō debe/ rem⁹. **S**icqz nos hostis sine defensiōe captiuos habēs: ad suā volūtātē de/ buisset in eterna supplicia demersisse nisi tu ex supabūdanti bonitate nos defendisses ab eo: ⁊ ad penitentiā re/ seruasses: ⁊ ppter hāc causam p̄rie sumus tui serui qñ ab hoste seruati. **S**imiliter tui sunt quicūqz p tuā gra/ tiam laqueos diaboli euiterint: ⁊ ideo tibi nihil auferri debet ex eo qd vel te pante nō cecidit: vel si cecide/ rat est erectū. **Q**uarta causa est: quia cū eternā mortē peccatis nostris me/ ruissimus: tu nos reduxisti ad vitā: eā dimitteudo. **Q**ur ergo tibi nō viuem⁹ nos penitus abnegādo a quo habem⁹ qd eternaliter mortui nō sum⁹? **Q**uīta causa est: qz eadem bonitate qua nos creasti etiā cōseruas ne in nihilū redigamur. **Q**uō em̄ aliquo subsistere valeamus nisi te cōseruan/ te? **S**i ḡ tu es vita nra: nulli aliq̄ viuere debemus: sicut nullo alio subsistere valemus. **S**exta causa est securitas. **Q**ui em̄ se totū abnegat: vt tu cū ha/ beas: qui sibi perijt vt tibi valeat: qui sibi nihil est vt tibi aliqd sit: Si nihil in se habet: nihil sui amittere timet: s̄ semp securus est te qd tuū est conser/ uare: **S**i minentur ei pene inferni vel ignis purgatorij: parū timore eorū afficitur: qz cantabit vacuus corā la/ trone viator: ⁊ se nō timet pdere qui

se abnegat. **S**i em̄ tu eū qui tuus est ad penas mittere velles: semp tamen de te in bonitate sentiret parat⁹ susti/ nere qd velles: nec diceret: cur ita fa/ cis? **C**ui p̄dicta sentētia nō placet: da ei dñe se abnegare vt intelligat. **S**e/ prima x̄o causa deberet maxime nos vrgere: scz vt tibi vices redderemus siue rependerem⁹: qz puer natus ē no/ bis: ⁊ filius datus est nobis: qui das quotidie te nobis in cibū: ⁊ tandē da/ bis te nobis in premiū: ⁊ in mercedē magnā nimis. **Q**ue qd dignū pote/ rit esse tantis bñficijs tuis? **Q**uid ad b̄ dignū poterim⁹ dare? **A**n oportet aliqd p̄ter id nō penitus abnegare et tibi dare dulcissime dñe? **S**i vnus hō esset tanti quāti omēs creature quas vnqz fecisti: quāt⁹ esset si daret se to/ tū tibi qui dedisti te totū nobis? **C**u/ ius bonitas in infinitū p̄pōderat: qui se putat meliorem qz te: tm̄ de se refer/ net sibi: quāto melior ē qz tu? **P**ropē h̄mōi causam dñs. **S**i quis vult ve/ nire post me abneget semetipm: imo dñe iā cogor dicere saluo x̄ho tuo qz null⁹ semetipm valeat abnegare. **Q**ñ em̄ se abnegabit qz nūqz aliqd iuris in se habuit? **S**ed dñe in hoc verbo ostēdis maximā gratitudinē tuā: vt hoc tanti estimes: vt quicūqz i se sibi ali/ quid iuris vsurpauerat: si ab hoc ce/ cidrat ⁊ vlti⁹ se tibi rapere nō at/ temptat: **D**a mihi dñe vt me abnegē: imo vt reddā qd rapui violēter. **D**e/ bemus aut̄ fm legē ablatū reddere quadruplū: vt nō solū nos sed ⁊ no/ stra reddam⁹: scz naturalia: for̄mūta ⁊ gratuita. **N**aturalia sunt q̄ cōter na/ turā omnib⁹ hominib⁹ administrat: **Q**uedā in aīa tm̄: vt intellect⁹: ⁊ affe/ ctus: qdā i corpe mediāte aīa: vt qñ, qz sensus iteriores. **R**eddam⁹ ḡ intel/ lectū: sed suū p̄p̄iū relinquētes: qui nos multū a cognitiōe veritatis im/ pedit. **E**dū em̄ hō sensu suo ita in/ titur vt ab eo recedere nolit: vix sensū alterius quātūcūqz rōnale m̄ appre/ hendit. **F**aciendū igit̄ est fm aplm: **Q**uicūqz inter vos sapiēs esse vult: 1. Co. 5.

Esā. 9.

Mat. 16.

De mensuratione crucis.

prof. 11. Stultus fiat ut sapiens sit. Si enim huiusmodi se stultum reputaret ad tempus: tunc veram sapientiam a te siue a tuis apprehendere posset: quia ubi humilitas ibi sapientia. **Act. 9.** Paulus enim credidit didicisse euangelium in illis tribus diebus: cum cecus esset. Reddamus etiam affectum deo semper postponendo nostram voluntatem voluntati diuine: et maxime in oratione nostra: quia in omni oratione nostre utilitati suam debemus proponere voluntatem: imo sua voluntas si ca recte utimur semper est nostra utilitas. Sepe autem venit de proprio sensu: quia si credimus deum voluntatem esse quicquid circa nos pertingit: et ita abstinemus ea minus grates suscipiendo: sicut dicit Augustinus: Optimus ille tuus minister est qui non hoc a te audire desiderat: quod ipse voluerit: sed hoc velle quod a te audiet. Sed cum his duobus: scilicet intellectu et affectu et quandoque sensus exteriores reddamus mortificando: eos ab omnibus vanitatibus et ad tuum obsequium conuertendo: Ita aliquantulum habemus de prima parte quam nobis cum abnegare debemus: scilicet de naturalibus bonis. Secunda pars sunt fortuita: que dicere possumus temporalia et amicos. Hec enim omnia calcanda sunt ne impediant tuum amorem. Minus enim amat te qui tecum aliquid amat quod non propter te amat: ut dicit Augustinus. Quia de deberet homo indignari diligere modica: quem tante dignitatis fecisti ut ei liceat te amare. Occultius autem nocet nimis amor amicorum quam temporalium: quia tegit se velamine charitatis: ita quod sepe putet homo charitatem esse quod dilectio est carnalis: que ita dulciter et suauiter mentem captiuam tenet quod nesciat homo quam duris vinculis fuerit ligatus: nisi postquam fuerit absolutus. Sic totum cor nostrum tuo debemus amori ut quicquid de eo alteri damus: tibi subtrahimus. Necessarium ergo est ut omnia que fortuna nobis offert diligenda: siue res temporales: siue amicos: propter te abnegemus. Tertia pars relictio-

nis sunt gratuita: scilicet virtutes quas in fonte suo penitus refundere debemus: nihil ex his nobis ascribendo: sed tibi a quo omne donum perfectum: per eius gratias referendo. Si omnia que in his tribus: scilicet bonis naturalibus: fortuitis et gratuitis inueniuntur: abnegamus: nos tibi quod fraudauimus in quadruplum restitutum: et hoc sit nobis initium vite perfecte sic nosmetipsos penitus abnegare.

Quinto considerandum est quale sit medium perfectionis sit nobis propositum: ut ambulemus per ipsum scilicet ut cruce nostram tollamus. Crux autem a cruciatu dicitur. Vnde si crucem nostram tuum seruicium diceret: finis opinionis non eorum hoc intelligere qui nesciunt: quoniam iugum tuum suauis est: et onus tuum leue. Hec sentiunt quod bonus et quod suauis tuus sit spiritus in nobis. Dico autem crucem esse cruciatum cordis: quem de hoc habere debemus quod non sumus ita fideles et feruentes in omni seruicio tuo et laude tua ut deberemus. Hec crux habet longitudinem: latitudinem: sublimitatem atque profundum. Debemus ergo habere cruciatum: eo quod non tantum humiliamur ut deberemus: et hoc est profundum crucis. Ideo tantum amamus et laudamus quantum bonitas tua exigit: et hec est sublimitas. Ideo sumus tam fideles ut deberemus: et hec est latitudo. Quod non semper continuamus nec laudem tuam copiose extollimus: et ab infidelitate toto nisu desistimus: et hec est longitudo. Ad profundum humilitatis cogit nos prima propria cognitio. Satis enim est homini ad humilitatem cognoscere seipsum: maxime si recordamur iniquitatum nostrarum antiquarum: quia inique in conspectu tuo egimus. Deus meus quia reuera tam fidelis nobis es quod etiam in peccatis nobis existentibus peccata dimittere: et gratiam tuam tam abundanter sicut vellemus largiri es paratus: Quanto maiora quis de te profumit: tanto magis necesse est eum humiliari: quia tanto nequius egit contra te

1 Jac. 1.

matth. 11.

Beati Anselmi liber

peccādo: quanto tu interim largius ei benefacere cogitabas. *An Berni.* Quanto benignius de illo: tanto indignius de me sentire cogor. *Itē de fecer?* quotidiani humiliant: eo q̄ ita instabiles in laude tua sumus: immo nunq̄ in eodem statu permanemus. Quanto tu quotidie p̄onior es ad indulgendū: tanto plus humilitatē cōtra tuā delinquere bonitatē. *Itē pōdus gratie humiliat et dep̄mit:* cū p̄sideramus q̄ ea indigni sumus: q̄ magis in inferno esse merueramus. *Itē q̄ tu tantū humiliatus es p̄ nobis dñe deus meus.* *Itē q̄ in natura diuinitatis tue omnē excedis humilitatem:* cui si velim⁹ similari: necesse habemus humiliari. *Itē q̄ adeo tā fūgidi sumus:* vt nec amore nec laude nec in aliquo respondere tue bonitati possum⁹. *Hec et multa alia que magis cōmunia sunt:* ad humilitatē nobis sufficiūt: imo sup̄bie aliū locū relinquūt. *Valde autē necessaria est nobis p̄funditas humilitatis ad tuam sublimitatē:* q̄ quanto quis se reputat indigniorē: tanto magis gratus est beneficijs: et quanto gratioz: tanto magis laudabilior. Et q̄ maxime gratus est: maxime te laudabit. *Da igit nobis dñe verā humilitatē:* id ē ita cruciari: q̄ i hac vita nō possum⁹ ad plenū humiliari: vt sic habeam⁹ crucis p̄fundū.

Sublimitas crucis: ē cruciari p̄ eo q̄ te ad plenū laudare nō possum⁹ et amare. *Ad eā amoris tui hēam⁹ q̄ lingua dicere: vel q̄ intellectus sufficiat capere: nescio.* Si aliqd̄ gratis amare volum⁹: vbi melius q̄ in te amorē nostrū locabim⁹? Si p̄ muneribus: q̄to plura dabo? Sed quanto plus p̄mittis: tāto magis gratis amari mereris. Si amare volum⁹ eos q̄ nos amāt: q̄to equius nos te amabimus? Et si expectam⁹ et desideram⁹ vt q̄s extorquet a nobis amari: nōne tu es de⁹ me⁹ q̄ tam crebro pulsas et mēdicas ad ostium

nīm: dicēs? *Probe fili cor tuū mihi: imo et sepe repulsus: te iterū ingeris impudēt.* Si xō aliqd̄ volum⁹ diligere q̄ bonū: cur nō pot⁹ te immē sū bonū: q̄ totū nostrū tibi vendicas affectū vt bonitatē tuā amem⁹ et laudemus? Si xō aliqd̄ dignum iudicamus amore nostro q̄ tanta fecim⁹ p̄ te: cur nō iudicam⁹ similē de te q̄ tot et tanta fecisti p̄ nobis? Si xō consideramus passionē tuā: tu aīaz tuā p̄ nobis dignatissime posuisti: vt totā aīam nostrā possideres. Infinita sunt dñe q̄ nos te amare cōpellūt: q̄ oīa q̄ creasti: tuā p̄dicāt bonitatem: qm̄ q̄ in oībus nō intelligūt: nō tibi: s̄ sue imputēt cecitati. Sed q̄ p̄batio dilectionis: exhibitio est opis: necesse habet aīa sic se p̄formare ad dilectionē tuā: vt sicut te habes ad eā: sic sp̄ se ad te habere nitat. Maxime autē in istis. *Primo:* sicut tu amas sp̄: ita et sp̄a sp̄ amet: et b̄ ostendere tibi nitat vt omnē affectū suū tue p̄temperet volūtati. Sūt autē q̄tuor affectus ad q̄s alie reduci p̄nt: scz gaudium: dolor: spes et timor. *Primo* due sūt circa p̄sētia vel p̄terita: et alie due sūt circa futura. Sic igit tibi p̄firmare nostras affectiones debem⁹: vt de oīb⁹ q̄ tibi adūsa sūt: timeam⁹ et doleamus: et q̄ tibi honesta: de his sperem⁹ et gaudeam⁹: oēs alias affectus oīes d̄ cor dīb⁹ nris effugātes. Quāta vtilitas i b̄ eēt q̄ falsas et inutiles affectiones vitaremus? Atq̄ si hō se vere fm̄ has q̄tuor affectiones exararet quādo aliq̄s motus sentiret: quō tu euz eripes dñe solus nosti. Si effigine motū nostrorū diligēter aduerterem⁹: sepe inueniremus esse vitij qd̄ putauim⁹ esse virtutis: et sepe illo impedimur quo credimus promoueri. *Secundo:* sicut sp̄ habes nos p̄ oculis tuis: ita etiā te sp̄ debem⁹ cogitare p̄sentem: hoc cogit nos ab oīb⁹ cogitationib⁹ nostris: verbis: factis et moribus esse sub moderamine disciplina: qm̄ nō auderet sponsa in boner

proh. 25.

b

De mensuratione crucis.

ste se habere sponso suo p'sente: imo in o'ibus intenderet sibi placere et q' rere ab eo p'siliu et auxiliu: vt in o'ib' fm suā posset agere voluntatē. **Cuz** aut in o'ibus tibi placere intendim: sp securā p'scientiā habebimus: etiā si se aliquid minus vtile p'ter te intē- tioni nostre ingesserit incidēt. **Ter- tio:** sicut sp et p'stine seruus nobis: o'ia opa nostra opando vel sustinēdo ne esse declinamus vel p' alios vel q'cun- q' modo: ita nūq' p'ticula d'sei bone debet nos p'terire q'n in tuo seruitio expēdat. **Quarto:** sicut semp tueris nos et custodis ab o'ibus malis siue p' te siue p' tuos: ita diligētē debem' nos abstrahere ab o'mnibus que nos possent i tuo seruitio impedire. **Qui- to:** sicut largitas tua nunq' lassat in dādo: ita nunq' debem' volūtariē deficere in orando. **Sexto:** sicut sem- per es benignus in relaxādo: ita nū- q' debemus defectib' n'ris terri: q'n statim p' culpā ventā postulem'. **Et** em cor hoīs ē distortū et a te quodā modo alienū: multo ē prouius ad le- nitates et ad q'rendū exterius falsas p'solationes: q' sibi dū apud te esset. **Ande** nō est differēda acquisitio ve- nie: ne disuturnior recessus difficillo- rē reditū opetur. **Taliter** nos debe- mus ad te habere et semp cruciari: q' te tantū non amamus vt debemus. **Quomō** aut te laudare debeamus: et de q'bus gratias agere debeamus: est in principio supra dictū. **Da** no- bis dñe toto desiderio ad amandū et laudandū te aspirare: et p' eo q' dig- ne non possumus cruciari: et hoc no- bis tollende crucis sit altitudo.

Altitudo autē crucis est fideli-
tas semp spiritū cruciās et dila-
tans: vt omnē hominē subijci-
at tue laudī ac seruituti. **Hec** maxie
facit hominē in oratione cōmunem:
cogēs vt quisquid sibi vel allquibz
specialiter suis desiderat: qz eos hu-
miles quodāmodo vider: n'bil tamē

hominū s' totū ad laudē tue deside-
ret bonitatis. **Et** cū fidelitas mari-
me in oratione p'sistat: p'siderandū ē
q'liter debeat orare q' voluerit exau-
diri. **Debet** em orare sapiētē: ardē-
ter: humiliter: fidelitē: p'seueranter et
p'sidētē. **Sapienter:** vt oret que tue
laudī sūt expedientia et p'mozū sa-
luti. **Si** xō in q'busdā dubitam' vtz
expediant: sicut salus corporis: et simi-
lia que quandoq' nocere: quandoq'
p'desse possunt: p' his semp sub con-
ditione est orandū: scilicet si tibi sit
placitū et honestū. **Ardenter:** scilicet
deuote vel ad minus seriose: vt bene
videamus quid petēdū sit a te: intē-
te de corde nostro petamus: nō alie-
nis s' p'prijis verbis: cordis vel oris:
quia vtraq' eque intelligis et auscul-
tas. **Humiliter:** vt non d' nostro me-
rito: sed tantū de tua gratia confida-
mus. **Quis** em peccata dimiseris et
quandoq' aliquid tibi seruire conce-
das: semp tamen tales nos reputare
debemus: quales nos ipos peccādo
fecimus: quia n'bil nisi malū per nos
facere possumus. **Fideliter:** vt i ora-
tione offeramus nos ad carentiam
omnis gaudiij: et ad patientiā omnis
pene que ad vtilitatē nostram cede-
re valeat p' tuum adiutorij: vt in ex-
auditione desiderij nostri actio tuā
laudem attollat. **Sed** domine mere-
bor sic offerendo me tibi: cum tamen
vt totus tuus ad hoc teneat: etiā si
nunq' volueris me exaudire. **Perse-**
ueranter: vt nunq' cessare propona-
mus a desiderio omnij que tibi sunt
laudabilia et honesta. **Si** qua vero
in nobis vel in nostris supuenerit ne-
cessitas: quis pro hac semper cū in-
tentione non possumus orare: tamē
aliquotiens cuz omni fidelitate qua
possumus pro ea orabimus: et dein-
ceps voluntati tue nostrū desiderij
cōmittē? sp p'mā fidelitatē: et si nō
i actu: tñ in b'itu retinētes. **Cōfidētē:**
vt postulem' in fide n'bil hesitātes. **Fac. i.**
Sūt autē septē cause q' cogūt nos tue

Beati Anselmi liber

confidere bonitati. Prima: quia iustum esse desiderium tu das: Et ad quod dares nisi etiam velles exaudire? Secunda: quia non ad nostram utilitatem: sed ad tuam gloriam volumus exaudiri. Tertia: quia maiora quam pro nobis fecisti animant nos ut etiam de minoribus confidamus. Omnia enim que petere possumus tam minora sunt quam quod dignanter pro nobis es incarnatus et passus. Quarta: quia tam facile est apud te in maius quam in minus exaudire. Quinta: quia nos ad hoc prouocat tue considerationis bonitatis. Sexta: quia in terreflorum te iesu christe habemus: et omnes sanctos. Septima: quia infinitam ad nos habes bonitatem. Si ei modica dilectio quam ad te habemus ad hoc nos cogit: ut in omnibus tue voluntati libenter parere velimus: cur idem de inestimabili dilectione tua non presumemus? Alioquin fideliores vellemus apparere quam tu. Si tales nos tibi exhiberemus: qualis te nobis eccouerso: non crederemus? Sic domine orabimur et propter hoc in oratione confidentiam habebimus: nihilominus tamen cruciabimur: quod hoc digne exequendo omnem hominem ad tuam laudem per effectum trahere non possumus et amplecti: et hec spiritualis nostre crucis est latitudo.

Ingredere autem crucis tue totum vite nostre debet commensurari: ut quis consideremus tecum esse locundum: et te in domo tua laudare: et in abyssu tue dulcedinis absorberi: tam enim non tedeat nos portare crucem tuam: cruciari scilicet in misera hac vita pro tue laudis augmento. Quid magni est domine: si tecum sum in patria ubi sum securus ab omni malo: et ubi habeam quicquid volo? Da mihi domine ut nunquam me pungendo sic supent clauis timoris et miserie huius vite: ut autem velim descendere vel saltem deponi de cruce: quam a te domine si fuerit mandatum. Sed neque hoc desiderare: ut ab hac cito facias me deponi: sed ut spiritus mallem propter te pendere in cruce: quam a miserijs his facias me.

abscondito sepeliri. Tu enim domine nec descendisti de cruce: nec sic te deponi petisti. Voluntas ergo spiritus affligendi per augmento tue laudis: crucis erit logarithmo. Si quis ergo vult venire post me: tollat crucem suam quotidie: et sequatur me: et sic currat per medium vite perfectus. Si nos tollamus: domine tu ipse portabis. Luc. 9.

In enim autem viam perfectionis: id est si perseverantiam in voluntate semper per te patiendo inuis in eo quod dicis: quotidie. Si enim uno die plus quam tu iusseris: crucem deponere volumus: eam quotidie tollimus. Qui autem perseverauerit usque tu eam deponas: habet in abscissam laudem tua sepulchrum ingredi etur pacis eterne. Quis in hoc verbo intelligere possumus quod sicut cruciatibus per tua laudem quotidie deficiendo cadit: ita crucem quotidie tollere debemus: laudis tue desiderium resumendo. Crux quanto diutius iacet: tanto difficilius tollitur.

Da vero intentione in via ista quod sit ambulandum: inuis ultimo cum dicis: sequatur me. Quod tam de gressu corporis quam de mentis possumus intelligere. Quia multi non solum portantes crucem: sed et se suspendentes in cruce: certe gressu corporis sunt secuti. Sequamur igitur te non tantum gressu bonorum operum: sed et intentione cordium: ut non solum consideremus quibus opibus nos precesseris: sed qua intentione feceris: et in hac te sequi studeamus. Inuenimus autem quod in omnibus cogitationibus: verbis et factis tuis principaliter quaeris gloriam tui patris. Tu ergo domine iesu christe dirige intentionem nostram ut in omnibus gloriam eius queramus et tuam: nos abnegando: profundum: sublimitatem: latitudinem et longitudinem crucis portando: et in ea perseverando ad laudem et gloriam tuam: Qui cum patre et spiritu sancto vivis ac regnas deus per omnia secula seculorum: Amen.

Beati Anselmi liber de mensuratione crucis: explicit.

Meditationum.

Eiusdē beati Anselmi liber
meditationū incipit.

A

Domine

deus meus: da cor-
di meo te desidera-
re: Considerādo q̄re-
re: querendo inue-
nire: iuueniēdo ama-
re: amando mala
mea redimere: redē-

pta nō iterare: da dñe de cor-
di meo penitētie cōpunctionē: spiritui p̄tri-
tionē: oculis lachrymarū fontē: mani-
bus elemosynę largitatē. Rex meus
extingue in me desideria carnis: et ac-
cede vni tui amoris. Redēptor me-
expelle a me spiritus supbie: et cede
mibi p̄pitiu thesaurū hūilitatis tue.
Saluator me- amoue a me furorem
ire: et idulge mibi sensū patiētie. Cre-
ator me- euelle a me aī rā corē: et lar-
gire mibi mētis dulcedinē. Da pater
elementissime solidā mibi fidē: spem
p̄gruā: charitatē p̄fectā. Rector me-
us auerte a me anīmī vanitatē: men-
tis inconstantia: cordis vagationē:
oris scurrilitatē: oculorū elationē: vē-
tris ingluuiē: opprobria p̄rimorū: sce-
lera detractionū: curiositatē: purigi-
nē: diuitiarū cupiditatē: potentatū
rapinā: inanis glie appetitū: hypo-
crisis malū: adulationis venenū: cō-
temptū inopū: opp̄sionē debilitatē:
auaricie ardorē: inuidie rubiginē:
blasphemie mortē. Refeca ī me teme-
ritatē meorū factorū iniquā p̄tinaciā:
inquietudinē: oclositatē: somnolen-
tiā: p̄griaciā: mētis hebetudinē: cor-
dis cecitatē: sensū obstinationē: mor-
trunculentia: boni inobedientia: cōsi-
lij repugnationē: lingue effrenatio-
nē: pauperū predā: impotentū violē-
tiā: innocentū calūniā: subditorū ne-
gligentia: circa subditos seueritatē:
aduersū domesticos impietate: erga
primos duriciā. Deus meus miseri-
cordia mea: oro te p̄ dilectū filiū tuū

B

da mibi opa misericordie: pietatē: stu-
dia: compati afflictis: subuenire ege-
nis: succurrere miseris: cōsulere erro-
neis: solari mēstos: releuare oppres-
sos: paupes recreare: debiles refoue-
re: dimittere debitoribus: parcere in
me peccātibis: odiētes me diligere:
p̄ malis bona reddere: neminē despi-
cere s̄ honorare: bonos imitari: ma-
los canere: x̄tutes amplecti: vitia re-
ijcere: in aduersis patientiā: in p̄spe-
ris p̄tinentiā: custodiā oris: et ostium
circūstantie labijs meis: et rena calca-
re: celestia sitire. Ecce plasmator me-
multa rogavi cū nec pauca p̄merui:
Fateor: heu fateor: nō solum que po-
stulo nō debent bona: s̄ multa mibi
debent et exquisita supplicia: An-
imant me publicani: meretrices et la-
trones: q̄ a faucibus hostis monēta
nec eruti: sinib⁹ recipiunt pastoris.
Tu em̄ omniū factor de- licet in cū-
tis tuis sis mirabilis opib⁹: mirabi-
lior tamē in visceribus crederis ple-
tatis. Ande de temet p̄ quendā tuū
dixisti: Misericordes er̄ sup oīa ope-
ra eius: et q̄si de singulo loquente: de
vniūso populo tuo dixisti cōfidentē:
Misericordia meā nō dispergam ab
eo. Nullū em̄ spernis: nullū abijcis:
nullū phorefcis: nisi q̄ te forte amēs
exhoruerit. Ergo non modo nō ira-
tus percutis: sed te irritantibus do-
na si quesierint tribuis: deus me- cor-
nu salutis mee et susceptor me- Ego
infelix te irritauit: ego malū coraz te
fecit: furore tuū prouocaui: iram pro-
merui: peccaui et passus es: deliqui et
adhuc sustines. Si penitet parcis: si
reuerteris suscipis: insup dum differo
p̄stolaris. Benocas errantē: inuitas
repugnantē: excitas torpentem: am-
plecteris redemptē: doces ignorantē:
meretē mulces: a ruina suscitās: post
lapsū reparas: petenti largiris: q̄-
renti inueniris: pulsanti aperis. Ecce
domine deus salutis mee: quid oppo-
nam nescio: quid respondeā ignoro:
nullū confugiū: nullū a te patet latē-

Ps. 44

Ps. 88.

Ps. 17.

Beati Anselmi liber

bulum. Ostendisti bene vinendi vi-
am: dedisti gradiendi scientiā: mina-
tus es mihi gehennā: et pollicitus es
paradisi gloriam. Nunc pater miseri
cordiā et totius consolationis: con-
Ps. 118. fige timore tuo carnes meas: quate-
nus que minaris metuendo euadā:
et redde mihi propitiū leticiā saluta-
ris tui: ut que spōdes: diligendo pti-
cipez: Fortitudo mea domine: firma-
Ps. 17. mentū meum deus et refugium meum
et liberator meus: suggere qd de te co-
gitē: doce quibus sermonibus inuo-
cem: de quibus operibus te placeat.
Scio nā qd scio vnū quo placaris: et
aliud quod nō spernis. Est vtiqz spi-
ritus contribulatus tibi sacrificium:
et acceptas cor contritum et humilia-
tum. His me deus meus: adiutor me-
us dita muneribus: His contra int-
micū muni protectionibus: hoc dō flā-
mis vitiorum presta refugium: hoc
a desideriorū passionibus pande pi-
us refugium. Fac domine virtus salutis
mee ne sum in cor ordine qui credūt
Ps. 139. pspo tempore: et recedūt temptati-
onis tempore: Obumbra caput meū
in die belli: esto spes mea in die affli-
ctionis mee: et salus in tēpore tribu-
latiōis mee. Ecce deus illūinatio mea
et salus mea: rogavi qd ego: et timui
q timco: s remordet me pscia: resphe-
dūt me cordis secreta: et qd amor mi-
nistrat: timor dissipat: zelus incitat: me-
tus increpat: acie vite fortitudinē: s
tua igerit pietas fiducia. Tua horta-
tur benignitas: mea dehortat malig-
nitas: et vt verbfatear: occurrūt me-
morie phātasmatā peccatorū: que re-
uerberant aciem vel audaciā presu-
mentū animorū. Cum enī odio quis
dignus sit: qua fronte gratiam requi-
rit? Cum pcna debetur: q temeritate
gloria poscitur? Accessit iudicē: qui
postposita satisfactiōe delicti: pmijs
querit honorari. Regi insultat obno-
xius supplicio qui flagitat donari i-
debito pmiō. Et dilecti patris affectū
sultus exacerbat filius: qui post il-

latas contumelias ante penitudinē
hereditat: vsurpat celsitudinē. Qd
mi pater me egisse recolo: merui mor-
tem et peto vitam: cōmouē regē meū:
cuius impudens nunc inuoco auxili-
um: contempsi iudiciū iudicis: quem
temere postulo adiutorē: insolēs re-
nui audire patrē quē demū presumo
habere tutorē. Heu mihi q sero ve-
nio: heu heu q tarde festino: heu qd
curro post vulnera: dedignatus inco-
lumis precavere iacula: neglexi pro-
spicere tela: modo sollicitor de mor-
te vicina: vulneribus in fluxu: q sce-
lera scelcribus addere non timui: re-
cēti tabe cicatrices respersi: quia pti-
sca flagitia modernis iniquationi-
bus reciprocaui et que diuina solida-
uerat gratia vlt medicina: mea dissol-
uit prurigo phrenetica. Tutis q su-
perducta vulneribus morbu celane-
rat: sanie erumpente putruit: quia ite-
rata iniquitas concessam misericor-
diam exinanivit. Noui quippe scri-
ptum: In quacunq die iustus pecca-
uerit: omēs iusticie eius in obliuione
erunt. Si iusticia aboletur iusti ruen-
tis: quāto magis peccatoris in idip-
sum ruentis? Quotiens vt canis re-
di ad vomitū: et vt sus petij voluta-
brū? Fateri mihi itaqz et recordari i-
possibile est qd mortaliū homines
peccare ignorantes docui: nolenti-
bus delinquere persuasi: resistentes
coegi: volentibus cōsensi: quot sane
gradientes in laqueū duxi: vias que
rētib: foveā reteri: mala patrare nō
horui: donorū dei obliuisci nō metui.
Sed tu iuste iudex signasti qsi i facci-
lo pecuniaz peccata mea: et observa-
sti oēs semitas meas: et cūctos gres-
sus meos dinūerasti: Tacuisti semp: **Esa. 42**
siluisti: paties fuisti. De mihi: demū
loqueris quasi parturiens: De deo
rum domine: prestabilis super nequi-
tiam: noui quia manifestus venies:
non quia non semper silebis: cuz in
conspectu tuo ignis exardescet et i cir-
cūitu tuo tempestas ingruerit val-

Ezech. 18

Esa. 42

Meditationum.

da: cum aduocaueris celum defursu
 ⁊ terram discernere populum tuum.
 Ecce tot milibus populoru nudabu
 tur omnes iniquitates mee: tot agmi
 nibus patebunt scelera mea: nō solus
 actiu: sed etiaꝫ cogitationu simulqꝫ
 locutionu. Tot iudicibꝫ inops asta
 bo quotquot me precesserunt in bo
 no opere. Tot arguentibꝫ confundar
 quotquot mihi prebuerūt sancta vi
 uendi exēpla. Tot vincar testibꝫ: q̄t
 me monuerūt proficiens sermonibus
 sepeqꝫ imitā dos iustis mihi dederūt
 actionibus. Domine mi deus nō sup
 petlit quod dicaz: non occurrit quid
 respondeam: ⁊ ecce iam illi intersum
 discrimini: vrget me conscientia: cru
 ciant cordis arcana: coartat avari
 cia: accusat superbia: consumit inul
 dia: inflammāt concupiscentia: ince
 stat luxuria: dehonestat gula: confu
 tat ebrietas: detractio lacerat: ambi
 tio supplantat: rapacitas obiurgat:
 discordia dissipat: ira perturbat: le
 uitas deijcit: torpor opprimit: hypo
 pocrisis fallit: adulatio frāgit: fauor
 extollit: calūnia pūgit. Ecce libera
 tor meus de gentibus iracundis: Ec
 ce cum quibus vixi a die natiuitatis
 mee: quibus studiū: quibus fidē ser
 uauī: ip̄a me studia q̄ dilexeram dā
 nant: que laudaueram vituperant.
 Hi sunt quibus acquieui amici: qui
 bus parui magistrī: quibꝫ seruīui do
 mini: consules quibus credidi: cines
 quibus cohabitauī: domestici quibꝫ
 consenuī: Iheu mihi rex meus ⁊ de
 us meus: quia incolatus meus prolon
 gatus est. Ne mihi illuminatio mea:
 quia habitauī cum habitantibus ce
 dar: Et cū sanctꝫ dixerit multu: quā
 to magis ego infelix dicere possū: ni
 mis icola fuit anima mea. Firmamē
 tum meū: non iustificabitur in cōspe
 ctu tuo omīs viuens. Spes mea: nō
 est in filiis hominu: quē si remota pi
 etate indicaueris instū inuenias: ⁊ nī
 si pūneris miserando impiū: nō erit
 quē glorifices piū. Credo nā qꝫ sa

lus mea qđ audiū: quomodo benig
 nitas tua ad penitentia me adducit:
 turris fortitudinis: sonuerunt neces
 saria mihi tua labia: Nemo pōt veni
 re ad me nisi pater qui misit me traxe
 rit eū. Enimvero quia instruxisti me
 tātaqꝫ propitius institutōe forma
 sti: totꝫ medullis cordis: toto annisu
 mētis: te omnipotens pater cū dulcissi
 mo puero: teqꝫ dulcissima proles cū
 serenissimo inuoco pacito: Trabe
 me quatenꝫ post te currere in odorē
 vnguētꝫ tuorꝫ delecter. Magna
 dñe deus meꝫ multitudo dulcedinis
 tue quaz abscondisti timentibꝫ te. Ab
 scondisti qꝫ ⁊ seruaisti: nō qꝫ abscondi
 sti. Abstulisti cū ea magis multipli
 casti. Solet aliqꝫ qđ abscondit dill
 gentius inuestigare: ⁊ inuentuz arti
 amari: dilata in te non minuunt: sed
 magis crescūt desideria. Nō est q̄ tuꝫ
 amor trāsitorius s̄ eternꝫ. Qui te di
 ligūt nō tepescūt: s̄ seruescūt: Nō est
 tuus amor ociosus: memoria tua su
 per mel dulcis: meditatio de te plus
 qꝫ cibꝫ suauis: De te loqꝫ plena ē refe
 ctio: te nosse pfecta ⁊ solatio: tibi ad
 herere vita eterna: a te separi mors p
 petua. Fons viuꝫ his q̄ te sitiūt: efca
 indeficiēs q̄ te esuriūt. Gloria te q̄re
 tibꝫ: gaudiū inueniētibꝫ. Odor tuꝫ
 suscitāt mortuos: respectꝫ curat egro
 tos: lux tua oēm fugat caliginē: visi
 tatio tua cū crā repellit tristitia: Illꝫ
 apđ te meroꝫ: paul a te oīs dolor: nlla
 tecū mesticia: nlla indigētia: nlla vbi
 es necitas: nllꝫ bōi ē difficultas: nū
 qꝫ ibi tenebre nec terror noīat gehē
 ne: nullꝫ noctis tetra cecitas: nec tu
 multꝫ iprobitas: nūqꝫ famis sitisqꝫ
 iopia: frigoris nec est: circa te morat
 penuria: nō iualitudo corpis: prius
 nec corruptio mētis: nō zelꝫ neqꝫ pte
 tio nec oīs abtatio: illinc abest sollici
 tudo finis ⁊ cura mortꝫ: labor senec
 tutꝫ: lāguor egritudinis: ibi nescit pas
 sio aerꝫ ⁊ varietas tps. Hec ē ei ma
 gna mltitudo dulcedis tue dñe quā
 abscondisti timentibꝫ te: sed perfecisti

Job. 6.

Beati Anselmi liber

Ps. 18

sperantibus in te. **Q**uod bona abscon-
sio que efficit perfectio: non enim hec ab-
sconso estimat perfectio: sed magis per-
uatio que fit perfectio. **G**loriose rex
qui vera sunt tua iudicia iustificata in se
metipsa: vere desiderabilia super aurum
et lapidem pretiosum multum: utique et dul-
ciora super mel et fauam. **V**ita mea: de-
us meus: rogo te per nomen redemptoris
mei dilecti filii tui: largiri propitius
ut custodias ea. **C**ogitavi namque quod in cu-
stodiendis illis retributio multa. **G**lo-
ria mea: deus meus: abscondis thesau-
rum tuum ut incites cupidum: recondis
margaritam ut augeas querentis amo-
rem: differis dare ut doceas petere: dis-
simulas audire petentem ut facias pse-
uerantem. **I**nde ostremo incipientibus qui
perire permittis: ut non nisi vere pseue-
rantibus salutem tribuas: quod plane in-
dicat illa flebilis que tuum in sepulchro
natum christum inter mortuos querebat
vinum: duranti adhuc tenebris quam
accederas ut quereret: sed querenti
disparescas ut pseueraret: pseueravit
sperans: et speravit pseuerans. et quod in
spe pseueravit: videtur te meruisse. **B**ea-
ta visio et plena exultatio. **S**ummum
gaudium et consummatum desiderium: desi-
derabilis vultus: locum aspectus.
Spes et felix perseuerantia: nisi eum
speraret non pseueraret: et nisi pseuera-
ret: spes fructum non perciperet. **S**ic enim
deus meus: misericordia mea abscon-
deris timentibus te: ut inueniar spe-
rantibus in te: sic elongaris querenti-
bus ut appropinques pseuerantibus.
Qui elongant se a te peribunt: qui autem
expectant te non confundentur. **Q**ui
timent te: sperent in te: quoniam p-
rector et adiutor eorum es. **P**er timo-
rem venis ad amorem: **T**imendus es
ut des: amandus ut pater. **T**imor tu-
us sanctus permanet: quia sanctos per-
manere facit quos possidet. **N**ihil de-
est timentibus te: quod oculi tui super eos
et aures tue in precibus eorum. **M**isericor-
dia mea et refugium meum: suscep-
tor meus et liberator meus: sic timo-

Ps. 72.
Ps. 24.

rem adhibe mihi ut amor subinse-
ras: sic irroga metum ut tui augeas
desiderium: sicque me precipue timentium
te: ut et custodientium mandata tua fa-
cias: ut per timorem servitutem ad amoris
peringere merear gratiam. **I**nuoco te
deus meus inuoco te: quod prope es om-
nibus inuocantibus te: sed inuocan-
tibus in veritate. **T**u enim veritas es:
doce me queso clementiam tuam sancta
veritas inuocare: quia quomodo hoc
fieri oporteat nescio: sed doceri a te
beatam veritas humiliter implozo. **A**bs-
te sapere desipere est: te vero nosse per-
fectum est scire. **E**rudimur ergo diuina sapien-
tia: et doce me legem tuam. **C**redo sane:
quod quia tu crudelis beatus es: et de
lege tua docueris cum. **D**esidero inuoc-
care te: quod quod sit fiat in veritate. **Q**uid
est in veritate vocare veritatem nisi in
filio patris? **E**rgo sancte pater sermo
tuus veritas est: principium verborum
veritas. **H**oc quod prope est verborum
principium: quod in principio erat verbum.
In ipso principio te summi adoro prin-
cipium: in ipso veritatis verbo te perfe-
cta inuoco veritas: quod in ipsa tandem
dirigas me: et doceas in veritate. **Q**uid
enim dulcius quam genitorum in nomine vni-
geniti exorare patrem: recordatione fi-
lii ad pietatem flectere: regem charissime
prolis deuotione mitigare? **S**ic rei
solent carceribus eripi: sic mancipati
vinculis liberari: sic tristis capitis ex-
cipientes sententiam: non solum vitam: sed
insuper nasci insolitam gratiam: dum
do iratis patribus dilecte proles in-
mauerint charitatem. **S**ic delinquen-
tes seruuli euadunt supplicia domino: dum
pro eis interuenit dulcedo filiorum.
Sic te pater omnipotens per omnipoten-
tis filii tui postulo charitatem: educ de
carcere animam meam ad confitendum no-
mini tuo: libera me a vinculis pecca-
torum: per coeternum tibi unicum flagito
natum: meque cui propria merita letabi-
lem minantur sententiam: precipue ad dex-
teram tuam confidentis prolis interpel-
latione restaura placat ad vitam. **Q**ue

Adediratonum.

aliū est dirigā intercessorē p me tibi nescio: nisi hunc q̄ est peccatis nostris ppitiatio: qui sedet ad dexteraz tuā: qui etiā cōmuni sibi gloria pietatē tuā interpellat p nobis. **E**cce aduocatus meus apud te deū & patrē: ecce pontifex sumus qui nō eget alieno expiari sanguine: q̄ pprio fulget p̄fusis cruore. Ecce hostia sācta beneplacēs & pfecta in odorē suauitatis & oblata & accepta. Ecce agn⁹ sine macula q̄ se corā tondētibz obmutuit: qui plagis cesus: sputis illitus: p̄bris affect⁹ os suū nō aperuit. En qui peccatū nō fecit: peccata nostra ptulit: & languores nostros suo linore sanauit. Aspice p̄e pater p̄issimū filiū tuū p me taz impio passū. **B**espice pater clemētissime eū q̄ patitur: & reminiscere benign⁹ p q̄ patitur. **N**ōne hic ē ille innocēs mi dñe: quē vt seruū redimeres: filiū tradidisti? **N**ūq̄d nō auctor vite hic est: qui vt ouis ad occisionē ductus tibi q̄ obediēs vsq̄ ad mortē fact⁹: atrocis nō timuit necis subire gen⁹? **R**e: cole totius salutis dispositoz: q̄ hic ip̄e ē quē cti ex tua virtute genuisti: mee tamē infirmitatis p̄cipem fieri voluisti. **V**ere hec ē tua deitas que meā induta naturaz crucis ascendit patibuluz: qui assūpta carne triste tulit supplicium. **R**educ deus meus oculos maiestatis sup opus ineffabilis pietatis: intuerē dilectū natūz toto corpore extēsum: cerne manus innocuas pio manantis sanguine: & remitte placatus scelera que patrauerunt manus me. **C**onsidera lat⁹ crucis deli fossū cuspide: & renoua me sacrosancto fonte illo quē inde fluxisse credo. **A**ide imaculata vestigia que non steterūt in viā peccatorū: sed semper ambulauerunt in lege tua: diris confixa clauis: & p̄fice gressus meos ī semit⁹ tuis: fac me odio habere omnē viām iniquitatis: viām iniquitatis misericors amoue a me: facq̄ me propitius viā x̄itatis eligere. **R**o

te rex seculoz p hū credēptorē meū: fac me currere viām mandatorū tuorum: vt ei valeam spiriti vniri qui non horruit mea carne vestiri. **N**ūquid non attēdis p̄e pater adolescētis filij charissimū caput niuea ceruice deflexa: p̄ciosa resolutum in morte? **A**spice inimitissime conditor dilecte sobolis humanitatē: & miserere super infirmi plasmat̄is debilitatē. **C**ādet nudatum pectus: rubet cruentum latus: tensa arent viscera: decora languēt lumina: regia pallent ora: procerā rigēt brachia: pendēt crura marmorea: rigat terebratos pedes sancti sanguinis vnda. **S**pecta gloriose genitor gratissime pl̄s lacerata mēbra: & memorare benignus que mea est substantia. **C**onspice dei hominis penam: & releua conditi hominis miseriam. **A**ide redēptoris suppliciu: & remitte redempti delictūz. **H**ic est domine mi quē ppter peccata populi tui percussisti: licet ip̄e sit dilectus in quo tibi bene complacuiisti. **H**ic est ille innocens in quo dolus inuē? nō est: & tamē cum iniquis reputatus ē. **Q**uid p̄misisti dulcissime puer vt sic iudicaret? **Q**uid cōmisisti amatissimē iuuenis vt sic tractaretis? **Q**uid seculū tuū: que noxa tua: que cā mortis: que occasio tue dñatōis? **E**go em̄ sum tui plaga doloris: tue culpa occisiōis: **E**go tue liuor passiōis: tui cruciatus labor. **E**go tue mortis meritum: tue vindicte flagitiū. **O**m̄nibilis cēsure cōditio: & ineffabilis mysterij dispositio: peccat iniquus: & punitur iustus: delinquit reus & vapulat innocens: offendit impius: dñatur pius: qd̄ meretur malus: patitur bonus: quod p̄petrat seru⁹: excoluit dominus: quod cōmittit homo: sustinet deus. **Q**uo nate dei: quo tua descendit humilitas: quo tua deflagrauit charitas: quo p̄cessit pietas: quo excreuit benignitas: quo tuus attingit amor: quo puenit compassio? **E**go em̄ iniqu⁹ egi: tu pena mulctaris. **E**go

Beati Anselmi liber

facin⁹ admisti: tu vlti⁹ de plecter⁹: ego
 crimē edidi: tu torture subijcer⁹: ego
 supbiui: tu humiliar⁹: ego tumui: tu
 attenuaris: ego inobediens extiti: tu
 obediens patri scelus inobediētie lu
 is: ego gule parui: tu inedia afficeris:
 me ad illicitū rapuit concupiscentia
 ardo rem: te pfecta charitas ducit ad
 crucē: ego psumpsi vetitum: tu subij
 sti eculē: ego delector cibo: tu labo
 ras in patibulo: ego fruor delitijs: tu
 laniaris clausis: ego pomi dulcedinē:
 tu fellis gustas amaritudinem: mihi
 reo ridens congaudet Eua: tibi pie
 plorans compatitur maria. Ecce rex
 gloriosus: ecce impletas mea: et claret
 tua pietas: en mea iniusticia: et tua li
 quer iusticia. Quid deus me⁹ et rex
 meus? Quid retribuā tibi pro omni
 bus que retribuisti mihi? Nō enī in
 ueniri potest in corde hominis qd cō
 digne talibus referatur pmijs: Nū
 quid potest sagacitas machinari hu
 mana cui cōparet miseratio diuina?
 Nec est creature moliri officiu quo
 iuste creatoris recompēset p̄sidium.
 Est autē nate dei in hac tua admira
 bili dispositiōe: cui mea fragilitas in
 aliquo suppeditet: si tua v̄sitatione
 compuncta mens carnē suam crucifi
 gat cum vitijs et concupiscentijs. Et
 si hoc a te concedit: quasi iam tibi in
 cipit compari v̄l v̄nere: quia et tu p
 peccatoribus dignat⁹ es mori: sicq;
 per interiorē victoriā te duce arma
 bitur ad exteriorē palmas: qua deu
 cta persecutione sp̄ritali nō feratur
 pro amore tuo subijci gladio materi
 ali: Ita exiguas conditionis si tue
 complacat pietati: magnitudinē va
 lebit pro viribus respondere condi
 toris. Et hoc celestis medicine bone
 tesu: hoc tui antidotum amoris. Oro
 te per ātiquas misericordias tuas: i
 funde meis visceribus vt relecta vl
 perce contagiosis labe: reintegret me
 incolumitati p̄stare: quo gustato ne
 ctare tue suauitatis: faciat me illece
 brosa mundi p̄spera toto affectu de

spicere: et nulla ei⁹ aduersa pro te for
 midare: memor q; perpetue nobilita
 tis semp fastidiam ventos hui⁹ tran
 sitorij tumorj. Nihil queso sine te mi
 hi dulcescat: nihil complacat: nihil
 preciosuz: nihil p̄ter te mihi arride
 at speciosum: vilescant obsecro abs
 te mihi omnia: sordescāt vn̄uersa: qd
 tibi aduersum est: et mihi molestum
 sit: et beneplacitū indeficiens deside
 rium: tedeat me gaudere sine te: et de
 lectet me trīstari pro te. Sit mihi no
 men tuū refocillatio: et memoria tua
 mea consolatio: fiant mihi lachryme
 mee panes die ac nocte: tuas inuesti
 gando iustificaciones: sit boni mihi
 lex oris tui sup milla auri et argenti:
 sit obedire tibi amabile: resistere exc
 crabile. Rogo te spes mea per omes
 pietates tuas vt propitius om̄ibus
 iniquitatibus meis. Adaperi aures
 meas mādatis tuis: et ne declines fla
 gito per nomen sanctum tuū in x̄ba
 malicie cor meū ad excusandas excu
 saciones in peccatis. Peto etiā per
 admirabilem humilitatē tuam: non
 veniat mihi pes supbie: et man⁹ pec
 catoris non moueat me. Ecce omni
 potēs deus pater domini mei: dispo
 ne benign⁹ quo mihi miseraris: quo
 modo quicquid preciosi⁹ inueni: de
 uote tibi obtuli: quicquid charius re
 peri: suppliciter p̄sentavi: nihil mihi
 reliquit quin tue exposuerim maiesta
 ti: nihil iam superest quod adijciam:
 quia totam tibi delegavi spem meā.
 Direxi tibi aduocatū meum: tuuz dī
 lectum filiu: misi gloriosam proge
 niem inter me et te mediatorē. Misi
 in quā intercessorem per quē confi
 do veniā: misi verbis: quia pro me
 is dixi missum factis: enumeravi san
 ctissime tibi sobolis mortez quā pro
 me fuisse credo perpeffam. Credo a
 te missam delatē: nostraz suscepisse
 humanitatē: in qua dignū duxit vin
 cula: alapas: sputa irrationesq; p̄fer
 re: necnon crucez clauosq; suscipere.
 Hanc olim infantie vagitib⁹ demo

Meditationum.

litam: puerile pannis astrictam: sudoribus veratam: leuinijs maceratam: vigilijs afflictam: itineribus fessam: post affectum flagris: lacerata: supplicijs: deputata cum mortuis. Vitatam vero gloria resurrectionis: celorum gaudijs induxit et in dextera tue celsitudinis collocavit.

R Tu placatio mea et propitiatio mea hic intende plus quomodo genueris filium: et quem redimeris seruum: hic aspice factorem: et ne despicias facturam: amplectere serenus pastorem: et recipe misericors allata proprijs humanis ouem. Hic ipse est fidelissimus pastor: ille qui dudum errabundam ouem per abrupta montium: precipitia vallium multis quesierat: varijsq; laboribus: quosq; iam morienti iam per longa exilia deficienti: tandem inuente gaudens se suppedit: et miro sibi adnisi charitatis innixam de confusio: nis abyssu leuauit: pishq; coarctataz complexibus ad nonagintanouem vnam que perierat deportauit ouem. Ecce domine mi rex omnipotens deus: ecce pastor bonus refert tibi ouem quam commisiisti ei. Suscepit te disponente ad saluandum hominem quem tibi restituit omni labe immunum: ecce tibi tuum charissimus plasma filius reconciliat: quod a te procul deuilaue: rat. En gregi tuo mitis pastor reformat quod predo violentus abegerat: reddit tuis conspectibus seruum: quem sua propria fecerat conscientia fugitiuum: ut qui per se penam meruit: per factorem mundi mereatur veniam: quosq; pro culpis suis sperabat gehennam: tanto duce iam confidat reuocari ad patriam. Potui per me te sancte pater offendere: sed non potui per me te mihi placare: factus est adiutor meus tuus dilectus filius: meam participans humanitatem ut curaret infirmitatem: quatenus unde culpam emiserat offensionis: inde tibi immolaret sacrificium laudis: meq; per hoc tue redderet pietati placabilem: quo sedens ad

dexteram tuam semper mee substantie ostenderet esse consortem. Ecce spes mea: ecce tota fiducia. Si me pro mea ut dignum est despicias iniquitate: respice saltem misertus in me pro dilecte sobolis charitate: in filio attende quid proptuleris in seruo. Vide carnis sacramentum: et carnis remitte reatum: recole quod bonus perpeffus est filius: et obliuiscere quod malus operatus est seruus. Quoties beate patris tibi sanctorum patent vulnera: delatescant obsecro vulnera mea: quotiens rubet preciosus sanguis pro de latere: deleatur supplico tabes mee pollutionis. Et quia te caro lacerauit ad iram: caro te inlectat precor: ad misericordiam: ut sicut me caro seduxit ad culpam: caro deducat ad veniam. Multum quippe est quod mea meretur impietas: longe autem malus est quod redemptoris mei possit pietas: magna enim est mea iniusticia: multo vero maior redemptoris mei iusticia. Quanto enim superior est deus homine: tanto mea malicia est inferior bonitate eius: ut qualitate ita etiam quantitate. Quid enim delinquere posset homo: quod non dei filius redimeret factus homo? Que tantum superbia tumeret: quam non tanta humilitas sterneret? Quidnam esset mortis imperium: quod nati dei non destrueret crucis supplicium? Mirum deus meus si equa lance intas peccantis hominis et redimentis gratia libretur auctoris: non tantum oriens distat ab occidente: seu inferi or separatur infernus a summo celi cardine: quantum pietas redemptoris superat maliciam peccatoris.

Iam lucis optime creato: iam culpis ignisce meis pro dilecti filij tui laboribus immensis. Iam queso eius pietati mea impietas: et modestie mea pueritas: et mansuetudini donec fero citas. Iam sua humilitas mea superbia: patientia eius mea impatientia: benignitas duricia: obedientia inobedientia: tranquillitas in qua

Beati Anselmi liber

tudinem: dulcedo amaritudinē: sua-
 nitas iram: charitas lucrifaciet cru-
 delem obstinaciā. Jam diuini amor
 numinus patris omnipotentis prolifq;
 beatissime sancta cōmunicatio: para-
 eltre sancte spiritus: mercentiū clemē-
 tissime cōsolator: spiritus alme: iam
 cordis mei penetralibus potenti il-
 labere virute: ⁊ tenebrosa q̄q; ne-
 glecte lucis latibula luminis coruscet
 fulgore pi? ihabitato: letifica: tunc
 rosis abūdiātia longo ariditatꝝ mar-
 cescentia squalore visitando secun-
 da: Sancta interioris hominis arca
 natui amoris iaculo: ⁊ repentis leco-
 ris medullis: flammis salutaribꝝ pe-
 netrando succende: sanctiq; feruoriz
 igne illustrando: mētis ⁊ corpis vni-
 uersa depasce. **P**ora me tue volūta-
 tis torrente: vt iam nihil mundano
 rū degustare libeat venenate dulce-
 dinis: **J**udica me ⁊ discernere de gen-
 te non sancta causam meā: **D**oce me
 quia deus meus es tu facere volun-
 tatē tuam. **C**redo ergo: quēcunq; i-
 habitaueris: in eo patris ac p̄ter fi-
 lii domiciliū condis. **B**eatiss qui te
 merebitur hospitē habere: quoniam
 per te pater ⁊ filius apud eū facient
 mansionē. **V**eni itaq; veni benignissi-
 me dolētis aīe cōsolator: in inoportu-
 nitatibus ⁊ tribulatiōibus adiutor.
Veni mundator sceleris: curatoꝝ vul-
 neris: **V**eni fortitudo fragillū: rele-
 uatoꝝ labentium: veni doctor humi-
 lium: destructoꝝ superboꝝ: veni or-
 phanoꝝ plus pater: **C**ōsolatoꝝ mi-
 seroꝝ: viduarum dulcis iudex: veni
 spes pauperū: refocillatoꝝ deficien-
 tiū: **V**eni sydus nauigantium: por-
 tus naufragantium: **V**eni o oīm vi-
 uētūꝝ decus singulare: morientium
 vnica salus. **V**eni sanctissime spiri-
 tuū: veni ⁊ miserere mei. **A**pta me ti-
 bi ⁊ condescende p̄pitiū mihi: vt
 mea tue magnitudinē exiguas: tuo
 q; robore mea imbecillitas fini tuaz
 multitudinem complaciat miserati-
 onū. **P**er iesum rē.

35
 Miserere domine famulus ⁊ fa-
 m mulabus tuis. ⁊ dirige ac-
 tus eorū quotidie in bonum: ⁊
 omnia peccata eorū dimitte: ⁊ mitte
 in cor eorū talē intellectum: vt ex toto
 corde tibi fideliter seruiant ⁊ tibi pla-
 ceant: ⁊ omni tēpore in tuo sancto ser-
 ultio permaneant. Per.

Amulos ⁊ famulas tuas que/
f sumus domine : fratres ⁊ sozo/
res meos omnesq; debitores me
os corpore pariter ⁊ mente purifica:
vt in tua inspiratiōe compuncti: no/
rias delectationes vitare p̄ualeant.
Per domnū nostrum iesū christū.
Dignus est mercenarius vel ope/
rarius mercede sua: orationibus tuis
credit ⁊ optat iuuari: ⁊ sarcina pec/
catorum a te subleuari. Per.

Beati Anselmi liber meditationū: explicit.

Capitulorum libri de meditatione redemptionis generis humani beati Anselmi
Annotatio.

- Ca. j **Q**uesit virtus saluationis: r
vbi.
ij **C**ur sit occultata r tam diu di
lata.
iij **Q**ua r cuius necessitate se sic
humillauit.
iiij **Q**uomodo dicatur fact⁹ obe
diens r huiusmodi: cum so
la libera voluntate hoc fe
cerit.
v **D**e meditatione circa hoc r d
q^d gaudendi circa passionē
christi.
vj **D**e bñficijs hoī a xpō exhibitis.
vij **D**e gratijs agendis sup his.
**Beati Anselmi de medita
tione redemptionis generis
humani liber incipit.**
**Que sit virtus saluationis
r vbi: Ca. I.**

De meditatiōe redēptiōis hūane

Thema

christiana: aīa d
gravi morte r̄sus
citata: aīa de mī
sera fuitute chri
sti sanguine redē
pta ⁊ liberata:

excita mentem tuam: memento resu
scitationis tue: recogita redemptio
nem ⁊ liberationē tuā: retracta vbi
⁊ que sit x̄tus saluationis tue: ver
sare in meditatiōe eius: delectare in
p̄tēplatiōe eius: excute fastidiū tuū:
fac vīm cordi tuo: intende in hoc mē
tem tuaz: gusta bonitatē redēptoris
tui: accendere in amore saluatoris
tui: mande fauū verborū: sūge plus
q̄ mellitū saporē: gluti salubē dul
corē: mande cogitando: sūge intelli
gendo: gluti amando ⁊ gaudēdo: le
tare mandendo: gratulare sugendo:
loquere glutiendo. **Abi ergo ⁊ q̄**
est x̄tus ⁊ fortitudo saluatoris tui?
Certe christus te suscitauit: Ille bo
nus samaritan⁹ te sanauit: Ille bon⁹
amicus anima sua te liberauit: Chri
stus in quā. Ergo virtus saluationis
tue: virtus est christi. Abi est hec vir
tus christi? Atq; cornua in mani
bus: Ibi abscondita est fortitudo ei⁹.
Cornua quidez in manibus eius: qz
brachijs crucis confixe sunt manus
eius. Que aut fortitudo in tāta in
firmitate? Que altitudo in tāta hu
mitate? Quid venerabile in tanto
p̄temptu? Sed certe id abscondituz:
qz in infirmitate: et ideo celatū: qz in
humilitate: Ideo occultū: qz in p̄tē
ptu. O fortitudo abscondita: homi
nē in cruce p̄dentē suspendere mor
tē eternaz: genus humanū p̄mentē:
hoīem in ligno configū: defigere mū
dū p̄petue mortis affixū. O celata po
testas: hoīez damnatū cū latronib⁹:
saluare hoīes d̄anatos cū demōib⁹:
hoīem ī patibulo extensū oīa trabe
re ad scipm. O virtus occulta: vnaz
aīam emissam ī tozmēto: innū crabi
les extrahere de īferno: hoīez mortē

corps suscipe: ⁊ mortē aīaz p̄imere.
Cur sit occultata ⁊ tam diu
dilata: Ca. II.

Ar bone domine: pie redem
ptor: potens saluator: cur tā
tā virtutē operuisti tāta hu
mitate? An vt falleres diaboluz: q̄
fallendo hominē deiecit de paradiso?
Sz vtq; x̄itas nullū fallit. Qui i g
rat q̄ nō credit veritatē: ipse se fallit.
Qui vidz x̄itatē ⁊ odit ⁊ p̄tēnit: ipse
se fallit. Veritas itaq; nullum fallit.
An ideo vt ipse diabolus se falleret?
Sed vtq; sic veritas nullum fallit.
ita nō intendit vt aliq̄s se fallat: q̄
uis hoc dicat facere cū p̄mittit. Idē
cū assumpsisti hominē vt te notum
operires: sed vt ignotū aperires. Ae
rū deū: vix hominē te dixisti: ⁊ op̄
h⁹ ostidisti. Bep se occultata fuit nō
studio occulta: nō sic est facta vt ab
scondere: sed vt suo ordine p̄ficere
tur. Nec vt aliquē deciperet: sed vt
quēadmodū oportebat: fieret. Et si
dicat occultata: nō est aliud q̄ nō est
oībus reuelata. Idē et si veritas non
oībus se manifestat: nulli tamē se ne
gat. Ergo dīe nec vt falleres nec vt
aliq̄s se falleret sic fecisti: sz vt fa
ceres quod ⁊ quomodo faciendum
erat: per omnia in veritate p̄stiti
sti. Qui ergo se fecellit ī tua x̄itate:
nō de te: sed de pp̄ia queratur falsi
tate. An diabolus habebat aliqd in
ste aduersus deū vel aduersus homi
nē pp̄ qd de⁹ debet aduersus
eū pro homine hoc mō agere q̄ ap
ta fortitudine: vt dū illectū illū ho
minē iuste occideret: iuste potestātē
quā sup iustos habebat: perderet.
Sed certe diabolo nec deus debebat
aliquid nisi penā: nec homo nisi vin
cere: ita vt quēadmodū ab illo se faci
le p̄misit vinci peccādo: ita illū vin
ceret vsq; ad difficultatē mortis iusti
ciā integrā seruādo. Sz ⁊ b nō nisi
deo debebat homo: Idē nō peccauit
aduersus diabolū: s̄ aduersus deū.
Nec homo diaboli erat: s̄ ⁊ homo ⁊
diabolus dei erant. Sed ⁊ q̄ diabo

Abac. 3.

Beati Anselmi liber

lus vocabat hoīez: non hoc faciebat zelo iusticie s̄ neq̄tie: nec iubēte dō s̄ p̄mittēte: nō diaboli s̄ dei iusticia exigēte. Nihil ḡ erat ī diabolo cur de⁹ adūsus eū ad saluādū hoīez fortitu dīnē suā celare aut differre deberet.

Qua ⁊ cuius necessitate se sic humiliavit: Ca. III.

Aliq̄ necessitas coegit vt al tīssim⁹ sic se hūiliaret: ⁊ oīs ad faciendū aliqd tantū laboraret? Sed oīs necessitas ⁊ impossibilitas ei⁹ subiaceret voluntati. Quippe qd vult: necesse ē esse: ⁊ qd nō vult: impossibile ē esse. Sola ḡ voluntate: ⁊ qm̄ oīs eius volūtas sp̄ bona ē: sola fecit hoc voluntate. Nō em̄ deus egebat vt hoc mō hominē saluū faceret: s̄ hūana nāa īdigeat: vt s̄ mō dñs deo satisfaceret. Nō egebat de⁹ vt tā laboriosa pateret: s̄ īdigeat hō vt sic deo recōciliaret: nec egebat deus vt sic hūiliaret: sed īdigeat hō vt sic de profundo inferni erueret. Diuina natura humiliari aut laborare nō eguit nec potuit: hec omnia humanā naturā vt ad hoc restitueret ppter qd facta erat: necesse erat facere: sed nec illa nec quicquid deus non est: poterat ad hoc sufficere. Nā hō ad qd institutus est nō restituit: si nō ad similitudinē angelorū ī qbus nullū est peccatū puehitur. Qd est impossibile fieri: nisi oī pcepta peccatorū remissione: que nō fit nisi pcedēte integra satisfactōe: quā satisfactōe talē oportet esse: vt peccator aut aliq̄s p illo det aliqd deo de suo qd debitū nō sit: qd supet oē qd deus nō est. Si em̄ peccare ē deū exhonozare: ⁊ hoc hō facere non deberet: etiā si necesse eēt qdqd ē qd de⁹ nō ē perire: vtiq̄ vltas īmutabilis ⁊ aperta ratio exigit vt qd peccat reddat aliqd deo p honore ablato maius ḡ sit hoc p quo illū exhonozare si debuit. Qd qm̄ hūana natura sola nō hēbat: nec sine debita satisfactōe recōciliari poterat: sic nec illa nec qdqd de⁹ ē ad s̄ sufficere: Ne ḡ iu-

sticia dei ī reḡ suo pctm̄ foīdinatū relinq̄ret: s̄buenit bonitas dei: ⁊ eā ī suaz psonam assumpsit filius dei: vt ī ea persona esset homo deus q̄ haberet qd suparet: nō solū oēm essentia que deus nō est: sed ⁊ om̄ie debilitas qd soluere peccatores debent: ⁊ hoc cum nihil p se deberet: solueret p alijs: qd qd debebāt reddere nō habebāt. Preciosior est nanq̄ vita hominis illius q̄ oē qd deus non est: ⁊ superat om̄ie debitū qd debent peccatores p satisfactōe. Si em̄ alī īterfectio supat om̄e multitudinē et magnitudinē peccatorū que cogitari possunt extra personam dei: palā est quia vita eius magis est bona q̄ oīa peccata sint mala q̄ extra psonā dei sunt. Hanc vitā homo iste cū ex debito mori non debebat: quoniam peccator nō erat: spōte dedit de suo ad honozē patris: cū eā sibi auferri ppter iusticiā permisit: vt exemplū om̄ibus alijs daret: iusticiā dei ab illis nō ē deferendā ppter mortē quā ex necessitate aliquando soluere debent: cuius iste qui eā non debebat ⁊ seruata iusticia vitare posset: eaz sibi illatā ppter iusticiā sponte sustineret. Dedit itaq̄ humana natura deo ī illo homine spōte si ex debito qd suū erat: vt redimeret se ī alijs ī quibus quod ex debito exigeret reddere nō habebat. In omnibus his diuina natura non est humiliata: s̄ hūana ē exalta: nec illa ē iminuta: s̄ ista misericorditer est adiuta.

Quomodo dicatur factus obediens ⁊ huiusmodi: cui sola libera volūtas hoc fecerit: Ca. IIII.

Et humana natura ī isto homine minime passa est aliqd vlla necessitate: s̄ sola libera voluntate. Nec alicui violentie subcubuit: s̄ spontanea voluntate ad honozē dei ⁊ vtilitatē aliorū hominū q̄ illi maiora voluntate sūt illata laudabiliter ⁊ misericorditer sustinuit. Nec vlla

De meditatione redemptionis humane

cogente obedientia: s. potenti dispo-
nente sapientia. Ad em illi homi pas-
sit moreretur cogendo pcepit: sed il-
le qd patri placitum: et hoibus pfu-
turum intellexit: hoc sponte fecit. Ad
em ad hoc cu cogere potuit pater: qd
ab eo exigere no debuit: nec patri ta-
tus honor potuit non placere: quem
tam bona voluntate filius spote ob-
tulit. Sic itaq patri libera obedientia
exhibuit: cu hoc qd patri placitu-
ru sciuit: spote facere voluit. Deniq
qm pr illi hanc voluntate bonaz de-
dit quis libera: non imerito dicitur
quia eaz velut pceptum patris acce-
pit. Hoc itaq mo obediens fuit pa-
tri vsq ad morte. Et sicut mandatū
dedit illi pater: sic fecit. Et calicē quē
dedit illi pater: bibit. Hec est em pfe-
cta et liberrima humane nature obe-
dientia: cu voluntate sua libera spō-
te voluntati dei subdit: et cu acceptā
bonā voluntate sine omni eractione
spōtanca libertate opere pficit. Sic
homo ille redemit omnes alios: cum
hoc quo dispoite dedit deo: compen-
sat pro debito qd illi debebat. Quo-
picio non semel tantū a culpis homo
redimitur: sed etiam quotiens cu di-
gna penitentia redierit recipit. Que
ramen penitentia peccanti nō pmit-
titur. Ad quoniam in cruce factū est:
per crucem noster christus nos rede-
mit. Qui ergo ad hanc gratiā voluit
cum digno affectu accedere saluanti:
Qui vō illā ptenit: qz debituq qd
debent nō reddūt: iuste damnantur.

De meditatione circa hoc: et de quo gaudendū circa passionē christi: Ca. V.

Ece aīa christiana: hec ē xpus
saluationis tue: hec ē cā liber-
tatis tue: hoc est pccū redēpti-
onis tue. Captiua eras: sed hoc mō
es redēpta. Ancilla eras: et sic es libe-
rata. Sic es exul reducta: p dīta: resti-
tuta et mortua resuscitata. Hoc mā-
dat homo: hoc ruminet: hoc singat: b-
glutiat cor tuum: cum eiusdē redem-

ptoris tui carnes et sanguinē accepit
os tuū: hoc fac in hac vita qd idanū
panē et victū et viaticū tuū: quia p b-
et nō nisi p hoc et tu manebis in chri-
sto et christus in te: et in futura vita
erit plenum gaudium tuum. Sed o
tu domine: tu qui ut ego vīuerem
mortem suscepisti. Quomodo leta-
bor de libertate mea que non est nisi
de vinculis tuis? Qualiter gratula-
bor de salute mea: cui non sit nisi de
doloribus tuis? Quomodo gaude-
bo de vita mea que nō est nisi d mor-
te tua? An gaudebo de his que pas-
sus es: et de crudelitate illorum qui
ea tibi fecerunt? Quoniam nisi illi fe-
cissent: tu passus nō eēs. Et si tu pas-
sus nō esses: hec mea bona nō eēnt.
Aut si de illis dolebo: quomodo de
istis propter que illa fuerunt: et que
non essent nisi illa fuissent gaudebo?
Sed certe illorum nequitia nihil fa-
cere potuit nisi quia tu sponte permi-
sisti: nec tu passus eēs nisi qz pie vo-
luisti. Illorū itaq debeo crudelita-
tem execrari: mortes et labores tuos
compatiendo imitari: piā volun-
tate tuā grās agendo amare: ac sic
secure d bonis mihi collarj exultare.
De beneficijs homi a chri-
sto exhibitis: Ca. VI.

Argo homuncio: illorū crude-
litate dimitte di iudicio: et tra-
cta d his que debes saluatori
tuo: Considera quid tibi erat: et quid
tibi factum sit: et pensa qui hoc tibi
fecit quo amore dignus sit: Intu-
ere necessitatem tuam et benignita-
tem eius: et vide quas grās reddas
et qm debeas amori ei. In tenebr:
in lubrico in descensu subter irreme-
abile chaos inferni eras imersū: et qsi
plumbeum pondus pendens a collo
tuo te deorsū traherat. Quis sporta-
bile desup te pmebat: hostes inuisibi-
les te toto conatu impellebant. Sic
eras sine oī auxilio et nesciebas: qz sic
pceptus et natus eras. Quid tibi
tunc erat et quo te ista rapiebant: ex-
paucesce memorando: ptemisce cogi

Job. 14.
Ibidē. 18

Beati Anselmi dialogus

tādo. Bone domine iesu christe sic posito nec petenti nec opinanti ut sol mihi illuxisti: et quomodo eras ostēdisti: Abiecasti plūbū qđ deorsū me trahēbat: et remouisti onus qđ desuper me p̄mebat: impellentes me repulisti: ac illis te p̄ me opposuisti. Vocasti me noīe nono qđ mihi d̄ tuo nomine dedisti: et icuruatū ad aspectū tuum erexit: dicens: Cōfide: ego te redemi: aīam meā p̄ te dedi: Si adheres mihi et mala in q̄bus eras enades: et in p̄fundū quo p̄perabas nō cades: s̄ pducā te ad regnū meū: et faciam te heredē dei et coheredē meū. Exinde accepisti me in tuitionē tuā: ut nihil noceret aīe mee qđ voluntatē suā. Et ecce licet adhuc nō adherim tibi sicut p̄suluisti: nondū tñ in infernū me cadere permisisti: sed adhuc expectas ut adherēā et facias qđ permisisti. Certe dñe sic erā: et hoc fecisti mihi: In tenebris erā: qz nihil nec meip̄m sciebā i lubrico: qz ibecillis: et fragillis ad lapsū peccati eram in descensu super chaos inferni: quia in p̄mis parētibus descenderā de iusticia ad iniusticiā: p̄ quā descendit ad infernū: et de beatitudine ad tēporalem miseriā: de qua cadit ad etnā miseriā. Pondus originalis peccati deorsum me trahēbat: et onus inportabile iudicij dei me p̄mebat: et inimici mei demones: ut me alijs peccatis dānabiliorē facerēt: q̄tū in ip̄sis erat vehementer insistebant. Sic destituto omni auxilio: illuxisti mihi et quōd eram ostēdisti. Quia et cū ego nondū hoc noscere poteram: alios qđ pro me essent: et postea meip̄m aīq̄ postularē: hec me oīa docuisti: plūbū trahens et onus grauās et hostes impellentes reiecasti. Quia peccatū in quo natus et p̄ceptus erā et dānationē eius amouisti: et malignos spiritus ne vlm aīe mee facerēt phibui: Christianū me fecisti vocari de noīe tuo: per qđ et ego p̄fiteor: et tu cognoscis me inter redēptos tuos et erexit et eleuasti me ad noticiā et

amorē tuū: fecisti me p̄fidere de salute aīe mee pro qua dedisti animā tuā: et mihi si te seq̄rer p̄misisti glāz tuam. Et ecce cū nondū sequar te sicut consuluisti: s̄ insup multa peccata fecerim que tu phibui: adhuc expectas ut te seq̄r: et dones qđ p̄misisti. De gratijs agēdis sup his:

La. VII.

Considera anima mea: intēdit te oīa intima mea q̄ntum illi debeat s̄bistātia mea tota. Certe dñe qz me fecisti: debeo amorē tuo meip̄m totū: quia me redemisti: debeo meip̄m totū: quia tantū p̄mittis: debeo meip̄m totū: imo tantū debeo amorē tuo plus qđ meip̄m: quātū tu es maior me p̄ quo dedisti teip̄m: et cui p̄mittis teip̄m. Fac p̄cor dñe me gustare p̄ amorē qđ gusto per cognitionē: Sentiā p̄ affectū qđ sentio p̄ intellectū: plus debeo qđ meip̄m totū: s̄ nec pl⁹ habeo: nec hoc ip̄m possum p̄ me reddere totū. Trahe me dñe i amorē tuū: et hīp̄m totū. Totū qđ sum tuū est p̄dicatione: fac totū tuū dilectione. Ecce dñe corā te ē cor meū: conas: sed per se nō potest: fac tu qđ ip̄m nō potest. Admitte me intra cubiculū amoris tui: peto: quero: pulso. Qui miē facit petere: fac et accipere. Das querere: da inuenire. Doces pulsare: aperi pulsanti. Cui das si negas petēti? Quis inuenit: si q̄rēs frustrat? Cui ap̄is si pulsanti claudis? Quid das nō oranti: si amorē tuū negas oranti? A te habeo desiderare: a te habeo impetrare. Adhere illi: adhere impotente aīa mea. Bone domine: p̄te dñe ne reiciās eaz: fame amoris tui lāguet: refocilla eā: satiet eā dilectio tua: ip̄inguet eā affect⁹ tu⁹: impleat eā amor tu⁹: occupet me totū et possideat me totū: qz tu es cū p̄re et spiritus sancto deus solus benedictus in secula seculorū: Amen. Bti Anselmi liber de meditatione redemptionis generis humani: explicit.

De passione domini

Eiusdem beati Anselmi:
dialogus de passione do-
mini incipit.

A

Eat' An/

b

selm' ep's longo tpe ie-
iunij: lachrymis et ora-
tionib' gloriam xpinē
exorabat: vt ei dilecti

filij sui passionē dignaret' pfecti' re-
uelare. Cui tādē apparēs b'ra virgo
dicebat: Tāta talia passus est me?
fili' p'dilectus: qd null' fidel' sine la-
chrymaz effusioe pōt exprimere. Tū
quia gl'orificata sum: ampl' fieri nō
possū: et ad p'ces tuas et p salute mul-
torū: tibi passionē mei filij p ordinē
explicabo. B'us g' Anselm' q'suit
p singula: et beata virgo ad singula
respōdebat. A Dic mibi charis-
sima dñā: quale fuit int'itū passionis
filij tui? M Qñ filius me' a ce-
na facta cū discipulis suis surrexit: Ju-
das scarioth sacerdotū pncipes ad-
ijt: et filiū meū tradēs: p triginta ar-
gētis vēdidit. A Quales fue-
rūt illi denarij? M Hismaeliti-
ci: quib' et ioseph vēdit' fuit añ mul-
tos annos: et hereditaria successioe
fuerāt deuoluti ad illos iudeos: q' fi-
liū meū emerūt: et vnusq'sq' denari'
valebat triginta vsuales. Judas x'o
tā auarus fuit: q' qñ denarios vīdit:
christū p eis tradidit. Et licz christ'
ei p'dixisset septi' añ ille iudas p's nō
fuerat emēdat'. A Fuiſti tunc
cū filio tuo: et discipulis ei'? M
Hō: sed scias qñ fili' me' cenauerat
et qñ pedes discipulorū lauerat: et cor-
pus suū et sanguinē suū discipulis de-
derat: et dulciter p'dicauerat: at iu-
das pontifices adierat: fili' me' de
monte sion cū discipulis suis p por-
tā ad natatorū siloe: vbi erat hor'
quē introiuit: et discipulis dormien-
tibus ascendit ad montis oliueti pe-
dem: quātū ad iactū lapidis a disci-

p's. 68. pulis: et orauit sic patrē: Exaudi me

dñe: qm̄ benigna ē misericordia tua:
fm multitudinē miserationū tuarū:
respice i me: Ne auertas faciē tuam
a puero tuo qm̄ tribulor velocit' ex-
audi me: Intēde aīe mee et libera eā
propter inimicos meos eripe me.

A Quare orauit? M Propter tres ratios. Prima qz delica-
te nutrit' fuit: vtpote filius virginis
et d stirpe regia nat': qz nobiles ma-
gis dolēt q' ignobiles. Scda qz tāta
angustia eū inuasit: q' guttas sangui-
neas sudauit de toto corpore: qz deus
fuit: et ido oīa q' pati debuit p'scivit:
videlicet cōsputionē: blasphemias:
flagellationē: crucifixionē: et h'mōi.
Tertia qz p'scivit q' iudei nō debe-
rēt ei misereri. Et qñ sic orauit: Pa-
ter si possibile est transeat a me calix
iste: verūtamen nō mea voluntas sed
tua fiat: angel' dñi apparuit ei pfor-
tās eū et dices: Cōstans esto dñe: mō
gen' humanū debes redimere. Post
hoc fili' me' ad discipulos redijt: eos
q' dormitētes inuenit: quib' et dixit:
Hō potuist' vna hora vigilare me-
cū? Dices enā: Ecce appropinquat q'
me tradet: et ecce Judas venit cum
turba iudeorū magna: dixitq' iudeis:
Duo itaq' pares sūt: scz Jacob' et Je-
sus: vñ do vobis signū: Quēcumq'
oscular' fuero: ipse ē tenete eū. Et cū
iudas accederet cū turba: p'cessit Je-
sus ad eos dicens: Quē querit? Qui
respōderūt: Jesum nazarenū. Qui-
bus Jesus: Ego sū. Et cum dixisset:
ego sum: oēs ceciderūt retro: sū. Ite-
rū dixit iesus: Si me queritis: sinite
hos abire: vt septura impleat'. Quia
qs dedisti mihi: nō pdidi ex eis quē-
q'. Tūc iudas osculabatur eū. Cui di-
xit iesus: Iuda osculo tradis filium
hoīs: At illi iniecerūt man' in Iesū
et tenuerūt eū. Tūc petr' eduxit gla-
diū: et percussit frū pncipis sacerdo-
tū q' vocabatur malch'. A Cō-
tigit ibi aliqd miraculū? M Si-
li' meus applicuit sibi seruū: et cura-
uit auriculā ei': et dixit petro: Mit-

B

Matt. 26

Ibidem.

Joh. 18.

E

v

Beati Anselmi Dialogus

Matt. 26 te gladiū tuū in vaginam: **Q**uis em̄ q̄ accepit gladiū: gladio pibit: An putas q̄ nō possum rogare patrē meū et exhibebit mihi plus q̄ duodecim legiones angelorū. Tunc omnes discipuli relicto eo fugerunt. **A** Dic piissima domina fuiti tunc cum illo? **M** Non. **A** Quare: cū cū tātū diligeres? **M** Non in stabat et nō expediebat ut mulieres tunc foris inuenerent. **A** Abi ḡ dulcissima fuiti tunc? **M** Fui in domo sororis mee: matris iōānis euāgeliste. **A** Quō ḡ vel a quo nūciatū tibi fuit factū huius? **M** Audi nūc qd multū est lamētabile: **A** Venerūt discipuli currētes et lachrymabiliē clamātes: O charissima domina: dilectus filius tu? magister noster captus est: et nescimus q̄ ducat vlt̄ qd fiat ei. **A** Fleuisti tunc domina? **M** Licet scirem q̄ gen⁹ humanū redimere deberet: tñ ppter maternū affectū: doloris gladius animā meā ptransiuit. **A** Quo tūc fuit ductus filius tu? dilectus? **M** De hoc to p̄dicto per vallē iofaphat in ciuitatē: et ducebat in palaciū scribarū et pontificū et phariseorū iuxta tēplū in domū anne: et quesuit annas de doctriā ei⁹: et discipulis. At ille r̄ndit: Ego palam locutus sum mūdo: ego semp docui in synagoga: in templo vbi omnes iudei conueniūt: et in occulto locut⁹ sum nihil: Quid me interrogas? Tūc assistens vnus ministroꝝ dabat ei alapā inerte crudelitatis dicēs: Sic r̄ndes p̄tiffici? Filius aut̄ me? vt agn⁹ m̄asuctus r̄ndit ei: Si male locut⁹ sum: testimoniū p̄hibe de malo: si aut̄ bene: qd me cedis? Tūc ligauerūt oculos eius tāq̄ furi: Qd tñ nulli fit nisi prius cōdemnet. Et illuserunt ei tota nocte spūtes in faciē suā: et penitentes cū dixerūt: Prophetiza nobis: qd est q̄ te p̄cussit? Iohes vero existēs intus qui not⁹ erat p̄tiffici: introduxit petrū. Quē videns ostiaria dixit: Tu

es ex discipulis hoīs istius. Petrus vero ter negauit cū iuramēto q̄ nūc cū vidisset neq̄ nouisset: Et statim gallus cantauit. Et p̄uersus iesus respexit petrū: Et recordatus est petr⁹ vbi domini qd dixerat ei: Quia prius q̄ gallus cantet: ter me negabis. Et egressus petr⁹ fleuit amare. **A** Abi fuiti charissima dñā cū hec fierent? **M** Statim cū discipuli mihi dixissent q̄ facta fuerāt: omnia ossa mea cōtremuerūt: surgēsque cucurri cū Maria magdalena iuxta templū: audiensq̄ tumultū: volui intrare: sed non fui p̄missa: vnde stābam foris plorans et clamans: Iesu dilecte fili mi: lumen oculorū meorū: quis dabit capiti meo aquā et oculis meis fontē lachrymarū: vt plangam interfectū filiū mei: Maria ergo magdalena circuibat vndiq̄: et introspiciēs p̄ fenestras: et audiens negationem petri: cōmota est in totis viscēribus p̄ desolatōe vniū filij mei: eo q̄ princeps discipulorū eū negasset: et dixit: O iesu bone: q̄lē finē sorties: vel quid fiet de te: cum iste princeps discipulorū te negauerit? O iesu nō te negabo in eternū. Ego autē stābā plena dolore audiens omnes illusiones et p̄umelias q̄s filio meo dilecto inferebāt: et petrū negantem et oīa que tota nocte ibi fiebant. Tū ergo petrus eū tertio negasset: filiusq̄ meus eū respexit: et ppter qd eū negauerat fleuisset amare: egressus foras inuenit nos foris stantes: cui cū dolore dixi: Petre petre qd agis cum iesu? Qui clamās et euilans lachrymōsa voce respōdit: Iesu charissima dñā absq̄ misericordia tractas et crucias vsq̄ ad mortē. Et currens abscondit se p̄ timore in lapide qui vocat gallicantus: et nō comparuit donec iesus mortu⁹ fuit in cruce. **A** Dic dñā charissima quid fecisti cū h̄ audires? **M** Gladius symeonis p̄trāsiuit aīaz meā. **A** Quid factum fuit post hec? **M** Mane

De passione domini

facto eduxerunt eum de domo Anne: et duxerunt eum ad caypham principem sacerdotum. Tunc primo postquam captus fuerat vidit eum: et accurrens quasi leena raptis fetibus: videbat illam desiderabilem faciem spiritus in deorum maculata: dicens lachrymans: Meum dilectissime fili: quam miserabiliter te modo video: quam toties tuo dulcissimo aspectu gaudebam: Et volens illum amplecti: non fui permissa accedere: sed trusa a iudeis huc et illuc: circumelose sum amota: et populus undique circumibat: sicut quando fures et latrones condemnantur. **A**

Habuiisti tunc aliquam spem quod liberari posses? **M** Etiam: sciebam enim quod ita ingentis fuit et facilius: si sperabam quod se excusaturus esset: si ad iudicium veniret. Tunc stetit quasi agnus mansuetissimus et non aperuit os suum. Item fuit etiam ita amabilis quod sperabam quod deberent ei misereri. Et modico tempore dilapsio: adeo spiritus fuit quod quasi leprosus apparebat. Invenimus enim multa falsa testimonia: dicentes eum esse legis destructorem et populi perverorem. Tandem duo falsi testes accesserunt dicentes: Hic dixit: Ipossum destrucere templum dei: et post triduum reedificare illud. Et cayphas dixit: Dic nobis si tu es christus? Iesus respondit: Si dixero vobis: non creditis mihi: Si autem interrogauero vos: non respondetis neque dimittetis: Amen dico vobis: amodo videbitis filium hominis sedentem a dextera sedis dei: et venientem cum nubibus celi. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua: et ait: Quid adhuc desideram testes? Audistis blasphemiam? Quid vobis videtur? Tunc omnes clamabant: Reus est mortis. Hac placuit sententia: gladii symeonis pertransiit animam meam. **A** Quo tunc ductus fuit? **M** Ad iudicium pilati. **A**

Sperasti ibi aliquid divina charitativa? **M** Multum speraveram: cum turba pervenisset cui sepe dulciter predicaverat: et quod infirmos sanaverat: et eos in deserto panerat quod cum de manibus

iudeorum liberare deberet. Tunc unanimiter clamabant coram pilato: Crucifige crucifige eum. Et imposuit ei turba quod dixerat se filium dei esse: et quod prohibuisset tributa dari cesari. Tunc pilatus quasi eum de regno suo dicens: Tu es rex iudeorum? Et respondit iesus: Tu temetipso habes dictum: an alij tibi dixerunt de me? Respondit pilatus: Numquid ego iudeus sum? Hec tua et pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti? Respondit iesus: Regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum: ministri mei utique decertarent ut non traderer iudeis: nunc autem regnum meum non est de hoc mundo. Dixit itaque pilatus: Ergo rex es tu? Respondit iesus: Tu dicis: quia rex sum ego: Ego ad hoc natus sum et ad hoc veni in mundum ut testimonium perhibeam veritati: omnis qui ex veritate est audit vocem meam. Dixit ei pilatus: Quid est veritas? Hanc questionem non soluit ei christus: quia si soluisset: cum utique liberasset: et ideo gentium humanum redemptionem non fuisset. Tunc iudas videns quod vana, tus esset: penitentia ducens: retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus populi dicens: Peccavi: tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos: tu videris? Et propter argenteis in templum recessit ab eis: et abiens laqueo se suspenderit. Pilatus autem provocatis principibus sacerdotum et magistratibus et plebe: dixit ad eos: Nullam causam invenio mortis in hoc isto ex his in quibus eum accusat. At illi insulsecebant dicentes: Commovet populum docens per universam iudeam incipiens a galilea usque huc. Tunc pilatus audiens galileam: et quod galileus esset: misit iesum ad herodem: quod et tunc erat hierosolymis. Herodes autem visus iesu gauisus est valde: Erat enim ex multo tempore cupiens videre eum: eo quod audierat multa de eo: et quia sperabat aliquid signum ab eo fieri. Interrogabat ergo iesum multis finibus: videlicet si esset ille puer quem patris sui volebat interficere: et propter eum multos pueros interfecerat. Preterea si esset ille qui cecos illuminaverat et qui lazarium suscitasset et adulescentem filium vidue in

Beati Anselmi Dialogus

porta ciuitatis? namque et multa alia miracula fecisset: rogauit eum ut aliquid signum faceret: promittens ut eum de manu iudeorum eriperet. Iesus autem nihil ei respondit. Et posuit herodes coronam super caput eius: promittens quod si faceret ei signum quod ipsum regni sui principem faceret et pariter coheredem. Ista corona romanorum coronant imperatores. Iesus autem non respondit ei. Stabant autem principes sacerdotum et scribe postater accusantes eum. **A** Dulcissima quid tunc sperabas? **M** Sciebam herodem esse regem naturalem elegatissime: et ideo sperabam quod regi excellentissimo filio meo parere debuisset. Spreuit autem filium meum: et indutum veste alba remisit eum pilato: Et facti sunt amici herodes et pilatus: nam antea amici non erant adinuiti. Scies autem pilatus quanta iniquitate et crudelitate in morte filij mei aspirauerit iudei: promissit quodam qui Iesum ab herode adduceret: ne ipsum in via interficerent. Remisso ergo filio meo: uocatis pilatus omnibus iudeis dixit ad eos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum: ecce ego coram uobis interrogas: nulla causam mortis in eo inuenio ex his in quibus eum accusatis: Sed neque herodes: nam remisit uos ad illum: Et ecce nihil dignum morte actum est ei: Emendatum ergo illum dimittam? At illi petebant barrabam qui propter homicidium missus erat in carcerem. Pilatus dixit: Quid enim mali fecit? Nullam causam mortis inuenio in illo: corripiam eum et dimittam? At illi instabant uocibus magnis ut crucifigeretur clamantes: Crucifige crucifige eum. Sed et ergo pilato per tribunali: misit ad eum uxorem suam: Tibi et iusto illi: Multa enim in hac nocte passa sum propter illum. Pilatus autem sperans quod crudelitatem iudeorum satisfacere deberet: apprehensum Iesum flagellari fecit in statera ligatum: ita quod a planta pedis usque ad verticem non esset in eo sanitas. Nec statua ita spissa fuit quod circa duas

spannas manuum tangere non potuit. Tunc accipiebant corrigias: et manus eius ligabantur. **A** Sperasti ibi aliquid domine charissima? **M** Multum speraueram propter hanc causam quam tibi manifestabo: Delicata enim et naturalis ingenuitas et membrorum principallium copages mihi matri eius solummodo nota spem prestitit: Estimabam siquidem quod nudato corpore formosis membrorum lineamentis uicini parceretur: sed heu in momento temporis: totalis corporis eius superficie: ita sanguine superfundebar ac si purpura esset circumdatus: et in stuporem et deformitatem transformatus: omnibus apparuit quasi lepra percussus. Milites uero plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius: et veste purpurea circumdederunt eum ac uentebant ad eum et dicebant: Aue rex iudeorum: et dabant ei alapas. Nam corona habet rex fraxine. Nec corona non fuit de spinis: sed et tunc de marinis: quod habuit acutiores aculeos quam uere spinis. Nam corona cum lancea percutientes capiti eius imprimere conabantur ita quod sanguis per eius faciem defluebat: et sic cruentatum eduxit eum pilatus foras: et dixit: Ecce rex uester. Illi autem clamabant: Tolle tolle crucifige eum. Respondit eis pilatus: Accipite eum uos et crucifigite. Respondērunt: Nos legem habemus: et secundum hanc legem debet mori: quod filium dei se dicit. Cum ergo audisset pilatus hos sermones: magis timuit: Et ingressus pretorium: dicit ad Iesum: Unde es tu? Iesus autem respondit non dedit ei. Dicit ei pilatus: Mihi non loqueris? Rescis quod potestatem habeo crucifigere te: et potestatem habeo dimittere te? Respondit Iesus: Non haberes potestatem aduersum me ullam: nisi tibi datum esset desuper: Propterea quod tradidit me tibi maior potestas habet. Et exinde querebat pilatus dimittere eum: Iudei autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis: non es amicus cesaris. Respondens autem pilatus quod nihil proficeret: sed magis tumultus fieret: accepta

3

8

Job. 19.

Luc. 23

Ibidem.

2

Job. 19.

Job. 19.

Mat. 27

De passione domini

aqua lauit manus coram omni po-
pulo et dixit: Innocens ego sum a
sanguine iusti huius: vos videritis.
Et respondēs vniuersus populus dixit:
Sanguis ei⁹ sup nos ⁊ sup filios no-
stros. Instabāt ḡ magnis vocib⁹ vt
crucifigeret: ⁊ inualescebant voces
eor⁹. Et pilatus adiudicauit fieri peti-
tiones eor⁹. Dimisit autē illis eū q̄ p-
pter homicidiū missus fuit in carce-
rem quē petebāt. Ad nimia autē ple-
bis instantiā pilatus hui⁹ mortis sen-
tentia p̄tulit ad filiū meū dicēs: Je-
sum nazarenū abiudico vīte: ⁊ adiu-
dico mori ignominiose crucis. **A**

R Quid fecisti dulcissima cū h̄ au-
dires? **M** Hac plata sentētia:
gladius symeonis p̄trā fuit cor meū
et aīam meā. **A** Quid factum
fuit post hec? **M** Susceperūt te
sum dilectū filiū meū ⁊ eduxerūt eū:

Joh. 19. vt scribit Joānes: ⁊ baiulās sibi cru-
cē exiuit in eū locum q̄ dicit caluarie
locus: vbi eū crucifixerunt. Cruxq;
adeo magna erat q̄ habuerat q̄nde-
cim pedes ī lōgitudīe: Et adeo debi-
latus erat fili⁹ me⁹ p̄terita nocte: et
illa die: q̄ eam portare nō poterat.

Luc. 23 Unde ⁊ lucas scribit: Apprehēde-
runt symonē quendam cyrenensem:
⁊ imposuerūt illi crucē portare post
vnicū filiū meū: **M** S fecerūt nō cau-
sa miserationis q̄ cōpaterent ei: sed
q̄ p̄ debilitate id facere nō poterat.

R **A** Sequebant autē aliquē mul-
eres cū educeret? **M** Tota tur-
ba cōueniebat. **A** n̄ lucas scribit: Se-
quebat autē illū turba multa pp̄li et
mulier⁹ q̄ plāgebāt ⁊ lamentabāt eū.
Sequebant etiā pueri p̄iciētes lutū ⁊
lapides in eū. **C**ōuersus autē filius
meus iesus ad mulieres dixit: Filie
hierusalē nolite flere sup me: sed sup
vos ipsos flete ⁊ sup filios vestros q̄
lutum ⁊ lapides mittūt in me: nesciē-
tes quid faciūt: qm̄ ecce dies veniēt
in quib⁹ dicēt: Beate steriles ⁊ ven-
tres qui non genuerunt: et vbera
que non lactauerūt. Tunc incipient

dicere montibus: cadite super nos:
⁊ collib⁹: operite nos: Quia si in vi-
ridi ligno: hoc ē ī puericia h̄ factū:
in arido: hoc est in senectute qd̄ fiet?
Vel ī viridi ligno: hoc est in me: in
arido: h̄ est ī alijs sanctis meis quid
fiet? Ducebant ⁊ alij duo nequā cū
eo vt crucifigerent: Hoc fecerūt ad
sui malorē p̄fusionē. Cū autē educe-
ret filius me⁹ principalis cū duob⁹
sceleratis extra portā ciuitatis cū in-
genti p̄sura irrūctis pp̄li ⁊ insultan-
tis: volui eū sequi ⁊ videre: h̄ nō po-
tui p̄ maria pp̄li multitudine q̄ ad op-
probriū filij mei dūenerat. S; tan-
dem vna cū maria magdalena deli-
berabā: q̄ p̄ viā obiacentis platee
circa quēdā fontē cucurrim⁹: q̄ten⁹
illi obuiā veniremus: Et cū venire-
mus iuxta fontē: obuiū habuim⁹ me-
um filiū deformatū: p̄ssum omni do-
lore. Qui benigne inclinās se ad me
dicebat: Aue maē: Ac si diceret: gra-
tes tibi refero electa mater mea pro
multimodis b̄nficijs mibi imp̄sis: ⁊
p̄ mltō labore quo in sūma paup̄ta-
tis adiectiōe enutritūsti tēplū corpo-
ris mei: ⁊ nūc in destructiōe p̄stitū-
tū inter cōtumelias ⁊ opprobria seq̄
nō dedignaris nec vereri: quis om-
nibus p̄ceptū habeamur. Et postq̄
venit ī locū caluarie: ibi eū crucifi-
xerūt: ⁊ latrōes cū eo: vnū a dextris:
et aliū a sinistris. **A** Quō fece-
runt ei? **M** Audi anselme: qd̄ **M**
mō referā nimis ē lamētabile: ⁊ nul-
lus euangelistarū scribit. Cū venis-
sent ad locū caluarie ignominiosissi-
mū vbi canes ⁊ alia morticina p̄-
iiciebant: nudauerūt iesum vnicū
filiū meū totaliter vestib⁹ suis: ⁊ ego
exanimis facta fuit: tamē velamē ca-
pitis mei accipiens circū ligauī lūbis
suis. Post h̄ deposuerūt crucē sup ter-
rā ⁊ eū desup extēderūt: ⁊ incutie-
bant primo vnū clauū adeo spissum
q̄ tūc plene sanguis nō potuit ema-
nare: ita vuln⁹ clauo replebat. Ac-
ceperūt postea funes ⁊ traxerūt ali-

Beati Anselmi Dialogus

nd brachium filij mei iesu: et clauum
secū dū ei iussit. Postea pedes su-
nib' traxerūt et clauū acutissimū ieu-
niebāt: et adeo rēsus fuit q' oīa ossa
sua et mēbra apparebāt ita ut ipe/
ref illd: Ps. Dinumerauerunt oīa
ossa mea. Et tūc ipe fuit pphētia
ipsi dauid: id ē ipi xpi dicēt in ps.
Ps. 44 Audi filia et vide: Quasi diceret fi-
lius me: Audi charissima mat' mea
sonū malleor: et vide q' r' man' meas
et pedes meos pfixerūt: q' nemo mī/
hi ppatif nisi tu sola mī mea electa:
audi et vide et ppatere mihi. Nec au-
diēs et vidēs: gladi' symeōis cor meū
et aīam meā trāsfixit. Post b' erere
rūt crucē cū mag' labore: et fuit adeo
alte suspēsus q' ei' pedes nunq' at-
tingere poterāt: Et cū erect' fuisset
tū c' p' p' p' d'erositate corp'is vulne-
ra lacerata sē et apta: et tūc p'mo san-
guis d' manibus et pedib' copiosius
emanauit. Ego aut' induta fui qua-
dā veste qua mulieres regionis illi'
uti solēt: q' regis caput et totū corp':
et est quasi lintheū: et fuit ista vestis
tota respersa sanguine. A Quid
factū est post b'? M Postq' cru-
ciferūt filiū meū: diuiserūt sibi ve-
stinēta sua: et mittebāt sortē sup ve-
stē incōsutilē: ut impleret qd dictū
est p pphētā: Diuiserūt sibi vestimē-
ta mea: et sup vestē meā miserūt sor-
tē. Et sedētes obseruabāt eū. Et scri-
psit pilat' sup caput ei' lris: hebraicis
grecis et latinis: Iesus nazaren' rex
iudeor'. Tūc iudei rogabāt pilatum
ut nō scriberet Rex iudeor': s' q' di-
xit: Rex sum iudeorum. Pilatus re-
spondit: Qd scripsi scripsi. Prete-
reūtes aut' blasphemabāt eū mouen-
tes capita sua et dicētes: Aha q' de-
struit tēplū dī et p' tridū reedificat
illd: Salua temetipz: si fili' dei es de-
scēde nūc de cruce. Sitr et pncipes sa-
cerdotū illudētes cū scribis et senio-
rib' dicebāt: Alios saluos fecit: se-
ipm nō pōt saluū facere: Si rex isrlē
descēdat nūc d' cruce et credim' ei: Lō

fidit i' dō: liberet eū nē si vlt' dixit eū
Quia fili' dei sū. A Quid ad
hūmōi isrlē rēdit fili' tu? M Di-
lect' meus orauit p cīs dicens: Pa-
ter dimitte illis: q' nesciunt quid fa-
ciūt. Et stabat ppls expectās: et deri-
debat eū. Tūc matri potuit dicere il-
lud ps. Audi filia et vide. Audi vo-
ces blasphemantiū filiū tuū: et vide
dolorē meū: Scis em' q' d' spū scō cō-
cepisti me et q' xgo genuisti me: et q'
lic' aluisti me: Nūc exquo isti nō cre-
dūt in me: tu tamē crede in me et cō-
patere. Tūc itex gladi' symeōis anī
mā meā pertrāsiuit. Audiēs hoc la-
tro qui a sinistr' pēdebat insultabat
et dices: Si tu es christ' salua temet
ipm et nos. Rēdens aut' alter qui a
dextris pēdebat: increpās eū dixit:
Neq' tu times deū qui i' eadē dam-
natione es: et quidem nos inste: q' di-
gna factis recipim': s' xō nihil mali
gessit. Et dicebat ad iesū: Memento
mei dñe dū vener' i' regnū tuū. Et di-
xit illi ies': Amē amē dico tibi hodie
mecū eris i' paradiso. A Quid feci-
sti tūc dñā charissima? M Stabā
in' crucē tā plena merore q' sola-
tionē ferre nō poteram: et mecū sta-
bāt sorores mee et maria magdalēa.
Et cū filius me' vidisset me et ioan-
nē discipulū suū quē diligebat: dixit:
Mulier ecce filius tu'. Q' q' misera-
bilis licētia. Deinde dīc disciplo: Ec-
ce mat' tua. Erat aut' q' hora sexta:
et facte sūt tenebre super vniuersam
terrā vsq' ad horā nonam: Et cla-
mauit iesus voce magna dicens: Eli
eli lamma azabani: Hoc est deus
meus deus meus ut quid dereli-
quisti me? Quidam aut' dicebant: He-
liam vocat iste. Sine: videamus si
veniat helias liberās eum. Postea
sciens iesus quia oīa cōsumata eēnt
dixit: Sitio. Quid dñe sitis? Salu-
tem pctōz. Erat aut' vas positū ace-
to plenum: et currens vnus implens
spongiam aceto et circūponens haste
dabat ei bibere ut cit' moreret: Et

De passione domini

Luce. 23. Et post hoc dixit: Consummatus est. **Luce. 23.** Et post hoc dixit: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. In hac commendatione cum hostia sanguinis commendabat christus deo patri matrem dulcissimam que scriptum est et purissimum habitaculum sancti spiritus: una cum omnibus qui de spiritu sancto victuri sunt usque in finem seculi. Et post:

Joh. 19. Inclinato capite tradidit spiritum.

Matt. 27. Tunc velum templi scissum est in duas partes: a summo usque deorsum: et terra mota est: et petre scisse sunt et maxime illa petra in qua stetit crux scissa fuit ita ut manus poni potuissent: et monumenta aperta sunt: et multa corpora sanctorum qui dormierunt surrexerunt: et exiit de monumento post resurrectionem eius venerunt in sanctam civitatem: et apparuerunt multis. Et tunc autem et qui cum eo erant custodientes Iesum: viso terremoto et his que fiebant: timuerunt valde: et ipse centurio glorificavit deum dicens: Vere hic homo iustus erat. Ecce quomodo omnia elementa christo compatiebantur: soli autem indei indurati fuerunt: Et omnes qui simul aderant ad spectaculum istud ex eis: videntes que fiebant: pectora sua percutientes reuertebantur. Stabant autem omnes noti eius dolores: et mulieres que secute erant eum a galilea hec videntes.

Luce. 23. A Charissima domina habuit adhuc finem dolor tuus? **M.** Ad anselme: quia nondum plene prophetia symeonis impleta fuit: scilicet: Et tuam ipsius animam praesabit gladius. Audi ergo quod super omnia est lamentabile: Iudei quoniam quando parascene erat rogabat ut non remanerent in cruce corpora sabbato. Erat enim magnus dies ille sabbati: rogabant pilatum ut frangerent corpora crura et tollerent: Venerunt autem milites: et primi frangerunt crura et alterius qui crucifixus erat cum eo: Ad Iesum autem cum venissent et videret eum iam mortuum: non frangerunt eius crura: sed unus militum lancea

Joh. 19. latus eius aperuit: et continuo exiit

sanguis et aqua. Cumque hoc viderem quod talem crudelitatem in iam mortuum exerceretur: quasi exanimis iam facta fui: et tunc vere impleta est prophetia symeonis que dicit: Et tuam ipsius re. Et tunc cepi clamare et eulare: sed iam omnino lachryme in me defecerunt tantum fleueram nocte praeterita et die illa: et dicebam: Eia dulcissime fili mi ubi est nunc consolatio quam semper in te habui? Quis mihi det ut ego moriar pro te fili mi Iesu? His et alijs similibus dulcissimis vocibus mei filij mortem deplaxi. Tunc magnus gaudium fuit factum in limbo quando anima christi in ipsum descendit: et patres inde liberavit: et limbum destruxit: et infernum obstruxit: ita quod nullus christianus illuc venire poterit nisi proprio suo arbitrio: nec aliquis eorum qui intus sunt: ante diem iudicii exire poterit. Tribus autem vobis infernum obstruxit. Et hec est ratio: quia ante mortem suam nullam habuerunt contritionem: confessionem vel satisfactionem: quos nullus ante passionem christi habere potuit: scilicet contritionem: confessionem: satisfactionem. A Quid factum fuit post hec? **M.** Post hec rogavit pilatum Ioseph ab arimathia ut tolleret corpus Iesu dicens inter alia: Domine: nisi corpus cito tradideris: honesta mulier mater ipsius iuuenis moritur pro dolore. Pilatus quesivit si iam mortuus esset. Et expertus a centurione de omnibus que ibi acciderant: iussit dari corpus christi. Et venit Ioseph et tulit corpus Iesu. Nota hic anselme quod multum est lamentabile: Dum Ioseph corpus deponeret: stabam sursum respiciens quando brachium dissolveres ut tangerem et deoscularer sicut et feci: et cum depositus esset de cruce: posuerunt eum super terram bene ad tres passus a loco crucis: Et ego caput eius in sinum meum recipiens amarissime flere cepi: dicens: Deum dulcissime fili quem consolationem de te habeo quem nunc mortuum coram me

Beati Anselmi Speculū

video. Tūc accurrens ioannes euā-
gelista: cecidit sup pect⁹ iesu plorās
z dicēs: Heu heu de isto pectore he-
ri potabaz dulcia: hodie tristia z la-
mētabilia. Tūc petr⁹ aduenit: z q⁹
ipm negauerat amarissime flere ce-
pit. Tūc maria magdalena pl⁹ omi-
nib⁹ flere cepit sup dñm suū dicēns:
Quis mihi mō pctā dimittet? Quis
me mō excusabit ap⁹ simonē z apud
sororē meā? Ait etiā iacob⁹ q⁹ fra-
ter filij mei appellabat: qui similli-
mus sibi erat: z cū multis lachrymis
hoc dicebat: Heu dñe talē gratiā mi-
hi indigno p⁹ ceteris ptulisti q⁹ dul-
cissima facies tua erat mihi similli-
ma: Heu modo apparet vultus tu⁹
mihi dissimilis: Tue man⁹ z pedes
clausi sūt p⁹ fixi: corpus vero vndiq⁹
vulneratū: meū aut corpus vndiq⁹
apparet ex toto illesū: Iurauitq⁹ q⁹
nunq⁹ cibū neq⁹ potū sumptur⁹ eēt
quisq⁹ ad similitudinē sui p⁹formaret.
Tūc ceteri oēs discipuli accurrebāt
lamentātes sup eū. Tūc filius meus
ad p⁹olationē meā z discipulor⁹: glo-
rificatus fuit ibi corā nobis: itaq⁹
nulla plaga aut lūor ī corpe suo ap-
paruit p⁹ter quinq⁹ vulnerū cicā-
trices: quas reseruatur⁹ est vsq⁹ ī di-
em iudicij: z adeo san⁹ apparuit in
corpore: ac si nunq⁹ passus fuisset.
De quo ego z discipuli imensā p⁹ola-
tionē recepi⁹. Et cū eū sepelire vel-
lēt: cū magno merore cor⁹ fortissi-
me tenui: z sepeliri vix pmisi dicēs:
Charissime ioannes relinque mihi
mortuū fillū meū: quē nō potui hūc
viviū. Sed si necesse est vt h⁹ facias:
rogo te vt me cū ipso sepelias. Ioan-
nes respōdit: Scis dñe charissima
q⁹ aliter esse nō potuit: z genus hu-
manū sic redimi debuit: Tādem in-
uita pmisi vt sepeliret: z cū in sepul-
chrū positus fuisset: ad eū intrare vo-
luit: z sup sepulchrū me p⁹ieci: z adeo
miserabiliter egi: q⁹ oēs fleuerūt: Et
eū me ioannes ad ciuitatē ducere
vellet z a sepulchro amouere: lachry-

mās rogauit: Chare ioannes nō faci-
as mihi iniuriā: vt me separē a dulcis-
simo filio meo iesu: qm̄ hic expecta-
re vellē donec moriar: z iterū omēs
fleuerūt. Ioannes xō me tandē ī ci-
uitatē intro duxit. Populus autē me
vidēs indutā vestē asplam sanguis
sicut ante iesum steterā z sanguis ei⁹
sup me stillauerat: vnanimi⁹ clama-
bāt gemētes: Quāta iniuria facta
est hodie in hierlm̄ in ista dñe z filio
suo: z cōpatiebant⁹ nobis. Iudei au-
tem p⁹pter inuidiā reclusērūt ioseph
viviū in muro: qz christum sepelirūt.
Arx autē ei⁹ locū filio eius iosepho
post ostēdit. Tāde post annos qua-
draginta venerūt titus z vespasia-
nus: hierlm̄ destruētes: z ioseph vi-
uum de muro exclusērūt. Et sicut iu-
dei christū p⁹ triginta denarijs eme-
runt: ita triginta iudeos p⁹ vno de-
nario vendiderūt.

Beati Anselmi dialogus
de passione dñi explicit.

Lap⁹or libri qui speculū
euāgelici sermōis q⁹ dñs n⁹
iesus christ⁹ pōt tāq⁹ p⁹sens
speculari: als stimul⁹ amo-
ris est nuncupat⁹ beati an-
selmi: annotatio.

- Ca. 1 De salubre sit christiano ve-
nerari z amplecti infirma
saluatoris.
- ij De gloriatio christiani debe-
at esse in nomine crucifiri.
- iiij De magna misericordia quam
deus habuit ad genus hu-
manum.
- liij De miserijs quas deus acce-
pit pro homine.
- v De gestis christi ab infantia.
- vj De cena cum discipulis: z de
iuda traditore.
- vij De diuisione domini iesu ad
locum traditionis z tristi-
cia ibidem habita.
- vliij De traditione iesu.

Euangelici sermonis

- lx De colaphis sputis et flagellis.
 x De illusione Iesu.
 xj De crucifixione Iesu.
 xij Incitamentum amoris.
 xij De glorificatione in morte.
 xij De precatione ad patrem.
 xv De filius pro nobis debitum soluit.
 xvj De pro tanta passione diligendus sit filius.
 xvij Humilis petitio ad filium.
 xvij De resurrectione.
 xix Oratio ad patrem et filium et spiritum sanctum.

Beati Anselmi Archiepiscopi cantuariensis liber qui speculum euangelici sermonis alius stimulum amoris inscribitur: incipit.

De salubre sit christiano venerari et amplecti infirma saluatoris: Ca. I.

Esum na

zarenum a iudeis innocentem perdatum: a gentibus cruci affixum: nos christiani diuini honorem obsequijs. Saluatoris nostri infirma nos qui christi sumus: reuerenter venerari: amate amplexi: fortiter imitari dignum est et salubre et honorificum. Nec enim sunt infirma fortissima quibus omnipotens virtus et inuestigabilis sapientia dei restorationem mundi potest ac mirifice operata est: et usque modo operatur. Christus dominus minoratur est ab angelis ut nos equaretur angelis: et quod propter christum non se humiliter: Christus dominus pro peccatis nostris crucifixus est: et crucis amara suis amatoribus dulcorauit. Mors tunc est: et mortem enecauit: ut viuere mus per illum. Et quod non amet christum dominum: Quis non patitur pro ipso: Christus

pro crucis ignominiam ad supernae claritatis gloriam transiit: et data est ei pro sua reuerentia a deo patre omnis potestas in celo et in terra: ut adoraret eum omnes angeli dei. et in in nomine Iesu omne genu flectat: celestium: terrestrium et infernorum. Mat. 28.

De gloriatio christiani de beat esse in nomine crucifixi: Caplm. II.

Ut est gloriatio tua christiane: nisi in nomine crucifixi domini Iesu christi: in nomine quod est super omne nomen: in quo benedictus est super terram: benedictus in celis: Gloriamini in nomine sancto eius filij redemptionis: date honorem saluatori vestro: qui magna fecit in vobis: et magnificate nomen eius mecum dicentes: Adoram te Iesu christe rex israel: lux gentium: princeps regum terre: domine sabaoth: Christus dei omnipotentis fortissima: Adoram te preciosum redemptionis nostre precium: hostia pacifica qui sola odoris tui: inestimabili suauitate: patrem qui in altis habitat ad respiciendum humilia inclinasti: et filijs ire placabilem reddidisti. Tuas Iesu christe miserationes predicam: tue suauitatis memoriam cum abundantia eruam: tibi christe sacrificium laudis immolam: pro multitudo bonitatis tue quam ostendisti nobis semini nequam: filijs sceleratis et perditis.

De magna misericordia quam deus habuit ad gentem humanam: Caplm. III.

Am enim adhuc essemus inimici tui domine: et mors antiqui in omni carne iniquum exercebat dominum: cui omne semine ad legem per mortis culpe obnoxium erat: recordatus es uberrime misericordie tue: et propter speristi deus in altis habitatio tua in hac vallem plorationis et misericordie: Audisti domine afflictionem populi tui et tacuit: dulcore charitatis intrinsecus: apposuit cogitare super nos cogitationes pacis et re-

Beati Anselmi Speculū

deptiōis. Et qđdē cū eēs fili⁹ dei ver⁹
de⁹ deo p̄i scđo q̄ spiritui coeēn⁹ ⁊
p̄stātal: lucē habitās inaccessibi
lē: portās q̄ oīa x̄bo x̄tut⁹ tue: non
d̄peristi i h̄ n̄re mortalitatē ergastu
lū: altitudinē tuā iclinare vbi n̄rāz
⁊ gustares ⁊ absorberes miseriā nos
q̄ repares ad gl̄iam. **Paṛ** cū fuit
charitati tue ad p̄m mandū op⁹ n̄re
salutē cherubī aut seraphī aut vñū
ex angel⁹ destinare: ip̄e ad nos venire
dignat⁹ es p̄ mādātū p̄is: cū n̄mī/
am charitatē expti sum⁹ in te. Veni/
sti inquā nō locū mutādo: s̄ p̄ntiā
tuā nob̄ p̄ carnē exhibēdo. Descen/
disti a regali folio s̄blimis gl̄ie tue in
hūilē ⁊ abiectā: i oculis suis puellā:
p̄mo x̄ginal⁹ p̄tinentie voto sigillatā.
In cui⁹ sacrosctō vtero sola spū san/
cti incnarrabil⁹ x̄: ⁊ te p̄cipi fecit: et
nasci i x̄a hūanitatis natura: ita vt
nec maiestātē diuinitat⁹ in te: nec inte/
gritatē x̄ginitat⁹ i n̄re violaret na/
tūritatis occasio.

**De miserijs quas de⁹ ac/
cepit phoie: La. III.**

o gnatio: de⁹ iūcse glorie ver/
mis p̄ceptibil⁹ fieri nō despe/
xisti: d̄his oīm cōfū⁹ fuoz apparere
voluisti. **Paṛ** tibi vñū ē patrē te
nob̄ esse: etiā dñe frat̄ n̄r ē dignat⁹
es: Et tu d̄he vñūsoz q̄ nullā habes
indigētā: inē ip̄a nat̄rat⁹ tue initia
nō horruisti abiectione paup̄tatis
degustare incōmoda. Et cū ait scri/
ptura tibi: cū nascerer⁹ nō erat loc⁹ i
diuersorio: neq̄ cunabula q̄ teneri/
tudinē tuā excipere habuisti: s̄ tu in
velli p̄sepio sordēt⁹ stabulū: tu q̄ eras
palmo p̄cludis iuolūt⁹ p̄aniculis re/
clinat⁹ es: ⁊ s̄ipm a brut⁹ aialibus
maē tua mutuo accepit. Consolamī
psolamī: q̄ i sordib⁹ paup̄tat⁹ eunu/
trimī: q̄ vobiscū ē de⁹ in paup̄tate:
nō cubat in delitijs splendidi cubil:
nec cū iuenit i ēra suamē viuētū.
Quid vltra gl̄iar⁹ o olues i re lutea
i volutab⁹o lecti p̄icti ⁊ delicati: euz

rex regū suo recubitu stramēta pau/
perū honestare maluerit? **Quid** du/
ra strata detestat⁹: cū tener infantul⁹ i
cōmāu sē oīa: tuis seric⁹: tuis pulmīs:
duras iūmētōz stipulas p̄legerit?
Sz ⁊ tenella h̄ tua x̄pe ifātia a p̄se/
cutor⁹ gladijs tuta non fuit. Adhuc
em̄ inē dulcia m̄ris vbera sugēs de/
pēdebas: qñ appuit angel⁹ in fomis
ioseph: dicēs: Surge ⁊ accipe puerū **Matt.**
et matrē ei⁹ ⁊ fuge in egyptū: ⁊ esto
ibi vsq̄ dū dicā tibi: futur⁹ est em̄ vt
herodes q̄rat puez ad p̄dēdū eum.
Pa extūc bone iesu pati cepisti. Non
solū aut illā ifantle tue verationē i
teip̄o ptulisti: s̄ ⁊ mortē i pusill⁹ tuis
q̄ multa mīlla inē mamillas mat̄z
p̄ te herodis trucidauit imanitas.

**De gestis christi ab infan/
tia: Caplin. V.**

o ifātia vero teneriori decur/
sa discēde hūilitat⁹ nob̄ exem/
plū p̄būisti. **Ad** cū sedisti cū
p̄cilio vanitat⁹: s̄ i medio doctoz i/
trogās ⁊ audies illos: cū tñ dñs sci/
entiaz tu eēs atq̄ ip̄a dei p̄is sapiē/
tia. **Sz** ⁊ obediētie nob̄ formā p̄stati/
sti: dū parētū ip̄erio tu ip̄atoz mūdi
hūiliter subdit⁹ extitisti. **At** x̄o vbi
robustioris etat⁹ plenitudo aduenit:
missur⁹ man⁹ ad fortia: egressus es i
salutē ppli tui vt gigas fort⁹ ad cir/
rendā viā toti⁹ n̄re miserie. Et p̄mū
qđdē vt p̄ oīa te fratrib⁹ assimilares:
suū tuū baptizātē p̄ctōres i penitē/
tiā: tanq̄ p̄ctōz adhisti: baptizare q̄z
te postulasti in oēs agne dei: quem
nlla p̄cti stilla vl⁹ p̄ragio vnq̄ macu/
lauit. **Baptizat⁹** es: nō te in aq̄: sed
aq̄s in te sc̄ificās: vt p̄ eas sc̄ifica/
res nos. **De baptismo i desertū i spi/
ritu fortitudis egressus es:** vt ⁊ vite
solitarie in te nō deesset exēplū. **So/
litudinē** ac ieiunīū q̄draginta diez:
famis acerbitatē: tēptamta illiusoris
spūs eq̄nimit⁹ tolerasti: vt oīa h̄ nob̄
tolerabilia efficeres. **Demū** venisti
ad oues q̄ pierāt dom⁹ isrl: dñi x̄bi
lāpadē palā extollēs: ad illuminatio/

Euan gelici sermonis

nē oribis terre ⁊ regnū dei annūciās
cūcti obtēperātib⁹ xbo tuo smonē
seqnrib⁹ signis cōfirmast: ⁊ tūtem
diuinitatē tue oñditi i cūcti male ha
bētib⁹: oīa oīb⁹ grat⁹ exhibēs q̄ salu
ti eorū cōgruerēt vt oēs lucrificerēs.
Ro. 1. S; obscuratū ē īspīes cor eorū dñe:
et plecterī smōes tuos retro: sū: neq;
attēderēt ad oīa mirabilia q̄ opar⁹ es
i eis: excepti ppanet nobilib⁹ athlet⁹:
q̄sq; īnē īfima ⁊ abiceta mundi ele
gisti: vt p ipos alta ⁊ fortia mīrifice
expugnaret. Nec solū īgrati gratui
tis tuis bñficijs extiterūt: s; ⁊ pū elijs
affecerūt te dñm dñantū: ⁊ fecerūt
i te qūq; voluerūt. Te cū faciēte in
eis opa dei: q̄ nemo ali⁹ fecit q̄ dixerūt:
Nō est h̄ dō a deo: i pncipe demoni
orū eijsit demonia: demoniū h; se
ducit turbas: vorax est ⁊ potator vt
nī: amicus publicanorū ⁊ peccorū.

**De cena cum discipulis: ⁊
iuda traditore: La. VI.**

Aud fles: qd̄ suspiras o hō dī
q̄ dñm sustines xborū iniurias:
Nō audis q̄ta ppē te i dñm
iesu ceciderūt opprobria? Si p̄mfa
millas beelzebub vocauerūt: q̄to ma
gis domesticos eius. Et h̄ qdē ⁊ filia
blasphemātes: ⁊ aliqñes lapidib⁹ te
ipctētes: iesu bone pariterer sustinui
sti: ⁊ fac⁹ es corā eis q̄si hō nō au
diēs: ⁊ nō hñs i ore suo redargutio
nes. Nouissime autē ⁊ iustū sanguinē
tuū bone iesu a disciplo tuo filio pdi
cōis trīgita argēteis appciati sūt: vt
p̄cipitaret aīam tuā i mortē sine cā.
Et te qdē pditissimū traditorē tui p̄si
dīa nō latebat: qñ i cena ablutionis
etiā corā ipso genuflexo p̄cūbēs: ma
ledictos pedes ei⁹ veloces ad effūdē
dū sanguinē tuū scīssimū manib⁹
tuis attricare: lauare ⁊ exgere di
gnar⁹ es: Et extēto collo adhuc ābu
las o tra ⁊ cinis: adhuc supbia te su
pra te eleuat: adhuc īpatia te exagi
tat: Intuere bñilitatē ⁊ māsuetudis
speculū dñm iesu xp̄m vñuerse crea
ture factorē tremēdū iudicē vīuorū
atq; mortuorū an pedes boīs tradi

tor⁹ sui genua iecurātē. Disce qz mi **Mat. 11.**
tis ē ⁊ hūilis corde: ⁊ p̄fūdere in su
perbia tua: erubescē i īpatia tua.
Hoc qz erat mansuetudinis tue dñe
iesu qz p̄fidū illū in certū fratrū palā
detegere et confundere noluit: sed
leniter admonitum accelerare īssi
sti quod parabat. In omnibus his
nō est auersus furor ei⁹ a te: s; egres
sus foras satagebat circa frēqns ma
lesiciū. Quō cecidisti d̄ celo lucifer: **Esa. 14.**
q̄ mā e oriebar⁹ i dīctijs paradisi: Glo
riosus appuisti: ciuiū celi soci⁹: ⁊ ver
bi dñi p̄uina. Quō ḡ rputar⁹ es i nē
filios tenebrarū: q̄ nutriebar⁹ in cro
cis: quomō amplexar⁹ es stercoza?
Tūc clarificata ē familia tua chris
te i modū societatis agelice. Tūc demū
dīuissimū eloquiū vbrima iundatiōe
felix p̄uēt ille sacer ex ore tuo pota
tus ē. Si qdē corrupt⁹ ille vter foras
missus fuerat: quē hui⁹ limpidissimū
liq̄ris īfusiōe sciebas i dignū.

**De diuersiōe dñi iesu ad
locū traditōis: ⁊ tristitia ibi
dēhabita: La. VII.**

Atō autē charitatē ⁊ patie sa
lutari mandato: ⁊ disposito
fili⁹ regē p̄lis tui: ad locū tra
ditori tuo notū cū ill⁹ diuertisti: scīes
oīa q̄ vctura erāt sup te. Ibi aīe tue
tristitia quā ex īminēte passiōe spō,
te assūpsisti: sic ⁊ cetera q̄ passus es in
aurib⁹ fratry p̄fiteri si erubuit dicēs:
Tristis ē aīa meay⁹q; ad mortē. **Pro Mat. 26.**
Ist⁹ itaq; genub⁹ p̄cidisti i faciē tuā
orās i agonā ⁊ dicēs: Abba p̄: mī
p̄ si possibile ē trāseat a me calix iste
Et angustias qdē cordis tui certissi
me indicabat sudor ille sāguine⁹: quī
orōis tpe de scīssima carne tua gut
tati decurrebat i trā. Dñator dñe iesu
xp̄: vñ aīe tue h̄ tā vehēmīs tristi
cia: vñ tāta sudor⁹ anxietas: ⁊ tā an
xia supplicatio? Nonne volūtarium
oīno p̄i sacrificiū obtulisti: nīhil i
nī? ptulisti? Aliq; dñe. Arbitramur
autē qz ⁊ h̄ qz ad p̄solationē infirmo
rum membrorū tuorum assumpsisti:

Beati Anselmi Speculū

ne forte despet q̄s si caro infirma re/
murmure: vbi ad passionē p̄mptus
est spūs. Miniz et vt maior erga te
amoris et gratitudinis stimulos habe/
rem? naturalē carnis infirmitatem:
hūmōi indicij in te exp̄ssisti: q̄b? do/
ceremur: q̄ vere lāguores n̄ros por/
tasti: et nō absq̄ sensu doloris: passi/
onū sentes pcurristi. Vox enim illa
vōx carnis fuisse videt si spūs: ex eo

Matt. 26

q̄ sc̄iūstisti: Spūs quidē p̄mpt? est
caro aut infirma. Q̄ p̄mpt? em̄ fue/
rit spūs tu? bone iesu ad passionem:
euidēter oñdisti: q̄n venientib? vna
cū p̄ditore tuo v̄ris sanguinū et q̄/
rētib? aīam tuā cū laternis: facib? et
armis p noctē: vltro occurristi: et si/
gno dato qd accēpāt a duce flagitij:
teipm manifestasti. Nā accedētem
ad osculū sc̄iissimū oris tui: cruetam
bestiā auersat? nō es: sed os in q̄ do/
lus inuēt? nō ē: ori qd abūdauit ma/
licia: dulciter applicuisti.

De traditiōe iesu: Ca. VIII

Innocēs agne dei: qd tibi et
lupo illi? Que p̄ntio chri/
sti ad bellat? Sz et h̄ benigni/
tatis tue erat dñe: vt oīa illi exhibe/
res q̄ prauī cordis p̄tinaciā emollire
potuissent. Nā et veteris amicitie il/
lū cōmonuisti dicēs: Amice ad qd ve/
nisti? Et horrore sceleris sui cor im/
pij ferire voluisti cū dicebas: Iuda

2. Cor. 6

osculo filiū hoīs tradis: Et ecce p̄bi/
listijm sup te samson. Non illos abs/
te terruit qd in hora cōprehensionis
tue oīpotēti brachio terre eos allisi/
sti: nō quidē defensionis causa: sed vt
cognosceret hūana p̄sumptio: nihil
se posse aduersū te nisi q̄tū p̄mitte/
ret a te. Et q̄s audiat sine genitu q̄/
liter in illa hora homicidas man? et/
bitniecerūt: et innocētes man? tuas
bone iesu vinculis cōstringentes te
agnū māfuetissimū nihil obloq̄ntē:
ad instar latronis p̄tumoīose traxe/
rūt ad victimā. Sz nec tūc misericōdiā
tuā sup inimicos tuos distillare fa/
uus dulcedinis tue chris̄te cessauit.

Matt. 26

Luce 22.

Et ecce p̄bi/
listijm sup te samson. Non illos abs/
te terruit qd in hora cōprehensionis
tue oīpotēti brachio terre eos allisi/
sti: nō quidē defensionis causa: sed vt
cognosceret hūana p̄sumptio: nihil
se posse aduersū te nisi q̄tū p̄mitte/
ret a te. Et q̄s audiat sine genitu q̄/
liter in illa hora homicidas man? et/
bitniecerūt: et innocētes man? tuas
bone iesu vinculis cōstringentes te
agnū māfuetissimū nihil obloq̄ntē:
ad instar latronis p̄tumoīose traxe/
rūt ad victimā. Sz nec tūc misericōdiā
tuā sup inimicos tuos distillare fa/
uus dulcedinis tue chris̄te cessauit.

Nā et m̄tilatā a discipulo tuo auri/
culā inimici t̄gēs sanasti: ac defen/
soris tui zelū a lesiōe trahētū te cō/
pescuisti. Maledict? furoz eoz q̄ p/
tinax: quē nec maiestas miraclī: nec
pietas beneficij cōfringere potuit.

De colaphis: sputis et flagellis: Caplm. IX.

Onellio malignatū aduer/
sus te pōtificū p̄ntat? et veri/
tatē es put docuisti p̄fessus:
q̄si d̄ blasphemā adiudicāres morti.
Amatissime dñe iesu q̄nta illic idi/
gna opprobria a p̄pā gēte p̄tulisti?
Aultū tuū honorabile ī quē deside/
rāt āgeli p̄spicere: q̄ oēs celos adim/
plet leticia: quē dep̄cāt oēs diuites
pleb? polluti labij sui sput? īq̄nauert
sacileg? māib? ceciderūt: velo op̄uert
in derisionē: et te dñm vnuerse crea/
ture tāq̄ suū p̄tēptibillē colaphiza/
uerūt. Adhuc aut? et aīaz tuā ic̄tū/
ciso cani d̄glutiedā tradiderūt. Ain/
ctū siqdē aīa faciē pilati p̄sidis te p/
duxerūt: postulātes supplicio crucis
interim te: q̄ p̄ctm nō noueras: et vi/
rū homicidā donari sibi: agnū lupo:
aux luto postponētes. Q̄ idignū et
iseliq̄ p̄cābū. Et qdē n̄ īgrabat ip̄s
ille p̄ inuidiā h̄ fieri ī te: nec tū absti/
nuīt temerariās a te man? h̄ repleuit
amaritudīe aīaz tuā sine cā. Illudē
dñ herodī te misit: Illusū īcepit: nu/
dū ī p̄spectu irrisorū astare te iussit
nec pepcit amarissimū x̄berib? vir/
gineā carnē tuā d̄uellere: plagas pla/
gis: liuores liuorib? crudelr īfigēs.

Matt. 26.

Luce. 23.
Job. 19.

Luce. 23.
Job. 19.

De illusiōe iesu: Ca. X.

o Electe puer dñi dī mei: qd tāta
amaritudīe: qd tāta p̄fusiōe di/
gnū cōmiseras? p̄fusiū nihil. Ego hō
p̄dit? totū p̄tritiōis: totū p̄fusiōis
tue tibi causa extitī. Ego vna acer/
bā comedi: et dētes tui obstupuerūt:
q̄ q̄ nō rapuisti tunc eroluebas. In
oib? his nō ē p̄fidoz iudeoz sanata
impietas. Nō misime aut? in man? in/
circū cisoꝝ multū deuolūt? es: morte

Ps. 68.

euangelici sermonis

Matt. 26 turpissima presumendus. Paru erat sacrilegis illis crucifigere te nisi prius et ipsi repleuissent illusionibus animam tuam. Quid enim illis ait scriptura: Et congregauerunt ad eum vniuersum cohortem in praetorium: et exuentes eum vestimentis suis: induunt eum tunica purpurea: et chlamydem coccineam circumdederunt ei: et plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius: et arundinem in dexteram eius et genu flexu illud debant ei dicentes: Aue rex iudeorum: et dabat ei alapas: et expuentes in eum accipiebant arundinem et percutiebant caput eius.

De crucifixione Iesu:

Capitulum XI.

Postquam illuserunt ei: induerunt eum vestimentis suis: et duxerunt ut crucifigeretur balaam sibi crucem. Et perduxerunt illum in golgatha: et dabat ei vinum myrrhatum cum felle mixtum bibere: et cum gustasset noluit bibere. Tunc crucifixerunt eum: et duos latrones cum eo: hinc et hinc: medium autem Iesum. Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis: quia nesciunt quid faciunt. Postea scies Iesus: quia omnia consummata erant: ut scriptura consummare dixit: Sitio. Et currens vinum ex eis acceptam spongiam implevit aceto: et imposuit arundinem: et dabat ei bibere. Cum ergo accepisset acetum dixit: Consummatum est. Et clamans voce magna dixit: Pater in manus tuas commendo spiritum meum: Et inclinato capite emisit spiritum. Tunc vnus militum lancea latus eius aperuit: et continuo exiit sanguis et aqua.

Incentiuum amoris:

Capitulum XII.

Exprobre nunc animam meam: et excutere de puluere: et contemplare attentius virum hunc memorabilem: quem ecce in speculo euangelici finis quasi presentem intueris. Attende animam meam: quod est iste qui ingreditur habens imaginem quasi regis: et

nihilominus serui despectissimi suffraganeus repletus. Coronatur: incedit: sed ipsa eius corona cruciatur: est illi: et mille pueris speciosa eius vertice diuulnerat. Regali purpura induitur: sed potius in ea despicitur quam honoratur. Securitatem in manu gestat: sed eo ipso caput eius reuerentem ferit. Adorat coram ipso positus in terra genibus: et regem proclamatur: et continuo ad aspiciendum amabiles genas eius subsiliunt: maxillas palmis percutiunt: et honorabile collum exhonorat. Vide anima mea: quod per omnia vir iste coartatur et spernitur. Sub crucis onere dorsum incuruare iubetur: et sua ipsi portare iugum. Ad locum deductus supplicij myrrha potatur et felle. In cruce sibilatur: et dicit: Pater dimitte illis: quia nesciunt quid faciunt. Qualis est hic qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit: ut aut querere aut excusationis aut comminationis aut maledictionis verbum aduersus maledictos canes illos perferret: Et nouissime verbum benedictionis quale a seculo non est auditum super inimicos suos effudit. Quid si viro mansuetus? Quid benignus? anima mea vidi sit: Adhuc autem attentius illum intueri: quia et grati admiratione et tenerissima compassione dignus apparet. Vide nudum et verberibus laceratum: in medio latronum cruci ignominiose ferreis clauis affixum: aceto in cruce potatum: et post mortem lancea in latere vulneratum: et copiosos sanguinis riuos ex quinque vulneribus manuum: pedum et lateris effundentem. Fletum deducite oculi mei: et liquece anima mea igne compassionis super pertritione amabilis viri illius: quem in tanta mansuetudine tantis vides afflicti doloribus.

De glorificatione in morte:

Capitulum XIII.

Ita quidem infirma eius anima mea vidisti: et miserta es: nunc et maiestatem eius attende et amplius miraberis. Quid enim ait scri-

Beati Anselmi Speculū

Luc. 23. ptura? A sexta autē hora tenebre fa-
cte sup se vniuersā terrā vsq; ad ho-
ram nonā: et obscuratus est sol: et ve-
lum tēpli scissum est a summo vsq;
deorsum: et terra mota est: et petre scis-
se sunt: et monumenta aperta sunt: et
multa corpora sanctorū qui dormie-
rāt surrexerūt. Qualis est hic quia
celū et terra cōpatiunt ei: cui⁹ mors
mortuos viuificat? Cognosce anima
mea cognosce: h̄ est dñs iesus christ⁹
saluator tuus: vni⁹ genit⁹ dei fili⁹: ve-
rus deus: verus homo: q̄ solus sub
sole sine macula inuentus est: Et ecce

Esa. 53. quō cū sceleratis reputat⁹ est: et q̄si
vir leprosus: et nouissimus virozuū
estimatus est: Et tanq̄ abortiuū qd
p̄iicit a vulua: sic plectus est ab vte-
ro matr⁹ sue infelidis synagoge. Ille
formosus p̄ filijs hoīm: q̄ deformis
Ibidem. p̄ filijs hoīm fact⁹ est? Siquidē vul-
neratus est ppter iniquitates nr̄as:
et attrit⁹ est ppter scelera nostra: Et
fact⁹ ē holo caustu suauissimi odor⁹
i p̄spectu tuo p̄ eterne gl̄ie: vt auer-
teret indignationē tuā a nob⁹: et cōse-
dere nos sibi faceret in celestibus.

Deprecatio ad patrem: Caplm. XIII.

Espice dñe sc̄tē pater de san-
rctuario tuo: et d̄ excelso celo/
rū habitaculo: et intuerē hāc
sacrosanctā hostiā quam tibi offert
magn⁹ pōtifer noster sanct⁹ puer tu/
us dñs iesus christ⁹ p peccatis fra-
trū suorū: et esto placabilis sup multi-
tudinē malicie nostre. Ecce vox san-
guinis fratrū nostri iesu clamat ad te
de cruce: Quid em̄ est dñe qd pen-
det i ea? P̄det inq; qz p̄terita q̄si
p̄sentia corā te s̄c. Cognosce pater:
Sen. 27. tunica filij tui veri ioseph hec est: fe-
ra pessima deuorauit eum: et p̄culca-
uit in furore suo vestimentū eius: et
omnē decorē illi⁹ reliquijs cruoris
inquinauit: Et ecce quinq; scissuras la-
mētabiles i eo dereliquit. Vide dñe
palliu qd i manu adultere generati-

onis: id ē egyptie meretricis: pudicus
ille adolescēs reliq̄t: melior ē estimāf
iacturā vestimēti: q̄ innocētie sc̄rē:
magisq; eligēs spoliata carnis pal-
lio i carcere mortē d̄cedere: q̄ p mū-
di gl̄ia adulterine voci acquiescere: **Pl.**
li inq; voci q̄ dictū est: Hec oīa tibi **Matt. 4.**
dabo si p̄cideris adoraueris me: qd vti-
q; esset dormire cū adultera. Et nūc
dñe p̄: scim⁹ qz viuuit fili⁹ tu⁹: et ip̄e
dñat in tota terra egypti: imo i om-
ni loco dominationis tue. Eductus
em̄ ad imperiū tuū de carcere mor-
tis et infroꝝ: et attonsus mortalita-
tis comā: mutata veste carnis i imor-
talitatis decore refluoruit: et cū glo-
ria suscepisti eū. Subneruauit diri
pharaonis imperiū: et cū triūpho no-
bili virtute p̄p̄ia celos penetravit:
Et ecce gl̄ia thronore coronat⁹: i dex-
tera maiestatis tue assistit vultus tuo **Sen. 27.**
p nob⁹: frat̄ em̄ et caro nr̄a est.

Qz fili⁹ pro nobis debitū soluit: Caplm. XV.

Espice dñe in facie christi tui
r qui tibi vsq; ad mortē obe-
diēs factus est: nec recedant
ab oculis tuis cicatrices vulnerū ei⁹
in p̄pectu: vt memineris quantā sa-
tisfactionē p̄ p̄ctis nr̄is ab eo susce-
peris. Atinā dñe appēdas i statera
p̄ctā nr̄a quib⁹ irā meruim⁹: et cala-
mitatē quā passus ē p nob⁹ innocēs
fili⁹ tu⁹: Certe dñe b̄ grauior appa-
rebit: et magis digna vt p ipsā effun-
das misericordiā tuā sup nos: q̄ sint
illa vt p peccat⁹ nostris p̄tineas in
ira misericordias tuas. Gratias tibi
dñe pater referat oīs lingua de sup/
abundātia pietatis tue: q̄ vnico filio
cordis tui nō pep̄cisti: s̄ p nobis illū
tradidisti i mortē: vt tātū tāq; fide-
lem aduocatum haberemus in celis
coram te.

Qz p tanta passiōe dilige- tus sit filius: Ca. XVI.

**Tibi dñe iesu fortissime ze-
e** loto: qd gratia: qd retribu-

euangelici sermonis

tiōis digne retribuā ego homo pul/
nis et cinis et vile figmentum? Quid
enim pro mea salute facere debuisti
et non fecisti? Ab imo pedis vsq; ad
summū verticis totum ī aq̃s passio/
nū te dimicisti: vt me totū de illis
extraheres: et intrauerūt aque vsq;
ad aīam tuā: Hā et aīam tuā ī mor/
tē perdidisti: vt aīam meā pditā mi
hi redderes: Et ecce duplici debito
me obligasti: Hā et p eo qd̃ dedisti:
et p eo qd̃ mei causa pdidisti: debi/
tor tibi sū: Et p mea quidē vita bis
a te mihi data: semel in creatiōe: se/
mel in redēptione: quid magis iuste
tibi reddā q̃ ipsaz: nō habeo: p tua
autē preciosa aīa ita p̃tribulata: qd̃
ab hoīe digne rependi possit nō iue/
nio. Hā si celū et terrā et oēm orna/
tū eoz p ea repēdere possē: certe nec
sic vsq; ad mēsurā d̃biti nil latē? at/
tūgere. Et autē id ipm et qd̃ debeo et
mihi possibile ē tibi dñe retribuā: tui
muneris est. Dilligēd? mihi es toto
corde: tota aīa: tota mēte: tota d̃tu/
te: et tua mihi scq̃nda vestigia q̃ mo/
ri dignar? es pro me. Et quō fiet istd̃
in me: nisi per te? Adhereat anima
mea post te: quia tota virtus eius de
pendet ex te.

humilis petitio ad filiū:

Caplm. XVII.

T nūc dñe iesu redēptor me/
us te vt vep̃ dēi adoro: in te
credo: in te spero: et quibus
possum desiderijs ad te suspiro: Adiu/
ua impfectionē meā: ad tue passiōis
gl̃iosa insignia in quib? salutē meā
opatus es: totū me inclino. Tue vi/
ctoriose crucis regale vexillū ī noīe
tuo chris̃te adoro: tuū spineū diade/
ma: tuo rubētes sanguie clauos: tuo
serō lateri īp̃ressā imēsā lanceā: tua
vulnera: tuū sanguinē: tuā mortē:
tuā sepulturā: tuā victoriosā resur/
rectionē et glorificationē chris̃te sup/
plex adoro et glorifico. Odor enim
vite mihi spirat ī oib? his: Hoz vī

ulfico odore spiritū meū dñe a pec/
cati morte resuscita. Hoz virtute ab/
astutijs sathane me custodī: meq; cō/
forta: vt et iugū madātorū tuozum
suaue mihi fiat: et onus crucis quod
post te baīulare me iubēs: humeris
anime mee leue sit atq; portabile.
Que est enī fortitudo mea: vt iuxta
preceptum tuum mundi pressuras
tam multiplices animo inuicto susti/
neam? Hā quid pedes mei tanq̃ cer/
uozū: vt te velociter currentem per/
spinas et confraga passionum conse/
qui valeam? Sed audī queso vocem
meam et inclina super me famulū tu/
um suauem illam crucem: que lignū
vite est: his qui apprehenderint eā:
vt et spiritu currā alacriter. Por ta/
bo infatigabiliter eam que ab inim/
cis est crucem post te: Illam inq̃ di/
uiniſsimam crucem humeris meis im/
pone: cuius latitudo est charitas su/
per omnem creaturam se extendens:
cuius longitudo eternitas: cui? sub/
limitas omnipotentia: cuius profū/
ditas inscrutabilis sapientia est. Qd̃
fige illi manus meas et pedes meos:
et totam formam passiōis tue me fa/
mulū tuum indue. Da mihi obsecro
continere ab operib? carnis que odī
fi: et facere iusticiā quā dilexisti: et
in vtroq; tuam querens gloriā: et si/
nistram quidem meam clauo tempe/
rantie: dexteram vero clauo iusti/
cie in illa sublimi cruce confixam ar/
bitrabor. Da menti mee iugiter me/
ditari in lege tua: et omnem cogita/
tum meum iactare in te: et dexteram
pedem meum eidem ligno vite pru/
dentie clauo affige. Da vt ministrā
spirit? mei sensualitatē: nec eneruet
presentis vite infelix felicitas: nec
conturbet perēnis vite premia felix
infelicitas: et sinister quoq; pes me/
us fortitudinis clauo in cruce tene/
bitur. Et autē et spinarū capitis tui
aliqua in me silitudo appareat: deſ/
obsecro mēti mee et salubris peniten/
tie p̃pūctio: et aliene misie copassio:

Beati Anselmi Homelia

et stimulus zeli emulantis qđ rectū est corā te: et ad te puerit in erūna mea: dū triplex mibi configit spīna. Libet vt et spongiā p arundinē ori meo porrigas: et acetū amaritudinem gustui meo adhibeas. Libet vt p scripturas tuas rōni mee offeras gustare et videre quō florens hic mūdus tā qđ spōgia inanis est: et oīs concupiscētia eius aceto amarior. Ita pater in me fiat vt calix iste babilōis aureus inebriās oēm trā: nec inani me spē dore seducat: nec falsa dulcedine inebriet: quemadmodū eos qui tenebras lucē et lucē tenebras: amarum dulce: dulce amarū arbitrant. Ali nū myrrhatū cū felle mixtū suspectū est mibi pro eo qđ tu ex eo bibereno: lūisti: forte qđ nimīa acerbitatē inuēdie et nequitie crucifigō tuorū indubitat. Tūc quoq; vniūfice mortū famulū tuū cōfigura: faciens in me vt moriar quidē peccato fm carnē: vt uam aut iusticie fm spīritū. At aut integrā crucifiri imaginē portare me gloriā: illud quoq; qđ post mortē tuā insatiabilis malicia iudeorū impiorū i te exercuit: hāc in me similitudinē exprime. Vulneret cor meū viuis et efficac sermo tuus et penetra bilior omni lācea acutissima: et ptingēs vsq; ad interiora aīe mee: pducat ex ea tanq; a dextro latere meo vice sanguinis et aque amorē tuum dñe et fratru meorū. Postremo et mūda syndone prime stole spīritū meū inuolue: in qua requiescā ingrediēs ad te in locū tabernaculi admirabilis: et abscondas me donec pertranseat furor tuus.

De resurrectione: L. XVIII

Be aut tertio post diem laboris: post diē simplicis glorie mane prima sabbati ppetui: inter filios tuos me indignū resuscita: vt in carne mea videā claritatem tuam: et adimplear leticia vultū tui. O saluator meus et deus meus: veniat: veniat oro tēpus: vt qđ nūc cre-

do: reuelatis tandē oculis aspiciam: qđ nūc spero et a longe saluto: apprehendā: qđ nūc p viribus meis desidero: vniūf anīme mee amplectar ac deosculer et in amoris tui abyssō totus absorbeor: O saluator me et deus meus. Sed nūc interim benedic aīa mea saluatorem tuū: et magnificā nomē ei: qđ est sanctū: et sanctis sumis delitijs plenū.

Oratio ad patrem et filiū et spīritū sanctū: L. XIX.

O bonus et suavis es: do mine iesu anīme querenti te: Iesu redemptor captiuorum saluator perditorum: spes exulum: laborantium fortitudo: angustiatū spīritus latitudo: anīme lachrymosē et post te in sudore currentis dulce solatiū et suauē refrigeriū: corona triumphantū: vnica merces et leticia omnīū supernorū ciuiū: vberis me fons omnīū gratiarū: inclita proles summi dei. Sūme deus: te benedicant omnia que in celo sunt sursum et que i terra deorsum: qđ magnū es tu et magnū nomen tuū. O imarcescibilis decore dei excelsi: et purissima claritas lucis eterne: vita omnē vitā viuificans: lux offīe lumē illuminās et conseruans in ppetuo splendore: mille millena milia luminū fulgētia ante thronū diuinitatis tue a primo diluculo. O eternū et incessabile clarum et dulce profluuiū fontis absconditi ab oculis nostris: qui solus ortum nescit: fundo caret: circūscriptiōnis terminū nō habet: nihil perturbationis admittit: Eructant te cor dei altissimi de sue profunditatē impenebrabili abyssō: vita virā: lux lucē: deus deū: eternus eternū: imēsus immensum: ac per omnia sibi coequalem: et de plenitudine tua omnes accepimus. Te enim largissime fons omnis boni septēmplicis gratie preciosum lumen: Te in qđ pijs me spīritus deprecor: vt si qua pro

23 euangelii scdm lucam

fragilitate mea in veritate maiesta-
tis tue minus intellexi: et in preceptis
dominici intellecta per lasciuiam car-
nis neglexi: tua me visitatione illu-
strare digneris: quibus ea deceter et
mibi necessitate corrigam: melius erro-
ris per te misericordiam consequar: ut
per te quem in periculo huius vite pe-
lago in auxilium aduocaui: sine nau-
fragio ad optatum perennis requi-
cilius perducatur. Te itaque pater cle-
mentissime peto ut qui me primitus
creasti: per passionem virginis tue re-
creasti: quicquid ad laudem tuam per-
tinet: me cogitare facias et amare. Sed
quia fragilis sum: nec possum perficere:
sedula tamen deuotione concedeas me
studere: ut redemptionis ac saluationis
tue gratiam consequar: Et quicquid
deinceps operis agam: ex tua et per tu-
am et in tua gratia ad laudem tuam
totum peruenire facias: meque deinceps
tuere a peccatis: et in bonis operibus
validior esse precipias: et ut quod diu
in hoc corporeculo viuam: aliquid ser-
uitutis tibi semper exhibeam: Post exi-
tum vero anime mee a corpore: veni-
am omnium peccatorum consequar: et
vitam eternam me percipere conce-
das: Per eum qui tecum viuunt et re-
gnant per omnia secula seculorum. Amen.

**Beati Anselmi Liber qui
speculum euangelici sermo-
nis: alias stimulus amoris
inscribitur: explicit.**

**Eiusdem Beati Anselmi
in homelia euangelij scdm
lucam: Intrauit Iesus in quod-
dam castellum: prefatio.**

Intrauit

A
Luce. 10.

I I
Iesus in quoddam ca-
stellum. Quid ad glo-
riosam dei genitricem
lectio ista pertineat: ut
in festiuitate eius legatur: plerique so-
let querere: Unde quid ego sentirem:

in conuentu fratrum prout potui vi-
gariter iam plus exposui. Et quia
quod dixi auditoribus placuit: dicta
litteris mandare: et ab eisdem dominis
abbatibus guilhelmo viscantibus: arno-
lpho tyarnensibus: imo coacti sum.
Quod ideo dixi: ut expositum cula ista
tanquam a presumptuoso edita non displiceat:
quoniam non presumptio: sed obedi-
entia edidit. Jam nunc ergo expositum
culam istam salua fide ac sine preiudicio
melioribus: ad laudem eiusdem virgi-
nis et matris Iesu humiliter scribere
aggrediar.

Explicit prefatio.

I In illo tempore: Intrauit Iesus in
i quoddam castellum: et mulier
quedam martha nomine excepit
illum in domum suam.

**In homelia lectionis eiusdem
beati Anselmi.**

I In scriptura sacra res una et
eadem multotiens inueni-
tur diuersa significare: sicut
leo: hedus: ignis: aqua: vel etiam sol:
et alia multa. Est enim leo de tribu iu-
da: et est leo qui circuit querens quem
denoret. Est hedus emissarius: qui pec-
cata nostra portauit: est hedus a sini-
stris qui damnatur. Est ignis quem do-
minus misit in terram et quem vult
ut ardeat: est ignis qui super impios
cadit ut non videant solem. Est aqua
cuius flumina fluunt de ventre creden-
tis: est aqua cuius tempestas nos de-
mergit. Est sol iusticie qui nos illu-
minare solet: est sol qui nos vult per-
ditem. Licet ergo castellum alius malum si-
gnificet: ut illud de quo dicitur: Ite in
castellum: ubi et quod addit quod contra vos
est: plane manifestat quod significet: tamen
hoc castellum in quo intrauit Iesus: sin-
gulariter intemperantiam virginis eiusdem Je-
su genitricis salua scripturarum regula
per similitudinem accipimus. Castellum
enim dicitur quelibet turris et murus in
circuitu eius. Que duo sese inuicem
descendunt: ita ut hostes per murum ab-
f

Beati Anselmi homelia

arce: et a muro per arcem arceantur. In omni castello non incongrue virgo maria assumitur: quia virginitas mentis et corporis: quasi murus ita vinctus vallauit: ut nullus vinctus libidinis esset ad eam accessus: nec sensus eius aliqua corrumpere in illecebra. Et quia virginitatem cum libido non possit: solet impugnare superbia: est in eadem virginitate turris humilitatis: quia a muro virginitatem omnem repellit superbia. Et quia humilitatem cum superbia non possit: solet impugnare libido: murus virginitatis a turri humilitatis omnem repellit libidinem. Itaque duo: murus videlicet virginitatis et turris humilitatis ab alterutro mununt: ut nunquam in humilitate virgine fuerit nec superbia virginitas: nec inquinata humilitas: sed semper in eadem permanserit et humilis virginitas et virginalis humilitas. Quibus autem quod dicitur ita verum sit ut nihil verius fides christiana credere possit: ponamus tamen aliqua de euangelio virginitatis eius et humilitatis testimonia. Quippe cum ab angelo filius ei promitteretur: respondit: Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Si cuiuslibet virgini desponsate in animo suo disponenti nubere diceretur: filium habebis: non miraretur neque interrogaret quomodo istud fieret: utpote quod se desponsata et in primo nuptura sciret: et a viro gaudere usu nature speraret: sed autem non immerito mirata est: et quomodo fieret quod promittebatur sciscitata: quoniam quomodo desponsata: tamen se nunquam nuptura neque virum cognitura certissime sciebat. Nec de virginitate. De humilitate vero dicendum est: quod cum ab angelo salutaretur: et mater dei eligeretur: quomodo fieret salua virginitate: cui tamen timebat doceretur: et benedicta super omnes mulieres predicaretur: respondit: Ecce ancilla dei. Et in alio loco: Quia respexit humilitatem ancille sue. O sublimis virgo mater dei: O mater humilis ancilla dei. Quid sublimis esse posset: quid humilis de se sentire posset?

Luce. 1.

Ibidem.
Act. 5.

Sunt qui castellum hoc magdalu fuisse arbitrantur: a quo maria magdalena cognominatur. Quod si verum est: predicte interpretationi famulatur. Magdalu enim turris dicitur: et humilitati comparatur. Hic vero non nominatur sed tantum quoddam dicitur: quod indiculus preterire non debemus. Quoddam id est singulare castellum fuit virgo maria. Quis enim et multe alie murum virginitatis habeant: et turrim humilitatis: id est et virgines sint et humiles: tamen salua virginitate: matres esse non possunt: neque filios generare: quod ista sola fecit. Et ideo castellum hoc merito quoddam id est singulare dicitur: quia ista singulariter et mater fuit et virgo: quod nulla alia esse potuit vel poterit. Verum concedamus aliquam et matrem esse et virginem: quis sit impossibile. Etiam sic virgo maria singularis erit: quia unicum dei filium genuit: qui sicut est unicus unicus patri: ita est unicus unice matri. Et ideo etiam si virgo pariat: nulla vel eundem vel tale generabit alium. Est ergo castellum quoddam in quod intrauit iesus: porta vero per quam intrauit: est fides. Quia enim credidit: perfecta sunt a domino ei que ab angelo dicta sunt: sicut ait ad eam helisabet. Nec quia iesus intrauit castellum hoc: violatum est: Iesus enim saluat non violat: confracta solidat: non confringit solida. Secundum nomen eius ita et opus eius. Et mulier quoddam martha nomine excepit eum in domum suam: et huic erat soror nomine maria. Due iste sorores sicut patres sancti plenissime nobis exposuerunt: duas in sancta ecclesia vitas designant: martha scilicet actiua: maria contemplatiua. Ista laborat ad exhibenda indigentibus omnia humanitatis officia: illa vacat et videt quoniam deus est. Ista circa exteriora occupatur: illa interiora contemplatur. Sicut enim mater dei est singularis: ita et istarum vitarum effectus: quare iste sorores typum tenent: in ea existit singularis. Nunquam in aliquo perso

euangelii scdm lucam

na: imo i oibus sic martha opata ē:
nūq̃ alias sic maria p̃tēplationi va/
cavit: Hūq̃ illa vel s̃ alias qd̃ suū ē
sic exhibuit. Tū martham vel mariā
dico: cor significata itelligo. Sed iā
videam actionē hui⁹ marthe: deide
conijciam⁹ cōtēplationē hui⁹ marie:
Et vt planius id faciamus: quid aliq̃
per marthā operant⁹: et quid est ista
opata: cōferamus. Alij hospitē quē/
libet in domo sua suscipiūt: ista non
quēlibet sed p̃p̃riū dei filiū: quī nō
habet vbi caput reclinet: non in do/
mo: sed in vtero suscipit. Alij nudū
quēlibet veste mutabili atq; corru/
ptibili vtilibet cōposita operiūt: il/
la verbū dei in eadē virgine carne
in vnitāte p̃sone assumpsit: q̃ sine fine
incōmutabilis atq; incorruptibilis
permanet. Alij quēlibet esuriētē et
sitientē cibo vel potu exteriori refici/
unt: ista deū et hominē humanit⁹ in/
digentē: non solū exterioribus cibis
vel potibus pascit: verū etiā interiori
suo lacte aluit. Et vt breuiter illa ser/
uicordie opa p̃curram⁹: q̃ cū vni/
ex minimis suis fuit: de⁹ sibi facta cō/
fiteat. Ista nō quēlibet ex minis: s̃ su/
mū dī filiū hospitē suscepit: nudū car/
ne vlt̃ etiā p̃anis opuit: esuriētē pa/
uit: sitiētē lacte potauit: infirmū p̃ in/
fantiā et iacentē non solū visitauit: s̃
etiā balneādo: fouēdo: liniendo: ge/
stando frequitauit: vt merito de ea di/
cat: Martha satagebat circa frequē
ministrat. Cōprehēso et crucifixo q̃/
si in carcere posito affuit: sicut scriptū
est: Stabat iuxta crucem iesu mater
ei⁹. Inter hec aut̃ turbabat et sollici/
ta erat cū fugeret i egyptū a facie he/
rodis: q̃ suū talē filiū adeo p̃sequat⁹:
vt multos suspecte etatis pueros oc/
cideret. Turbabat euz iudeos insidi/
antes et mortē ei inferre molietes co/
gnosceret: Ad vltimū turbata ē val/
de et iuxta symeonis vocē: suā ipsius
aiam p̃transijt gladi⁹: cū videret suū
talē filiū cōprehēdi: ligari: flagellari:
cōspui: sp̃itus coronari: derideri: co/

laphizari crucifigi: mori: sepeliri. Et
ei congruit qd̃ dī: Martha martha
sollicita es et turbas erga pluria. **Luce. 10.**
mo x̃o dubitat q̃ brā maria filiū su/
um vellet liberari de oī tribulatiōe: et
seip̃az in p̃turbatiōe adiuuari a diu/
nitāte: quā eidem filio suo inesse scie/
bat per theoriā que est pars marie:
Hoc est qd̃ martha p̃querit q̃ eā so/
ror reliquerit solā ministrare: et eius
auxilium in ministerio flagitat. Hec
de parte marthe. Porro de pte ma/
rie que optima p̃dicat⁹: q̃ta vel q̃/
lis in beata maria fuerit: quis digne
loquatur? Si talis est vt diximus: im/
mo qz melior est quā dixim⁹ in bea/
ta maria: pars marthe q̃ tamē a dño
nō laudat⁹: sed tñ nō vituperat⁹: q̃lis
est ps quā optimā maria elegit q̃ sic
laudat vt ab ea non auferri dicat⁹?
Q̃ magna mltitudo dulcedis dei
fuit i beata virgine: q̃i sp̃itus sc̃tus
sup eā venit: et virt⁹ altissimū obum/
brauit ei: et de eodē sp̃u sc̃to p̃cepit.
Quid de deo nō sapiebat in q̃ sapia
dei latebat: et in cuius vtero corpus
sibi aptabat⁹? Ch̃rist⁹ est: vt ait apl⁹s **1. cor. 1.**
dei virt⁹ et dei sapia. et in eo sunt oēs **Col. 2.**
thesauri sapie et scie absconditi: x̃ps
aut̃ i maria. Ergo dei x̃i⁹ et dei sapia
et oēs thesauri sapie et scie in maria.
Hec nō tñ ad pedes s̃ etiā ad caput
dñi sedēs: audiebat verbū ex ore ei⁹.
Hec p̃seruabat oīa x̃ba angelorum
pastoz: magoz: necnon ipsi⁹ filij sui
p̃ferēs in corde suo. Nemo vnq̃ sic
ista gustauit q̃ suauis ē dñs. Inebri/
abat ab vbertate dom⁹ dei: et torrēte **ps. 35.**
voluptat⁹ sue potabat⁹. Nec mix⁹: qm̃
apd eā: imo itra eā erat fons vite: de
q̃ manabat tāta p̃fectio vtriusq; vi/
te. Circa pluria vt martha occupaba/
tur: circa vnū vt maria delectabat⁹:
qz vnū ē necessariū: pluria auferunt⁹:
vnū manet. Singl̃r igit p̃tē marthe
pegit: singl̃r optimā p̃tē marie cie/
git: s̃ ps marthe ei auferet. Iā cū nō
erit sollicita vt mīstret ei sicut p̃nero:
cui oēs ordies angeloz mīstrat sicut

Beati Anselmi Liber

domino. Jam non turbabit fugiēs in egyptū cum eo a facie herodis: q̄a ipsa ascendit in celum: et herodes descendit ad in infernum a facie eius. Jam non turbabit erga pluriā que fecerunt suo filio iudei: quia omnia subiecta sunt ei. Jam filius marie a iudeis vlt̄ militib⁹ nō flagellabit nec occidet: q̄ x̄ps ex mortuis resurgēs s̄a nō moriet̄: mors illi vltra nō dñābitur. Pars ergo marthe ei auferet̄: sed bono suo: pars vero marie ei perfitur: que non auferet̄ ab ea. Exaltata est enim sup choros angelorū: repletum est in bonis desiderii suū: videt deum facie ad faciem sicuti est: gaudet cum filio in eternum: Hec est pars optima que non auferet̄ ab ea: cuius et nos participes simus et meritis et precib⁹ eius. Per iesum christum filium eius qui viuit et regnat cum deo patre in vnit̄ate spiritus sancti per omnia secula seculorū: Amen.

Beati Anselmi homelia euangelij scdm lucam: Intrauit iesus etc. explicit.

Capitulorum libri de excellentia virginis marie beati Anselmi annotatio.

Ca. 1. De maria excellit omnes creaturas.

- ij. De origine virginis marie.
- liij. De annunciatione.
- liij. De amore virginis ad filiū.
- v. De cōpassione pro filio crucifixo.
- vj. De gaudio resurrectionis.
- vij. De gaudio marie i filij ascensione.
- vlij. De gloria assumptionis beate marie virginis.
- ix. Quantum profuit beata virgo creature humane.
- x. Quantum profuit omni creature preter humanam.
- xj. De eodem alio modo.
- xij. Oratio ad beatam virginē.

Beati Anselmi archiepiscopi cantuariensis Liber de excellentia gloriosissime virginis marie Incipit.

De maria excellit omnes creaturas: Capitulum I.

Operemini

mentem omni quod post hominem deum creatū est: excellentiam beate

matris dei quomodocunq; et saltem lipptenti oculo cordis contemplari anhelans: et cōtemplando quod mihi inde capere conceditur: ad cōmunem noticiam proferre desiderans: horreo peccatorum quibus premor enormitatem: et valde timeo ne mihi tam alta petenti: mox obijciatur hoc sacre scripture dictum: Tollatur impius ne videat gloriam dei: Verum cum recogito sanctum filium eius ob hoc vt peccatis hominum mederet factū esse filium eius: non nihil spei concipio: quod vel parum concipere di de sublimitate tante matris: dei scilicet genitricis: omniumq; tam angelorū q; hominum regina: sciens videlicet illam magis propter peccatores q; propter iustos esse factam dei matrem. Dicit enim ipse bonus filius eius: se non venisse vocare iustos: sed peccatores. Apostol⁹ quoq; testatur q; christus in hunc venerit mundum peccatores saluos facere: quorum se fatetur primum esse. Si igitur ipsa propter peccatores: scilicet ppter me meiq; similes facta est dei mater: quomodo immanitas peccatorum meorum cogere poterit desperare veniā eorum: cum tam ineffabile bonū sit factū ex ea ob curationē eorū? At ipsa curatio ad quos efficacius progrediet̄: aut in quibus misericordius operabitur: q; in illis a quibus tantū bonum amatur: amplectitur et veneratur? Excitemus g

Esa. 26.

Matth. 9

1. Tio. 1.

De excellētia virginis marie

mentem nostram o fratres: et eni-
tamur. Quid possum? ut in celsi-
tudinem tante virginis attēdam?
et q̄ nobis miseratio filij ei? reuela-
re dignata fuerit: pro laude ei? p-
lata ruminemus. Erit enī fortassis
hoc ipsum optare nobis causa non
parue salutis: et sauciatis ex vitio-
rum punctonibus animis medici-
na salubris. Quō nanq; fieri pōt:
ut ex memoria laudis eius: salus
non pueniat peccatorū: cuius vte-
rus factus est via ad sanandū pecca-
tores veniēti saluatori? Quid dixi
via: cum idē vterus thalamus dei:
aula dei in qua habitaret sit factus?
Vere etenim habitauit in eo: quoniam
seipsum ipse in eo et ex eo quod pri-
us nō erat: fecit. Habitaculū mi-
rabile. Habitare ineffabile: quem
celi celoz: quē omnes rex creatura-
rum machine capere nequeūt: vir-
ginalis vterus beate marie cepit:
quādo eundem ipsum de se verum
et perfectū deum et hominē in vna
persona cōcepit et generauit. Glia
tū ipse vterus extitit: quia per illuz
deus homo factus: in mundum vi-
sibilis venit.

De origine virginis ma- rie: Capitulū II.

Quamuis igitur hoc solum
q̄ de sancta virgine predica-
ri: que dī mater est: excedat
omnē altitudinē que post
deum dici vel cogitari potest: et al-
tissimum qd habeat: etiā hoc ad cō-
templandū et ruminandū mens
humana que ad dominū anhelat:
tamē qm̄ modo venit in cor ut de
ea aliquid dicā: primo parū de ei?
origine: ac deinceps siquid tenui-
tas sensus mei de ipā qd dignitati
illius existimē nō aduersari: capere
poterit: in mediū pferre libet. Al-
tis igitur domina et non mea que
excreor: sed tua que precor merita
in illis digneris attēdere: que ve-

reor. Tu quidē nosti mentē meam
in hoc esse q̄ me omnino indignum
iudico de te loqui: aut aliquid scri-
bere. Sed qm̄ insite tibi pietatis
oculo sup multos mei similes scio
te resperxisse: aliquo licet dignitati
tue non digno mee deuotionis ob-
sequio: velim agere erga te: quate-
nus ipso consuete misericordie tue
oculo: quandoq; digneris me re-
spicere. Tacitis itaq; illis ab initio
omnis creature vsq; ad sanctum suū
aduentū: sunt de hac virgine pro-
phetata: sicut tam per eos qui an-
te legē et per eos qui sub lege lu-
sti fuerūt. Illud coniūctio apud me:
natiuitatē eius: quā quidem ex li-
nea generationis hūane nō nescio
descendisse: magna quedam atq;
miranda diuinorū signorū indicia
pcurrisse. Que tū illa fuerint: solus
ipse sine scrupulo nouit: qui eā an-
teq; nascere: in matrē elegit: qd
in ea re ut estimo: et nō incongrue
actū credi potest: quatenus eo ma-
ior et veneratio fidelū circa eius or-
tum existeret. Quo enī alio modo
sublimitatē tante rei altiori secre-
to celari quisq; perpenderet? Nec
enī ecclesia dei inconcussa auctori-
tatis ducit ipsam scripturam: que
ortum illius ab angelo prenuncia-
tum refert. Nam licet beatus Hiero-
nymus iuxta alterius cuiusdam
scripture materiam: quā in adole-
scentia sua legisset: et cuius auctore
se fatetur ignorare: eam refecerit:
dicit tamē non eo pacto se scripsisse
se qd scripsit: ut aliquā descripte
rei certitudinē ecclesijs vellet in-
ferre: sed hoc solo ut rogantib; ani-
cis similem morem gereret. Unde
quēadmodū dixi: scriptū illud in
auctoritatem ecclesiā suscipere no-
luit: videlicet indecēs esse reputās
de beata matre dei quid dubitabi-
le in laudem eius recitari: cum ea q̄
incunctatē de illa vera existunt:
tanta laudis materia sit referta: ut

Beati Anselmi Liber

quicumq; in laudādo eam morari desiderat: necesse sit vt facultas ei? magnitudini rei ⁊ veritati succūbar. Sicut em̃ sola p̃ cunctis meriti singularis enituit: ita q̃cqd eam attinet: speciali quadam veritatis firmitate dignum est enitere.

De annuntiatiōe angeli- ca: Capitulū III.

Alta igitur ⁊ infantiles an-
nōs exuta: q̃ caste: q̃ san-
cte: q̃ deo digne vitam in-
stituerit: ⁊ institutā egerit: quis vl' cogitatu non dicā dictu queat cō-
secrari? Nulli deniq; dubiū: ca-
stissimū corpus ⁊ sanctissimam
animā eius funditus ab omni fu-
isse macula peccati iugi angelorū
custodia p̃ecta: vtpote aulā quā
suus ⁊ omnium creator deus cor-
poraliter inhabitaturus: ⁊ ex qua
homines in sue persone vnitāte in-
effabili fuerat operatione susceptu-
rus. Et quid mirum? Nam inter
omnes ṽsus obtinuit: si tamē cele-
stib' ad terrena potest esse cōpa-
ratio vlla: vt cū prepotens aliq̃s
⁊ persona diues: aliquo vadit ho-
spitatur' vt ⁊ clientes precurrant:
vt locum muniāt: muniētes: ornēt
⁊ custodiant: quo venienti domi-
no suo aptus ad habitandū ⁊ cō-
gruus fiat. Qz si talis apparat' sit
pro aduētū terreni hominis ⁊ mo-
rētance potestatis: qualis appa-
ratus omnis boni putamus fiebat
pro aduentu celestis regis et eter-
ni in corde sacratissime virginis:
que illum non solum erat in semet
transitine hospitatura: sed etiam
ex substantia sua factum hominem
paritura? Siquidem vbi venit ple-
nitudō temporis quod suo aduētū
ipse deus ante tempora predestina-
uit: misit deus angelū gabrielem:
vnum de primis principibus suis
scilicet regni sui: nūciare tibi o bea-
tissima seminarum instare salutem

humani generis: ⁊ se eandem salu-
tem operaturū: ⁊ ex te castissima
per spiritus sancti operationē: ve-
rum deum ⁊ hominem nasciturū.
Domina audis que feruntur ad
rem om̃i seculo inauditam: paues
⁊ miraris: nulla tamen incredulita-
te moueris: verum indubitāter te-
nes apud te omnimodo impossibi-
le fore nō fieri: qd angel' dixit fu-
turū esse. Credidit ergo ⁊ certissi-
me intellexit deum tam bonum:
tam piū: tam omnis misēdie ṽsce-
ribus plenu: vt ad terras de cele-
sti sede descēderet: ⁊ homo factus
p̃ indebitā sibi mortē gen' huma-
num a perpetua vellet morte qua
tenebatur eripere. Respondens er-
go nūcio ait: Ecce ancilla domini:
fiat mihi secundū verbum tuū. *Luc. 1.*
fides deo accepta: hūilitas gra-
ta: obediētia om̃i sacrificio io-
cund' deo oblata. Quid ergo qd
venientis dei oculos offenderet in
illa poterat residere in qua tantarū
virtutum insignia venēs inuenit
redolere? Certe sola fide abrahā
fertur deo placuisse: ⁊ hoc qd deo
credidit: ad iusticiam illi reputa-
tum fuisse. Super humiles autē ⁊ *Eccl. 15.*
q̃etos ac verba sua tremētes: spiri-
tum suū requiescere: obediētiā
se pro sacrificijs malle asserit deus.
Cum igitur in his que tantopere
deo placēt: sancta virgo maria tā
excellenter illi placuit: vt nequa-
q̃ crederet quis illā aliqua ratio-
ne excellenti' placere potuisse: Ali-
mirum tenemus fide: Ab omni si
quid adhuc in illa originalis sine
actualis peccati supererat: ita mū-
datum cor illius vt nec super eam
spiritus domini: scilicet super hu-
mitem ⁊ quietam ⁊ tremētem ver-
ba sua totus requiesceret: ipam vo-
luntati dominice castissimo ac sim-
plici corde obediēte: ⁊ om̃i bolo-
causto suauis acceptaret: virtutū
teq; altissimi obumbratam: filium

De excellētia virginis marie

dei ex illa incorporaret. Hic se sibi
crigat intētio mentis hūane: et pro
posse paucis intēdat: q̄stipende
rit omnipotens deus merita huius
beatissime virginis. Intēdat in
q̄ et contempletur: videat et admi
retur: vnum filium sibi consubstā
talem: coeternum: omnipotentem
ex sua natura sine initio deus pater
genuit: et per eum omnes creaturas
visibiles et inuisibiles ex nihilo fe
cit. Hunc igit sibi tam vnicum q̄
dilectissimum: et in omnibus omni
no equalem: nō passus est remane
re solummodo suum: sed eundem
ipsum voluit in rei veritate esse be
ate marie vnicum et dilectissimum
et naturalem filium: nec ita vt duo
essent: vnus videlicet filius dei: ali
us filius sancte marie virginis: sed
vnus idem ipse qui filius dei in vna
persona esset filius sancte marie vir
ginis: et qui filius sancte marie vnus
et idem ipse esset in vna persona fi
lius dei. Quis hec audiens nō ob
stupescet: et q̄ deus tale quid velle
potuerit: non vltra omne quod di
ci potest admirabile ducat? Quē
la de propagine adā nata: de pec
catorum progenie orta: subito versa
vice: maledictionis eue: benedicta
predicatur super omnes mulieres
et cōcipit et parturit et parit hoīem
deum: omnes preuicationes p
pulsaturum: eosq̄ qui sibi obtem
perarēt: in celesti suo regno sibi co
heredes constituturum.

De amore virginis ad fili um: Capitulū III.

¶ Nam mirabilis natura et
ineffabilis affectus amoris
cōsiderari queat inter hūc
talem tante matris filium: et hanc
talem tāti filij matrem: perpendāt
hī saltem quoquo modo qui vni
co dilectionis seruoze sese altrinse
cunt amant: mater scilicet filium et
filius matrē. Perpendat in q̄ ali

qua bona mat̄ quo affectu teneat
circa vnicū et bonū filiū suū: et bo
nus filius sibi mō ppendat q̄ pietate
moueatur erga bonam et dilectissi
mam ac dulcissimam suam matrē:
et aliquatenus temptet si quo mo
do in se coniectare valeant amorē
huius bone matris erga vere bo
num et vnicum filium suum: et isti
boni filij erga vere bonam et dul
cissimam matrem suam. Equidem
omnes homines ex cōiunctione du
arum personarum: hoc est maris et
femine procreant: et amorem suum
vtriq̄ persone: id est patri et matri
naturalit̄ debent qui sic generant:
ipsumq̄ nihilominus amorem su
um parentes ambo qui eos genuer
unt. Cum aut amorem quem pa
ter et mater singuli debēt filio suo:
debet hec felicissima matrē sola fi
lio suo: amorē etiā quē debet qui
libet filius simul suo patri et matri:
ille filius vere virginis sue debet
soli matri. Nam sicut alij filij na
scuntur ex patre et matre: ita filius
eius natus est ex ea sola matre. Ex
cedit itaq̄ omnes amores parentū
in filios: aut filiorum in parentes
amor istius matris in filium suū:
et isti filij in matrē suā. Et hec ita
se habent iuxta rationem filiatio
nis que facta probatur extra leges
humane procreationis. Alio quo
q̄ modo si placet amorem huius
filij et huius matris perscrutemur:
et q̄tum inde nobis concessum p
ut possumus speculemur. Certe q̄
generat est temporaliter nata: qui
generatur deus est per quē omnia
tempora sūt et ipsamet virgo crea
ta. Ostendit ergo ipse prius amo
rem quē habebat erga matrē vir
ginem et amorem quo nullum pu
temus esse posse maiorem: matrem
suā fecit illā: et virginitatē illi nō
ademit. Equidem hec duo ipsa io
cundius amabat: scilicet virgini
tatē et fecunditatē: Virginitatē:

Beati Anselmi Liber

quia hanc placere deo per omnia intelligebat fecunditate: quia sine hac maledictū legis que adhuc carnaliter custodiebat: incurrere metuebat. Vicit tū amor: i ea seruā de xginitatis: et excludit ab ea timorē incurrēde maledictionis. Virgo itaq; et tenera et delicata: regali stirpe progenita et speciosissima totam intentionē suam: totū amorem suum: totum studium suum ad hoc intendit: vt corpus et animam suam deo virginitate perpetua consecraret. Sciebat enim qd qto sanctius eam seruaret: tātō sublimius ei qui omnium castissimus: immo qui ipsa castitas est: appropinquaret. Amplexando igitur quod acceptabilis domino esse cognouit: legem superauit sprenit qd maledictū date legis: et credidit: reputans secus illum cui placere querebat tāte bonitatis et tante sapientie: vt ante se vel de se tutum concilium ne qd peccati in istis sbiret: inueniret: nec decepta est. Quis enim sperauit in domino et derelictus est ab eo? Denique vbi tam sanctam intentionē ei: tam castum propositum eius: tam firmam fidem: constantem spem et indeficientem vidit charitate ei: misericordie sue intuitu egit circa illam: vt nec sanctitas intentionis eius frustraretur: nec castitas propositi eius violaret: ne aut sanitas fidei infirmata: a spei pstantia titubaret: aut charitatis in ea plenitudo deficeret. Dedit g illi vt et xgo qd magis optabat pmaneret: et vt nemo illā a maledicto legis liberā dubitaret: fecunda fieret. Et vnde fecunda? de illo sine quo omnis fecunditas in sterilitatem conuertitur: et igni cōsumenda succiditur. Et reuera dignum fuit: vt eo in virgine superueniente illa fecundaretur: que paritura erat deum p quē totus mūdus saluaret. Quid ergo hic dicem? Est ne putatis vl-

la mēs hominis que modū huius dilectionis quam deus ad hāc virginē habuit queat penetrare: quando et illi quod charius amabat sic integre seruabat: vt eaz tam digne et caste fecundatam: suipsius matrem fecit? Potest ne queso vllus hominū aut angelorū istius amoris immensitatem penetrare: vel dignitari honoris illi? quicq; vel cogitatu pcipere cōparabile? Erigite obsecro frēs mei: erigite acie mētis vīe ad pteplandū tāmirā diuine operatiōis dignationē et tā ineffabile et stupendā oī seculo huius mulieris grām et exaltationē. Et tu obtrissima feminarū in quā fluxit tā copiosa et superem inēs gratia omnium gratiarū: qd em animi queso gerebas ad eū qui tibi hec magna fecit? Unde sicut ipa diristi: iam ab omni generatiōe beata dici meruisti: Vere magnificauit aīa tua dominum: et spiritus tuus exultauit in deo saluari ipsi. Salutare mirabile: quod non solum domina te inestimabili salute sublimauit: sed et totum mūdum peccatorum vileribus putridum: ex te prodiens mirabili dispensatiōe sanauit. Verum dum illum qui sibi hec miranda fecit paruulum inter manus suas versari: et ad vbera sua pēdere: et ad parui et teneri corporis lestonas paruulorum more vagire conspiceret: quo precor affectu piissimus eius animus mouebatur: quo ve studio ad occurrendum cūctis q incommoda illi fore timebat parabatur castissimum corpus eius? Deus fili huius felicissime matris: qui es virtus et vera sapientia summi patris: oramus te quatenus ipsa misericordia qua factus es homo pro nobis: insinuare digneris cordibus nostris: quo animo: qua cogitatione ferebatur hec dulcissima tua mater: cum te in qd talem ac tātillum in brachijs suis exultans et

De excellētia virginis marie

leta teneret: cū tibi infantulo dulcibus osculis et frequentibus congauderet: cum te lachrymantem supgenua sua quibus poterat modulis consolaretur: cum denique alijs et alijs studijs ad quā ipsam materna pietas informabat: tibi pro qualitatū vicissitudinib⁹ sedula blandiretur? Doce inq̃ nos vlt paululum mente percipere affectū ipsū quo replebatur cor illius: vt si eum peccatorum nostrorū squaloribus obrutū: q̃tus fuerit plene nō meremur contingere: saltem pauca mereamur in nostris crūnis aliquaten⁹ respirare. Nec putetur ab aliquo contemnendum: vel parum quid sentire quēlibet i se de affectu illius matris in filiū suū. Nullo siquidē modo crediderim q̃ is q̃ ad cū intelligēdū puehi mererit: ab amoris eius dulcedine extrane⁹ vsque quaq̃ existere possit. Qui autē in dilectiōis suauitatem transit: nullo pacto defidēdum quin et in retributionis eius participium transiatur sit. Quā v̄o retributionē sui amoris sit adeptus: tota christiānitas nouit: que illam super omnes celos exaltatam: et angelicis choris prelatam certissime credit. Eia fratres q̃tum possumus enitāmur aliquo modo affectum illius tam bone matris agnoscere: et in nobis saltem rei magnitudinē succumbēdo degustare: quo ipsi⁹ meritis adiuuari et dilectionis eius saluari recreari: et aliqua future consolationis mereamur remuneratiōe sublimari. Quicunq̃ igit aliquē since ro et dulci dilectionis affectu diligit: omnia commoda et iocunda ei succedere cupit: illius icōmodis si que acciderint mest⁹ ingem̄t: volunt et reuoluat hunc suum affectum apud se et cogitet quid sibi esset: si adhuc quē fingere multiplicat⁹ in se sedem maior existeret. Que cum fecerit et hunc suum amorem q̃tū

cunq̃ intellectu suo magnificatum amorē illius pijsime matris domine nostre: in deum filium suum aliquatenus comparari posse putauerit: nescio vtrum audiēdus in hac sua estimatiōe. Nec miruz: ipse enim spiritus dei: ipse amor omnipotentis patris et filij: ipse p̄r quē et in q̃ amatur omne quod bene amatur: Ipse inq̃ corporaliter: vt bene dicam: venit in eam: singulariq̃ gratia p̄ omnibus que creata sunt: siue in celo: siue in terra requieuit in ea: et reginam ac imperatricem celi et terre et omniū que in eis sunt fecit eam: et alicui bono ad tempus debriato in animum cadet se q̃cūq̃ amoris habere q̃ illi amorē queat cōparabile estimari: quē hec beatissima matrū ad ipm habebat a q̃ se tā ineffabili dignitate sublimatā intelligebat. Superat ergo omnes omnium rerum creaturarum amores et dulcedines magnitudo amoris istius virginis in filium suum: et dulcedinis immensitas qua exultabat et liquefiebat anima eius in eundem dominum deum suum. Itaq̃ cui saltem ita cōcessum fuerit sepe dulci studio posse cogitare de illa: magnum promerēde salutis indicium esse cōlecto. Sed quid dicā? Si tant⁹ fuit amor ei⁹ et vere maior erga hūc dilectissimum filium suum: quo queso vlt quali gaudio replebat⁹ tota substātia ei⁹: q̃n enī quē tātopere diligebat: quē creato rem ac dominatorem omnium reū esse sciebat: secum egentem: secum edentem: se quecunq̃ nosse volebat dulci affatu docentem haberet quid caperet.

De compassione beate marie virginis p̄ filio crucifixo: Capitulum v.

Am ergo tanta dilectione: tanta exultatiōe beata dei genitrix ex presentia illius

Beati Anselmi Liber

et uersatiōe foret locū data: ppen-
dat q̄ pōt q̄bus dolorib⁹: q̄bus ge-
mitibus: quibus suspirijs cruciaba-
tur: quādo eum a se crudelium ma-
nibus auelli: quando ad condem-
nandum eum tradi: quādo ad lib-
erandū mortis iudicio iudicis iniqui
tribunali conspiceret sisti. Forte ta-
men inter hec ei poterat esse ut mo-
re loquar humano aliqua spei cō-
solatio de euasione illius: dum sen-
tentiam mortis eius pendere con-
spiceret: audiretq; sub altercatiōe
presidis ipsum liberare querentis:
Corripiam ergo eum et dimittam: et
iudeorum pessime plebis ne libera-
retur: regnum cesaris contra presi-
dentē appellātis. Verum dum p-
lata certa sentētia mortis illi om-
nis eam spes euadēdi desereret: eū
q; crucem in qua suspendi debe-
bat: humeris vsq; ad locū sue pas-
sionis subuehere conspiceret geme-
bunda: Est ne precor aliquis qui
queat percipere qualitatem pecto-
ris eius? Adiecit est his doloribus
ei⁹ dolor alius: Petrus et alij disci-
puli ei⁹: de nihili in apostolatū ele-
cti: et iam in tante celsitudine vlr-
tutis ut iam demonibus impera-
rent erecti: nec non secretorum illi-
us conscij et familiares in cunctis
effecti: instante hora traditionis
eius fugam incunt: et eum pro quo
se mortem paulo ante subituros p-
miserant: obliti tantorum bonorū
sponsionisq; sue: solum ipsa cōside-
rante relinquunt. Unde ipsum ad
passionem omnibus amicus destitu-
tum tendentem: hac voce sequeba-
tur gemēs: Adis propitiator ad-
iunolādū pro omnibus: non tibi
occurrit petr⁹ q̄ dixit: Pro te mo-
riar: Reliquit te thomas q̄ ait: Ea-
mus et moriamur cum eo omnes: et
nullus ex his nisi tu solus duceris:
qui me castam pseruasti filius me⁹
et deus meus. Verum hec verba ex

magne pietatis fonte producta: ita
paucis ad hec commemorasse suf-
ficiat: ut ea oculus pietatis atten-
dens dum tante matris geme-
bunda affectibus compatit⁹: pij amo-
ris illius fructu remunerari aliquā-
do mereatur. Sed cum ad ipsam
eius passionem ventum fuisset: et
ipse cruci affixus: hinc ipsaz matrē
suam: hinc discipulū quē diligebat
prope astātes intuitus esset: ne ma-
trem penitus orbatam relinque-
ret: ei presentem discipulū suo lo-
co in filium surrogauit: Mulier in-
quit ecce filius tu⁹. Commutatio
pro eterno et incommutabili deo:
pulum et corruptibilem hominem:
pro naturali et unico filio: seruum
accepit in filiū. Omnia q̄ precor
in te sibi succedebant: cum tam in-
estimabilem commutationē ab ipso
quē super omnia diligebas tibi fie-
ri audiebas? Vere pertransiit ani-
mam tuam gladius doloris: qui ti-
bi amarior fuit omnibus dolorib⁹
cuiusvis passiōis corpore. Quic-
quid em̄ crudelitatis inflictiū est
corporibus martyrum leue fuit aut
potius nihil comparatione tue pas-
sionis: que nimirum sua immen-
sitate transfixit cuncta penetralia
tua: tulq; benignissimi cordis inti-
ma. Et utiq; pia dñā nō crediderū
te potuisse villo pacto stimulos tāti
cruciat⁹ quin vitam amitteres su-
stinere: nisi ipse spiritus vite spiri-
tus consolationis: spiritus scilicet
dulcissimi tui filij pro quo morien-
te conquerebaris: tantopere tor-
quebaris: te confortaret: te conso-
laretur: te intus doceret non esse
mortem eum absumentem: sed ma-
gis triumphū omnia ei subiicientē:
quod in ipso fieri coram moribun-
do videbas. Mortuus est tamen et
ab oculis tuis te spectāte sepulchro
reclusus: Cetera silentio premo: pe-
nitens ignorans ubi vel vnde ali-

De excellētia virginis marie

Quid dicendum assumam ex quo
luctus tui modū o pudicissima vir-
go alicui proponere queam. Si q̄-
dem cum illum quem te virginem
concepisse: virginem peperisse: et
post partum virginem noueras p̄-
mansisse: necnon per quem te in-
telligebas ab omni generatione be-
ataz dici meruisse: videbas in quo-
rum se uicia tam crudeli nece perē-
ptuz: tam subito tuis aspectib⁹ ab-
stractum et sepulchri antro reclu-
sum: qđ ego? nescio qđ haberem:
ubi vel unde acciperem quod in
considerationem tui status animi
quem gerebas eo tpe cuilibet pan-
derem: sed acerbitas doloris et me-
roris in resurrectione eiusdem filij
tui domini dei nostri in leticiāz est
conuersa: Et in quā qualem ve le-
ticiam?

De gaudio resurrecti- onis: Capitulum VI.

Attendamus fratres mei:
1. Supra dum gaudij eius ex-
ultationem qua replebatur
in cōuersatiōe secum adhuc in car-
ne mortali degentis: istius filij sui
cōsiderare niteremur: in ipso nostri
anīni nīsi defecimus: et eam ultra
omnem humanum intellectum ma-
gnam et mirandāz esse aduertim⁹.
Si ergo tā magna fuit tūc cū ipm
bene sciret paulo post moriturum:
que vel q̄ta putatis fuit tunc cum
ipsum iam calcatis mortis legibus
resurrexisset: non solum in eternum
victurum: sed et celi et terre omni-
q̄ creature perenni iure dominatu-
rum? Nolo: hāc immensitatē gau-
dij eius penetrare quis laborer: q̄-
niam que ipsis angelis dei est ad-
miranda et ipenetrabilis: non faci-
le crediderim: q̄ cuius hominē mor-

tali possit esse penetrabilis. At si
aliquis querit: quare euangeliste
non referant ipsum piissimum do-
minum a morte resurgentem huic
sue dulcissime dilectissimeq̄ matri
ut eius dolores mitigaret: primo
ac precipue apparuisse. Dicim⁹ qđ
a quodam sapiente de hoc ipso sci-
scitantes audiūm⁹ sic: tanta est sci-
scitata auctoritas narrationis enā-
gelice: ut nihil in ea dependēs: ni-
hil inane nihil superfluum reperia-
tur: ita q̄ si matri domini: si do-
mine mundi ipsius filius ab infer-
no resurgens: scriberetur sicut alij
cuilibet apparuisse: eāq̄ de sua re-
surrectione docuisset: quis non tale
scriptum superfluum duceret: regi-
nam videlicet celi et terre omnisq̄
creature coequare illis quibus ap-
paruit viro aut mulieri? Spiritus
eius in illa plene et p̄fecte quiesce-
bat: qđ sibi et esse illi⁹ et facta ei⁹ om-
nia luce clarius reuelabat: et euan-
geliste scriberent tunc vel tunc illi
talem semet exhibuisse. His itaq̄
paucis alicuius forsitan inquisi-
tioni prout accepimus responsis:
adhuc aliquid gaudij huius beatif-
sime virginis matris speculari p̄-
oculis constituamus: non ea spe ut
modum illius nos in hac mortali-
tate viuētes: p̄fecte intellecturos
fore opinemur: sed ut inde aliq̄tu-
lum degustando qua possumus il-
lud deuotione veneremur: Sic enim
inspectum et degustatum magnum
in eius amorem anhelantibus so-
let generare profectum. Et si gau-
dium pro filio suo secum in carne
degente: si gaudium habuit eodez
suo filio calcata morte ab inferis
resurgente: non minori gaudio ex-
ultauit ipso suo filio in ea carne quā
de se assumptaz nouerat corā ocu-
lis suis celos penetrare: quis hoc
dixerit: immo quis hoc gaudiū ei⁹

Beati Anselmi Liber

omnib⁹ que illud p̄cesserūt gaudijs
nō crediderit eminere? Bone m̄res
solēt magnifice i b̄ mūdo exilari/
ri cū vidēt filios suos terrenis ho/
noribus sublimari: et ista mater p/
culdubio bona: non cessabili gau/
dio letaretur: quando filium suum
vngentiz omnes celos dominā/
di iure penetrare: ac in dei patris
omnipotentis vidit cōfessum ascē/
dendo pertingere? Immo quid
hūc gaudio vnq̄ fuit sile? Quid
in medium prolatus saltem per il/
lud aliquo modo possit mens hu/
mana i istud aciem suaz dirigere?
Sed et hec gaudiorum suorū ma/
gnitudo nonnihil incrementū ac/
cepit: cum adueniente super disci/
pulos spiritu sancto: mox ad predi/
cationem illorū fidem filij sui tan/
ta hominum multitudo suscepit.
Nec mirum inde alicui videatur
q̄ dico gaudium eius incrementū
in credentium cōuersione sum/
plisse. Ibi enī excepto gaudio qd̄
de salute generis humani in istoꝝ
conuersione concipiebat: filij su/
um non gratis fuisse mortuum: euz
tam efficaciter operari videbat: fi/
dez amoris eius in eis qui amato/
res eius extiterant. Gaudium itaq̄
ei erat in celo: et gaudium in terra:
gaudium insuper in omni creatura.
Gaudium in celo: q̄ fructus v̄etris
ei⁹ benedict⁹: iam erat victor mor/
tis et orbis: i celo regnabat: et cum/
cta celestis curie agmina inestima/
bili magnificentia letificabat. Gau/
dium in terra: quoniā eorum pro/
quiorum salute matrem dei se factā
sciebat: abiecto iugo diaboli a quo
captiui tenebantur: liberam in ip/
sam salutem currere conspiciebat.
In omni quoq̄ creatura gaudium
habuit: eo q̄ illum a pristina opp̄s/
sione erui: et ad illum ad quem fa/
cta fuerat statim redire vidit: Post
q̄ enim homo deum contempnit: et

eius mandatis tumidus contrarie
non timuit: in nulla creatura quā
deus ad subsidium eius instituit: iu/
sto iudicio aliquid iuris ampli/
us habere debuit. Cum igitur et in
contumacia sua contra deum om/
niū rerū dominū perstitit: et tamē
vsum rex in subsidium suū retorq̄re
nō destitit: domino deo iniusticiā:
et dei creature violentiam intulit
et oppressionem. At nunc cum iam
reconciliatus homo per mortem fi/
lij huius beatissime matris redit in
gratiam dei: famulandi scilicet ei p/
quo se institutus esse cognouit: hec
sacratissima domina vidisti: intel/
lexisti: hec per te tali modo impleta
esse: magnifice es gauisa. Ista fra/
tres dicimus dulce habētes: et vos
dulce habere cupiētes sepe volue/
re: in memoria amorem et gaudi/
um huius domine: quibus iugiter
undantia in deū et deo iocundaba/
tur tota illius substantia. Nihil enī
vtilius post deū in memoria matris
eius: nihil salubrius meditatione
pij amoris q̄ feruebat in memoria
et contemplatione filij sui: nihil io/
cundius sapore pertractati gaudij
eius quo multipliciter pascebatur
in eodem et per eundem filium su/
um. Sepe quippe vidimus et audi/
uimus plurimos hominum in suis
periculis recordari horum: et om/
nis periculi malum ilico euasisse.
Velocior q̄ est nonnunq̄ salus
memorato nomie ei⁹: q̄ inuocato
nomine domini iesu vici filij sui:
Et id quidē nō ideo fit q̄ ipsa ma/
tor et potentior eo sit: nec enim ip/
se magnus et potēs est per eā: sed il/
la per ipsum. Quare ergo pp̄itor
sal⁹ in recordatione eius q̄ filij sui
sepe percipit? Dicaz quid sentio: Fi/
lius ei⁹ domin⁹ est et iudex omnium:
discernens merita singulorum: dū
igit ipse a quis suo nomine inuo/
catus non statim exardit: profecto

De excellentia virginis marie

id iuste facit. Inuocato autem nomi-
ne matris etsi merita inuocantis nō
merentur vt exaudiat: merita ta-
men matris intercedunt vt exaudia-
tur. Hoc deniq; vsus hūanus quo-
tidie probat: cum quis proposito do-
mīco nomīe efficaciter ab alio aliqd
impetrat: qd simpliciter sua p̄cece ne
quaq; impetrare potest. Itaq; si tam
vtilis aliquando in subueniendo me-
morā nomīs matris dei existit: non
mirū si magne salutis afferat fructus
frequens meditatio amoris ei: si ple-
nam iocunditatem dabit dulci stu-
dio cogitata et recogitata immēsitās
gaudij eius.

De gaudio beate marie in filij ascensione: Lapi. VII.

Capitulum propter adhuc in specula
q̄ tione gaudij eius verba ver-
tamus: et mētes nostras ipsi
dulcedine aliquantisper enutriam:
Perpendamus itaq; cuj tanti gau-
dij magnitudo impleuerit intima pi-
ssime domine huius ex his que tam
paulum intiendo prout potuimus
prelibauimus: vtrum ei super illa ad
huc adijcere aliquid gaudij potue-
rit: id quod reuelāte spirītu sancto:
remota omni ambiguitate: sciebat se
decurso labentis vite spacio: in bea-
titudinem regni celestis ascensuraz:
et filium suum omnipotēti deo patri
in sua deitate coequalem sicut est: in
indeficienti contemplatione visurā:
seq; post euz omni creature celestīū:
terrestrium et infernozū perenni iu-
re dominaturam. At immensitatem
gaudij huius quis considerabit: qui
non in ipsa consideratione penitus
ab ea opprimatur? Et si causa gau-
dij tanta est: gaudiū ipsum quale
et q̄tum est? Sed o bone iesu istius
tue dulcissime matris fili: quomodo
potuisti pati vt te in regnū tue glo-
rie remeante: illam quasi orbatam
in miseris mūdi relinqres: et nō eaz

statū tecū regnaturā assumeres? For-
tassi s dominene tue celesti curie ve-
niret in dubiis: cui poti⁹ occurreret:
tibi videlicet domino suo cum post
regnum tuum in assumpta carne pe-
rent: an ipsi domīe sue ipsum regnū
iam suū materno iure effectum ascen-
denti. Nam vt in partes suo occurru
diuideretur: quaten⁹ pars tibi et ps
illi in primo aduentu obsequeretur:
non deceret estimo: p̄sertim cū tota
sit tua totaq; p te eadē celestis curia
sua. Prudentiori ergo et digniori
psilio vsus: p̄cedere illā volebas:
quatenus ei lo cum immortalitatis
in regno tuo preparares: ac sic comi-
tatus tota curia tua festin⁹ ei occur-
reres: caniq; sublimius sicut decebat
tuam matrem: ad te ipsum exaltares.
Equidem non est ab re credere ipsū
his de causis matrem suam p̄cessis-
se: cum ipse idem vnigenitus huius
beatissime virginis pmiserit suis di-
scipulis: se si abiret eis locum in cele-
sti sede preparaturum. Si ergo loc⁹
ab eo preparabat ad gloriā et ho-
nozem discipulorum: quomodo nō
prepararetur ad honorem et gloriā
matris sue domīe scilicet et regine an-
gelorum? Erat p̄terea vt hic qui-
dez videtur vtilis et necessaria fides
nostre conuersatio sua post ascensi-
onem domini inter apostolos eius:
quia licet ipsi per reuelationem spiri-
tus sancti edocti in omnē fuerint ve-
ritatem: incomparabiliter tamē emi-
nentius ac manifestius ipsa per eum
spirītū veritatis: illius veritatis p-
funditatem intelligebat: et per hoc
multa eis p hāc reuelabant: q̄ in se nō
solum simplici scientia: sed ipso ef-
fectu: ipso experimento didicerat de
mysterijs eiusdem domini nostri iesu
christi. Nec dilatio sue assumptōis
quoquo modo iacturaz aliquam in-
ferre poterat immensitati amoris et
gaudij sui: quoniam ipse perfectio
amoris et gaudij: ita illam reficiebat

Beati Anselmi Liber

plentudine sui: ut hoc ipsum et ad amoris et gaudij augmentum magis operiret: quod se illic esse videbat ubi deum quē pre cunctis amabat magis velle sciebat. Igitur ubi cumque erat: et ipsa in deo et deus in ipsa iocundabatur: qua iocunditate ipsa felix: sed pre ceteris ubique fieri cupiebat quod sapientie dei potissimum placere intelligebat. Hac inestimabili amoris et gaudij immensitate predata fuit hec virgo sanctissima quā diu eam in mortali carne manere placeret sapientissimo filio suo.

De assumptione beate dei genitricis marie:

Capitulum VIII.

Erum cum ipse in regnum suum eam assumere: et ei magnificentiā regni sue glorie decreuisset ostendere: cuius precor dignitatis et honoris apparatibus intendebat tota curia angelorum: quibusve vocibus exultationis et salutis resonabant numero: sa tabernacula antiquorum patrum ipsi curie tunc associatorum? Certe crediderim omnes illius beate patrie cives festiuiori solito ac sublimiori nitore decoris: ad aduentum matris domini sui preparari: ac noua quadam et ineffabili iocunditatis gratia pro tante rei expectatione conuulsi. Et quid mirum? Ipse Iesus deus et dominus omnium filius eius benedictus: huius castissime virginis et domine rerum: ipse ei sicut sue vnicę matri totus festiuus occurrere volebat: et aliquis de familia sua se tanti gaudij immensitate subtraheret? Atque inter homines moris satur esset: vnumquemque bonum seruum cuiusvis prepotentis domini: eo maiori gaudio in amica domini sui ad

uentu exultare: quo ipsum dominum suum cognouerit aduentantem amicum magis amare. Cum vero de aduentu parentum domini sui agitur: de quorum speciali dilectione nullus vlla dubitatione tenetur: ille nimirum magis felicem se estimat: qui maiori iubilo et festiuiori occursum leticie frena relaxat. Si ergo hec ita se habent apud homines: quibus si qua bonitas inest: longe tamen supernorum bonitati impar est: contempletur animo qui potest quo gaudios: qua festiuitate: quibus concentibus iubilabant omnes beatorum spirituum ordines: quando et vnicam domini sui matrem aduentare: et ipsum dominum suum ei videbant omni sua gloria decoratū velle occurrere. Stipat itaque mille milibus: immo innumerabilibus angelorum agminibus: deus ipse huic piissime matri sue de hoc mundo migranti occurrat: eamque super omnes celos exaltatam cuncte seculi creature perenni iure dominaturam in throno glorie collocavit. Dies tanti occursum gloriosa et felix: Dies tam preclare exultationis beata et celebris: Dies tam sublimis glorificationis festiua et omni seculo admirabilis: Dies enim illa non solum te domina ineffabiliter sublimauit: sed celum ipsum quod penetrasti: Necnon cuncta que in eo sunt noua et ineffabili gloria decorauit: Noua quidem celum gloria decorauit: quia priorem gloriam eius ex presentia tui ultra quā dici possit aut cogitari magnificauit. Nam cum tu domina ille lucasceas: noua illud et precelenti virtutum tuarum dignitate irradias: immensaque miseratione tuarum et gratiarum luce perlustras. Eadem quoque dies ascensus

De excellentia virginis marie

tulcorum qui ciues eius ab initio creature esse meruerunt: solito festi-
ulozi exultatio nis gaudio induit:
quia per glori osum secunde virgi-
nitatis tue fructum semirutam vi-
dent ciuitatem suam redintegra-
ri. Ecce in tuo aduentu per quam
tantum hominum meruerunt gaudij
tui magnitudo iure debuit augme-
tari. Terram etiam dies exaltatio-
nis tue o beatissima seminarum mi-
ra gratia irrigauit: quia dum te
quam de se et in se aliorum homi-
num lege progenitam cognouit:
vsq; ad creatoris omnium thro-
num exaltatam cognoscit: ac an-
tiquam maledictiois penam qua
in peccato primorum suorum fi-
lioz sese merito excepisse sciebat:
taz per tante benedictionis tue ab-
undantiam sese euadere indubi-
tenter credebat. Quid amplius di-
cere possum domina? Immensita-
tem quippe gratie et glorie et felici-
tatis tue considerare cupienti: sen-
sus deficit: lingua fatiscit. Quem-
admodum enim omnia que in celo
sunt: per glorificationem tuam in-
estimabiliter decorantur: ita per
eandem glorificationem: cuncta
que in terra subsistunt: ineffabili-
ter sublimantur. Singula nempe
in immense dignitatis decus pro-
fecerunt: cum per tuam beatam
et integerrimam virginitatem do-
minum deum suum quem non co-
gnouerant: agnoscere: et agniti-
um colere et amare meruerunt. Quia
igitur super omnes celos in dex-
tera domini dei sui filij tui bene-
dicti exaltari digne cognouerunt:
eo etiam didicerunt se eidem deo
suo totum debere quod sunt: qua-
do ea que inter illa et de illis vna
tantam dignitatis eminentiaz me-
rui. Nihil igitur aut idolis ho-
mines: aut velle alie rerum species

intellegerunt idolorum cultoribus
se debere: vbi et singularem au-
ctoorem sui ex tuo castissimo vtero
ad restitutionem prime creationis
sue progenitum susceperunt: et te
per quam amissam dignitatem su-
am recuperare: omni creature ta
sublimiter preponi accepere.

Quantum profuit bea-
ta vgo maria creature hu-
mane:
Capitulum IX.

Has itaq; laudes quasve
q gratiarum actiones: non
solum humana natura sed
omnis creatura hinc sanctissime vir-
gini debet. Vera enim sanctitas:
et sanctissima puritas pijsimi pe-
ctoris eius: omnem omnis creatu-
re puritatem sue sanctitatem tran-
scendens incomparabili sublimita-
te hoc promeruit: vt reparatrie p-
dicti orbis dignissime fieret. An-
de quid laudis pro tam ineffabili
bono ipse per eam reparatus mun-
dus ei iure debeat estimare: nulla-
tenus sufficit. Ne tamen aliquis
coru nimis insolens: autumet nos
magis more indistincte landantius
ista dicere q rem sicut est confi-
derare. Ne igitur videat cuiq; qd
considerationi fidelium quocun-
q; modo comemorando velle pre-
figere: plenius ea que humane na-
ture per eam bona prouenire: com-
memorare iuuat: aut sic qualis om-
nes altarum rerum forme per ip-
sam sunt reparate siue reformate:
nihilominus prout poterimus in
medium proferre delectat. Qd ea
quidē re facere placet: vt pre ocu-
lis aliquatenus deformat? singularib;
beneficijs ei? nemo relinquitur: cui co-
sideratio inestitate pmerite laudis

Beati Anselmi Liber

illius nō obruatur. Nota igit̃ omni
seculo loquar: ⁊ de q̃ ad quid pue/
cti sumus huius dom̃e meritis: pro
posse edicam. Itaq; natura mea ad
similitudinem dei in principio cre/
ata fuit: quatenus indefinenter ip/
so deo frueretur: et eius gloria sine
omni corruptione ⁊ mutabilitate ali/
quando potiretur. Hoc tam grande
bonum natura statim in primis ho/
minibus perdidit: et in huius mun/
di miseriis infelix et p̃cep̃s ruit: de
hinc in eternas miseriis decurso vl/
te labētis articulo mlt̃o infelici? rui/
tura. Transierūt multa secula: ⁊ dā/
nationis istius immanitas super om/
nes filios hominū semper est in de/
terius roborata. Nec enim dei sum/
mi sapientia summa: vllam in massa
creationis humane viā inuenit: per
quam vt disposuerat in mundum ve/
niens tam luctuose perditioni subue/
niret: donec ad istā de qua loquimur
virginem ventū esset. Sed hec mor/
vbi in mūdum per humane genera/
tionis lineam venit: tanta omnis bo/
ni virtute ⁊ constantia p̃fecte resplē/
dit: vt eam ipsa sapientia dei vere
dignam iudicaret per quā in homīe
veniens: non mō reatū primorū homi/
num: sed et totius mundi peccata de/
erer: ⁊ diabolū sui operis inimicū
cum suis elideret: nec non dāna cele/
stis patrie illuc hominē deducen/
do redintegraret. Quis igitur ista p/
pendens estimare queat qua laude
digna sit que tantorū beneficiorū so/
la p̃re cūctis effici meruit mediatricē?
Liberati ergo a lege mortis q̃ deti/
nebamur: resurgimus in gloriā quā
in primo parente perdidimus: immo
in ampliorē q̃ vel ipse in se vlt̃ nos in
ipso amisimus. Quī etenim adhuc
etiā in carne mortali per fidem ad
amissam gratiam seu patriam tendi/
mus: in filiationē dei per benedictū
filium benedictę matris marie tran/
sumus: eundemq; filium eius nobis

fratrem ipso auctore arcessimus. A
morte enim resurgēs nos fratres si/
os appellauit: ⁊ q̃ ad patrem suum
et patrem nostrum: deum suū ⁊ de/
um nostrū foret ascensurus: familiari
affectu nobis intimari p̃cepit. Quē
igitur tantum patrē ⁊ tantū fratrē
fortiti sum? vtiq; beate marie ascri/
bere debemus: cuius integerrima et
benedicta fecunditate: in tantā digni/
tatem surreximus: quā quidē digni/
tatem nostram natura nequaq; ade/
pta fuisset: si illius beate marie fecun/
da virginitas deum de sua substan/
tia non genuisset. Cum igitur taz in/
estimabili dignitatis honore etiam
in huius mundi squaloribus degēs:
p̃ pie matris dei marie merita hūa/
na natura sit exaltata: qualis quali
gloria decorabitur: cum hunc ipsum
fratrem suum: eius omnipotentī pa/
tri coequalem in sua maiestate regnā/
tē aspexerit: eiusq; regnī coheres ex/
istens: perpetuā ⁊ incommutabili glo/
rificationē vultum ipsius p̃fens cō/
stituerit? Aduertat inq; aduertat q̃
gloria vel quod gaudium vel que iu/
bilatio erit omnibus illis qui in re/
gnū beatitudinis assumpti: deum
dominūq; rerum omnīū in sue car/
nis substantia sibi similem viderint:
⁊ cuncta que siue in celo siue in terra
seu in inferno subsistunt ad: nutum
illī? p̃dere: eumq; fraterno affectu
ūno vltra omnes fraterni amoris af/
fectum seip̃os amare velle poterūt:
sine mora: sine cōtradictione: sine de/
fectu sibi eternaliter ministrare. Su/
per hoc cū ipsam dominam per quā
tāta bona eis prouenire: p̃re oculis
habuerint iuxta deū quē de suo vte/
ro virgo filium pepererit residentē
⁊ iure materno celo terreq; cum eo/
dem suo filio p̃sidentem: confide/
remus qua exultatione exultabūt p̃
tanta gloria eius: q̃ honore subleua/
bunt in tanta potētia ei⁹. Quis itaq;
creatura defert eis honorē n̄ solū q̃

De excellētia beate virginis.

videbit nature ipsorū cōsortem esse suum creatorē: sed etiā quia dominā sumā & vnicā dominatricē celi & terrē mariā ex his cōspiciet esse factā reginā angelorū. His igit ita cōsideratis: tu quicūq; ex humana stirpe p/ genitus es: quomōdō potes & quātum potes erige aciem mentis tue in eam: & q̄s potes laudes p/olue: cōsiderās q̄s grates: q̄s laudes: q̄ obsequia ei p/ petuo debeas: p/ cui? beatā & integer rīmā fecunditatē de tanto malo ad tantū bonum: vt breuē ostendim? cō/ pendio: sis puectus gnarus attende. Nulla te ab horum cōsideratione se/ cūlī delectatio moneat: nulla cuius/ uis amoris desidia a debita laudum exhibitōne retardet.

Quātū p/uit omni creatu/ re etiā p/ter hūanā: Ca. X.

¶ Erim qm̄ aliquātlp animad/ uertim? qd boni p excellētiā beate matris dei marie merita adepti sum? paucis etiā vt p/posui/ m? p posse qd altā species rerū: per eadē eiūsdē merita sint adcepte aduer/ tam? Scio quidē sup/ me quedā di/ xisse & cōmemorasse: sed ad tante dñe emnentiā cōmendandam pijs auri/ bus nō videt fore sup/uum eandem p/ sentare sententiā. Omne itaq; cre/ aturā tam celestem q̄ terrestre ad sui creatoris laudem & gloriā institu/ tam: nemo sane mētis ambit: nemo sapiens silet. Quapropter si aliquid eius laudi aut glorie sue honori de/ rogat in quoq; bene intuetibus li/ quet q̄ idē ipsum cetera sue subinte/ gritatem ei seruātia: quodam exinde confusione verbere sauciat. Nec em̄ ad domini sui fidelitatē integre sese tenerent: si verecundiā domini sui et auctoris equanimiē & incōcussa trā/ quillitate sustinerent. Homo igit q̄ a deo inter ceteras creaturas sblimis nature creatus est: dum deum per sue inobedientie reatū inhonorauit: om/ nia que sui iuris prius erant amisit: omniaq; que sui status integritatem

seruauerūt: quadā cōfusione ipsa re/ atus sui inmanitate q̄tum in ipso fu/ it vulnerauit: adiecta est eis sup hac cōfusione & alia confusio: quia hūc quē a suo conditore p male vite me/ rita exorbitare videbāt: per sue con/ ditionis legē: ministerij sui obsequi/ um nullo tēpore abnegare valebāt. Ingerebatur igit operibus dei con/ tumeliosa quedā oppressio: & fiebat de eis grauis & iniuriosa abusio. Nus siquidē nullum in his que dei sunt iuste debet habere: qui voluntati ei? non veretur prauis actibus contra/ ire. In eo itaq; quod lumine celi & si derū motu in suis vibus homo re/ portebatur: idem celum & sidera ipsa magni honoris determinēta patiebā/ tur. Nempe illi seruiebant: propter quē se nequaquā instituta sciebāt. Ad obsequiū quippe siue seruitium iusti hominis: nō iniusti qui tunc erat: cō/ dita fuerunt. Hoc ipsum de aere: de terra & que profert: de mari & omni/ bus aquis: ac de his que continēt li/ cet dicere & sentire. Omnes igit re/ rum forme: in formā quadam & con/ tumeliosa obfuscatione tegebantur: eo q̄ ipsi qui deum suum incessanter offenderat: ministrare ac subdi/ si/ ne intermissione cogebantur. Dura/ uit autē hec in rerum substantijs in/ iuria: quousq; venit in carnē illa de qua loquimur beata virgo maria. At vbi venit ipsa: in seq; filium dei incorporauit: & pristinā dignitatē in deo qui nascebatur humana natu/ ra recuperauit: nihil vltra confusio/ nis aut iniuriarū alieni rerum speciei refedit: immo libertatem p/ime crea/ tionis sue confestim recipere meruit. Nam ipsa cui lege suo cōditiōis ius libertatis maximū erat obsequendū: videlicet illi quē ad dei imaginē con/ ditum nouerat: cum ipsum in creato/ ris sui similitudinem quā peccan/ do in se corruerat: per bona opera redire conspexit: non mirum si deinceps obsequendo dñatū eius: cōtu/ meliose iugum seruitutis excussit.

Beati Anselmi liber

De eodem alio modo:

Capitulum XI.

Non autem modo si placet cōsideremus qualiter omnis creatura ad utilitatē hominis sit creata: et quemadmodum eadem utilitas ob peccatū primi hominis quodammodo euauerit: quo pacto per beatam dei matrem virginem mariam: primā sue utilitatis recuperauerit dignitatem. Certe homo quod mens subsistens rationi: carnis fragilitate depumitur: ad hoc conditus fuerat: ut contemplationis oculo forme iugiter intenderet creatoris: sed quia ipse conditor eius incircumscriptus spiritus est: et nemo unquam carnis corruptibilitate pressus ullatenus in magnitudinis eius noticiam vel admirande dignitatis illius speculationē sicut est pertingere potest: proposita illi aliarum rerum existentia est: quatenus earum consideratione: sublimitas eius que per se neque videtur: ab ipso intellecta conspiceretur. Verum ubi post primorum hominum peccatum generationis humane pro pago in desideria cordis sui prolapsa est: et per vitia sorduit: non solum creatoris contemplatio: sed et rerum creaturarum mirifice dispositionis salutifera meditatio: ab ea procul euasit. Videtur ergo quali modo in lapsu hominis ruit dignitas rerum. In consideratione enim illarum homo resurgere debuit in agnitionem dei: et sic quasi quidam ei gradus fieri deberet pertingendi ad creatorē ipsius et sui: sed et hoc etiā dignitas in eis perijt: quoniam qui ea digne vteretur: nullus fuit aut extitit: Nec ullatenus receperunt ex quo primus homo corruit amissā eminentiā tantū boni: donec ille agnus qui peccatū mundi tolleretur: in persona dei et hominis perijt modo per beatā mariā. Verum in cognitione dei hominem hūc agnū reuocato: omnis etiā alia creatura in statu sue conditionis et honore proprii conditionisq; decoris est reuocata. Vultis

igitur tanti boni effectū illi censueris profecto imputandū: per cuius virginem utrumque venit in mundū: qui et hūc naturā in tantā sicut diximus dignitatis excellentiā sua sapientia reuocauit: et omnē simul creaturā proprii legis amissi honoris mira dispensatione redonauit. Quid ergo hūc beatissimē ac sacratissimē virginē dñe nostre omnis tam rationalis quam irrationalis creatura iure debeat: qui valet: ex his quod paucis perstrinximus dilatato sensu adducat: Aliquid cuncta quod deus bona et utilis fecit in eo statu quod condita fuerunt: sicut diximus et ostendimus: esse restiterunt: et per hanc beatissimā virginē in statū pristinum reuocata sunt et restituta. Sicut ergo deus sua potentia parando cuncta: pater est et deus omnium: ita beata dei genitrix maria suis meritis cuncta reparando mater est et dñā rerū. Deus enim est deus omnium: singula in sua natura propria in flosione constituenso: et maria est dñā rerū singula congenite dignitati per illā quā meruit gratia restituenso. Et quemadmodum deus ex sua substantia genuit enim per quem cunctis origines dedit: ita beata virgo maria de sua carne mundissima peperit illū qui decorē prime creationis omnium: cunctis restituit. Itē sicut nulla rerū species nisi per dei filiū facta subsistit: ita lex debite damnationis neminē deserit: nisi quē ab ea filius beate marie virginis absoluit. Quis igitur ista recto sensu et corde sincero perpendens: plene percipere queat excellentiā huius virginis: per quam tam inestimabilia bona habet rerū natura: per quam tam inestimabili gratia: a tantā ineffabili delectatione erectus est mundus? Quis in quod tantā mirā et omni prius rei preter hanc inaudita gratiā huius beatissime mulieris oculo mentis aspiciēs non obstupescat: et non modo elinguis veruetiā la tate rei comprehensione presus inunio fiat?

Oratio eiusdem beati Anselmi ad beatissimā virginem mariā: Capi. XII.

De excellētia beate virginis.

¶ Ap̄pter ea q̄ nobis sit īpe-
netrabilia intermīttētes: p̄ci-
bus īpetrare nitamur: vt qđ
intellectu cape nequimus: salutare
affectu obrinere mereamur. Rogam⁹
ergo te dñā p̄ ipsā gr̄tiā qua te plus
z om̄ipotēs deus sic exaltauit: z oīa
tibi secū possibilis esse donauit: qua-
tenus id apud ipsū nobis īpetres
z obtineas: vt plenitudo gr̄tie quā
meruisti: in nobis sic op̄et: quo p̄fici-
plū beati p̄m̄ij eius nobis misericor-
diter q̄siq; cōdonef. Ad hoc quippe
deus noster p̄ te factus est frater no-
ster: vt quēadmodū ip̄e dignatus est
cōsors fieri nostre hūanitatī: sic nos
mereamur cōsortes fieri sue diuinita-
tis. Intēde ḡ dñā pijsima vt nobis
ad effectū pueniat: p̄pter qđ de⁹ n̄r
ex tuo castissimo vtero factus homo
inter homīes venit. Nec sis q̄sumus
exoratu difficilis: qz p̄culdubio idēz
benignissimus filius tuus dñs noster
iesus christ⁹ erit ad cōcedendū quic-
quid voles p̄mptissim⁹ z exaudibi-
lis. Tātūmō itaq; vells salutē nr̄az:
z vere nequaq; salui esse non poteri-
mus. Quid igit stringet larga mise-
ricordie tue viscera dñā contra nos:
vt nolis saluari nos? Certe deus no-
ster (teste p̄phā) misericordia nr̄a est
z tu eiusdē dñi nostri absq; dubio x̄a
mater es. Si tu ḡ que dei mater es: et
eo reuera miscōle mater z gr̄tie: de-
negas nobis effectū miscōle: cur t̄ā
mirabiliter facta es mater: qđ facie-
mus cū idem filius tuus aduenerit:
cūctos equo iudicatur? iudicio? Si
quidē licz ip̄e fili⁹ tuus sit p̄ te factus
frat̄ noster: vbi volūtātē tuā sue vl-
delicet dilectissime m̄ris magis por-
rectā aduerterit: illuc seruata equita-
tis rōne: a qua te nullaten⁹ discrepa-
re videbit: iudiciū sui sentētiā: siue ad
misericordiā inflectēdo seu ad iusti-
ciā intendendo p̄mulgabir. Subue-
ni ergo nobis dñā pijsima: z nō cōsi-
derata peccatorū nr̄oz multitudine:
velle tuū ad misericordiam nobis infle-
cte: Rogita queso z recogita apud te:

qz non ad dammandū sed ad saluan-
dū peccatores: cōditor noster ex te fa-
cius est hō. Cur itaq; nō iunabis nos
peccatores: qū propter nos in tantā
celitudinem es leuata: vt te dominā
habeat z veneret oīs pariter crea-
tu-
ra? An ideo vtrū peamus: amplī nō
curabis: qz quicquid de nobis misse-
ris vltra eueniat: gl̄ie tue iactura nul-
la inde pueniet? Et hoc quidē bona
domina fortassis aliquo mō dici pos-
set: si p̄ tui solū exaltatiōe z vtilita-
te mater dei facta fuisses: s̄ vtiq; de⁹
qui hominē assumpsit ex tua castissi-
ma carne: hoc fecit pro tua z n̄r om-
niū salute. Si ergo tu q̄ plena salute
es posita: non intendis vt eadē salus
p̄ modulo nostro etiam ad nos vsq;
p̄tingat: iam tuorū sufficiens cōmo-
dorū nostrorū negligens esse videbe-
ris: z que p̄ totius mūdi saluatione
meruisti fieri mater altissimi: cū nos
postposueris quos obuoluit finis se-
culi: quid queso proderit nobis tua
gloriosa z felix exaltatiō: z quid inde
habemus dulcis z affectuosa exulta-
tiō? At ḡ filiū tuū totius mundi sal-
uatorē: z te eius recōciliatricē esse
veraciter sentiam⁹: eo nos p̄pensiorē
studio iūua p̄camur z foue: quo in se-
culis mundi natos z alitos: potiorē
leuamēte p̄spicis indigere. Ab initio
deniq; renouatiōis humane: omnib⁹
sub tuū p̄sidiū cōfugiētibus hucusq;
succurristi: z idcirco p̄ omī creatura:
omī laude dignissima dici z esse me-
ruisti. Eia succurre oramus vt laus
quā p̄ tot secula digne possedisti: cō-
tinua tibi duret ī gr̄tia ipsa qua mū-
do perditō subuenisti. Tibi ergo nos
cōmendam⁹: tu p̄cura ne pereamus:
effice poti⁹ vt salus nr̄a de die in diē
multiplicet: z filio tuo dño nr̄o iesu
christo vita nr̄a ingl̄ deuotiōe famu-
let. Qui cū deo patre z sp̄s sancto vs̄
uit p̄ oīa secula seculorū: Amen.

Beati Anselmi liber de
excellētia virginis abarie
explicit.

Beati

Beati Anselmi liber Epistolariū incipit.

Beati Anselmi: ad Helinandū auunculū suū: eundem ad statū pfectioris vite exhortantis: Epistola. I.

A

Eru^s ser

uorum dei i beccensi monasterio cōmanē: tū: frater Anselmus: fratri dilecto: filio de-

siderato: helinādo bene incepta feliciter p̄ficere. Benedictus deus a quo omne datū optimū: et omne donū p̄fectum descendit: qui auertit oculos tuos ne videant vanitatē: et erexit animā tuā ad sequēdam veritatē. Be- stat igit mi d̄siderare vt sedula sollicitudine p̄tractes: qz nemo mittens manū ad aratrum et respiciens retro: aptus est regno celoz. Antiquus enī hostis tanto entius nō cessabit multimodis te calliditatib⁹ inuadere: quāto te videt studios⁹ laqueos ei⁹ velle euadere. Sepe nāqz reducet ante mē oculos q̄ delectabilia sint ea i q̄bus solitus es cōuersari: vt cōtinuo subinferat q̄ difficile sit assueta voluptate carere: quia sit impossibile in quodā austero rigore et rigida austeritate tota etate pseuerare: q̄tenus ex memoria assuete delectatiōis pl⁹horreat anim⁹ sobrietatē vite sublimioris. Aliqñ s̄ specie discretiōis finget se salubrius tibi q̄ p̄posueris cōsultare: vt scz prauitatē deserēs: in clericali p̄posito religiose viuendo velis p̄sistere: vt p̄ vite correctionē animā tuā possis saluare: nec p̄ indiscretiōis subeas onus qd̄ non possis portare.

B Qd̄ si te ab intentiōe p̄fectioris vite nullaten⁹ auerti posse cognouerit: qñ rectū ire approbando p̄positū se simularit: sed iuxta iter laqueos ponere multimodos nō cessabit. Alij quidē hinc oblata oportunitate peccādi: illi- lpe stimulante temptatione: suasionē

Jacob. I.

Luce. 9.

Anselmi

callidus addet huiusmodi: Tam bonū est qd̄ decreuisti facere: vt quālibet imensitatem peccatorū possit destruere: interim ergo satisfacere volū- tati tue cur hesitas: cum cito sine multa sine paucis peccata sint: pariter delenda nō dubites. Aliquādo xō taliter conabit decipere: Bonū quidē est qd̄ vis facere: sed nō oportune fit nisi cū tepescēte lasciuia iuuenili: q̄ pondus illi⁹ regularis censure nō tolerat: ipsa maturitas etatis religiose grauitati se cōtemperat: Qd̄ si viderit te ita imbecillem vt impediri tua possit intentio si manifestes: oīno conabit vt hīs a quibus retineri aut vi aut amore aut aliqua p̄suasione possis: q̄libet occasione publicet. Qd̄ si viderit et iā: quia si bonū qd̄ intendis aliquātum differre volueris: multo fructuos⁹ atqz vtili⁹ facere p̄ poteris et plurimozū salute q̄s tecū attrahes: et cōmodo pecunie monasterio p̄fitu- re quā vndiqz colliges: qd̄ est q̄ te leuitate et incōsiderata acceleratiōe tēptabit arguere: quia te non solum p̄mittendo: sed et p̄gius ponendo in- dissolubili voto voluisti cōstringere: cum nihilomin⁹ et fortassis meli⁹ ad ipsum libera posses volūtatē p̄ficere. Ad hec oīa charissime quid respondendū sit: vellem aliquāto diffusius scribere: nisi lex epistole cogeret me breuitatē non excedere. Breue igit et verū amici tui suscipe cōtra ista cōsilium: Qui putat voluptate seculi carere: et in exercitio pseuerare virtutū nimis austerum et impossibile: nunq̄ gustabit quā tū sit non seruire: sed imperare vitis p̄ amorē et spem celestis regni laudandū et delectabile. Qui putat melius sibi esse in habitu clericali religiose viuere: q̄ subire monachice vite pondus importabile: consideret p̄ totū mundū quāta hilaritate vtriqz seruit: omni etati: omni generi hominū sit pondus illud cantabile. Sciat etiā: qz valde difficilis est intra seculares p̄ liberam volūtatē: q̄ intra claustrū monachozū s̄ disci-

147

Epistola

plina custodire vite sanctitatem. Ad id
co nunc q ppositu monachice vite in
oēs vitas altiorē gradū ptingat hu
militatis quē altior sequit exaltatio:
nisi qz null⁹ vt meli⁹ viuat monachi
ppositu deserit: et omne gen⁹ hominū
ad monachicā vitam vt magis deo
ppinquet cōcurrit. Qui peccat⁹ ad
dis peccata: qz peccator⁹ omninū expe
ctat remissionē: am ā do peccatū pro
bat se nō amare: et ideo nō mereri pec
catorum absolutionē. Qui differt in
futurā et forsitan nō futurā etatē: suā
vitā corrigit: certū bonū dimittit:
pculdubio et cōtemnēdo qd perdit:
pbat se nō amare qd expectat: et me
ref nō accipere. Qui certus nō est se
tante esse cōstantie: vt nullo mō pos
sit fieri a bono proposito: oīno celest
bonā volūtātē: vt nō nisi cū in opus
ērit: appareat in publico. Qui bonū
qd vult facere vt melius fiat differt:
bonū est si melius certū est: Qd si me
lius bonū dubiū est: et pdere minus
bonū: minus est damnosum et irrecu
perabile: cōsiliū est vt acceleret face
re bonū minus: ne minus expectā do
maius: nō faciat malus nec minus.
Qui iudicat leuitatem voto velle se
ligare ad faciendū qd bonū est: vt iā
nō sit liber ad nō faciendū: iudicet do
ctorē leuitatis illū qui dicit: Mouete
et reddite. Nullatenus enim repen
dend⁹ ē: qui qd bonū est vouit: s qui
non reddit qd vouit. Certū qppe est
qz qui bñ vouet: ipso voto deo pla
cet. Qui g aliqd boni vouit non pe
nitent: qz fecit vnde deo placeat: sed
festinet reddere quod vouit: vt plus
placeat. Nec fili charissime consilla:
has cōsolationes in p̄senti maxie tibi
necessarias iudicauit: hec paterna sol
licitudine ego quē patrē et cōsiliariū
nō mea voluntate: sed tua voluntate
elegisti: dictauit. Nec interim reminisci
nō desinas: donec qd deo inspirante
vouisti: ipso adiuvante pficias. Vale
desiderate cordi meo: et festina satisfa
cere de te desiderio meo: qd vtinā fa
cere placeat omnipotēti deo.

Ps. 75.

I. II.

Beati Anselmi: ad hugo
nem inclusum: postulationi
eius vnde seculariū homi
nū mentes ad cōtemptū se
culi et eterni regni desiderū
incitare possit: satisfaciētis:

Epistola. II.

Omnino et amico charissimo
Hugoni incluso: Frat Ansel
mus dictus abbas beccia ma
lis excludi: in bonis includi. Duo vi
ri laici nup ad me venerūt: dicētes se
a vestra dilectiōe missos: quaten⁹ ex
nostra exhortatione aliquid assume
rent: vnde se ad patrie celestis amorē
accenderent. Per quos etiā vt refe
rebāt postulastis vt aliquid a me bre
uiter scriptū acciperet: vnde secula
riū hominū mētes vos aduertiū: ad
hui⁹ seculi cōtemptū: et eterni regni
desiderū incitaretis. Qd tanto me
lius p vos efficere potestis: quāto li
berius hauritis vite dulcedinē cele
stis: Nam qd ego quasi a lōge intue
or: vos gustu sentitis: et ego qd mēte
ieiuna ore rumino: vos cordis affe
ctu glutitis. Qd em̄ ego de sancte vi
te rectitudine vt cūqz intelligo: vos
operibus tractatis: et qd ego vt cūqz
loqui possim: vos faciēdo gustatis.
Quāto ergo satur suauis qz ieiun⁹
eructat: tāto dulcius vestra cōmoni
tio qd psuadere nitit inculcat. Sed
quoniam vestre aliqd negare nequeo
volūtati: Quis hoc qd a me petitis: i
latitudine sancte scripture multo me
lius inueniatis: tamē dicā aliqd fm
petitionē vestrā: ne me velut eius cō
temptorē arguatis. Sic itaqz aliqū
illitteratū et q altiora nō possit cape
re: ad beatitudinis eterne desiderū ex
stimo posse incitari: Frat charissime:
regnum celoz clamat deus se habere
venale. Qd quidē regnū celoz tale
est: vt eius beatitudinē et gloriā: nec
oculus hominis mortalis possit videri: I. Coz. I.
re: nec auris audire: nec cor cogitare:
Et tamen aliquo mō illud possis co

Beati

glitare: quisq[ue] ibi regnare meruerit: quicq[ue] ipse volet: hoc erit in celo et in terra: quicq[ue] x[ristus] no[n] volet no[n] erit in celo nec et in terra. Tanta e[ss]e[m] erit dilectio inter de[um] et eos qui ibi er[un]t: et inter seipsos inuicem: ut o[mn]es se inuicem diligant sicut seipsos: sed plus ament omnes de[um] q[uam] seipsos. Et p[ro]pter hoc null[us] ibi volet nisi q[uo]d deus: et q[uo]d volet vnus: hoc volent o[mn]es: et q[uo]d vnus vel o[mn]es: hoc ipsum volet deus. Quapropter quicq[ue] vnusquisq[ue] volet: hoc erit et de seipso et de omnibus alijs et de tota creatura et de ipso deo. Et sic singuli er[un]t p[er]fecti reges: quia q[uo]d singuli vol[un]t hoc erit: et omnes simul cu[m] deo vnus rex et quasi vnus homo: q[uia] omnes vnu[m] volent: et q[uo]d vol[un]t erit. H[ab]e[re] mercedem clamat deus de celo se habere venale. Si quis querit: quo p[re]cio? R[es]p[on]det illi: N[on] indiget terreno p[re]cio qui vult dare regnu[m] in celo: nec aliquis potest deo dare q[uo]d no[n] habeat: cuius est totu[m] quicq[ue] est: nec tamen dat deus tantu[m] rem sine omni p[re]cio: quia non dat illam no[n] amanti. Nemo e[ss]e[m] dat quod charu[m] habet: illi cui charu[m] no[n] est. Q[ui] ergo deus tuare no[n] eget: nec dare debet tantu[m] rem co[n]temnere amare illa[m]: non querit nisi amorem sine quo dari non debet. Da ergo amorem et accipe regnu[m]: ama et habe. Deniq[ue] quomodo regnare in celo no[n] est aliud q[uam] sic glutinari cu[m] deo: et cu[m] omnib[us] sanctis angelis et hominib[us] p[er] dilectionem in vna voluntate: ut o[mn]es vna[n]t[ur] sicut vna potestate: Ama de[um] plus q[uam] teipsum: et iam incipis tenere q[uo]d ibi p[er]fecte vis habere. Concorde cu[m] deo et hominib[us]: si tu ip[s]a deo non discordes: et ia[m] incipis cu[m] deo et cu[m] o[mn]ib[us] sanctis ei[us] regnare. Ita s[ic]u[m] q[uo]d tu concordabis mo[d]o cu[m] deo et cu[m] hominib[us] in voluntate illor[um]: concordabit tunc deus et omnes sancti tecu[m] in tua voluntate. Si q[ui]s vis esse rex in celo: ama de[um] et ho[m]i[n]es sicut debes: et mereberis esse q[uo]d optas. H[ab]e[re] amor[em] no[n] poteris h[ab]ere p[er]fectum nisi euacuaueris cor tuu[m] ab omni alio amore. Quippe sic e[st] de

Anselmi

corde hominis et de hoc amore: quod de vase et oleo. Nam sicut vas qu[an]to magis habet aqua[m] aut aliu[m] simile liquore: tanto min[us] capit oleu[m]: ita cor inq[ui]t occupat[ur] alio amore: intant[um] excludit istu[m]. Est et aliud: q[uia] sicut fetor est prius odor[is]: et tenebre luci: sic o[mn]is alius amor huic amor[is]. Sicut igit[ur] co[n]traria nu[n]q[uam] simul integre co[n]ueniunt: sic nec iste amor cu[m] v[al]lo alio amore i[n] vno corde. Hinc est q[uo]d cor suu[m] implent dilectione dei et p[ri]mi: nihil aliud volu[n]t nisi q[uo]d deus vult: aut q[uo]d vult alius homo: t[ame]n si no[n] sit co[n]tra de[um]. Hinc est q[uo]d instat oratio[n]ib[us] et celestib[us] colloquijs et cogitationib[us]: q[uia] dulce est illis desiderare de[um]: et loqui et audire: et cogitare de illo que[m] multum amant. Hinc est q[uo]d gaudent cu[m] gaudentib[us]: flet cu[m] fletibus: miserent[ur] miseris: donat indigentibus: q[uia] alios homines tanq[uam] se ipsos amat. Hinc est q[uo]d co[n]temnu[n]t diuitias: potestates: voluptates: et honozari et laudari. Qui e[ss]e[m] becam[ur]: sepe faciunt aliq[ui]d co[n]tra de[um] et contra p[ri]mu[m]. Sic e[ss]e[m] ex his duob[us] p[re]ceptis vniuersa lex pendet et p[ro]phete. Qui ergo vult illu[m] amor[em] habere p[er]fecte q[uo]d regnu[m] celo[rum] emitur: amet co[n]temp[er]iu[m]: paup[er]tate[m]: laborem: subiectione[m]: sicut sancti viri faciunt. Sic e[ss]e[m] qui se hui[us]modi exaltabit. Breuiter hec vobis charissime sicut postulastis dixi: sed i[n] ho[rum] expositione prud[en]tia v[est]ra multo plura p[er]ferre poterit q[uam] dixi. Si tamen de plenitudine beatitudinis eterne a me aliq[ui]d lat[us] dictu[m] sanctitas v[est]ra legere voluerit: in fine libelli mei qui p[er]sologion appellatur: vbi de pleno gaudio tractauit: reperire hoc poterit. Gaude et orate p[ro] me.

Beati Anselmi: ad Heinricu[m] amicu[m] suu[m]: illu[m] ut p[er]set in quatalibet m[un]di gloria fuerit: quis finis et quis i[n] fine fruct[us]: quid ve p[ri]miu[m]: et ec[on]tra q[uo]d sit expectatio mun[er]is

Mat. 22.

Luc. 14.

Epistola

di gloriā conculcantiū: exhortantis: **Epistola. III.**

A **ps. 144.** Omīno fratri: amico Heinrici: co: frat' Anselm' abbas becci: bone volūtatīs pfectionem et effectū. Bñdictus deus in donis suis et sanctus in omnib' opibus suis: qui vestre dilectioni tñ de nro desiderio ppter qd iustis: cōcessit efficere: quē oram' vt qd deest adhuc de voto nostro et de vra mercede dignē pficere. De qua re nostrū pñtū p fratres nostros mādō. De gratia et dilectōe ducis de q scripsistis mihi: multū gaudeo: et p ea deo et illi et vobis gratias ago. Qd etiā illi p litteras facere cōgito: cū nūcij vñt sicut audin' cōstitūtū esse ad illū redibūt. Et qm nescio si hoc necesse erit fieri ante q redeat: cū pñtū poterit mādare mihi pnomē eius: et nomina vxoris et filior eius. Solū em nomē ei' teneo: qz Vitalis vocat'. Sed q dulcis mihi vestra dilectio: sic me sibi sua pbitate cōglutinauit: vt idē de vobis qd de me desiderat cor meū: vnde eā spē magnā ex vestr' sermonib' cōcepi: nō pōt mēs mea quiescere donec ipsum desiderū meū de vobis satiet'. Vñs igit nullus sermo sufficiat mihi donec de' qd opto pfiat: paucā tñ qz nō nescienti loqr pro hoc ipso amica familiaritate cōmemoro. Pensa igit dulcis amice quā talibet mūdi gloriā potitus fueris: quis sit finis: et i fine quis fructus: quid pñtū: et econtra q sit expectatio mūdi gloriā conculcantiū. Si dicis nō solū monachi ad salutē pueniunt: ver' ē: Sed q certū: q altū: illi q deū solū cōtā amare: an illi q amorē dei et amorē seclī volūt copulare? Sz forsitā dicet aliq: qz et i ordine monachor' ē piculū. Qd hō q h' dicit: qre nō pñderat qd dicit. Rōnalis natura: an est hoc rōnabile cōstitutū: vt quia vbiqz ē piculū: ibi eligas manere vbi mai' est piculū? Deniqz si ille q solū deū nitit' amare: seruat ppositū vsqz in finē: certa ē salus. Si xpo ille q mū

III. III.

dū vult amare: nō deserit suū ppositū ante finē: aut nulla aut dubia aut mīnor ē sal'. Et certe satis pbat: qz nūlaten' aut paz aliqd bonū diligit: qz illud vbi certū et meli' cognoscit nō eligit. Sz multi dicūt: Graui' irascit' deus peccāti monacho q alio: qz de pposito altiori cadit: Hoc ver' est q diu cadit in pctō. Sz certe benigni' et familiaris suscipit deus monachū penitētē: si ad suū ppositū redit q nō monachū q ad idē ppositū nō venit. Pl' nāqz placet deo etiā post graue pctm: cui' ppositū ē et ante et post q mai' h're nō pōt: qz ille q nec ahi nec post sile pctm nō vult pponere q meli' nō pōt. Si qz et innocētib' et penitētib' meli' ē ad vñtā monachicā venire et redire qz abstinere: qd morari? Si pus de hac vñtā tolleris: dānū est irrecupabile. Vñtā charissime de monachice vñtā altitudine et certitudine: de quiete et locūditate dicere possem si epla modū nō excederet. Festina q ad tñ bonū: qz nullo bono efficac' venies ad summū bonū. Plures vidi pmitētes et differētes: qz ita moris tulit: vt ne hoc pñceret quo se impediebāt: nec h' inciperet qd pmittebāt. Qd valde timeo de te: h' auctat de a te charissime. Vale et noli tardare.

Beati Anselmi: ad quādam dominā: eā vt cōsilijs suis acq̄escat obsecrantis: et ad habitum et ppositū abiectū redeat si saluari velit: ad monētis: Epistola. III.

A Anselm' dei ordinatiōe archiepiscopus Cātuariēsis: Mū dū non ch: istū cōtemnere: et ch: istū plus qz mū dū diligere. Lib' tūssime si possem tecū loquerer: foroz vere mihi in deo dilecta: qz charitas qua omnē hominē volo saluū fieri: et officium mihi iniunctū exigunt a me vt te fraterno et paterno affectu diligam: et per eandem dilectionem sollicitudinem de salute anime tue geram.

Beati

Sed quoniam in nobis cuenit oportunitas colloquendi: incubuit mihi necessitas scribendi: quoniam animus de te habet: et quod de te desideret. Obsecro igitur te ut non contemnas dilectionem: quam te propter deum et honorem dei et ad salutem tuam diligo: neque reicias consilium meum. Si enim mihi acquiescere volueris: certa esto: quod valde tibi in fine placebit: et erit super te gaudium magni angelis dei. Si vero non volueris: scito: quod nimis tibi displicebit: et inexcusabilis eris in districto iudicio dei. Audiuisti foror mea: quod diu portasti habitum sancte conuersationis: Quoniam quod reliquias: quod de passis sis: vel quod feceris: non latet: sed multum aptum est. Considera igitur iam nunc charissima: quam tuum distat viriles amplexus et carnalis delectatio ab amplexibus christi: et a delectatione castitatis et cordis mundicia. Amplexus quidem christi dico non corporales sed quales per amorem et desiderium eius inter bonam consuetudinem facit anima familiaris eius. Considera inquam quam sit differentia inter has duas delectationes: non loquor nunc de legitimo coniugio. Considera inquam quam sit in spiritali delectatione mundicia: quam sit in carnali immundicia: quod spiritalis promittat: et quod carnalis minef: quam sit in spiritali spes: et quam delectabilis expectatio christi: quam etiam in hac vita securitas et consolatio: quam sit in carnali timor iudicii dei: quam etiam in presenti vita est confusio. Cogita quale sit christi spiritum celestis regni donum promittentem contemnere: et hominem mortalem non nisi corruptionem et preceptibilia donum et pollicentem: filio dei regi regum preponere. Certe ille rex regum percipuit speciem tuam ut spose legitime. Qualiter autem ille quem scis carnis tue pulchritudinem appetuerit foror mea: quomodo dicam: femina nobilis quomodo dicam: Sponsa dei? Xgo fueras electa: et deo habitu et conuersatione assignata: Quid dicam modo te esse filiam meam? Deum scit. Non ita loquor ut gaudeam de perfusione tua: sed ut gaudeam de te: et cogaudeam angelis de conuersatione et salubri penitentia tua. Quid ergo dicam? Si non dico: forsitan non adiuueris:

Anselmi

tis: si dico: forsitan transieris. De electa et signata et sponsa dei: quid facta es? Erubescat esse nobilitas tua quod erubescis audire: et ego propter nobilitatem tuam et dilectionem erubescere dicere. Ecce filia charissima si bene proponis in conspectu tuo: quam dolo debet esse in corde tuo de tanto et tam graui casu tuo? Si enim vehementer doles: cogaudeo tibi valde gaudeo: si vero non doles: non est vnde gaudeam: si multo magis doleo. Nam si doles: adhuc salutem tuam spero: si autem non doles: quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile namque est te villo modo posse saluari: nisi ad habitum et propositum abiectum redieris. Quis enim ab episcopo sacra non fuerit: nec coram ipso professionem legerit? bene solum tuum est manifesta et que negari non potest confessio: quod publice et secrete habitum sancti propositi portasti: per quod omnibus te videtibus deo dicatam te esse non minus quam professionem legendo affirmasti. Nam antequam fieret ista nunc visitata monachici propositi confessio et sacratio: multa viri quique sexus hominum: solo habitu se ipsos esse propositi penitentia: celsitudinem et coronam preceperunt. Et qui nunc habitum sine hac professione et sacratione assumptum reiecerant: apostate iudicabant. Inexcusabilis ergo es si deseris sanctum propositum: quod diu habitu et conuersatione professus es: quis professionem nunc visitatam non legeris: et ab episcopo consecrata non fueris. Certe filia charissima adhuc te expectat dominus et creator: et redemptor tuus: rex ille qui concupiscit speciem tuam ut esset legitimus sponsus tuus: adhuc te expectat et ruocat ut sis legitima sponsa eius: et si non virgo: saltem casta. Scimus enim plures sanctas mulieres que post amissionem virginis plus placuerant deo: et magis illi familiares fuerunt per penitentiam in castitate: quam plures alie quibus sancte in virginitate. Redi ergo mulier christiana: redi ad eorum tuum: et considera quem potius debeas diligere: cui potius adherere: illi qui te ad tantam honestatem elegit: eligendo vocauit: vocando habitu sponsali sibi assignauit: et adhuc quis pretere-

Epistola

V.

et relect⁹ expectat et reuocat: an illi p⁹
quē vt mlt⁹ dicā i h⁹ in q⁹ te vides de/
lectā de tanta celsitudine cecidisti: p⁹/
sertim cū ipse te iā sicut puto p⁹tēnat:
aut sine dubio p⁹tēptur⁹ et deserturus
sit: Et vtinā sic vos inuicē cōtēnatis
vt vos de⁹ nō p⁹tēnat: sic vos inuicē
deseratis vt vos deus nō deserat: sic
vos inuicē reijciatis vt vos de⁹ a fa/
cie sua nō p⁹iciat: sic ab inuicē cōuer/
tamini: vt ad deū cōuertamini. Certe
meli⁹ et valde honorabili⁹ est et illi et
tibi vt ab illo sis cōtēpta q⁹ retēta: q⁹
q⁹du eris eius retēta: p⁹culdubio vt
de illo nunc taceā tu eris dei p⁹tēpta.
Et si p⁹tēpta ab illo p⁹pter deū illū cō/
tēpteris: vt q⁹ nō p⁹tēpta s⁹ suscepta et
collecta dei eris: velut ei⁹ sanguis p⁹/
prio redēpta. Intēde filia cui⁹ salutē
desidero: intēde benignitatē ei⁹ q⁹ cō/
tempt⁹ a te: p⁹temnētē reuocat: vt te i
regalē suū thalamū nō terrenū s⁹ cele/
stem introducat: intēde et cōcute cor/
tuū: dole vehementer casū tuū. Reijce
et cōculca secularē habitū quē assum/
psisti: et resume habitū spōse xpī quē
p⁹ieciisti. Nullatenus em̄ te cognoscet
christ⁹ aut suscipiet nisi in illo habitu
quo te sibi signauit: et q⁹ te ei⁹ spōsā eē
publice et secrete es testata. In h⁹ ha/
bitu redi tu ad benignitatē ei⁹: igere
te oportune in cōspectu eius. Accusa
tu ipsa p⁹scientiā tuā: laua lachrymis
culpā tuā. Ora em̄ infatigabilē: ad/
here illi inseparabilē: Misericors ē: nō
te reijciat: s⁹ potius gaudēs de reditu
tuo: te benignē suscipiet. Si h⁹ feceris:
gaudiū erit de te i celo et i terra oib⁹
sanct⁹ angelis et hoib⁹ cognoscētib⁹.
Si x⁹ hoc facere p⁹tēpteris: om̄s tibi
aduersi erūt: et ego et ecclesia dei facie/
mus q⁹ de tali re faciendū intellige/
mus. Om̄ipotēs de⁹ visitet cor tuū:
et infundat in te amorē suū filia cha/
rissima.

Beati Anselmi: ad Burgū/
diū et Richerā ei⁹ vxorē: vt
ante oculos suos finē suum
ponant: hortātis: Ep̄la. V.

Anselm⁹ seru⁹ ecclesie cōmuni⁹ B
a. sis: suis charissimis: burgūdiō
et vxori eius richere: salutē et
b⁹ndictiōē dei. Qualitē me habeā: nū/
cui⁹ vester meli⁹ poterit vobis x⁹bis
ostendere q⁹ ego scribere. Nichil autē
tantū me delectat mā dare vob⁹ quā/
tū vt curā habeatis de vobis. Exone/
rauit vos deus: abstulit vobis om̄ē
occasionē amādi h⁹ seculū: et dedit vo/
bis om̄ē oportunitatē amādi salutē
vestrā. P⁹ponite quotidie ahi oculos
v⁹os finē v⁹m: cogitate intentissime
cui⁹ erunt et q⁹ vobis p⁹derūt q⁹ post
vos remanebūt. Cogitate q⁹ ibitis: q⁹
vobiscū portabitis: q⁹ ibi q⁹ p⁹missū
sit a vobis inuenietis. Certe nō por/
tabitis vobiscū: nec inuenietis ibi ali⁹
q⁹ merita v⁹a siue bona siue mala: vt/
dote q⁹ merita p⁹missistis. Si plura bo/
na q⁹ mala gaudere potestis: q⁹ non
puto. Si plura mala q⁹ bona: multū
debetis timere: p⁹sertim cū multū ne/
cesse sit homi⁹ volēti saluari: h⁹ mul/
to plura bona merita q⁹ mala. Hec co/
gitate: hec inter vos die ac nocte i se/
creto et i publico tractate: hec sint col/
loq⁹a v⁹a inuicē: D⁹ne mi: amica mea
q⁹d facim⁹? q⁹d tardam⁹? p⁹pe est vltia
dies n⁹a: Quid expēdim⁹ vitā n⁹a? quō
satisfacim⁹ deo p⁹ peccatis n⁹is? P⁹parem⁹
nos q⁹si videam⁹ i p⁹rio diē vocationis n⁹e: et ita aptem⁹ nos
vt securi eam⁹ ad iudiciū: q⁹ receptu
ri sum⁹ sine dubio put gerim⁹ in hac
vita: siue bonū siue malū. De⁹ iunxit
nos in hac vita: faciam⁹ vt simul nos
iūgat i e⁹na vita: et videam⁹ ibi pro/
lē nostrā quā sibi de⁹ iā assumpsit.
Hec sint studia v⁹a: hec sollicitudo: s⁹
suspiciā v⁹a. Quid mādo vobis p⁹ nū/
ciū istum ne veniat ad me nisi a me
mā datū fuerit p⁹ sigillū meū: vob⁹ d⁹
eo: d⁹ne et frat⁹ charissime burgūdi: sus/
cipite bono a⁹o si me amatis. Dispo/
tens deus regat corda vestra: et dirigi/
gat ad gaudia eterna: Amen.

Beati Anselmi: mona/
chis in cistrensi cenobio cō/
y s

Beati

Anselmi

manētibus: eosdē vt abbati
suo obediant: atq; pacē & cō
cordiā in inuicem habeant:
admonētis: *Epistola. VI.*

p̄. 144

Anselmus archiep̄us fratrib⁹
& filiis suis charissimis mona
chis in cistrensi cenobio san
cte vuerburge cōmanentib⁹: salutē &
b̄dictionē dei & suā. B̄dīctus de⁹
in donis suis & sanctus ī oīb⁹ opib⁹
suis: q̄ vos facit & numero crescere et
augmētō religiōis p̄ficere. Quis enī
de oīn seruoꝝ dei p̄fectu gaudeā: in
vobis tñ aliqd habeo speciale: cur de
v̄ro letari p̄fectu debeā: q̄ p̄ me deus
cōgregatiōis v̄re dignat⁹ est institue
re p̄ncipiū: & dare vobis p̄mū abba
tē dñm sc̄z Richardū filiū nostrū cha
rissimū. Gr̄atias igit̄ ago deo p̄ gra
tia sua quā ostēdit in vobis: & oro vt
sicut eadē gr̄a vos p̄uenire dignatus
est: ita indefinēter subsequat⁹: q̄tenus
nunq̄ vos de hoc ad qd̄ vos p̄uerit
p̄mittat deficere: sed semp ad meliora
p̄ficere. Qd̄ p̄ certo ip̄se faciet si nō
negligētes fueritis bona ad q̄ tā pue
nistis seruare. Cū enī dei sit sua gr̄a
semp nos p̄uenire: nostrū est qd̄ acci
pinus ei⁹ auxilio studiose custodire.
B Nam q̄uis nec h̄re nec seruare possi
m⁹ aliqd nisi p̄ illū: p̄dere tñ & deficere
nō est nisi ex n̄ra negligētia: q̄ sepi
sime incipit a minimis: in q̄b⁹ nos cal
lidus hostis solet decipere: cum nobis
p̄suadet ea nō magnipendere. Inde
nāq; sequit̄ illud dñi execrabile qd̄
legit̄: *Eccl. 19.* Quia q̄ modica despiciat: pau
latim decidit. Certissimū nāq; est qd̄
ī multis ecclesijs exp̄imēto didicim⁹:
q̄ in monasterio vbi mīnima distri
cte custodiunt⁹: ibi rigor monachorū
inuiolabilis p̄manet: ibi pax inē fra
tres: & ī capitulo p̄clamatōes cōqui
escūt: vbi x̄o minimi excessus negli
gunt⁹: ibi totus ordo paulatim dissipa
t⁹ & destruit⁹. Si q̄ de virtute ī vir
tutē: & de p̄fectu ad p̄fectū vult⁹ ascē
dere: semp timere ī singulis minimis
deū offendere. Ad debetis cōsidera

re q̄ parua sit res quā p̄ phibitionē
facitis: sed quātū malū sit inobediē
tia: quā p̄ parua re incurritis. Sola
enī obediētia potuit hoīem in paradiso
retinere: vñ p̄ inobediētiā eiect⁹ est:
neq; ad regnū celoz aliq̄s nisi p̄ obe
diētiā pducit⁹. Pensate: q̄ si hō p̄
vnā solā inobediētiā in tantā misē
riā quā patimur in hoc mūdo picet⁹
est: quātū debeam⁹ eā horrere & obe
diētie bone studere. In obediētia to
tius vigor bene v̄nēdi construit⁹: in
ei⁹ negligētia destruit⁹. Abbati q̄ v̄ro
obediētiā nō solū ope sed etiā in vo
lūtatē p̄ oīa exhibete: & adinuicē pa
cē & cōcordiā p̄ mutuā dilectionē ha
bete: Quā dilectionē sic nutrire & ser
uare poteritis si vnusq; nō vt alius
suā: sed vt ip̄se alteri⁹ volūtatē faciat
studuerit. Scio sitatē quoq; sicut rem
inimicā aīaz vestraz a vobis exclu
dite: & vnusq; cōsideret: q̄ de sin
gulis momētis vite n̄re reddituri su
mus deo rōnem. Quicūq; q̄ deus dat
aliquā gr̄atiā: ad quālibet vtilitatē
ea v̄tat in quātū habuerit oportuni
tatē. Qui enī nō v̄titur potestate b̄i
faciēdi quā habet: ī die iudicij qua
si nō habens iudicabit⁹: & ab illo au
feret hoc ipsum qd̄ habere videt⁹: q̄
& premio qd̄ mereri potuit carebit⁹: &
deinceps nullā alicui⁹ boni opis po
testatē in penis habebit. Quasi autē
alio dabit⁹ qd̄ ab illo auferet⁹: q̄ illi
qui b̄i opat⁹ s̄m donū qd̄ accepit p̄e
miū auget⁹: q̄ iuxta illū q̄ negligē
ter vixit eius exemplo a bono ope nō
defecit. Gr̄atias ago vobis: q̄ p̄ me
oratis: & oro vt ab hac charitate non
desistatis.

Beati Anselmi: ad Lau
ronem monachū nup cōuer
sum: vt ī monasterio in quo
p̄fessus sit p̄maneat: & ibi to
tis viribus custodire mētis
quietē studeat: exhortātis:
Epistola. VII.

Epistola

VI. VII.

A dilectus: amico amicis: frater fratri: Lauroni Anselmus: tpalis vite sanctitatis: et eterne felicitatis. Cū meū et tuū charissime desiderium quo nos inuicē desideramus cōsidero: vnū est qd me de nostra cōsolabif separatione: qz i futura vita eternā nostrā cōiunctionē p diuinā spero clementiā: Nā certus sum de mea: nec dubito de tua cōscietia: quālibet em nos regionū diuersitas distineat: de duabz tñ aiabz nostris charitas vnā cōficiat: Ande fit vt aie nre et dilectiōe p̄sentes sese amplectant: et cōuersatiōe absentes sese desiderēt. Sed cōsummata huius vite pegrinatiōe: illo adiunāte ad quem tendimz et in quo speramus i patria: ad quā suspiramz qñ diūsis itineribz cōueniemus. Ubi tanto vehemētius deo annuēte de inuicē cōgandebimz: quāto nūc de nobis diuinā dispositionē patiētiū toleranimz. Interim tamē qñ facere qd charitatē renouat et accēdit: nō est dei dispositioni reniti s̄ obedire: debemz nos vel mutuis salutatiōibus cum licet: reuifere. **B** cū hactenqz i hac epla me fecisse possit sufficere: aliquid tñ nre admonitiōis quā tibi semp dulcē fecit: nō mea facultas: sed tua charitas instāte dñō et cōl nostro amico vñ dē cogor subiungere. Nā et si nihil tibi dicere possum quod ignores: plus tamē herēbit memorie qd a dilecto dilectore dictū suscipiēs. Ingressus es charissime p̄fessiqz christi militiā: i qua nō solū apte obsistētis hostis violētia est p̄pellēda: sed et qñ cōsulētis astutia caueda. Sepe nāqz dñ tyronē xp̄i: vulnerē male volūtatis apte malivolus nō valet p̄mire: sitientē eum poculo venenose rōnis malivole callidus tēptat extinguere. Nā cū monachū neqz obzueret: vite quā p̄fessus est odio: nullū eū cōuersatiōis in q̄ est subuenire fastidio. Et licet illi monachatum p̄positum tenendū qñ cōcedat: tamē qz hoc sub talibz aut intra tales: aut

in eō loco vbi incepit illum stultū nimis imprudētēqz: nimis multumqz disversutis arguere nō cessat: vt dñ illi p̄suadet incepto dei bñficio ingrātū existere: iusto iudicio nec ad meliora p̄ficiat: nec qd accepit teneat: aut in eo inutilit̄ p̄sistat. Quippe dñ incessanter laboriosis cogitatiōibz de mutando: aut si mutari nō valet saltē de improbādo initio meditat: nunqz ad finē p̄fectiōis tendere conat. Nā qñ illi fundamentū qd posuit displicet: nullatenz illi structurā bone vite sup̄edificare libet: vñ fit vt quēadmodū arbutula si sepe trāsplantet aut nup̄plantata in eodē loco crebra cōuulsiōne inquietet: iniquaqz radicare valens: ariditatem cito attrahit: nec ad aliquā fructus fertilitatem p̄uehit. Sic infelix monachus si sepius de loco ad locum p̄prio appetitu mutat: aut in vno p̄manens: frequenter eius odio recitat: nūqz amoris stabilitas radicibz ad omne vile exercitiū lāguescat: et nulla bono op̄e vbertate distēdit. Cū qz se nequaqz ad bonū: sed i malū p̄ficere si forte h̄ recogitat: p̄p̄dit: omnē sue miserie cām nō suis: sed alioz moribz iniustz attēdit: atqz inde se magz ad odiū eoz inf̄ qz cōuertat infelicit̄ accēdit. Quapropt̄ quicūqz cenobitaz forte p̄positū aggrediet: expedit ei vt i quocūqz monasterio p̄fessz fuerit: nisi tale fuerit vt ibi malū inuitz facere cogat: tota mētis intentiōe amoris nexibz ibi radicare studeat: atqz alioz mores: aut loci cōsuetudines si h̄ diuina p̄cepta nō sūt: etiā si intiles videāt: diiudicare refugiat: Gaudeat se iā tādē inuenisse vbi se nō iuitū s̄ volūtariū tota vita māsū omī trāsigrādī sollicitudine p̄p̄p̄ssa deliberet: vt quicqz ad sola p̄vite exercitia erēgenda sedulo vacet. Qd si sibi videt̄ maiora quedam ac vtiliora sp̄iali feruore appetere: qz illi p̄sentis monasterij institutiōibz liceat: estimet aut se falli siue p̄ferendo: paria paribus: et minora maioribus

Beati

sue psumendo se posse qd non possit:
aut certe credat se nō meruisse qd de/
E siderat. Qd si fallit: agat grās diuine
misericordie: qz ab errore suo defen/
dit: ne sine emolumēto aut etiā cū sa/
ctura locū vel vite ordinē mutando:
incōstante leuitatisqz frustra crimen
subeat: aut maior a viribz suis expien/
do fatigat: deterius in pōra: aut etiā
peiora pōribus deficiat. Si aut vere
meliora illis que i pmpu sunt nōdū
merit? optat: patiēter toleret diuinū
iudiciū: qd vlli aliqd iniuste nō dene/
gat: nec p impatiētā iudicē iustū ex/
asperās: mereat qd nō hz nō accipe:
z qd accepit amittere: aut qz si amat
inutilitē tenere. Seu xō misericordiā
seu iudiciū erga se i illis q nō habet z
optat pſentiat: letus ex his q accepit
largitati supne gratias dignas pſol/
uat. Et qz ad qualēcūqz portū de p/
celloſis mūdi turbini? potuit ptin/
gere: caueat in portus tranquillitatē
ventū leuitatis z impatiētie turbine
inducere: quaten? mens: cōstantia et
māſuetudine tutatibz quiescat: z diui/
ni timoris sollicitudine: z amoris de/
lectatione sit vacua. Itā timor p sol/
licitudinē custodit: amor xō p dele/
ctationē pficit. Scio: qz hec maiorē
aut scribendi aut colloquēdi exigant
amplitudinē: vt plen? intelligat q/
bus scz dolis antiquus serpens igna/
rū monachū in h genere temptatiōis
illaqueat: z ecōtra quibz rōnibus pu/
S dens monach? ei? callidas pſuaſiōes
dissoluat z anihilet. Sed qm iā bre/
uitatē quā exigit epistola exceſſi: z to/
tum qd hinc dixi aut dicendū fuit: ad
custodiendā mētis quietē ptinet: hu/
ius breuis exhortatio epistolā nostrā
terminet. Nec putes charissime h me
dicere: idcirco qz suspicer te aliq mē/
tis inquietudine laborare: sed quonā
pdictus dñs vrsio cogit me aliquam
admonitiōē tibi scribere: nescio qd
potius scribā vel moneā: qz cauere h
qd sub spē recte volūtatis: scio noui/
cis quibz dā solere surripere. Quare
propter amice mi: z frat dilectissime:

Anselmi

cōsulit: monet: p̄catur textu? dilect?
dilector totis cordis visceribz: vt to/
tis viribus quieti mētis studeas: sine
q nulli licet callidi hostis insidias cir/
cūspicere: vel senitas virtutū angu/
stissimas pspicere. Ad hanc xō mo/
nachus q in monasterio cōuersat p/
tingere nullaten? valet: sine cōstātia
z māſuetudine: q māſuetudo indil/
solubilis comes ē patiētie: z nisi mo/
nasterij sui instituta que diuinis non
phibent mādat: etiā si rōnē eoz nō
pviderit vt religiosa studuerit obser/
uare. Vale: z omnipotens dñs pficiat
gressus tuos i semitis suis: vt nō mo/
ueant vestigia tua: vt in iusticia ap/
pareas in p̄spectu dei: z satieris cum
apparuerit gloria eius. Ora vt ego
tecū: qz z ego oro vt tu mecū.

**Beati Anselmi: ad abba/
tem Guilhelmū: eidē ad in/
quisita de quodā comite ex/
cōmunicato q diuina cele/
bratibus se imiscuerit: et de
p̄sbyteris incōtinētibus qd
agendum sit respondentis:**

Epistola. VIII.

Omino z patri reuerēdo ab/
bati Guilhelmo: frater Ansel/
m? in hac vita diuturnā p̄spe/
ritatē: in futura eternā felicitatē. Ex/
quo vīa pbitas mihi suā dignata est
p̄bere noticiam: tantā eius cōcepti di/
lectionem: vt semp eius mihi dulcis
sit memoria. Qd exptus sum non im/
merito fuisse: quonā z vitam vestrā
amore z reuerentia dignam agnouit
existere: z paternitatē vestrā nō sine
affectu dulcedinis erga prauitatem
meā esse. Sepe namqz fratres a vo/
bis venientes me nō solū sanctitatis
vestre relatiōe edificauerūt: sed z di/
gnatōnis vestre salutatiōe honora/
uerūt. Quare licet: quicquid est i me
toto: minime possit tantis meritis re/
spōdere: meū tamē est quātum amo/
ris z reuerētie possum exhibere. Sed
hec deo in nobis seruanda z agenda

Luc. 10.

Epistola

VIII.

Luc. 10.

comittens ad ea de quibus meā par-
nitatem consulere dignata est vestra
prudētia: non psumendo: sed obedi-
endo: respondebo forte non qđ mibi
sufficiat: sed quod mibi videt. Co-
mes quidam vester qui excomunica-
tus vobis diuina celebrātibz se mi-
scet: mibi videt humiliter admonen-
dus: ne cōtemnendo sententiā eorum
quibus deus affirmat se audiri cū au-
diunt: et sperni cum spernunt: se li-
gare cū ligant: et solnere cum soluūt:
aggrauet sup se dei iudiciū: a quo fu-
gere nūq̃ homo potest. Quare illi
melius esse vt p salubrem humilitatē
abstineat ab his a quibus eum apo-
stolica segregat sententia: qđ per pre-
sumptionis cōtemptū se ingerat i illa
que nūq̃ nisi p humilitatē quesita
psunt: at semp inordinate psumpta
obstant. Nec debere cū vllō suo com-
modo et grauissimo suo malo cogere
vos: vt cū eum offendere nolitis: deū
et aplīcū auctoritatē grauē irritetis:
ad qđ pacādos illum adiutorē habe-
re nō possitis. Facili⁹ quoz ac bene-
gnius apostolicū eius rationes susce-
pturū si suam illum sententiā cogno-
uerit reueritiā. Quod si comes idē hāc
admonitiōē respuerit: scitis qđ de-
plus est timēdus qđ homo. Quapro-
pter aut fm iam platam apostolicā
sententiā erga illū agendum: aut ipm
apostolicū siue aliquē vices eius ge-
rentē de hoc ipso de nouo consulendū
existimo. De psbyteris xō qui se apte
reproba libidinis cōuersione: deo
reprobabiles exhibēt: omnino tenē-
dū est qđ apostolica prudētia eccle-
siastico iustoq; rigore cōstituit. Mem-
pe nullatenus cōuenit vt ibi reueren-
ter astet: vbi p̃tinaciter aperta et im-
pudenti libidine fetentes: dei et san-
ctorū phibitionem cōtemnendo sa-
cris altaribus deseruiūt: imo nō de-
seruiūt: sed q̃tum ad ipsos cōmacu-
lant. Non quo quis ea que tractant
cōtemnēda: sed tractātes execrādos
existimet: vt qui dei et angelorū pre-
sentiam non reuerentur: vel hominū

detestatione repulsi: sacra cōtamina-
re desistant. Nec vllatenus oportet
vt illi sint cōsortes de altari partici-
pantiū qui p immūdiiciā se faciūt ex-
ortes altari deseruientiū. De lapsis
autē sacros ordines habētib⁹ et spon-
tanea humilitate secrete quib⁹ debēt
confitētibz: nequaquā asserendū est
quod eisdem ordinibz amplius vt
nullaten⁹ possint: si p sacrificiū spem
cōtribulati cordisq; contriti et humi-
liati deū placantes: ad virtutū pro-
fectum studiose contenderint. Nam
nec apud deū reprobat officium ali-
cuius ppter culpam quā ipse igno-
scit: nec apud homines decolorat sa-
cri ordinis dignitas ppter psonam
cuius ipsi peccatū nō cognoscūt: qui-
bus duab⁹ causis carnalis lapsus p-
hibet ad sacros ordines accessus aut
reditū. Sed quoniam ferme semp oc-
cultum est: quoz remisse sunt iniqui-
tates: et quorum tecta sunt peccata:
quoz xō minime tutius semp est cō-
scium sibi criminis ab his que placi-
tam psonam exposcūt p laudabilem
humilitatē abstinere: qđ per culpabi-
lem securitatē psumere. Illud nāq;
semp potest deo nō improbane: hoc
xō non debet nisi deo approbane.
Qui autē huic sentētie que ad sacri
ordinis officiū reditum post lapsum
concedit: nequaquā aliqua ratione: ni-
si auctoritate fulciat scripturaz vult
consensum attribuere: legat epistolā
beati Calixti pape directā vniuersis
episcopis p galliam cōstitutis: et bea-
ti Gregorij ad Secūdinū inclusū: vbi
ipsi hanc sententiā sic firmis et pene
eisdem ratiōibz et auctoritatib⁹ con-
firmāt: vt nullaten⁹ alioz approba-
tiōe indigeat. Sed qm idem beatus
Gregori⁹ idipm in alijs suis quibus-
dam epistolis studiose phibet: ne sibi
ipsi contrari⁹ sit: de aptis quidē phi-
buisse: de occultis xō post cōdignā
penitentiā cōcessisse intelligit. Nam
crimē qđ a deo iputaf: nec ab homi-
nib⁹ esse putaf: nō reprobat nec deco-
lorat: vt iā dixi: cū tū in tali re cuiq;

Ps. 51.

E

Beati

riti? sit corā deo plus timere q̄ cōf-
dere. Prohiberi autē inuitū debere
qui occultū crimē humili cōfessione
sponte et occulte detegit: minime exi-
stimo: ne mltis obuiat vita salubris
cōfessiois: quin poti⁹ eligent penitē
in mortē occultari q̄ hac occasiōe in
certitudinē vel in suspitionē alicuius
crimīs adduci. Hoc em̄ illi cui confi-
tent: statuti ad peccatū: sed cōfidentē
absq; elus consensu cessare a sui ordi-
nis officio nō cogit: sed poti⁹ magni
criminis reus esse videt si cogit: qz
sic et cōfidentē penitere cōfessionis:
et plures nōdum cōfidentes horrere
cōfessionē compellit. Nam satis pa-
tet: q̄ minus malū sit cullibet pecca-
tori ad altare cum amore cōfessionis
pacte: et spe misericordie humili men-
te accedere: q̄ se cū odio cōfessionis
et desperatiōe venie indurato corde
desiderio aut etiā actu ingerere. Ille
itaq; cui cōfessio fit: nequaq; p̄iceps
estimāndus est minoris culpe in q̄ aliū
pmittit nō cōsentiendo sed maiorem
prudēter p̄cauendo: maioris x̄o po-
testatis auctor esse videtur: ad quos
mltos impellit: et si nō volēdo: tamē
inordinate plus q̄ minus: q̄ q̄ ma-
ius erat timēdo. Sed manifestū est:
quia illi qui humili p̄ritiōe supham
verecūdiam cōculcando semetipsos
iudicātes huiusmodi cessatiōi spōte
cōsentiūt: multotiēs tuti⁹ ministrant
pmissi seu etiā iussi q̄ illi cum vere-
cūdia humana inter deum et se iuste
iudicare refugiūt: licet is cui cōfident
valde piculosi⁹ phibeat istos iustos:
vt supra dictū est q̄ illos spōtaneos.
Et cum vtriusq; necessarium sit vel ad
tempus abstinere: puto quia illi qui
nō libet cessant ad qd non bene p̄-
perant: sunt tñ relaxandi: hi x̄o qui
sponte abstinent ad qd nō p̄sumunt
etiā reuocandi. Nam in illis si reuo-
cant obediēte regimē p̄sumptio pal-
liat: in istis x̄o humilitas obediē-
tie robore adiunat: que reuocatio nō
indifferenter sed magna p̄lati cōfessi-
onem suscipiētis discretiōe facienda

Anselmi

est. Sepe nāq; contingit vt quis non
p̄ immēsum criminis horrorem et per-
vim hūilitatis hūanā verēcūdiā su-
per: s̄ p̄ stulticie tenebras et impudē-
tic duriciā: feditatē sceleris et pudorē
nō sentiat: et p̄ negligentia officiū suū
nō appetat. Qui autē hūmōi est: nunq̄
ad sacri officiū aut vocād⁹ aut reuo-
cand⁹ ē: s̄ cū p̄ ipso penitente suppli-
cat hūilitas: suggerit cōtritiō: interce-
dit vite mutatio: tūc nimirū si p̄lat⁹
nō tā de meritis aliq̄b⁹ q̄ de magna
misericōdia: et de mltitudine miserationū
dei illū cōfortans ad sui vsum imu-
tet officij: qz non tam temere q̄ pru-
denter egisse videat. Est em̄ sepe in
huiusmodi pueniēda pusillanimitas:
excludenda cōtempus suspitio: ostē-
denda beniuolentia: exhibenda com-
passio. Hoc em̄ modo qui tales sunt:
quāto benignius: tanto efficacius ad
p̄fectionē puocant: et tanto strictius
in bono p̄posito ligant. Potui plu-
ra de scriptis patrū his interserere: s̄
qz epistolaz breuitas que se tā nimis
extendi reclamaret: non cōsensit: simpli-
citer quid de interrogatis sentire pa-
ternitati vestre iussus exposui. Om̄i⁹
potēs dñs vos et ihs et in omnibus
que vobis agenda sunt: sic in rectitu-
dine veritatis dirigat: vt p̄ cis seipm
vobis retribuatur. Si p̄sens essem corā
vobis et corā sancta cōgregatiōe ve-
stra: de qua multa bona a multis cō-
corditer audio: supplici mente totum
corpus p̄sternerē: et vt me bonorū q̄
deus operat in vestro monasterio in
perpetuū participē in fraterna chari-
te cōcederetis peterem. Sed quoniā
ego hoc nō possū: p̄sumo nō de meis
meritis: s̄ de vestra sanctitate rogare
vt vos hoc p̄ me nō hūilitato corpo-
re: sed benigna mente ab eisdem filiis
vestris mihi petatis: et cum illis con-
cedatis: Valete.

Beati Anselmi: ad Galco-
nem episcopū Beluacensem:
se apud suspicantes eū con-
cupiscentia archiepiscopa-

Epistola

IX.

tus detineri: excusantis:

Epistola IX.

Alcissimo et dilectissimo dilectore: episcopo Beluacensi falconis: frater Anselmus: eterna dei protectione et consolatione gaudere. Scio mihi dulcis amice: quantum dilectio vestra de illis quae super omnes homines diligit: insperata corporali amissione contristat: nisi se sapienter diuine dispositionis consolatione consolaretur. Sicut enim in cordibus diligentium sese inuicem spes et oporunitas consuevit: ita eiusdem rei despectio ingerit molestiam amara. De qua re vestra prudenter mea potest cognoscere conscientiam. Sic enim agnosco vestre dilectionis erga me sinceritatem: ut sum certus vos non ignorare mee dilectionis erga vos: et erga eos quibus illam ostendebam: et maxime erga monachos beccenses veritatem. Nam nullus sic cognoscit amici veri conscientiam: sicut ille qui vere gerit amicitiam.

B Considerate ergo: quae possit esse in corde meo integra leticia: quae tot amicorum me desiderantium: et a me desideratorum contristat irremediabiliter perditam in hac vita praesentiam. Unusquisque eorum de me solius amissione corporali dolet: et anima mea de omnibus: quia ab eorum praesentia inrita tam inopinata scinditur: dolet. Nam et si maior multitudo similem exhibentium dilectionem in anglia me videat letificare: nullatenus tamen tam longo tempore radicata et nutrita priorem dilectionem de corde meo valet eradicare. Vera enim charitas non minus diligit praesentem amicum interius: etiam si exterius pariter nequeat operari cum ad plures extenditur: sicut nec a foribus. Si veri amici sunt minus timet diligi cum a pluribus diligitur. Et quid est si qua mihi consolatio est multitudinis amicorum praesentia ad animum quae gero ad priorem absentiam illud utique efficere nequit: ut non contrister de illorum: quod quanto magis me diligunt: tanto magis contristantur de absentia dilecti et dilectoris sui tristitia.

Delectat me cum dilecti amico meo scribo de charitatis sinceritate: et de eius efficacia diu tractare: sed quoniam epistolae breuitas hoc non patitur: cum et aliud velim dicere: necesse est me iam materiam mutare. Quidam ut audui suspicant me archiepiscopatus conspectu ad quem dolens et timens trahor detineri. Quod siue suo errore: siue aliena persuasione faciant: parcat illis deus: qui videt quia falluntur et peccant. Non me excuso apud vestram fraternitatem mihi dilectissimam: quae ex quo me cognouit familiarissimam et longa conversatione mea indubitanter didicit et credidit de secularis honoris ambitione praesentiam. Quam tanto verius cognouistis: quanto vos securius et totam vitam vestram sensu meo iudicioque commisitistis. Sed apud eos me excuso quicumque hanc lecturam sunt epistolae: ut sciant quid mihi dicat conscientia mea coram deo et alijs ignorantibus: cum opus erit respondere aut pro me: si non propter me vel propter deum. Multum enim nocet infirmis iussu dei opinio alicuius viri: siue vera siue falsa sit de aliquo homine: et maxime de eo quod sic est in ecclesia catholica constitutus: ut et verbo et exemplo vite alijs debeat et possit praeesse. Scilicet ergo omnes sicut mea conscientia mihi dicit coram deo quem invocare testem menda: cium nefas esse scio: quia non me rapit aut alligat ad archiepiscopatum anglorum cupiditas alicuius rei: quam seruus dei contemptor mundi contemnere debet: sed timor dei me cogit pariter: ut quibus doles et timeas ab ecclesia dei trahar. Et quia si mihi liceret seruata obedientia et charitate quod deo debeo et ecclesiae eius matri mee propter eum potius et libentius eligerem sub abbate et sub regulari disciplina in monastica paupertate et humilitate esse et obedire et servire: quam regnare in hoc mundo: seculariter aut dominari aut archiepiscopatum siue episcopatum possidere vel abbatiam: aut hominibus quibus licet praeesse ad animarum gubernationem: siue ad corpo-

Beati

rum sustentationē in magna terrarū
et rerum terrenarū possessione et opu-
lentia. Quod ego ipse non imputo mihi
tantū ad virtutē: quātum ad hoc quod
talem me scio tam parū vtilē: parū
fortem: parū strenuū: parū pruden-
tem: parū iustum: ut potius mihi cō-
gruat et expediat eligere subesse pla-
to quā alijs pēsse: obedire quā pēcipere:
seruire quā dominari: ministrare quā mi-
nistrari. Rogo: hec de me cōfiteri: sed
malo hec in simplicitate mea ut puto
sine omni duplicitate de me dicere: quā
pati ut alij homines peccent in me:
aut malū exemplū sumant p ignoran-
tiam et errorem suū de me. Qui mihi
hec de me cōfiteri cōdedit: certus sit
quia hoc credendo nō fallitur si mea
me cōscientia coram deo non fallit: et
qui non credit verū est: quia ipse fal-
so et temerarie de me iudicando se fal-
lit. Omnipotens dominus faciat vos
in hac vīta et in futura indeficiente sua
ptectione et cōsolatione gaudere.

**Beati Anselmi: ad Goffri-
dū Pāriēsem episcopū: illū
ut clericos monachorū ppo-
situm appetentes nō impe-
diat admonētis: ipsosq; ita
li proposito liberos esse ab
episcoporū oneribus astru-
entis: Epistola. X.**

Admīno et patri reuerēdo epō
parisiensi Goffrido: Frater Ansel-
mus dei disponētis oīa dispo-
sitione: electus archiepiscopus Cātū-
arie: presentis vite deo placitam san-
ctitatem et future eternam felicitatē.
Eius diuina dispositio valde longe
a reuerētia vestra meā separat parul-
tatē: nulla tamē longinquitas debet
minuere meā quā vīra multis modis
meruit benignitas fidelitatē. Qua-
propter si quid de vestra celsitudine
audio vnde mihi sit cōgaudendum:
semp volo cōgaudere: et si quid co-
gnosco quod vestram dignitatē mutare
deceat: familiari fiducia eam charita-

Anselmi

et tue et hūilliter debeo cōmonere. **B**
Edici quod dominus Analeram charissimus
noster: cantor ecclesie vestre: deo inspi-
rante habitū sancte cōuersationis stu-
diose et intentissime petens in mona-
sterium sancti Martini de campis eo
gaudio quod debuit sit susceptus: et inde
violenter a vobis et quēadmodū nō
necesse fuerat abstractus. De qua re
quibus vestra prudentia meo consilio
nō egeat: cogunt tamē fidelitas et di-
lectio: quas vobis et illi debeo: mentē
meā ut vestre reuerētie aliquid sug-
geram. **A**d loquor sapiētiori me quā
docendo: sed velut ea que melius me
scit breuiter cōmemorādo. **M**i pater
si omnia faciēda sunt cum cōsilio: cuius
magis quā eius qui admirabilis consi-
liarius: deus fortis dicit: Ipse quippe
cōsultat ad pfectionem nitentibus: ut
oīa relinquāt et sequāt. Ipse omnia
relinquētibus et sequētibus se pmit-
tit: quia sedebunt cum illo in iudicio
indicātes tribus duodecim istis. Ipse
est qui inuitat laborātes et oneratos
amore et curis secularib: ut ad se ve-
niant et requiescant. Hoc consilium
magis in monachico quā in alie vite p-
posito impleri sancti patres intellexe-
rūt. Beatus nāque Gregorius in libro
xliij. registri: scitis quid mandet De-
siderio episcopo de quodā qui diuina
inspiratiōe cōpunctus gratiā mona-
chice cōuersationis appetierat: quō-
seque hortet eundē episcopū ut pposi-
tū eius nullo modo impediat: sed ma-
gis eum quātū valet pasto: all admo-
nitione succēdat: ne seruo: cōcept: in
eo tepescat: nec vllaten⁹ debere cum
qui monasterij portum petijt: rursus
secularium pturbationibus implica-
ri. In Toletano cōcilio quarto legi-
stis: clericos monachorū ppositū ap-
petētes: quod meliorē vitā sequi cupiūt:
liberos esse debere ab epīs ad mona-
steriorū ingressus. Pauca dixi de mul-
tis. Si quid dicere cōtra dñm et cōtra tot
sanctos patres dicta dñi veraciter in-
telligētes: peccatū est: facere cōtra
manib: nō dicā quōd: sed quo modo:

Epistola. X. XI. XII.

Viare. 15. scitis quid est. Si de sepeat p̄celosus a
villid est aīaz a seculo: tanq̄ os deli
sicut sepiū ē: erit: Ille cui os r ma
nus retrahūt aīam adherentes post
deū ad seculū: qd̄ erit: Absit mī dñe
nolit deus vt sup ep̄m cadat qd̄ dñs
dicat: Qui nō colligit meū: disp̄git:

matt. 12

r q̄ nō est meū: p̄tra me est. Horren
dū est em̄ etiā audire: vt qd̄ christ̄
elegit de mūdo: ep̄us religer in mun
do: vt qd̄ christ̄us trahit ad portum
de p̄cellis r tēpestatibus mūdi: hoc
ep̄us retrahat a portu in naufrago
sos turbines mūdi: vt qd̄ christ̄ ab
scondit in ouili a multitudine insid
antiū lupor: hoc ep̄us rapiat de ou
li r exponat multitudini luporum.

B

Mi reuerēde p̄f: ne sit molestū p̄u
dētie vestre q̄ sic loquor: Nō em̄ b
dico q̄ velim ostēdere q̄ hmōi sitis:
s̄ q̄ desidero vt hmōi nō sitis. Con
sideret r retrahet prudentia vestra:
q̄ fecit qd̄ mutandū intelligat: non
eaz pudeat facere qd̄ magis deceat.
Non enim adeo mirandum si sub
ito motu de tā strenui clerici amisso
ne aliqd̄ nō p̄meditate fecistis: s̄ hoc
ē valde laudandū si mutatis quod
mutandū intelligitis. Saluto dños
r amicos nostros canonicos v̄fos:
quos et si singulos nō cognoui: hos
tamē diligere r oībus seruire volui.
Quos om̄es vobiscū supplex p̄cor:
vt p̄secrationē meā que i dñica qua
cantat: Populus sion: ordinata est
deo annuēte fieri: suis oīonibus non
meis meritis: s̄ sua charitate p̄ueni
ant. Om̄ipotens dñs sic vos vsq̄ in
finez huius vite dirigat r custodiat:
vt post hanc vitā: eternaz beatitudi
nē vobis retribuatur. Sigilluz hec epi
stola nō habet: q̄ r abbas iam non
sum: r archieps̄copus nondū sum:
nec me delectat pingi qd̄ nō sum.

**Beati Anselmi: ad Richar
dum quendam monachū:
eum vt votū p̄missum tene
at: r in p̄posito voti qd̄ assū**

**pferat immobilis permaneat
admonentis: Ep̄la. XI.**

**Anselm⁹ gratia dei archieps̄: A
a fratri r filio Richardo mona
cho: salutē r benedictionem.**

Audiui frater mi quia anteq̄ mona
chus fieres: in egritudine vouisti te
iterū ad sanctū egidū: et ic̄teco mō
timidus r nimis sollicitus es de vo
to illo soluēdo: ita vt requiescere cor
tuū nō possit nisi ad sanctū egidū
iueris. De qua re nō tantū debes cre
dere tibi: quantū abbati tuo cui⁹ con
silio r ordinationi aīam tuā cōmissi
sti: r alijs qui melius sciunt te qd̄ ma
gis placeat deo r magis p̄sit aīe tue.
Quapropter p̄sulo tibi r p̄cipio: vt
om̄imodo dimittēs intēctiones p̄fati
tineris: r sollicitudinē voti illius in
p̄posito qd̄ assumpisti quiescas r im
mobilis p̄maneat: r in quiete ad hoc
qd̄ p̄posuisti: id ad obediētā: ad pe
nitentiaz p̄ peccatis tuis: r ad allos
bonos mores p̄ficere studeas. Cert⁹
em̄ esse debes: q̄ cū teipm̄ deo totū
vouisti: r reddidisti p̄ monachicā p̄
fessionē: soluisti om̄ia minora vora
quarūlibet actionū que prius sine lu
relurādo r fidei alligandōe p̄misisti.
Esto q̄ quiescas r secur⁹: r ego te ea
auctoritate quā p̄ gratiā dei habeo
sup te a voto illo absoluo. Vale.

**Pascalis pape: ad beatum
Anselmum: se de eo q̄ in
uestituras ecclesiarū laicis
indulserit: excusantis:**

Ep̄istola. XII.

**Pascalis ep̄us seruus seruorū B
p̄ dei: Anselmo cantuariensi ve
nerabili fratri r coep̄scopo: sa
lutē r apostolicā benedictionē. Su
auissimas dilectionis tue suscepim⁹
litteras charitatis calamo scriptas.
Reḡ em̄ aliud charte calam⁹ indi
dit q̄ qd̄ de fonte charitatis intinxit
In his reuerētiā deuotionis tue cō
plectimur: r perpendimus fidei tue**

*Dr. Voto
monachū*

Beati Anselmi Epistola. XIII.

robur et pie sollicitudinis instantia.
Exultamus: quia gratia dei tibi praestata
te auxilium: te nec mine concutiunt: nec
promissa sustollunt. Volemus autem
quia cum fratres nostros episcopos le-
gatos regis anglorum benigne suscepis-
semus: que nec diximus eis nec cogi-
tauerimus: redeuntes ad propria rectule-
runt. Audiuimus enim eos dixisse: quod
si rex in alijs bene ageret: nos inuesti-
turas nec prohibere nec factas exco-
municare: et quod ideo nolbam? chari-
te committere: ne sub hac occasione et ce-
teri principes in nos clamarent. An-
de iesu: qui renes et corda scrutatur:
in animam nostram testem inducimus
si ex quo huius sancte sedis curam cepi-
mus gerere: immane scelus vel descen-
dit in mentem. Et hoc a nobis dea uer-
tat ut est et non: surripendo nos infi-
ciat: et aliud habeamus ore promptum:
et aliud corde reconditum: cum per am-
daces propheta impetratur: dices: Dis-
pdat dominus vniuersa labia dolosa. Si
vero nostro silentio pateremur eccle-
siam felle amaritudinis et impietatis
radice pollui: qua ratione possemus
apud internum iudicem excusari: cum do-
minus sub specie sacerdotum dicat pro-
phete: Speculatozem dedi te domui
israel: Non bene custodit urbem qui
in specula positus: dum non obsistit: cum
hostibus diripiendam exponit. Si er-
go virga pastoralitatis signis: si anu-
lum signaculum fidei tradit laica ma-
nus: quid in ecclesia pontifices agunt?
Ecclesie honor atteritur: soluitur disci-
pline vigor: et omnis religio christia-
na conculcatur: si quod nouimus sacer-
dotibus solis debere: laica patiamur
temeritate presumi. Non est laico con-
suetudinem tradere: nec filiorum matrem
adulterio maculare. Iure ergo propria
dus est patrimonio: quia matrem pol-
luit adulterio. Nec meret ecclesiasti-
ce benedictionis consortium: qui eam
impia infestatio insequitur. Vateo-
rum enim est ecclesiam tueri: non trade-
re. Quas quidam cum illicitum sibi sacer-

dotum vendicare: lepra percussus est. 2. par. 26.
Filij quoque aaron quia alienum ignem im-
pulerunt: igne diuino consumpti sunt. 2. par. 26.
Alienum enim est ab ecclesia: et a sacra-
mentis est inhibendum: ne principes et
seculares viri inuestiuras: non solum
non darent: sed nec electioni episcoporum
audeant se violenter inferere. In se-
ptima quippe synodo ut notis scri-
ptum est: Sancta et vniuersalis syno-
dus diffiniuit neminem laicorum princi-
pum vel potentum se vi ingerere electi-
oni vel promotioni episcoporum. Si ergo fi-
lij aaron quia ignem alienum intulerunt
corpore paliter puniti sunt: isti quia laicis
a quibus alienum est ecclesiarum susceperint
spirituali gladio feriunt. Episcopos
autem qui veritatem in mendacium co-
mutauerunt: ipsa veritate quam deus est
in medium introducta: a beati petri gra-
tia et nostra societate excludimur? do-
nec romane ecclesie sati faciant et re-
atus sui pondus agnoscant. Quicum-
que vero intra predictas inducias inuesti-
turas seu consecrationem acceperunt: a co-
sortio fratrum et ordinatos et ordina-
tores alienos habemus: nec eis ad ex-
cusationem deceptio sufficit: quod et propheta
ab alio propheta deceptus: nec ideo morte
eualuit. Rogamus iterea charitatem tuam
nos tuis sanctis precibus commendari:
ut quanto propius ad deum passim virtutem
accedas: nobis orationum tuarum
manus extendas. Omnipotens deus
qui te huius stadii inuitauit ad cursum:
felici consummatione producat ad primum.

Beati Anselmi: ad Lunum
amicum suum: illum de tribus su-
perbie modis: informatis:
Epistola. XIII.

Anselmus seruus ecclesie catu-
a ariensis dilecto amico Luno: sa-
lutem. Exigit charitas vestra ut
de tribus illis modis superbie de quibus
vobis locutus sum: duos qui a memoria
vobis exciderunt per epistolam nostram co-
memorem. Tres quidem illos esse dixi:
Unum in estimatio: id est qui aliis altio

ps. 11.

B

Ezech. 3.

3. Reg. 13

Liber I de imagine mundi

Rom. 11. estimat de se q̄s debeat: Cōtra quē
dicit: Noli altū sapere: s̄ time. Et quē
ps. 130. negat se fuisse: q̄ dicit: Dñe non ē ex-
altatū cor meū: q̄ sequitur: Alius
est in volūtate: quādo aliquis altius
se vult tractari aliquo mō q̄ debeat:

Job. 5. Cōtra quē dicit: Quō potestis crede-
re q̄ glām q̄ritis ab inuicē? Et: Dñe
hominis non desiderat tu scis. Ali-
us est in opere: Cōtra quē dñs dicit:

Luc. 14. Cūz inuitatus fueris ad nuptias nō
discumbas in p̄mo loco. Iste est quā-
do homo seipm tractat altū q̄ debe-
at. Cōtra singulos istos modos plu-
ra inueniuntur dicta i sacra scriptura
si inquirant. Contra oēs dicit: Qui
se exaltat hūiliabit. Et: Supbis de-
resistit: et multa alia. De his trib⁹ q̄n
singula queq̄ sola est: illa ē leuior q̄
in solo ope est: quia nō fit nisi p̄ igno-
rantia: et tamē vitii est: quia corrigē-
dus est. De alijs duabus illa q̄ est in
sola volūtate: dñabilior est: q̄ scie-
ter peccat. Illa xō q̄ ē in estimatiōe
sola: insanabilior est: quia nō se ostē-
dit et iusta sibi videtur. Si q̄ iste tres
superbie singule cōsiderent: tres sim-
plices possunt dici superbie. Si xō
bine et bine intelligant: tres duplices
inueniūt. Si xō tres simul cōiūgāt:
erit vna triplex: et sic erit septē. Tres
simplices: tres duplices: vna triplex.

Cōtra istas supbias sūt mēbra hūi-
litis: id est vt humiliter quis senti-
at de se: et quantū ad tractatū et con-
uersationē aliorū humiliter velit de-
scr: et ipe humiliter tractet se. Pro sin-
gulis modis superbie dicit homo su-
perbus: sed p̄ singulis mēbris humi-
litis vlt pro duobus: nisi omnia mē-
bra siml sint nō dicit homo humilis:
sicut vno mēbro languente dicit ho-
mo egrot: san⁹ autē nō dicit nisi sanis
omib⁹ mēbris. Nec breuiter cōme-
morari charitati vestre. Que si p̄u-
dentia vestra sepius tractauerit: ple-
ni⁹ ea intelliget q̄ hic dicta sunt. Ga-
lete et orate p̄ me: vt sicut deus dedit
mihi supbiā et humilitatē intelligere:

sic mihi det illā cauere et istā acquirere.
Salutate dñm et amicū nostrū re-
uerendū episcopū attrabatensem ex
parte nostra.

Beati Anselmi liber episto-
larum explicat.

In librū qui imago mundi
dicitur prologus.

Instructionē multorū q̄bus
a deest copia librorū hic libellus
editur: nomē q̄ est imago mū-
di vlt mappa dicitur: eo q̄ dispositio
toti⁹ orbis in eo quasi in speculo cō-
spiciatur. In quo etiam nostre ami-
citie pignus posteris relinquit. Mi-
hil aut in eo pono nisi qd maior cō-
mendat auctoritas.

Explicit prologus.

Liber primus qui imago
mūdi dicitur: qui a quibus-
dam beato Anselmo: ab ali-
is honorio incluso ascribi-
tur: incipit.

De forma mundi: Ca. I.

Vndus

Itaq̄ dicitur quasi
vndiq̄ motus. Est
enī in perpetuo mo-
tu. Huius figura est
in modū pile rotun-
da: s̄ ad instar ouī
elementis distincta.

Quis quippe exterius testa vndiq̄
ambit: teste albumē: albumini vltel-
lū: vitello gutta pinguedinis inclu-
ditur: Sic mūdi vndiq̄ celo vt te-
sta circūdat: celo xō purus ether vt
albumē: etheri turbid⁹ aer vt vitellū:
aer traxit pinguedis gutta includit.

De creatione mūdi: Ca. II.

Beatissim⁹ xō mūdi q̄nq̄ mōis
c scribit. Primo q̄ ante secula
cpalia vniūtas mūdi in mēdo omnia
p̄cipit: q̄ p̄cepto archetyp⁹ dñm dñs
vnde scribit: Qd factū est in ipso: vt Job. 1.

Liber

I.

- ta erat. Secūdo: cū ad exēplar arche
typi hic sensibilis mūndus in materia
Eccl. 18. vlt forma creat: sic legit: Qui manet
in eternū creauit omnia simul. In ma
teria: vt ex q̄ttuor elemētis crearent
oīa corpalia. In forma: vt ad silitu/
dinē āgeloz aīe cēt rōnales. Ter/
tio: cū per species ⁊ formas sex dieb⁹
hic mūdus formatur: sicut scribitur:
Gen. 1. Sex diebus fecit deus opa sua bona
valde. Quarto: cum vnū ab alio: vt
pote homo ab homīe: pecus a pecu/
de: arbor ab arboze: vnū quodq; de
semine sui generis nascit: sicut dicit:
Job. 5. Pater meus vsq; modo operatur.
Quinto: cū adhuc mūdus in nouabi
litate: sic scribit: Ecce noua facio oīa.
Apo. 21

De q̄ttuor elemētis: La. III

Elemēta dicunt quasi hyle li/
gamēta: hyle autē est materia.
Sūt autē quattuor elemēta ex
quibus cōstant omnia: scilicet ignis:
aer: aqua ⁊ terra: q̄ in modūz cūcul
in se reuoluntur: dñi ignis in aerē: aer
in aquā: aqua in terrā: puerit. Bur
sus terra in aquā: aqua in aerem: aer
in ignem cōmutat. Nec singula pro
prijs qualitatibus quasi quibusdam
brachijs se inuicē tenent: ⁊ discordez
sui naturaz concordī federe vicissim
cōmiserunt. Nam terra arida ⁊ frigi/
da: frigide aque connectitur. Aqua
frigida ⁊ humida: humido aeri con/
stringitur. Aer humidus ⁊ calidus
calido igni associatur. Ignis calid⁹
⁊ aridus: aride terre copulat. Ex his
terra vtp̄ta grauiissima inuiz: ignis
vtp̄ta leuissimus supremū obtinet
locū. Alia duo mediūz quasi quodā
soliditatis vinculo: quoz aqua gra/
uior terre: priuū: aer leuior igni: pri
uū possidet locū. Deputant x̄o ter
re gradientia: aque natantia: aer vo/
lantia: igni irradiantia.

De assimilatione quattuor
elementoz cum quattuor
temporibus: quattuor qua
litatibus ⁊ quattuor humo

ribus ⁊ quattuor etatibus: La. III.

Similant autē hec quattuor
elemēta quattuor tēporibus:
q̄ttuor qualitatibus ⁊ q̄ttuor
humant corpis humoribus ⁊ q̄ttuor
etatibus. Conectit autē terra que est
frigida ⁊ sicca autūno qui est siccus
ex p̄cedēti estate: ⁊ frigidus ex adue
niente hyeme. Aqua frigida ⁊ humi/
da hyem: Hyemis enī frigida ⁊ hu/
mida ē. Aer calidus ⁊ humidus ve
ri: Aer autē est humidus ex p̄cedente
hyeme: calidus ex adueniente estate.
Ignis calidus ⁊ siccus estati colliga/
tur: Est ei calida ⁊ sicca estas. Iisdē
q̄litatibus est humanū corp⁹ tēpera/
tū: ⁊ inde homo microcosmus: id est
mīnor mūdus appellat. Sanguis nā
q̄ qui est calidus ⁊ humidus: aeris
veri compas: ⁊ hic viget in infantia.
Cholera rubea que est calida ⁊ sicca
igni ⁊ estati colligat: ⁊ hec abundat
in iumentute. Melancholia est frigi/
da ⁊ sicca: terre ⁊ autūno adaptat:
⁊ abundat in puerit. Phlegma
q̄d est frigidū ⁊ humidū aque ⁊ hye
mi connectit: ⁊ hoc dominat in sen
tibus. Sanguis sunt bilares: miser/
cordes: ridētes: loquaces: simplices:
moderati: blandi: bone mētis: corpe
pleni. Cholera sunt macilēti: vora/
ces: veloces: audaces: cito mobiles
ad irā ⁊ cito pacificant: agiles: igni
osi: acuti: subtiles ⁊ leues. Melā cho
lici sunt stabiles: graues: dolosi: tar/
de cōmouent ad iram ⁊ tarde paci
cant: auari: inuidi: tristes: somnolen
ti. Phlegmatici sunt tardi: somno/
lenti: obliuiosi: corpe compositi: vigi
lantes: intra se cogitantes: minus au/
daces ⁊ cito senescētes. Sanguis do
minat ab hora noctis nona vsq; ad
tertiāz diei. Cholera rubea ab hora
tertiā diei vsq; ad nonā eiusdē diei.
Melancholia ab hora nona vsq; ad
tertiā noctis. Phlegma ab hora ter
tiā noctis vsq; ad nonāz ei, idem.

De pprie
tatib⁹ cō/
plexionū.

Quibus
horis do/
minetur.

De imagine mundi

Quib' lo Sanguis habet respiratōē per nā/
cis purgē res. Cholera rubra p̄ aures. Melan/
tur humo cholera per oculos. Phlegma per os.
res. Sanguis dñat in dextro latere sub
epate. Cholera rubra ibidē. Melan/
cholia in sinistro latere sub splene.

In qbus Phlegmatis autē vna pars est i ca/
etatib' re pite et in vesica vel in corde. Phle/
gnent hu gma dominaf in pueris cū sanguine
iores. lera rubra vsq; ad annos q̄ndecim. Inde cho/
lera rubra vsq; ad annos vīginti q̄n
q̄. Deinde cholera nigra vsq; ad an
nos q̄draginta q̄n q̄z maxima pte
sanguinis. Hinc vsq; ad sūmā etatez
dñat phlegma sicut i pueri. Et nota
q̄ q̄si hoꝝ hūoꝝ aliq̄s exerceat ea ho
ra diei d̄z p̄ncipalr̄ minui in q̄ regē.

Quibus noib' terra nomi
netur: La. V.

Q̄tq̄ de q̄tuor elementis di
p cū est generaliter: et d̄ q̄tuor
hoīs hūoꝝib' nūc q̄z aliq̄d de
p̄tib' dicam. Et p̄mo de terra. De
nominaf terra septeꝝ noib': Terra:
tellus: humus. arida: sicca: solū: ops.
Terra a terēdo d̄z: et totū elementū
intelligit. Tellus q̄si tollēs fructus:
q̄ est frugib' apta v' vinetis: fructi/
ferisq; arborib' p̄sita. Hum' ab hu/
more: que est palustris et inarabilis.
Arida inaquosa: que sp̄ feruore so/
lis arer: vt Libya. Sicca q̄ aliq̄h com
plnta cito ericcat: vt iudea. Soluz a
soliditate: vt sunt montana. Ops ab
opibus: vbi diuitie scz auꝝ et gemme
abundant: vt in india.

Q̄ tra ē rotūda: cētz mūdi
et oceano clauditur: La. VI

Erre forma est rotūda: vnde
et orbis est dicta. Si q̄s em̄ in
aere positus desup eā inspice/
ret: tota enormitas montū et p̄caui/
tas vallū min' in ea appareret q̄z di
gitus alicui: si pilā p̄grandē in ma/
nu teneret. Circūitus autē terre. c. et
lxxx. milibus stadiorūz mēsurat: q̄d
duodecies mille miliaria et liij. cōpu
tat. Nec centruz in medio mūdo: vt

pūctis in medio circuli eq̄līter collo
cat: et nullis fulcris s̄ diuina potētia
sustētat: sicut legīt: Non timetis me
ait dñs q̄ suspēdi terrā in nihilo? Fū
data ē em̄ sup stabilitatē suā: sic ali/
ud elemētū occupās sue q̄litar: me/
tā. Nec in circūitu oceano vt limbo
cingit: vt scribit: Abyssus sicut vesti
mentū amictus ei'. Interi' mētib'
aqua et vt corp' venis sanguinis pe/
netrat: q̄bus ariditas sp̄ius vbiq; ir
rigatur. Ande vbiq; terra infodi
tura aqua repitur.

De quinꝝ circulis quibus
terra distinguitur: La. VII

Q̄nq̄ aut zonis: id est circuli
q̄nq̄: terra distinguit. Quo/
rum duo extremi sunt inhabi/
tabiles algore: medius inhabitabi/
lis calore a q̄ sol nunq̄ recedit: ad il
los nunq̄ accedit. Medij duo habi/
tabiles: huic ardore: idē frigore tēpe
rati. Terbi gratia: si ignis in hyeme
sub diuo accendit: q̄nq̄ lineas effice
re scit: vnā in medio seruīdaz: duas
circūgelīdas: duas intra has tēpera
tas. Qui si vt sol circūiret: quinꝝ ni
mirū circulos redderet. Ex his circū
lis p̄mus septentrionalis: secūd' sol/
sticialis: terti' eq̄noctialis: q̄rt' bru/
malis: q̄ntus australis noīat: s̄ solus
solsticialis inhabitari a nobis noscīt.

De diuisione terre habita
bilis: La. VIII.

Sic habitabilis zona q̄ a nob
i incolit: in tres ptes mediterra/
neo mari dirimit: quarum vna
asia: altera europa: tertia aphrica di
cit. Asia a septētriōe p̄ orientē vsq;
ad meridiē: Europa ab occidentē vs/
q; ad septentrionē: Aphrica a meri
die vsq; ad occidentē extendit.

De asia: La. IX.

Sia a regina eiusdē noīs ap
a pellat. Hui' p̄ma regio in ori
ente est padis: loc' videlicet
omī amenitate sp̄icū: iadibilis ho
minib': qz igneo muro vsq; ad celuz

Liber

I.

est cinet. In hoc ē lignū vite: scilicet arbor de cui⁹ fructu q̄ comederit sp̄ in vno statu īmortalis permanebit. In hoc etiā fons oris q̄ in q̄ttuor flumina diuidit. Que quidē flumina infra paradisu terra cōdunt: s̄ in alijs regionib⁹ lōge diffundunt. Itā p̄bi son q̄ r̄ ganges in india de monte oz cobares nascit: r̄ p̄tra orientē fluēs oceano excipit. Beon q̄ r̄ nilus iuxta mōtē atlantē surgēs: mox a terra ab sorbet: p̄ quā occulto meatu currēs in littoze rubri maris denuo fundit: ethiopiā circūiens p̄ egyptu labitur in septē ostia diuisus: magnū mare iux̄ alexandriā īgredit. Tigris aut̄ et euphrates ī armenia de mōte p̄choa tra fūdūt: r̄ p̄ meridiē vergētes mediterraneo mari īmergunt. Post paradisu sūt mlt̄a loca deserta r̄ inuia: ob diuersa serpentū r̄ ferarū aīalia.

De india: Ca. X.

Unde est india ab indo flumine dicta: q̄ ad septētrionez de mōte caucaso nascit: r̄ ad meridiē cursū suūz dirīgens: a rubro mari excipit. Hec india ab occidente claudīt: r̄ ob hoc indic⁹ ocean⁹ d̄: ī q̄ est sita taprobane insula. x. ciuitatib⁹ incl̄yta. Hec duas estates r̄ duos hyemes vno anno h̄z: r̄ om̄i tpe viret. In hac etiā sūt ch̄: ysa r̄ argusa īsule: auro r̄ argento fecunde: r̄ sp̄ floride. Ibi inueniūtur bdelliū r̄ lapis onychin⁹. Bdelliū est arbor aromatica colore nigra: magnitudine olīe. Onyr est appellat⁹ q̄ habet ī se p̄mixtū cādozē ī similitudinē vnguis hūani. Greci etiā vnguē dicunt onycon. Ibi sūt r̄ mōtes aurei: q̄ p̄pter dracones r̄ gryphes nō possūt adiri. In india ē mōs caspius: a q̄ caspiū mare vocat. Intra quē r̄ mare: gog r̄ magog ferocissimē gentes a magno alexādro īcluse ferunt: q̄ humanis carnib⁹ r̄ crudis bestiis vesciuntur. India habet. xliiij. regiones: populos multos: garamātes: ozufas: coatras: quozū sylue tangūt etbera.

In mōtanis pygmeos duoz cubitoz hoīes: q̄b⁹ bellū ē p̄ grues: q̄ tertio anno parit: octano senescit. Apud hos crescit piper: colore q̄dē albo: s̄ cū īpī serpētes q̄ ibi abūdāt: flamma fugati: nigrū colorē trahit de incendio. Itē h̄z macrobios. xij. cubitoz hoīes: q̄ bellant p̄ gryphes: q̄ corpa leonū: alas r̄ vngulas p̄fert adlax. Itē agroctas r̄ brachmanas: q̄ se ī ignē mittūt vltro: amore alteri⁹ vite. Sūt r̄ aliq̄ p̄ntes tā senio p̄fectos mactāt: r̄ eoz carnes ad māducādū parāt: īsq̄ īpius indicat: q̄ b̄ facere abnegat. Sūt r̄ aliq̄ p̄sces ita crudos edūt: r̄ falsū mare bibūt. Sūt ibi r̄ quedā monstra: q̄ quidā hominibus: quidā ascribūt bestiis: vt sūt hī q̄ aduersas habēt plātas: r̄ octonos ī pedib⁹ digitos: r̄ aliq̄ habēt canina capita: r̄ vngues aduincos: q̄bus est vestis pellis pecudū: r̄ vox latrat⁹ canū. Ibi q̄dā etiā matres q̄ semel parit: r̄ canos p̄r edūt: q̄ ī senectute nigrescūt: r̄ lōga nostre etatis tpa excedunt. Sūt aliq̄ qui quinquennies parit: sed partus octauū aū si excedūt. Ibi sūt r̄ monoculi: q̄ r̄ arimaspi: r̄ cyclopes r̄ sciopodes q̄ vno tñ fultī pede: aurā cursu vincti: r̄ ī fra positū vmbzā sibi planta pedis erecta faciūt. Sūt aliq̄ absq̄ capite q̄b⁹ oculi sūt ī humeris: p̄ naso r̄ ore duo foramina ī pectore: setas habēt vt bestie. Sūt r̄ aliq̄ iuxta fontē gāgis fluit: q̄ solo odore cuiusdā pomi viuūt: q̄ si longius cūt: pomū secū ferunt: moriunt̄ em̄ si p̄aū fecit: r̄ trahūt. Sūt ibi serpētes tā vasti vt ceruos denozēt: r̄ īpm etiā oceanū trāsnatent. Ibi etiā ē bestia leucotrota cui⁹ corp⁹ alini: clunes cerui: pect⁹ r̄ crura leonis: pedes equi: īngēs cornū bisulcū: vastus oris hīatus vsq̄ ad aures: ī loco dentium os solidū: vox pene hoīs. Itē ē alia bestia aele: cuius corp⁹ equi: maxilla apri: cauda elephantis: cubitalia corua habens: quoz vñ post tergum

De imagine mundi

r effectit: cū alio pugnat: illo obtuso:
a lind ad certamē vibrat: nīgro colo
re horret: in aqua ⁊ in terra equali
ter valet. Ibi sunt fului tauri versis
setis horridi: grā de caput: oris ric⁹
ab aure ad aurez patet. Ibi etiam cor
nua vicissim ad pugnaz pducūt vel
deponūt: oē teluz missile duro tergo
repellūt: q̄ si fuerint capti: nulla pos
sunt arte domari. Ibi q̄z ē mātorza
bestia: facie homo: triplex ordo in dē
tib⁹: corpore leo: cauda scorpio: ocul
lis glaucis: colore sanguinea: vox si
bilus serpentum: fingens discrimina
vocū: velocior cursu q̄ auis volatu:
humanas carnes habens in vsu. Ibi
sunt etia⁹ boues trico: nes: pedes q̄/
nos habentes. Ibi q̄z monoceros: cu
ius corp⁹ equi: caput cerui: pedes ele
phāt⁹: cauda suis: vñū cornu hñs ī
media frōte armatū: quattuor pedū
lōguz: splendens ⁊ mire acutū. Nec
bestia nimis feror: diros habet mu
gitus: omē qd̄ obstat: cornu trāsuē
berat: capta pōt perimī: non pōt do
mari. In gange q̄z sunt anguille tre
centoz pedom longe. Ibi etiam sunt
qd̄ā vermes qui istar can cri bina ha
bent brachia: sex cubitoz longa: qui
bus elephantes corripunt ⁊ vñdis
immergunt. Indici q̄z mare gignit
testudines: de quarum testis capacia
bospitia faciunt hoīes. India q̄z ma
gnetē lapidē gignit qui ferrū rapit.
Adamantē etia⁹ qui nō nisi hyrcino
sanguine frangi potest.

De parthia: La. XI.

In indo flumine vsqz ad tigrim
a est parthia. xxxij. regionibus di
stenta. Dicitur autē parthia a
parthis venietib⁹ a scythia. Est in ea
regio arachosia ab oppido arachosa
dicta. Est in ea etia⁹ assyria ab assur
filio sem nominata: qui eā p̄mus in
coluit. Est in ea q̄z media a medo re
ge dicta: qui ciuitatē construens me
diani nominauit: de qua ⁊ regio no
mē assūpsit. In ea etia⁹ ē psia a per

seo rege dicta: qui ciuitatem persopo
lim edificauit: de qua ⁊ regio nomen
accepit. In hac primum orta est ars
magica. Persia lapidem piriditem
mittit qui manam prementis vrit: ⁊
sylvitem cuius candor cum luna cre
scit ⁊ deficit.

De mesopotamia: La. XII.

Tigri flumē vsqz ad euphra
a ten est mesopotamia: a duob⁹
flumijs grece dicta q̄ in medio
duum fluminū sit constituta. In hac
est ciuitas ninive: itinere triū dieruz:
a nino rege constructa ⁊ nominata.
In hac etiā regio babylonia a ciuita
te babylone nominata. Hāc nemroth De baby
lone.
gigas fundauit: sed semiramis regi
na reparauit. Cui⁹ muri latitudo est
quinquaginta cubitoz: altitudo du
centoz cubitoz: ambitus ciuitatis q̄/
dringentorum octoginta stadioruz.
Centū portis creis est firmata: flumi
ne euphrate p̄ mediū ei⁹ corrente ir
rigua. Huius arx babel q̄ttuor milia
passū alta scribit⁹. In ea q̄z est chal
dea: in qua primū inuenta est astro
nomia. In ea ⁊ arabia que etiā saba
dicit⁹: apo tou sabei: id ē sacrificare:
vel a fluuio saba. In hac thus colli
git⁹. Et in hac ē mōs sinai: qui ⁊ oreb
in q̄ lex a moyse scribitur. Iuxta quē
vrbs madian fuit: in qua sacerdos
ietro presuit. In ea sunt gentes mul
te: moabite: amonite: idumet: sarace
ni: madianite: ⁊ alie multe.

De syria: La. XIII.

a B euphrate vsqz ad mare me
diterrancū ē syria: a quodā sy
ro rege dicta: in qua est damascus a
damasco abrahe liberto p̄structa ⁊ di
cta. Ibi ⁊ antiochia ab antiocho rege
cognominata: q̄ olim reblata vocata.
Est ī ea comagena, puicia. Est ⁊ phe
nicia a phenice aue: q̄ sola ī hac terra
inuenit⁹: siue a phenice rege filio age
nor⁹ dicta. In hac sūt ciuitates tyr⁹ ⁊

Liber

I.

De hieru/
salem.

sidon site. In hac est etiā mons liba-
nus: ad cuius radices orit iordanis
flum⁹. Est in ea etiā palestina a ciui-
tate palestina dicta: q̄ nūc ascalon vo-
cat. Est in ea ⁊ iudea a iuda filio ia-
cob: de cui⁹ tribu reges crāt nūcupa-
ti. Nec etiā chanaan a chanaan filio
cham ē dicta. In hac est hierusalem
quā sem fili⁹ noe p̄struēs: salez noīa-
uit. S; eā hieb⁹ fili⁹ chanaā inhabi-
tauit. An̄ a hiebus ⁊ salē dedit ei no-
mē rex dauid hierusalē: q̄si hiebus sa-
lem: quā salomō filiū ei⁹ auro ⁊ ar-
gento ⁊ gēmis decorauit: ⁊ hieroso-
lymā q̄si hierusalem oniā appellauit.
Quā a babylonij⁹ subuersam: soror/
babel reedificauit. S; roman⁹ pp̄ls
fūditus deleuit. Hāc postmodū he-
lius hadrian⁹ impator repauit: ⁊ be-
liam nominauit.

De palestina: La. XIII.

St etiā in palestina regio Sa-
maria a ciuitate samaria dicta:
q̄ nūc est sebastia dicta. In hac
est q̄ galilea regio: in q̄ est nazareth
ciuitas iuxta montē thabor sita. In
hac est pētapolis regio a q̄nq; ciuita-
tibus dicta: in q̄ olim fuit sodoma et
gomorra. In hac ē mare mortuū: a
q̄ iordanis flūēta absorbēt. In hac
q̄ saraceni a sara dicti: q̄ ⁊ agareni
ab agar. Idēz hismaelīte ab hismael
nuncupati. In hac ⁊ nabathei a na-
bath filio hismael dicti: quorū gē-
tes sūt. xij.

De egypto: La. XV.

Sup̄ius dicte regiones ab ori-
ente incipietes: recta linea ad
mediterraneū mare extendun-
tur: q̄b⁹ x̄sus aust⁹ egypt⁹ p̄nectit:
in q̄. xliij gentes esse ferunt. Nec in
oriente a rubro mari surgit: terminū
sūū versus occidentē in libya figit.
Nec p̄us euria: id est bona copia di-
cta: postea ab egypto rege fratre da-
nai egyptus ē vocata. Nec flūuio nī-
lo vndiq; cincta in modū delte litte-
re est formata. c. milib⁹ villarū inclū-

De thebis

ta. Hāc nubes nō obscurant: plūue
nō irrigāt: s; nilus inundās eā secū-
dat. In hac ē p̄ncipia thebaida a the-
bis ciuitate cognominata quā Lad-
mus Agenorī fil⁹ in egyptū veni-
ens edificauit: ⁊ thebas fm illā quā
i boetia p̄struxit noīauit: regionisq;
nomē ab illa mutauit. In hac mau-
ricius p̄ncipabat: ⁊ ab hac thebei di-
cuntur. Hūc maxima adiacet solitu-
do in q̄ olim quersabab⁹ monachorū
militudo. Cābyses rex egyptū supe-
rans: ciuitatē p̄didit: cui nomē baby-
lon indidit: q̄ nūc caput regnū illius
existit. In hac etiā victor alexander
allam ciuitatē edificauit: quā ex suo
nomē alexandriā nuncupauit.

De caucaso mōte: La. XVI.

Sup̄ascriptis regiōib⁹ x̄sus ad
lonē annectuntur he regiones.
Mōs caucalus a caspio mare
orientis attollit: ⁊ p̄ aquilonē x̄gēl
pene vsq; ad europā porrigit. Hāc
inhabitāt amazones: femine videli-
cet vt viri p̄liātes. His cohabitāt
massagete: ⁊ colchi ⁊ sarmate. Seres
ē oppidū orientis: a quo est ē serica re-
gio: ⁊ gēs ⁊ vestis dicta. Post hanc
est bactriana a bactrio amne vocata.
Hāc sequit̄ albania a cādore pp̄li di-
cta: eo q̄ ibi albo crine nascant. Hu-
ic p̄iūgit scythia ⁊ bithynia: als hu-
nia: quarū gētes sūt. xliij. Ibi sūt hy-
berbozei mōtes. Huic p̄iūgit hyrcā-
nia ab hyrcāia sylua noīata: In qua
sūt aues q̄rū pēne splēdēt p̄ noctē.
Cui p̄nectit armenia: in q̄ ē mōs ara-
rath. super quē arca noe post diluuiū
requiuit: cui⁹ vsq; hodie ibi ligna vi-
dētur. Huic copulat hyberia: illi x̄o
cappadocia a ciuitate eiusdē noīs di-
cta. In hac eque a v̄to p̄cipiūt: s; sei⁹
non amplius triennio viuūt.

De asia minore: La. XVII.

Sia minor post hāc p̄stituit:
a que pene mari vndiq; cingit.
In hac est ephesus ciuitas: ab
amazonib⁹ p̄structa: In q̄ requiuit

Derogio/
nbus affe

Derioia.

De ama-
zonibus.

De scy-
thia.

De imagine mundi.

lohānes euāgelista. Prima puīcia
asie minoris ē bithynia appellata: i
q̄ ē ciuitas eiusdē noīs p̄us bebricia
dicta: post migdonia: postea a bithy/
no rege est bithynia appellata: In q̄
est ciuitas nicea in q̄ magna synodus
facta fuit. In hac etiā ciuitas nicome
dia a nicēde rege p̄structa et dicta.

**De regio/
nibus asie** Bithynia q̄ maior: d̄r p̄b: ygia: in
qua est ciuitas smirna a theseo p̄stru
cta. Hāc seq̄t̄ p̄b: ygia a filia europa
p̄b: ygia appellata: Hec et dardania
a dardano iouis filio dicta. Huic iū/
gitur galatia a gallis dicta: q̄s bithy
nus rex in auxilium euocauit: et post vi
croiā eis terrā diuisit. Est in ea ciui
tas eiusdē nomīs ab eodē p̄structa.

De troia. In hac ē etiā ciuitas troia a troo re
ge p̄structa et noīata. Hec et ilion ab
ilo rege ē dicta. Huic mensa dicunt̄
pgama. Huic adiacēt licaonia et ca
ria: vbi fuit hermus flumius: aureis
arenis famosus. Inde ē lydia a lydo
rege sic tyrreni appellata. In hac
est ciuitas thiathyrā: deinde est isau
ria ab aura qua vndiq̄ p̄flā dicta.
Post hāc ē cilicia a ciuitate eiusdez
noīs n̄scupata quā cilix filius ageno
ris p̄struxit: et ab illa nomē regio ac
cepit. In hac est mōs amari q̄ et tau
rus: in q̄ est et tharsis ciuitas a perseo
p̄structa: Pauli apli inhabitatione
gloriosa. Deinde ē lycia: psidia et p̄a
phylia. Exinde ē p̄otus regio m̄tra
rū gentiū: a q̄ ponticū mare appel
lat: in q̄ ouid̄: et postea ciemēs ex
lio relegantur.

De europa: La. XVIII

Est decursus asiā: transcam
p ad europā. Europa ab europa
rege: vel ab europa agenorīs
filia ē noīata. In q̄ ip̄imis x̄sus se
ptētrionē sūt ryphei mōtes: et tanais
flumius a tanai rege dictus: et meotides
paludes magno mari iuxta theodo
siam urbē se iungentes. A tanai flu
uius est scythia inferior: q̄ x̄sus meri
diē vsq̄ ad danubiū porrigitur. In
bac sūt iste puīcie: alania: datbia: go

thia. A danubio vsq̄ ad alpes est
germania superior que a germanan/
do populos dicitur: versus occasus
rhenus: x̄sus aq̄lonē albia flumie ter
minat. In hac est lucania regio a mō
te suauī dicta. Hec et alemāia ab ale
mano lacu appellata: hec et retia di
cta. In hac danubiū nascit̄ et. l. p̄ci
pulis flumijs auget̄: et in septem ostia
ut nilus diuisus ponticū mare ingre
dit. Est i ea noricus que et bauaria:
in qua est ciuitas Barispona. Est
et orientalis franciā: cui coniungitur
thuringia: quaz sequitur saxonā.
Ab albia flumio est germania infe
rior: que x̄sus aq̄ilonē oceano ex
cipit. In hac est dacia et noruegia.
A danubio imo et circa danubiū x̄s
orientē vsq̄ ad mediterraneū mare:
ē messia a messū puētū dicta. Dein
de pannonia inferior et vngaria. In
de thracia a thyras filio iaphet d̄cā.
Hec habet hebrū flumē et vrbez cō/
stantiopolim a constantino constru
ctam et dictā. A mediterraneo ma
ri ē grecia a rege greco dicta: cethim
olim vocata: et versus austrum ma
gno mari terminat: qui sinus illyri
c⁹ vocat. Est i ea puīcia dalmatia
a dalā ciuitate vocata. Est et epi
a pyrro filio achillis dicta. In epi
ro ē fons in quo facies accense extin
guuntur: et itex extincte accēduntur.
Est et chaonia a ciuitate eiusdē noīs
appellata: quā helen⁹ frater bector
edificauit: et ob amorē frat̄ sui cha
onis chaoniā noīauit. Hec et molos
sia a ciuitate molossa dicta: quā mo
lossus pyrro fili⁹ p̄struxit: et a noīe
suo molossam vocauit. Est et ibi hel
ladia ab hellene rege filio deucalio
nis et pyrre dicta: ipsa ē et attica ab
atti filia greci regis: siue ab attico fi
lio cuiusdā q̄ fuit idigena greci: Ip
sa ē et vera grecia. In hac est ciuitas
athene a cecrope rege cōstructa. Ibi
est boetia a boue dicta: q̄ cadmus fi
lius agenorīs illuc veniēs bouis du
catu: cū dijs imolans: thebas p̄stru

De ger/
mania su
periori.

Liber

I.

rit: et pulcra boetia nuncupavit. De hac thebanum dicuntur: de alia thebes. Eadem pulcra dicitur et aonia a fonte aone: multis consecrato: sine a rege aone. Ibi est peloponnesus a pelope rege: et a ciuitate eiusdem nominis appellata. Ibi et thessalia a rege thessalo dicta. Ibi et macedonia a macedone rege appellata. Nec et emathia ab ematho rege vocata. In hac est mons olympus: qui excedit nubes. In hac et thessalonica a thessalo rege: filio greci constructa. Ibi est et achaia ab acheo rege et ciuitate eius nominis dicta. In hac est chorinthus a corintho filio orestis dicta. Ibi et arcadia que et sitonia a sitiode rege nuncupata. Arcadia asbeston lapidem mittit: qui semel accensus extinguere non poterit. Deinde est panonia superior usque ad apenninum montem. Ad aquilonem istria ab istro fluuio qui et danubius nominatur. Italia olim magna grecia est dicta: postea saturnia a saturno: post latium (eo quod saturnus pulsus a ioue ibi latuit) est dicta. Deinde ausonia ab ausone rege: tandem ab italo rege siculorum italia nominata. Nec ab alpius surgit: et in magno mari terminus figit. In hac est urbs roma a romulo rege constructa et sic dicta. Antiqui ciuitates suas finibus priuas feras formabant ob significationem: cum roma forma leonis habet qui ceteris bestiis quasi rex preest. Huius caput est urbs a romulo constructa. Latericia vero edificia utrobique disposita: unde et lateranis dicitur. Brundisium autem forma ceruicis: carthago bouis: troia equi figuram habuit. Est in italia tuscia pulcra a sacrificijs et thure vocata. Est et campania a ciuitate capua dicta a capite rege constructa. Ibi est et apulia: et umbria: inde dicta quod imbribus tempore diluuij superfluerit: in iugis apennini montis sita. Est et hecurgia ab hecuro rege dicta. Nec est et tyrrhenia a tyrrheno fratre lydi dicta: qui de montia venit ad italiam. Est et logobor-

De italia

De roma

dia a longis bardis vocata. Padus qui et eridanus italie fluuius: ab apenninis montibus ortus ac in mari immergitur. Venetia a veneto rege prius hevetia dicta: postea venetia. Gallia a candore populi dicitur. Sala enim grece lac dicitur. Rhenus ab alpius nascitur et contra aquilonem vergens: sinu oceanum excipitur. A flumine rheno est gallia belgica: a ciuitate belgi dicta. Nec a monte tonis surgit et versus aquilonem britanicum oceanum incidit. Nec et francia a franco rege dicta: qui de troia cum enea uenit: troiam iuxta rheum perdidit et terram franciam cognominauit. Hanc versus occidentem excipit ludunensis gallia que comata ob longas comas est dicta. Que huius austrum habet narbonensem galliam a ciuitate narbona dicta: que et rogata a longis uestibus dicta est. Versus occidentem aquitaniam ab aquis rhodano et ligere dicta. Inde est hispania ab hispano rege dicta: prius iberia ab iberio fluuio: que et hesperia ab hespero rege dicta: hec uersus occasum oceano terminatur. Sunt in ea sex prouincie terracona: carthago: lusitania: galicia: betica: tingitana: a proprijs ciuitatibus dicte. Contra hispaniam versus occasum sunt in oceanum he insule: britania: anglia: hibernia: arbanatis: cuius terra quouis generis portata: serpentes premit: et insule in quibus fit solstitium orchades. xliij. Scotia: rube cuius arbores folia nunquam deponunt: et in quibus sex mensibus uidelicet estiuus est continuus dies: sex hybernus mensibus continua nox. Ultra hanc uersus aquilonem est mare congelatum et frigus perpetuum.

De gallia

De hispania

De aphyrica: La. XIX.

Tropam perambulamus: ad egypticam transiigremus. Aphyrica ab apher uino de posteris abrahe est dicta. Nec in oriente indi fluminis surgit: et per meridiem vergens in occidentem tendit. Huius prima prouincia est lib-

De imagine mundi.

bya a regina eiusdē noīis dicta. Hec a
parethonia ciuitate: et a montib⁹ ca/
tabathmon sumit initium: et in aris
philenorū fuit. De hac libycū mare
dicit. Inde est cyrenaica a cyrene ci-
uitate nominata: sed a regina eiusdē
nominis cōstructa et dicta. Hec et pē-
tapolis a quinq; ciuitatibus est di-
cta: scilicet heronice: arsinoe: prole/
maide: apollonia: cyrene: apprijs cō-
ditoribus ita dicte. Inde est tripolis
a trib⁹ ciuitatibus dicta: que sunt oc-
casia: berete et leptis magna. Post
hāc bisace a duab⁹ urbibus dicta: id
est adrumeto et bisantio. Deinde est
zeussis: i qua ē magna carthago a dō-
done que et elissa cōstructa: et cartha-
da a caritho oppido nominata: sed a
romanis delcta et denuo reedificata
carthago est appellata. Huius muri
latitudo fuit. xviij cubitorum. Post
hanc gerulia: inde est numidia i qua
regnavit iugurtha. In hac est ciui-
tas hypponeim q̄ fuit augustin⁹ epi-
scopus. Inde est mauritania a nigre-
dine dicta: mauron enī grece ē nigr⁹.
In hac est puincia sitifensis a sitifi
oppido. Alia cesariēsis a ciuitate ce-
saria dicta. Tertia tingitana a tingi
ciuitate nūcupata. Versus meridiem
xō ē ethiopia ab ethere dicta. Una
in oriente: in qua est urbs saba: de q̄
fuit illa regina que in euāgelio com-
memorā a dño. Altera in occidēte
intra q̄s garamātes sunt a garamna
ciuitate dicti. Apud quos est fons tā
frigidus dictus ut nō bibat: tā feru-
dus noctibus ut nō tangat. Quib⁹
x̄sus orientē cohabitāt troglodyte:
qui celeri cursu feras capiunt. Ultra
ethiopiani sunt maxima loca deserta
ob solis ardorē: et diuersi generis ser-
pentia hoībus incognita. Deinde ē
maximus oceanus: qui solis calore
dicitur feruere ut cacabus. In extre-
mis finibus apbrice versus occiden-
tem: est urbs gades a phenicib⁹ cō-
structa: de qua gaditanū mare dicit.

In ipso vero oceano est mons altissu-
mus atlas: unde atlanticū mare no-
minat. Atlas autē rex erat apbrice
frater promethet: a quo mons nomē
accepit: quia in eo residens astrolo-
giam descripsit: unde et celum susti-
nere dicitur.

De insulis maris: La. XX.

Eragratis apbrice finib⁹: ad
p insulas maris tendamus. In-
sule sunt dicte: quasi in salo si-
te. In mediterraneo mari ē cyprius
isula contra syriam: a cyprio ciuitate
dicta. Hec et paph⁹: a ciuitate eius-
dez nomis: Creta a creto rege dicta.
Hec et cētapolis a cētū urbib⁹ nū-
cupatur. Hec sita est contra libycū
mare: qd et hadriaticū: ab hadria
ciuitate dicitur. Abidos est insula
in helleponto in europa. Hellepon-
tus ab helle uirgine dicitur. Cos
insula attice: Cyclades dicuntur eo-
q̄ in rotūdo sint posite: cyclon enim
grece dicitur orbis. Sūt enim. lliij.
contra asiam posite. Harum prima
rhodos a ciuitate eiusdē nominis di-
cta ad orientem est posita. In hac fu-
it olim creus colossus. lxx. cubitorū
altus. Tenedos ad septentrionē po-
sita a ciuitate Tene: et eius cōstructo-
re eiusdem nominis est dicta. Carpa-
thos ad meridiem ipsius contra egyp-
tum posita: unde carpathiū mare
et carpathie naues. Cytherea ad oc-
casū ē sita a cythero mōte dicta: hec
et porphyris dicitur. Delos i medio
cycladum sita a ciuitate eiusdem no-
minis dicta. Hec tempore diluuii s̄
ogygio facti primo comparuit: An-
de et delos nomen cepit: quia delos
manifestum sonat. Hec et ortygia di-
citur ab ortygomētris: id est coturni-
cibus: que primum ibi uise sūt. Icaria
insula a puero cretensi naufrago est
dicta: a q̄ icarcū mare dicit. Iaros in-
sula dionysij qui et bacch⁹. Melos q̄

et florula rotunda insula: Paron a ciuitate eiusdem nominis dicta: a paro laso nis nepote pstrincta. Hec gignit eadem dissimulatum marino: quod parium dicitur: et sardium lapide. Cydō ē insula in qua mastix nascitur. Samos insula a samo ciuitate dicta in egeo mari ē sita. De hac fuit sibylla et pythagoras et iuno. In hac fictilia vasa sunt repta. Sicilia a siculo rege fratre itali dicta: prius sicania a sicano rege cognominata: Italia sita: Hec et trinacria a tribus montibus acribus dicitur. In hac est mons etna cuius sulphurea exstuat incēdia. In hoc freto ē scylla et charybdis. In hac olim erant cyclopes. In hac inuenta est comedia. Aeolie insule ab eolo rege dicte in siciliā posite: he et vulcanie quia incēdio sunt plene. Sunt enim nouem stecades insule: in massiliam site. Sardinia a sardo rege herculis filio dicta: in numidiā sita est. In hac nec serpens nec lupus gignitur. In ea ē solifuga aīal ut aranea moriū homines perimēs. In ea ē herba silis apiastro quod comedētib⁹ rict⁹ dicitur: hui⁹ qui ridētes interimit. In hac sunt fontes calidi in firmis medelā: furib⁹ inferētes cecitate. Corsica a corſa muliere dicta: in liguriā sita: quod prius taurū suū quā sita illuc venit: et referēs loci fertilitate a liguribus inhabitari cepit. Hec et cyrnea a cyrno herculis filio ē dicta: quia ab eo ē inhabitata. Ebusus insula contra hispanias: hanc fugiūt serpētes. Ibi ē colubzaria plena āguib⁹. Ibi et baleares insule ubi inēte sunt fūde. Gorgones insule sunt in oceano iuxta atlantes. In his olim habitauerunt gorgones. Iuxta has hesperidū hortus. In his insulis oues albi velleri abundāt: quod ad purpurā optice valent: vñ fabulose dicitur aureā lanā habuisse. Malon enim dicitur ouis. Ultra has fuit illa magna insula quod platone scribēte cum populo ē submersa: quod aphricā et europā sua magnitudine vicat: ubi nūc est concretus mare. Meroc insula est in nilo flumine in capite ethiopie: in qua absumit vmbra in estate. In hac ē

De sardina.

lignū hebenū. Iuxta hanc ē ciuitas syennē: in qua est puteus a philosophis factus. Iuxta cubitorum altus: in cuius fundū splendet sol recto gradu in iunio mense. Est et quidā oceanus insula dicta pedita: amenitate et fertilitate omnium rerum pre ceteris longe prestantissima: hominibus incognita: quod aliquando casu inuenta: quā sita postea non ē repta: et ideo dicitur perditā. Ad hanc fertur brādan⁹ venisse.

De inferno ubi sit: La. XI.

Insulas circū iunim⁹: nūc inferna petamus. Infernus ideo dicitur: quia inferius ē posit⁹. Sicut enim terra ē in medio aere: ita ē infer⁹ in medio terre. Vñ et nouissima terra dicitur. Est autē locus ignis et sulphuris horridus: inferius dilatatus: superius coangustatus. Hic lac⁹ vltima mortis dicitur: quia aīe illuc descendentes veraciter moriūtur. Hic et stagnū ignis dicitur: quia ut lapis maris: ita aīe illuc immergunt. Hic terra tenebrosa vocat⁹: et fumo et nebula fetoris obscurat⁹. Hic terra obliuionis nuncupatur: quia sicut ipsi obliui sunt dei: ita eorum obliuiscuntur misereri de⁹. Verbe grece: latine obliuio dicitur. Hic dicitur tartarus ab horrore et tremore: quia ibi est fletus et stridor dentium. Hic et gehenna: id est terra ignis nominatur. Hec enim terra dicitur. Quis ignis comparatione: non ster ignis vmbra esse dicitur. Huius profunditas et recessus dicitur crebris draconibus et igneis vermibus plenus. Huius os patens dicitur baratru⁹ quasi atra vorago: vltio quod graue punit. Hic et orcus dicitur: quia ē locus prorsus insatiabilis. Hic et acherōta: quia ē sine leticia: hui⁹ loca fetore exhalantia: dicitur acherōta: id ē spiracula: sicut imundos spiritus emittētia. Hic etiā dicitur styx: quod latine sonat tristitia. Phlegeton ē fluminis infernalis ob viciuitatē ignis et sulphuris: fetore et ardore horribil⁹. Sunt et alia multa loca siue in terris siue in insulis penalia: aut frigore aut vltis horrentia: aut igne et sulphure lugit⁹ seruētia.

De imagine mundi.

De aqua: Ca. XXII.

Sinea inferorū loca p̄peximus:
ad refrigeriū aquarū confuga-
mus. Ad q̄ secū dū elemētū po-
nūt: ab eq̄litate dī. An̄ et equo: qd
sit planū: hoc in mari colligit: in flu-
mina dīffūdīt: in fōtes dīuidīt: p̄ am-
nes p̄nectīt: p̄ terras dīspat: p̄ aera
attenuat. Totā terrā clīgit: oēs re-
giones et p̄uicias dīuidīt. Hui⁹ im-
mēsa p̄funditas dī: abyssus: q̄si abest
fūdus. Habet tamē fundū: q̄uis nī-
mis p̄fundū. Oceanus dī: q̄si zona/
ruz lymbus. Quīq̄ em̄ zonas mūdi
in modū lymbi ambit. Estus oceanī:
id ē access⁹ et recess⁹ lunā seq̄: cui⁹
aspiratiōe retro trahīt et ei⁹ impulsu
refundīt. Quotidie aut̄ bis effluere
et remeare dī: vel vidētur. Cum luna
crescēte crescīt: et cū decrescēte decre-
scit. Cū luna ē in eq̄noctio: malo res
oceanī fluct⁹ surgūt ob vicinitatem
lune: cū in solsticio minores ob lon-
gīnq̄tatē ei⁹: p̄ decē et nouē annos a
p̄ncipio mor⁹ et parib⁹ incremēt⁹ vt
luna recūt. Antipodis xō id ē vo-
rago in oceano: i⁹ exortu lune malo: i⁹
estu fluct⁹ inuoluit et reuomit. Nec au-
tē vorago q̄ totas aq̄s et nauē absor-
bet et reuomit: hīc sit abyss⁹. Est aut̄
i⁹ ēra abyss⁹ p̄fūdīssima: de q̄ scribit:
Rupti sūt fontes abyssi magne. In
Sch. 7. hāc sūt cauerno sa loca et speluncē la-
te patētes. In his v̄tī de spiramine
aquarū p̄cipiūt: q̄ etiā spūs p̄cella-
rū dīcūt. et hī suo spiramine aquas
maris p̄ patētes terrarū cavernas in-
troz⁹ in abyssū attrahūt: et ea exū-
dātē itēz magno impetu repellunt.
De his v̄tīs sit etiā terremot⁹: Raz
v̄tī p̄caus locis inclūt: dū crūpe ge-
stunt: terribili tremore terrā p̄cutiūt
cāq̄ tremere faciūt. Hīc etiā sit ter-
re hiat⁹: dū loca caua p̄tinuis aq̄s
fragilia v̄tīs p̄cussa rūpūntur: et in-
troz⁹ cadētia in hiatū apertūnt: d̄ q̄-
bus multe ciuitates deuoratz legūt.
Hoc ē aut̄ in terra tremor: qd̄ in nu-
bib⁹ tonitruū. Hoc hīar⁹: qd̄ ibi ful-

men: sūt aut̄ cūz terremotu inūda-
tiones maris: codē videlicet spū ifu-
si: vel residētes sinu recepti. An̄ tel-
lus scilicet: q̄ canernosa est et sulphure
ac bitumine strata: v̄tīs pene tota et
ignibus patet: spū introz⁹ cūz igne
p̄certate multis sepe locis fumū vel
vaporē vt flāmas eructuat: vel etiā
vento acius in cūbēte: arenarū: lap-
dūq̄ moles excitat. Inde mot⁹ etne
ad exēplū gebenne igniū tam diut⁹
nū durat incendiū: q̄ insularū i⁹ co-
le dīcūt v̄ndis nutriti: dū aquarū cō-
curs⁹ spiritū i⁹ p̄fūdū secū rapiēs: tā-
dū suffocat donec venis ēre dīffus⁹
fomēta ignis accēdat. Hīc ē scylīa
nes latrare fingunt: dū p̄cul nauigā-
tes v̄ndaz tremore terrentur: q̄s for-
bente voragine collidit est. Sili de
causa in alijs etiā terris incediū sur-
git: et gebēnā p̄stēdit. Sicut calor
de igne: ita frig⁹ nascit de aq̄. Unde
extreme p̄tes oceanī: rigido gelu et p̄-
petuo frigore horēt: qz calore solis
carent. Pars aut̄ oceanī q̄ medium
orbē dīuidit: i⁹ iugiter calore feruet:
qz solis iter sup se habet. Ocean⁹ flu-
uio et occurſu non angēt: qz fluenta
dulcia: partim salis vadis p̄sumunt
vt v̄tīs: aut vapore solis arripiunt:
ptim p̄ occultos meat⁹ i⁹ suos amnes
reuertuntur. Ocean⁹ lectico p̄durat
salsus tot fluminibus ac pluuijs irri-
gatus: qz exhausto a sole dulci tenui
q̄ liquorē: quē facillius ignea vis cō-
trahit: amnis asperio: crassiorq̄ relin-
quit: i⁹ sūma p̄s maris v̄nda est dul-
cio: p̄funda amarior. Lunc aut̄ ali-
mētū ē i⁹ dulcib⁹ aq̄s: solis xō i⁹ ama-
ris. Mare rubrū de oceano exit: s̄ ru-
beū colorē de terra trahit: q̄ tota san-
guineo colore rubz: ac vicina littora
inficit. Mare dī: qd̄ sit amax: s̄ p̄ ve-
nas ēre occulto meatu discurtit: ama-
ritudinē in terra deponit: dulce i⁹ fō-
tib⁹ erūpit: i⁹ sc̄p̄m itēz reſult: vt scri-
bit: Ad locū v̄h̄ erūt flumina reuer-
tunt: vt itēz fluant. Oīa flumina in
trāt in mare et mare nō redūdat. Di-

De etna
monte.

De scylla.

De aquis
dulcibus.

De ama-
ris.

De mari
rubro.

Ec̄s. j.

De abyss⁹
so.

De terre
motu.

Liber

I.

citur tamē q̄ aque natura sit duplex
scz salſa ⁊ dulcis. Salſa maris ⁊ gra
uioz: dulcis fontū ⁊ fluminū ⁊ leui
or. Et cū legat̄ q̄ de fontē in padū
so pduxerit: ⁊ in q̄ttuor diuidēs: to
tā terrā in q̄ttuor mūdū ptib⁹ rigare
pcepit. Dicit̄ q̄ eruptio oīm fontū
vel fluminū dulcis aq̄ de illo fonte vl
fluijs ill' decurrat ⁊ in matricē abyſ
ſū eiūſdem fontis reſnat: Que licet
vniūſa maris in fluat: amaris tñ aq̄s
nō cōmiſcet̄: ſ; vtp̄ta leuis ſup gra
ues aq̄s labit̄ ⁊ in occultū curſū ſuū
reuerſit. Hinc eſt qd̄ mare nō redun
dar: cuꝝ oīa flumina intrēt illud: ſed
⁊ ſuprema maris vnda non eſt adeo
amara: q̄ ea q̄ in imo ē poſita. Q̄ fō
tes in hyeme ſunt calidi: in eſtate aut̄
frigidi: hec cauſa ē. In eſtate calor ae
ris repellit frigus in terrā: ⁊ inde fit
aqua frigida: in hyeme aut̄ frig⁹ ae
ris pellit calozē i terrā: ⁊ inde fit aq̄
calida. Et cū aq̄ oīs aut̄ dulcis ſit aut̄
ſalſa: vidēdū eſt vñ qdā erūpāt cali
da vl putrida. Sūt quidā ſpec⁹ ſub
terranei naturalr ſulphure plenti: in
his cū vēr⁹ erciple: ei⁹ afflatu ſul
phur accēdit̄: qd̄ icēdiū etiā eructu
ant qdā loca: vt ſit i ſcalia. Cū ḡ aq̄
p̄ h̄ ignea loca currit: calozē ⁊ fetozē
ide trahit: et ſi ppe hūc locū erūpit:
flāmiūoma ebullit. Si aut̄ lōgins re
ceſſerit: vix tepeſcit: deinde penitus
frigeſcit. Sūt alta loca ſerpētib⁹ ple
na: q̄ vlcinā aquā inficiūt veneno:
que dū de ſcra exurgit: bibētes interi
mit: vt ſons quē ſtyx facit. Q̄ aqua
maris mortui a v̄gīs nō mouet̄: ⁊ in
ſe niſil viuere patit̄: ſit ex fontib⁹ bi
tuminis: qd̄ edificata ē turr̄ babel.
Bituminis aut̄ natura reſiſtit aq̄: q̄
nō diſſidit̄ niſi mēſtuo ſanguine.
De piſci
bus ⁊ au
bus.
Piſces ⁊ aues iō in aq̄s cōmorant̄:
q̄ de his facti legūt̄. Q̄ aut̄ aues in
aere volāt: ⁊ i terra habitāt: ideo ſit:
q̄ ⁊ aer eſt humid⁹ vt aq̄: ⁊ terra eſt
aq̄ pmixta. Q̄ nō qdā aīalia de ter
ra creata in aq̄s p̄t morari: vt ſunt
crocodili ⁊ biſſopotami: hoc ideo ſit

q̄ aq̄ ē ēre valde pmixta. Et in no
cturna nauigatiōe es ſcintillat: ⁊ ad
remos tempeſtas ſeriger: ⁊ cuꝝ del
phini vndis ſepe inſiliunt: quo illi ſe
runt inde venti exurgūt: ⁊ cū nubes
diſcuſſe celum operiunt: de pfundis
emergunt: modo ſcriptoriā pēnā in
aera ſuſpēdamus.

De aere: La. XXII.

Er eſt omne qd̄ inani ſimile a
terra vſq̄ ad lunā conſpicit̄:
de quo ⁊ vitalis ſp̄ritus hau
ritur. Et quia eſt humidus: ideo i eo
volant aues vt in aqua natant piſ
ces. In hoc cōmorant̄ demones: cuꝝ
tormentis diē indicij p̄ſtolantes: ex
quo ſibi corpora aſſumūt: dū homi
nibus apparent. De hoc pcreantur
venti. Aer em̄ eſt aer cōmor⁹ ⁊ agl De v̄tis
tatus: ⁊ niſil aliud q̄ aeris ſtatus:
Qui in duodecim diuidit̄: ⁊ quicq̄
propriū vocabulū ſortitur. De qui
bus quattuor ſunt cardinales: alij il
lorum collaterales. Primus card
nalis ſeptentrio qui ⁊ aparetias: fri
gora faciens ⁊ nubes. Secundus dexter
circus qui ⁊ traſceas: faciens nives
⁊ grandines: Eius ſiniſter ē aquilo
qui ⁊ boreas: cōstringens nubes.
Secūduſ cardinalis ſubſolan⁹ qui
⁊ apeliotes: temperatus. Terc⁹ dext̄
vultur⁹ qui ⁊ cecyas: cuncta deſſe
cans. Ei⁹ ſiniſter ē enrus: nubes gene
rans. Terc⁹ cardinalis ē auſter qui
⁊ noth⁹: humorē: calozem ⁊ fulmina
gignēs. Hui⁹ dexter euroauſter: ca
lidus. Eius ſiniſter euronoth⁹: tem
peratus. Australes venti faciūt ma
iores tēpeſtates in mari: q̄ ex humi
do ſtant. Quart⁹ cardinalis ē zephy
rus qui ⁊ fauonius: hyemē reſoluēs
floresq̄ pducens. Hui⁹ dexter aphri
cus qui ⁊ liba: tēpeſtates ⁊ tonitrua
generans ⁊ fulmina. Ei⁹ ſiniſter cho
rus qui ⁊ argetteſ: in oriente nubila:
in india faciēs ſerena: Extra hos ſunt
duo v̄t̄: aura ⁊ altanus: aura in ter
ra: altanus in pelago. Aēt ſuo ſp̄
ramue aquas in aera trahūt: q̄ cōi

De nubi
bus

De imagine mundi.

globrate in nubes densant. Dicuntur autem nubes quasi nymboz naues: Quibus dñ venti inclusi erumpere nitunt: magno murmure concrepāt: et nubibus collisis ignē terribilē excutunt. Crepitus ergo nubū et vento: rum ē tonitruus: Ignis inde excussus est fulgur: qui ignis ideo quēq; penetrat que tangit: quia et nostro est subtilior: et magna vi ventozū impellit. Ab aquilone fulgur: et ab euro tonitruus: ab aphzico tempestas: ab austro flatus estus p̄cedit. Arcus et aere quadricolor ex sole et nubibus formatur: dñ solis radius caue nubi imissus: repulsa acie in soles restringitur: sic dñ sol i vas aq̄ plenū fulget: splēdor i tecto redditur. De celo ignē: d aq̄ purpureū: d aere hiacynthinū: de terra trahit colorem gramineum. Imber ex nubibz descendit. Duz enī guttule in maiores guttas coeūt: aeris amplius natura nō ferente: nūc vento impellente: nunc sole dissolūte ad terras dilabūtur. Venta autē et iugis defluxio pluuiā: repentina et p̄ceps nymbz vel imber vocat. Que licet de amaris aquis maris sit hausta: d solis igne decocta i aere dulcescit: vt marina aqua humo infusa dulcem saporem sumit. Stille pluuię ventis et frigore congelate in aere coagulantur: et in lapillos grandinis mutant. Mix aquarū vapore necdū densato in guttas sed gelu p̄cipiente formatur: que in alto mari non cadit. Ros de aere venit: quando aq̄s grauius rigore noctis et lune splēdore distillat. Si vehementi⁹ est frigus: noctis: ros in pruina versus candidior gelu inalbescit. Nebula fit dñ hūi: de exhalatiōes vaporaliē i aera trahūtur: vel radijs solis ad terram repelluntur. Funus enim ascendit de aqua. Omne nāq; corpus constat ex quattuor elementis. Vignū autē est corpus qd igni iniectū eiz fuerit: ignis materies q̄ ei inest ardet. Terre ho materies vertitur in cinerem:

Aeris et aque materies p̄ fumū euā nescit in aerē. Ideo autē est amarus: quia natura aque ē salsa: sine qz terre p̄mixta. Quin noctibus videtur stelle cadere: non sunt stelle sed igni: culi a flatu ventoz ab ethere in aerē tracti: et mox i madido aere extincti. Pestilētia nascit ex aeris siccitate: vel calore vel tempestate corrupta: qui spirādo vel edēdo p̄ceptus: lucē mortēq; generat. Hoc totū qd diximus infra lunā i aere fit: supius ho sp̄s erenū existit. Aere et transuolamus: iā i etheris ignē p̄scendamus.

De igne: Ca. XXIII.

Ignis q̄ quartū elementū p̄scribitur: quasi nō gignens dicitur: a luna vsq; ad firmamentū extendit. Is tantū ē aere subtilior: qñ tū aer aqua tenuior: aq̄ terra rarior. Hic etiā ether quasi purus aer dicitur: et splēdore perpetuo letatur. De hoc angeli corpora sumunt: cum ad homines missi veniunt. In hoc septē stelle singulis circulis cōtra munduz feruntur: et ob vagum cursuz: plane: id est: terratice dicitur. De immensa celeritate firmamenti ab oriente i occidentem raptantur: tamen naturali cursu contra mundū ire comprobantur: sicut musca si in rota moleni circumferetur: ipsa tamen proprio motu contra reuolutionē eius ire videtur. De nunc inferius: nunc superius propter obliquitatē signiferi vagantes: radijs autem solis p̄pedite anomale vel retrograde vel statio: narie fiunt. Luna sicut est a diuinis omnibz vltima: ita oibz in nris terrenisq; oibz p̄ma. Luna ē prim⁹ planetay et minima stellarū. Sed iō maior ceteris videtur: quia proxima terre in primo circulo fertur. Huius corpus est globosum: natura igneuz: sed aqua permixtum. Unde et p̄prium lumen non habet: sed in modum speculi a sole illuminatur: et ideo luna q̄ si lucina: id est a luce nata nominatur. Quā autē quasi nubecula in ea videtur:

De stellis
q̄ videtur
cadere.

De pestilē
tia.

De plane
tis.

De luna.

De toni
truis et ful
minibus.

De iride.

De imbre

De gran
dine.

De niue.

De rore.

De pruina.

De nebulis.

De fumo

Liber

I.

De macula aq natura credit. Dicit enim: si aq
la lune. pmixta nō esset: terrā vt sol illustra-

ret: imo ob vicinītatē maximo ardo-
re vastaret. Globus nāq; ei⁹ fundo
est amplior: licet ab altitudine sui cir-
cularis videatur vix modio maior.
Luna lucet ea pte qua soli ē opposi-
ta: ea autē pte ē obscura: qua a sole est
auersa. A sole hō longi⁹ remota lu-
cet tota: hō em̄ crescat vel minuit: s̄
oblectu terrae lumē qd a sole accipit
viduat. Nec licet q̄tidie violētia fir-
mamēti ab oriēte in occidētē ferat:
tamē ptra mundū nitēs: oīa zodiaci
signa vigintiseptē dieb⁹ puagat: cir-
culū autē suū ī decē r nouē ānis pam-
bulare affirmat. Lūa q̄rta si rubeat
q̄si aurū: v̄etos oñdit: si in sūmo cor-
niculo macul n̄grefcat: pluuiū mē-
sis exordiu: si in medio: plenilūniū
serenū. Secūdu⁹ planeta ē mer-
curius: qui r silbon: forma globos⁹: na-
tura igne⁹: lunā magnitudie v̄incēs:
lumē a sole accipit: significat trecen-
tis tringintanouē diebus pcurrens.

**De mer-
curio.**

**De vene-
re.**

De sole.

Terti⁹ planeta est venus q r helpe-
rus: aurore r cephalī filius: lucifer r
vesp̄: rotū d⁹ r igne⁹: ptra mūdūz ni-
tēs vt mercuri⁹: significat pcurrens
trecentis quadraginta octo diebus.
Quart⁹ planeta ē sol: inde dictus q
sol⁹ luceat: ceteris stellis obscuratis:
vel q sit sup oīa lucēs: forma spheri-
cus: nata igne⁹: magnitudine octies
frā v̄incēs: oīb⁹ stellis lumē p̄bens.
Hic ab oriēte ī occidētē: īpetu firma-
mētī fert: s̄ ī mūdū nitēs p totū zo-
diacū trecentis sexaginta q̄nq; diebus
gradit: circulū autē suū vigintiocto
annis pambulare tradit. Vni⁹ p̄sen-
tia diē: absentia hō ei⁹ noctē efficit.
Sic em̄ tota die sup terrā: sic tota no-
cte lucet sub terrā: aq̄lonarem ptē ce-
li pagrā: facit nobis longos dies r
estare: austrālē hō pcurrēs: inducit
nobis breues dies r hyemes. Sol in
ortu suo maculosus: vel sub nube la-
tens: pluuiālē diē p̄sagit. Si palleat
tēpestuosū. Si p̄cau⁹ videt: ita vt in

medio fugiens radios ad austrum r
ad aq̄lonē emittat: tēpestatē hūlday
r v̄etofam. Si pallid⁹ in nigras nu-
bes occidat: aq̄lonē ventū. Quin-
tus planeta ē mars: q r pyrons: glo-
bosus: igne feruidus: pcurrit signife-
rū duobus annis. Sextus planeta
est iupiter: q r phenon: rotundus: tē-
peratus: zodiacū pagrās duodecim
annis. Septim⁹ planeta ē saturn⁹: q r
phaeton: sphericus: gelidus: con-
tra mūdū vt īferiores regiōes gradi-
ens: significat tringinta annis pcurrēs.
In exortu saturni: post tringinta an-
nos q imaginē de ere fuderit: loq vt
hoīem pbat. Om̄es autē post quingē-
tos r tringintaduos annos circulos
suos pagūt: r cosdē vt p̄us repetūt.
A terre cētro absides: id ē circuli pla-
netarū altissime sūt: Saturno ī scorpi-
one: ioui in virgine: marti in leone:
soli in geminis: veneri in sagittario:
mercurio in capricorno: lune in arie-
te. Medijs oīb⁹ ptib⁹ r econtrario a
terre centro humillime atq; proxime
suis autq; color ē: Saturno cādīd⁹: r
ioui clarus: marti igne⁹: lucifero pal-
lens: hespero refulgens: mercurio ra-
dians: lune blandus: soli ardēs. Mu-
tant autē colores a propinquis circu-
lis. Hā frigidior in pallore: ardentior
in rubore: ventosus in horrore: acrior
in obscuritatē. Signifer: id est
circul⁹ duodecim signoz diuidit in
duodecim ptes p latū. Sub his ferū-
tur septē planetē. Sol sub medijs tā-
tū duab⁹: Lūa p totā latitudinē: Ae-
nus excedēs cū binis ptibus: Mer-
curius sub septē ptib⁹: duab⁹ in medijs:
tribus supra: duab⁹ infra. Mars sub
quattuor medijs. Iupiter s̄b media:
r supra eā duab⁹. Saturn⁹ s̄b duab⁹
medijs vt sol. Di etiā septē orbes cū
dulcisona harmonia voluūt: ac sua-
uissimī p̄cētus cor̄ circūiri de efficiū-
tur. Qui sonus ideo ad nostras au-
res nō puenit: q; vltra aerē fit: r ei⁹
magnitudo nostrū angustū auditū
excedit. Nullus em̄ son⁹ a nobis p̄ci-

De marte

De ioue.

De saturn⁹

**De colo-
ribus pla-
netarum.**

**De zodia-
co.**

**De hau-
monia.**

De imagine mundi

pitur nisi q in hoc aere efficiat. A ter
ra aut vsq ad firmamētū celestī mu
sica mensurat: ad cuius exēplar nra
musica inuēta affirmat. In terra nā
q si. . In luna. A. In mercurio
B. In venere. C. In sole. D. In mar
te. E. In ioue. F. In saturno. G. in
signifero pontē: pfecto mensura mu
sice iuenit. Unde a terra vsq ad fir
mamentum septem toni numerant.
A terra em vsq ad lunā ē ton^o: A
lūa vsq ad mercuriū ē semintoniū:
A mercurio vsq ad venere semito
niū: Inde vsq ad solem tria semito
nia. A sole vsq ad martē ton^o. Ind
vsq ad iouē semintoniū. Inde ad sa
turnū semitonitū. Inde ad signife
tria semitonitū: q simul iuncta septem
tonos efficiūt. Tonus aut habet qn
decim millia. d. c. xxv. miliaria. Se
mintoniū x. vij. millia. d. ccc. xij. mi
liaria et semissez. Añ et pbi nonē mu
sas finierūt: q a terra vsq ad celū
te. psonantias dephenderūt: q hōi
naturaliter insitas iuenerūt. Sicut
em hic mūdus septē tonis: et nostra
musica vocib⁹ septē distinguit: sic cō
pago nostri corpis septē mōis plun
git: dñ corp⁹ qtuor elementis: aīa
tribus vīrib⁹ copulat: que musica ar
te naturali recōciliant: vñ et hō mi
crocosm⁹: id ē minor mūd⁹ dicit: dñ
sic cōsono numero celesti musice par
cognoscit. A terra vsq ad lunam
sūt. c. xxvj. stadia: que sūt. xv. millia.
d. c. xxv. miliaria. A lūa vsq ad mer
curiū. vij. millia. d. ccc. xij. miliaria: et
semisse. Inde ad venere tātū. Inde
ad solem. xliij. millia. cccc. xxvj. mi
liaria. A sole ad martē. xv. millia. d.
c. xxv. miliaria. Inde ad iouē. vij. mi
lia. d. cccc. xij. miliaria. Ind ad satur
nū tātū. Inde ad firmamētū. xxxij.
millia. cccc. xxvj. miliaria. Sūt ita
q a tra vsq ad celū: cētum millia. et
lx. millia et. ccc. lxxv. miliaria.

De celo. Ca. XXV

Enē p globos planetaz trāscē
dūm: nūc celestia penetrem.

Celuz dē qñ casa bellos: id ē domus
solis: vel qñ vas celatū: qz est stellis
insignitū. Est aut celū subtilis ignee
q nature rotundum et a centro terre
equis spacijs vndiq collectū. Unde
et puerū mediū qz vbiq cernit: et in
enarrabili celeritate quotidie circū
agit. Celū si vespere rubet: serenū diē:
si mane: tēpestuosū significat. Que
sunt Ianue celi: oriens q sol exit: occi
dēs qua sol reūrit. Climata: id ē pla
ge celi sūt qtuor. Oriētalīs ab ortu
solsticiali ad brumalē. Australis in
de ad occasū brumalē. Occidētalīs
erbinc vsq ad solsticialē. Septētrio
nalis ab occasu solsticiali vsq ad or
tū eiusdē. Oriēs ab ortu solis: Occi
dēs ab occasu ei⁹ vocat. Meridies
qñ media dies dicit: Septentrio au
tē a septem stellis appellatur. Trion
dē bos qñ teriō: inde septētridēs qñ
septem teriones: id ē bones. Ne plage
grece dicit. Anatole: Nilis: Arctos:
Mesembria: d qñ nomē ad ā q ē mi
nor mūdus cōponit. Supius celuz
firmamētū dē: eo q sit inter medias
aqz firmatū: Hoc ē forma sphericū:
natura aquaz aqueū: stellis vndiq
versim ornatū: ex aqz istar glaciū:
imo qyalli solidatū: vnde et firma
mentū dē. In hoc sūt duo poli: a po
liēdo dicti: An⁹ borealis q a nobis
sp videt. Alter austral q nūq a nob
cernit: qz i deuexo orbe positi: ēre tu
more impedimur. In his celū vt ro
ta in axe voluit. Celum est vndiq
stellatū: s ideo in die nō apparēt stel
lē: qz fulgore solis victē latēt: sic sol
nube tectus: nobis nō lucet. Stella
qñ stās luna dē. Stant em stelle fir
mamento infire et nō cadūt: eo mīra
celeritate corrente. Ana aut dē stel
la: s multe stelle simul astrū vlsyd⁹.
Sydera dicunt a pldero: eo q nauī
gātes vel itinerātes ea considerent.
Sūt aut oēs stelle rotunde et ignee:
qz dispositio soli deo cognita ē. Añ
Qui stellas numerat quaz qz noīa
solus: Signa: pates: cursus: loca: tē

De clima
tibz.

De firma
mento.

De polis

De stellis

De formā
stellaruz.

Liber

I.

pora nouit. Sapiētes xō mūdi no-
mīna aīaliū vel hoīū eis iposuerūt:
vt ab homīb⁹ dinosci possint.

De duodecim signis 30/ diaci: Lapi. XXVI.

De arietē In medio firmamētī sunt. xij.
signa p trāsuersum disposita:
equaliter p dīcētū distincta:
hoīū dispositio grece dīcīt zodiacus:
latine signifer: eo q fert signa: q aīa/
liū habēt noīa. Zodiacū em grece: lati
ne dīcīt aīal. Prīmū signū ē aries
cōstans ex pluribus stellis. Scdm fa-
bulā is est qui aureo vellere phrixū
z hellen trāsmare ad colchos vexit:
qui intra sydera trāslatus est. Pro si-
gno aut ponit: q sic aries tota estate
in dextro latere: ac tota hyeme in sini-
stro cubat: sic sol sub illo signo gradi-
ens dextram celi partem pambulat.

De tauro Secūdū est taurus ob id q iupiter
in raptu europē: in taurū est verſus:
z itra sydera trāslatus. Ob significa-
tione aut q sol sub illo signo positus
radios suos vt cornua fortius erexit
z terrā arabilē reddit. Tertū sunt
geminī: scz castor: z pollux: filij iouis:
a troia reuerſi: z intra sydera trāslati
sunt. Pro signo aut ponit: qz ib hoc
signo duob⁹ dieb⁹ ampli⁹ qz b alijs
morat. Quartū est cancer: q maxi-
mus herculē pūssit: dū hydrā lerne
occidit: z itō sydera pūeruit. Signi-
ficat aut q sicut cancer retro cedit: sic
sol ad illud signū veniens: cursū suū
retroſecit. Quītū est leo q maxi-
mus ab hercule occisus: intra sydera
est trāslat⁹. Designat aut q sicut leo
in anteriori pre calide nature: in po-
steriori est frigide: ita sol in illo signo
angustū mensem pū facit calidū: ac
postremo tepidū. Sextū est virgo
scz erigone: filia icari sacerdot⁹ intra
astra raptā. Ob signū autē ponit: qz
sicut virgo non parit: sic september
illius signū mēsis nihil gignit. Se-
ptimū est libra: quā tenet virgo: scz
astra aſtrei regis filia: ob eqtatē iusti-
cia dīcta: z intra sydera trāslata. De-

rita hominū pensat z in libra loul re-
pſentat. Nec p supiore x gine ponit:
Signat aut q sol eqnoctiū faciat: cū
sub illo signo ambulat. Octauū est
scorpio: qui maximus orionē pūssit one
dū bestias terre occideret: z ob terre
gratiā astra meruit. Pro signo autē
grādinū ponit q illo mēse videlicet
nouēbre: i quibusdā terris: crebrius
fiūt. Nonū ē sagittari⁹: q z arcite-
nens: scz alcon cretenſis: qui scorpio-
nē q filiū suū rapuit sagittauit: nec fi-
liū tetigit: z ideo sydera meruit. Desi-
gnat aut crebros fulminū ictus: q in
decēbre cōtingūt in aliqb⁹ locis. De-
im ferina mēbra desinit: signat q tūc
sol infera petat. Decimū ē capricor-
nus: q iouē paruulū a patre plectū ca-
pra clā aluit: quā ipse post itra syde-
ra trāstulit. Est autē significatio q si-
cut capra alta petit: ita sol tūc ad alta
celi cōscendit. Extrema eius ps des-
nit in piscē: designat finē illi⁹ mēsis ēē
pluuialē. Undecimū est aquarius
scz z ganymedes troi regis fili⁹ iouis
amasiū: ab ipso intra astra locat⁹: et
pincerna deoz fact⁹. Significat aut
q solutis niuib⁹ vndosū est illud tē-
pus. Duodecimū est piscis: cū dū
typhēū gigantem insequētē fugerent
in egyptū: venus z cupido fili⁹ eius
verſi in pisces latuerūt i aquis. Cū q
homīes diu pisces deuītaret: ne forte
deos deuoraret: illi duo trāslati sunt
inter sydera. Scdm alios dīcīt: qz b
tpe sit generatio z confricatio pisciū:
qz tūc naturalit⁹ coeūt poti⁹ qz in alio
tpe suo genere cocundi: designat xō
illud temp⁹ esse pluuiale.

De hyadib⁹: La. XXVII.

Ant alie stelle q dicunt⁹ hya-
des quasi pluuiales. Hyā em
grece: latine pluuia dīcīt. Aī
latine dicunt⁹ succule: a succo. Sūt aut
quīnq⁹ stelle in fronte tauri. Pleia-
des dicunt⁹ qsi ples. Pleion em pla.
Sunt nā q septē stelle in genu tauri.
Fuerūt aut filie atlāt⁹ reg⁹ z pleiōe.
A pte aut atlātides. Aī mrepleiades
quasi pluides: ab insula hesperides.

De imagine mūdi.

De plau
stro

De boete

De arctu
ro

De aut vergilie dicunt: qz verno tpe
oriunt. Ex his vna fuit maia mercu/
rij maf. A dextris zodiaci versus aq/
lonē sunt hec signa: iux axē arcton: scz
plaustrū: qd sydus etiam septētrio: et
elice nomiat: cuius stelle maiores tra/
dunt. Fuit autē calisto lycæonis reg/
filla: a ioue opp̄ssa: s a iunone in vrsā
versa: a ioue vtro intra astra rapta.
Sequit sydus boetes: id est custos plau/
strū: qd et arctophylax. Erat autē cali/
sto filius a ioue inter sydera positus.
Deinde ē arcturus: scz min⁹ plaustrū:
qd et cinosura esse dicit. Hec autē a io/
ue opp̄ssa: a iunone in vrsam versa: a
ioue intra astra ē trāslata. Intra duo
plaustra ē serpens phython: quē maxi/
mū apollo post diluuiū Latone a iu/
none iniussu occidit: et ob insigne in/
tra sydera trāstulit. In ē corona a
vulcano facta: a baccho et ariadne
minois et pasyphæ filie data: et intra
astra locata. Inde ē herculis sydus.
Cū gigantes et deos pugnaret: dijs in
vrsā celi pte ventitib⁹: celi rure vo/
luit: Sed hercules hoc cū atlāte susti/
nuit: ideo celi pmeruit. Huic iux est
lyra a mercurio inuēta. Prope hanc
cygnus. Jupiter ob amorē lede regi/
ne in cygnū est versus et intra sydera
trāslat⁹. Huic cōiungit cephæus rex
et cassiopeia vxor ei⁹. Cui associat p/
seus filius iouis: et danaes: habēs iux
se sydus andromædæ vxoris ei⁹: filie
cephæi regis. Quib⁹ admisceat delto/
ton: qd et triangulū: videlicet et forma
e ypti: qz fuauit deos a facie typhōis.
Iuxta qd locat serpetarius: scz erich/
thon: q et auriga: qui p̄mus aurigā
iuxit: eo q serpetinos pedes habuit.
Alii et grece ophiule dī. Ophis enī
est serpens. Huic iuxta ponit pegasus:
scz equ⁹ alatus et cornu⁹: ignē hali/
tū et ferreos habēs pedes: a sanguie
gorgonis creat⁹. Cui cōiungit delphin
et neptuno amphitrītē in cōiungit ad/
dixit: et ideo sydera pmeruit. Deinde
est aqla. Iupit in aqlā versus: Hany/
mede rapuit et intra sydera trāstulit.

Huic subest sagitta ab hercule philo/
cteti data: p quē expugnata est troia.
A sinistris zodiaci versus austr sunt
hec signa.

De hydra: La. XXVIII.

Hydra que habuit. l. capita: ab
hercule occisa: et ob insigne: i/
tra sydera trāslata. Sup hanc
crater in q taygetio: id est summi⁹ de⁹:
in pastā cōmiscuit: de q aīas fecit: de
q adhuc aīe letheū poculū bibūt: cū
corpa itrociūt. Sup hāc aut coru⁹ ab
apolline dilect⁹: et intra astra raptus.
Inde ē orion q ab vrsina nar⁹ itra sy/
dera ē trāslat⁹. Huic stelle si fulgēt: se/
renū erit: si obscurat: itēpestas. Iuxta
hoc pcyon qd et anticanis dicit: q ca/
nis orionis fert: et ob insigne meritū
intra sydera locat. Huic cōnectit ca/
nicula q sir⁹ dicit: et ob dies cani/
culares dicit. Fuit autē canis erigo/
ne filie icari sacerdot⁹: q dolēs patrē
necatū: laqueo se suspēdit: dū cum ca/
nis ducatu inuenit. Ambo autē sunt
itra sydera rapti. Deinde ē lep⁹ qui a
ganymede agitat⁹: a ioue intra astra
trāslat⁹ est. Sequit eridan⁹ fluminis
q et padus. Erat autē phæton phebi
filij: q currū patris regere insci⁹ mū/
dū incēdit: et ideo fulmīe iouis i hoc
fluminē interijt: q in eridanū mutat⁹
intra sydera trāslatus. Cui associat
cetus: quē pseus occidit: dum andro/
maden deuorare voluit: quē iupit ob
insigne filij intra astra locauit. Iuxta
hanc centaurus: scz chiron magister
achillis: ob nimā virtutē in celo est
locatus. Sacrarū autē: id est altare
in quo dii iurauerūt: cum saturnus et
iupiter cōtra se pugnaverūt. Inde est
argo videlicet p̄ima nauis: apud ar/
gos ciuitatē artice facta: et in celum
trāslata. Ad extremū est pistrū sine
chimera: que bestia capite leo: media
capra: draco fuit cauda: a bellerophō
te occisa: et intra sydera est translata.
Est et canopus sydus egypti p̄clarum
qd a nobis minime videt: sicut nec a
troglydytis iuxta egyptū septentrīo.

Liber

II.

De cometa. Ex his signis sp dimidia ps sup trā: dimidia est sub terra. Et celi ps q̄ s̄ trā apparet: hemispheriū vocat: id dimidiū celū. Lactea autē zona quia oēs stelle fundūt in eaz sua lumina: ideo est cā dida. Comete sūt stelle flā mis crinite in lactea zona p̄tra aq̄lo/ nē apparentes: regni mutationē: aut pestilentia: aut bellū estusve portē/ dētes. Cernūtur autē. lxx. dieb: s: si diutius lxx. Sydera fabulis in/ uoluta: imo polluta plustrauim: al/ tius scandētes: astra matutina soles q̄ solis inspiciam. Supra firmamē tū sūt aq̄ instar nebule suspense: q̄ ce lū in circūitu ambire tradūtur: vñ r aqueum celum dicitur. Supra q̄ ē spirituale celū hominibus incognitū: vbi est habitatio angelor p nouē or dines dispositoz. In hoc ē paradī: pa radiso: in q̄ recipiunt aīe sanctorū: Hoc ē celū q̄ i p̄ncipio legis cū ter/ ra creatū. Huic longe supeminere dē celū celoz in q̄ habitat rex angeloz.

De imagine mundi liber p/ mus explicat.

Liber secundus qui de ima/ gine mūdi scribit: incipit.

De mūdo et p̄tib: La. I.

Prorili

p bello globū totū mū di o oculis corpis rep̄sē tauim: sequēti iā tē/ pus in q̄ voluit: oculis cordis antepōnam.

Eū est ante mūdū: cū mundo: post mūdū: hoc ad solū dēuz p̄tinet: qui nō fuit: nō erit: s̄ sp est. Tpa eterna sub euo sūt: r hec ad archetypū mūdū r angelos p̄tinet: q̄ ante mūdū esse ceperūt: r cū mundo: r post mūdū erūt. Tēpus autē mūdī ē vmbra eū: hoc cū mundo inceptit: r cū mūdō definit: velut si funis ab oriente in occidentē extendere: q̄ q̄tidie plī cādo collect: tādē totū absumeret.

Per b̄ extēdunt secula: sub b̄ currūt vnuerſa i b̄ mundo posita: b̄ vnus/ cuiusq̄ vita mēsurat: b̄ series dierū r annoz terminat. Tēpus em̄ a tē/ peramēto dē: r nihil aliū q̄ vicissitu do tēporuz intelligit. Hoc q̄ in ato mos: ostēta: momenta: ptes: minuta: pūctos: horas: q̄ drātes: dies: hebdo madas: mēses: vicissitudines: ānos: cyclos: etates: secula diuiditur. Ato mus dē infecabile. Est em̄ illud q̄ i sole volat. Est autē minūtiū tps spa/ ciū: sicut motio palpebre oculi: q̄ r icti oculi dē: r ē trecētesima. lxxvj. ps vñ ostēti. Ostentū dē q̄ aliqd ostēdit aspiciētibus. Est autē. lx. pars vñ hore habens i se. ccc. lxxvj. ato/ mos. Momentū ē motus syder: vñ r dē: r est. xl. ps hore p̄tinēs ostentūz vñ r dimidiū. Partes a p̄titiōe zo diai q̄ in tricenos dies p singlos mē ses partit. Est autē. xv. ps hore: habēt i se duo momēta r dnas ptes momē ti. Minutū est min⁹ interuallū i ho/ rologio. Est autē. x. ps hore p̄tinens p̄tē vñ r dimidiā. Pūctus ē pūctus trāscūsus pūcti in horologio. Est at q̄rta ps in sole: aliq̄ quinta in luna: hore habēs duo minuta r dimidiū. Hora ē termin⁹ cuiusq̄ rei. Est autē hora q̄ diu aqua stās a tactu lapidis mouet: r est. xij. ps diei: p̄stās ex q̄ tuoz punctis r decez minutis: p̄tibz xv. momētis. lxj. ostentj. lx. atomis xxij. d. xl. Hora autem dicitur series vel vmbra: r ē ab horologio: r est cer⁹ limes tps i horologio. Quas drans est q̄rta ps diei: habēs tres ho ras: naturalis autem diei sex horas. Dies est septima pars hebdoma/ de vulgarj: p̄tinēs horas. xij. natu/ ral autē. xliij. Dies autē dē a discernē do: co q̄ lucē ac tenebras discernat. Est autē dies aer sole illustrat. Cum em̄ sol ē sup terrā ē hic dies: cū s̄ ter ra ibi est dies. Cū aquilonarē p̄tē ce li circūit nobis: in denexo terre posi tis: citi⁹ surgit r tardi⁹ occidit: r iō lo ngiores dies facit. Cū xō austra/

Atom⁹

Ostentū.

Momen/ tum.

Partes.

De pmo arculo.

Minutū.

Pūctus.

De secundo arculo.

Hora.

De tertio arculo.

Quas dras.

Dies.

De quarto arculo.

De quinto arculo.

De imagine mundi

lem pambulat: nobis tardit? surgere:
et citius occidere videt: qz tumor ter
re medie q rotunda est visui nro obij/
cit: et tunc qd nobis breuiiores: illi aut
parti longissimos facit.

De zodiaco: Capitulum II.

3 Odia nāq ex. xij. signis co/
stans ab aqlone in austr pōz/
recto flexuoso lapsu cigit celū.
Sub q sol currēt mūdū in. viij. paral/
lelos. i. circulos diuidit: qbus singlis
diuisiūz diē facit. Longitudo aut zodia
ci in. ccc. lx. ptes secat. Latitudo eius
in. xij. ptes. Partitū aut sectio nihil
aliud est q solis viū dici pgressio.

Anūquodqz q signū p duas horas
oriz: p duas occidit: et in vnoqz sol
xxx. dieb? imorat: Qui dū flexuoso
draconis meatu: sū signis zodiaci ob/
liq mūdū circuit in. viij. circlos diui/
dit: Prīm? circul? ab idia xpi? austr
p mare rubrū et aphricā ad colūnas
herculis puenit. Hercules enī orbē p
trāsies: ibi colūnas fixit: vbi finē mū/
di cē putauit. In b? q circulo eqnoctij
die medio gnomō. i. radi? horologij.
vij. pedū. iij. pedū lōgū vmbzā red/
dit. Dies lōgissim? xliij. horas eqno

De secun
do circulo.
ctiales hz. Scds ab occasu idie p me/
diū vadit p sas: arabia: syria: cyprū
cretā: lilybeū mōrē sicilie: et septērio
nalia aphrice ptingit. Umbilic? in eq/
noctio. xxxv. pedū: vmbzā. xliij. pe/
dū lōgā reddit. Dies maxia. xliij. ho

De tertio
circulo.
raz et. v. pte vni? hore. Terti? oritur
ab indis imao pxis: et p caspias por/
tas tauz: paphlā: rhodū: cycladas
syacusas: catinā: et per gades tēdit:
Gnomides cūcte: vmbzā. xxxviij. vi/
ciaz faciūt. Lōgissimus dies. xliij. ho

De quar
to circulo.
ret dimidia: ac. xxx. vni? hore. Quar/
tus ab altero latere imai p epheum:
mare cycladū: septētrionalia sicilie: nar/
bonensis gallie exortina aphrice ma/
ritima tēdit ad occasū. Gnomō. xxv.
pedū facit vmbzā. xx. pedū. Lōgissi/
mus dies habet. xliij. horas et tertias

De quin/
to circulo.
duas vni? hore. Quinto circulo ab
troitu caspij maris: ptingit bactria

armenia: macedonia: tarentū: tusca/
mare: baleari: hispania: media. Gno/
mō septē pedū vmbzā sex reddit.
Maxim? dies horaz. xv. Sext? com/
plectif caspias gētes: caucasū: samo/
thracia: illyricos: cāpaniā: hetruria:
massiliā: hispaniā: terraconēsez: me/
diā: et inde p lusitanā. Gnomonis
pedes. lx. vmbzē. viij. Lōgissim? dies
horas. xv. ac nonā pte hore. Septi/
m? ab altera caspij maris ora incipit et
p thracie aūsa venetia: tremonā: ra/
uēnā: trāsalpinā galliā: pyreneū: cel/
tiberiā vadit. Gnomonis. xxxv. pe/
des: vmbzē. xxxvj. Amplissima dies
horaz. xv. et qntaz ptiū hore trium.

Octau? a tanai p meotim lacū et sar/
matas: dacos: pteqz germanie: galli/
as ingredit. Lōgissim? dies horazū
xvj. Gnomō vt supra. Extra hos fa/
cit sol quattuor circulos: duos in au/
stro et duos in aquilone. Anū in au/
stro per insulā meroen: et ptolema/
dam: rubri maris vrbem: vbi lōgis/
simus dies. xij. horaz: dimidia hora
amplior. Alter p syenē vrbē egypti:
q ē horaz. xliij. Anū i aqlone p hyp/
boreos mōtes et britāniā horaz. xvij.
Alter scythici: a riphets iugis i tūle:
in q sex mēib? ē dies: sex alijs nor.

Adhuc in alijs terraz loc? variat sol
vmbzā. Iā vmbilici q gnomō dicat
vmbzā i egypto eqnoctiali die: meri/
die paulo pl? q gnomonis dimidiā
mēsurā efficit. In roma qrtā ps gno/
monis deest vmbzā. In ancona sup/
est. xxxv. In venetia iisdē horis vmbzā
gnomoni par sit. In syene solsti/
tiali die medio nulla sit vmbzā: ibiqz
pute? a philosophis ad b ipm factus
tor? interi? illūinat. In meridie sūt
ppli fiscij dicti q vmbzā ex vtroqz la/
tere mittūt. In idia sup flumē hipa/
sim in solstitiali die vmbzā absumit.

Apud troglodytas. xlv. dieb? aū
solstitiū et toridē postea vmbzā peni/
tus absumit: et his. xc. dieb? vmbzā i
meridie iacit. In meroe isula nilibis
in āno absumit vmbzā cū sol ē i. xij.

De sexto
circulo.

De septi/
mo circulo

De octa/
uo circulo.

De qua/
tuor circuli
solis.

Liber

II

pte tauri. et in. xliij. leonis. In india
sunt loca ascia dicta: ibi non sunt vm-
De ori- bre: et septentrio ibi non videtur. Ori-
zonte. zon est quatuor aspectus cuiusque in circuitu
circumscribitur: et celum vndeque terre im-
minere putat. Quod in lato mari melius
dinosci potest: ubi nullum obstaculum se-
bet. Extenditur autem orizon in spatium lon-
gitudinis. cccc. et lx. stadiorum. Ceterum enim
et. lxxx. stadia non excedit acies cuiusque
videtur. Sed visus cum ad hoc spatium ve-
nerit: deficiens in rotunditate recurva-
tur. Hic numerus geminatus in ante
et retro orizontem efficit.

De diuisione diei: et nominibus eiusdem: Capitulum III.

Hec vulgaris habet tres diui-
siones: mane: meridiem: supremum.
Mane ab ortu solis usque ad
quarta hora: dictum a mano quod est bonum:
Nihil enim melius luce. vel a manibus. id est
dijs infernalibus quod die tota nocte in-
clusam: mane emittitur. Meridies quasi
media dies: et dicitur a mera. id est pura dies.
Supremum est ab hora nona usque ad solis
occasum: et dicitur inde quod supprimatur solis
cursum. Hebrei chaldei et perse a mane
diem inchoantes: in mane finiunt.
Egyptij ab occasu usque ad occasum.
Romani a medio noctis usque in me-
dium. Ambrosii et athenienses a me-
ridie usque ad meridiem. Christiani a
vespera usque ad vespere. Sic autem
hebrei nominant dies: Ana sabbati
vel sabbatorum: vel prima sabbati: secunda
sabbati. iij. sabbati. iij. sabbati. v.
sabbati. vj. sabbati: sabbatum. Pa-
gani vero sic: Dies solis: dies lune:
dies martis: dies mercurij: dies iouis:
dies veneris: dies saturni. Sed cum hoc
nomen a planetis habeatur: videndum cur
non eundem ordinem seruet. Sed hec causa est
Dies naturalis diuiditur in. xliij. horas:
Ex quibus si unicuique planetes per circuitum
terre una hora tribuatur: expensis omnibus: cum
placite prima iteque obuenerit: huius et no-
mine dici ascribitur. Christiani autem sic dies
nolant: Dies dominica. ij. feria. iij. feria.
iij. feria. v. feria. vj. feria. sabbatum.
De nocte et eius septem tem-

poribus: Capitulum III.

Hec dicitur a nocendo: eo quod
non noceat oculis. Est autem nox: so-
lis absentia: umbra terre. Fit
autem umbra a corpore et luce. Dum enim
lux solis est sub terra: corporis terre um-
bra superius parit: quod usque ad lunam per-
tingit. Dicitur autem umbra quasi obradium
solis. Ubi lux par est corpori: ibi par
est umbra. Ubi lux maior est corpore:
ibi umbra deficit. Ubi lux est corpore
exilio: ibi umbra in infinitum crescit.
Cum sol australis celum preterit: pluit: non
noctem plouat: cum vero aquilonem:
nobis eam breuiat. Cum luna umbram
noctis incidit: a luce deficit: Et hic de-
fectus eclipsidis dicitur. Sol vero ob-
iectu lune eclipsim patitur: dum vi-
delz luna sub sole eadem linea gradi-
tur. Habet autem nox septem tempora: vide-
licet: crepusculum: vespere: coticinium:
intepestum: gallicinium: matutinum: di-
luculum. Crepusculum est dubia lux. Vesperum
enim dicitur dubium: Est autem intra te-
nebras et lucem. Vesperum a stella quod ve-
spervocat. Coticinium est cum omnia quietent
et tacet. Intepestum: media nox cum non
est tempus operandi. Gallicinium: cum galli
cantant. Matutinum cum mane auro-
ra adueniat. Diluculum: incipiens dies lux.

De hebdomada: Capitulum V.

Hebdomada est. liij. pars lune
bris mensis. Dicitur autem grece a se-
ptenario numero: Hebdomada enim dicitur
vij. latine autem dicitur septimana: quia septem
manes. id est septem dies. Hec hebrei. vij. species.
Prima est hebdomada diuina in qua deus
cuncta. vij. diebus condidit: et in se-
ptimo requieuit. Secunda est in qua hic mun-
dus voluit: in qua nos exemplo dei sex
diebus operamur: et in septima requiesci-
mus. Tertia est. vij. hebdomade in-
simul: post quos pentecosten celebrat:
in qua lex iudeis: spiritus sanctus christianis datus.
Quarta est. vij. mensium: post quos fe-
stiuitas tabernaculorum fuerat. Quinta
est septem annorum: post quos annus re-
missionis agebatur: in qua populus ab ope-
cessare iubebatur. Sexta est septies se-
ptem annorum: post quos annus iubilaei fe-

De septem
temporibus
noctis.

De mensi-
bus hebre-
orum.

De mensi-
bus egyp-
tiorum.

De mensi-
bus grecorum.

De mensi-
bus roma-
norum.

De imagine mundi

riabat. Septima est septuagies. vij. annos: post q̄s xp̄us n̄sc̄i a dānicle: immo ab angelo promittebatur.

De mensibus: et eorum nominibus: Capitulum vij.

Ensis est. xij. ps anni. Dicitur aut̄ a mēsurā v̄l a mēne quod est luna. Lunaris aut̄ mēsis xxx. dieb̄. et. xij. horis implet. Solar̄. x. xxx. dieb̄. ac. x. semis horis.

Lunaris mēsis est a noua luna v̄l q̄ ad nouā lunā. Luna aut̄ puolat zodiacū. xxx. dieb̄. et. xij. hor̄. Bis duodecim sunt. xliij. q̄d est integer dies: hic q̄z nō pōt diuidi: vni mēsi ascrib̄. Inde est q̄ vñ mēsis habet. xxx. alter. xxi. fm lunā. Solaris mēsis est vñ signi progressio. Sol i vnoq̄q̄ signo morat̄. xxx. diebus et dimidio: Qui dimidi⁹ in duobus signis efficit integrū diem. Hic q̄z nō pōt in duo p̄tiri: vñ mēsi ascrib̄: et iō habet mēsis vñ. xxx. alter. xxi.

**De mēsi-
bus hebze-
orum.**

Hebzei auctore moysē: sic mēses nomināt incipiētes ab ap̄ili: i q̄ pascha celebrat̄. Nisan: ap̄d nos ap̄lis. Iar: mai⁹. Sinā: iuni⁹. Thamul: iuli⁹. Vahet: august⁹. Elul: septem-ber. Tesseri: october. Naseruā: november. Cassu: december. Thebet: ianuari⁹. Sabbath: februari⁹. Adar:

**De mensi-
bus egypti-
riorum.**

Egyptij vero abrahā auctore mēses a septēbri computant: sicq̄ eos vocāt: Thor ap̄d nos septēber. Faophi: octob̄. Athir: nouēb̄. Thoeach: decēber. Tibri: ianuari⁹. Mechir: februari⁹. Femenoth: martius. Farmuti: ap̄l. Pachon: mai⁹. Paudi: iuni⁹. Ephisi: iuli⁹. Mefori: augu-

**De mensi-
bus greco-
rum.**

Greci aut̄ phor̄ deo auctore: a decēbri mēses inchoāt: q̄s sic appellāt: Apuleios: ap̄d nos decēber. E dimof: ianuari⁹. Pitios: februari⁹. Bistos: marti⁹. Xaticos: ap̄lis. Arthemestios: mai⁹. Deseos: iuni⁹. Panemos: iuli⁹. Loos: august⁹. Horpieos: septēber. Hiperbeteos: october. Dyosnouem:

**De mensi-
bus roma-
riorum.**

Romul⁹ romanis. x. mēses or- dinauit: q̄z p̄mū martiū a marte: qui

in mēse h̄ in phrygia nat⁹ est nōsant: cui⁹ se filiū falso p̄dicauit: Decimū ho decēb̄z nominauit. Iamā vero p̄p̄l⁹ duos: Ianuariū sc̄z et februariū adiecit. Sūt aut̄ mēses romano- rū ab idolis: a reb⁹: a regib⁹: a nūc̄i dicti. Prim⁹ Ianuari⁹ d̄i a iano deo p̄ncipij: eo q̄ hic mēsis ē p̄ncipiū an- ni. Dicit̄ etiā a ianua eo q̄ p̄ eū itret ann⁹. Sc̄ds est februari⁹ a februo id est plutone deo ifernali: cui h̄ mē- se sacrificabāt: dñ civitatē i honore ei⁹. lūtnib⁹ lustrabāt. Dicit̄ etiā a fe- bre. i. a frigore: q̄z frigidū est illd̄ tē- pus. Terti⁹: marti⁹ a marte deo bellī patre romulī auctor⁹ romane gētis: Cui marti milites h̄ mēse sacrificabāt. Dicit̄ etiā a marib⁹ eo q̄ cūcta animā- tia tūc mares desiderēt. Quart⁹: ap̄- lis ab aphroditi vel a frili. i. venere dea amor⁹: cui p̄secrat⁹ erat h̄ mēsis. Dicit̄ etiā ap̄illis q̄si ap̄illis eo q̄ ap̄i- at terrā in flores. Quint⁹: mai⁹ a ma- lo. i. a lōne: quasi a maiestate: siue a maia matre mercurij: cui mercato- res hoc mēse sacrificabant. Dicitur etiā a maiorib⁹: sc̄z principib⁹ ro- manor⁹: q̄ h̄ mēse ioui immolabant. Sext⁹ est iuni⁹ a iunone dea regni dict⁹: cui erat p̄secrat⁹. Dicit̄ etiā a iuniorib⁹ q̄ armis romam defendebāt et regni fastigiū a iunone affectabāt. Septim⁹ est iuli⁹ a iulio cesare: q̄ in h̄ mēse impator creat⁹: et in h̄ in deū relāt⁹ ē. Hic p̄l⁹ q̄ntilis dicebat⁹: eo q̄ q̄nt⁹ esset a martio q̄ p̄m⁹ erat cō- stituit⁹ a romulo. Octau⁹: august⁹ ab augusto cesare: q̄ in h̄ mēse victor ex- titit: et romanū ip̄sū adauxit: iōq̄ deitātē p̄meruit. Hic p̄us sextilis est dict⁹: eo q̄ sext⁹ a p̄mo. i. martio eēt. Non⁹ septēber q̄si septimus imber. Decimus october q̄si octau⁹ imber. Undecim⁹ est nouēber q̄si non⁹ im- ber. Duodecim⁹ mēsis est decēber q̄- si decim⁹ imber. Sunt em̄ hi mēses pluuiiales: et iō a nūcro et imb̄e no- men habent.

De kalendis: nonis: et idi-

Liber II

bus: **Ca. VIII.**

Alēde a kalo xbo qđ est voco
k dicunt. Pōtīfex nāq; nouā lu
nā regi nūciare debuit: p^o cul^o sa
crificiū kalo qñq;es vl series clama
uit. Pōt^o h quoq; signū pplin in cu
riam: ob hoc calabze dictam ad sa
crificiū conuocauit: et ab hoc verbo
kalo primam diem mensis kalendas
vocari placuit. Inde p^o. ix. dies vul
gus de rure puocatū i vrbem romā
puenit: t ibi feriarū seruandaz scita
a rege vl pōtīfice accepit: t inde no
ne dicūt. Dicūt etiā a nūdints: id ē
mercimōis q vl i vrbē deferebāt vl
ibidē emebāt. Id^o dicūt q mēses di
uidūt: ab iduare qđ ē diuidere. Di
cūt etiā ab idea qđ ē species: qz lu
na plenā sui speciem i medio mense
mōstrat. Hebrei t greci t egyptij nec
kalēdas nec nonas nec id^o obfūat:
s tñ dies a noua luna ad nouā lunā
cōputāt.

**De quattuor par
tib^o anni: Ca. IX.**

v Jcissitudo i qttuor tpa anni
diuidit: t vñū qđq; tribus
mēfib^o distinguit. Dicta aut vicissi
tudo: qz vices mutat i mūdo. Ver
est qrtā ps āni: pstās trib^o mēfib^o.
Dicūt aut a vernādo: qz tunc prata
virēt: sylue frōdēt: hoc ē humidū t
calidū: t i h fit cōnoctiū. Estas ē
qrtā ps anni: pstās trib^o mēfib^o: et
dī ab estu. i. calore. Hec ē calida t
sicca. Hec t messis vocat^o: t i hac sol
sticiū celebrat. Autumn^o est qrtā
ps anni: hñs tres menses: t dicit^o ab
autumo: id est colligo: scz fruct^o ē re.
Hic est frigid^o t sicc^o. Hic etiā vīde
mia notat^o: t i h cōnoctiū lib^o a cōf.
Hyems est qrtā ps āni t trib^o mē
fib^o pscit^o: t a rigore vl sterilitate di
cit^o. Est autē frigidā t humidā: t in
hac agit solsticialis dies. Hec autē
vicissitudo in nñs tñ partib^o agit.
In india xō vbi sūt alij or^o sydez:
sūt bñe i anno estates: bñe messes:
in medio hyems placida. In egypto
qz nñā mediā hyeme campus herbis

et florib^o: silua frōdib^o vestit^o: queq;
arbor pomis onustat.

**De anno t ei^o acceptioni
bus ac de qdrate: Ca. X.**

Ann^o dicit^o ab innouādo: eo
q cūcta trāsenneta inouat.
Dicūt etiā ann^o qñ anul^o: eo
q in se reuoluit vt circū. Ann^o aut
mlt^o mōls accipit. Pōtio lunar^o an
n^o qñq;farie dī. Prim^o lunar^o an
nus ē cū luna oīa signa zodiaci puo
lat: q. xxvij. dieb^o: t horis. viij. con
stat. Scōs duob^o dieb^o: t. liij. horis
plūrio: p^o qñ luna a sole reaccedit:
q ppe mēsis notat^o. Tert^o dī cōis:
q. xij. mēfib^o: id est. ccc. lxvij. diebus
explet. Quart^o q embolismal^o dī: id
est supaugmētū: q. xij. mēfib^o. i. die
bus. ccc. lxxvij. dieb^o conficit. Qu
vterq; ab hebreis a paschali mēse in
cipit ibiq; finit: A ianuario autē a
romanis luna ichoat^o ibiq; terminat.
Quit^o ē lunar^o: siue decenouenal^o:
cū luna post. xix. ānos ad easdē re
currit etates. Sext^o ē solar^o: cum sol
oīa zodiaci signa plūstrat: q. ccc. lxx
dieb^o: et. vj. hor^o pstat. Septim^o bis
sextil^o: dū qrtō āno bissex^o inserit^o: et
vno die lōgior pōre cōgscit. Octa
uus est itez solar^o: cū sol post. xxvij.
annos circūlū pcurrētū cōplet. Ho
nus est mercurij: q. ccc. xxx. diebus
complet. Decim^o ē vener^o: qui. ccc.
xlviij. dieb^o complet. Undecim^o est
mart^o q duob^o solarib^o annis pstat.
Duodecim^o ē iouis: q. xij. pstat ānis.
Tertiusdecim^o saturni: q. xxx. ānis
explet. Quartusdecim^o q vocat^o ma
gn^o ann^o. q. v. xxxij. annis reuoluit.
Extra hos sūt duo legales āni. An^o
q dī ān^o remissiois hñs curricula an
noz. vij. alter iubilē. i. ānoz. An
nū ciuile. id est solarē: hebrei ab eq
noctio verno: greci a solsticio: egy
ptij ab autūno: romani a bruma inci
piūt. Apd indos vn^o mensis: Apud
egyptios xō olim erat ann^o qttuor
mēsiū. Apd acarnanas. vj. mēsiū.
Apd latinos. xij. mēsiū: Apud qsdā

De imagine mundi

De qua
drante.

vnū qđq tps anni: sex ver: et alia p
anno cōputabat. An et plato ponit
tr. annos: tullius. xv. annos. Annus
solaris vt i horoscopo horologij in
uestigatū ē. ccc. lxx. dieb et qđrā
te p̄ficiť. Quadrās aut ē qrtaps
diei. f. vj. hore. In qrtuor aut ānis
iiij. qđrātes. xliij. horas p̄ficiūt: qđ
est integer dies. Hic g dies i qrtō an
no. vj. kalē. martij inē kalaf: et bis
sext? noiať. Hūc iulius cesar inē posu
it: et totū cōpoti erroze p hūc corre
xit. Hūc egyptij et greci i fine āni sup
ponūt: Romani aut in februario: eo
q breuior ceter? ē inē serūt. It autē
nō p̄ finē mēsis: s infra mēsem: qđ
olim ibi integer mēsis inē kalabat.
It xō nō ān. vj. kalendas martij:
qz. vj. kalendas martij mag tripu
dio ciuitatē lustrabāt: et nihil eis in
cipe. ān trāsa cā festiuitatē licebat.

De cyclis: La. XI.

Ycl? indictional ab octobze
incipiēs. xv. ānis. Cycl? bis
sextil. iij. ānis iplet. Cycl? de
cēnouenal a paschali luna inchoās
xix. ānis iplet. Cycl? lunar a ianu
ario iicipiēs. xix. ānis iplet. Cycl? so
lar a martio iicipiēs. xxviij. ānis. Cy
clus magn? d. xxij. annis p̄ficiť.

De olympiade: La. XII

Olympias sē qrtuor āni. Apd
olydē ciuitatē grecie: ē istitu
tū post qrtuor ānos ad olyn
pū montē puenire: et ibi palestra
ludos exercere: et inde dicūt olyn
piades.

De lustris et indictionibus:

Caplin. XIII.

Alstrū sē qnq āni. Romāis
em ab oib? gentib? soluebat
tributū. Quisq ānis el. v. argētū. v
aux. Et p? qnquēniū sp ad romā ve
niebāt: et lustrabāt vrbem: et iō vnū
qđq qnquēniū lustrū dz. Dēs aut
sūt indictiones ab indicēdo dicunt: qz
semp p. xv. annos ad primū cēsū:
id est: es rediebat.

De etate: L. XIII.

Las vl generatio ē vita cu
iusq hois: vl. c. āni. Est etiā
etas cū nlls sup fuerit q nē viuit. Se
qz sex etates hois. Prima infantia ad
vij. ānos. Secda pueritia ad. xliij. an
nos. Tertia adolefcētia. ad. xxj. an
nos. Quarta iuuet? ad. l. ānos. Qui
ta senect? ad. lxx. ānū. Sexta decre
pit? vsq ad. c. ānū: vl vsq ad mor
tē. Sūt nihilomin? sex etates mūdi.
Prima ab adam ad noe. Secda a noe
vsq ad abraā. Tertia ab abraā ad
dauid. Quarta a dauid vsq ad trās
migrationē babilōis. Quinta inde
ad christū. Sexta vsq i finē mūdi.
Secūm sē mille āni. Dicit aut scūm
qz se seqt: Inde scūm scūm. Secūm
tps grē. Secūm tps legi: Inde et se
cula scūm. Secda tpa christianorū:
scūm iudeorū et paganorū. Est etiā
scūm scūm regnū celorū qđ seqt istud
scūm: sic scribit. Bti q habitāt in do
mo tua dñe: i sela scūm laudabūt te
De decēnouenali cyclo et
ei? diuisione: La. XV.

Decēnouenal cycl? dz qñ decē
et nouē ānos cycl?. Per tot
em ānos paglt luna cursū su
um nitēs s firmamētū. Diuidit autē
i duo: id ē i duodeci cōes: et sex embo
lismales ānos. Cōes dicūt cū duo
eqles. xij. mēsiū lunariū a pascha vs
q ad aliō pascha pcurrūt. Embo
lism? q superefcēs dz: ē is q a pascha
ad aliō pascha. xij. mēses. id est. xij.
nouas lunas habet. Hoc totū iō fit:
qz pascha ān eqnoctiū: et ān. xliij. lu
nā aprilis: q apd hebreos p̄mus est:
agi nō licz. Diuidit adhuc i duo: in
ogdoadē et endecadē. Ogdoas sunt
viij. āni. Endecas. xi. Duo em cōes
semp pcedūt tertū embolismū. In
octano aut loco pcedit vn? cōis em
bolismū: Hic nūer? ogdoas appella
tur. Deinde itez semp duo cōes pre
cūt tertū embolismū. In. xliij. loco
vn? ann? tm pcedit embolismū: et h
nūcrus endecas vocatur.

Etates
mūdi.

7

Liber

II

De cyclo solari: L. XVI

Starj aut cyclos. xxvij. an-
 nis pagit. ppē septē bissextoſ.
 Oportet em vt bissextoſ ſingu-
 los dies ſeptimane tāgat: et ſic p eoſ
 dē recurrat. Septies aut. liij. fiunt
 xx. et. viij. Bissextoſ ei i q̄rto t̄m āno
 interponit. Lunarē curſu ſic i arti-
 culis adiūcti vnguibus cōputabis.
 A radice pollicis leue man⁹ incipe:
 et p ſingulos articulos et vngues nūe-
 ra: et i fine mīmi digiti. xix. ānos ha-
 bebis. Solarē aut ſic i articulis vtriuſ
 q; man⁹ abſq; vnguibus cōputabis.
 A minimo digito leue man⁹ inchoa:
 et p trāſuerſū in. liij. digit⁹ nūera: in
 liij. ſemp bissextoſ nota: in altera ſitr
 manu: et habebis. xliij. ānos: dein-
 de i vtroq; pollice binos ānos: qui
 p̄orib⁹ iūcti reddūt. xxvij. ānos. Se-
 min⁹ aut ē solarj curſus. An⁹ q̄ q/
 tidie ab oriēte i occidentē firmamen-
 tū ſeq̄t. Alē q̄ p̄ firmamentū nitens
 xxvij. ānis gradib⁹. Iſis cycloſ duo/
 bus p̄ficiť magn⁹ ann⁹. Iſa vitices
 et octies. xix. vñ decies et nonies. xx/
 viij. ſūt. d. xxx. duo anni: p⁹ q̄s oēs
 planete et oēs ſtelle ad p̄mū punctū
 vñ digreſſi ſē: recurrūt: et p caſdē li-
 neas vt p̄t⁹ redeūt. Luna nā q; qd/
 libet zodiaci ſignū: duob⁹ diebus et
 vj. horj ac biſſe vnū hore luſtrat
 oīa ſigna. xxvij. dieb⁹: et. viij. horj
 puolat. Mercuri⁹ aut qd q; ſignum
 xxvij. dieb⁹: et. vj. horj: totū zodia/
 cū. ccc. xxvij. dieb⁹ puolat. Ven⁹ ve-
 ro qd libet ſignū. xxvij. dieb⁹: et. v.
 horj: totū ſignifex. ccc. xliij. dieb⁹
 circuit. Sol. xxx. dieb⁹: ac. x. horj et
 ſemiſſe ſingla ſigna luſtrat: oēm zo-
 diaci ābitū. ccc. lxx. dieb⁹: et. vj. ho-
 ris tranſuolat. Mars qd q; ſignum
 lx. dieb⁹: et. xxj. horj: oīa ſigna duo-
 b⁹ ānis plabit. Jouis ſtella ſingul⁹
 ſignis vnū ānū imorať: oīa em ſi-
 gna. xij. ānis puagatur. Saturn⁹ in
 vno q; ſig dios annos: et. c. lxxij.
 dies: et. xv. horas: id ē dimidiū an-
 nū imorať: totū aut ſignifexi circu-

lū. xxx. ānis ppē nūmā altitudinē p
 celū: ſic alij currens plabit. Cyclos
 euſebi⁹ ceſariēſis p̄m⁹ iſtituit: poſtea
 theophyllus alexandrinus ep̄s roga-
 tu leonis pape lucidi⁹ expoſuit: de
 inde dionyſius abbas rome vt ho/
 die habetur ſcripto protulit.

De equinoctijs et ſolſticijs: Caplm. XVII.

e Quinoctia et ſolſticia faciūt
 liij. zodiaci ſigna i modū cru-
 cis eq̄li ſpacio locata. Iſa ſignū arie-
 tis i q̄ ſol ē creat⁹: i oriēte ē poſitū:
 qd fac x̄nale equinoctiū. Libra i q̄ lu-
 na ē p̄dita ē i occidentē huic oppoſi-
 ta: et fac autūnale equinoctiū. Cacer
 aut x̄sus aq̄lonē tenet celū vbi ē al-
 tiſſimū: et fac eſtiuale ſolſticiū. Cap/
 corn⁹ x̄o x̄sus auſt̄ p̄mit celū vbi
 eſt hūillimū: et fac h̄emale ſolſticiū.
 Equinoctiū d̄r ab eq̄ et nocte: grece ve-
 ro iſemeria ab eq̄ et die: q̄ſi eq̄ dies.
 Vernale equinoctiū nō. viij. ſ. xij. ka-
 leñ. april⁹ habēdū: lex et euāgelij cla-
 mat: vt horologiū manifeſte iſpectio
 pbat. Scōz em legē n̄ licuit paſcha
 añ equinoctiū celebrari. Qui aut euā-
 gelij diligēt legerit: dñz nō viij. ſ. x.
 kaleñ. april⁹ paſſū vidēbit. Si ḡ viij.
 kaleñ. aprilis eſt equinoctium: tunc
 dominus contra legem paſcha ante
 equinoctium celebravit: qui legem
 nō ſolucere: ſ iplere veſt. Sz et iudei
 p̄ patriū morē geſſerūt: qz paſcha i
 incōuentēti emio egeť. Acrūtū cū
 hoꝝ neutꝝ fuerit: trāſacto. xij. kaleñ.
 april⁹ equinoctio: dñs ſolito more pa-
 ſcha cū iudeis. xj. kaleñ. april⁹ cele-
 bravit: paſchali die qd erat. x. kaleñ
 ſuo ſanguīe nos redemit. viij. kaleñ.
 ſurrexit. Autūnale qz equinoctiū nō
 viij. ſ. xij. kaleñ. octobr⁹ hñdū d̄mō
 ſtrat horologiū. Solſticiū nō iō d̄r
 q̄ ſol ſter: ſ q̄ alti⁹ celū ſcādere non
 valēs retro gradū ſtecat. Eſtiuale
 ſolſticiū nō. viij. ſ. xij. kaleñ. Julij
 horoſcop⁹ hñdū clamat horologiū:
 qd noctē breuiſſimā diē fac lōgiſſi-
 mū: cū ſol ſcāderit cācri ſignū. Iſe

De imagine mundi

male qz solsticiū: nō. viij. s. xij. kal.
Januarij hñdū. Eadē rōe pbat̃ euz
sol ī cap̃orno posīt: breuissimū diē
et lōgissimā hñ noctē nō ignorat̃.

De saltu lune: La. XVIII.

Ana a sole recedēs p^o. xix.
I dies: et horas. xij. eñ itez p̃sed/
tur: s̃ hora. xij. nōdū pacta a
sole reaccendit̃. Restant eñ ex hora
xij. p singlos mēses q̃ttuor: mōnta:
et vicia vñ mōmētī: et vñ atom^o.
Hec p singlos mēses augm̃ta p^o. xix.
ānū itez diē p̃ficiūt. Qui dies nu
mero lune s̃trahit̃: dñ p̃ma. p. xix.
cōputat̃: isqz saltu lune noiat̃. Iō āt
i. xix. āno: et i. Iulio mēse fit saltu lu
ne: qz et h̃ facit̃ m̃ astronōic̃ egypt^o.

De minutis: La. XIX.

Am h̃ sept^o minutie ponūt: q
n forsitā a plerisqz min^o sciūt:
Sciēdū qz vicia ē. xij. ps cu
lusqz rei. i. xij. diuise. Semis vñ semis
se: dimidia ps cuiusqz rei ī duo diui
se. Bisse due ptes alic^o rei ī tria par
tite: tertia s̃blata. Quelibet aut̃ ps
illaz triū s̃z triēs. Rei eñ cuiuslibet
in q̃ttuor diuise ptes: q̃rta ps s̃z q/
drās: relique tres dodrās.

De regularib^o feriay et cō currentiū: La. XX.

Regulares feriales et curren
r tes: a martio sumunt̃ initium: a
q̃ olīm romani habuerūt annī
p̃ncipiū. A romanis eñ sūt iuenti.
Reglares dicūt̃ inde: qz calculatores
regāt. Cōcurrētes vero inde qz regu
larib^o currāt. Reglares tale exor
diū hñt: Solar^o ān^o. ccc. lxx. dieb^o
peragit̃: Sol aut̃ p singla. xij. signa
xxx. dieb^o imorat̃. Duodecies g. xxx
vel tricies. xij. sūt. ccc. lx. Quiqz re
manētes: hī sūt regulares martij. In
ceteris aut̃ mētib^o sic oriūt̃. Prece
dētis mēsis dies cū regularib^o ī septē
eqs ptes p̃tīre: qd̃ remanet: da seqn
ti mēsi p regularib^o. Verbigra. Mar
tius habz dies. xxxj. et q̃nqz regulares
qd̃ s̃ septies q̃nqz: et remanet vnus:
hic erit regular^o april. Sic ī ceteris.

Cōcurrētes aut̃ hñt s̃ exordiū. So
laris ann^o habet hebdomadas. liij. et
vnū diē. Hic vn^o dies erit p̃mo āno
solar^o cycli currēs: qz currit cū re
gularib^o ad iueniendā feriā ī kalē.
mēsiū. Singlis ānis adde vnū vsqz
ad septē. Quarto āno bissex^o p cō
currēte accipit̃: iō q̃nto āno vna cō
currēs trāsiliit̃. Bissextili āno verte
in Januario et Febuario bissexto: p
currēte: in reliqs mētib^o currūt.
Prim^o ānus in creatiōe mundi fuit
sine currēte. Quota feria fuerit ī. s̃
kalē. april. vl. vj. kalē. martij: tot
erūt currētes illo āno. Cōiūge con
currētes regularib^o: si infra. vij. fuerit:
tal̃ erit feria ī kalē. cuiusqz mēis. Si
septē excesserit. vij. s̃blat^o qd̃ rema
net erit feria. Hī eñ regulares atqz cō
currētes septenariū nūex si excedūt.

De regularib^o et epactis:

Caplm. XXI.

r Equales lune et epacte a se
ptēbzi initium sumūt: quē egypti
ptij ponūt āni p̃ncipiū. Ab ip̃is eñ
s̃ inēti. Hī regulares s̃le hñt exordiū
vt supiores: et iō septēber hz q̃nqz.
In reliqs mētib^o sic iueniūt̃: Pre
cedēt^o mēsis dies cū regularib^o sume:
si tricesimā habz lunā. xxx. tolle: qd̃
remanet tribue mēsi seqnti p regula
ri. Si x. xxx. his s̃blat^o: qd̃ rema
net erunt regulares. Epacte x. sic
oriunt̃. Ann^o solar^o habet. ccc. lxx.
dies: lunar^o aut̃. ccc. liij. Qui nūe
mer^o ab. xj. diebus supatur: hī. xj.
epacte: id ē adiecti des noiant̃: qz sin
gul ānis regularib^o mēsiū ad iuenien
dā lunā adiiciunt̃. Singulis g ānis
adijce. xj. si infra. xxx. fuerit nūerus:
ip̃e erūt epacte p̃t̃is anni. Si vltra
xxx. tolle. xxx. qd̃ remanet erūt epa
cte. Verbigra. Prim^o āno. xj. sc̃do
itez. xj. erūt. xxij. tertio itez. xj. erūt.
xxiiij. s̃blat^o. xxx. erūt. iij. epacte. Sic
deinde: Reglares adde epact^o si in
fra. xxx. fuerit nūer^o: tal̃ erit luna in
kalē. mēsiū. Si vltra: tolle. xxx. qz
remanet: tot erit luna. Prim^o g ān^o

De epac
tis.

decenouenalis habet. xxx. epactas: s
ideo dicit q nullas habeat: qz in sin/
gulis mētib⁹. xxx. reijciunt: ⁊ luna so/
lis regularib⁹ inuenit. Quota luna
fuerit in .xj. kalē. aprilis: tales erūt
epacte anni illius.

**Quot horis luna luceat: ⁊
in q signo sit luna: L. XXII**

Ana prima lucet. iij. pūctis.

I Scda. viij. Tertia. xij. ⁊ sic
vsq ad plenilunium quoti/
die. iij. pūcti adijciunt. In decrescē

do sūt qūdie. iij. auferunt: In ple/
nillunio tota nocte lucet: cū ē trigēta
nihil. In lunari cōpoto. v. puncti fa/
ciūt vnā horā. De vnaq⁹ q die. iij.
pūcti acceptis. ⁊. v. vniūq⁹ hore di/
stributis: qz horis luna in nocte luce/
at cit⁹ videbis. Notandū q ligna
in decrescēte luna: vel post iulū ⁊ an/
gustū mēlez pēsa: a vermib⁹: terme/
tib⁹ ⁊ carie manebunt illesa. Etatem
quācūq⁹ lune qter mltiplica: hunc qz
nūcū ter ducito: ⁊ qz in sūma repere/
ris: tot ptrib⁹ zodiaci lunā a sole noue/
ris distare: ⁊ soles post totidem dies
ad eundem locū venturum. Sol

In q si/
gno luna
sit.

cūlibet signo. xxx. dieb⁹ immoratur.
Hic ergo in quo signo sit: ⁊ quot
dies adhuc in eo moraturus erit: tot
ex pdicta sūma eidē signo tribue: reli/
quos q de eadē sūma supfuerit: seqn/
tib⁹ signis p. xxx. distptes: ⁊ cui signo
defuerit. xxx. in eo eē lunā noueris.
**Ad inueniendū annū dñi:
Epactas: annū solarē: con/
currētes: bissextū: cyclū lu/
narē: Annū nouēnal cycli:
⁊ clauē terminorum:**

Capitulum XXIII.

Inueniendū annū dñi: or/
dines indictionū ab icarna/
tīde ei⁹: q sunt. lxx. p. v. mlti/
plica: addēs. xij. qz tres indictiones
annū natiuitatis xpī pcesserāt: ⁊ sūt
mille. c. xx. Hic adde indictionē pū/
tis anni: ⁊ habebis annum domini.

Ad inueniendū indictionē: trāfactos
annos dñi cū indictiōib⁹ tribus q ei⁹
natiuitatē pcesserant: p. xv. partire:
quot remanserint: tot est indictio: Si
nihil remāserit. xv. erit. Ad inue/
niendas epactas: annos dñi p. xix.
diuide: qd remāserit p. xj. mltiplica:
si infra. xxx. fuerint: epacta illi⁹ anni
erit. Si vltra. xxx. ablatīs qd rema/
net p epactis habebis. An nat⁹ est

Indictio
nes.

Epacte.

dñs. xj. epacte erāt. Ad inueniendū
dñ solarē annū: ānis dñi adde. viij.
qz tot anni solaris cycli ei⁹ natiuita/
tē pcesserāt. Hāc sūmā p. xx. et. viij.
diuide: qz remanēt tot erit. Si nihil
remanet. xxviij. ē. Ad inueniendū cō
currētes: ānos dñi sume: ⁊ pp nūcū
bissexti qrtā pte toti⁹ numeri eis ad/
de. iij. regulares adde: qz tot pcur/
rentes ei⁹ natiuitatē pcesserāt. Hūc
totū nūcū p. viij. diuide: ⁊ qz supfuit
illi⁹ āni pcurrētes erūt. Si nihil. viij.
extitūt. Ad inueniendū bissextū: an/
nos dñi p. iij. diuide: qz remāserint:

Solaris
annus.

Concur/
rentes.

Bissext⁹.

tot est ann⁹ a bissexto. Si nihil remā/
serit: bissext⁹ erit. Sūt solarē cyclū sū
lato āno p. iij. diuide: q remanet an/
n⁹ a bissexto est. Ad inueniendū lune
cyclū: de ānis dñi duob⁹ blat⁹: q eo
nato de eodē cyclo restabāt. Decē ⁊
septē cū pcesserāt: ceteros p. xix. diui/
de: q supfuerit āni lunar⁹ cycli erūt.
Si nihil remāserit. xix. erūt. Hic pro/
prie est romanorū: sic decenouenalis
hebreorū: Et sic p istū pascha: ita p il/
lū cognosce q est lunar⁹ accēssio.

Cyclus
solaris.

Cyclus
lunaris.

Ad inueniendū decenouenalis cycli
annū: annis dñi sp vnū adijce: qz se/
cūdo ei⁹ āno nat⁹ est dñs: ac p. xix. di/
uide: q remāserit instās ann⁹ erit. Si
nihil remāserit. xix. erit. Annos ab
initio mūdi: muta i. xv. kalē. aplis:
qz ibi est pū⁹ dies seculi. Annos
dñi muta i. viij. kalē. ianuarij. L. y/
clū lunarē in kalē. ianuarij: Cyclus
solarē ibidē: Cyclus decenouenalē in
nona luna aplis. L. c. currētes in ka/
lē. martij. Epactas i kalē. septēbris.
Indictiones i. viij. kalē. octobris.

Cyclus
decenno/
uenalis.

De imagine mundi.

De clauibus terminorum inueniēdas: sunt me annos decē nouē calis cycli: et septē dies hebdomade: quod simul iuncti fiunt. xxvj. et hec est prima clauis. Secundo hoc anno iunge. xix. cum prima clauis: fiunt. xlvi. tolle. xxx. remanēt. xvi. et hec est secunda clauis. Sic fac per singulos annos vsque ad. xix. annū. In. xix. anno iunge. xviij. propter saltū lune: et sic inuenies primas. Hic autem mēor esto ut cum numerus supradictus. xl. excreuerit. xxx. recisus remanēs est clauis.

De termino paschali:

La. XXIII.

Erminus paschal. xiiij. luna est aprilis et pascha iudeorum. Ergo post vernale equinoctium: ubi cum luna. xiiij. occurrerit: ibi absque dubio terminus paschalis erit: et in sequenti dominica pascha nostrum stabit. Si terminus in dominica obuenerit: in sequenti dominica pascha celebrandum erit. Hunc terminum per verbum. Nonne aprilis: et ferias eius facillime poteris reperire. Terminus autem a. xij. kal. aprilis vsque ad. viij. kal. maij. sunt recordandi. Quos etiam sic inuenire poteris: Terminum precedentis anni pone in primo articulo pollicis leuemanus: et sic per singulos articulos vnguesque digitorum eiusdem manus dies terminorum computa: quod iteque ad primum articulum occurrerit: terminus erit. Vel aliter: A termino cuiusque anni inchoa: et retro vsque ad. xij. litteram calcula: et habebis terminum sequentis anni: si cōis est annus. Si autem embolismus est: in ante computa vsque ad. xx. litteram: et habebis terminum. Verbi gratia: A termino primi anni: quod est in nonis aprilis retro numera: et i. xij. littera que est. viij. kal. aprilis: terminum secundum anni quod est cōis habebis. Ab hinc vsque in. xx. litteram in antea: que est idus aprilis computa: et terminum tertij anni: quod est embolismus habebis. Aliter: a radice pollicis inchoa: et per singulos articulos trium digitorum calcula: et in quarto digito habebis terminum. Verbi gratia: primo anno dic. Nonne aprilis: Secun-

do nonas: Tertio nonas: Quarto nonas. Kal. aprilis. Secundo kal. Tertio kal. Quarto kal. Quinto kalē. Sexto kal. Septimo kal. et octauo kal. occurrit terminus.

De regularibus eiusdem termini:

La. XXV.

Regulares eiusdem termini sic inuenies. Kal. aprilis per primam feriam pone: et sic vsque ad terminum eiusdem anni dies numerata: quanta feria erit terminus: tot erunt regulares. Verbi gratia. Kal. aprilis da dies: et nonis aprilis obuenerit quinq; ferie: quinq; ergo erunt regulares: sic in ceteris. Vel aliter. Quotus est annus nouenalis cycli: tot dies terminorum a nonis aprilis in antea computa: et terminum habebis. Verbi gratia. Kal. aprilis da dies: et nonis aprilis obuenerit quinq; ferie: quinq; ergo erunt regulares: sic in ceteris. Porro: si terminus ante kal. retro calcula: si post kal. in antea computa. Post. v. idus Ianuarij ubi cum. x. luna occurrerit: terminus. lxx. erit quem sic reperies. Quot diebus paschalis terminus a kal. april: siue retro siue in antea abest: tot diebus septuagesimalis terminus a v. kalē. februarij: vel in antea vel retro erit. Post. viij. idus martij: ubi luna secunda obuenerit: terminus quod drage siue erit: quē a. xij. kal. martij ad instar paschal distare cōperies. Bissextili anno septuagesima a. iij. kal. februarij: quod dragesima ab. xi. kal. martij require. lxx. omni bissextili anno. xl. tunc tantummodo cum terminus anni bissextili aduenerit. Terminus rogationum est. xx. luna maij. Hunc require a nonis maij: ut supra. Terminus pentecostes est. iij. luna iunij. Hunc hoc a. xij. kal. iunij. require per omnia ut supra. Ad inueniendas ferias terminorum: concurrentes presentis anni regularibus iunge: si infra septem fuerit numerus: talis erit feria. Si ultra sublati. vij. quod remanet: feria erit. A. v. kal. decembris vsque ad. iij. nonas eiusdem: ubi cum quod dominica occurrerit: aduēti dominici erit.

De embolisinis: Ca. XXVI.

Bin^{us} embolism^{us}. iij. nonas
p^{er} decēbris: luna p^{ri}ma in secūdo
anno decēnouenalis cycli. Se
cūdi^{us} embolism^{us}. iij. nonas septē
bris in q^{ui}nto anno. Tertius embolis
mus. iij. nonas martij i septio anno.
Eodē anno. iij. kalē. maij erit luna
xxvj. et in kalēdis iulij. xxi. epactis
mētientibus. Quart^{us} embolism^{us}. iij.
nonas ianuarij in decimo anno. Eo
dē anno erit luna. xxvij. in kalendis
martij: epactis mētientib^{us}: nisi sit bis
sextus. Quint^{us} embolism^{us}. iij. no
nas nouēbris in decimotertio anno.
Sextus embolism^{us}. iij. nonas ang
sti in decimosexto anno. Septim^{us} em
bolism^{us}. iij. nonas martij i decimo
nono anno. Eodem anno luna erit
xxvij. in kalē. maij. et. iij. in kalē.
augusti contra epactas: lune saltu fa
cto in iulio. Qu^{ia} si tertio nonas mar
tij embolismi lunatio negligitur: in
decimonono anno termin^{us} paschalis
xv. kalē. maij: illo anno nō erit.

De diebus egyptiacis:

Cap. XXVII.

Ies egyptiaci ideo dicunt^{ur}: q^{ui}
ab egyptijs sunt inuēti: Et q^{ui}
egyptus dicit^{ur} tenebre: ipsi te
nebrofi inde nominant^{ur}: eo q^{ui} i cautos
ad tenebras mortis perducere affir
mant^{ur}. Per descriptū volubile tem
pus sic voluit^{ur} volubilis mūd^{us}. Sed
nos temporis volubilitatē iam post
ponamus: et ad stabilitatē eui mente
lagaci tendamus.

Explicit liber secundus de immagine mundi.

Inuocatio matris virgi nis marie simul et filij eius.

Sancta et int^{er} sanctos post deū sin
gularit^{er} sancta Maria mat^{er} admirabi
lis virginitat^{is}: virgo amabilis fecū
ditatis: q^{ui} filiū altissimi genuisti: q^{ui} p
dito hūano generi saluatore pepisti.
O mater salutis: O tēplū pietatis et
misericordie: tibi se conat^{ur} pntare mi
serabilis aīa mea: morbis vitiōz lan
guida: vulnerib^{us} facinor^{um} scissa: vlce
rib^{us} flagitioz purrida: tibi nitit^{ur} quā
tū morib^{us} da valet supplicare: vt po
tentib^{us} tuis meritis et pīs tuis digne
ris p^{ro}cibus eam sanare. Sic etenī pia
dñā alienata est a se immanitate stupo
ris: vt vix sensū habeat enormis lan
guoris: sic sordib^{us} et fetore fedat^{ur}: vt
timeat ne ab ipā misericors vult^{us} tu^{us}
auertat^{ur}: sic tabescit desperādo respe
ctus tui cōuersionē: vt etiā tā obmu
tescat ad orōnē. Heu pudor sordētis
iniquitatis in pntia nitētis sanctitatis.
Heu cōfusio imū de pscie in cōspectu
fulgētis mū dicie. O tu bñdicta super
mulieres q^{ui} angelos vincis puritate:
sanctos supas pietate. Anhelat mo
rib^{us} dñs spūs me^{us} ad tāte benignita
tis respectū: s^{ed} erubescit ad tanti nito
ris cōspectū. Horreo dñā parere tibi
in imūdicij et horrozib^{us} meis: ne tu
horreas me p^{ro}cis: et nō possū (ve mihi)
videri sine eis. Eadē cū peccata mea
o dñā cognosci a te cupiūt ppter cu
rationē: parere tibi fugiūt ppter exe
crationē: nō sanant sine p^{ro}fessioe: nec
pducunt sine p^{ro}fussioe. Si eclant^{ur}: sūt
insanabilia: si vident^{ur} sunt detestabi
lia: vñt me dolore: terrēt me timore.
O tu illa pie potēs et potēter pia ma
ria: de q^{ui} fons est ortus misericordie:
ne cōtineas p^{ro}cor tam verā miscdā:
vbi tā verā agnoscis miseriā. Sana
q^{ui} clemētissima infirmitatē: et delebis
q^{ui} te offēdit feditatē. Aufer benignis
sima lāguorē: et nō sēties quē horres
fetore. Sana anīm^{us} serui tui pecca
toris: p virtutē bñdicti fruct^{us} vtrius
tui: q^{ui} sedet in dextera oīpotētis pñs
tui. Rū qd tu dñā mea mat^{er} spci mee?

Nū quid tu obliuisceris odio mei: qđ
 mūdo tā misericordis ē intīmatū: tā
 feliciē diuulgatū: tā amantē amplerā/
 tū? Ille bonus fili? hoīs venit pđitū
 spōte saluare: et mat' dei poterit pđi/
 tū clamātē nō curare? Bon? ille fili?
 homīs venit vocare ad penitētiā pec/
 cantē: et nūc dei nō cōtemnet p̄cantē ī
 penitētiā: S; etsi parit' ambo offensi/
 estis: nonne et ambo clementes estis?
 Fugiat ḡ reus iusti dei: ad piā matrē
 misericordis dei: refugiat qđ re? offen/
 se matrē: ad piū filiū benigne matris.
 Ingerat se reus vtriusq; inē vtrūq;
 inijciat se inter piū filiū et piā matrē.
 Dic dñe parce sermo matris tue: pla/
 dñā parce sermo filij tui: qui me inijcio
 inē duas tā imēsas pietates: nō inci/
 dā inter duas tā potētes seueritates.
 Bone fili: bona mater: nō sit mihi fru/
 stra qđ cōfiteor de vobis hanc verita/
 tem: Non erubescā qđ spero in vobis
 hāc pietatē. Dic mūdi index cui par/
 cis: dic mūdi recōciliatrix quē recō/
 ciliabis: si tu dñe damnas: et tu dñā
 auerteris hominūculū bona vestra cū
 amore: mala sua cū merore p̄sentē?

**Ex gestis Anselmi colligūt
 forma et mores beate ABA/
 rie et eius vnici filij iesu.**

Maria dei genitrix didicit hebrai/
 cas litteras adhuc p̄e eius Joachīm
 v iuente. Erat docilis: amans doctri/
 nam: et circa sacram scripturā p̄seue/
 rabat. Opus xō manū eius erat la/
 nelini et serici. Erat itaq; locus distin/
 ctus in domo dñi: s; in templo ppe/
 lenam altaris: Ibi stabant virgines
 sole: et diuino officio pacto: ibant om/
 nes ad p̄pria: Maria xō p̄seuerabat
 et custo diebat altare et templū: sacer/
 dotibus ministrans. Mos suus erat
 modice loquē: expedite obedientie:
 mūde p̄imationis: sine audacia: sine
 risu: sine turbatione: sine ira: benigne
 salutans: eloquentiā etis homines
 mirabāf: Fuscos habebat oculos: re/
 ctos aspectus: nigra sup̄cilia: medio/

crem nasum: vultus eius longus: lon/
 ge manus: longi digiti: mediocris sta/
 ture: p̄seuerans in oratiōibus: serens
 pannū proprij coloris: lectioni: ieiū/
 nijs: et labori manuum: et omni bone
 virtutisq; opatiōi se dederat. Que
 cum assumpta erat in celū: fuit. lxxij.
 annorū. Qui sic cōputati sunt: septē
 annis educata cum parentibus: et
 septem annos cum dimidlo ministra/
 bat ī templo domini: in domo ioseph
 sex mēses: in quarto decimo anno an/
 nunciāf ei gaudiū totius seculi: et in
 quinto decimo anno peperit christū:
 et cum eo. xxxij. annis in p̄senti vitā:
 post ascensionē dñi fuit ipsa in domo
 Johānis euāgeliste. xxxij. annos: qđ
 simul cōputati sunt. lxxij. anni. Sed
 fili? ei? vnigenit? erat hō magne vir/
 tutis: nomiat? iesus christ? qđ a genti/
 bus dicebat' p̄pha veritatis: quē ei?
 discipuli vocauerūt filiū dei: suscita/
 uit mortuos: et sanauit omīs languo/
 res: homo quidem p̄cerus: medio/
 cris et spectabilis: Aultū habuit ve/
 nerabilem: quem intuentes possunt
 et diligere et formidare: Capillos ha/
 buit coloris nucis anellane p̄mature:
 et planos fere vsq; ad aures: ab auri/
 bus xō circinos crispōs aliquātulū
 ceruliores et fulgentiores ab hume/
 ris ventulantes: discrimen habuit in
 medio iuxta morē nazareorū: frontē
 planam et serenissimā cum facie sine
 ruga et macula aliqua: quam rubor
 moderatus venustat: nasi et oris nul/
 la proorsusq; rep̄hensio: Barbam ha/
 buit copiosam et impuberem: sed in
 medio bifurcatam: Aspectū habuit
 simplicē et maturū: oculis glancis va/
 rijs et clavis existētibus: In increpa/
 tione terribilis: in admonitiōe blan/
 dus et amabilis: hilaris: suata graui/
 tate: Qui nunq; visus est ridere: flere
 aut sepe: In statura corpis p̄pagat?
 rectas manus habuit: et brachia visū
 delectabilia: In colloqđo gravis: re/
 ctus et modest? speciosus inter filios
 hominū.

Finis

